Digitized by Google

BIBLIOTECA NAZ.
Vittorio Emanuele III
XVIII
C
46
NAPOLI

Digitized by Google

Digitized by Google

DE IVRE
NOVÆ VRBIS
Condendæ, & incolendæ
LIBRI TRES.

VARIA AD SINGVLAREM MATERIAM ædificationis, & habitationis nouarum Vrbium pertinentia;

Necnon ad Ciuitatum iam conditarum, aliorumq; locorum incrementum conferentia, complectentes, & ea quidem ſcitu digna, & pari vtilitate, & iucunditate referta.

AVTHORE
VIRGINIO FORTIA I. C. VTINENSI.

ADIECTIS SVMMARIIS, ET VERBORVM, Ac rerum inſigniorum Indice vberrimo.

Ad Ampliſsimum Venetæ Reipub. Senatorem

D. DOMINICVM RVZINO.

VTINI, Ex Typographia Nicolai Schiratti. 1633.

SVPERIORVM PERMISSV.

Digitized by Google

Digitized by Google

Ampliſsimo, atque integerrimo Venetæ Reipublicæ Senatori

D. DOMINICO RVZINO,

Virginius Fortia I. C. Vtinenſis Felicitatem præcatur.

OPPIDA, quæ in Prouincia Fori Iulij ex ſuprema Auguſti Veneti Senatus pietate, reſtaurari iuſſa ſunt, præclarèq; & inſigniter per te geſta, dum ſumma cum authoritate ex ipſius Senatus Decreto huic operi præfuiſti, effecerunt, vt ego, licet Forenſibus negotijs addictus, à quibus difficulter otium ſecedendi impetro, propoſuerim literis conſignare, quæ à te Viro Sapientiſſimo, conſultiſſimè ſuperindè diſponi, & ſumma cum maturitate expediri cognoui; quæque & iure, & conſuetudine in ſimilibus communiter recepta fuerint dum Palma Vrbs munitiſſima, Fori Iulij, ac totius Italiæ propugnaculum ſuperioribus annis in ſolo nudo, eodem Senatu iubente fuit erecta; rem mihi non facilem à princi-

Digitized by Google

pio, ex eo animaduerti, quod noſtrates Iuriſconſulti nullibi ex profeſſo de his egerint, nonnulla tantum ſparſim tradiderint, in quibus colligendis, & ſuo loco accomodandis non parum laboris fuit conſumptum, quibus quoque inſerenda cenſui, quæ à probatiſſimis Politicis vario experimento firmata reperi; faciliorem autem viam mihi aperuiſſe, & adiumenta præcipua ſubminiſtraſſe fateor ea, quæ prudenter, & ſanctè ſtatuiſti ad optimum populorum regimen, & florentem locorum ſtatum reddendum, dum ſuperioris, & inferioris Prouinciæ Oppida ſic (me vidente, & admirante) ordinaſti; vt nil præterea deſiderari queat. Non incaſſum, te in hoc munere obeundo inſudaſſe, Maiores Magiſtratus, quibus intima Reipublicæ negotia expediri ſolent, alacri omnium conſenſu tibi in florenti ætate conceſſi, & ſapientiſſimè adminiſtrati teſtantur, quibus patet, ſummum intelligentiæ acumen, quod à natura accepiſti, & longis vigilijs perfeciſti, recondita, & ſubtilia quæq; penetrare, & inextricabiles difficultates ad optatum finem perducere valuiſſe. Accipe ergo, Vir Præſtantiſſimè, munuſculum hoc qualecumq; ſit, ex quo quantum non ego ſolum, ſed vniuerſa Prouincia tibi priuatim, & publicè debeat, poſteritas hauriet. Vale diù felix.

GEORGII MAVROCENO
PATRITII VENETI.

Dum leges Vrbis condendæ FORTIA tradis
Facunda æternum conſtruis arte decus.
Romulidas arces ſileat ſtatuiſſe Quirinus;
Nec tumidus fama nomen in aſtra ferat
Mœnia nam Romæ tandem ruitura locauit
Tu vero ingenio non peritura facis.

Digitized by Google

SERIES CAPITVLORVM
IN HISCE TRIBVS LIBRIS CONTENTORVM.

PRIMI LIBRI.

DE Vrbis etymo & nomine, item de Ciuitate, Oppido, Terra, Colonia, Municipio, Patria, ac alijs. Caput Primum. pagina 11
De origine Vrbium. Caput Secundum. 22
De authoritate condendi nouam Vrbem. Caput Tertium. 28
De tempore nouæ Vrbi condendæ opportuno. Caput Quartum. 40
De Principe in noua condenda Vrbe adiuuando. Caput Quintum. 50
De ſitu nouæ Vrbis eligendo. Caput Sextum. 67
De apparatu, ſeu principijs ſtructuræ nouæ Vrbis neceſſarijs. Caput Septimum. 100
De ritu in noua Vrbe condenda recepto. Caput Octauum. 111
De natali nouæ Vrbis die. Caput Nonum. 118
De nomine nouæ Vrbi imponendo. Caput X. 125
De ambitu, ſiue magnitudine nouæ Vrbis. Caput XI. 133
De Muris, Pomærio, & Portis nouæ Vrbis. Cap. XII. 138

SECVNDI LIBRI.

DE Vijs, Vicis, & Suburbijs nouæ Vrbis. Caput Primum. 148

De

Digitized by Google

De Sacroſanctis Eccleſijs in noua Vrbe ædificandis. Caput Secundum. 154
De Hoſpitalibus,& Confratrijs nouæ Vrbis. Caput Tertium. 162
De Foro Iudiciali, & rerum venalium nouæ Vrbis. Caput Quartum. 167
De Horreis publicis in noua Vrbe erigendis. Caput Quintum. 172
De carcere in noua Vrbe conſtruendo. Caput Sextum. pagina 186
De Archiuio publico nouæ Vrbis. Caput Septimum. 190
De Monte Pietatis in noua Vrbe erigendo. Caput Octauum. 193
De Horaria Turri, ſiue Horologio nouæ Vrbis. Caput Nonum. 196
De Gymnaſijs publicis, & particularibus in noua Vrbe conſtituendis. Caput X. 201
De Aquæductibus, Fontibus, & Puteis nouæ Vrbis. Caput XI. 205
De ædibus priuatis nouæ Vrbis. Caput XII. 216

TERTII LIBRI.

De dignitate Epiſcopali nouæ Vrbis. Caput Primum. pagina 232
De reſidentia Principis in noua Vrbe, & eius largitionibus. Caput Secundum. 241
De Sacroſanctis Reliquijs in noua Vrbe collocandis. Caput Tertium. 246
De Colonijs in noua Vrbe deducendis. Caput Quartum. 253

Digitized by Google

De coniugijs in noua Vrbe procurandis. Caput Quintum. 258
De perſonis in noua Vrbe recipiendis. Caput Sextum. pagina 267
De Ciuilitate, & Immunitatibus concedendis Incolis nouæ Vrbis. Caput.Septimum. 285
De Nundinis,& Mercatis in noua Vrbe ordinandis. Caput Octauum. 307
De ſpectaculis, & ludis in noua Vrbe inſtituendis. Caput Nonum. 313
De Bibliothecis, & Arte impreſſoria in noua Vrbe introducendis. Caput X. 319
De munditia Vrbis, & de locis ſemotis, & ſegregatis. Caput XI. 323
De ratione tuendæ, & conſeruandæ nouæ Vrbis. Caput XII. & vltimum. 332

INDEX RERVM, AC VERBORVM NOTABILIVM,

QVÆ IN HOC TRACTATV CONTINENTVR

Serie Alphabetica digeſtus.

A

AChab Rex Iudæorum, cur à Domino fuerit punitus? numero 17. pagina 170
Actio vbi eſt tempore peritura proceditur tẽpore feriarum in honorem Dei. numero 34. 109
Actus Principis regulantur iuſtitia Poli, & Fori. num.3. 29
Actus extrinſecus declarat animum agentis. num.26. 226
Adminiſtratores Ciuitatis quid agere debeant occaſione domus ruinoſæ, data impoſſibilitate refectionis in domino eiuſdem domus? nu.51. 230
Adrianus Imperator cænacula eius villæ Academiam, & Tempè appellari voluit. num.3. 126
Aduenæ in Vrbe iam condita ſunt benignè ſuſcipiendi. num.31. 279
Aduocatus in Foro, & Doctor in Scholis capi non poſſunt, niſi in caſibus exceptis. num.26. 144
Ædes Tit. Claud. Centimal. cur per augures iuſſæ ſint demoliri? nu.25. 126
Ædes pro domicilio Principis illuſtriorem reddunt Ciuitatem. nu.13. 245
Ædificatio eſt de actibus ſui natura permiſſis. num.4. 29
Ædificatio Eccleſiæ nouæ permittitur in præiudicium Matricis ex cauſis neceſſarijs. num.26. 162
Ædificans ad ſui defenſionem non dicitur ædificare ad æmulationem alterius Principis. nu.24. 34
Ædificans Eccleſiam, an poſſit in fronte ponere eius inſignia? nu.25. 132
Ædificans Capellam non tenetur ad illius dotationem. num.11. 159
Ædificans penès horrea publica tenetur dimittere ſpatium decem pedum liberi aeris. num.4. 174
Ædificans domum ad inuſitatam altitudinem prohiberi poteſt: nu.10. 220
Ædificantes Eccleſiã tenentur eam conuenienter dotare. nu.10. 159
Ædificia priuatorum non debent cohærere Palatio publico Vrbis. nu.9. 169
Ædificia pro habitatione Magiſtratuũ, quomodo ſint diſponenda? nu.12. 169
Ædificia contra decoram faciem Ciuitatis extructa, ſunt diruenda. num.16. pag. 169
Ædificia domorum antiquitus ad qualem altitudinem concederentur? numero 11. 220
Ædificare domum penès muros Ciuitatis, quare prohibeatur ſecundum Angelum? num.20. 142
Æducatio puerorum, quibus exercitijs ſit dirigenda ſecundum Platonem.

Digitized by Google

numero 13. 258

Ægyptij ſecundum Nili ripam templa condebant. nu. 95. 95

Ænochia prima Ciuitas ampliſſima, habitatio Gigantum. nu. 9. 25

Aeris temperies incolis ſub eo degentibus ſingularia dona confert. numero 52. 85

Aeris intemperies iuſtam præbet cauſam non morandi in aliquo loco. numero 59. 86

Aeris intemperies reddit intereſſe affectionis animaduerſione dignum. numero 67. 88

Æſculapium aerem cur antiqui dixerunt? nu. 57. 86

Ætas apta ad prælium ſecundum legem Moyſis erat ab anno 20. ſupra. numero 11. 104

Ætas militaris ſecundum legem ciuilem terminatur ab anno 18. vſque ad 70. nu. 12. 104

Ætas 18. annorum appellatur plena pubertas. nu. 13. 104

Agitur iniuriarum contra facientes mattinatas, niſi obſtet conſuetudo. numero 19. 152

Agricolæ an ſint in noua Vrbe recipiendi? diſtinguitur. nu. 25. 277

Albericus de Roſate fidelis conſeruator antiquitatis. nu. 8. 25

Alberti Bruni opinio reijcitur. num. 23. pag. 295

Alexander Magnus Vrbis Alexandriæ 17. die, quo inchoata eſt, tecta abſoluit. num. 20. 49

Alexander Magnus Dinocratis eius Architecti conſilium de ædificanda Vrbe in quoddam monte cur improbarit? nu. 16. 75

Alexandri Imperatoris dictum de beneuolentia ſubditorum. num. 32. 39

Alexander Imperator, quibus vſibus pecunias perceptas ex lupanaribus deputauerit? nu. 15. 328

Alexander Seuerus corpora omnium artium in ſuo cætu conſtituit. num. 12. pag. 176

Alicarnaſſus per mille ducentos annos nullo motu terræ fuit damnificata. num. 32. 79

Aliena capi poſſunt conſeruandorum hominum cauſa num. 30. 182

Alienigenæ an ſint in noua Vrbe introducendi? nu. 26. 278

Alphonſus, & fratres Antonini authores Academiæ Suentatorum laudantur. num. 11. 204

Alueus, & deriuatio aquæ ſunt de iure gentium. nu. 3. 207

Alueus riui decurrentis per Ciuitatem Vtini à quibus repararetur? nu. 22. 211

Amænitas loci in quibus conſiſtat? numero 41. 82

Annona tenui exiſtente, Horrea particularia poſſunt via militari aperiri. numero 29. 182

Annonæ ciuiles ex liberalitate Principis introductæ, non poſſunt obligari creditoribus. num. 7. 244

Antiqui quare templa Deorum magnifica, & ſumptuoſa conſtruerent? numero 4. 156

Antiquitatis notitia animum delectat. num. 1. 112

Antiquorum opinio de prima Vrbe, & eius authore. nu. 5. 23

Antiquorum dictum de magnitudine Vrbis. num. 14. 13

Antonius Grimano Palmæ Vrbis Prouiſor, riuum aquæ in ea deduxit valde neceſſarium. num. 105. 99

Apameæ Vrbis Bithiniæ ſitus, cur laudetur à Strabore? num. 24. 77

Apoſtaſia à fide Dei, celeſtem eius iram prouocat ad Vrbem deſtruendam. num. 1. 333

Apoſtaſia à fide ſui Principis inducit deſtructionem Vrbis. nu. 4. 333

Appellatione Prouinciæ, ſeù Patriæ non

ccm-

comprahenditur Ciuitas Metropolitana in materia pœnali. num. 11. 237
Apulia eſt valdè infeſtationi muſcarum obnoxia. nu.30. 79
Aqua perennis vocatur illa, quæ ſemper fluit, aut raro deficit. num.4. 207
Aqua vtilior Vrbi dicitur illa, quæ inducitur per aquæductus. nu.6. 207
Aqua publici riui ſi ſuperabundat facilè conceditur. nu.14. 209
Aquæ ea eſt neceſſitas, vt ſine ipſa homines viuere non poſſint. nu.74. 89
Aquæ perennis ſigna quæ ſint ſecundum Ruellium Pariſienſem? nu.76. 90
Aquæ ſalubris ſigna, quomodo cognoſcantur? nu. 80. 91
Aquæ fluentes ad Aquilonem, vel Solis Occaſum tardius tranſmittuntur, quã fluentes ad Solis Ortum. nu.81. 91
Aquæ perennis conceptaculum in Vrbe eſt eius pars præcipua. nu.1. 206
Aquæ eductę è puteis non ſunt ſalubres, ſicuti quæ educuntur è fontanis. numero 28. 213
Aquæ medicæ, ſeu balneares, ſalubritati hominum auxiliantur. num.41. 215
Aquæ balneares Montisfalconi in Foro Iulio, quibus ęgritudinibus conferant? nu.42. 216
Aquarum deductio per aquæductus, & riuos, Vrbium ſalubritati valdè confert. nu.32. 214
Aquæductus ex tubulis, vel coctis lateribus ſunt ſalubriores cæteris. num.7. pag. 208
Aquæductus Romanæ Vrbis admirandę magnitudinis ſecundum Procopium. num 8. 208
Aquęductus publici iuris, quale ſpatium requirant vacuum penès ripas? numero 11. 209
Aquæductus iuris publici expenſis omnium ſunt reparandi. nu.21. 210
Aquæductus ad ornamentum Ciuitatis de publico ſunt reparandi. nu.24. 211
Aquæductus non poteſt naturaliter conſtitui ex puteo. nu.30. 213
Aquæductus non deducitur ex lacu collectitio. nu.31. 213
Aquila, & Manfredonia in Regno Neapolitano, cur floreant Ciuium numero, & nobilitate? nu.28. 279
Ariſtidis Oratoris dictum de Regione Athenienſium. nu.4. 72
Ariſtotelis ſenſus de vijs Vrbis. num.3. pag. 149
Armannia in Prouincia Fori Iulij ſoluitur pro locis deſtinatis ad pabulum publici armenti. nu.27. 78
Ars Typographica, cur neceſſaria nouæ Vrbi? nu.10. 322
Artes vocantur decus Vrbium. num.19. pag. 276
Artes quæſtuoſæ vetabantur introduci in Vrbibus Spartanorum. nu.21. 276
Artes ſuppeditantes inſtrumenta luxuriæ ſunt extirpandæ ab Vrbibus munitis. nu.24. 277
Artifices ſunt potiſſima pars Ciuitatis. nu. 16. 275
Artifices cur à Sybaritis fuerint expulſi? nu. 20. 276
Artifices excuſantur à muneribus perſonalibus, vt poſſint facilius eorum artes exercere. nu.22. 277
Arx Athenarum, cur nomine Vrbis appellata? nu.6. 14
Aſcanius in condenda Vrbe Albalonga, quem ludum inſtituerit? nu.1. 314
Aſtrologi, & Mathematici falluntur in præſagienda fortuna Oppidi Florentiolæ. nu.15. 47
Aſylorum inuentum, quando primum fuerit introductum? nu.25. 295
Aſylorum immunitates fuerunt per Tiberium Imperatorem penitus abrogatæ. nu.26. 295
Athenienſes quotannis preces porrigere ſolebant pro ſalutaribus ventis. numero 58. 86

Digitized by Google

Athenienſes quid conceſſerint ad prolem augendam exhauſta viris Vrbe. num.7. 261
Athenienſium conſuetudo in deſtinando puberes varijs artificijs. nu.14. 258
Atrocior eſt iniuria, quæ fit ſuo ſuperiori, quam iniuria, quæ fit alteri. nu.16. pag. 240
Attici repræhenſi tanquam negligere occaſiones ſoliti. nu.4. 41
Auditorium aliquando accipitur pro ſchola. nu.5. 168
Auguſtus voluit, quod per ſolum Cæſarem Reipublicæ ſalus tueretur. numero 12. 31
Auguſtus Imperator ad epiſtolas ſignabat horas tranſmiſſionis. nu.17. 201
Auguſtus Imperator ſuo exemplo mouit ſubditos ad ornandam Romanam Vrbem ædificijs. nu.9. 244
Auguſtus condita Vrbe Nicopoli, ludos quinquennales quotannis celebrari iuſſit. num.2. 315
Auicennæ conſilium, ne aquæ exterarum Regionum forenſibus noceant. numero 82. 91
Authoris opinio circa originem primæ Vrbis. nu.7. 24
Authoris opinio circa Coloniam in noua Vrbe facilè deducendam. num.11. pag. 256
Authoritas ſuperioris non præſumitur interueniſſe in actu geſto, niſi ſpecificè probetur. nu.8. 165

B

Bannitus poteſt occidi armis prohibitis, ſcilicet Archobuſijs. num.23. pag. 143
Banniti ob delicta leuia debent recipi à conditore nouæ Vrbis. nu.47. 254
Bart. in l.2. C. de apoch. publ. lib.10. declaratur. nu.30. 65
Bernardi Polani, & Hieronymi Venerio Fori Iulij Præſidum vigilantia laudatur in arcenda peſte à dicta Prouincia. num.23. 331
Bibliotheca Veneta extructa à Beſſarione Cardinali libris Græcis, inſignis in Europa. num.7. 321
Bibliothecę publicę, cur Templis adiunctæ fuerint per Romanos? nu.3. 320
Bononienſis, Patauini, & Ticinenſis ſtudij, authores qui fuerint? nu.8. 203
Boues albi iuncti aratro in Vrbe condenda, quid ſignificent? nu.9. 114
Boues antiquitus cur eſſent Soli dicati? num. 13. 114
Boues, & agrorum inſtrumenta non poſſunt accipi pro pignore pro executione rei iudicatæ. nu.15. 115
Burgorum incolæ in Foro Iulio ex conſuetudine faciunt mattinatas viduis ad ſecunda vota conuolantibus. nu.18 pag. 152

C

Cain, quo tempore impoſuerit nomen Ciuitati per eum conditæ? num.10. 26
Caius Claudius Conſul Oppidum Neſatij Iſtrorum per auerſionem fluminis expugnauit. nu. 100. 92
Caius Gracchus legem tulit in Tribunatu, ne quis ante annum 17. ad militiam cogeretur. nu.16. 105
Calcis coctilis bonitas, quomodo animaduertitur ſecundum Caſſiodorum? num.20. 76
Caligulæ factum impium, vt populus fame laboraret. nu.32. 183
Campus Martius Romæ, quibus vſibus antiquitus deſeruiret? nu.16. 221
Candidatus cui erant plures liberi præferebatur in petitione Magiſtratuum. nu.18. 263
Capitali pęna puniebantur, qui aliquid in muris Vrbis Romæ auſi fuiſſent attentare. nu.10. 141

Capitula pacis inter Principes habent vim legis inuiolabilis. nu. 28. 37
Carceres in Vrbe quomodo extrui debeant? nu. 2. 187
Carceres præter fidam cuſtodiam, nil atri habere debent. nu. 5. 188
Carceres ſubterranei omnino prohibentur. nu. 6. 188
Carcer debet taliter conſtitui, vt in eo carceratus viuere poſſit. nu. 8. 188
Carceres non ſunt ædificandi in loco nimis remoto ab hominum copia. numero 9. 188
Carceres priuati prohibiti ſunt à iure. num. 12. 189
Carcer mulierum ſeparari debet à carcere virorum. nu. 14. 189
Carceres in Vrbe ſunt Principis. nu. 15. pag. 189
Carceratis pauperibus danda ſunt alimenta de publico, ne fame pereant. nu. 16. 189
Cardami herbæ cur vicinus præpotens aſſimiletur? nu. 46. 82
Cardinales dicuntur pars corporis Summi Pontificis. nu. 20. 61
Carolus V. habuit Ducatum Traiecti per ceſſionem factam ab Epiſcopo. numero 27. 37
Caſſander Antipatri Abderitis à Ranis, & Muribus expulſis, agrum dedit in finibus Macedoniæ. nu. 29. 79
Caſſiodori ſententia de Horreis replendis. nu. 18. 179
Caſſiodori deſcriptio de Horologio Hidraulico. nu. 6. 198
Caſus belli dicitur caſus inſolitus, qui præuideri non poteſt. nu. 34. 298
Caueæ, & carceres ſubterranei cur apud antiquos introducti? nu. 10. 188
Cauſæ, ex quibus Eccleſiæ in bona Vrbe ſunt ædificandæ, recenſentur nu. 9. 158
Celebrare perinde eſt, ac Cælo dignum facere. num. 24. 125
Certa menſura non poteſt his praſcribi, quæ plus, & minus augumenti recipiunt. nu. 9. 136
Chriſtianæ Vrbes, & Oppida, cur teneantur eligere aliquem Sanctum in tutelarem? nu. 10. 251
Cibariorum copia in Ciuitatibus de neceſſitate requiritur. nu. 1. 174
Ciceronis conſilium, quando quis non habet pares copias ad confligendum cum hoſte. num. 6. 141
Citatio contra vniuerſitatem vbi præſentari debeat ſecundum Baldum. numero 37. 146
Citatus pro tali hora ad delationem iuramenti, ſi fiat actus alia hora, non valet. nu. 11. 200
Ciues Taruiſini fortiter agunt in muniendа Vrbe aduerſus imminentis hoſtis obſidionem. nu. 41. 110
Ciues tenentur opportunis conſilijs tueri Ciuitatem. nu. 17. 137
Ciues armati dicti ſunt ab Ageſilao muri Spartanæ Vrbis. nu. 2. 139
Ciues non tenentur vilius frumenta vendere, quam annona exigit. nu. 33. 183
Ciues an cogi poſſint emere frumenta Horrei publici, ne temporis diuturnitate corrumpantur? nu. 39. 185
Ciues nobiles, & diuites dicuntur nerui Ciuitatis. nu. 6. 270
Ciues Ciuitatis, quibus modis efficiantur ſecundum Iuriſconſultos? num. 8. pag. 289
Ciuis duarum Ciuitatum, an quis eodem contextu eſſe poſſit? nu. 10. 290
Ciuis non poteſt gerere honores incompatibiles in duobus locis; ſed inconcurſu potior eſt originis cauſa. numero 11. 291
Ciuitas dicitur Ciuium vnitas. nu. 10. 35
Ciuitas Viennæ Auſtriæ validiſſimis munita propugnaculis Cæſareorum Principum, & Ciuitatum ope, & auxilio. nu. 4. 53
Ciuitas Piſarum varijs priuilegijs decoratur

ratur à Sereniſſimis Magnis Etruriæ Ducibus. nu.66. 87
Ciuitas Vtini alluitur duobus riuis è flumine Turris extractis. nu.104. 99
Ciuitas pro vtilitate publica poteſt auferre bona ſubditorum. nu.28. 107
Ciuitas magna qualis dicatur ſecundum Ariſtotelem? nu.7. 135
Ciuitas nobilitatur ex dignitatibus Ciuium. nu.15. 137
Ciuitas ſine muris dicitur nuda, & immunita. num.4. 140
Ciuitas damnata ad murorum deſtructionem perpetuò debet manere ſine muris. num.14. 142
Ciuitas ſine Magiſtratibus conſiſtere nequit. nu.1. 167
Ciuitas, quæ defectum alimentorum patitur periculosè inhabitatur. nu.2. 174
Ciuitas frequentiſſima efficitur ex cauſa publici ſtudij ſecundum Decianum. num.1. 202
Ciuitas Vtini cur vtatur tubulis ligneis, vel terreis in riuis ducendis ad fontes publicos? nu. 10. 209
Ciuitas dicitur, & conſiſtit, licet Sede Epiſcopali careat. num.3. 234
Ciuitas Aquileiæ, & Ciuitas Vtini ſunt adæquatæ, & coniunctæ Decreto Superioris, vt Ciuis vnius ſit Ciuis alterius. nu.9. 236
Ciuitas Vtini habet iura condendi leges, & vectigalia imponendi ſuis Ciuibus. nu.12. 238
Ciuitas, quæ priuatur dignitate Epiſcopali, retinet iura Ciuitatis quoad temporalia. nu.17. 240
Ciuitas habens authoritatem condendi ſtatuta, tenetur obtinere confirmationem à Principe, ſi tunc ibi reſideat. nu. 17. 246
Ciuitas durans in nouis Ciuibus aduentitijs dicitur eadem Ciuitas. nu.8. 256
Ciuitas repleri debet hominibus præſertim nobilibus. nu.4. 270
Ciuitas Vtini, cur fuerit reddita populoſior ſecundum Candidum? nu.48. 284
Ciuitas, quæ fundamentum iecit in vera Religione, neſcit occaſum pati. numero 3. 333
Ciuitati cuilibet in eius ortu aſſignatur bonus Angelus in præſidem, ſicuti & homini. nu.15. 123
Ciuitates, quæ continuant in peccatis non diù permanent. nu. 11. 26
Ciuitates ſubditæ debent ſequi veſtigia legum ſui Principis. num.18. 124
Ciuitatum diſtinctio ſecundum Bar. quæ ſit? nu.3. 135
Ciuitates, & Oppida in limitibus Prouinciæ, qualiter conſtrui debeant? nu.5. 135
Ciuitates rebelles vltra alias pœnas, murorum deſtructione damnantur. numero 33. 142
Ciuitatum potiſſima fundamenta ſunt leges. nu.13. 274
Ciuitates, quò frequentiores hominibus ſunt, eò nobiliores cenſentur. nu.2. 287
Ciuitates rebelles, quibus pęnis hodie afficiantur. nu.6. 334
Clericus poteſt eijci cum licentia Pontificis, quando populus eum odit, & eſt periculum ſcandali. nu.17. 60
Clerici tenentur ad ea omnia, quæ concernunt ſalutem, & ſecuritatem Prouinciæ nu.23. 63
Cloacæ Vrbis inuentæ ſunt ad euitandum odorem ſoli peſtilentem. num.3. pag. 325
Cloacarum extructio iam inchoata, cur non poſſit impediri per noui operis nunciationem? nu.5. 325
Cœlum peſtilens Vrbes magnas ad exiguitatem deducit. nu. 1. 324
Collatio beneficij duabus perſonis eodem die facta, ſuſtinetur in perſona, quæ alteram præuenit per horam. numero 13. 200
Collectæ iuſtiſſimè poſſunt imponi pro con-

conſtructione murorum.nu.6. 53
Collecta, quę reſpicit vniuerſorum commodum, omnes indifferenter afficit. num.27. 65
Collegia ſodalitia Senatui Romano nunquam placuerunt.nu.11. 166
Collegium Notariorum poteſt facere ſtatutum in his, quæ pertinent ad officium Notarij.nu.5. 192
Collegium Notariorum non poteſt ſtatuere de his, quæ reſpiciunt deciſionem cauſarum.nu.6. 192
Coloniarum deductio facilitat frequentiam Vrbis.nu.1. 253
Coloniæ antiquitus quid fuerint? numero 2. 253
Coloniarum deductio, ex quibus cauſis fieri conſueuerit? nu.3. 254
Coloniæ, quo tempore prius per Gręcos fuerint deductæ. nu.5. 255
Coloniæ nouæ antiquitus non poterant deduci, niſi in loco totaliter deſtructo.nu.6. 255
Colonus non poteſt offerre inſtrumenta ruralia pro pignore.nu.16. 115
Conceſſa iuriſdictione, authoritas concedentis cenſetur ſalua, & illæſa. numero 9. 31
Conceſſio immunitatis ex cauſa inhabitandi nouã Vrbem, an poſſit per Principem reuocari? diſcutitur.nu.32. 297
Concordia eſt verus ornatus, & ſpecies pulcherrima Vrbis.nu.10. 335
Conditor nouæ Vrbis debet opus aggredi virenti ætate.nu.16. 47
Conditor nouæ Vrbis, quid inſpicere habeat antequam illius magnitudinem metiatur? nu.11. 136
Conditores nouarum Vrbium antiquitus, cur ludos inſtituerint celebrandos in Vrbibus iſtis? nu.3. 315
Confraternitates ſunt vtiles Ciuitatibus. nu.9. 165
Confraternitates quid ſint ſecundum Ariſtotelem, & alios? nu.10. 165
Confugiens ad muros Vrbis, an gaudere debeat immunitate conceſſa locis ſacris? nu.24. 143
Confugientes ad ſtatuas Imperatorum lædi non poterant. nu.28. 256
Coniugij fœdus inter marem, & fœminam, qua ratione fuerit introductum. num. 1. 260
Coniugia ſunt potiſſima cauſa repleri de liberis hominibus Ciuitates.nu.2. 260
Conſenſus Præfecti Prouinciæ ſufficit in refectione ordinaria Vrbium.nu.18. 32
Conſtantinus Magnus Imperator, & Leo Quartus Pontif. in nouis condendis Vrbibus, exterorum Principum ope adiuti ſunt. nu.3. 52
Conſtantino Imperatori Bizantij Pomæria deſignanti, quid acciderit? numero 50. 84
Conſtantinus Imperator religioſiſſimus, quæ decreuerit pro facilitandis Templorum ædificationibus? nu.5. 157
Conſtantinus Imperator quid egerit pro amplianda Vrbe Conſtantinopoli? num.4. 242
Conſtantinopolis ſuum ſortitur natalem, die quo fuit perfecta. nu.5. 120
Conſtitutio etiam generaliſſima Pontificis non comprehendit Cardinales, niſi de eis ſpecialiter exprimatur. numero 21. 60
Conſtitutio Pij Quarti Summi Pontificis ſuper erectione Ciuitatis Piæ, & gratiæ ædificantibus conceſſæ. numero 37. 300
Conſtructio nouæ Vrbis ingentes requirit ſumptus. nu.1. 52
Conſuetudo collectandi, quando reſpicit bona, ligat, & forenſes poſſeſſores. num.25. 63
Conſuetudo in aliquo actu pari declaratur ab alia conſuetudine.nu.34. 67
Conſuetudo Dom. Veterum, cum aliquid locant redemptoribus. num. 24. pag. 166

Con-

Digitized by Google

Conſuetudo antiquorum de mittendo munus die natali. nu.11. 111

Conſuetudo in Vrbe Patauina quid tribuat vicinis, contra tranſeuntes ad ſecunda vota? nu.20. 153

Conſuetudo antiquorum ad conſeruandam vbertatem Horrei publici. numero 23. 182

Conſuetudo in Prouincia Fori Iulij circa expenſas armigerorum reficiendas qualis ſit? nu.44. 228

Continentia ædificia ſunt, quæ ſibi continuantur. nu.2. 13

Continentis, Inſulæ, & Cheroneſus deſcriptio. num.2. 72

Contractus Principis multa comprehendunt, quæ verbis non ſunt expreſſa. nu.29. 38

Contributio voluntaria Prouinciarum Venetæ ditionis in auxilium condendæ Vrbis Palmæ in Foro Iulio, qualis fuerit? nu.10. 57

Conuentus Vrbium Liciæ, & Pamphiliæ, quomodo ferrent ſuffragia? numero 2. 134

Corinthiorum Vrbem, cur beatam Poetæ appellauerint? nu.2. 308

Cornelij Taciti verba de Senatuſconſulto Romanorum ſuper inundatione Tyberis. nu.98. 96

Corpora Sanctorum alliciunt homines ad Vrbem incolendam, & frequentandam. num.1. 247

Corrumpens aquas publicas grauiter debet puniri. nu.84. 92

Creatio Notariorum quomodo fieri debet in Prouincia Fori Iulij? nu.3. 192

Creditor expendens in refectione domus, habet tacitam hipothecam in domo reparata. nu.46. 229

Cremonenſes, qua ratione eorum Vrbem florentiſſimam effecerint ſecundum Tacitum? nu.33. 226

Cudere monetam eſt de Regalibus, quæ ſoli Principi dicuntur reſeruata. numero 13. 238

Cui interdicitur Pomærium, & Ciuitas ipſa dicitur interdicta. nu.31. 145

Cura viarum antiquitus ad Cenſores pertinebat. nu.7. 151

Curatio viarum magnæ extitit æſtimationis apud Romanos. nu.8. 151

Curiales, cur prohibeantur deſerere Ciuitates, vt aliò ſe conferant? nu.16. 137

Cuſtos Arcis ſi nocte venienti Domino portas non aperuit, non dicitur fidem violaſſe. nu.44. 147

D

Damnum domus dirutæ ne incendium vagaretur, eſt ſarciendum expenſis vicinæ illius viciniæ. nu.42. 228

Dandi ſunt vitæ vſus, quibus vita conceditur. nu.71. 88

Dauid, & Salomon antequam ſtructuram Templi inciperent omnia neceſſaria præpararunt. nu.3. 102

Dauid Rex, vt Vrbem Hieroſolymam nobilitaret, Arcam Dei in eam deduxit. nu.3. 249

Debitor ſuſpectus de fuga poteſt capi etiam die feriata. nu.35. 109

Debitor non poteſt domos obligare, vt non ſoluendo deſtruantur. nu.28. 226

Debitor fugitiuus poteſt capi in domo propria. nu.36. 109

Deductio aquæ ex locis publicis pro particulari commodo, quando concedatur? nu.13. 209

Deductio aquæ ex riuo publico, debet fieri ex loco minoris præiudicij. numero 18. 210

Defectus annorum in petendis honoribus, quomodo per numerum filiorum ſuppleretur? nu.20. 163

Deficiente lege, & conſuetudine particulari Ciuitatis inferioris, recurritur ad legem, & conſuetudinem dominantis. nu.22. 124

Deio-

Deiotarus Galatiæ Rex arguitur à M. Craſſo, quòd annoſus nouam Vrbem conderet? num. 12. 47
Delectus, & cenſus Romanorum militum auſpicabatur prius ab habentibus bonum nomen. nu. 2. 128
Demolitio domorum ob delictum, quando ſit facienda? nu. 33. 227
Demolitio domorum ex cauſa pœnæ, non poteſt fieri ſine licentia Principis. numero 36. 227
Demolitio domorum conceditur ex cauſa præciſæ neceſſitatis. nu. 40. 228
Demoſthenes fabricæ murorum ab Athenienſibus præfectus, corona donatur; quia celerrimè opus abſoluerat. numero 7. 103
Deus ex malis aliorum multa elicit bona. nu. 13. 27
Die natali illuſtrium virorum ludi natalitij edebantur. nu. 12. 122
Dies natalis Romæ cur Palilia vocetur? nu. 2. 119
Dies à media nocte incipit, & ſequentis noctis media parte finitur. nu. 9. 200
Dignitas, & poteſtas Præfecti Annonæ apud antiquos ſecundum Caſſiodor. quæ fuerit. nu. 13. 177
Dignitas Epiſcopatus eſt quid ſeparatū ab eſſentia Ciuitatis. nu. 14. 239
Dignitas Epiſcopalis quomodo amittatur per Ciuitatem? nu. 15. 240
Dignus immunitate iudicatur, qui plures filios patriæ procreauit. nu. 26. 264
Dion Pruſienſis Sophiſta, quid dixerit de proditoribus? nu. 7. 334
Diſcordia ordinum, quę mala inducat ſecundum Liuium? nu. 11. 335
Diſputatio, an quælibet Ciuitas poſſit natalitium diem ſuum celebrare? num. 8. 121
Diſputare de poteſtate Principis in materia reſeruata, eſt crimen ſacrilegij committere? nu. 14. 313
Diuerſitas locorum non inducit ius ſeparatū, niſi alia concurrant. nu. 16. 209
Diui Ambroſij dictum de martyrio Sanctorum Petri, & Pauli Apoſtolorum in Vrbe Roma. nu. 15. 17
Diuus Ioannes Apoſtolus, & Euangeliſta, an realiter fuerit vita functus? numero 2. 248
Doctores an ſint pars Ciuitatis? explicatur contra Vaconij ſenſum. nu. 12. 273
Domicilium Principis dicitur extare in Vrbe, in qua frequentius reſidet? numero 18. 246
Domicilium perſonæ quomodo ſit attendendum? nu. 14. 246
Dominus Feudi non poteſt de æquitate prohibere ſubditis piſcationem in flumine. nu. 90. 93
Dominus domus ruinoſæ tenetur cauere de damno infecto. nu. 48. 229
Dominus domus dirutæ, quando eam reficere compellatur? nu. 49. 229
Domorum vſus vitæ hominis eſt valde neceſſarius. nu. 1. 218
Domorum inuentum eſt antiquiſſimum, & qua ratione introductum? nu. 2. 218
Domus ruinoſa non poteſt conuerti in hortum, niſi vicini conſentiant. numero 4. 219
Domorum ſtructura quomodo ſit facienda ſecundum Ariſtotelem. nu. 6. 219
Domorum forma tempore Vlpiani, qualis fuerit? num. 7. 219
Domorum ſitus vbi veniat collocandus ſecundum Vitruuium? nu. 9. 219
Domus prominere non debet in Fortilitijs. nu. 13. 220
Domus priuatorum penès Palatium publicum extrui non poſſunt. nu. 14. 221
Domum ædificare volens, quid animaduertere habeat? nu. 17. 222
Domus pati poſſunt horrorem vmbrarum. nu. 22. 224
Domus non ſunt extruendæ in loco, per quem ædificanti inuidia paretur. numero 23. 225

Digitized by Google

Domus debitoris non poſſunt ad inſtantiam creditoris diſcooperiri. num.27. pag. 226
Domus deſtructio tendit in damnum, & decolorationem Vrbis. nu.30. 226
Domos diruere quando ſit licitum? numero 31. 226
Domus violantis pacem deſtrui debet. num.34. 227
Domus, quæ ſeruit pro receptaculo hæreticorum funditus euerti debet. numero 35. 227
Domus deſtructa ob delictum reædificari non poteſt. nu.37. 228
Domus progenitorum euulſa affert luctum poſteris. nu.39. 228
Domus intermediæ licitè deſtruuntur ad impediendum ignem, ne vltra progrediatur. nu. 41. 228
Domum non habentes in Vrbe, non debent gaudere Annonis ciuilibus. nu. 5. 243
Donatio in cauſam refectionis domus dirutæ non eget inſinuatione. nu. 53. pag. 230
Ducens aquam ex riuo publico ad eius fundum ſine licentia ſuperioris, priuatur fundo. nu.15. 209

E

Eccleſiæ, & Clerici an teneantur contribuere in cauſam nouæ Vrbis condendæ? nu.12. 58
Eccleſiarum reparationi, quomodo per Epiſcopos ſuccurri debeat? nu.20. 161
Eccleſiæ matrices, & parochiales, quæ ſint? nu.24. 161
Eccleſiæ baptiſmales debent habere limites diſtinctos. nu.25. 162
Eccleſiæ matricis prouentus circa decimas, & oblationes debent congruè adiudicari nouæ parochiali, vt Curatus ſuſtentetur. nu.27. 162
Eccleſiæ Epiſcopales, vel Archiepiſcopales non poſſunt erigi ſine authoritate Summi Pontificis. nu.2. 234
Eccleſiaſtici non tenentur ad expenſas, quæ fiunt honoris cauſa. nu.13. 59
Eccleſiaſtici an compelli poſſint per laicos ad ſoluendum ratam contributionis pro muris Vrbis reficiendis? numero 14. 59
Eccleſiaſtici non tenentur contribuere ad nouam Vrbem condendam pro diſtributionibus quotidianis. nu.19. 60
Eccleſiaſtici dicuntur ſubeſſe Domino temporali pro Feudis laicis ab eiſdem poſſeſſis. nu.21. 62
Elementa quandoque mutant vices in odium Tirannorum, vel in fauorem bonorum Principum. nu.11. 74
Emptor perfecta emptione non habet regreſſum contra venditorem, ſi eidem auferatur prædium pro Vrbe condenda. nu.32. 108
Epaminondas reduxit Arcades è paruis Oppidis in vnam Ciuitatem. num.8. pag. 136
Epaminondæ Græcorum Duci morti proximo, quid obiecerint amici? numero 5. 262
Ephæſij maximis ſunt proſecuti honoribus Pixodarum paſtorem inuentorem loci fæcundi candidi marmoris. numero 22. 77
Epilogus ſuper ſitu nouæ Vrbis condendæ eligendo. nu.108. 100
Epiſcopus vnius Ciuitatis reſpectu mali aeris poteſt Sedem transferre in aliam Ciuitatem. nu.63. 87
Epiſcopi, & Archiepiſcopi Romam ingreſſi ſuam deponunt authoritatem. num.39. 147
Epiſcopus in caſu neceſſitatis poteſt Clericos compellere ad contributionem ædificandæ Eccleſiæ. nu.18. 160
Epiſcopi, vel Iudicis ſæcularis arbitrio determinatur tempus ad fabricam Eccleſiæ inchoatæ. nu.23. 161

Epi-

Digitized by Google

Epiſcopus non poteſt licentiam concedere Iudæis, vt ædificent nouam Sinagogam. nu.36. 281
Erectio ſtudij generalis in Vrbe, cuius authoritate fieri debeat? nu.6. 202
Erectio Epiſcopatus, quæ iura tribuat loco, vbi erigitur? nu.4. 234
Etruſci in ducendo ſulcu nouæ Vrbis, cur vomere æneo vterentur? nu.5. 113
Euerſio Romani Imperij, ex quibus cauſis euenerit ſecundum Procopium? num. 12. 262
Exemptio ob numerum 12. liberorum, an extendatur ad onera bellica? numero 32. 266
Exercitatoribus ludorum quantus honor antiquitus tribueretur? nu.4. 315
Ex malo nomine ſemper oritur ſuſpitio ſiniſtra. nu.4. 127
Expenſæ factæ armigeris occaſione hoſpitij præſtiti in tranſitu, ſunt per conuicinos reficiendæ. nu.43. 228
Expenſæ factæ in reparationem domus deducuntur ante creditum habentis anteriorem hipothecam. nu.47. 229
Exteri quando ſint præferendi indigenis? num.19. 293
Exulibus nunquam fidenda ſunt propugnacula Vrbium. nu.50. 284

F

FAbricæ Eccleſiæ attribuuntur fructus Epiſcoporum abſentium, ſi ſint malè percepti. nu.19. 160
Factum ex cauſa neceſſaria nunquam dicitur culpabile. nu.39. 110
Factum hominis, diù in eodem ſtatu quod maneat, difficile eſt. nu.21. 171
Factum impium cuiuſdam Ducis Mediolani, qui citari iuſſit mortuum ad ſepulchrum. nu.19. 222
Fama Principis iuſti, ac benefici allicit homines ad incolendum eius Vrbes. num. 2. 242
Fames dicitur enſis acutiſſimus. nu.9. 49
Fames anni 1629. in Prouincia Fori Iulij vnde fuerit originata? nu.19. 180
Filius, qui ex propria induſtria ali poteſt, non eſt alendus ex labore patris. numero 23. 181
Filij naturales, qua ratione non faciant numerum ad immunitatis conceſſionem? nu.28. 265
Filij emancipati, vel Religionem ingreſſi faciunt numerum cum alijs filijs exiſtentibus in poteſtate patris. num.29. pag. 265
Filius mortuus in bello pro Principe geſto, reputatur ac ſi viuus eſſet pro immunitate petenda. nu.30. 265
Fiſtulæ plumbeæ cur improbentur à Vitruuio, & Galeno? nu.9. 208
Flumina apud antiquos, cur loco Deorum fuerint venerata? nu.94. 95
Fluminũ auerſio per potentiſſimos exercitus tantum fieri ſolet. nu.101. 97
Fœminæ antiquitus vtebantur duobus, maſculi autem tribus nominibus. numero 12. 124
Fœminæ, quæ liberis procreandis operam dabant, maximè laudabantur per Romanos. nu.13. 262
Forenſes tenentur contribuere ad Vrbem condendam pro bonis ſitis in dominio Principis illius Vrbis conditoris. nu.24. 63
Fori verbum pro Ciuitate vſurpatur. num. 27. 21
Forum eſt frequentior Ciuitatis locus. num.28. 21
Forum cauſarum, quo in loco Vrbis ſtatui debeat? nu.2. 168
Forum Romanorum erat ſtatuis virorum illuſtrium repletum. nu.3. 168
Forum iudiciale, & Auditorium cauſarum pro ſynonimis accipiuntur in iure. nu. 4. 168
Fori Areæ, & Plateæ ſunt idem. num.13. pag. 169

Digitized by Google

Forum iudiciale, & Forum rerum venalium ſunt inter ſe connexa. nu. 19. 170

Forum rerum venalium vbi ſtatui debeat ſecundum Ariſtotelem? num. 20. pag. 171

Fouea loco carceris extructa per Follerium, improbatur à Proſpero Farinacio. nu. 4. 187

Franciſci Patritij de ordine viarum Vrbis opinio? nu. 5. 150

Franciſcus Sfortia Secundus Dux Mediolani terram Vigleuani in Ciuitatem erexit. nu. 7. 236

Franciſci Petrarcæ de conſeruanda, & augenda Vrbe, dictum ſingulare. numero 14. 336

Fraternitates Religioſæ quando permittantur? num. 13. 166

Fraternitates, ſeu Confratriæ non habent priuilegium immunitatis, vel Fori. nu. 14. 166

Fruges quomodo condantur varijs in locis? nu. 7. 175

Fruges non purgatæ diutius conſeruantur ſecundum Pererium. nu. 16. 178

Fruges, quæ natura loci, vel humore poſſunt vitiari, non ſunt in horreis recondendæ. nu. 17. 179

Frumentum anno 1629. in Foro Iulio, ad quale pretium aſcenderit? nu. 26. 182

Frumentum in publico horreo reponendum, ex qua pecunia olim emeretur? num. 4. 194

Fruſtra de prole conſulitur niſi rebus præſentibus prouideatur. nu. 10. 262

Fundatio Eccleſiæ quomodo inchoari habeat? nu. 12. 159

Furni extrui debent, & Piſtorum numerus præparari, antequam aliud in noua Vrbe aggrediatur. nu. 6. 103

G

Gaza, & Ambracia expugnatæ per hoſtes, mediantibus cuniculis. numero 35. 81

Gentes Septentrionis extremi, qua ſpecie horologij vtantur, ſecundum Olaum? nu. 7. 199

Genus humanum in primordio originis vbi habitauerit, ſecundum Ciceronem? nu. 1. 187

Germanicus Auguſtus pretium ſoluit pro fructibus locorum, quę vallo comprahendebat. nu. 30. 108

Gloria quæri non debet ex domo; ſed ex hoſpitalitate domus. nu. 6. 231

Gloria, quibus modis per homines comparetur? nu. 11. 245

Gordianus Imperator eius Triumphum inſigniorem reddi cenſuit, ſi fieret die natali Vrbis. num. 3. 120

Gymnaſia publica, quo in loco extrui debeant? nu. 3. 202

H

Habentes plures filios in Curia, vel Collegio primi rogabantur dicere ſententiam. nu. 19. 263

Habitantes in ſuburbijs dicuntur habitatores Ciuitatis. nu. 25. 153

Habitantes in ſuburbijs dicuntur magis populares, quàm alij Ciues. nu. 28. 154

Habitantes per maiorem partem anni in Vrbe, dicuntur ſatisfacere ſtatuto concedenti Ciuilitatem habitantibus per tot annos. nu. 17. 295

Habitatores Ciuitatis, qui dicantur proprij? nu. 16. 292

Habitatum dicitur pretioſa poſſeſſio. numero 1. 242

Haloandri, & Cuiacij ſenſus reijcitur. nu. 2 & 3. 22. & 23

Henrici Palladij Vtinenſis opinio de Vrbe condita à Gallis in Territorio Aquileienſi. nu. 22. 33

Henrici Palladij, & Ioſephi Salamonij ſcriptorum Vtinenſium laus. nu. 12. pag. 204

He-

Digitized by Google

Herodis Magni factum laudabile erga ſubditos inopia laborantes. nu. 38. 185
Hieronymi Maggij Iuriſconſul. Anglarenſis opinio de ſitu nouæ Vrbis condendæ eligendo, reijcitur. nu. 89. 93
Hieronymi Priolo Principis Veneti lex recitatur de Archiuio erigendo in Ciuitate Vtini. nu. 7. 192
Hieronymus Ciuranus Fori Iulij Rector publicum ſalutis hoſpitium in Pontabia Veneta erexit. nu. 24. 332
Hipodamius Mileſius, quot genera perſonarum neceſſaria Vrbi iudicauerit? nu. 2. 269
Hippocratis, & Vitruuij, opinio de ſitu Vrbis ſalubri. nu. 54. 85
Hircanus fuit primus author erigendi hoſpitale pauperum. nu. 2. 163
Homo naſcitur ſuæ Ciuitati in ſpecie, & Prouinciæ in genere. nu. 24. 20
Hora diei quando incipiat, & finiat? nu. 8. 199
Horæ ſunt, pars temporis ex momentis pluribus conſtitutæ. nu. 10. 200
Horologiorum vſus, cur vitæ hominum ſit neceſſarius? nu. 1. 179
Horologiorum inuentor quis fuerit? numero 2. 179
Horologium æreum non venit appellatione ſuppellectilis, ſed tamquam inſtrumentum domus. nu. 3. 198
Horologium Arithmeticum quale ſit? nu. 4. 198
Horologium Mechanicum quando prius in Europa fuerit viſum? nu. 5. 198
Horreorum conſtructio, quo in loco Vrbis fieri debeat? nu. 3. 174
Horrea in iure quomodo accipiantur? nu. 5. 175
Horreum particulare, & Piſtrinum inter vtiles impenſas connumerantur. numero 6. 175
Horrea principaliter conſtituuntur ne pauperibus alimenta deſint. nu. 41. 186
Hoſpitalium cura pertinet ad Prælatorum ſollicitudinem de iure Canonico. nu. 4. 164
Hoſpitale, an, & quando gaudeat priuilegio Fori? nu. 6. 164
Hoſpitale ab antiquo conſtructum non præſumitur fundatum authoritate Epiſcopi. nu. 7. 165

I

IDem operatur belli metus, quod bellum ipſum. nu. 8. 43
Ignorantes iura non debent ex motu ſui arbitrij iudicare. nu. 14. 274
Ignorantia Iudicis plerumque eſt calamitas innocentis. nu. 15. 274
Immunitas conceſſa ſcholaribus, intelligitur dummodò conſiſtant in ſtudio. nu. 13. 204
Immunitates occaſione ſtudij ſunt locales. nu. 14. 205
Immunitates conceſſæ incolis nouæ Vrbis, an extendantur ad onera bellica? nu. 33. 298
Imperator poteſt erigere Terram in Ciuitatem, licet in ea non extet Epiſcopus. nu. 5. 235
Impoſitio collectæ facta per Principem, præſumitur ex rationabili cauſa. numero 35. 299
In Ciuitatibus à mari circumdatis ex conſuetudine ædificantur domus priuatorum ſuper muris ipſius Vrbis. nu. 21. 142
Incola Venetæ Vrbis tenetur per 15. annos habitare cum familia, ſi vult Ciuilitatem conſequi. nu. 13. 291
Incolæ Vrbis poſſunt vti interdicto contra proijcientes ſtercora, vel coria in vijs. nu. 2. 324
In condenda noua Vrbe non eſt certorum dierum habenda ratio. nu. 14. 46
Infamis erat apud Romanos, qui eodem tempore duas habuiſſet vxores. numero 6. 261

In-

Infans ſtatim, ac ortus erat, cur ab antiquis nudus in terra ſterneretur? numero 13. 74
In frugum copia oportet proſpicere futuræ inopiæ. nu.15. 178
Ingreſſus, & egreſſus à Ciuitate per ſolas portas debet patere. nu.34. 145
Inhibitio circa ius nundinandi, cui de iure competat? nu.9. 310
In muris Vrbis non licet aliquid immittere, vel coniungere ſine Principis, vel Præſidis licentia. nu.19. 142
Innocentius VIII. qua liberalitate vſus erga Angelum Politianum ob traductionem Herodiani Hiſtorici? num.5. pag. 321
Inquilinus domus conductæ recedere poteſt ob timorem malorum ſpirituũ in domo obuerſantium. nu.20. 223
In Regno Hiſpaniarum non poſſunt Ciuitates, vel Caſtra condi ſine Regio aſſenſu. nu.15. 32
Inſcriptio nominis in publicis monumentis quanti fuerit æſtimata penès antiquos? nu. 20. 131
Inſcriptio nominis proprij poteſt cum inſignibus Principis poni per Præſidem in operibus publicis. nu.21. 132
Inſignia aliorum abradi non eſt licitum. nu. 24. 132
Intellectus Bald. in l. opus. ff. de oper. publ. num.25. 34
Intellectus facilitatur ex cognitione originis rei tractandæ. nu.2. 112
Intereſt Ciuitatis ne aqua publica minuatur, vel deterior fiat. nu. 17. 210
Inuitus quis poteſt aſſumi ad docendum ob publicam vtilitatem. nu.4. 202
Ioannes Cuthembergus Theutonicus primus Artem impreſſoriam inuenit. nu. 11. 323
Iudæi an ſint recipiendi ad habitandum Vrbem nouiter conditam? nu.32. 280
Iudæis volentibus venire ad patriam alienam, poteſt interdici ingreſſus. numero 33. 280
Iudæi, qua ratione fuerint expulſi ab Vrbe Vtinenſi? nu.34. 280
Iudæi pacificè viuentes non poſſunt expelli à Principibus ſine legitima cauſa. nu.35. 280
Iudæi habentes domicilium in aliqua Vrbe, dicuntur de eodem Populo, licet non de corpore ſpirituali. num.37. pag. 281
Iudæi tenentur contribuere ad impoſitiones impoſitas pro tuitione fidei Chriſtianæ. num.38. 281
Iudex originis, & domicilij poteſt inquirere de delictis atrocioribus in alieno territorio perpetratis. num.46. pag. 283
Iulius Cæſar natandi peritia ex grauiſſimis periculis euaſit. nu.93. 94
Iulius Cæſar pro ſupplendo populo bellis Ciuilibus diminuto, quam legem tulerit in Senatu? nu.8. 261
Ius Annonę eſt de Regalibus, & ſoli Principi reſeruatum. nu. 10. 176
Ius Ciuilitatis apud Romanos quomodo concederetur? nu.7. 288
Ius, & nomen Vniuerſitatis in vno tantum homine poteſt recidere nu.9. 256
Ius nundinandi, quare amittatur ſpatio decennij? nu. 10. 310
Ius quæſitum ex actu conſumato, Princeps ſine iuſta cauſa tollere non poteſt. nu.15. 313
Ius ſupremum in qualibet conceſſione retinetur per Principem. nu.8. 31
Iuſtè quis excuſatur, ne vadat ad locum intemperie aeris affectum. nu.60. 86

L

Lacus Lucrinus primus omnium locabatur emendus in publicis vectigalibus. nu.10. 128
Largitio Ciuilitatis eſt Vrbibus valde proficua. nu.12. 291

La-

Lateres vtiliores ſunt, ſi ante biennium fuerint ducti. nu.26. 197
Laudatio ſui ipſius quomodo permiſſa? num. 19. 49
Legatum de bonis exiſtentibus in Patauij Ciuitate, quid differat à Legato de bonis exiſtentibus in Ciuitate Patauij? nu.8. 14
Legatum relictum Ciuibus, intelligitur relictum ipſi Ciuitati.nu.11. 15
Legatum Eccleſiæ ædificandæ, quo temporis ſpatio implendum ſit?nu.21.161
Legata alimentorum facta pueris vſque ad pubertatem durant in maſculo vſque ad 18. in fœmina vſque ad 14. ann.num.14. 104
Legatus Papæ ſi offendatur poſtquam eſt ingreſſus portam Romæ, non dicitur committi crimen læſæ Maieſtatis, limita numero 4. nu.40. 147
Leges ciuiles pro pacifico ſtatu ſubditorum ligant Clericos, niſi aliud diſponat ius Canonicum. nu.15. 59
Leges humanæ ſecundum varietatem temporum debent regulari.nu.22.172
Lex Perſarum de puniendis, vel abſoluendis delinquentibus.nu.15. 27
L. omnes dies. C. de fer. declaratur. numero 16. 123
Legitimati per ſubſequens matrimoniũ, vel per reſcriptum Principis, faciunt numerum cum alijs filijs legitimis. nu.27. 265
Leonis Baptiſtæ Alberti opinio, de modo, & forma carceris. nu.3. 187
Leo Quartus Pontifex in condenda Vrbe Leonina quid egerit? nu.21. 117
Leproſi in Gallia puteorum aquas corrumpentes magnum habitantibus nocumentum intulerunt.nu.85. 92
Leproſi non debent vagari per Vrbem, ſed in loco ſemoto piè cuſtodiri. numero 21. 330
Liberalitas ſingularis Ciuitatis Vtini in alendis pauperibus tempore famis. numero 20. 180
Liberi populi poſſunt ad libitum ædificare Ciuitatem, nu.6. 30
Libri quando primum adulterino titulo ſcribi cæperint? nu.2. 320
Licentia Excellentiſſimi Senatus Veneti requiritur, antequam Eccleſiæ de nouo conſtruantur in eius Statu. numero 28. 162
Lignea materies eſt diligenter conquirenda, vt abundè ſufficiat ad Vrbem condendam.nu.19. 76
Loca ſubdita, iuri ſcripto Ciuitatis dominantis obtemperare tenentur. numero 21. 124
Loci nomen aliquando accipitur pro Prouincia, & pro ipſa Vrbe. num.25. & 26. 21
Locus amænus nunquam deſeritur per habitantes. nu. 37. 78
Locus eligendus ad condendam Vrbem, debet ſtatui in loco ſalubri corpori, & moribus inhabitantium.nu.39. 81
Locus ſecurus non dicitur vbi extat aeris intemperies. num.65. 87
Locus Vrbi condendæ deſtinatus, debet temperatè ad calorem, & frigus diſponi. nu.106. 99
Locus opportunus alendi populi, multitudinem allicit. nu.42. 136
Locus, in quo Eccleſia ædificatur, quando gaudeat immunitate? nu.14. 159
Locus particularis Prouinciæ prohiberi poteſt emere, & congregare bladum, quando induceret caritatem Annonæ.nu.36. 184
Locus vbi Princeps reſidet, ſummè dicitur nobilitari. nu.12. 245
Longobardi equarum armenta collocarunt in Aquileienſibus ſaltibus.nu.26. pag. 78
Lugeri non debet, qui ad patriam delendam venerit. nu.8. 331
Lupanaria Vrbis quo in loco ſint ſtatuenda? nu.10. 326

Digitized by Google

M

Machinæ bellicæ nullo pacto priuatis concedantur. nu. 3. 140
Magnitudo ædificiorum inducit modum probandi magnanimitatem ædificantis. nu. 55. 230
Maior eſt caſus Epidemiæ, quàm belli humani. nu. 10. 44
Maior annis 55. à munere perſonali excuſatur. nu. 17. 305
Maior Vrbis vtilitas dicitur, quod interius ædificijs repleatur, etiam extra muros. nu. 27. 154
Malè ordinata etiam quæ rectè ſunt diſpoſita ſolent confundere. nu. 5. 103
Malo, ac peccato alterius vti in bonum eſt licitum. nu. 14. 27
Manſiones ſeruorum in villis, quomodo extruerentur ſecundum Columellam? nu. 11. 188
Maritis habentibus plures filios, honeſtior locus dabatur in ſpectaculis ex decreto Augusti. nu. 17. 263
Maſculus, & fœmina, quando dicantur ætatis perfectæ, vt poſſint teſtari. numero 16. 200
Matthæus Sanutus Epiſcopus Concordiæ ob malum aerem, ſedem Epiſcopalem tranſtulit in Oppido Portusgruarij. nu. 64. 87
Mathias Coruinus Rex Pannoniæ Bibliothecam comparauit inſtructiſſimam. nu. 6. 321
Matrimonium eſt verum Vrbis incrementum, & ſeminarium Reipublicæ. nu. 15. 263
Menſores frumentarij habent ius excuſationis. nu. 8. 176
Mercatores ſunt Ciuitati valdè vtiles. nu. 23. 277
Mercatus ex ſola conſuetudine inſtitui poſſunt. nu. 6. 309
Meretrices, & publica ſcorta in Vrbe Roma vbi antiquitus manere conſuerint? nu. 31. 327
Meretrices apud Lacedemonios, quibus veſtitibus vterentur? nu. 16. 329
Miles in Caſtris pro crimine non excepto, vel in Caſtris commiſſo, capi non poteſt. nu. 4. 144
Miles ignominiosè miſſus non poteſt verſari in Vrbe vbi Princeps reſidet, vel vbi reperitur. num. 16. 246
Milites legendi ſunt a tate adoleſcentes. nu. 10. 9[?]
Militiæ vacatio conceditur à DD. Venetis iis, qui ſoli ſunt in domo. nu. 1. 124
Minor ſi emat locum prauo aere affectum habet reſtitutionem in integrum. numero 68. 88
Mintij fluminis à parte Benaco manantis aquæ ſunt deterrimæ, & inficiunt loca per quæ decurrunt. nu. 78. 90
Monachus Monaſterium deſerere, & ad latiorem Religionem tranſire poteſt ex cauſa mali aeris. nu. 61. 87
Moniales Aquileiæ ob aeris intemperiem æſtiuo tempore in Ciuitate Fori Iulij commorantur. nu. 62. 87
Mons Pietatis fuit approbatus per Bullam Leonis X. nu. 2. 194
Mons Pietatis quomodo erigatur? numero 3. 194
Mons Pietatis non eſt locus Eccleſiaſticus, ſed laicus. nu. 9. 196
Mons Pietatis reputatur tamquam Collegium pium laicorum. nu. 10. 196
Montis Pietatis inuentor quis fuerit? numero 1. 194
Mortuorum corpora antiquitus prohibebantur condi intra Ciuitatem. numero 19. 18
Mulier, & famoſi accuſantes audiuntur occaſione rei frumentariæ aliquid deferentes. nu. 12. 176
Mulier inhoneſtè viuens, ſi immineat ſcandalum vicinis, expelli poteſt de domo locata. nu. 13. 328
Mulieres quare prohiberentur aſſiſtere ludis,

ludis,& ſpectaculis? num.5. 315
Multitudo hominum non poteſt habitare vbi victus non ſuppetit copia. numero 17. 76
Mundus qua parte anni fuerit inchoatus? duplex affertur opinio. nu.11. 44
Municipij nomen accipitur pro Ciuitate. nu.18.& 20. 18
Municipiorum Legati lædi non debent. num.21. 19
Munus quid ſit ſecundum Vlpianum? nu.19. 121
Muri Ciuitatis ſunt ſalutare refugium tempore belli.nu.5. 141
Muri ſunt Vrbium decus, & Ciuium tutela. nu.7. 141
Muri Vrbis, quare vocentur ſancti? & num.16. num.8. 141
Muri Vrbis reſtaurari poſſunt cum licentia Præſidis ſecundum Bar.nu.18. 142
Muros Vrbis non licet reficere inconſultò Principe. nu.17. 142
Mutuum pecuniarum ſuper ſacro Monte Pietatis, quomodo exerceri debeat? num.5. 195

N

Natalis Vrbis Romæ, quibus ſolemnitatibus per Romanos veteres celebraretur? nu.1. 119
Natales Vrbium Romæ, & Conſtantinopolis celebrandos eſſe iubet.l.omnes dies.C.de fer. nu.4. 120
Natalis Venetæ Vrbis fuit die 8. Kalend. Aprilis ſecundum Egnatium.nu.7. 121
Natales Coloniarum deductarum celebres erant apud Antiquos.nu.17. 123
Natalis nouæ Vrbis, quomodo debeat celebrari? nu.23. 124
Natatio homines animoſiores,& audentiores reddit.nu.91. 94
Natus in ſuburbijs Ciuitatis eiuſdem Ciuis habetur. nu.3. 13
Negotia militaria quacumque die expediri debent.nu.38. 110
Negotiatores ſunt neceſſarij ad habitandum nouam Vrbem.nu.1. 308
Nemo eſt adeò malus, quin aliquid boni faciat.nu.12. 26
Nemo poteſt arctari ad emendum aliquid coactè. nu.4. 185
Nepotes ex filio, an augeant numerum ad petendam immunitatem ob exiſtentiam 12.liberorum. nu.25. 264
Nero Imperator quid præceperit obſeruari in refectione Vrbis Romæ poſt incendium domorum, ſecundum Tacitum? nu.4. 150
Neſtorius hæreticus Antiochenus per Theodoſium Imperatorem fuit damnatus in Oaſim.nu.72. 88
Nicolaus Contareno Fori Iulij Præſes author deducendi riuum ad fontes Vtini, laudatur. nu.25. 218
Nicolaus V. Pontifex quinque ducatorum millia promiſit afferenti Euangelium Hebraicum Diui Matthæi Apoſtoli.nu.4. 321
Nihil eſt illaudabile in via ſecuritatis Prouinciæ. nu.17. 32
Nihil agendo homines, malè agere diſcunt.nu.42. 282
Nil dicitur perfectum, quod ex omnibus ſuis partibus non conſtat. num.1. pag 149
Nil homini dulcius eſt, quàm Patria. nu.10. 256
Nimia amænitas delitias inducit, & Ciuibus officit.nu.38. 81
Ninus, & Semiramis in condendis eorum Vrbibus, ſubditorum opera vſi ſunt.nu.9. 55
Nobiles, & probatæ perſonæ, vt plurimum habitant penès Palatium Principis. nu.10. 169
Nobiles qua prærogatiua propriè gaudeant? nu.7. 270
Nobiles ad Vrbem incolendam non ſunt inuiti compellendi, ſed placidè re-

requirendi; num. 9. 271
Nobiles, an & quando poſſint compelli habitare Ciuitatem? nu. 10. 272
Nobilitas cur ſuppleat defectum ætatis? nu. 8. 271
Nomen inſigne eſt nouæ Vrbi imponendum. nu. 1. 126
Nomen malum præſumitur acquiſitum ab aliquo euentu. nu. 5. 127
Nomen Papæ, cur fuerit immutatum ſecundum Card.? nu. 6. 127
Nomen nouæ Vrbi varijs ex cauſis arbitrio conditoris imponitur. nu. 17. 130
Nomen nouæ Vrbi quo tempore ſit imponendum? nu. 26. 133
Nominis pulchri impoſitio inducit affectionem erga nominatum. nu. 12. 129
Notarij an gaudeant nobilitate? numero 2. 191
Notarij tenentur ſcire leges ne faciant inſtrumenta improbata. nu. 4. 192
Notarij Vtinenſes tenentur reponere depoſita pecuniarum ſuper Monte Pietatis. num. 8. 195
Noua Vrbs nec hyeme algenti, nec æſtu feruenti eſt inchoanda. nu. 12. 45
Noui incolæ Ciuitatis Piſarum, & Terræ Liburni, quibus immunitatibus gaudeant? nu. 30. 297
Noui incolæ an teneantur contribuere ad ſolutionem debiti antè eorum incolatum contracti? diſtinguitur. numero 36. 299
Numa in ordinando Vrbem Romam, artificum Collegia formauit, & diſtinxit. nu. 37. 175
Numerus filiorum quas exemptiones patribus tribueret? nu. 21. 263
Numerus quinque filiorum excuſat à muneribus perſonalibus. nu. 23. 264
Numerus 12. liberorum præſtat immunitatem à muneribus patrimonialibus, & realibus. nu. 24. 264
Nundinarum tempore, Comitia apud Romanos haberi non licebat. num. 3. pag. 308
Nundinarum ſolemnium conceſſio ad ſolum Principem ſpectat. nu. 5. 309
Nundinæ, & mercatus quid differant inter ſe? nu. 4. 309
Nundinæ ſolemnes, an diebus feſtis licitè fieri valeant? nu. 7. 309
Nundinæ ſolemnes non poſſunt fieri eadem die in duobus Oppidis vicinis? num. 8. 310
Nuntiatio noui operis non attenditur, quando mora eſt periculum allatura. num. 6. 325

O

OBligatio illa dicitur anterior, quæ præcedit alteram per horam. numero 12. 200
Occaſio in quocumque negocio præcipuum habet momentum. nu. 1. 41
Octauianus Imperator Forum anguſtius fecit, ne domos vicinorum læderet. nu. 31. 108
Omnes tenentur contribuere ad emendum frumentum in publico Horreo reponendum. nu. 14. 178
Opera Ruralium ſunt corporalia officia, & perſonales præſtationes, & obſequia. num. 33. 67
Operarij pro condenda Vrbe, qua ætate ſint legendi? nu. 8. 104
Operarij in Prouincia Fori Iulij ſignantur ab anno 16. vſque ad 60. nu. 18. 105
Operarij dum ſunt in expeditione, militum priuilegijs potiuntur. nu. 20. 105
Operariorum, & militum in ætatis diſtinctione eadem eſt conditio. num. 9. pag. 104
Operari an liceat diebus ſacris, & ſolemnibus pro Vrbe condenda? nu. 33. 109
Operari non licet die feſto extrà cauſam ingruentis neceſſitatis, etiam in Vrbe condenda. nu. 41. 110
Oppidum ab ope dictum eſt, & id quod Vrbs,

Vrbs, & Ciuitas ſignificat.nu.12. 15
Opportunitas quid ſit ſecundum Pithagoricos? nu.2. 41
Opportunitas neglecta & in publicis, & in priuatis rebus ingens affert malum.nu.3. 41
Originarij habitatores Ciuitatis tenentur præſtare Domino iuramentum aſſecurationis.nu.8. 73
Oroſij dictum de paruo numero Ciuium in magna Ciuitate.nu.6. 135

P

PActum de habitando cum vxore in certo loco, ſub certa pœna, an valeat? nu.20. 293
Palatia ſpecialiter dicuntur ædes publicæ Rectorum Vrbis.nu.7. 168
Palatia deputata pro Iuſtitia exercenda in Vrbibus, ſunt Principis.nu.8. 169
Palatium, ſiue Regia Principis vnde nomen deduxerit ſecundum Dionem? num.11. 169
Palladij monitum de loco eligendo vbi ſit vicinus fluuius? nu.103. 99
Palma Vrbs in Prouincia Fori Iulij cur à Venetis condita? num. 26. pag. 35. & num.30. 38
Palma Vrbs in Prouincia Fori Iulij, cur ſic fuerit appellata? nu.18. 131
Palma in certaminibus antiquis ſignum erat victoriæ. nu.19. 131
Palma Vrbs condita à Venetis in Foro Iulio ſalubrior reddita ex riuo in eam deducto.nu.33. 214
Palmæ Vrbis figura, quemodo in numiſmate fuerit expreſſa? & nu. 25. & 26. num.24. 118
Papa, vel Imperator ſcribens alicui Caſtro ſub nomine Ciuitatis, ſtatim locus ille efficitur Ciuitas. nu.6. 235
Papiæ Ciuitas, cur noua Roma fuerit appellata? nu.8. 250
Parentes Patritij ſanguinis inter Venetos tenentur intra certum diem publicè profiteri liberos natos.nu.11. 124
Patria idem quod Ciuitas importat.numero 22. 20
Patria ſua vnicuique videtur dulcis. numero 29. 279
Patria originaria exiſtimatur præſtantior alia nouiter acquiſita.nu.30. 279
Pauperes inualidi ex publica largitate debent ſubueniri. nu.1. 163
Pauperes dicuntur potiſſima pars Ciuitatis. nu.5. 164
Pauperes validi in quos vſus ſint compellendi tempore grauioris annonæ? nu.21. 181
Pauperes, qui proprio labore viuere poſſunt non debent eleemoſynam accipere.nu.22. 181
Pauperes alienigenæ tempore grauioris annonæ ex Hiſpania expelluntur. numero 25. 182
Pauſaniæ opinio circa Templorum ſitum refertur. nu.8. 158
Pax, & quies res omnes humanas fęliciter adaugent. nu.6. 42
Pecoris nomen generale complectitur omnes quadrupedes gregatim paſcentes.nu.25. 77
Pecuniæ apud antiquos deponebantur in ſacris ædibus apud æditum. numero 6. 195
Pecuniæ donatæ ad refectionem domorum non poſſunt in alios vſus conuerti.nu.54. 230
Penſionarius pro rata penſionis debet concurrere cum laicis ad neceſſariam fortificationem Ciuitatis.nu.18. 60
Perſonę bannitorum an ſint vtiles ad populationem Vrbis? nu.43. 285
Perſonæ exulum quando ſint ab Vrbe expellendæ? nu.44. 283
Phrine meretrix, cur voluerit reficere muros Thebarum proprio ſumptu? nu.21. 132
Piſiſtratus priuato ſumptu libros libera-

Digitized by Google

lium artium omnibus legendos propoſuit. nu.1. 319
Pius V. Summus Pontifex, & Sanctus Ludouicus Gallorum Rex quid ſtatuerint circa meretrices? nu.19. 329
Plantatio arborum apud aquæductus quando ſit licita? nu. 12. 209
Platea vnde dicta? nu.14. 169
Plateæ dicuntur pars Ciuitatis. num.15. pag. 169
Plato Atticus Moſes fuit appellatus. numero 19. 116
Plato cur cenſuerit vagabundos foreexpellendos ab Vrbibus? nu.41. 282
Platonis opinio de imponendo nomine nouæ Vrbi. nu.14. 129
Platonis opinio de magnitudine Ciuitatis. nu.4. 135
Platonis, & Ariſtotelis diuerſa ſententia circa muros Vrbis. nu.1. 139
Platonis, & Ariſtotelis opinio de ſitu Templorum eligendo. nu.7. 158
Platonis opinio de mendicantibus à Ciuitate expellendis. nu.24. 181
Platonis, & Ariſtotelis opinio de perſonis neceſſarijs ad Vrbem incolendam. num.3. 269
Plinius Iun. & Sueton. quid ſcripſerint de vmbris mortuorum? nu.21. 223
Pluralitas matrimonij eſt ſignum incontinentiæ. nu.21. 153
Plutarchi ſenſus an Portæ ſint ſanctæ? refellitur. nu.35. 145
Pœna capitis infligitur ędificãtibus Caſtrum in territorio limitropho, irrequiſito Principe. nu.19. 32
Pœna extraordinaria imponitur attingenti muros alterius Ciuitatis, quam Romæ. nu.11. 141
Pœna nemini tribuit immunitatem. nu.54. 285
Pœna raptus nõ habet locum in rapiente puellam in lupanari repertam. numero 18. 329
Pœnæ impoſitæ ob delictum, debent eſſe perpetuæ. nu.38. 228
Pomærium dicitur pars Vrbis. num. 27. pagina 144
Pomærium neque arari, neque habitari fas erat apud Romanos. nu.28. 144
Pomærio non licebat addere, niſi ab eis, qui Romanum Imperium hoſtilibus agris locupletaſſent. nu.29. 144
Pomærij deſcriptio ſecundum Varronem, & Liuium. nu.30. 144
Pontifex vbi moram trahit, ibi eſt tota Eccleſia. nu.14. 245
Portatur onus iniunctum leuius, quod portatur à pluribus. nu.31. 66
Porta Ciuitatis dicitur præcipua eius pars. nu.36. 146
Portæ Vrbis ſunt ſanctæ. nu.32. 145
Portæ Vrbis habitari non poſſunt ſine permiſſu Principis. nu.33. 145
Portæ Vrbis non ſunt aperiendæ ante Solis Ortum. nu.42. 147
Portio non ſoluentis ob exemptionem à Principe obtentam, an accreſcat portioni impendendæ per reliquos? numero 28. 65
Poſſe illud dicimus, quod de iure, & honeſtate poſſumus. nu.11. 57
Poſſeſſores fundorum cohærentium alueo aquæ, tenentur ad eius curationem. nu.23. 211
Poſt murorum ædificationem primum opus ædificij adſcribitur ſacris ædibus. nu. 1. 155
Præcipua humani boni pars eſt aer. numero 51. 84
Præfectus Auguſtalis, & Dux Thebaidos poterant per annum tantum mittere reos in Gypſum, vel Oaſim. nu.70. 88
Præfectus ædificationi Vrbis quid præparare habeat, antequam ædificium incipiat? nu.4. 103
Præfectus Vrbis debet ſeditionum cauſas dirimere, & partes ad concordiam deducere. nu.12. 335
Præfecti Arcium, & Fortilitiorum diligen-

Digitized by Google

gentiſſimè aquas cuſtodire habent. num. 39. 215
Prælatus, qui in tetro carcere Clericum claudit irregularis efficitur.nu.7. 188
Prælati poſſunt exigere charitatiuum ſubſidium à ſubditis pro emptione muniti Oppidi ad expellendos hoſtes. num.8. 54
Præmia, & honores artes alunt, & enutriunt.nu.3. 242
Premia propoſita cauſa liberorum ſuſcipiendorum, quæ fuerint apud Romanos? nu. 16. 263
Præparatio diligens in negotijs arduis eſt adhibenda, antequam aggrediantur.nu.1. 102
Præparatos oportet rem aggredi, non agentes præparari.num.2. 102
Præſidiarij Bredæ ſiſtere non potuerunt curſum fluminis præterlabentis Vrbem, vt hoſtiles ſtationes inundarentur.nu. 102. 98
Pretium rei ex cauſa publica priuato eleuatæ an ſolui debeat? nu.29. 107
Pretium grani, cur ab ordine Ciuitatis conſtitui non poſſit? nu.9. 176
Princeps duplici fulget poteſtate, ordinaria, & abſoluta. nu.1. 29
Princeps ſecundum leges viuere, & operari profitetur.nu.2. 29
Princeps non recognoſcens ſuperiorem, habet in ſuo territorio plenitudinem poteſtatis, ſicut Imperator in ſuo.numero 13. 31
Princeps poteſt iuridicè diruere Caſtrum ſubditi ædificatum abſque eius licentia.nu.14. 32
Princeps poteſt auferre Caſtrum ædificanti ſine eius conſenſu. nu.2. 33
Princeps ſæcularis, cui rationabiliter eſt ſuſpectus Clericus, non tenetur illum admittere ad regendam Eccleſiam in eius ſtatu.nu.16. 60
Princeps bonus nil differt à bono patre. nu.10. 74
Princeps an poſſit bona priuatorum auferre? nu.27. 107
Princeps diligentior eſſe debet in conſtruendis Dei templis, quam in alijs ædificijs. nu.2. 156
Princeps, ne populi fame pereant, tenetur ſubuenire per erogationem ſeminis.nu.37. 185
Princeps debet nobilitatem obſequijs conciliare, & plebem largitionibus delinire.nu.8. 244
Princeps recipiens exules, alterius iuriſdictionis, non debet eos eligere in cuſtodes ſui corporis.nu.49. 284
Princeps an iuſtè poſſit præcipere vaſſallis, vt veniant ad habitandum Vrbem nouiter conditam?nu.21. 294
Princeps an iuſtè poſſit compellere territoriales ad portandum res venales in certa Vrbe, vel Oppido?nu.12. 311
Princeps, an poſſit auferre ius nundinarum alicui Oppido, & alteri concedere? nu.13. 312
Principis conceſſio particularibus facta, non debet in aliorum iniuriam redundare.nu.29. 65
Principes tenentur prouidere ſubditis, vt ſalubriter, & ſecurè degere poſſint in locis ſuæ ditionis.nu.9. 74
Priuatus non poteſt paciſcendo ſe obligare ad carcerem particularis perſonæ.nu.13. 189
Priuatus in proprio ſolo non habet authoritatem ædificandi iuxta Regiam Principis.nu.15. 211
Priuati homines antiquitus eorum diem natalem, ſolemni cultu obſeruabant. nu.9. 121
Priuatorum fundi, in iuſſu Principis non poterant cingi muro. nu.5. 30
Priuilegium immunitatis patri conceſſum ob 12. liberos, extinguitur ſtatim mortuo patre.nu.31. 265
Priuilegium nundinarum, cuibus perſonis detur, & contra quas? nu.11. 311

Proconſul Portas Romæ ingreſſus depo-nebat Imperium. nu.38. 146
Pro defenſione Patriæ nullo tempore eſt bellorum præparationi parcendum. nu.37. 109
Promiſſum meretrici ob actum Venereum an peti poſſit in Iudicio? numero 20. 320
Proſperà omnia eueniunt ritè colentibus Deum, aduerſa ſpernentibus.nu.7. 250
Prouincia eſt Patria communis, & Ciuitas Patria ſingularis.nu.23. 20
Prouincia Ponti Polemoniaci, cur à Iuſtiniano Imperatore fuerit appellata Helenopontus? nu.1. 126
Prouincia Delphinatus, quid ſtatuerit pro bono publico, tempore magnæ caritiæ? nu.28. 182
Prouinciæ omnes in ſuo ſenſu abundant. nu.17. 115
Prouinciæ debent repurgari malis hominibus. num.45. 283
Publicum intereſſe non poteſt pacto priuatorum lædi.nu.29. 226
Pugnare pro tuenda vita, vel lege Dei, nunquam dicitur opus ſeruile. numero 40. 110
Pulchritudo Ciuitatis in quibus conſiſtat ſecundum Homerum? nu.12. 257
Puteus dicitur pars Vrbis.nu.26. 212
Puteus exiſtens in vico Vrbis, reparari debet ab inhabitantibus vicum ipſum.nu.34. 214
Puteum fodiens, tenetur paſſus latitudinem dimittere à confine alterius. numero 36. 214
Putei profundiſſimi in Vrbe Vtini perennes, & ſaluberrimas aquas præbent. nu.38. 215
Puteorum inuentores qui fuerint? numero 27. 113
Puteorum ſpecies eſt duplex, & quæ ſit? num.29. 213
Puteorum effoſſio in petra duriſſima, qualiter fieri debeat ſecũdum Olaum Magnum? nu.35. 214
Puteorum profunditas valdè auxiliatur contra motus terræ. nu.27. 215

Q

QVæ concernunt publicam vtilitatem Reipublicæ non debent carere præmio. nu.14. 262
Quæſtus percipiendi ex lupanario tanquam inhoneſti non veniunt in petitione hæreditatis. nu.14. 328
Quales ſint homines intus plerumque ex cute iudicatur. nu.56. 86
Qualitas perſonæ, quæ protinus ab Vrbe eſt extirpanda. nu.55. 285
Quinque anni dantur ad perficiendum conſtructionem Eccleſiæ inchoatæ. nu.22. 161
Quod venit per modum addendi, fit pars illius, cui additur. nu.24. 153

R

RAptus alioqui iure damnatus videtur excuſabilis ob perpetuandam Vrbem.nu.4. 261
Ratione vnius horæ vnus dicitur prior altero.nu.14. 200
Redemptores in noua Vrbe condenda ſolent partem operis faciundi conducere.nu.22. 106
Redemptores poſt abſolutum opus conductum antiquitus pecunias accipere conſueuerant.nu.23. 106
Refectio Eccleſiæ dirutæ non requirit authoritatem ſuperioris.nu.13. 159
Refectio domorum in bono Ciuitatis dicitur fundata. nu.45. 229
Refugia domus quid ſint ſecundum gloſ. nu.8. 219
Regalia non poſſunt rationabiliter per priuatos poſſideri. nu.7. 31
Regalia nunquam veniunt in conceſſione Principis, niſi expreſsè communicen-

Digitized by Google

centur. numero 11. 176
Reges Perſarum, quibus in locis degere per annum conſueuerint? nu.4c. 81
Regis Angliæ filius, diuinitus compellitur ſoluere pretium rei per patrem ablatæ pro ædificanda Eccleſia. numero 17. 160
Regillianus Imperium eſt adeptus ex cauſa boni nominis. nu.13. 129
Regionis ſitus, ex quibus ſoleat commendari? nu.3. 72
Reipublicæ intereſt optimas, & ſalubres habere aquas in Ciuitatibus. numero 75. 89
Reipublicæ intereſt Ciuitates repleri liberis hominibus. nu 8. 113
Relegatus non poteſt morari in Ciuitate, in qua verſatur Princeps, vel per quam tranſit. nu. 15. 245
Relegati an conferant ad populationem nouæ Vrbis? nu.51. 284
Relegati, tempore confinationis pendente, non ſunt admittendi ad honores. nu.52. 285
Relegati retinent domicilium eo loci, à quo arcentur. nu.53. 285
Relictum pro conſtructione, vel reædificatione domus, dicitur fauorem publicum continere. nu.5. 219
Religio Principis eſt fidiſſima cuſtodia ſui Principatus. nu.6. 249
Reliquiæ Sanctorum ſunt turres, & propugnacula Vrbium. nu.5. 249
Reliquiæ Sanctorum an ſint ferrendæ in exercitu? nu.9. 250
Reliquiæ Sanctorum quando emi poſſint? nu.13. 252
Remiges, & Nautæ in claſſibus omnes ſunt milites. nu.21. 106
Res iudicatur minoris pretij ratione mali vicini. nu.42. 83
Rex Franciæ mandauit demoliri Fortilitia Prouinciarum, exceptis limitrophis. nu.16. 32
Rex Aragonum, deportatis aſſignabat Inſulas mali aeris, vt citius morerentur. nu.69. 88
Rhinocura, & Ciuitas improborum, cur ſic fuerint appellatæ? nu.8. 128
Rhodus Inſula cur à Liuio fuerit improbata? nu.13. 136
Ritus antiquorum in nouis condendis Vrbibus qualis fuerit? nu.3. 112
Ritus Græcorum in fundanda noua Vrbe qualis fuerit? nu.18. 115
Ritus adhibitus in Vrbe Hieroſolimæ inſtauranda per Eſdram, & Neemiam. nu.20. 116
Ritus Venetorum in fundanda Vrbe Palmæ in Prouincia Fori Iulij enarratur. nu.22. 117
Roma vetuſto ſæculo nomine Oppidi appellabatur. nu.13. 13
Roma fuit tectis domorum altiſſimis tempore Virgilij. nu.12. 120
Roma, qua ratione excellit alias Vrbes? nu.4. 249
Roma cur penſilis, & ſubternauigata dicatur à Plinio? nu. 4. 325
Romanæ Vrbis imperium fuit præcipuè fundatum per inhabitantium frequentiam. nu.5. 287
Romani Campum Martium Tiberi propinquum elegerunt, vt armati, & natantes exercerentur. nu.92. 94
Romani deligebant quinque Præfectos muris, & Turribus Vrbis inſtaurandis. nu.23. 117
Romani cur immutauerint nomen Vrbium Epidamni, & Maleuenti? numero 9. 128
Romanorum iudicium circa ædificantes Vrbem in alieno Territorio. nu.21. 33
Romanorum diligentia in ſcrutanda qualitate aquarum, vbi Oppidum erant condituri. nu.83. 92
Romanorum conſilium ad alliciendos nouos habitantes in eorum Vrbe, quale fuerit? nu.6. 287
Romulus Amaſæus Vtinenſis Pauſaniæ in-

Digitized by Google

interpres laudatur. num.6. 24
Romulus anno duodeuiginti ſuæ ætatis cæpit condere Vrbem Romam. numero 18. 47
Romulus in condenda Vrbe Roma, fuit adiutus legionibus Latini Aui ſui. nu.2. 52
Romulus, & Remus inuicem contenderunt de nomine condendæ Vrbis. numero 16. 130
Romulus cur Aſylum in Vrbe Roma ſtatuerit? nu.24. 295
Romuli conſilium de incolenda noua Vrbe per eum condita, quale fuerit? nu. 3. 260
Ruina ędificiorum facilis demonſtratur, incolarum ſubtracta cuſtodia. numero 52. 230
Rumpentes aggeres fluminum publicorum pœna capitali puniuntur. numero 87. 92
Rurales an teneantur in operibus ſibi indictis concurrere per æs, & libram, ſiue per capita perſonarum? nu.32. 66
Rurales Prouinciæ Fori Iulij per rotulum perſonaliter indictum concurrunt ad operarum præſtationem. numero 35. 67

S

SAcri Palatij, & Prætorij nomine deſignatur locus iudiciorum. nu.6. 168
Sacrilegi reputabantur, qui pro domo ædificanda muros Vrbis eſſent demoliti. nu.9. 141
Sacrilegium non committitur per furantes Reliquias exiſtentes apud infideles. nu.14. 252
Salomonis diligentia in ædificanda domo Dei. nu. 3. 156
Salubritas loci quomodo arguatur ſecundum Diuum Thomam de Aquino? nu.55. 85
Sancire idem quod firmare ſignificat. numero 15. 1[illegible]
Sanctus Zoticus primus inter Chriſtianos erexit Hoſpitalia. nu.3. 164
Sanitas humanorum bonorum pulcherrimum eſt. nu.6. 73
Sardanapalus Vrbem Anchialum, & Tarſum vno die condidit. num. 21. & 22. 49
Saxa pro ædificijs æſtiuo tempore debent eximi, & per biennium in ſolo iacere. nu. 25. 106
Scholares, qui circa iuris profeſſionem verſantur, dicuntur publicæ vtilitati prouidere. nu.2. 202
Scholares, vt gaudeant immunitate, debent eſſe ad ſtudium habiles. numero 15. 205
Scholares euntes ad alia ſtudia extra Patriam habent priuilegium iuſtæ abſentiæ, & reſtitutionis in integrum. nu. 16. 205
Scipio Aphricanus ætatis annorum 18. fuit delectus Imperator exercitus Romanorum. nu. 15. 104
Scripturæ Archiuij publici, an, & quando faciant fidem. nu.8. 193
Sedes Epiſcopalis denotat excellentiam Vrbis. nu.1. 233
Seditio dicitur graue, & atrociſſimum delictum. nu.9. 335
Senatus dabatur hoſtium Legatis extrà Vrbem in æde Bellonæ. nu.14. 17
Senex dicitur, qui annum 60. attigit, vt ad æternam rei memoriam examinati poſſit. nu.19. 105
Sfetigradi Oppidum munitiſſimum Turcis deditur, corruptis aquis putei Arcis per iniectum Canis mortui. num.86. 92
Signa ruituræ Vrbis ſecundum Tullium, quæ ſint? nu. 13. 336
Sine aquæ elemento nil naſci, & conſeruari poteſt. nu.2. 207
Singularia exempla non ſunt trahenda ad conſequentiam. nu.97. 95

Situs

Situs Vrbis idoneus principaliter eſt conſiderandus. nu.1. 72
Situs Vrbis condendæ, quo loco ſit eligendus? nu. 5. 73
Situs Vrbis, qui poteſt facilè tentari cuniculis, & machinis hoſtium, eſt euitandus. nu.34. 80
Situs obnoxius inundationibus fluminum eſt euitandus à conditore nouæ Vrbis. nu.96. 95
Situs Bibliothecæ in noua Vrbe qualiter eligendus? nu.8. 322
Situs ædificij pro hoſpitio publico Sanitatis qualiter ſit diſponendus? numero 22. 331
Sixtus Quartus Summus Pontifex quid ſanciuerit circa ædificia conſtruenda ad decorem Vrbis? nu.18. 170
Sixtus Quintus, & alij Pontifices inundationi Tyberis prouiderunt, vt Roma rarò detrimentũ ſentiat. nu.99. 97
Sixtus Quintus Summus Pontifex, quid conceſſerit Vrbi Vtinenſi ſuper depoſitis fiendis ſuper Monte Pietatis? numero 7. 195
Sixtus Quintus Aſylos, ſiue franchiſias Cardinalium ſuſtulit. nu.27. 296
Socius expendens in reficienda domo communi, quomodo ſibi prouidere habeat? nu. 50. 230
Solon prohibuit Boues mactari in ſacrificijs. nu.14. 114
Solonis conſilium pro replenda incolis Athenarum Vrbe. nu.18. 275
Solonis prouiſio in Vrbe Athenarum ad euitanda adulteria, qualis fuerit? numero 12. 327
Species Vrbium quotuplex ſit ſecundum Modeſtinum I.C. nu. 1. 134
Spectacula, & ludi de iure Ciuili, & Canonico permiſſi, quales dicantur? num.6. 316
Spectacula, & ludi publici Ciuitatis, tolli non poſſunt ſine legitima cauſa. num.7. 317
Spectacula, & ludi Vrbis ſuſpendi debent vbi ſit ſuſpitio belli. nu.8. 318
Spiritus Sanctus cuſtodit loca, & habitantes vbi adſunt Reliquiæ Sanctorum. nu. 11. 252
Sp. Seruilij, & Auli Virginij prouiſio, cum Roma premeretur caritate Annonæ. nu.31. 183
Status ſecuritas ſoli Principi reſeruata dicitur. nu.11. 31
Status, & conditio Vrbis non mutatur adiectione nouorum Colonorum. nu.7. 255
Status Principis magis creſcit, quò plures viri nobiles eius obſequio aggregantur. nu.4. 287
Statutum requirens ædificari domum in Ciuitate, an adimpleatur per ædificantem in ſuburbijs? nu.26. 153
Statutum, quod non poſſint emi blada, niſi vſque ad certam quantitatem, eſt validum, ne inducatur cariſtia. numero 34. 183
Statutum, quòd Sacræ Reliquiæ non oſtendantur, non valet ob publicam vtilitatem. nu. 12. 252
Statutum de emendatione damni per vicinos non capientes malefactorem, diſponit tantum de habilibus. numero 15. 292
Statutum, quòd Ciues teneantur habitare Ciuitatem, dicitur factum pro communi bono, & vtilitate. nu.22. 294
Sterquilinium fieri prohibetur in pariete communi, ſi vicinus ex fœtore incommodetur. nu.8. 326
Studium publicum in Gryphſuualda Pomeraniæ expenſis, & inſtantia particularis Ciuis introducitur. nu.9. 203
Studium generale in Monte Peſſulano à quibuſdam eius Vrbis Ciuibus inchoatur. nu.10. 203
Subditi, & eorum bona debent defendi à Principe. nu. 10. 31
Subditi tenentur adiuuare Principem

nouam Vrbem condentem.nu.51. 53
Subditi fideles Principi in neceſſitatibus teneantur eidem omnia præſtare. numero 5. 270
Subditis, & indigenis in diſtributione munerum, magis fauendum eſt, quam exteris. nu.18. 293
Suburbia ſunt ad inſtar vici Vrbani Ciuitatis, & eodem iure vtuntur. numero 23. 153
Sulcus pro ambitu nouæ Vrbis, cur religioſè circumduceretur per antiquos? nu.4. 112

T

Tabularij, Scribæ, & Actuarij ſunt ſynonima in iure. nu.1. 191
Tales ſunt aquæ, quales ſunt terræ per quas fluunt. nu.77. 90
Talis quis eſſe præſumitur, in quali habitu reperitur. nu.17. 329
Tantum damni ex malo vicino, quantum commodi ex bono, homines conſequuntur. nu.49. 83
Taurus, & Vacca aratro iungebantur per antiquos in condenda noua Vrbe. nu.7. 113
Tempus quando eſt de ſubſtantia requiri expreſſionem horæ. nu.15. 200
Tempus immemoriale requiritur ad preſcribendum ius aquæ ducendæ ex riuo publico. nu.19. 210
Tenebræ aptiores dicuntur ad delinquendum. nu.43. 147
Terra idem ſignificat quod Ciuitas, & Oppidum. nu.16. 18
Terra, & aer ſunt magis familiaria homini, quàm cætera elementa. nu.12. 74
Terra idonea ad ædificandam Vrbem, quomodo conſiderari debeat? nu.14. 75
Terræ appellatione intelligitur id, quod eſt intra muros. nu.17. 18
Terræ ſitus vbi Vrbs eſt condenda, debet paſcua herbida habere adiacentia. numero 23. 77
Terræmotus anni 1627. 30. Iulij plura Oppida in Apulia euertit. nu.33. 80
Terrea ſubſtantia ab aqua per coctionem, & ſublimationem ſecernitur. num. 79. 90
Territorium poſſeſſionum limite deſignabatur antiquitus. nu.6. 113
Themiſtocles dum prædium venderet, proclamari iuſſit bonum habere vicinum. num.48. 83
Theodoricus Italiæ Rex, quid liberalitatis in Romanos Ciues contulerit? nu.6. 243
Tiberius Imperator latum clauum ademit Senatori, qui ex Vrbe in hortos demigrarat, vt vilius donum conduceret. nu.18. 137
Tiranni violenta dominatione ſubditos præmunt. nu.18. 222
Titulus nominis proprij poni poteſt in opere alterius nondum perfecto, manentibus prioribus titulis. nu.23. 132
Tranſcendentes muros Ciuitatis pro occidendo bannito, quomodo puniantur? nu.22. 143
Tranſcendenti muros, vt à Curia euadat, extraordinaria pœna infligitur. numero 12. 141
Tyriorum Vrbs Siriæ primaria, ob crebras terræ motus, à cultoribus aliquando derelicta. nu.31. 79

V

Vacatio militiæ dabatur ijs, qui in Vrbe ſufficiendæ prolis cauſa morabantur. nu.9. 262
Vagabundi, & diſcoli non ſunt in noua Vrbe admittendi. nu.39. 282
Vagabundi qua pœna afficiantur in Delphinatu, & in ſtatu Veneto? nu.40. 282
Valerius Publicola, cur domum ſuam diruere voluerit? nu.24. 226
Validum eſt argumētū à denominatione ad deſignandū rei qualitatē. nu.7. 127

Digitized by Google

Vaſſalli tenentur iuuare dominum emen tem terram aliquam.nu.7. 54

Vaſſalli,& Domini Caſtrorũ, an teneantur concurrere cum alijs in ſubſidio Principi erogando? nu.16. 63

Vbertas terræ non indigenas tantũ detinet;ſed & aduenas inuitat. nu.15. 75

Vbi maius verſatur diſcrimen, ibi cautius eſt agendum. nu.44. 82

Veneta Reſpublica eſt templum iuſtitiæ, & æquitatis.nu.31. 39

Veneta Reſpub.præcipuam habet curam ſiluarum, & nemorum pro conſtruendis Nauigijs.nu.21. 76

Veneta Vrbs noua Roma appellatur à Fulgoſio.nu.6. 121

Venetæ Vrbis fundamentum cæpit à ſacra æde.nu.6. 157

Veneti nõ admittũt ſpurios in eorũ cõſilio,ẽt ſi poſtea ſint legitimati.nu.x. 114

Venetorum Vrbs deteſtatur vſuras, pluſquam omnes aliæ Ciuitates.nu.35.184

Venientes ad habitandũ in noua Ciuitate Palmæ ſunt exempti à quacumque grauedine,& datio.nu.31. 297

Vera Ciuilitas introducitur per ſtatutum,ſicut per originem.nu.9. 290

Veritas benè quæritur interrogando, & reſpondendo. nu.5. 202

Veteres ſumma diligentia cauebant, ne die natali aliquid imprudenter loquerentur. nu.13. 123

Vetuſtas in ductu aquæ ſufficit, licet ius aliter non probetur. nu.20. 210

Via à ſtrata in quo differat.nu.10. 151

Viæ in noua Vrbe qualiter ſint diſponendæ? nu.2. 149

Viæ Conſulares,ſiue Regales,quæ de neceſſitate requirant? nu.11. 151

Viæ publicæ non poſſunt alienari,nec ex cõſẽſu Ciuitatis,limita vt ibi.n.43.152

Viarum nouæ Vrbis Palmæ in Prouincia Fori Iulij,forma,& diſpoſitio.n.6.150

Viarum partes præcipuè quales eſſe debent? nu.9. 151

Vicinus malus dicitur ſpina à Diuo Bernardo.nu.43. 82

Vicinus proximior viæ, caſu, vel impetu fluminis amiſſæ, tenetur eam per fundum ſuum concedere. nu.12. 152

Vicinus fauore Religionis cogitur vendere rem ſuam, ſi Eccleſiæ ædificatio id de neceſſitate exigat.nu.15. 159

Vicinus, qui compellitur dare rem ſuam, vt ibi ædificetur Eccleſia, debet refici de pretio rei ademptæ.nu.16. 160

Vicinus non poteſt altius ædificare domum, ex qua Monachi, vel Moniales videri poſſint,limita,vt ibi nu.32.227

Vicinus proximior quis propriè intelligatur? num.14. 292

Vicinus poteſt prohiberi ea agere, quibus aeris ſalubritas corrũpatur.nu.7. 325

Vicus dicitur à via vtrinq; ædificijs ſæpta.nu.14. 152

Vici vrbani ſunt pars Vrbis.nu.15. 152

Vici pagani qui ſint? nu.22. 153

Vicis vrbanis legari poteſt ſicut Ciuitatibus. nu.16. 152

Vicorum vniuerſitas eſt approbata,ſicut vniuerſitas totius Ciuitatis.nu.17.152

Villa poteſt vni Fabro venienti ad habitandum in ea dare immunitatem à collectis. nu.29. 296

Villæ nomen more Gallico pro Ciuitate intelligitur, vel Oppido muris cincto populoſo. nu.29. 21

Viri nobiles ad latus Principis aſſidere debent.nu.30. 245

Viri eloquentes ſunt maximè neceſſarij Ciuitatibus. nu.11. 273

Virtus termini ad quem fit æquiparatio, transfunditur in terminum æquiparatum. nu.10. 237

Viſitatio carceratorum frequentari debet.nu.17. 289

Vitruuij authoritas defenditur contra Mercurialem. nu.9. 322

Viuere ſub Veneta Republica ſumma libertas eſt. nu.33. 40

Vrbs

Digitized by Google

Vrbs dicitur ab vruo parte aratri.n.1. 12
Vrbis nomine per excellentiam Roma intelligitur. nu.4. 13
Vrbis appellatione Metropolis Prouinciæ ſignificatur. nu.5. 13
Vrbs, & Ciuitas ſunt vnũ, & idẽ.nu.7. 14
Vrbs propriè ædificia intra muros denotat, Ciuitas autem Ciuium congregationem. nu.9. 14
Vrbes de iure gentium cæperunt condi. nu.1. & 4. 23. & 24
Vrbes, & Oppida non poſſunt in ſuo ſolo ædificari ad æmulationem alterius. nu.23. 34
Vrbs noua inchoanda eſt tempore pacis, & quietis. nu.5. 42
Vrbs belli tempore condi capta à Federico Secundo Imperatore Parmenſium eruptione deſtruitur. nu.7. 43
Vrbs Veneta verno tempore, & Martio menſe fuit condita. nu.13. 45
Vrbiũ interitus, ex quib. procedat. n.7. 73
Vrbs condita in loco cõi terræ, & maris, facilius ſibi auxilium parat. nu.18. 76
Vrbes aliquot diuerſis in locis fuerunt deſertæ ab animalibus incolis pernicioſis. nu.28. 78
Vrbs condi debet, vbi vicini populi quietè viuunt. nu.42. 82
Vrbes, & Regiones ſitæ in medio potentiũ, ſolẽt eſſe materia bellorũ. n.45. 82
Vrbis ſitus ſi in Solis Ortũ, vel Septẽtrionẽ vergat, ſalubrior cẽſetur. nu 53. 85
Vrbs debet habere aquarum affluentiam naturalem. nu.73. 89
Vrbs an condi debeat in ſitu fluminis eam alluentis? nu.88. 92
Vrbs ſi eſt nimio calore obnoxia, vel moderato deſtituta, facilè fiet deſerta. nu.107. 100
Vrbium fortuna habet proprium tempus, ſicuti, & ſtatus hominis ſecundum Plutarcum. nu.14. 123
Vrbis dominantis conſuetudo ab alijs Ciuitatib. eſt cuſtodienda. nu.19. 124
Vrbes inferiores Metropolitanæ Vrbis mores intueri debent. nu.20. 124
Vrbs Athenarum cur ſic fuerit nominata ſecundum Coraſ.? nu.15. 129
Vrbs, quæ requiſita habere debeat ſecundum Pauſaniam? nu.10. 136
Vrbs floret quando iniuſti dant pœnas. nu.1. 187
Vrbes quandoq; ex lõgiſſima poſſeſſione ius ſtudij generalis aquirunt? n.7. 202
Vrbi, ſi egeat aquis, quomodo prouideatur ſecundum Ariſtotelem? nu.5. 207
Vrbes eò nobiliores ſunt, quo ædificia ampliora continent. nu.3. 218
Vrbs Vtini in Prouincia Fori Iulij, cur inter nobiliores Italiæ Vrbes annumeretur, licet Epiſcopatu careat? n.8. 236
Vrbs Hieruſalem fuit per Coloniæ deductionẽ reddita frequẽtior. nu.4. 254
Vrbes non poſſunt habitari, nec frequentari ſine hominum cætu. nu.1. 269
Vrbes, quæ ex Oppidulis circumiacentibus formantur, diutiſſimè conſiſtunt. nu.27. 279
Vrbium vtilitas requirit, vt Ciuium numerus augeatur. nu.3. 287
Vrbes, quæ non habent cloacas pati ſolent morbos peſtilentes. nu.9. 326
Vrbes Phocenſium, cur ſolo æquatæ fuerint per populos finitimos? nu.2. 333
Vrbes Ammonitarum cur fuerint à Dauide deſtructæ? nu.5. 334
Vſus, & modus carcerandi apud antiquos qualis fuerit? nu.18. 190
Vſus aquæ Fortilitiorum, quomodo concedi debeat? nu.40. 215
Vtilius eſt ampliari Imperium Principis, adiectione hominum, quam pecuniarum copia. nu.22. 263
Vtinum licet in campeſtri planitie ſitum nullam pati poteſt cuniculorum iacturam. nu.36. 82

INDICIS FINIS.

Benignè

Benignè fac Domine in bona voluntate tua, vt ædificentur muri Vrbis tuæ.

PRÆFATIO.

PRæclara, & ſanè laudanda de humano genere benè merendi ratio mihi videtur illa, qua præſtanti olim conſilio viri, præcipua eorum ſtudia, & curas in nouis condendis Vrbibus feliciter collocarunt. Harum etenim præſidio ſæpti homines, tum ad rectam ſecurè, pacateq; degendi normam, tum ad cultiorem, ac politiorem viuendi vſum, mirificè ſunt traducti: ſicut è diuerſo pleriq; populi, & gentes Vrbibus, & Oppidis carentes, feritatem quandam, & agreſtem immanitatem induerunt, prout inter alios priſci æui Scythæ, quibus non Vrbes, non Oppida, ſed nec domus vllæ, niſi vagæ, & volubiles fuerunt; Vnde legimus, illos adeò ab omni planè humanitatis ſenſu fuiſſe abhorrentes, vt carnibus hominum veſci, hoſpites immolare, & interfectorum capita, cute nudata, pro patera vti conſueuerint. Illud etiam exemplo verè dolendo confirmarunt ſuperioribus ſæculis infauſta regionum aliquot, & inſula-

rum olim inſignium euentu, in quibus cum florentiſſimæ Vrbes, & clari nominis Oppida, & loca hoſtili manu fuiſſent capta, & ſolo æquata, homines eorum, patrijs, & auitis laribus ſpoliati, paſſim per agros diſiecti, & palantes, ſenſim à priori vitæ ciuilis inſtituto, & moribus, deſciuerunt; adeò vt ferinam hauſerint naturam; & non ſolum ab vrbano hominum victu fuerint abalienati; ſed vix ex hominibus nati viderentur. Quapropter Iure optimo ſcriptum reliquit Ariſtot. Politic. lib. 2. inuentorem Ciuitatis maximorum fuiſſe cauſam bonorum, cui adſtipulatus eſt Cice. in Somnio Scipionis, inquiens, nihil eſſe illi principi Deo, qui omnem hunc mundum regit, quod quidem in terris fiat acceptius, quàm concilia; cœtusq; hominum iure ſociati, quæ Ciuitates appellantur. Proinde ſummi Principes, & potentiſſimæ nationes nullam maiorem gloriam putauerunt, quàm aut fundare nouas Ciuitates, vel ab alijs conditas, in nomen ſuum ſub quadam amplificatione transferre; teſte Veget. de re militari libro 4. in Prologo ad Valentinianum Imperatorem; & Ariſtides clariſſimus olim Athenienſium Orator in Palynodia de Smyrna inſtaurata, inquit, optimos Reges, ac omnium Ciuitatum Dominos, gloriam ex eo conſecutos, ſi pulcherrimam fundarent Vrbem; Hinc quoq; afferre laudem liberos parentibus Vrbes conditoribus, aſſeruit Quintil. lib. 3. quem citat Bude. in l. ius ciuile, in fine, ff. de iuſtit. & iur. Nec abs re priſca gens tanti, & tam

& tam ſingularis accepti beneficij memor, ampliſſimis Vrbium conditores honoribus eſt proſequuta, ex eisque alios, vel ad Regiæ Maieſtatis culmen euexit, vt refert idem Ariſtoteles Politic. lib. 5. vel alios, vt tunc ferebat ſæculi illius inumbrata religio, in Deorum ſuorum numerum retulit, Macrob. in interpret. Somnij Scipionis lib. 1. prout Athenienſes Cecropem Vrbis ſuæ conditorem, Mauri Iubam, Germani Tuiſconem, Macedones Gabirum, Thraces Zamolxin, Aegyptij, Theutum, & alij alios complures, quos imitati etiam Romani Romulum ſuum in Concilio Cæleſtium collocarunt, Lactant. de falſa religio. lib. 1. & aliqua concinit Horat. epiſt. lib. 2. epiſt. 1. ad Auguſtum in princ. Idq; præter alias, hac de cauſa veteres obſeruaſſe ferunt, vt Ciuitates ab authoribus Cælo adſcriptis, conditæ, earum primordia auguſtiora redderent, vt de Vrbe Roma effatus eſt Tit. Liu. in præfat. lib. 1. Propterea Maximus Ilioneus volens Didonem ſpecioſo, ac ſublimi laudis titulo exornare, ſic eam eſt allocutus apud Virgilium Aeneid. lib. 1.

O Regina, nouam cui condere Iuppiter Vrbem
Iuſtitiaq; dedit gentes frænare ſuperbas.

Et quamdiu Carthago inuicta fuit, Dido ipſa pro Dea culta eſt. Iuſtin. Hiſtoric. lib. 21. cui etiam concinnè videtur applaudere Q. Curtius de reb. geſt. Alex. Magni lib. 4. dum ſcripſit Alexandro ipſo Tyrum Vrbem obſidente, Carthaginenſium Legatos ad celebrandum anni-

Digitized by Google

uerſarium ſacrum more patrio, Tyrum veniſſe. Quippè Tyrij Carthaginem condiderunt, & ſemper parentum loco culti, quod eſt referendum ad Didonem ipſam Tyriorum Reginam, vt paſſim notum eſt. Cæterum, vt è vetuſtatis vmbra in veram prodeamus lucem, conſpicuum eſt, Conſtantinum, qui primus Romanorum Cęſarum Magni cognomentum tulit, nocturnæ quietis tempore oraculo planè Diuino fuiſſe admonitum, vt Conſtantinopolim Vrbem conderet. Niceph. Eccleſiaſt. Hiſtor. lib. 8. cap. 4. Imò patet, eum, vt potè immortali Deo acceptiſſimum, cæleſtis oris Diui Auguſtini præconio fuiſſe commendatum, vel hoc vno potiſſimum nomine, quòd Vrbem illam à ſemetipſo nuncupatam condiderit, & eam quidem ſacroſancta Ieſu Chriſti fide inſignitam, vt memorat idem Diuus Auguſtinus de Ciuitat. Dei lib. 1. cap. 21. De proſperitatibus, quas Conſtantino Imperatori Chriſtiano Deus contulit. hiſce pientiſſimis verbis poſtea ab illius ſucceſſoribus, proh dolor, ad impietatem detortis : Conſtantinum Imperatorem bonus Deus, non ſupplicantem Dæmonibus, ſed ipſum Deum verum colentem, tantis terrenis impleuit muneribus quanta optare nullus auderet: cui etiam condere Ciuitatem, Romano Imperio ſociam, velut ipſius Romæ filiam, ſed ſine aliquo Dæmonum templo, ſimulacroq; conceſſit. *Hæc D. Auguſt. cui quoque aſſentit Paul. Oroſi. Hiſtor. lib. 7. & ijs confert auctoritas Ecle-*

cleſiaſtic. cap. 40. in hæc verba, Ædificatio Ciuitatis confirmabit nomen, *hoc eſt conditoris, vt declarat ibidem Nicol. de Lyra: & locum ipſum ad hoc etiam adducit Diuus Thomas de Regimin. Princip. lib. 2. cap. 1. in principio. Hinc Caſſanæ. in Catalog. gloriæ Mundi Parte quinta, Conſideratio 25. inquit, Regem, ſeu Principem conſequi gloriam, & laudem in conſtruendo Ciuitatem, & poſt alia ibi ſcripta per eum, ſubijcit, Chriſtianiſſimum olim Franciſcum huius nominis primum Galliarum Regem ob oppidum ab eo conſtructum in Normania, quod Franciſiam à ſuo nomine voluit appellari, magnam eſſe gloriam conſecutum.*

Nec fortè quiſpiam nomini conditorum Vrbium, ac famæ eorum detrahat, eò quòd varijs ſeculis innumeri doctrina, innocentia, continentia, & vitæ ſanctitate Viri, omnibus vitæ curis repudiatis, atque Vrbibus, & Oppidis relictis, in deſertos agros, aut montes, & vaſtas ſolitudines, conceſſerint, & ibi piæ animorum meditationi vacantes, ac ieiunijs, & ſacris precibus, addicti fuerint, adeò, vt poſtea, corpore ſoluti, ad ſupernæ, ac æternæ Ciuitatis Dei domicilium, euolarint: Nam (ſaluis ſuper memoratis diuino tot Sanctorum Patrum ſpiritu deſtitutis) nemo, niſi impius, audeat hæc inficiari: atque piè etiam fatendum eſt, in numeros ſanctiſſimos Viros tranſactis ſeculis, ac noſtra, & Patrum, Auorumq; noſtrorum memoria in ampliſſimis Vrbibus, &

Op-

Digitized by Google

Oppidis ſeſe ab omni vitiorum labe puros, atq; integros ſeruaſſe, & omni mente in aſſidua Diuinarum rerum meditatione totam ætatem egiſſe, eosq; vitæ continenter exactæ laude, humanarum rerum contemptu, animiq; demiſſione, & doctrina, ita inclaruiſſe; vt mox ſupremum diem functi ad Cæleſtem vtiq; Patriam fuerint feliciter euocati, illosq; perinde Vrbes, & Oppida ſanctiſſimè fundaſſe, & nobilitaſſe, ac alij Viri ſacroſancti, ſpecus, latebras, & ſeceſſus eorum glorioſè illuſtrarunt. Et, vt alios omittam, ſeſe offert Leo Quartus Summus Pontifex, qui pio Fidelium auxilio adiutus, nouam Ciuitatem erexit, & ſexennij ſpacio abſoluit, & poſt obitum in Sanctorum Catalogo adſcriptus feſtum celebrandum in vniuerſali Eccleſia ſub die 17. Iulij elargitus eſt, vt extat apud Baron. in Annalibus, & Martyrologio ſub eadem die. Quod imitati ſunt quoque plures ex ſucceſſoribus ſanctiſſimi nominis, qui plura Oppida vel à fundamentis ædificarunt, vel iacentia inter rudera ad primæuam felicitatem erexerunt. Proinde non procul ab hiſce temporibus noua, & admodum ſalutaris de hominibus benemerendi propenſio, & voluntas eluxit in excelſa Veneta Republica, quæ auguſto immortalis Veneti Senatus Conſilio decreuit anno 1593. die auſpicata 8. Octobris nouam Palmæ Vrbem in hac Fori Iulij Prouincia ab ipſis fundamentis, & nudo in ſolo excitare, prout hactenus, Dijs, hominibusq; plaudentibus, glo-

rioſè

Digitized by Google

rioſe proceſſiſſe videtur; vt Vrbs iſta Patrij noſtri ſoli, Italiæ, ac Chriſtianæ Fidei, firmiſſimum aduerſus gentes immanitate barbaras, & truculentas, Chriſtiani nominis hoſtes foret propugnaculum. Pari etiam pietate factum eſt, vt, cum Oppidum Portus Gruarij ex Nobilibus Prouinciæ, veteribus ornamentis, ac priſtinis opibus amiſſis, in dies collaberetur, eiuſdem S. C. Decreto anno 1621. delegata plenaria authoritate Dominico Ruzino Prouinciæ tunc Præſidi, rebusq; per eum matura diſpoſitione ordinatis, ſtagnantium aquarum impedimentis ſummotis, & paludibus exſiccatis, in eam ſpem omnium habitantium animos erexit; vt omnia ſibi ad illius Oppidi amplitudinem feliciter ceſſura iure ſpoponderint, quo factum eſt, vt ſubſequentibus annis, & Oppidum Montisfalconi eiuſdem Prouinciæ ſiue ex præcedentis belli iniuria, ſiue aeris intemperie penè deſertum, vt vix eſſent Incolæ, qui in eo domicilium retinerent, data fuit ex eodem S. C. authoritas Ioanni Mauroceno Præſidi, vt Oppidum ipſum accolis replendum, & aeris purioris afflatu illuſtrandum, & redintegrandum curaret, prout ſumma diligentia cæptum eſt, & perfici ſperatur: Nec ſilentio prætermittenda ſunt decreta de alueo nauigabili deducendo vſq; ad mediterranea Prouinciæ, vt Vrbes, & Oppida eiuſdem ex mutua rerum venalium comportatione, & mercium Septentrionalium, facili, & commoda vectura, ad maiorem vtilitatem, &

am-

Digitized by Google

amplitudinem conſequantur: quod opus intermiſſum ab anno 1488. *hucuſque ſumma Prouinciæ felicitate, renouare vidit ætas noſtra. Quamobrem ego huius Venetæ pietatis, & magnanimitatis ſpecie allectus rem fortaſſe nouam, nec tamen inutilem, nec iniucundam me facturum putaui, ſi aliqua* DE IVRE NOVÆ VRBIS CONDENDÆ, ET INCOLENDÆ *litteris conſignarem, quæ potiſſimum hauſta forent, ex puriſſimo, tum Diuinæ, tum humanæ iuris prudentiæ fonte, necnon ex probatiſſimis aliorum Authorum ſcriptis, quæ ego quandoque à ſeuerioribus ſtudijs feriatus, ſummo cum animi oblectamento delibaui. Quocirca profiteor, mei non eſſe inſtituti materiam illam ædificandæ Vrbis hic pertractare, quæ militarium procerum, atque hominum architecturæ laude præſtantium eſt genuina, quæq; in eorum libris, ac monumentis extat luculenter expreſſa: Ideò eiuſce lectionis auidos ad eorum opera iam diù Orbi nota, libens reijcio: nec enim me latet, vnumquemque decere artis ſuæ authorem, atque diſceptatorem eſſe, ita monente Valer. Max. lib.* 10. *Titulo ſuæ quemq; artis optimum &c. Hinc Q. Sceuola ille Augur, cum de Iure prædiatorio, non autem prætorio, vt aliqui volunt, conſuleretur, nonnumquam Conſultores ſuos ad Furium, & Caſſelium prædiatores reijciebat. Cicer. in Orat. pro Cornelio Balbo, relatus ab elegantiſſimo Iuriſconſulto Ioanne Coraſ. in* §. *fuit eodem tempore, num.* 7.

ff. de

ff. de orig. Iur. Quin & Plato Philoſophiæ decus, conductores ſacræ aræ de modo, & forma ædificij ſecum conferre volentes ſermonem, ad Euclidem Architectum ire iuſſit, cedens ſcientiæ illius, & profeſſioni, vt refert Socyn. Sen. inter conſilia Curtij Senio. conſ. 20. in principio. Verùm parcent mihi manes Vitruuij, Leonis Baptiſtæ Alberti Florentini, Sebaſtiani Serlij, Hieronymi Maggij, Andreæ Palladij, & aliorum clarorum Virorum, ſi ego, non improbandus Iuris transfuga, interdum ad eorum caſtra diuertam, & quæ ipſi ſcita, memoratu digna, & multo experimento firmata in Sole plerunq; didicerunt, velut vmbratilis miles intra hoſce alueolos recondam. Supereſt modò, quoniam nonnulli forſitan magis liuoris, quam amoris ſolent eſſe liberales, quo fit, vt ſatius ſit Harpocrati, vt in adagio fertur, quàm Mercurio litare; quoſcunq; homines graui ſupercilio nitentes perhumaniter monere, vt legem hanc, quam in ſacroſanctis ſcriptis ſuis ratam eſſe voluit Diuus Auguſtin. de Trinit. lib. 1. tanquam legem, pia imitatione dignam, benignè excipiant: Quiſquis hæc audit, legitve, vbi pariter certus eſt, pergat mecum, vbi errorem ſuum cognoſcit, redeat ad me, vbi errem reuocet me. *Hæc Diuus ille. Quòd ſi quiſpiam ſacrum id monitum temerè reſpuet, ego illius ſpicula retundam Clypeo alterius verendi moniti ex Diuo Hieronymo deſumpti in Prolog. Paralipom. & in Prolog. ſuper Eſdr.*

hiſce verbis, Sæpè rodentes in publico detrahunt, quod in angulis libenter legunt. *Cui dicto inhæret etiam Fely. in Præfatio. lib. 1. Decretal. circa fin. & Oldrad. conſ. 84. in fin. & adſtipulatur illud priſci Venuſini Vatis, epiſt. prima*

Scire velis, mea cur ingratus opuſcula lector
Laudet, ametq; domi, præmat extra limen iniquus

Tametſi mihi ſemper in optatis fuit, ac erit, meorum ſcriptorum habere Arbitros ſinceræ veritatis vindices. Secundum Diuum Ambroſ. epiſt. 63. lib. 8. editio. Roma. ſic ſcribentem, vnumquenq; fallunt ſua ſcripta, & auctorem prætereunt, atque vt filij etiam deformes delectant, ſic etiam ſcriptorem, indecores ſermones ſui palpant. *Iamiam igitur propitio Deo Opt. Max. ac Ieſu Chriſto auſpice, propius ad Vrbem noſtram accedamus, ſi enim ſcribas, non ſapit mihi, niſi legero ibi Ieſum, teſte Diuo Bernardo ſuper Cantica Canticorum ſermo 15. Tom. 1.*

DE

DE VRBIS ETYMO ET NOMINE,

ITEM DE CIVITATE, OPPIDO, TERRA, Colonia, Municipio, Patria, ac alijs.

CAPVT PRIMVM.

SVMMARIVM.

1 *Vrbs dicitur ab Vruo parte aratri.*

2 *Continentia ædificia ſunt, quæ ſibi continuantur.*

3 *Natus in ſuburbijs Ciuitatis, eiuſdem Ciuis habetur.*

4 *Vrbis nomine per excellentiam, Roma intelligitur.*

5 *Vrbis appellatione, Metropolis Prouinciæ ſignificatur.*

6 *Arx Athenarum, cur nomine Vrbis appellata?*

7 *Vrbs, & Ciuitas ſunt vnum, & idem.*

8 *Legatum de bonis exiſtentibus in Patauij Ciuitate, quid differat à Legato de bonis exiſtentibus in Ciuitate Patauij.*

9 *Vrbs propriè ædificia intra muros denotat, Ciuitas autem Ciuium congregationem.*

10 *Ciuitas dicitur, Ciuium vnitas.*

11 *Legatum relictum Ciuibus, intelligitur relictum ipſi Ciuitati.*

12 *Oppidum ab ope dictum eſt, & idem quod Vrbs, & Ciuitas ſignificat.*

13 *Roma vetuſto ſeculo, nomine Oppidi appellabatur.*

14 *Senatus dabatur hoſtium Legatis extra Vrbem, in æde Bellonæ.*

15 *Diui Ambroſij dictum de Martyrio SS. Petri, & Pauli Apoſtolorum in Vrbe Roma.*

16 *Terra idem ſignificat, quòd Ciuitas, & Oppidum.*

17 *Terræ appellatione intelligitur id, quod eſt intra muros.*

18 *Municipij nomen, accipitur pro Ciuitate, & num. 20.*

19 *Mortuorum corpora antiquitus prohibebantur condi intra Ciuitatem.*

21 *Municipiorum Legati lædi non debent.*

22 *Patria idem, quòd Ciuitas importat.*

23 *Prouincia eſt Patria Communis, & Ciuitas Patria ſingularis.*

24 *Homo naſcitur ſuæ Ciuitati in ſpecie, & Prouinciæ in genere.*

25 *Loci nomen, aliquando accipitur*

pro Prouincia, & pro ipſa Vrbe num. 26.

27 *Fori Verbum pro Ciuitate vſurpatur.*

28 *Forum eſt frequentior Ciuitatis locus.*

29 *Villæ nomen more Gallico pro Ciuitate intelligitur, vel Oppido muris cincto populoſo.*

Solent plerique grauiſſimi rerum ſcriptores, & potiſſimùm Iure Conſulti in eorum libris auſpicandis, verborum principia prius, quàm res ipſas tractandas interpretari, nimirùm ea, præter alias moti ratione, quòd veluti rerum omnium parens natura, incipit ab elementis, ſic quoque ars ipſa, naturæ ordine admonita, & eam imitari cupiens, debet ab ipſis rei tractandæ initijs, exordiri. Ideò, & ego eorundem Iuris Conſultorum inhærendo veſtigijs, antequam nouæ Vrbis condendæ materiam aggrediar, Vrbis ipſius etymum, & ſic vnde ſuum deriuarit nomen, breuiter perſtringam; Qua in re ſciendum eſt, id Vrbis verbum, non ab orbe, ſeu circulo, ſecundum quem, Vrbes olim rotundas condi conſueuiſſe nonnulli per-

3 hibent, † ſed ab vruo parte aratri fluxiſſe, prout reſpondit Pompon. I. C. in l. pupillus, §. Vrbs, ff. de verborum ſignificat. hiſce verbis. *Vrbs ab Vruo appellata eſt, vruare eſt aratro deſinire, vt Varus ait, Vruum appellari curuaturam aratri, quod in Vrbe condenda ſolet adhiberi.* Hęc Pompon. ibi; & Luc. de Pen. in l. 2. in verbo Vrbem, C. de condit. in public. horre. lib. 10. & in l. ſi quis conſortium in princ. C. de Fabricenſ. lib. 11. Alciat. in d. §. Vrbs, Coraſ. in l. j. in princip. ff. de origin. iur. Petr. Rebuff. in d. §. Vrbs, vbi plura, & idem Rebuſ. in l. Vrbis, quæ eſt l. 2. ff. eo. tit. Hinc Virg. lib. 5. Æneid. ſic cecinit

Interea Æneas Vrbem deſignat aratro;

Et Ouid. Faſtor. lib. 4.

Apta dies legitur, qua mœnia ſignet aratro;

Et de aratro condendis Vrbibus adhibito vide Cæl. Rhodig. lectio. Antiq. lib. 26. cap. 5. Quinetiam in euertendis Vrbibus aratrũ induci ſolebat. Quod Horat. Ode j. innuit cum ait

Imprimeretq; muris hoſtile aratrum
Exercitus inſolens.

Et Cic. Philip. 2. *Vt vexillum videres, & aratrum circumduceres, cuius quidem vomere portam Capuæ penè perſtrinxiſti, &c.* Vrbis autem nomen, ſeu appellatio,

tio, muris, Roma autem continentibus ædificijs finiebatur, quod latius pateret per tex. in d. l. Vrbis, & de Roma illud idem confirmant plures leges, hoc eſt l. ædificia Romæ, l. Collegarum, l. mille paſſus, l. qui in continentibus Vrbis, & l. pen.
2 ff. eo. tit. † Continentia porrò ædificia vocantur attigua, & quæ ſibi continuantur, qualia fermè ſolent eſſe ſuburbana, vt declarat Cæl. Calcagni. in doctiſſimis Commentarijs ad eundem tit. ff. de verbor. ſignif. ſuper d. l. Vrbis in fin. Aſconium ſecutus, inter varia eiuſdem Calcagni. opera. & Rebuff. in d. l. qui in continentibus, in princ. vbi continentia Vrbis,
3 vocat ſuburbia. & ideo † natus in ſuburbijs Romæ, Romanus intelligitur, ſicut natus in ſuburbijs Pariſienſibus poteſt dici Pariſienſis. Bald. in cap. fin. de offic. Iudic. relatus ab ipſo Rebuff. in d. l. qui in continentibus cuius decem notatu dignos effectus ibi recenſet, & latius materiam continentium, ſeù ſuburbiorum proſequitur Menoch. de Arbitr. Iudic. lib. 2.
4 centur. 2. caſu 155. † Vrbis itidem nomine per quandam antonomaſiam ipſa Roma intelligitur à gloſ. in §. ſed ius quidem. Inſt. de Iur. nat. gent. & ciu. & in cap. ſignificaſti, in verbo Vrbs de penitent. & remiſſio. & Bart. in l. 2. num. 2. ff. de verbor. ſignif. & Coraſ. in l. j. in verbo Vrbis, ff. de orig. Iur. Vrbis quoque æternæ nomine, Romam, intellexerunt expreſsè Impp. Valentinian. Theodoſ. & Arcad. in l. j. C. de ſuat. & ſuſceptor. Vini lib. 11. & illud idem tenuit Alciat. in l. vt Alphenus, ff. de verbor. ſignif. vbi id probat authoritate Auſonij Galli Poetæ, & pluries Conſulis Romani, vt habetur in varijs legibus Codic. Auſonio ipſo conſule, conditis; cui etiã applaudit authoritas Ammiani Marcellini, Vrbem Æternam, Romam vocantis Hiſtor.
5 lib. 14. Inſuper † nomine Vrbis metropolim ſignificari indicat tex. notab. in l. dies cautioni, §. pen. ibi, ſi tam vicinum Vrbi municipium, ff. de damn. infec. quem tex. ſic expendit ſummæ olim eruditionis I. C. Cuiac. in ſuis obſeruatio. lib. 16. cap. 6. Nec puto hic ſilendum, quòd Vrbis præcipuo nomine, mos fuit Athenienſium, nuncupare ſummam partem Vrbis Athenarum propter vetuſtam illius habitationem, vt ſcribit Thucid. in Hiſtor. Peloponeſ. lib. 2. oratio. Pericles. & illi aſſentit Pauſan. in Attic. ſiue lib. 1. inquiens,

6 quiens, † Arcem Athenarum Vrbis nomine fuiſſe appellatam.

7 Cæterum † & Ciuitatis nomen eſt Vrbi germanum, ac perſimile, in tantum; vt Ciuitas perinde, ac Vrbs illa dicatur, quæ muris cingitur, l.nam quod liquidæ, §. penult. ff. de pæn.legat.& ibi gloſ. & Bart.in d.l.2. ff. de verborum ſignific. Socyn.in l.Ciuibus, ff.de rebus dubijs, Alexander in l. j. §. ſin autem de oper. nou. nunciat. cap.ciuitas, de ſentent.excommun. in 6. & ibi Bald. & gloſ.in cap. ſtatutum, in verbo Ciuitatib. de reſcrip. in 6. & Felyn.in cap. Rodulphus de reſcrip. & DD.in clement.j.in verbo, matricem, de ſenten. excommun. & Card.Pariſ.conſ.27.num.12. & 35.vol.4.Tametſi à Iuris noſtri prudentibus diſceptetur,an Ciuitatis nomen reſtringatur ad muros, vel extra muros, vt putà ad ſuburbia, & Comitatum, vt per Abbat. in cap.fin. de præben. & in d. cap. Rodulphus, & amplè id ediſſerit Card. Mantic. in Tract.de coniect.vltim.voluntat.lib.9. tit.3. num.15.& 16.vbi ponit diſtinctionem animaduerſione dignam, & antea etiam animaduerſam à Bart. in l. 2. ff. de verbor. ſignific. & an ſit vera differentia ibi per eum poſita, hoc
8 eſt, ſi quis dixerit † lego bona exiſtentia in Ciuitate Patauij, vel dixerit lego bona in Patauij Ciuitate exiſtentia, præmittendo nomen proprium ipſius Ciuitatis; nam priore caſu, bona, quæ ſunt extra muros Ciuitatis, non cedunt Legato, ſecundum Bart. in d. l. 2. eo quia Ciuitas muris cingitur, ac finitur: poſteriore autem caſu Legato cedunt etiam ea, quæ ſunt in ſuburbijs, & ſic extra muros Ciuitatis, de qua ſanè ſubtili quæſtione, & illius veritate eſt adeundus ibid. Card. Mant. & latè Rebuff. in d.l. Vrbis appellatione verſ. gloſ. in ſecunda parte, vbi ponit eius opinionem ibi videndam, & expendendam. Illud verò ſciendum eſt, quòd, licet duo iſthæc nomina Vrbis, & Ciuitatis confundi, quandoq; ſoleant, & idem ſignificent l.ſingulorum, C.de ædific.priuat.§.pen. & ibi Bart.& in l.ſed reprobari,§.fin. col. 2. ff. de excuſat. tutor. & Cagnol.in l.j.num.7.ff.de orig. Iur.vbi ait, eſſe obuia omnibus id genus exempla: Attamen, inſpecto proprio, & genuino ſenſu, nomina iſthæc Vrbis, & Ciuitatis inter ſe in hoc dif-
9 ferunt; Nam † Vrbs ædificia ipſa intra muros extantia denotat, Ciuitas autem hominum,

num, eorundemq; Ciuium cœtum, ſeù congregationem, deſignat. Bart. & DD. in l. Ciuitas, ff. ſi cert. pet. & in d. §. Vrbs, & gloſ. in d. cap. ſtatutum, in verbo Ciuitatibus; & poſt alios Menoch. in Tract. de præſumpt. lib. 4. Præſumpt. 111. num. 15. & 16. Parte Prima, vbi adducit Iſidor. lib. 5. Etymolog. & Cicero. in ſupradicto
10 Somnio Scipionis. Ideo † Ciuitas dicta fuit Ciuium vnitas à Publio Cornelio Scipione, & gl. in d. cap. ſi Ciuitas. Vn-
11 de † Legatum relictum Ciuibus, intelligitur relictum ipſi Ciuitati, l. Ciuibus, ff. de reb. dub. l. Ciuitatib. ff. de legat. 1. & l. municipib. ff. de conditio. & demonſtr. Quia tota Ciuitas ab ipſis Ciuibus repræſentatur, d. cap. Ciuitas, & communem ſententiam refert, ac ſequitur Alciat. in d. l. Vrbis Reſponſ. 1. num. 4. & Rube. Alexandri. in conſ. 158. num. 8. & per tot. & Menoch. de præſumpt. 111. Vbi declarat, quando Legatum factum Ciuibus, præſumatur ipſimet Ciuitati factum. Vrbis item, & Ciuitatis differentiam eleganter expendit Cicero in oratio. pro Sextio, ſic locutus: *Cum conuenticula hominum, quas poſtea Ciuitates nominauerunt, tum domicilia coniuncta, quas Vrbes dicimus*. Item idem Cicero de Repub. Vrbem à Ciuitate ita diſtinxit: quam cum locis, manuq; ſæpſiſſent eiuſmodi coniunctionem tectorum, Oppidum, vel Vrbem appellarunt, delubris diſtinctam, ſpatijsq; communibus; omnis ergò Populus, qui eſt talis cætus multitudinis, qualem expoſui, Ciuitas eſt. An autem Ciuitas ſit, quæ non habet Epiſcopum, ego alibi plenius hoc demonſtrabo. Item an, & quando Ciuitas deſtructa, & poſtea inſtaurata dicatur noua Ciuitas. Vide latè Matthæ. de Afflict. in tit. de capit. Corrad. cap. 1. §. & iterum, ſi Clericus num. 46. & ſeq. & Clariſſimus inter recentiores Iuriſc. Sfortia Oddus in tract. de reſtitut. in integrum quæſt. 98. artic. 2. num. 25. cum ſeq. vſque ad finem.

Oppidi quoque nomen eſt Vrbis, & Ciuitatis affine, idemque ferè arguens, & ſimul confundi ſolent; quod quidem
12 † Oppidum ab ope dictum eſt, quòd eius rei cauſa mœnia ſint conſtituta: tex. eſt in d. l. pupillus, §. Oppidum, vbi Alciat. & Rebuff. varij Oppidi etymon referunt, ff. de verbor. ſignific. Quòd autem Oppidum idem, quòd Vrbs, & Ciuitas ſignificet, paſſim hoc in Iure probatur,

tur, & præſertim in l. 2. §. quæ omnia, ff. de veter. iur. enucle. Quo in loco vocatur Berytus Ciuitas ſplendidiſſima, & ideò metropolitano nomine decorata, l. vnica, C. de metrop. Beryt. lib. 11. & ibi DD. & in ſpecie Luc. de Pen. & alibi ipſa Ciuitas Berytus dicitur Oppidum pulcherrimum in §. illud in procem. ff. pro quo etiam facit tex. in l. ſi quis conſortium, C. de Fabricenſ. lib. 11. & l. nemo Iudicum. vbi Luc. de Pen. C. de ſpectac. lib. 10. & ad idem confert tex. in l. an in totum, in verbo, in Ciuitatem, & mox verſic. Præſes, probatis his, quæ in Oppido frequenter in eodem genere controuerſiarum, ſeruata ſunt, cauſa cognita, ſtatuet C. de ædif. priuat. Item Plaut. in Perſa: Eleuſipolin Perſæ cæpere Vrbem in Arabia plenam bonarum rerum, atque antiquum Oppidum. Plin. itidem in Nat. Hiſtor. lib. 36. cap. 14. Ægyptias Thebas Vrbem alioqui totius planè Orbis ampliſſimam, atque vaſtiſſimam, &, præter alia, centum portis celebrem, nuncupauit Oppidum, & illius Ciues Oppidanos, Quinetiam Athenas Vrbem cunctis olim belli, paciſq; artibus longè clariſſimam, quam alij Græciæ nutricem, alij Græciæ oculum, alij culmen, firmamentumq; alij demum Græciæ Græciam dixerunt: teſte Cæli. Rhodig. lection. Antiq. lib. 18. cap. 25. Athenas, inquam, ipſas Cicero non ſemel appellauit Oppidum, & præſertim lib. 3. epiſt. ad Attic. epiſt. 7. & Plaut. in Perſa.

Satin Athenæ tibi viſæ, fortunatæ atq; opiparæ

Perſa Virgo, Vrbis ſpeciem vidi, hominum mores proſpexi parum &c.

Sagariſt. Quid id, quod vidiſti, vt munitum muro tibi viſum eſt Oppidum.

Perſa. Si incolæ benè morati

Pulchrè munitum arbitror &c.

Et idem Plaut. in Rudente. Vbi inducit quendam nomine Gripum hominem alioqui humilé in hæc verba ſe ſe efferentem

Oppidum magnum communito ei

Ego Vrbi Gripo induam nomen,

Monimentum meæ famæ, &

Factis, ibiq; Regnum magnum

Inſtituam &c.

Complures autem clari nominis Ciuitates Europæ ſub nomine Oppidi, & earum Ciues Oppidanos ex profeſſo enumerat Iulius Barbaranus Vicentinus Vir de re litteraria eximiè meritus in ſua Officina lib. 1. tit. 3. exercitus Romani quali forma, num. 3. verſic. Ciues dici proinde Romani.

Sed

Sed mirum cuipiam fortaſſe
13 videbitur, ſi dixerim † Romam ipſam vetuſto olim ſæculo ſub nomine Oppidi fuiſſe quandoq; nuncupatam, quod tamen eo in loco non videtur innotuiſſe eidem Barbarano, porrò teſtem huiuſce rei habeo T. Liu. Decad. 5. lib. 2. qui his diſertis verbis Romam vocauit Oppidum. *Per idem tempus Legati ab Rege Perſeo venerunt, eos in Oppidum intromitti non placuit, cum iam bellum Regi eorum, & Macedonibus; & Senatus decreſſet; & populus iuſſiſſet, in ædem Bellonæ introducti, ita verba fecerunt*. Hæc Liuij: cuius ſanè loci memoria excitatus hoc vnũ ſcitu dignum adijcio, Senatum ſcilicet Romanum varijs olim in templis Deorum ſuorum congregari conſueuiſſe, vt veneratione quoque loci, Senatores à prauis cogitationibus adducerentur; prout refert Ioan. Sarius Zamoſcius Magnus olim Poloniæ Regni Cancellarius in ſuis libris de Senatu Romano
14 lib. 2. præcipuè autem † in æde Bellonæ, quæ erat extra Vrbem, Senatus dari ſolebat hoſtium Legatis, vt idem etiam Liuius lib. 30. de Carthaginenſium Legatis ſic meminit. *Quibus vetitis in Vrbem ingredi, hoſpitium in Villa publica, Senatus ad ædem Bellonæ datus eſt*: Hæc Liui. cui etiam adſtipulatur Martialis lib. 10. epigram. ſic ſcribens:

Vos cum ſeueri fugit Oppidum Martis

Sed quidquid Liui. & Martial. ſcripſerint de Roma, dico ſolum Vrbis æternæ elogium, de quo ſupra, vtriq; eorum aduerſatur: & præter alia innumera tantæ Vrbis encomia, vnum, alterumve ex priſco æuo teſtimonium ſufficiet, hoc eſt Ouid. Faſt. lib. 2. ita canentis

Gentibus eſt alijs tellus data limite certo,
Romanæ ſpatium eſt Vrbis, & Orbis idem.

Item idemmet Martial. epigram. lib. 12. in commendationem Imperatoris Traiani

Terrarum Dea, gentiumq; Roma,
Cui par eſt nihil, & nihil ſecundum.

Item iuuat hoc pium ex Diuo Ambroſio hauſtum oraculum, & inde relatum in cap. Beati Petrus, & Paulus 2. quæſt. j. modò proferre: dum ibi de martyrio inuicto duorum illorum Ieſu Chriſti Apoſtolorum aurea, & pientiſſima hæc verba
15 habentur, † *& in hoc loco ijdem* (hoc eſt Petrus, & Paulus) *talem martyrium pertulerunt in Vrbe Roma, quæ Principatum, & caput obtinet nationum, ſcilicet, vt vbi erat caput ſuperſtitionis,*

illic caput quieſceret ſanctitatis, & vbi Gentilium Principes habitabant, illic Eccleſiarum Principes morerentur.

16 Terræ † pariter nomen eodem ferè, quo Ciuitates, & Oppidi nomen iure cenſeri videtur: ita enim Terra pro Ciuitate dicit tex. in cap. cum in partibus de verbor. ſignif. & in cap. ſanè de offic. deleg. & in libris Feudorum ſub titulo de Pace tenen. ſic intelligitur. Item Oppidum vocauit Terram muratam Iaſ. in l. ſi hæres, §. vicis in fin. ff. de leg. 1. vbi affert Archidia. notabiliter ponentem in cap. in qualibet 23. quæſtio. vlt. ſed in libro meo non inueni Archid. vllam de Terræ muratæ verbo mentionem facientem, ſed ante Iaſ. Oppidum Terra murata appellatur à Bal. in l. j. §. ſiue autem, ff. de oper. nou. nunciat. & in l. Præſes, C. quæ

17 ſit longa conſuet. † Terræ autem appellatio, intelligitur, quatenus eſt intra muros, vt per gloſ. in l. quicunq; C. de fund. Limitrop. lib. 11. vel ſaltem ad ſummum intra continentia ædificia iuxta l. 2. & ibi Bar. & alij, ff de verbor. ſignif. & ita in pulchro caſu conſultus ex facto reſpondit Hyp. Riminal. in conſil. 19. num. 21. vol. 1. pro Illuſtriſſimo Domino Aloyſio ex Marchionibus de Gonzaga, ſuper quo caſu etiam reſpondit Socin. Iun. in conſ. 160. vol. 2. Terræ itidem nomen dupliciter à noſtris Iuris prudentibus accipi ſolet, hoc eſt pro ipſa Terra, vel Oppido, Item pro vniuerſitate, & habitantibus in ea, vel in eo, prout multorum authoritate reſpondit Menoch. conſ. 905. nu. 2. & 3. vol. 10.

Colonia quoque cum Vrbe, Ciuitate, & Oppido congruere videtur, nam Berytus ſupra vocata Ciuitas ſplendidiſſima, & Oppidum pulcherrimum, & tanquam Vrbs Metropolis honore inſignita, alibi etiam laudatur vti Colonia Auguſti beneficijs gratioſa, l. j. §. 1. ff. de cenſib. & propterea Iuris Italici honore dignata, l. Iuris, ff. eod. Hinc, & Coloniæ Capitolia ſua habebant, prout fuit Pompeijs Campaniæ Colonia; ſed quia alibi Deo auſpice, & opportuniori loco materiam Coloniarum fuſius diſcutiam ſub capite, De Colonijs in noua Vrbe deducendis, lib. 2. Ideò paucis hiſce ad præſens ero contentus.

18 Municipij † item nomen pro Ciuitate plerumq; extat vſurpatum, prout in ſpecie probat tex. in l. mortuorum, C. de Relig. & ſumpt. fune. in hæc ver-

19 ba: *Mortuorum † reliquias, ne ſan-*

ſanctum municipiorum ius polluatur, intra Ciuitatem condi iam pridem vetitum eſt: Et plures ex ſummis Italiæ Ciuitatibus ſub nomine municipiorum auctoritate Taciti, & Plin. refert idem Barbaran. in præcitato loco. Idcircò in Municipijs muros quoque ſanctos eſſe reſpondit: Caſſius I. C. ſecundum Sabinum I. C. in l. ſanctum, §. fin. ff. de rer. diuiſ. & l. ſacra, §. vlt. ff. eod. & Corne. conſ. 76. nu. 8. vol. 3. quibus aſſentiunt ſcripta per Coraſ. in miſcellan. Iur. Ciuil. lib. 3. cap. 6. num. 2. 3. & 4.
20 vbi affirmat, † municipia hodie dici Vrbes quaſcunque & Oppida, ſiue in Italia, ſiue in Prouincijs, & ideo Ius municipale, & legem municipalem, pro Iure, & legibus Ciuitatis nuncupari, & ibi ſubdit eum, qui Romæ Senator eſſet, in Municipijs Decurionem fuiſſe, & ſubinde Senatorem municipalem, prout ſcribit Sigon. de antiq. Iure Italiæ lib. 2. cap. 8. de Repub. Municipio. quo in loco, & cap. 6. de Municip. & cap. 7. de Iure municip. & cap. 9. de municip. ante Bellum Italic. inſtitut. omnium exactè, & diligentiſſimè enucleat materiam municipiorum. Haud tamen prætermittam hic, quòd & ſupra deduxi, nomen municipij vti quid diſtinctum ab Vrbe, nempè Prouinciæ Metropoli, fuiſſe aliquando receptum ab Vlpian. I.C. in l. dies cautioni, §. penult. ff. de damn. infec. prout annotatum fuit à Cuiac. in obſeruat. lib. 16. cap. 6. Municipem quoq; Vrbis nominatim nuncupauit Aurel. Prudenti. Vates inſignis, & Pindarus Chriſtianus appellatus Hymno 2. Diuo Laurentio Hiſpano Archileuitæ ſacro hiſce verſibus:

Illic innenarrabili
Allectus Vrbi municeps
Æterna in arce Curiæ
Geſtas coronam Ciuicam.

Municipia verò inde dicta inquit Aul. Gelli. Noct. Attica. lib. 16. cap. 13. quòd cum omnino ſuis iuribus, & legibus viuerent, munera cum Populo Romano habebant communia, ideſt tanquam Romani reputabantur, teſte Blondo de Roma Triumphante lib. 3. & Petr. Crinit. de honeſta diſciplina lib. 7. cap. 6. quos ſecutus eſt Petrus Rebuf. in l. municeps, ff. de verbor. ſignif. vbi plura per eum de municipijs, & iuribus, & Magiſtratibus municipalibus, & eorum officijs, & in fine ſubijcit,
21 quod † municipiorum Legati lædi non debent, & ſi in legatione fuerint læſi, eis ſuccurritur ex Principum Marci, &

Digitized by Google

Commodi conſtitutione, ad quod confert tex. in l. legatis, ff. ex quib. cau. maior. Qui verò ſint municipes, tum propriè, tum ab fine explicat I.C. in l. j. & ibi Bart. & DD. ff. ad municipal. & A. Gelli. & Crinit. in præcitatis locis: & quæ ſit differentia inter Colonias, & municipia, recenſet Alciat. in d. l. municipes, & Coraſ. in d. §. in municipijs num. 3. & idem Gell. ante eos d. cap. 16. Item, quod ſit diſcrimen inter Ciuem, & municipem, id luculentiſſimè declarat D. Decian. in ampliſſimo conſ. 44. num. 66. 67. & 68. vol. 4.

Inſuper iuuat adijcere, quòd
22 & † Patria idem, quod Ciuitas, ſolet importare, vt eſt tex. in l. ſi in Patria, vbi Bart. C. de incol. lib. 10. & idem Bart. in l. vxorem, §. legauerat, ff. de legat. 3. & habetur in l. vnica in fin. C. ſi curial. relic. Ciuit. rus habitã. malue. & Bart. in l. 2. ff. de verbor. ſignif. & in l. ſi quis nu. 2. C. de nat. lib. vbi ſe ſe remittit ad plenè, & diſtinctè per eum ſcripta in d. l. 2. quæ eſt l. Vrbis appellatio, & plura remiſſiuè adducit Alex. in l. j. §. ſiue autem, ff. de oper. nou. nunciat. & Iaſ. in l. is qui pro emptore num. 304. ff. de vſucap. & Petr. Rebuf. in d. l. Vrbis appel. verſic. ſexto temperatur &c. Patriæ autem etymus, ſiue nomen, eſt vocabulo à Patre deducto, pronunciato tamen fœmina terminatione, vt ex vtroque parente mixtum eſſet, prout arguté enunciat Petrus Plaza Hiſpanus in epito. Delict. lib. 1. cap. 22. num. 27. Atqui non eſt infitiandum, quod duplex non ſit
23 Patriæ nomen: † Altera enim eſt Patria communis, vt tota Prouincia, altera eſt Patria ſingularis, vt Ciuitas propria, Bart. in d. l. j. num. 5. ff. ad municipal. vbi plura ad id Iura congerit, & quod Patria accipiatur pro Prouincia, id monet tex. in l. qui habebat, ff. de legat. 3. & not. DD. in l. vnica, C. de metropol. Beryt. lib. 12. & Bald. in Auth. ſed omnino, C. ne vx. pro mari. & Alciat. in d. l. Vrbis, §. Romæ, num. 3. Idq; conſpicuo patefacit exemplo, nomen ipſum celebris Patriæ noſtræ Fori Iulij, cuius eſt à multis ſæculis citra ampliſſimum caput florentiſſima, ac ſplendidiſſima Ciuitas Vtini. Illud etiam quod ad geminam Patriam hic adnectam, quòd † homo naſcitur
24 Ciuitati ſuæ in ſpecie, ſed Prouinciæ ſuæ naſcitur in genere, teſte Bald. in Authent. ſed omnino num. 13. C. ne vx. pro marit. Quamobrem maiori, & arctiori

ctiori obſequij vinculo, quis Ciuitati, quam Prouinciæ ſuæ, dicitur obſtrictus, prout in indiuiduo pro ipſamet Ciuitate Vtini, ſequens Bald. in d. Auth. ſed omnino, ita in pulchro caſu reſpondit idem Dominus Decian. conſ. 118. vol. 3.

25 Loci † quoque nomen, licet ſit generale, cum quandoque (præter alios ſenſus paſſim apud veteres ſcriptores cuilibet legenti obuios) accipi ſoleat pro Prouincia, l. fin. propè princip. Verſic. Domicilium habet in vno loco; id eſt in vna Prouincia; C. de præſcript. long. temp. & refert Spec. de arbitr. §. ſequitur nu. 67. Verſic. in o locus, parte prima. nominatim, & in
26 ſpecie capi conſueuit † pro ipſa Vrbe, & Ciuitate, vt elicitur ex tex. in l. ſi cum dies, ſiue l. ſi quid tamen, ff. de arbitr. & idem Spec. in d. §. ſequitur, Verſ. Item quæritur ſtrictè num. 66. & Roma. in ſingulari. 139. & alibi ſparſim.

Supereſt modò, vt vnum, ac alterum, veluti corollarium materiæ Vrbis noſtræ non ſpernendum ſuperaddam, primum, quod nempè à bonis Auctori-
27 bus † Fori verbum pro Ciuitate vſurpatum fertur, eo quia
28 Forum † eſt frequentior Ciuitatis locus, prout animaduertit Coraſ. in l. j. in verbo Foro, ff. de origin. iur. vbi expreſſim nominat aliquot Ciuitates à Foro deductas, hoc eſt Forum Iulium, quo nomine Ciuitas Vtini antiquitus dicta fuit; Item Forum Liuij, & Forum Cornelij Nobiles Æmiliæ Vrbes, qua in re eſt videndus Carol. Sigon. de antiq. Iur. Italiæ, lib. 1. cap. 15. de Foris, & Conciliab. vbi accuratiſſimè id enucleauit. Alterum verè corollarium eſt,
29 quod † villæ nomen more Gallico pro Ciuitate intelligitur, vel Oppido muris cincto populoſo: ſicuti, & Iure Pontificio aliquando, vt in cap. venerabili 23. de cenſib. lib. 3. Decretal. & in cap. ad audientiam 1. de ædific. Eccleſ. & refert Pet. Gregor. Tholoſa. in ſyntag. Iur. vniuerſi lib. 17. cap. 3. nu. 12. Vbi etiam ſubdit, alios videri, villam muratam dicere, in qua ſit mercatus, & nundinæ, quod certè dictum, inquit ibi num. 8. non eſſe verum abſolutè.

Hactenus hæc ſcripſi, cum, vt rem non ingratam afferem, & cuipiam forte ſubobſcuram, redderem clariorem, tum vt me ipſum clypeo iuſtæ defenſionis præmunirem aduerſus liuidos obtrectatorum aculeos, ſi quandoque contigerit in hoc opere de Iure NOVÆ VR-

Digitized by Google

VRBIS condendæ, & incolendæ inſcripto, alijs etiam ex memoratis nominibus promiſcuè vti. Nunc vero Vrbium originem ſcrutemur.

De origine Vrbium. Caput Secundum.

SVMMARIVM.

1 *Vrbes de Iure gentium cæperunt condi. & num. 4.*
2 *Haloandri, & Cuiacij ſenſus reijcitur, & num. 3.*
5 *Antiquorum opinio de prima Vrbe, & eius authore.*
6 *Romulus Amaſæus Vtinenſis Pauſaniæ interpres laudatur.*
7 *Authoris opinio circa originem primæ Vrbis.*
8 *Albericus de Roſate fidelis conſeruator antiquitatis.*
9 *Ænochia prima Ciuitas ampliſſima, habitatio Gigantum.*
10 *Cain, quo tempore impoſuerit nomen Ciuitati per eum conditæ?*
11 *Ciuitates, quæ continuant in peccatis, non diu permanent.*
12 *Nemo eſt adeò malus, quin aliquid boni faciat.*
13 *Deus ex malis aliorum, multa elicit bona.*
14 *Malo, ac peccato alterius vti in bonum, eſt licitum.*
15 *Lex Perſarum de puniendis, vel abſoluendis delinquentibus.*

QVoniam initijs rei cuiuſcunque cognitis, cætera, quæ indagantur magis elucidari ſolent ſecundum ſententiam Gaij, & Pomponij in l. j. & 2. ff. de orig. Iur. non enim perfectè nouit artem, qui non nouit principia artis, vt inquit Bald. in l. j. in 2. lectura, ff. de iuſtit. & iur. Ideò erit, & hoc inſtitutæ rei conſequens, vt de Vrbium origine aliqua perſtringam; Nec ſuperuacanea erit hæc inueſtigatio, imò pia, & ſalutaris, cum probata Vrbium origine, facillimè diluatur error nonnullorum priſci æui Philoſophorum, & Caldeorum penè omnium temerè opinantium, mundum fuiſſe æternum, & idcircò nullum fuiſſe ædificandarum Ciuitatum exordium. Itaque ſciendum eſt ſecundum veterum Iuris prudentum noſtrorum normam,
1 † primæuas Vrbes de Iure gentium cęptas fuiſſe condi; vt probat tex. in l. ex hoc Iure, ff. de iuſt. & iur. ſic reſpondens: *Ex hoc Iure gentium introducta bella, diſcretæ gentes, regna condita, dominia diſtincta, agris termini poſiti, ædificia colla-*
2 *ta:* † Verùm Coraſ. in d. l. ex hoc Iure in verſic. ædificia colloca-

ta,

ta, num. 10. & 11. damnat Haloand. qui perperam emendauit locum illius verſic. reponendo collocata, cum Coraſ. ſentiat Verbum, collata, eſſe reponendum, cuius ſenſui etiam adſtipulatur Marcus Mantua in ſua Paraphraſi ad tit. ff. de iuſt. & iur. d. l. ex hoc Iure gentium, & verè hic intellectus Coraſ. & Mantuæ magis eſt verus, ac germanus, quàm ſit ſenſus Haloandr. alioqui clari nominis Ger-
3 mani, † in cuius errorem videtur impegiſſe etiam Iacob. Cuiac. I. C. alioqui celebris obſeruat. lib. 11. cap. 15. in fine; quia deſignat ædificia collata, ideſt domos ſimul coniunctas, quas Vrbes dicimus; quod mirè congruit cum oratio. Marci Tullij pro Sextio in proximo cap. me-
4 morata: † Et quod de iure gentium condi cæperint Vrbes: voluit Imol. in cap. cum ab Eccleſiarum col. 2. de offic. ordin. & poſt eum acutiſſimi ingenij I. C. Raynaldus Corſus in ſuis indagatio. Iuris lib. 3. indagatio. 3. num. 5. & Vaconi. à Vacuna in Declaratio. Iur. lib. 1. declar. 9. num. 1. Quibus conſentit authoritas Diui Iſidori ethymolog. lib. 5. quem refert, ac ſequitur Decian. in Tractat. crimin. Tom. 2. lib. 2. cap. 8. de Iure gentium num. 1. & eundem D. Iſidor. citat Iacob. Reuard. I. C. in varijs, ſiue de Iuris ambiguitatibus, lib. 4. cap. 1.
5 nu. 11. † Nunc verò eſt diſquirendum, quæ fuerit prima Vrbs condita, tametſi res iſthæc ob vetuſtatis caliginem adeò viſa ſit multis obſcura, vt certam veritatis lucē primo intuitu eruere ſit difficile: Si quidem varij ex antiquis authoribus varia in rem hanc ſcripſere. Aliqui enim tradiderunt, primum omnium Cecropem condidiſſe Oppidū, idq; à ſe Cecropiam nominaſſe, quæ deinde Arx fuit Athenis. Plin. de Natur. Hiſtor. lib. 7. cap. 16. Quæ quis inuenerit in vita. Solin. autem in Polihiſtor. cap. 36. dixit, Ioppe Oppidum in Idumea fuiſſe antiquiſſimum orbe toto, vtpotè ante inundationem Terrarum conditum, & apud eum antiquitatis monumenta adhuc videri. Cæterum Pauſan. in Arcadic. ſiue lib. 8. poſuit, quod Vrbium certè omnium, quas, vel continens Terra, vel Inſulæ ſuſtinent, vetuſtiſſima fuerit Lycoſura, *Hanc primam omnium Sol aſpexit, & ad huius exemplum cæteri homines condere cæperunt Vrbes*. Hæc Pauſ. cuius fidem viſus eſt ſequi, tacito tamen illius nomine, Leonic. Thomæ. de varia. Hiſt. lib. 2. cap. 8. ſed parcat mihi Pau-

Digitized by Google

Pauſan. author alioqui grauis, quem ego plurimi facio, vel hoc vno nomine, quod illius opera Græcè ſcripta latio donauerit
6 Vir † eloquentiſſimus Romulus Amaſæus noſter Vtinen. nam ego puto Pauſan. ab ipſis Arcadibus commentum id de Lycoſura audiſſe, oſtentationi illi non abſimile, qua ijdemmet Arcades ſe ſe iactarunt ante Lunam fuiſſe genitas: vt ex Ouid. lib. 2. Faſtor. ſcripſit Coraſ. in l. j. §. deinde, nu. 26. ff. de origin. Iur. & de eis ita cecinit Statius,

Aſtris, Lunaq; priores Arcades.

Ægyptij autem omnium antiquitatum gloriam, ementitis annalibus, ad ſe trahunt, & Dioſpolim, quæ ſunt Thebæ Ægyptiæ tempore omnes antecedere aſſeuerant. Thebæ, inquam, quæ Vrbs in Ægypto à Buſiride Rege fertur condita, ambitu 140. ſtadiorum, Herodot. & Plin. ſupra relatus: & centum portis inſignis, alijſq; publicis, & priuatis ædificijs celebris, totaq; penſilis, adeò vt Reges, vel maximos exercitus ſolerent educere, nullo Oppidanorum id ſciente, imò in Vrbe illa Thebarum habitaſſe olim ſeptingenta millia ætate militari aſſeuerat Cornel. Tacit. Annal. lib. 2. Hinc Dioſpolim ipſam, Iouis Oppidum eſſe dixerunt; Atq ii Polidor. Virgil. Romæ alias ab omni priſtina labe repurgatus ſub Gregor. XIII. ſacroſanctæ memoriæ Pontifice in ſuis libris de Inuentor. rer. lib. 3. cap. 9. poſt aliqua ex iam dictis relata, inquit, ea omnia poſtea fuiſſe inuenta, cum Cain Adæ filius, Authore Ioſepho lib. 1. antiquitat. primus omnium mortalium Ciuitatem condiderit, eamq; ab Enoch filio ſuo Enochiam vocarit; miror tamen, Polidor. authorem ſanè Lynceum, & multæ lectionis, hanc eius de Cain primo Enochiæ Vrbis ſtructore opinionem ſola authoritate illa probaſſe, & ſic fonte ipſo vetuſtioris, & diuinę authoritatis, ac irrefragabilis veritatis omiſſo, riuulum, alioqui Hiſtorico candore aſperſum, fuiſſe conſectatum; Etenim in ſacræ Gen. cap. 4. ita teſtatum extat: *Cognouit autem Cain vxorem ſuam, quæ concepit, & peperit Enoch, & ædificauit Ciuitatem, & vocauit nomen eius ex*
7. *nomine filij ſui Enoch*. Ego † itaque, exploſis aliorum aſſertionibus, nouiſſimam hanc opinionem, vtpotè diuinæ veritatis oraculo ſubnixam piè, & libentiſſimo, vt par eſt, animo amplector; nam & hæc ſententia

tia

tia recenſetur diſtinctio.6.cap.
vlt. quam etiam ſecutus eſt ibi
Præpoſ. num.2. & ante eum Io.
And. in cap.ſi Ciuitas, num.2.
de ſent.excom. in 6. ac Alberic.
de Roſate in ſuo Dictionar. In-
8 ris,in littera C.† qui ſanè Albe-
ricus,vti fidelis conſeruator an-
tiquitatis,nominatim laudatur
à Iaſ.in l.ſi ita Legatum, nu.5.
ff.de legat.1.& vberiori calamo
ſcripſit Diuus Auguſt.de Ciuit.
Dei lib.15.cap.8. & poſt omnes
alios eandem ſententiam am-
plexando, exornauit Benedict.
Perer.pari pietatis, ac doctrinæ
laude inſignis in ſuis commen-
tar.in Geneſ.lib.7.cap.4.verſic.
& ædificauit Ciuitatem &c. to-
mo 1. quo in loco etiam autho-
ritate Beroſ. lib. de temporib.
(ſi liber ille,eſt Beroſi) prodit,
9 Enochiam † Ciuitatem eſſe cō-
ditam circa Libanum montem,
qui eſt ad Orientem compara-
tione Regionis Damaſcenæ,
fuiſſeq; ampliſſimam Vrbem,
& habitationem Gigantum.
His addit Beroſ.ſuo etiam tem-
pore,illius Ciuitatis dirutæ cer-
ni à monte Libano maxima, &
ingentis molis fundamenta, &
vulgo ab incolis illius regionis
nominari Ciuitatem Cain, atq;
id ſe à mercatoribus,& peregri-
nis, qui in Libano, & Damaſco
verſati erant,accepiſſe. Sed li-
bet nodum diſſoluere, quo for-
taſſe aliquis parum piæ mentis
exiſtens, & ad argutam, immò
impiam malitiam eruditus, il-
lum ſacræ Geneſ. locum nitere-
tur inuoluere, ac impugnare,
vti rem, primo intuitu, vix cre-
dibilem continens, dum ibi di-
citur ædificatam ab vno homi-
ne Ciuitatem in primæuis illius
humani generis cunabulis, eo-
que tempore, quo viri quatuor,
ſeù magis tres, poſtquam frater
fratrem interemit,fuiſſe viden-
tur in terra, id eſt Adam primus
omnium parens, & ipſe Cain,&
eius filius Enoch, de quibus fit
mentio eodem cap.4. Geneſ.li-
cet Diuus Ioan. Chryſoſtom.
Os aureum in homil. 1. ſuper
Euang.Diui Matth.cap.1.affir-
met Cain, & Abel habuiſſe ge-
minas ſorores, & quidem vxo-
res, alteram nomine Riſam,al-
teram Edodam, quas tunc lici-
tè, & ſine labe peccati potuiſſe
in vxores habere, tenet Diuus
ille. Cæterum obicem illum in
Ciuitatem à Cain conditam
mirè tollit idem Diuus Augu-
ſtinus præcitato lib. 15. cap. 8.
Quæ ratio fuerit, vt Cain inter
principia generis humani con-
deret Ciuitatem: & eiuſdem
Diui Auguſtini ſententiæ inhæ-
ret Diuus Eucherius Epiſcopus
Lugdunenſis, cuius præclara

encomia habentur in ſacro Martyrolog. Roman. & ibi latè D. Cardin. Baron. ſub die 16. Nouembris is, inquam, D. Eucher. in ſuis commentar. in Geneſ. lib. 1. dum vterq; ſcribit, quòd etiam ſi Enoch fuiſſet primus filius Cain, de quo ambo illi ſacri Patres diſſerunt, non ideò putandum foret ſecũdum eos tunc à genitore conditæ Ciuitati nomen eius fuiſſe impoſitum, quando in lucem fuit æditus: quia nec ab vno conſtitui
10 poterat Ciuitas, † ſed cum illius hominis familia tam numeroſum receperit incrementum, vt haberet populum, & cum vita hominum in longam ſæculorum ſeriem propagaretur, potuit Cain proculdubio non vnam tantum, ſed plures etiam condere Ciuitates, & ſubinde, nomen filij Enoch, conſtitutæ imponere Ciuitati; Hæc, & plura alia ſcitu digna habentur apud eoſdem Diuos Auguſt. & Eucher. & poſt eos apud ipſum Peter. in præcitato loco; Nec propterea quemquam ſubeat indignatio, quòd tali authore ſit nouæ Vrbis inuenta ſtructura, hoc eſt Cain fratris ſui innocentis homicida; nam mei non eſt propoſiti laudare Ciuitatem à Cain conditam: nam & idem Præpoſit. in d. cap. non eſt, §. ius verò num. 1. inquit, quòd Cain, quia peccator erat, non diù permanſit, quod moraliter dicere poſſumus, ſe-
11 cundum d. Præpoſit. † quod prouenit in pluribus Ciuitatibus, quæ à peccatoribus inhabitantur: Hoc tamen vnum hic
12 adnectam, quòd † nemo eſt adeò malus, atque improbus, quin interdum boni quippiam faciat, prout tranſumptiuè ex ipſo Diuo Ioan. Chryſoſt. legitur in cap. quid ergo turbamur, poſt princ. de pœnitent. diſt. 3. vbi ad litteram ita locutus eſt: *Quia non poteſt vel malus in omnibus malus eſſe, ſed habet aliqua bona, neque bonus in omnibus bonus eſſe, ſed habet aliqua peccata.* Hinc videmus, bona, & mala naſci in eadem terra; vt pulchrè cecinit Ouid.

Terra ſalutiferas herbas, eademq; nocentes
Nutrit, & vrtica proxima ſæpè roſa eſt.

His quoq; applaudit illud Martial. lib. 7. Epigram.

Quo poſſit fieri modo, ſecurè.
Vt vir peſſimus omnium Charinus
Vnam rem benè fecerit, requiris.
Dicam, ſed citò, quid Nerone peius?
Quid Thermis melius Neronianis?

Et Plin. in Panegyric. ad Traianum inquit, quòd laudabilia multa, etiam mali faciunt, vt

de

Digitized by Google

de his meminit Tiraq. de legib. connub. l. 11. Gloſ. 1. parte 11. num. 3. & de Iure Primigen. 17. quæſt. 4. opinion. nu. 3. quibus item confert luculentus M. Tullij locus Rhetor. lib. vlt. hiſce verbis: *Stultitia eſt, aut à benè inuentis alicuius recedere, ſi quo in vitio eius offenderemus, aut ad vitia quæq; eius accedere, cuius aliquo benè præcepto duceremur.*
13 Hinc † Deus Opt. Max. ex malis aliorum multa elicit bona; & D. Thom. 2. 2. quæſt. 78. in-
14 quit, quòd † malo, ac peccato alterius vti in bonum eſt licitum; Nam & Deus vtitur peccatoribus in bonum, dum ex eorum malis elicit bona. Proinde legimus in ſacra vetuſta pagina apud Eſai. cap. 45. nomen Cyri Perſarum Regis diu ante eius exceſſum, & reædificationem Ciuitatis Hieruſalem, de ipſius Cyri licentia conficiendam ab eodem Eſai. eod. cap. 45. hiſce diſertis verbis fuiſſe vaticinatam. *Hæc dicit Dominus Chriſto meo Cyro, cuius apprehendi dexteram, vt ſubijciam ante faciem eius gentes, & dorſa Regum vertam, ipſe ædificabit Ciuitatem meam.* Cuius diuinum præſagium, poſtea ſortitum eſt effectum, vt habetur apud Eſdram lib. 1. cap. 1. & ibi piè exponit D. Dionyſ. Carthuſian. artic. 1. ſed ad hanc rem non incongruè aptari poſſe videtur lex quædam Perſarum ab inſigni viro M. Antonio Muretto C. R. relata, & ſecundum eum digniſſima, quæ cognoſcatur ab omnibus, variar. lection. lib. 8. & vlt.
15 cap. vltimo, vbi † refert, apud Perſas ita fuiſſe conſtitutum, vt, cum quis in Iudicio argueretur, aliquid feciſſe contra leges, etiam ſi liquidò conſtaret eum culpæ affinem eſſe; non tamen ſtatim condemnaretur, ſed prius inquireretur diligentiſſimè in omnem illius vitam, ireturq; ratio, plura ne turpiter, & flagitiosè, an benè, laudabiliterq; geſſiſſet, tùm ſi vincebat turpium numerus condemnabatur: ſin præponderabantur honeſtis turpia, abſoluebatur. Qui verò innumeros Vrbium, & locorum conditores, & eorum, ac Vrbium, & locorum nomina dignoſcere concupierit, adeat Pauſan. in lib. 10. Regionum veteris Græciæ, necnon Diuum Iſidor. de etymolog. lib. 11. cap. 1. & Rauiſ. Textor. in ſua officina tom. 2. tit. Conditores diuerſorum locorum, & alios complures, ad quorum ſcripta libens legentes remitto.

Digitized by Google

De authoritate condendi nouam Vrbem. Caput Tertium.

SVMMARIVM.

1 *Princeps duplici fulget poteſtate ordinaria, & abſoluta.*

2 *Princeps ſecundum leges viuere, & operari profitetur.*

3 *Actus Principis regulantur Iuſtitia Poli, & Fori.*

4 *Ædificatio eſt de actibus ſui natura permiſſis.*

5 *Priuatorum fundi, iniuſſu Principis non poterant cingi muro.*

6 *Liberi Populi poſſunt ad libitum ædificare Ciuitatem.*

7 *Regalia non poſſunt rationabiliter per priuatos poſſideri.*

8 *Ius ſupremum in qualibet conceſſione retinetur per Principem.*

9 *Conceſſa Iuriſdictione, authoritas concedentis cenſetur ſalua, & illæſa.*

10 *Subditi, & eorum bona, debent defendi à Principe.*

11 *Status ſecuritas ſoli Principi reſeruata dicitur.*

12 *Auguſtus voluit, quod per ſolum Cæſarem Reipublicæ ſalus tueretur.*

13 *Princeps non recognoſcens ſuperiorem, habet in ſuo Territorio plenitudinem poteſtatis, ſicut Imperator in ſuo.*

14 *Princeps poteſt iuridicè diruere Caſtrum ſubditi ædificatum abſque eius licentia.*

15 *In Regno Hiſpaniarum non poſſunt Ciuitates, vel Caſtra condi ſine Regio aſſenſu.*

16 *Rex Franciæ mandauit demoliri Fortilitia Prouinciarum, exceptis limitrophis.*

17 *Nihil eſt illaudabile in via ſecuritatis Prouinciæ.*

18 *Conſenſus Præſidis Prouinciæ ſufficit in refectione ordinaria Vrbium.*

19 *Pœna capitis infligitur, ædificantibus Caſtrum in Territorio limitropho, irrequiſito Principe.*

20 *Princeps poteſt auferre Caſtrum ædificanti ſine eius conſenſu.*

21 *Romanorum iudicium circa ædificantes Vrbem in alieno Territorio.*

22 *Henrici Palladij Vtinen. opinio de Vrbe condita à Gallis in Territorio Aquileienſi.*

23 *Vrbes, & Oppida non poſſunt in ſuo ſolo ædificari ad æmulationem alterius.*

24 *Ædificans ad ſui defenſionem non dicitur ædificare ad æmulationem alterius Principis.*

25 *Intellectus Bald. in l. opus, ff. de operib. pub.*

26 *Palma Vrbs in Prouincia Fori Iulij, curà Venetis condita, & num. 30.*

27 *Carolus V. habuit Ducatum*

Tra-

Digitized by Google

Traiecti per ceſſionem factam ab Epiſcopo.

28 *Capitula pacis inter Principes habent vim legis inuiolabilis.*

29 *Contractus Principis multa comprehendunt, quæ verbis non ſunt expreſſa.*

31 *Veneta Reſpublica eſt Templum Iuſtitiæ, & æquitatis.*

32 *Alexandri Imperatoris dictum de beneuolentia ſubditorum.*

33 *Viuere ſub Veneta Republica ſumma libertas eſt.*

LIcet ſatis compertum ſit; & paſſim etiam à ſummis iuris noſtri prudentibus, proditum extet, quòd † in Principe excelſę dignitatis apice fulgente, duplex inſit poteſtas, altera ordinaria, altera abſoluta, prout dixit Angel. in l. Princeps, ff. de legib. Curt. ſen. in conſ. 20. num. 5. Card. Pariſ. in conſ. 1. num. 29. vol. 1. & Capiz. deciſ. 166. num. 12. & alij ſparſim, & præcipuè grauiſſimi noſtri æui ſcriptores, nihilominus ſuper hanc materiam condendi nouam Vrbem, eam tantum mihi libet legem præſcribere, enucleandi ea, quæ de iure, & conſuetudine mihi viſa ſunt legitimè recepta, & proinde verſari in ordinaria poteſtate Principis nouam Vrbem condere volentis ſecundum legis preſcriptum, quandoquidem, & † Princeps ſecundum leges viuere, & operari profitetur in l. digna vox, C. de legibus; & † omnes ſuos actus regulari iuſtitia poli, & fori, vt dicunt Bald. & Iaſ. in l. j. ff. de Conſtit. Princip.

Sciendum ergo, quòd, vt ſupra tetigi in præcedenti Capitulo, Ciuitatum origo à Iure gentium proceſſit, vt notatur in d. l. ex hoc Iure, ff. de iuſt. & iur. & propterea Iuris Interpretes authoritate illius textus affirmarunt, quòd † ædificatio ſit de actib. ſui natura permiſſis, & per conſequens cuilibet licitum ſit ædificare in ſuo ſolò quicquid vult, ſiue Ciuitates, ſiue Caſtra, & Fortilitia, vt poſt Bart. ibi num. 7. Iaſ. num. 6. Rainer. Bart. & Alberic. in l. opus nouum, ff. de oper. publ. & Salic. in l. per Prouincias, C. de ædif. priuat. dixere Mantua in ſua Paraphraſi ad tit. ff. de iuſt. & iur. in d. l. ex hoc iure, & Petr. Duen. in Reg. vtr. Iur. Reg. 32. in princ. quæ concluſio etiam ſuaderi videtur authoritate veteris ſacræ paginæ Neæm. in cap. 4. & 6. vbi ſcriptum extat, quod Sanaballat, & cæteri inimici dolentes de ædificatione muri Hieruſalem, niſi ſunt, vt poſſent reſiſtere, & terrere Neęmiam varijs modis, vt ceſſaret

ab

ab opere, ſed non potuerunt, vnde Neæm. non ceſſauit ab opere, donec murus fuit totaliter conſtitutus.

Veruntamen, ſi Iuris Ciuilis normam ſectemur, eo ſecus antiquitus cautum eſſe comperi-
5 mus: nam † nec proprios, priuatosve fundos muro cingere cuipiam fas erat iniuſſu Principis, vt patet ex reſcripto Impp. Honor. & Theodoſ. in d. l. per Prouincias, C. de ædif. priuat. vbi in hæc verba reſcripſerunt: *Per Prouincias Meſopotamiam, Oſdroenam, Euphratenſem, Syriam ſecundam, Phœnicem, Libanenſem, Ciliciam ſecundam, vtramq; Armeniam, vtramque Capadociam, Pontum Polemoniacum, atq; Hellenopontum, vbi magis hoc deſideratur, cæteraſq; Prouincias, cunctis volentibus permittatur murali ambitu proprios fundos, ſeu dominij loca conſtituta vallare.* Et ibi gloſ. ad quod confert etiam tex. in l. ne ſplendidiſſimæ Vrbes, & l. omnes 1. & 2. & l. ſi qui Iudices, & l. Turres, C. de oper. publ.

Sed quamuis Iure Ciuili nulli populo licitum eſſet Vrbem condere, niſi ex Principis authoritate, id propterea in his gentibus non procedit, quæ liberæ ſunt, & vacantia occupant; illæ enim Iure gentium reguntur d. l. ex hoc Iure, & ibi Doct. quo Iure Romani Impp. non præcellunt, vt ſcribit Alciat. in l. pupillus, §. Vrbes, num. 4. ff. de verb. ſignif. vbi de materia Vrbium aliquot ſcitu digna ſcribit; & ante eum idem dixerat Luc. de Pen. in l. j. ff. de diuer. præd. vrb. & ruſtic. lib. 11. num. 4. vbi in ſpecie ſcribit,
6 quòd † liberi populi, qui poſſunt condere leges, & conditas abrogare, poterunt ædificare, & licentiam impartiri, vt noua Ciuitas ædificetur: & idem etiam videtur voluiſſe Bar. in l. Vrbis de verb. ſignif.

Cæterum Matth. de Afflict. ſuper Conſtit. Regn. in Rubr. 29. de nou. ædif. num. 5. viſus eſt extendere authoritatem cõdendi Vrbes, & Caſtra, non ſolùm in Principe ſupremo, & populo non recognoſcente ſuperiorem; verùm etiam in Baronibus ſubditis, dum legem Federici Secundi Imperatoris, qua cautum fuerat, vt in Regno Neapolitano in locis de Demanio D. Regis, non liceret priuatis perſonis erigere Turres, etiã ſi fierent ad defenſionem, interpretatur, non extendi ad prædictos Barones reſpectu eorum territorij, ſupponendo ipſe Afflict. quòd in prædicto eorum territorio poterunt Caſtra ædificare

ficare

Digitized by Google

ficare ſine licentia Regis, excepto ſi fierent in territorio limitropho, vel ad æmulationem alterius, & ſic rationem prohibitiuam vult locum habere in territorio immediatè ſubiecto Regi, & non in alijs: Verùm, quicquid ſenſerit Afflict. de iure, & conſuetudine ſpeciali illius Regni, contrarium communiter videtur receptum: condere enim Ciuitatem, vel Caſtra eſt de prærogatiuis, & Re-
7 galibus, † quæ nullus priuatus poteſt rationabiliter poſſidere, vt dicit Luc. de Pen. in l. quicunque, num. 2. C. de fund. limit. lib. 11. & quæ ſoli Principi ſupremo reſeruantur reſpectu abſoluti dominij, quod habet in territorio ſibi ſubiecto, vt probat Reſtaur. in Tract. de Imperatore, quæſt. 110. nu. 134. in fi.
8 † & tale ius ſupremum in qualibet conceſſione retentum dicitur penès Principem, vt not. Bald. in tit. de nou. Cod. compon. in prin. & in prohęm. feud. col. 8. verſic. expedita; Vnde, abdicata Iuriſdictione à Principe, & tranſlata Baronibus, nunquam ſuprema remouetur, vt poſt Couarr. cap. 4. Practic. quæſt. concludit Foller. ſuper Conſtit. Regn. in Rubric. de
9 iuſt. & iur. num. 10. & † in conceſſionibus Iuriſdictionis ſemper authoritas ſuperioris concedentis cenſetur ſalua, & illæſa; quoniam in eo ſemper reſidet ſuprema poteſtas inſeparabilis, vt firmat Bald. in l. qui ſe patris, C. vnde liberi: Sicut er-
10 go † ſubditi, & eorum bona debent à Principe habere protectionem, & ſecuritatem, & illa eſſe contenti, cum ad hoc Princeps teneatur ſecundum Sanctum Thomam 2. 2. quæſt. 63. & tradit Sigiſmund. Loffred. in conſ. feud. inter conſ. Alber. Brun. conſ. 4. num. 3. cum & teneatur ſubditum tueri ab opprimentibus, & vim, atque iniuriam ab eo arcere, vt per Iſern. in cap. 1. §. item qui dominum in tit. quæ fuit prima cau. ben.
11 amitten. ita † ea omnia, quæ concernunt ſalutem, & ſtatus ſecuritatem Principi reſeruata dicuntur ſecundum ſententiam Pauli I. C. in l. 3. ff. de off. Præf.
12 Vigil. vbi dixit, quòd † Diuus Auguſtus ſalutem Reipublicæ tueri nulli magis credidit conuenire, nec alium ei rei ſufficere, quàm Cęſarem. Quod quidem Auguſti dictum adapta-
13 tur, & tribuitur † omnibus illis Principibus, qui non recognoſcunt ſuperiorem; tales enim ipſi, & tantam poteſtatem habent in ſuo territorio, qualem Imperator in ſuo, vt poſt

Bart.

Bart. in l. infamem, ff. de public. Iud. voluit Ioan. Fera. in tract. de Priuileg. Reg. Franc. priuileg. 13. & propterea abſolutè dicit Cardin. Alex. in cap. Ius gentium, verſic. extra gloſ. ibi item limita. diſtinct. 1. quòd
14 † ſi aliquis ſubditus Caſtrum, vel Ciuitatem abſque ſupremi Principis licentia condiderit, poterit iuridicè dirui per Principem, & ſolo æquari, & ſequitur Boer. deciſ. 320. num. 4. & idem etiam ſenſit Rebuff. in d. l. Vrbis, in verſic. item, de verb. ſignific. vbi contra opinionem Bart. Cæpol. & Alciat. tenuit, quòd ſine permiſſu ſupremi Principis, nulli eſt licitum muris Ciuitatem, vel vicum muni-
15 re, vel muris augere, & † ita etiam ſeruari in Regno Hiſpaniarum affirmat idem Duenn. in prædicta reg. 32. in fin. Proinde refert Sanſouin. in ſuo de illuſtribus Italiæ familijs libro in familia Rubea in fin. quod in Caſtro Sancti Secundi, vallato muro, & aggeribus, abſque Ducis Parmæ, & Placentiæ permiſſu, iuſſum fuit propugnacula dirui, & aggeres ſolo æquari.
16 Et † annis proximè elapſis Chriſtianiſſimus Galliarum Rex, vt quieti ſubditorum illius ampliſſimi Regni prouideretur, ædicto cauit, vt omnia Caſtra munita, & fortilitia Prouinciarum demolirentur, exceptis limitrophis, ſeu de fronteria,
17 † nihil enim eſt illaudabile in via ſecuri tatis, & ſalutis Prouinciæ, vt rectè dixit Bald. in conſ. 188. lib. 3.

Excipiendus tamen videtur caſus refectionis Caſtrorum, & Vrbium, quæ probarentur, per elapſum habitata; nam citra inſolitas munitiones in eis de nouo faciendas, quæ abſolutè reſident in Principis arbitrio, & aſſenſu, non prohibetur refectio, & conſeruatio incolis earum, vel Dominis recognoſcentibus ſuperiorem ad libitum; titulus enim vetuſtę poſſeſſionis pro lege permiſſiua habetur l. 2. ff. de acq. pluu. arcen. & ponunt Bart. & DD. in l. 2. C. de fin. limit. lib. 11. & in ſpecie Luc. de Pen. in d. l. hac prouidentiſſima, num. 11. C. de quib. mun. vel præſtat. vbi in hoc, di-
18 cit, † ſufficere ſolius Præſidis conſenſum per l. intra, & l. omnes, C. de oper. public.

Concluſio autem prohibitiua, de qua ſupra egi, multò fortius extendi debet in ijs, qui in territorio limitropho, irrequiſito Principe, Caſtrum, vel for-
19 tilitiũ erigant: † imminet enim eis pœna capitis, ſi id egerint iux. tex. in d. l. quæcunque, C. de

C.de fund.limit.lib.11.& Bar. in l.fin. ff.de Coll. illic. & notat præclarè Boer. in d. deciſ. 320.
20 num. 18. & ſeq. Quinimò † ſi ædificatum fuerit ſine licentia Principis, poterit ei à Principe auferri, vt inquit D. Ioan.Neuizan. inter conſ. Alber. Brun. conſ.12.num.57. cum alijs per eum allegatis.

Cæterum & illi omnes, qui in alieno agro Vrbem, Oppidumve ſine Principis permiſſu condere velint, prohibentur; licet territorium ſit inhabitatū, & pro derelicto: Vltra enim Iura ſupra allata, placet in hoc Reipublicæ Romanæ iudicium afferre, & quid Liuius ad ver-
21 bum ſcripſerit recitare. † *Spurio Poſthumio* (inquit Liuius lib.9. Decad. 4.) *Q. Martio Conſſ. Galli tranſgreſſi in Venetiam, ſine populatione, aut bello, haud procul inde, vbi nunc Aquileia eſt, locum Oppido condendo cæperunt; triennio poſt Q. Fabio Licinio M. Claudio Marcello Conſſ. cum ædificarent, L. Iulio Prætori Galliæ mandatum, vt id prohiberet quoad exequi id ſine bello poſſet, ſi armis prohibendi eſſent, Conſules certiores faceret; ex his placere, alterum aduerſus Gallos educere legiones; Marcello Conſuli aduentanti cum Legionibus, Galli ſe dediderunt, 12.millia armatorum erant, arma omnibus ademta, id Legatis eorum in Senatu quærentibus, reſponſum, nec illos rectè feciſſe, cum in Italiam venerint, Oppidumq; in alieno agro, nullius Romani Magiſtratus, qui Prouinciæ preeſſet permiſſu ædificare conati ſint; neque Senatui placere deditos ſpoliari; Aquileia, vt Colonia deduceretur. Decretum*; ita refert etiam Sigon. de Antiq. Iur. Ital. lib. 1. cap. 25. & nouiſſimè etiam
22 † Henricus Palladius Conciuis noſter Vtinenſis, & rerum Foroiuliēſium accuratiſſimus ſcriptor, locum illum Liuij, in quo Galli inſederant, & Oppidum condiderant nobis planè declarauit 2. rerum Foroiul. lib. & ineuitabilibus argumentis firmauit, quod extitit, vbi eſt Ciuitas Vtini Fori Iulij Metropolis, vt non immeritò de antiquiſſima origine, & nobilitate Ciuitas ipſa glorietur.

Ex præmiſſis ergò deſumitur vera, & ſolida concluſio, quod in ſuo ſolo cuilibet Principi ſupremo, vel populo non recognoſcenti vllum ſuperiorem, licitum eſt ædificare Vrbes, Oppida, Fortilitia, & Caſtra, quam etiam concluſionem pluribus proſecuti ſunt, & firmarunt Boer. d.deciſ.320. num.4. Menoch. in tract. de Arbitr. Iud. lib.2.caſ.156. & poſt alios vbe-

riori calamo And. Gaill. Cæſareæ Maieſtatis olim Rodulphi Secundi Imperatoris à Conſiljs, Practic. Obſeruat. lib. 2. obſeruat. 69.

Non poſſum tamen, nec debeo diffiteri, quod præmiſſa conclusio, aliquo etiam temperamento Iuris admixto, eſt ex-
23 pendenda, vt ſcilicet † nouæ Vrbes, & Oppida Iure conſtrui poſſunt in ſuo ſolo, dum tamen ſtructura hæc non tendat ad æmulationem, & inuidiam alterius vicini Principis, vt pulchrè limitat prædictam concluſionem Iaſ. in d. l. ex hoc Iur. num. 7. Bald. in conſ. 188. dicitur, quod opus. lib. 2. Curt. Iun. conſ. 8. in fin. poſt Angel. & Caſtr. & in ſpecie Padilla celebris I. C. & aliàs preſes noui Orbis in l. altius, C. de ſeruitut. & aq. & idem And. Gaill. d. obſeruat. 69. quibus in locis DD. ſuprà relati afferunt exempla nonnulla indicantia, quæ ædificia noua ſint ad alienam æmulationem, & inuidiam conſtructa, vt ibi per eos.

Cæterum Iuris quoque eſt
24 exploratiſſimi, quod † non dicitur quis ad æmulationem ędificare, qui ædificat ad ſui, & bonorum ſuorum tutelam, & defenſionem, quemadmodum in Principe, & Rege, qui Caſtra, & Oppida in confinibus ſuarum Regionum ædificant, non enim ad alterius Principis æmulationem, ædificare dicuntur, ita in terminis conſuluit Bald. in conſ. 195. laudare vos, & commendare. col. 1. num. 1. vol. 2. quem ſequitur Menoch. d. caſu. 156. in fin. & certè dictum conſil. Bald. eſt notatu dignum; nam in eo inter alia aſſeueranter affirmat, quòd Rex Franciæ facit Caſtra in finib. ſui territorij ad æmulationem Regis Angliæ, & è contra idem faciunt omnes Domini Mundi, quia cum diſtinctæ ſint Iuriſdictiones, & territoria, vnuſquiſque poteſt in ſuo territorio præmunire, &
25 caſtrametari: † *Nec obſtat* (inquit ibi Bald.) *Tex. in d. l. opus, ff. de operib. pub. quia lex illa loquitur ſecundùm antiqua tempora, ſecundum quæ, Iuriſdictio erat Populi Romani, & Imperatoris, hic autem territoria ſunt diuiſa, & Iuriſdictiones ſeparatæ, ita quod vnus Dominus in alterum nil poteſt:* hæc Bald. dict. conſil. 195. cui etiam firmiter inhæret Boer. d. deciſ. 320. & rem hanc extra omnem hæſitandi anſam conſtituit, & confirmat ſequens ibidem Bal. memoratus And. Gaill. d. obſeruat. 69. in fin. cuius verba libet hic mihi ad litteram referre.

Digitized by Google

re. *Porrò quando territoria, & juriſdictiones ſunt diuerſa, & ſeparatæ, tunc quilibet poteſt in ſuis finibus aduerſus vicinum præmunire, aggeres excitare, Caſtra ad defenſionem, & reſiſtendum ædificare, quia tali caſu nihil ad æmulationem, ſed ad neceſſariam defenſionem opus fieri cenſendum. Quod eſt intelligendum de Principibus Imperium non recognoſcentibus, idq; quotidiana experientia cum vicinis potentatibus cõpertum habemus, ità præclarè limitatur d.l. opus nouum, ff. de oper. pub. per not. per Bald. conſ. 195. per totum vol. 2. incip. Laudare vos.* hæc ibi Gaill.

Verumtamen, quia plerumque malo quoddam nouarum Vrbium conditarum fato, aut aliqua humana cauſa contigit, vt licet naturaliter omnia noua delectare ſoleant, Vrbes ipſæ, & earum conditores aliquandò non potuerint mortalium euitare ſpicula; vnde ſcitè cecinit Ouid. in Hær. epiſt. ſub perſona Didonis Æneæ ita ſcribentis,

Vrbem conſtitui, lateq; patentia fixi,
Mœnia finitimis inuidioſa locis.

Iccirco locus hic me admonet, vt aliqua de Iure ædificandæ Vrbis Palmę ſuperioribus annis per DD. Venetos in hac Fori Iulij Prouincia particulariter recenſeam, cum & munus mihi collatum, vt ſuper finibus Prouinciæ tuendis aſſiſtam, id expoſtulare videatur.

26 Sciendum †ergo, quòd, vt ex Hiſtoricis Sabellico, Candido, & alijs, qui res Foroiulienſium ſunt proſecuti appar.t, & pluribus etiam manuſcriptis, & fragmentis, quæ apud nos extant, colligitur, erectis Berengarijs, Foro Iulij Prouincia ſub ditione abſoluta Aquileienſium Patriarcharũ deuenit, in qua Regalia omnia, quæ ſpectant ad ſupremum Dominium pluribus ſeculis exercendo Titulum longiſſimæ poſſeſſionis Decreto Corradi Primi Imperatoris anno 1035. roborarunt, itaut ſponte, & vltrò bellum inferre vicinis Principibus, illata repellere, fęderis pacta inire, propriam monetam cudere conſueuerint, & ſic ea omnia, quæ alij Principes abſoluti in ſuo territorio obtinent, ipſos tunc in hac Prouincia obtinuiſſe conſtat, ſub quibus Foroiulienſium res, varijs contentionibus, & inteſtinis bellis, quæ quandoq; fędè Prouinciam lacerarunt, diù fluctuaſſe legimus, donec annus 1413. ſubſecutus eſt, quo tempore Ludouicus Tecchius Patriarcha belli auidus, & Sigiſmundi Vngarorum Regis potentia frætus, ſine vlla iuſta, vel

Digitized by Google

legitima cauſa in Venetos mouit, atque per ſeptennium pluribus datis, & acceptis cladibus; tandem omni Prouincia eiectus, quæ anno 1420. die 6. Iunij ex voluntaria populorum deditione, & Iure ex iuſtis armis, aduerſus bellum iniuſtè illatum quæſito, Venetæ Reipublicæ nomen dedit, & conſtantiſſimè retinuit; Vnde poſtea anno 1445. medio iuſtiſſimæ, & legitimæ tranſactionis cum Ludouico tunc Patriarcha ſolemniter initæ, ius Reipublicæ quæſitum, fuit ſolido robore communitum, & deinde ſacroſancto Pontificio Iudicio, & authoritate anno 1451. inconcuſsè firmatum; quibus omnibus poſtmodum etiam acceſſit cumulus alterius tituli, iure belli partus poſt memorandum illud omnibus ſæculis fœdus inter ſummos Europæ Principes clam percuſſum, in excidium Venetæ Reipublicæ, licet euentu demum irrito, vnde pace ſecuta, eademmet Reſpublica Patriam ipſam quietè, & tranquillè hactenus poſſedit, & poſſidet, & immortali ſemper auſpice Deo poſſidebit. Quapropter de legitimo Iure, & iuſtiſſimo titulo poſſeſſionis nil planè vlterius quærendum eſt, niſi quis velit nodum, vt aiunt, in ſcirpo quærere, vel noua ſibi confingere commenta, per memorata enim pacta, fœdera, & paces inuiolabili iureiurando ſecutas, & tot alia à grauiſſimis Hiſtoricis, & ſcriptoribus cuilibet legenti paſſim obuia, luculenter prodita, atque teſtata, res eſt de indubitato; ſiquidem capitula inita Vormatiæ anno 1521. & pacta Venetæ pacis, cuius ſemper ipſa Reſpublica fuit flagrantiſſima Ius Reipublicæ mirificè confirmant, ſuper quibus Carol. Ruin. ſui ſæculi I. C. celeberrimus ex facto Conſultus in conſ. 96. nu. 4. vol. 1. hæc verba ibi per me lecta, & perpenſa ad litteram refert. *Quod præfatus Illuſtriſſimus Dux, & Excelſum Dominium Venetum continuet, ac continuare debeat pacificè, quietè, & ſecurè poſſidere omnes Ciuitates, Terras, Caſtra, loca, Oppida, & Villas cum ſuis diſtrictibus, Territorijs, & omnibus locis, fluminibus, lacubus, & aquis ſuis, ac omnibus alijs quibuſcunque rationibus, Iuriſdictionibus, & pertinentijs dictis locis, & terris ſpectantibus, quas, & quæ in præſentiarum tenet, & poſſidet;* hæc ibi Ruin. qui Iure optimo verba ex ore paciſcentium emanata, recenſuit, ex quo Reſpublica pluribus legitimis titulis, & cum ampliſ-

pliſſimo, abſoluto, & independenti Dominio Patriam ipſam poſſidebat, tam reſpectu primæ originis acquiſitionis, quàm ex poſt, mediante legitima tranſactione ſecuta inter habentes omnimodam poteſtatem paciſcendi, & transfigendi, prout dixere in ſimilibus idem Ruin. in conſ. 40. col. j. & in conſ. 99. num. 11. lib. 1. Socin. Iun. conſ. 65. lib. 4. & Menoch. qui eos refert in conſ. 1. num. 160. & recentioribus temporibus inualuiſſe conſtat ex caſu ſimili ſucceſſiuo in acquiſitione Ducatus Traiecti in Belgio facta per Cæſaream Maieſtatem Caroli V.
27 † mediante ceſſione ſibi facta de dominio temporali illius Ducatus per *Epiſcopum*, inteſtinis bellis tunc implicitum, quæ ceſſio, & tranſactio fuit pariter decreto Pontificio communita, vt extat apud Ludouic. Guicciard. in deſcriptio. Belgij in Ciuitate Traiecti; quod cum ita ſit, per nouiſſimum pactum appoſitum in capitulis pacis prædictæ de anno 1521. omnia præmiſſa inuiolabiliter ſeruanda eſſe, communiter exclamant Doct. quandoquidem reſcripſerit Imperator Alexander in l. pacta nouiſſima, C. de pactis, & I. C. in l. j. §. fin. ff. de ſt pul. ſeruor. quod pacta nouiſſima ſeruari oportere tam iuris, quàm ipſius rei æquitas poſtulat, & Iaſ. in d. l. pacta, materiam hanc pactorum vberrimè exornat num. 3. vbi nominatim inquit, quod in contractibus non eſt neceſſe apponere illa verba, *Caſſantes, & irritantes omnem alium contractum præcedentem;* quia id tacitè intelligitur, & ibi Iaſ. adducit tex. quem Bald. ad hoc reputat ſingularem in cap. 1. de pactis, vbi in Concilio African. dixerunt vniuerſi, PAX SERVETVR, ET PACTA CVSTODIANTVR. & propterea dixit etiam Bart. in l. Cæſar. ff. de publican. poſt Cynum in l. penult. C. de donat.
28 inter virum, & vxor. quod † capitula pacis inter Principes facta, habent vim legis inuiolabilis: & Bart. ſequitur Decian. in Reſpon. 18. num. 227. lib. 1. Cōgruit enim Principi id quod ſcriptum eſt; *quæ proceſſerunt de labijs meis non faciam irrita*, quia fides eius, & verbum, debet eſſe immobile, ſicut lapis angularis, & ſicut polus in Cælo, prout ita ſcitè reſpondit Bald. in conſ. 327. pridie. num. 4. vol. 1. & eum refert, & ſequitur Deci. in conſ. 609. viſo puncto. num. 18. quod quidem multo magis vendicat ſibi locum in pactis, & contractibus à Principe initis, præ-

præſertim pro bono pacis, qui
intelliguntur eſſe bonæ fidei,
29 adeo vt † multa comprehendi
poſſint, quæ verbis non ſint ex-
preſſa, vt tradit Cardin. Mantic.
de tacit. & ambig. conuent. lib.
27. & vlt. pacis, induciarum, &
fæderum tit. 5. in princ. & alibi.

Nec refert ſi quiſpiam alius
forſitan Regionis ignarus, in-
30 ſurgat, aſſerens† Vrbem Palmæ
non potuiſſe condi in ſitu, & lo-
co confine populis finitimis,
cum in Iure ſit receptum, quod
nec in ſuo, proprioq; ſolo, licet
cuipiam Vrbem, Oppidumve,
aut fortilitium conſtruere, tan-
quam ad æmulationem, & iniu-
riam alienæ vicinæ Ciuitatis,
aut Principis; ſiquidem non in-
ficior regulariter veram eſſe
præmiſſam Iuris concluſio-
nem, prout etiam ſupra firma-
ui, attamen palam nego eam
obijci poſſe in caſu conditæ Vr-
bis Palmæ, quæ ad nullius æmu-
lationem, aut iniuriam, fuit
condita, ſed ad tutelam, & de-
fenſionem ipſius Prouinciç Fo-
ri Iulij, ac Imperij Veneti, imò
Italiæ, & Chriſtianæ Fidei, vt
notorium eſt; qua enim ratio-
ne Aquileia Vrbs olim floren-
tiſſima Adriatico ſinui proxi-
ma, fuit à Romanis condita, &
incumbentibus oppoſita Bar-
baris, teſte Strabo. Geograph.
lib. 5. vtique Palma decimo ab
ipſa Vrbe Aquileiæ lapide diſ-
iuncta, à Sereniſſima Veneta
Republica extructa fuit aduer-
ſus omnes tunc imminentes Bar
barorum excurſiones, hoſtilem-
que impetum; nec enim quem-
piam latere puto, qui in Hiſto-
rica paleſtra non omnino ſit pe-
regrinus, aut hoſpes, Prouin-
ciam hanc Fori Iulij fuiſſe re-
troactis ſæculis, Barbararum
gentium in Italiam aduentan-
tium, portam planè patentem,
teſte Sabell. de vetuſt. Aquil. &
Egnat. in vita Othonis Primi
Imperatoris, & alijs non obſcu-
ræ fidei authoribus; Quinimo
Theodoricnm Italiæ Regem ad
reprimendas exterarum gen-
tium acceſſiones, Verucam, vbi
nunc iacet in agro Montisfalco-
ni munitiſſimam arcem ſuper
excelſo montis vertice condi-
diſſe, vt elicitur ex ſcriptis Caſ-
ſiodori. Et anno 1342. Cluſiæ
Arx infra Modium, & Pon-
tabiam ſita à Reuerendiſſimo
tunc, & ſanctæ memoriæ Pa-
triarcha Bertrando fuit oppoſi-
ta, vt obſiſteret finitimis popu-
lis, quatenus Forum Iulium in-
uadere attentarent per viam
prædictam, prout verba inciſa
ſuper oſtio ferreo iuxta viam pu
blicam teſtantur; Quapropter
ad æmulationem quis non dici-
tur

Digitized by Google

tur ædificare, qui ad ſui, & bonorum ſuorum tutelam, & defenſionem ædificat, vt ſupra latè comprobaui ex Bald. Menoch. Gaill. & Padilla: ſed potius, vt ſibi proſit, vt eſt etiam gloſ. not. in l. fluminum, ff. de dam. infect. quam ibi ſequuntur omnes, & ibi communem affirmat Claud. ab Aqu. col. 4. & Ioan. Oroſc. Hiſpan. num. 37. & in d. l. ex hoc Iur. ff. de iuſt. & iur. tantum autem abeſt, vt vlla æmulationis labes inuri potuerit DD. noſtris Venetis ob nouam in Patria Fori Iulij Vrbem, iamdiu ingenti impenſa conditam, & in ſitu, ac ſolo ipſorum DD. quorum ſanè ſitum, nobilia duo Caſtra, & agri eorum, ac duodecim ferè pagi, ſeu Villæ Imperio Veneto ſubiectæ, attingunt, ac ferè ambiunt, vt notorium eſt rei permanentis, vt imò neceſſariam fuiſſe illius Vrbis poſitionem, vnuſquiſque, qui regionis illius tractum, reſpexit, diiudicet; præterquam enim quod de inuictiſſima Rep. Veneta tranquillæ pacis ſemper ſtudioſiſſima capi non poteſt vlla, niſi laudanda, & pia con-
31 iectura, cum † ſapientiſſimi eiuſdē Reipublicæ Patres apud omnes etiam externas gentes reputentur ſanctiſſimum iuſtitiæ, & æquitatis templum, vt verè ſcriptum reliquit præclariſſimi nominis I.C. And. Sicul. in conſ. 60. col. 4. vol. 1. & in conſ. 117. col. 1. vol. 2. & quod eorum curia fulgeat iudicij ſanctitate, & claritate dixit Bald. in conſ. 410. in cauſa, & quæſtione num. 2. vol. 2. & ſequitur Cardin. Mantic. de coniect. vlt. volunt. lib. 11. tit. 2. nu. 18. iuſta, & rationabilis cauſa illius condendæ Vrbis, deprehenditur; quia extant, & de præſenti in Patria iſta lacrimanda veſtigia impietatis, & immanitatis, qua ſęuiſſimi hoſtes Turcę graſſati ſunt per excurſiones repetitè factas præcedenti ſeculo tam cis, quàm vltra Tulmentū m., de quibus Sabellicus, & alij authores plenè prodiderunt, vt iuſto periculo commoniti, quibus fidelium ſubditorum ſecuritas cordi eſt, extenſis tunc latè finibus Othomanici Imperij, voluerint iuxta Reipublicę Romanæ conſilium obijcere propugnaculum tutiſſimum aduerſus omnes huiuſcemodi inuaſiones, vt rectè de Veneta Republica idem dici poſſit, quòd aliàs dixit Paul. I.C. de Alexandro Imperatore in l. Imperator
32 in fin. ff. de appellat. ſ. † *Quod tantum illis curæ eſt eorum, qui reguntur, libertas, quantum, & illorum beneuolentia, & obedientia;* Vn-

Vnde, & nos Prouinciales, qui-
33 bus † viuere ſub Veneta Republica ſumma libertas eſt, vt dicit etiam Angel. in l.j. in fin. ff. de ſeru. vrban. prædior. qui ad hoc adducit dictum Senecæ, ſi bene gratum animum teſtari volumus, neceſſe eſt, vt Principem clementiſſimum, publicum benefactorem, & verum Patriæ Patrem fateamur, quod enim fortunis noſtris in pace fruamur, quod vxores, filios, familiamq; citra omnem periculi ſuſpitionem de immaniſſimi hoſtis incurſionibus, alere poſſimus, vni profectò Venetæ pietati, acceptũ ferimus, adeo quod vnanimiter Deum Opt. Max. obſecrare teneamur, vt tanto benefactori, pacatum ſemper Imperium præſtet, equè, & diuturnum.

Demum, vt grauiorem lectionem felici præſagio deliniam, iuuat pro complemento adnectere carmen Fabij Fortiæ I.C. agnati noſtri de Palma Vrbe ſic canentis

Palma parens Patriæ, poterit proſternere pugnas,
Præſidio protecta Patrum, præclaraq; Palmis
Pectora perfringet Populi prædura prophani.
Partaq; perpetuam pariet poſt prælia pacem.

De tempore nouæ Vrbi condendæ opportuno. Caput Quartum.

SVMMARIVM.

1 *Occaſio in quocunq; negocio præcipuum habet momentum.*
2 *Opportunitas quid ſit ſecundum Pithagoricos.*
3 *Opportunitas neglecta, & in publicis, & in priuatis rebus, ingens affert malum.*
4 *Attici reprehenſi, tamquam negligere occaſiones ſoliti.*
5 *Vrbs noua, inchoanda eſt tempore pacis, & quietis.*
6 *Pax, & quies res omnes humanas feliciter adaugent.*
7 *Vrbs belli tempore condi cæpta à Federico Secundo Imperatore, Parmenſium eruptione deſtruitur.*
8 *Idem operatur belli metus, quòd bellum ipſum.*
9 *Fames dicitur enſis acutiſſimus.*
10 *Maior eſt caſus epidemiæ, quam belli humani.*
11 *Mundus qua parte anni fuerit inchoatus? duplex affertur opinio.*
12 *Noua Vrbs nec hyeme algenti, nec æſtu feruenti eſt inchoanda.*
13 *Vrbs Veneta Verno tempore, & Martio menſe fuit condita.*
14 *In condenda noua Vrbe, non eſt certorum dierum habẽda ratio.*

Aſtro-

Digitized by Google

15 *Aſtrologi, & Matematici falluntur in præſagienda Fortuna Oppidi Florentiolæ.*

16 *Conditor nouæ Vrbis debet opus aggredi virenti ætate.*

17 *Deiotarus Galatiæ Rex arguitur à M. Craſſo, quòd annoſus nouam Vrbem conderet.*

18 *Romulus anno duodeuiginti ſuæ ætatis cœpit condere Vrbem Romam.*

19 *Laudatio ſui ipſius, quomodo permiſſa.*

20 *Alexander Magnus Vrbis Alexandriæ 17. die, quo inchoata eſt, tecta abſoluit.*

21 *Sardanapalus, Vrbes Anchialum, & Tarſum vno die condidit. & num. 22.*

OPportunè hic mihi fit obuiam animaduerſio temporis, quo noua Vrbs debeat
1 auſpicari, ſiquidem † occaſio in quocunq; aggrediendo, conficiendoq; negotio præcipuum ſolet habere momentum, & nihil tam vtiliter fit, quam quod opportunè: & occaſio eſt rerum omnium optima magi-
2 ſtra: † Pythagorici verò primam cauſam, à qua in omnes bonum dimanaret, opportunitatem dixerunt. teſte Cœl. Rhodig. lectio. antiq. lib. 10. cap. 20. in princip. Nec ſine cauſa veteres viſi ſunt, occaſionem iure quodam diuinitatis donaſſe, Quintilian. lib. 3. ac aram ei dicaſſe apud Eliacos, vt pro-
3 dit Pauſan. in Eliac. lib. 5. † Opportunitas enim non obſeruata in rebus tum publicis, tum priuatis, ingens affert malum; ideo bonæ quoque & honeſtæ res, ſi fiant intempeſtinè non probantur, Suid. in Hiſtoric. littera E. & rectè apud antiquos, occaſionis imago multis in locis depicta viſebatur, quo magis, vel ipſo admonerentur aſpectu homines, ne ipſam facilè præteruolantem ſinerent fruſtra elabi; & illius elegans extat deſcriptio expreſſa ab Auſonio Gallo celebri olim Poeta, & Conſule Romano in ſuis epigrammat. Nec abs re fortè in ſummis Atticorum laudibus aliqui hoc præcipuè vnum exci-
4 piunt, quòd † ipſi Attici, vt tardi, & negligere occaſiones ſoliti eſſent, idem Suid. in Hiſtoric. littera A. Non tamen inficior, id occaſionis nomen etiam in malum ſenſum eſſe aliquando detortum, vtpotè indicans cauſam iniuſtam, prout inquit Card. in Clement. cauſam col. 1. de election. & clement. 2. §. 2. de ſepultur. cui fauet tex. in cap. 1. in verbo, cauſam de ſtat. reg. lib. 6. Hinc nonnulli occaſionem ipſam affectant, velut in

Digitized by Google

Apologo Æſopi, ſcitè fertur de Lupo aquæ turbationem quærente, ſicuti habetur in Auth. de defenſor. Ciuit. in princip. & ibi gloſ. & refert Alber. in Dictiõn. in verbo, occaſio. de qua plura ſcripſit Cagnol. in l. capienda occaſio, ff. de reg. iur. Vbi ſecundum M. Tulli. in lib. Reth. dicit; *Quod occaſio eſt pars temporis in ſe habens alicuius rei idoneam faciendi opportunitatem.* Itaq; ego genuinum, ac benignum iuſtæ, ac legitimæ occaſionis ſenſum amplectendo; in re noſtra, de qua agitur, dico, ac cenſeo, quod in tam arduo, & graui nouæ Vrbis condendæ opere, ſumma erit cum prudentia expendenda ratio idonei, opportuniq; temporis, cum ex eo certè magna ſit Authori ſuo dignitas, ac vtilitas acceſſura, quod ſecus continget non ſine rectè ſentientium hominum accuſatione, ſi tempeſtiui temporis fuerit neglecta ratio; & diuina inquit pagina Eccleſiaſtes cap. 3. *Quod tempus eſt ædificandi*, hoc eſt opportunitas, prout declaratur ibi cap. 8. Pro-
5 inde † ſapientiſſimi Viri exiſtimant in noua Vrbe ædificanda pacati temporis, ac tranquillæ quietis occaſionem eſſe à conditore ſuo capiendam, melius enim eſt in iucundo pacis otio, cum libera, & viuida, ac bene diſpoſita ſunt hominum membra, tantæ moli manum admouere, quam belli neceſſitate ingruente, opus id aggredi, ita in terminis ædificationis mœnium publicorum, docuit Luc. de Pen. in l. hac prouidentiſſima lege. col. 2. quæſt. 2. C. de quibus muneribus, vel præſtatio. nemi. liceat ſe excuſa. lib. 10. vbi ad id authores citat Caſſiodor. 3. variarum epiſt. 48. & Diuum Gregorium in Regiſtro, lib. 6. cap. 4. & eundem Luc. de Pen. ſecutus eſt Remig. de Gonnis clari in Regno Nauarræ nominis Iureconſ. in tract. de Charitatiuo Subſid. quæſt. 2. num. 121. hinc Ariſtides ſummus Athenienſ. Orator in Oration. Rhodiaca tom. 2. deplorans Rhodum per terræmotum fere deletam, Rhodios ad illam inſtaurãdam varijs rationibus, & argumentis luculentiſſimis, & hoc præcipuo vno hortatus eſt, quòd Rhodij ipſi tunc forent in multa pace, atque alta
6 quiete, † quæ res omnes humanas feliciter adauget; ſed ad hanc rem iuuat afferre exemplum ex ſacra veteri pagina, ſcitu quidem, ac memoratu dignum 2. Paralip. 14. de Aſa Rege in hæc verba, *Ædificauit Vrbes munitas in Iuda, quia quie-*

tus

Digitized by Google

tus erat, & nulla temporibus eius bella ſurrexerant, pacem domino largiente; dixit autem Iudæ, ædificemus Ciuitates iſtas, & vallemus muris, & roboremus Turribus, Portis, & ſeris, donec à bellis quieta ſunt omnia, eo quod quæſierimus Deum Patrum noſtrorum, & dederit nobis pacem per gyrum; ædificauerunt igitur, & nullum in extruendo impedimentum fuit. hęc Paralip. ibi. hinc & Poetæ tradunt Thebanorum Vrbem ad Liram, atque Citharam fuiſſe extructam, concordiam, & quieté ædificántis, denotantes. Porrò, ſi quis belli tempore nouam extruere Vrbem contendet, multa, & quidem grauia patietur incommoda, & pericula, vt innuit Virgil. Æneid. lib. 1. circa princip. de Ænea ſic ſcribens,

Multa quoque & bello paſſus, dum conderet Vrbem:

vel inceptum deſtituere cogetur, vt in L. Tarquinio Priſco, qui Vrbem Romani muro lapideo circundare parans, fuit à bello Sabino auocatus, Liui. Hiſtor. lib. 1. & Carol. Sigon. de antiq. Iure Italiæ lib. 1. cap. 18. de Agro Sabino, & fęderibus Sabinorum, & id affirmat, Liuium referens, Coraſ. in l. ſi quis, num. 5. ff. de rer. diuiſio.

7 † Illud idem memorando, licet parum laudando exemplo docuit anteactis ſæculis Federicus Secundus Imp. qui cum Italiam ingenti cum exercitu appuliſſet, Parmamq; Vrbem ob portas ſibi clauſas diu obſediſſet, nouamq; & amplam Vrbem obſeſſæ proximam extruxiſſet, tandem auro, belli neruo, deſtitutus fuit, inuicta Parmenſium ex Vrbe erumpentium virtute, ac ferro victus, & in fugam verſus; eiuſq; noua Vrbs ante euerſa, quam planè conſiſteret, prout diſertè teſtatur Paul. Æ. nil. de reb. geſt. Francor. lib. 7. tranquillæ igitur pacis tempore noua Vrbs eſt auſpicanda, ſicut eo etiam tempore Vrbes iam conditæ, ac Oppida communiri debent foueis, & aggeribus, prout rei militaris periti inſtruunt; Sic etiam Sylla, ne milites otio torpeſcerent, nunc illos ex alueo Cephiſum fluuium auertere, nunc ingentes cauare foſſas iubebat, vt ponit Plutarc. in eius vita. Concluſio autem de tam præclari operis incępto, belli tempore euitando, extenditur ad id etiam tempus, in quo ſubeſt ſuſpitio, aut timor
8 belli; nam † idem operatur belli metus quod bellum ipſum; Anchar. conſil. 88. Præmiſſa. num. 2. vbi affert carmen illud Senec. in Traged.

F 2 Peior

Digitized by Google

Peior eſt bello, timor ipſe belli. & Iaſ. Dec. & alij DD. in l. cum te proponas, C. de tranſact. & Barbat. in annotationibus ad Bald. in §. Vaſſalli, in verbo, quod paci, De pace Conſtantiæ in vſib. Feudorum, & Grat. conſ. 73. num. 28. & ſeq. vol. 2. & alij DD. alibi, & præſertim Cagnol. in l. vani timoris, ff. de reg. iur.

Illud quoque idem dici verè poteſt de tempore penuriæ, ſeu famis populos Principi nouam Vrbem condere volenti ſubie-
9 ctos, acriter conterentis: † fames etenim dicitur enſis acutiſſimus ſecundum Bald. in l. pactum in fin. C. de collation. & plura de ea ſcribunt Hiſtor. & Poetæ, ac alij paſſim; Ideò malè poterit corpus imbecillum, ac inedia preſſum, tantæ molis pondus ſuſtinere, & minus ſubditi egentes eorum Principi opem afferre, prout eos teneri ſequenti Capitulo pluribus oſtendam.

Pari item, imò maiori ratione, nec tempore peſtilenti nouæ Vrbis opus eſt inchoandum,
10 nam † maiorem eſſe caſum epidemiæ, quam belli humani dixit Bald. in l. cum notiſſimi, §. imò, col. fin. C. de præſcript. 30. anno. & Corne. conſ. 128. videtur primo aſpectu col. 2. vol. 2. & vtrunque ſecutus eſt Rip. in tract. de Peſte in proem. num. 9. vbi etiam authoritate Bart. Alex. Caſtr. & aliorum ſcribit valere argumentum de bello ad peſtem, & prout ibi; Quamobrem bellum, fames, & peſtis inuicem ſororizant, ita habetur 1. Paralip. cap. 21. quæ omnia, & ſingula flagella à cunctis Chriſti fidelibus, omnipotens ſuperna clementia, ſemper auertat.

Sed appoſitè hic quærendum eſt, qua parte anni noua Vrbs debeat inchoari? Qua in re primo fortè poſſet intuitu, dici, quod pars ſuo congruere debeat vniuerſo, & ideo ſtructura nouæ Vrbis, exemplo Orbis à ſummo, ac præpotenti illius opifice Deo conditi, foret mo-
11 lienda; Atqui † circa tempus mundi conditi, duæ recenſentur opiniones, quarum vna eſt, quod Mundus fuit creatus Verno tempore, altera quod Autumnali; prior autem ſententia probatur authoritate plurium antiquorum, & grauiſſimorum Doctorum, videlicet Diuorum Hieronym. Ambroſ. Baſil. Bedæ, Iſidor. necnon Rabani, Magiſtri Hiſtor. Io. de Sacrobuſto, & aliorum, quos congeſſit ſubtilis Ioan. Lucidus natione Gallus in ſuo opuſc. de emendatio.

Digitized by Google

datio. temp. lib. 1. cap. 3. de temporum, & ætatum ſæculi diſtinctione; vbi poſt diſcuſſam vltrò, citroq; opinionem, priori tanquam efficacius probatę, viſus eſt idem Lucid. inhærere, cui etiam ſententiæ conſentit Diuus Bonauentura in expoſitione, ſeù enarratione in Sac. Sanct. Euang. Diui Lucæ cap. 1. ibi videndus: cui quoque opinioni olim arriſit Ouid. Metamorph. lib. 1. ita canens:

Non alios prima creſcentis origine mundi
Illuxiſſe dies, aliumve habuiſſe tenorem
Crediderim; Ver illud erat, Ver magnus agebat
Orbis, &c.

Et Manil. Aſtronomic. primo;

Vt ſit idem Mundi primum, quod continet arcem
Aurato Princeps aries in vellere fulgens.

Huic itidem ſententiæ adſtipulatus Cæli. Rhodig. antiq. lect. lib. 1. cap. 9. & poſt omnes ſupra relatos ſcriptores nouiſſimè eandem opinionem tenuit doctiſſimus Perer. ſuper Geneſ. lib. 1. cap. 1. verſic. 11. tom. 1.

Altera verò diſſentiens ſententia ſe habet, mundum eſſe Autumni tempore conditum, quod & Hebrei ferè omnes putarunt teſte Nicol. de Lyra, Toſtato, Ioſepho, Diuo Dionyſ. Carthuſian. Ioan. Pico, & alijs ab eodem Perer. relatis; Ego autem neutri opinioni aduerſans, piè cenſeo in caſu quæſtionis noſtræ, tempus extruendæ Vrbis fore arbitrarium prudentiſſimo conditori ſuo, adhibito tamen temperamento animaduerſo à Diuo Ambroſ. Examer. lib. 1. cap. 1. circa creationem
12 Mundi, vt ſcilicet † futurus nouæ Vrbis conditor arduum id opus non aggrediatur hyeme algenti, aut æſtu feruenti; neque enim (vt ibidem inquit Diuus ille) poſſent tenera rerum exordia, aut aſperioris laborem tolerare frigoris, aut torrentis æſtus iniuriam ſuſtinere; hinc complura ſe ſe offerunt exempla Vrbium clariſſimarum tum Verno, tum Autumnali tempore conditarum, ex quibus (vt alia omittam) Roma ipſa fuit à Romulo condita Verno tempore, hoc eſt Aprili menſe, teſte Plutarco in vita Romuli, & infra vberius demonſtrabo; & eodem Aprili menſe ſacra Vrbs Hieroſolyma à Neæmia Artaxerſis Perſarum Regis pincerna fuit inſtaurata, prout declarat D. Dionyſ. Carthuſian. in ſua enarratione in Lib. 2. Eſdræ
13 cap. 2. artic. 2. † Inclyta item, & admiranda Vrbs Venera-

fuit Verno tempore, & Martio menſe condita, ita dignæ fidei affirmantibus ſcriptoribus, inter quos Sabellic. Rer. Veneta. Decad. 1. lib. 1. & Egnat. exemplor. lib. 1. in princ. de Diui Iacobi æde in fi. & alij.

Autumni verò tempore Vrbes aliæ ortus ſuos feliciter ſunt nactæ, ex quibus (vt alias reticeam) inuicta Vrbs PALMÆ in Prouincia hac Fori Iulij auſpicibus ſuperis, condi cæpta eſt anno 1593. die 8. Octobris, quæ fuit poſt auſpicatiſſimam, & cunctis ſæculis memorabilem diem ſeptimam eiuſdem menſis, anni verò 1571. victoriæ naualis à glorioſiſſima Veneta, & fœderata claſſe obtentę, aduerſus potentiſſimam, & formidandam Ottomanam claſſem. Veruntamen ex iam dictis, alia non inelegans, & ſilentio non inuoluenda ſuboritur quæ-
14 ſtio, † an ſcilicet in noua auſpicanda Vrbe ratio ſit certæ diei habenda? Qua in re vna cum eodem pientiſſimo Perer. in ſuis commentar. ſuper Geneſ. lib. 2. cap. 3. num. 87. tom. 1. conſtanter ſentio, eorum eſſe improbandam opinionem, qui putant certam fore eligendam diem, cauſa nouæ condendæ Vrbis, quaſi ad vim aſtrorum pertinentem, & vt ex eorum obſeruatione poſſit ipſius Vrbis caſus, euentusq; proſpici, ac prænuntiari; quam ſanè ſententiam à Pererio improbatam viſus eſt, expreſſe tenuiſſe Ptolom. in ſuo libro centum ſententiarum 36. ſenten. ſic inquiens, *In condendis Vrbibus Stellis fixis, quæ conferre habeant, vtere;* & Iouian. Pontan. multiplicis vir eruditionis in commentar. dicti libri Ptolomæ. eadem ſententia 36. eandem Ptolomæ. opinionem latè fouit, ac exornauit; hinc quidam L. Tarutius Firmanus, ex die natali Vrbis Romæ ſibi blanditus eſt præſagire ipſius Vrbis fatum; prout narrat Cic. de diuinatio. lib. 2. & Plutarc. in vita Romuli, vbi ſubdit Vrbis fortunam cum conditore ſuo eſſe communem, & ſic originem ad aſtrorum ortus eſſe referendam; quod & ſenſiſſe videtur Cenſorin. de die natali aſſerens, *eam futuram magnam Ciuitatem, quæ Geneſim cum fundatore ſuo communem habuerit;* ſicuti Vrbi Romæ accidit, & Romulo, vt refert Volater. in Philologia lib. 27. cap. de Vrbium ædificatione in fin. Inde Caius Sempronius prodidit Romam Vrbem xj. kalend. Maias inter ſecundam, & tertiam horam fuiſſe conditam Sole in Tauro, Luna in Libra, Saturno,

Ve-

Digitized by Google

Venere, Marte, Mercurio in Scorpione, Ioue autem in Piſcibus, Olympiade 7. quem etiam ſecutus eſt Lucas Gauric. & ante eum in eundem fere ſenſum, Planetas Romæ Vrbis naſcentis Præſides recenſuit Propert. lib. 4. eleg. j. de Vrbe Roma. licet exemplo notabili, videatur, quam irritè laborent iſti aſtro-
15 rum obſeruatores; † in extructione enim Oppidi Florentiolę anno 1332. per Florentinos conditi, vt enarrat Ioan. Villani Hiſtor. lib. 10. cap. 213. obſeruatis, vt ipſi opinabantur congruis qualitatibus aſtrorum ad magnitudinem, & felicitatem Oppidi conferentibus dum ſibi blanditi fuiſſent, illud breui tempore augeri, & ampliari, exitus docuit, quam vana, & ridicula præſagirent, cum Oppidum paulo poſt fuerit dirutum, & à 300. annis citra nullum incrementum notabile ad hæc vſque tempora adeptum.

Supereſt modo, vt poſtquam variam temporũ ſeriem reſpectu nouæ Vrbis condendæ hactenus enucleaui, nunc etiam aliqua ad illius conditorem ſpe-
16 ctantia ſubnectam; itaque † illud vnum nouæ Vrbis conditori eſt inſinuandum, vt. ſ. tantæ molis opus aggrediatur virenti, non autem in ſenium vergenti ætate; ne contingat vetus illud adagium monens, duodecima hora, ideſt in ſenectute non eſſe ædificandum, illius forte au-
17 ribus iuſuſurrari, quod † M. Craſſus cum exercitu aduerſus Parthos per Galatiam ducens obiecisse fertur Deiotaro Regi iam annoſo, nouam Vrbem ędificanti, Cæli. Rhodigin. antiq. lectio. lib. 12. cap. 9. hac enim M. Craſſi paræmia moneri videtur nouæ Vrbis conditor, vt ſi viuus frui velit cæpti operis gloria, illud ætate florenti, non autem ingraueſcenti aggredi debeat, alioqui facilè continget eum iam annis confectum non adulta, ſed poſthuma relicta prole, & ſubindè imperfecta Vrbe decedere; vnde quemadmodum, vt inquit Bald. in prohæm. Decretal. triſtè eſt diuiti decedere abſque hærede, ita triſtiſſimum conditori nouę Vrbis erit, derelinquere opus inchoatum, & nondum perfe-
18 ctum; proindè † conſtat Romulum prima Romę Vrbis fundamenta iecisse duodeuiginti annos natum, teſte Solino in Polyhiſtor. cap. 2. de conſecratione Vrbis. & Alexandrum Magnum, qui 33. vitæ anno, menſe vno impleto exceſſit, (vt inquit Iuſtin. Hiſtor. lib. 12.) Oppida ſupra ſeptuaginta inter

Bar-

Barbaras gentes condidiſſe, Plutarc. de fortuna, & vita Alexandri lib. 1. & præſertim ampliſſimam, ac toto Orbe celeberrimam, & adhuc florentiſſimam Alexandriæ Vrbem ſuo ex nomine dictam: & Bucephaleam Vrbem penes Hydaſpem fluuium in memoriam Bucephali equi à ſcriptoribus decantati ſibi impensè chari ibidem extincti, Solin. in Polyhiſtor. cap. 46. de Cappadocia. Iuſtin. Hiſtor. eod. lib. 12. & Plutarc. in vita Alexandri; necnon Perſham Vrbem aliam ex nomine Canis à ſe enutriti, quo plurimum oblectabatur, amiſſi, ita vocatam idem Plutarc. ibidem.

Sic quoque Dido Regina viridi ætate, ac forma præſtans, prout elicitur ex varijs Virgil. locis, & potiſſimum Æneid. lib. 4. hiſce verbis Annæ ſororis Didonem alloquentis,

Solane perpetua mœrens carpere iuuenta?

Dido inquam, ſic moribunda loquitur,

Vrbem præclaram ſtatui, mea mœnia vidi.

Item Sil. Italic. lib. 8.

Æneæ coniux, Veneris nurus, vlta maritum
Vidi conſtructas noſtræ Carthaginis arces.

Quo ſanè fandi modo ſemetipſam viſa eſt ſolari, dum Carthaginis Vrbis olim clariſſimæ, atque omnium poſt in terris Imperij Romani æmulæ, opportuno viuidæ eius iuuentæ tempore feliciter auſpicatæ, & iamiam gloriosè abſolutæ, frueretur aſpectu ante ſupremam leti ſibi impendentis, horam; Qua in re mihi decora videtur fuiſſe laudatio illa, non autem indecens iactantia, prout placet nõnullis neotericis Virgiliani illius loci interpretibus, qui fingentes laudare Poetam, vti decoris ſexus obſeruantem, & Didonem ipſam, callido commento laudis, vtrumque carpunt; dum eam appellant iactantiam in muliere decoram, in viro autem non.

Atqui ego teneo illam fuiſſe veram laudationem, & citrà oſtentationem muliere Regina, perinde ac Rege, & Principe viro verè dignam, ſi ſpectemus Vrbem illam ampliſſimam ab ipſa muliere Regina conditam, cuius mœnia viginti tria paſſuum millia in circuitu habuiſſe aſſeuerat Liu. lib. 8. & Appian. in Libicis; Item ſi legamus Homerum ſummum Poetarum ſic loquentem,

Ipſe ego Troianam, vallabam mœnibus Vrbem

Tam

Tam latis, pulchriſque, vt inexpugnabilis eſſet.

quem Homeri locum citat Pauſan. in Achaic. ſiue lib. 7. Quin etiam Ouid. in epiſt. Didonis Æneæ ſcripta eam ampliori ſe ſe encomio extollentem ſic inducit.

Vrbem conſtitui, lateq; patentia fixi,
Mœnia finitimis inuidioſa locis.

Vt autem quilibet piæ, ac Chriſtianæ mentis ſciat tutam decoræ laudationis ſuiipſius normam citra omnem inanis iactantiæ notam, licet hic afferre locum ſcitu, & imitatione dignum ex Diuo Ambroſio lib. de offici. à Gratiano relatum. 11. q. 3. ſi quis autem vero; hiſce
19 verbis. † *Veritatis ea regula eſt, vt nihil facias commendandi tui cauſa, quo minor alius fiat, neque ſi quid boni operis habeas, id ad deformationem alterius, & vituperationem exerceas.* hæc Diuus ille.

Sed vt è diuerticulo in viam reuertar, tacitus hic non prætereo, quod iam relata opinio de Principe annis graui nouam Vrbem extruente, hac ſemper adiecta moderatione eſt amplectenda, vt non vendicet ſibi locum in præpotenti Principe Imperij amplitudine, ſubiectorum numero grandi, & fide, obſequioq; præſtantium, & auri pondere præmunito; nam is, ſiue fuerit viridis, ſiue aridi æui, procul dubio breui temporis interuallo Vrbem incipiet, atque
20 perficiet, prout † exemplum ſuggerit Alexander ipſe Magnus, qui memorat in Vrbem Alexandriam tanta celeritate confecit, vt decimo ſeptimo die, quo munimenta illius excitata erant, tecta quoque Vrbis fuerint abſoluta, prout inquit Q. Curtius de reb. geſt. Alex.
21 Mag. lib. 7. imò † Anchialia Vrbs vno die à Sardanapalo Aſſiriorum Rege fuit condita. Suid. in Hiſtoric. littera A. quæ ſanè Vrbs tempore ipſius Alexandri Magni videbatur ex circuitu, & fundamentis, quod olim ampla, & pollens fuerat: vt ait Arrian. Nicom. in Hiſtor. Alexand. lib. 2. & quæ poſt adeo coaluit, vt ſummi Impp. & præcipuè Dioclet. & Maximia. in ea ſedem quandoq; habuerint, & ibi leges condiderint. de quibus habetur in l. à cohærede, C. ad l. Falcid. & in l. ſi prædium, C. de prædi. & alijs mino. Item
22 † Tarſus Ciliciæ Vrbs ab eodem Sardanapalo Rege vno die fuit condita, idem Suid. in Hiſtor. littera T. & hæc Vrbs fuit olim Ciliciæ maxima, vbi Iulius Cæſar comitia habuit, Aul. Hirti. in bello Alexand. & nobiliſſima

G ibi-

ibidem Academia floruit, adeo vt Athenas, & Alexandriam ſuperaret, Strabo. lib. 14. Geograph. ſed & noſtro ſæculo eſt non obſcura; ferunt enim ſedem Præfecti Turcarum eſſe, Adanæ, vbi totius Regionis degit Satrapa, finitimam; quinimo vel hoc vno nomine Vrbs illa Tarſi eſt laudanda, quòd D.Paul. Apoſtol. admirandam diuinarum, & humanarum rerum ſcientiam in ea percepit, inſigni illo Gamaliele vſus præceptore. D.Luc. Actor.cap. 22. Haud tamen quiſpiam putet Sardanapalum illum mollem, & effeminatum geminas Vrbes illas vno, & altero die ædificaſſe, prout viſum eſt Athenæ. lib. 12. in hoc vna cum eius interprete hallucinante; nam Sardanapalos fuiſſe duos, tradidit Calliſtenes Perſicarum rerum, lib. 2. vnum ſtrenuum, & fortem, duarum illarum Vrbium conditorem, cui etiam ſimulacrum fuit appoſitum in ſepulchro extructo in dicta Vrbe Anchialia, vt ibi narrat Arrian. mollem vero alterum, & effeminatum. idem Suid. littera S. & ideo perpetuo ſilentio obruendum.

De Principe in noua condenda Vrbe adiuuando. Caput Quintum.

SVMMARIVM.

1 *Conſtructio nouæ Vrbis ingentes requirit ſumptus.*

2 *Romulus in condenda Vrbe Roma, fuit adiutus legionibus Latini aui ſui.*

3 *Conſtantinus Magnus Imperator, & Leo Quartus Pontif. in nouis condendis Vrbibus, exterorum Principum ope adiuti ſunt.*

4 *Ciuitas Viennæ Auſtriæ, validiſſimis munita propugnaculis, Germanorum Principum, & Ciuitatum, ope, & auxilio.*

5 *Subditi tenentur adiuuare Principem nouam Vrbem condentem.*

6 *Collectæ iuſtiſſimè poſſunt imponi pro conſtructione murorum.*

7 *Vaſſalli tenentur iuuare Dominum ementem terram aliquam.*

8 *Prælati poſſunt exigere charitatiuum ſubſidium à ſubditis pro emptione muniti Oppidi, ad expellendos hoſtes.*

9 *Ninus, & Semiramis in condendis eorum Vrbibus, ſubditorum opera vſi ſunt.*

10 *Contributio voluntaria, Prouinciarum Venetæ ditionis in auxilium condendæ Vrbis Palmæ*

in

in Foro Iulio, qualis fuerit?

11 Poſſe illud dicimus, quod de iure, & honeſtate poſſumus.

12 Eccleſiæ, & Clerici, an teneantur contribuere in cauſam nouę Vrbis condendæ?

13 Eccleſiaſtici non tenentur ad expenſas, quæ fiunt honoris cauſa.

14 Eccleſiaſtici an compelli poſſint per laicos ad ſoluendum ratam contributionis pro muris Vrbis reficiendis?

15 Leges ciuiles pro pacifico ſtatu ſubditorum, ligant Clericos, niſi aliud diſponat Ius Canonicum.

16 Princeps ſæcularis, cui rationabiliter eſt ſuſpectus Clericus, non tenetur illum admittere ad regendam Eccleſiam in eius ſtatu.

17 Clericus poteſt eijci cum licentia Pontificis, quando Populus eum odit, & eſt periculum ſcandali.

18 Penſionarius pro rata penſionis, debet concurrere cum laicis ad neceſſariam fortificationem Ciuitatis.

19 Eccleſiaſtici non tenentur contribuere ad nouam Vrbem condendam, pro diſtributionibus quotidianis.

20 Cardinales dicuntur pars corporis Summi Pontificis.

21 Conſtitutio etiam generaliſſima Pontif. non comprehendit Cardinales, niſi de eis ſpecialiter exprimatur.

22 Eccleſiaſtici dicuntur ſubeſſe Domino temporali, pro feudis laicis ab eiſdem poſſeſſis.

23 Clerici tenentur ad ea omnia, quæ concernunt ſalutem, & ſecuritatem Prouinciæ.

24 Forenſes tenentur contribuere ad Vrbem condendam pro bonis ſitis in Dominio Principis, illius Vrbis conditoris.

25 Conſuetudo collectandi, quando reſpicit bona, ligat, & forenſes poſſeſſores.

26 Vaſſalli, & Dominis Caſtrorum, an teneantur concurrere cum alijs in ſubſidio Principi erogando?

27 Collecta, quę reſpicit vniuerſorum commodum, omnes indifferenter afficit.

28 Portio non ſoluentis, ob exemptionem à Principe obtentam, an accreſcat portioni impendenda per reliquos?

29 Principis conceſſio, particularibus facta, non debet in aliorum iniuriam redundare.

30 Bart. in l. 2. C. de apoch. pub. lib. 10. declaratur.

31 Portatur onus iniunctum leuius, quod portatur à pluribus.

32 Rurales an teneantur in operibus ſibi indictis, concurrere per æs, & libram, ſiue per capita perſonarum?

33 Opera Ruralium, ſunt corporalia officia, & perſonales præſtationes, & obſequia.

Digitized by Google

34 *Conſuetudo in aliquo actu pari, declaratur ab alia conſuetudine.*

35 *Rurales Prouinciæ Fori Iulij per rotulum perſonaliter indictum concurrunt ad operarum præſtationem.*

REm verè arduam, & perdifficilem, licet nobiliſſimam, aggreditur ille, qui no-
1 uam † Vrbem condere intendit, ſiquidem tantę molis ſtructura, vel multis eſt obuia periculis, vel immenſis eſt obnoxia ſumptibus, adeò vt ceruical, & ſuppodium priſcorum Regum Perſarum, hoc eſt ingens vis auri, vix ſufficiat; propterea legimus plures conditores inſigniorum Orbis Vrbium varijs ſæculis, vel in nouis extruendis Vrbibus, vel veteribus iam dirutis inſtaurandis, vel fortè anguſtis amplificandis, alijsve muniendis, tum externa, tum interna ope, & opera fuiſſe adiutos; Ex
2 quibus † Romulus Vrbem Romam condidit adiutus legionibus Latini aui ſui, cum aliter firmare Vrbem nouam, tam vicinis Veientibus, alijsq; Ethruſcis, ac Sabinis, cum imbelli, ac paſtorali manu vix potuerit, vt teſtis eſt C. Vell. Paterc. Hiſtor. Rom. lib. 1. vbi id prius ab alijs, ita fuiſſe proditum affirmat.

Ariſtides quoque Athenienſis Orator in dicta Oratione Rhodiaca, qua deplorata Rhodo terræmotu concuſſa, Rhodios ad illam inſtaurandum hortatur, inter alia, quibus vtitur, argumenta ſic inquit, *Vobis multos Græcorum licebit aſſumere, qui velut collationem in ſtipem conferant, ac partim beneficia, quæ quondam ſunt à vobis conſecuti, referant, partim ſorti incertæ in vobis conſulant, partim etiam hoc ipſum honeſtatis, & magnificentiæ præbeant inditium, dum vobis in rem præſentem opitulantur*, hæc ibi Ariſtides.

3 Conſtantinus † verò cognomento Magnus Imperator in condenda Vrbe Conſtantinopoli vſus eſt opera 40. millium Gothorum, ei ab ipſis Gothis cum Imperatore fœderatis, oblatorum, vt refert Iornandes lib. ſingulari de origin. rebusq; Goth.

Leoni item Quarto Pontifici ſanctiſſimo, ac inter Diuos relato nouam conſtruenti Ciuitatem, & Baſilicam Diui Petri mænibus ambienti, ne ſic, vt antea fuerat, Saracenorum pateret incurſibus, Lotharius piiſſimus Imperator, & Chriſtianiſſimi fratres Reges Francorum, non modicas argenti libras in cauſam tam ingentis, & ſalutaris operis prius à Leone

Tertio

Tertio auſpicati, fęliciter abſol-
uendi, ſunt liberaliter elargiti,
vt ſcribit Cardinal. Baron. An-
nal. Eccleſiaſt. in Leone Papa
Quarto anno 2. in princ. to. 10.

Similiter inuictiſſimo Carolo
Quinto Imperatori Cæſari ſem-
per Auguſto inclitam Ciuita-
4 tem † Viennæ Auſtriæ anno
1545. maximis, ac validiſſimis
ingenti ſumptu excitatis pro-
pugnaculis, munienti; ſummi
Germaniæ Principes, proceres,
& Ciuitates certatim auxilia
contulerunt, ex quibus fuere
Sereniſſimus tunc Rex Roma-
norum Ferdinandus, Mauritius
Dux Saxoniæ, Vilhelmus Dux
Bauariæ, ex Imperialibus verò
Ciuitatibus, Auguſta Vindeli-
corum, Norimberga, Argento-
ratum, Vlma, Colonia Agrip-
pina; Vrbs Treuirorum, Col-
maria, Seleſtadium, & aliæ; ſed
inter omnes Vrbes maximè eni-
tuit ſplendor S. P. Q. Viennen-
ſis, cuius ſolo ſumptu ſuſcita-
tum fuit munitiſſimum propu-
gnaculum; vt teſtatur Volfang.
Lazi. Rer. Viennenſ. lib. 3. in fi.

Cæterùm ſi ex iam relatis, &
tot alijs innumeris exemplis
conſultò ommiſſis, pia tamen,
& laudanda imitatione dignis,
palam conſtat, Principes Vrbis
eminentiſſimos, populos præpo-
tentes, ac Ciuitates ampliſſimas
vltrò, & nullius impulſu condi-
toribus nouarum Vrbium, aut
aliarum iam conditarum in-
ſtauratoribus, ſeu amplificato-
ribus, auxilia maxima præſti-
tiſſe, quanto magis Ciuitates,
Oppida, Municipia, aliaq; loca
ſubiecta Principi nouæ Vrbis
conditori, & pro ſalute, ac tute-
la eorum diu, noctuq; excuban-
ti, ſubditi ipſi, alijq; quorum
intereſt, promptu, alacriq; ani-
mò, atque vltroneo obſequio,
ſuppetias ferre debebunt.

Qua in re vera, & extra om-
nem hæſitationis aleam in Iure
5 noſtro extat ſententia, † quod
ſubiecti omnes tenentur adiu-
uare eorum Principem nouam
Vrbem condentem, prout ita
expreſsè ſtatuit Leo Imperator
in l. 3. C. de quib. muner. vel
præſtat. nem. lic. ſe excuſar. lib.
10. vbi hiſce verbis reſcripſit:
*In murorum conſtructione omnes
teneri, omni excuſatione ceſſante,
nullaq; perſona, vel dignitate pe-
nitus excepta, & in quibuſcunque
locis.* & ibid. Luc. de Pen. col.
pen. circa princ. in verbo mu-
rorum, dicit, conſtitutionem il-
lam Leonis Cæſaris intelligi,
tam reſpectu murorum nouiter
conſtruendorum, quam vete-
rum reparandorum; hinc pro
murorum conſtructione facien-
6 da, † collectas imponi poſſe, &
cau-

Digitized by Google

cauſam hanc imponendi collectas, eſſe iuſtiſſimam, reſpondit in terminis Alex. in conſil. 70. vol. 2. vbi pluribus id apertiſſimè comprobat: & in eiſdem terminis conſuluit Cardin. Pariſ. in conſ. 25. nu. 71. vſque ad nu. 96. vol. 1. vbi dicit, id procedere etiam ſi talis refectio murorum, & conſtructio eſſet magna, & noua, & ibi adducit Pet. de Vbal. in tract. de collect. nu. 39. & plenè proſequuntur DD. repetentes in l. placet, C. de excuſat. muner. lib. 10. col. 8. verſ. item quia, & verſ. ſeq. & col. 22. verſ. nunc limitetis, aſſerentes hanc eſſe communem opinionem.

Præterea iſthæc à Iure receptiſſima concluſio conualidari poteſt alijs non aſpernandis rationibus, quia proditum eſt à Clariſſimi nominis Iureconſultis, quod vaſſalli, & ſubditi omnes tenentur iuuare eorum Dominum ementem terram aliquam, & ad id conferre proportionabiliter, inter quos extat Roffred. Beneuentan. in tit. de Sacram. vaſſall. & Hoſtienſ. in ſumm. vt Eccleſ. Benef. §. 1. verſ. ſed quam. Specul. in tit. de feud. §. quoniam, col. pen. Anto. de Butr. & Imol. in cap. conquerente, de off. ordin. Caſſane. in conſuet. Burgund. & Ioan. Raynaudi celebris Feudiſta in ſuo comprehenſo. Feuda. §. Firmiter etiam ſtatuimus num. 46. & de hac materia plura ſcribit Marin. Frecc. de ſubfeud. Baron. lib. 2. num. 24. & præter iam adductos, & alios DD. id tenentes, illud idem ex facto interrogatus à Ioanne XXII. Summo Pontifice reſpondit Oldrad. in conſ. 104. circa propoſitam, quo in loco dum Pontifex petijſſet ſibi charitatiuum ſubſidium impendi, & per ſubditos moderatam collationem fieri pro emptione Caſtri de Variaco in partibus Galliæ, idē Oldrad. conſuluit ſubditos ad id teneri, varijs adductis rationibus, & potiſſimum ratione publicæ vtilitatis in emptione dicti loci verſantis, tum ſcilicet ex grauis, & duri, & potentis vicini elongatione, tum quia facilius poterat hoſtibus reſiſti, & ex alijs ibidem ab Oldrado perpenſis rationibus; idipſum etiā nouiſſimè tenuit Menoch. de arbitr. iud. lib. 2. centur. 2. caſu 178. num. 8. vbi tradit
8 † Prælatum rectè exigere poſſe à ſibi ſubditis charitatiuum ſubſidium ad emendum Caſtrum, vel Oppidum munitiſſimum ad expellendos, vel procul arcendos hoſtes, vbi in ſpecie id probat authoritate Oldrad.

drad. Frecc. ac Boer. Si ergo ſubditi Principis vrgeri poſſunt ad collectam pro emendis Caſtris, quanto magis adſtringi poterunt pro adiumento nouæ Vrbis condendæ, in qua maior, & neceſſitas, & exigentia præſumitur, cum in ſolo Principe ſtatus ſecuritas, & protectio reſideat, vt dictum fuit ſuperius.

Accedit etiam, quod vſu antiquiſſimo, & continuato ad hæc vſque tempora id extitit conſuetum fieri, prout ex aliquibus præ ceteris exemplis elicitur. Siquidem Aſſiriorum
9 Rex † Ninus Niniuem Vrbem ex ſuo nomine nuncupatam, & ambientem ſpatium, quod per ſolum triduum poterat dimetiri, condi iuſſit ab incolis ex maiori parte Aſſirijs, & nobilibus, tum coactis, tum ab alijs nationibus voluntarijs, teſte Diodor. Sicul. Antiq. Hiſt. lib. 3. Item Semiramis ipſius defuncti vxor, & illius emula effecta, Babylonem Vrbem immenſæ magnitudinis extrui voluit ſuper Euphratis fluuio, adhibitis ad id opus perficiendum tribus ſupra decem centenis millibus hominum eius Regno ſubiectis, in quo illud planè mirum, ac ferè incredibile fertur, quod Vrbem ipſam ſtadiorum 360. in circuitu, & muris præaltis, & adeo latis, vt 6. plauſtra ſimul currerent ſuper eis, abſoluit, ac perfecit intra vnius dumtaxat anni ſpatium, Diod. eod. lib. 3. Summum quoq; ſtudium, & animi ardorem exhibuiſſe eorum Reginæ Didoni Tyrios in condenda Carthagine, mire exprimitur per Virgil. lib. 1. Æneid. hiſce verbis;

Miratur molem Æneas magnalia quondam
Miratur portas, ſtrepitumque, & ſtrata viarum,
Inſtant ardentes Tyrij, pars ducere muros,
Moliriq; arcem, & manibus ſubuoluere ſaxa,
Pars aptare locum tecto, & concludere ſulco
Iura, Magiſtratusq; legunt, ſanctumq; Senatum
Hic portus alij effodiunt, hic alta Theatris
Fundamenta locant alij, immanesq; columnas
Rupibus excidunt, ſcenis decora alta futuris.

Ex ſacra etiam pagina, pluribus in locis deducitur, quod ſubditi Regum, conferebant auxilia pro muris, & Ciuitatibus ædificandis, & potiſſimum Nehem. lib. 2. vbi deſiderans Nehemias ædificare in Hieruſalem murum, dixit Optimatibus, & Magiſtratibus, ſurgamus,

Peior eſt bello, timor ipſe belli. q & Iaſ. Dec. & alij DD. in l. cum te proponas, C. de tranſact. & Barbat. in annotationibus ad Bald. in §. Vaſſalli, in verbo, quod paci, De pace Conſtantiæ in vſib. Feudorum, & Grat. conſ. 73. num. 28. & ſeq. vol. 2. & alij DD. alibi, & præſertim Cagnol. in l. vani timoris, ff. de reg. iur.

Illud quoque idem dici verè poteſt de tempore penuriæ, ſeu famis populos Principi nouam Vrbem condere volenti ſubiectos, acriter concutientis: † fa-
9 mes etenim dicitur enſis acutiſſimus ſecundum Bald. in l. pactum in fin. C. de collation. & plura de ea ſcribunt Hiſtor. & Poetæ, ac alij paſſim; Ideò malè poterit corpus imbecillum, ac inedia preſſum, tantæ molis pondus ſuſtinere, & minus ſubditi egentes eorum Principi opem afferre, prout eos teneri ſequenti Capitulo pluribus oſtendam.

Pari item, imò maiori ratione, nec tempore peſtilenti nouæ Vrbis opus eſt inchoandum,
10 nam † maiorem eſſe caſum epidemiæ, quam belli humani dixit Bald. in l. cum notiſſimi, §. imò, col. fin. C. de præſcript. 30. anno. & Corne. conſ. 128. videtur primò aſpecta col. 2. vol. 2. & vtrunque ſecutus eſt Rip. in tract. de Peſte in procem. num. 9. vbi etiam authoritate Bart. Alex. Caſtr. & aliorum ſcribit valere argumentum de bello ad peſtem, & prout ibi; Quamobrem bellum, fames, & peſtis inuicem ſororizant, ita habetur 1. Paralip. cap. 21. quæ, omnia, & ſingula flagella à cunctis Chriſti fidelibus, omnipotens ſuperna clementia, ſemper auertat.

Sed appoſitè hic quærendum eſt, qua parte anni noua Vrbs debeat inchoari? Qua in re primo fortè poſſet intuitu, dici, quod pars ſuo congruere debeat vniuerſo, & ideo ſtructura nouæ Vrbis, exemplo Orbis à ſummo, ac præpotenti illius opifice Deo conditi, foret mo-
11 lienda; Atqui † circa tempus mundi conditi, duæ recenſentur opiniones, quarum vna eſt, quod Mundus fuit creatus Verno tempore, altera quod Autumnali; prior autem ſententia probatur authoritate plurium antiquorum, & grauiſſimorum Doctorum, videlicet Diuorum Hieronym. Ambroſ. Baſil. Bedæ, Iſidor. necnon Rabani, Magiſtri Hiſtor. Io. de Sacrobuſto, & aliorum, quos congeſſit ſubtilis Ioan. Lucidus natione Gallus in ſuo opuſc. de emendatio.

datio. temp. lib. 1. cap. 3. de temporum, & ætatum ſæculi diſtinctione; vbi poſt diſcuſſam vltrò, citroq; opinionem, priori tanquam efficacius probatę, viſus eſt idem Lucid. inhærere, cui etiam ſententiæ conſentit Diuus Bonauentura in expoſitione, ſeu enarratione in Sac. Sanct. Euang. Diui Lucæ cap. 1. ibi videndus: cui quoque opinioni olim arriſit Ouid. Metamorph. lib. 1. ita canens:

Non alios prima creſcentis origine mundi
Illuxiſſe dies, aliumve habuiſſe tenorem
Crediderim; Ver illud erat, Ver magnus agebat
Orbis, &c.

Et Manil. Aſtronomic. primo;

Vt ſit idem Mundi primum, quod continet arcem
Aurato Princeps aries in vellere fulgens.

Huic itidem ſententiæ adſtipulatus Cæli. Rhodig. antiq. lect. lib. 1. cap. 9. & poſt omnes ſupra relatos ſcriptores nouiſſimè eandem opinionem tenuit doctiſſimus Perer. ſuper Geneſ. lib. 1. cap. 1. verſic. 11. tom. 1.

Altera verò diſſentiens ſententia ſe habet, mundum eſſe Autumni tempore conditum, quod & Hebrei ferè omnes putarunt teſte Nicol. de Lyra, Toſtato, Ioſepho, Diuo Dionyſ. Carthuſian. Ioan. Pico, & alijs ab eodem Perer. relatis; Ego autem neutri opinioni aduerſans, piè cenſeo in caſu quæſtionis noſtræ, tempus extruendæ Vrbis fore arbitrarium prudentiſſimo conditori ſuo, adhibito tamen temperamento animaduerſo à Diuo Ambroſ. Examer. lib. 1. cap. 1. circa creationem

12 Mundi, vt ſcilicet † futurus nouæ Vrbis conditor arduum id opus non aggrediatur hyeme algenti, aut æſtu feruenti; neque enim (vt ibidem inquit Diuus ille) poſſent tenera rerum exordia, aut aſperioris laborem tolerare frigoris, aut torrentis æſtus iniuriam ſuſtinere; hinc complura ſe ſe offerunt exempla Vrbium clariſſimarum tum Verno, tum Autumnali tempore conditarum, ex quibus (vt alia omittam) Roma ipſa fuit à Romulo condita Verno tempore, hoc eſt Aprili menſe, teſte Plutarco in vita Romuli, & infra vberius demonſtrabo; & eodem Aprili menſe ſacra Vrbs Hieroſolyma à Neæmia Artaxerſis Perſarum Regis pincerna fuit inſtaurata, prout declarat D. Dionyſ. Carthuſian. in ſua enarratione in Lib. 2. Eſdræ

13 cap. 2. artic. 2. † Inclyta item, & admiranda Vrbs Veneta

fuit Verno tempore, & Martio menſe condita, ita dignæ fidei affirmantibus ſcriptoribus, inter quos Sabellic. Rer. Veneta. Decad. 1. lib. 1. & Egnat. exemplor. lib. 1. in princ. de Diui Iacobi æde in fi. & alij.

Autumni verò tempore Vrbes aliæ ortus ſuos feliciter ſunt nactæ, ex quibus (vt alias reticeam) inuicta Vrbs PALMÆ in Prouincia hac Fori Iulij auſpicibus ſuperis, condi cæpta eſt anno 1593. die 8. Octobris, quæ fuit poſt auſpicatiſſimam, & cunctis ſæculis memorabilem diem ſeptimam eiuſdem menſis, anni verò 1571. victoriæ naualis à glorioſiſſima Veneta, & fœderata claſſe obtentę, aduerſus potentiſſimam, & formidandam Ottomanam claſſem. Veruntamen ex iam dictis, alia non inelegans, & ſilentio non inuoluenda ſuboritur quæ-
14 ſtio, † an ſcilicet in noua auſpicanda Vrbe ratio ſit certæ diei habenda? Qua in re vna cum eodem pientiſſimo Perer. in ſuis commentar. ſuper Geneſ. lib. 2. cap. 3. num. 87. tom. 1. conſtanter ſentio, eorum eſſe improbandam opinionem, qui putant certam fore eligendam diem, cauſa nouæ condendæ Vrbis, quaſi ad vim aſtrorum pertinentem, & vt ex eorum obſernatione poſſit ipſius Vrbis caſus, euentusq; proſpici, ac prænuntiari; quam ſanè ſententiam à Pererio improbatam viſus eſt expreſſe tenuiſſe Ptolom. in ſuo libro centum ſententiarum 36. ſenten. ſic inquiens, *In condendis Vrbibus Stellis fixis, quæ conferre habeant, vtere*; & Iouian. Pontan. multiplicis vir eruditionis in commentar. dicti libri Ptolomæ. eadem ſententia 36. eandem Ptolomæ. opinionem latè fouit, ac exornauit; hinc quidam L. Tarutius Firmanus, ex die natali Vrbis Romæ ſibi blanditus eſt præſagire ipſius Vrbis fatum; prout narrat Cic. de diuinatio. lib. 2. & Plutarc. in vita Romuli, vbi ſubdit Vrbis fortunam cum conditore ſuo eſſe communem, & ſic originem ad aſtrorum ortus eſſe referendam; quod & ſenſiſſe videtur Cenſorin. de die natali aſſerens, *eam futuram magnam Ciuitatem, quæ Geneſim cum fundatore ſuo communem habuerit*; ſicuti Vrbi Romæ accidit, & Romulo, vt refert Volater. in Philologia lib. 27. cap. de Vrbium ædificatione in fin. Inde Caius Sempronius prodidit Romam Vrbem xj. kalend. Maias inter ſecundam, & tertiam horam fuiſſe conditam Sole in Tauro, Luna in Libra, Saturno,

Ve-

Venere, Marte, Mercurio in Scorpione, Ioue autem in Piſcibus, Olympiade 7. quem etiam ſecutus eſt Lucas Gauric. & ante eum in eundem fere ſenſum, Planetas Romæ Vrbis naſcentis Præſides recenſuit Propert. lib. 4. eleg. j. de Vrbe Roma. licet exemplo notabili, videatur, quam irritè laborent iſti aſtro-
15 rum obſeruatores; † in extructione enim Oppidi Florentiolę anno 1332. per Florentinos conditi, vt enarrat Ioan. Villani Hiſtor. lib. 10. cap. 213. obſeruatis, vt ipſi opinabantur congruis qualitatibus aſtrorum ad magnitudinem, & felicitatem Oppidi conferentibus dum ſibi blanditi fuiſſent, illud breui tempore augeri, & ampliari, exitus docuit, quam vana, & ridicula præſagirent, cum Oppidum paulo poſt fuerit dirutum, & à 300. annis citra nullum incrementum notabile ad hæc vſque tempora adeptum.

Supereſt modo, vt poſtquam variam temporũ ſeriem reſpectu nouæ Vrbis condendæ hactenus enucleaui, nunc etiam aliqua ad illius conditorem ſpe-
16 ctantia ſubnectam; itaque † illud vnum nouæ Vrbis conditori eſt inſinuandum, vt. ſ. tantæ molis opus aggrediatur virenti, non autem in ſenium vergenti ætate; ne contingat vetus illud adagium monens, duodecima hora, ideſt in ſenectute non eſſe ædificandum, illius forte au-
17 ribus inſuſurrari, quod † M. Craſſus cum exercitu aduerſus Parthos per Galatiam ducens obieciſſe fertur Deiotaro Regi iam annoſo, nouam Vrbem ędificanti, Cæli. Rhodigin. antiq. lectio. lib. 12. cap. 9. hac enim M. Craſſi paræmia moneri videtur nouæ Vrbis conditor, vt ſi viuus frui velit cæpti operis gloria, illud ætate florenti, non autem ingraueſcenti aggredi debeat, alioqui facilè continget eum iam annis confectum non adulta, ſed poſthuma relicta prole, & ſubindè imperfecta Vrbe decedere; vnde quemadmodum, vt inquit Bald. in prohæm. Decretal. triſtè eſt diuiti decedere abſque hærede, ita triſtiſſimum conditori nouę Vrbis erit, derelinquere opus inchoatum, & nondum perfe-
18 ctum; proindè † conſtat Romulum prima Romę Vrbis fundamenta iecisse duodeuiginti annos natum, teſte Solino in Polyhiſtor. cap. 2. de conſecratione Vrbis. & Alexandrum Magnum, qui 33. vitæ anno, menſe vno impleto exceſſit, (vt inquit Iuſtin. Hiſtor. lib. 12.) Oppida ſupra ſeptuaginta inter Bar-

Tam latis, pulchriſque, vt inexpugnabilis eſſet.

quem Homeri locum citat Pauſan. in Achaic. ſiue lib. 7. Quin etiam Ouid. in epiſt. Didonis Æneæ ſcripta eam ampliori ſe ſe encomio extollentem ſic inducit.

Vrbem conſtitui, lateq; patentia fixi,
Mœnia finitimis inuidioſa locis.

Vt autem quilibet piæ, ac Chriſtianæ mentis ſciat tutam decoræ laudationis ſuiipſius normam citra omnem inanis iactantiæ notam, licet hic afferre locum ſcitu, & imitatione dignum ex Diuo Ambroſio lib. de offici. à Gratiano relatum. 11. q. 3. ſi quis autem vero; hiſce
19 verbis. † *Veritatis ea regula eſt, vt nihil facias commendandi tui cauſa, quo minor alius fiat, neque ſi quid boni operis habeas, id ad deformationem alterius, & vituperationem exerceas.* hæc Diuus ille.

Sed vt è diuerticulo in viam reuertar, tacitus hic non prætereo, quod iam relata opinio de Principe annis graui nouam Vrbem extruente, hac ſemper adiecta moderatione eſt amplectenda, vt non vendicet ſibi locum in præpotenti Principe Imperij amplitudine, ſubiectorum numero grandi, & fide, obſequioq; præſtantium, & auri pondere præmunito; nam is, ſiue fuerit viridis, ſiue aridi æui, procul dubio breui temporis interuallo Vrbem incipiet, atque
20 perficiet, prout † exemplum ſuggerit Alexander ipſe Magnus, qui memorat in Vrbem Alexandriam tanta celeritate confecit, vt decimo ſeptimo die, quo munimenta illius excitata erant, tecta quoque Vrbis fuerint abſoluta, prout inquit Q. Curtius de reb. geſt. Alex.
21 Mag. lib. 7. imò † Anchialia Vrbs vno die à Sardanapalo Aſſiriorum Rege fuit condita. Suid. in Hiſtoric. littera A. quæ ſanè Vrbs tempore ipſius Alexandri Magni videbatur ex circuitu, & fundamentis, quod olim ampla, & pollens fuerat; vt ait Arrian. Nicom. in Hiſtor. Alexand. lib. 2. & quæ poſt adeo coaluit, vt ſummi Impp. & præcipuè Dioclet. & Maximia. in ea ſedem quandoq; habuerint, & ibi leges condiderint. de quibus habetur in l. à cohærede, C. ad l. Falcid. & in l. ſi prædium, C. de prædi. & alijs mino. Item
22 † Tarſus Ciliciæ Vrbs ab eodem Sardanapalo Rege vno die fuit condita, idem Suid. in Hiſto. littera T. & hæc Vrbs fuit olim Ciliciæ maxima, vbi Iulius Cæſar comitia habuit, Aul. Hirti. in bello Alexand. & nobiliſſima

Digitized by Google

ibidem Academia floruit, adeo vt Athenas, & Alexandriam ſuperaret, Strabo. lib. 14. Geograph. ſed & noſtro ſæculo eſt non obſcura; ferunt enim ſedem Præfecti Turcarum eſſe, Adanæ, vbi totius Regionis degit Satrapa, finitimam; quinimò vel hoc vno nomine Vrbs illa Tarſi eſt laudanda, quòd D. Paul. Apoſtol. admirandam diuinarum, & humanarum rerum ſcientiam in ea percepit, inſigni illo Gamaliele vſus præceptore. D. Luc. Actor. cap. 22. Haud tamen quiſpiam putet Sardanapalum illum mollem, & effeminatum geminas Vrbes illas vno, & altero die ædificaſſe, prout viſum eſt Athenæ. lib. 12. in hoc vna cum eius interprete hallucinante; nam Sardanapalos fuiſſe duos, tradidit Calliſtenes Perſicarum rerum, lib. 2. vnum ſtrenuum, & fortem, duarum illarum Vrbium conditorem, cui etiam ſimulacrum fuit appoſitum in ſepulchro extructo in dicta Vrbe Anchialia, vt ibi narrat Arrian. mollem vero alterum, & effeminatum. idem Suid. littera S. & ideo perpetuo ſilentio obruendum.

De Principe in noua condenda Vrbe adiuuando. Caput Quintum.

SVMMARIVM.

1 *Conſtructio nouæ Vrbis ingentes requirit ſumptus.*

2 *Romulus in condenda Vrbe Roma, fuit adiutus legionibus Latini aui ſui.*

3 *Conſtantinus Magnus Imperator, & Leo Quartus Pontif. in nouis condendis Vrbibus, exterorum Principum ope adiuti ſunt.*

4 *Ciuitas Viennæ Auſtriæ, validiſſimis munita propugnaculis, Germanorum Principum, & Ciuitatum, ope, & auxilio.*

5 *Subditi tenentur adiuuare Principem nouam Vrbem condentem.*

6 *Collectæ iuſtiſſimè poſſunt imponi pro conſtructione murorum.*

7 *Vaſſalli tenentur iuuare Dominum ementem terram aliquam.*

8 *Prælati poſſunt exigere charitatiuum ſubſidium à ſubditis pro emptione muniti Oppidi, ad expellendos hoſtes.*

9 *Ninus, & Semiramis in condendis eorum Vrbibus, ſubditorum opera vſi ſunt.*

10 *Contributio voluntaria, Prouinciarum Venetæ ditionis in auxilium condendæ Vrbis Palmæ in*

Digitized by Google

In Foro Iulio, qualis fuerit?

11 *Poſſe illud dicimus, quod de iure, & honeſtate poſſumus.*

12 *Eccleſiæ, & Clerici, an teneantur contribuere in cauſam nouę Vrbis condendæ?*

13 *Eccleſiaſtici non tenentur ad expenſas, quæ fiunt honoris cauſa.*

14 *Eccleſiaſtici an compelli poſſint per laicos ad ſoluendum ratam contributionis pro muris Vrbis reficiendis?*

15 *Leges ciuiles pro pacifico ſtatu ſubditorum, ligant Clericos, niſi aliud diſponat Ius Canonicum.*

16 *Princeps ſæcularis, cui rationabiliter eſt ſuſpectus Clericus, non tenetur illum admittere ad regendam Eccleſiam in eius ſtatu.*

17 *Clericus poteſt eijci cum licentia Pontificis, quando Populus eum odit, & eſt periculum ſcandali.*

18 *Penſionarius pro rata penſionis, debet concurrere cum laicis ad neceſſariam fortificationem Ciuitatis.*

19 *Eccleſiaſtici non tenentur contribuere ad nouam Vrbem condendam, pro diſtributionibus quotidianis.*

20 *Cardinales dicuntur pars corporis Summi Pontificis.*

21 *Conſtitutio etiam generaliſſima Pontif. non comprehendit Cardinales, niſi de eis ſpecialiter exprimatur.*

22 *Eccleſiaſtici dicuntur ſubeſſe Domino temporali, pro feudis laicis ab eiſdem poſſeſſis.*

23 *Clerici tenentur ad ea omnia, quæ concernunt ſalutem, & ſecuritatem Prouinciæ.*

24 *Forenſes tenentur contribuere ad Vrbem condendam pro bonis ſitis in Dominio Principis, illius Vrbis conditoris.*

25 *Conſuetudo collectandi, quando reſpicit bona, ligat, & forenſes poſſeſſores.*

26 *Vaſſalli, & Dominis Caſtrorum, an teneantur concurrere cum alijs in ſubſidio Principi erogando?*

27 *Collecta, quę reſpicit vniuerſorum commodum, omnes indifferenter afficit.*

28 *Portio non ſoluentis, ob exemptionem à Principe obtentam, an accreſcat portioni impendenda per reliquos?*

29 *Principis conceſſio, particularibus facta, non debet in aliorum iniuriam redundare.*

30 *Bart. in l. 2. C. de apoch. pub. lib. 10. declaratur.*

31 *Portatur onus iniunctum leuius, quod portatur à pluribus.*

32 *Rurales an teneantur in operibus ſibi indictis, concurrere per æs, & libram, ſiue per capita perſonarum?*

33 *Opera Ruralium, ſunt corporalia officia, & perſonales præſtationes, & obſequia.*

34 *Conſuetudo in aliquo actu pari, declaratur ab alia conſuetudine.*

35 *Rurales Prouinciæ Fori Iulij per rotulum perſonaliter indictum concurrunt ad operarum præſtationem.*

REm verè arduam, & perdifficilem, licet nobiliſſimam, aggreditur ille, qui no-
1 uam † Vrbem condere intendit, ſiquidem tantę molis ſtructura, vel multis eſt obuia periculis, vel immenſis eſt obnoxia ſumptibus, adeò vt ceruical, & ſuppodium priſcorum Regum Perſarum, hoc eſt ingens vis auri, vix ſufficiat; propterea legimus plures conditores inſigniorum Orbis Vrbium varijs ſæculis, vel in nouis extruendis Vrbibus, vel veteribus iam dirutis inſtaurandis, vel fortè anguſtis amplificandis, alijsve muniendis, tum externa, tum interna ope, & opera fuiſſe adiutos; Ex
2 quibus † Romulus Vrbem Romam condidit adiutus legionibus Latini aui ſui, cum aliter firmare Vrbem nouam, tam vicinis Veientibus, alijsq; Ethruſcis, ac Sabinis, cum imbelli, ac paſtorali manu vix potuerit, vt teſtis eſt C. Vell. Paterc. Hiſtor. Rom. lib. 1. vbi id prius ab alijs, ita fuiſſe proditum affirmat.

Ariſtides quoque Athenienſis Orator in dicta Oratione Rhodiaca, qua deplorata Rhodo terræmotu concuſſa, Rhodios ad illam inſtaurandum hortatur, inter alia, quibus vtitur, argumenta ſic inquit, *Vobis multos Græcorum licebit aſſumere, qui velut collationem in ſtipem conferant, ac partim beneficia, quæ quondam ſunt à vobis conſecuti, referant, partim ſorti incertæ in vobis conſulant, partim etiam hoc ipſum honeſtatis, & magnificentiæ præbeant inditium, dum vobis in rem præſentem opitulantur*, hæc ibi Ariſtides.

3 Conſtantinus † verò cognomento Magnus Imperator in condenda Vrbe Conſtantinopoli vſus eſt opera 40. millium Gothorum, ei ab ipſis Gothis cum Imperatore fœderatis, oblatorum, vt refert Iornandes lib. ſingulari de origin. rebusq; Goth.

Leoni item Quarto Pontifici ſanctiſſimo, ac inter Diuos relato nouam conſtruenti Ciuitatem, & Baſilicam Diui Petri mœnibus ambienti, ne ſic, vt antea fuerat, Saracenorum pateret incurſibus, Lotharius piiſſimus Imperator, & Chriſtianiſſimi fratres Reges Francorum, non modicas argenti libras in cauſam tam ingentis, & ſalutaris operis prius à Leone

Tertio

Digitized by Google

Tertio auſpicati, fęliciter abſoluendi, ſunt liberaliter elargiti, vt ſcribit Cardinal. Baron. Annal. Eccleſiaſt. in Leone Papa Quarto anno 2. in princ. to. 10.

Similiter inuictiſſimo Carolo Quinto Imperatori Cæſari ſemper Auguſto inclitam Ciuita-
4 tem † Viennæ Auſtriæ anno 1545. maximis, ac validiſſimis ingenti ſumptu excitatis propugnaculis, munienti; ſummi Germaniæ Principes, proceres, & Ciuitates certatim auxilia contulerunt, ex quibus fuere Sereniſſimus tunc Rex Romanorum Ferdinandus, Mauritius Dux Saxoniæ, Vilhelmus Dux Bauariæ, ex Imperialibus verò Ciuitatibus, Auguſta Vindelicorum, Norimberga, Argentoratum, Vlma, Colonia Agrippina, Vrbs Treuirorum, Colmaria, Seleſtadium, & aliæ; ſed inter omnes Vrbes maximè enituit ſplendor S. P. Q. Viennenſis, cuius ſolo ſumptu ſuſcitatum fuit munitiſſimum propugnaculum; vt teſtatur Volfang. Lazi. Rer. Viennenſ. lib. 3. in fi.

Cæterùm ſi ex iam relatis, & tot alijs innumeris exemplis conſultò ommiſſis, pia tamen, & laudanda imitatione dignis, palam conſtat, Principes Vrbis eminentiſſimos, populos præpotentes, ac Ciuitates ampliſſimas vltrò, & nullius impulſu conditoribus nouarum Vrbium, aut aliarum iam conditarum inſtauratoribus, ſeu amplificatoribus, auxilia maxima præſtitiſſe, quanto magis Ciuitates, Oppida, Municipia, aliaq; loca ſubiecta Principi nouæ Vrbis conditori, & pro ſalute, ac tutela eorum diu, noctuq; excubanti, ſubditi ipſi, alijq; quorum intereſt, promptu, alacriq; animó, atque vltroneo obſequio, ſuppetias ferre debebunt.

Qua in re vera, & extra omnem hæſitationis aleam in Iure
5 noſtro extat ſententia, † quod ſubiecti omnes tenentur adiuuare eorum Principem nouam Vrbem condentem, prout ita expreſsè ſtatuit Leo Imperator in l. 3. C. de quib. muner. vel præſtat. nem. lic. ſe excuſar. lib. 10. vbi hiſce verbis reſcripſit: *In murorum conſtructione omnes teneri, omni excuſatione ceſſante, nullaq; perſona, vel dignitate penitus excepta, & in quibuſcunque locis.* & ibid. Luc. de Pen. col. pen. circa princ. in verbo murorum, dicit, conſtitutionem illam Leonis Cæſaris intelligi, tam reſpectu murorum nouiter conſtruendorum, quam veterum reparandorum; hinc pro murorum conſtructione facien-
6 da, † collectas imponi poſſe, & cau-

cauſam hanc imponendi collectas, eſſe iuſtiſſimam, reſpondit in terminis Alex. in conſil. 70. vol. 2. vbi pluribus id apertiſſimè comprobat: & in eiſdem terminis conſuluit Cardin. Pariſ. in conſ. 25. nu. 71. vſque ad nu. 96. vol. 1. vbi dicit, id procedere etiam ſi talis refectio murorum, & conſtructio eſſet magna, & noua, & ibi adducit Pet. de Vbal. in tract. de collect. nu. 39. & plenè proſequuntur DD. repetentes in l. placet, C. de excuſat. muner. lib. 10. col. 8. verſ. item quia, & verſ. ſeq. & col. 22. verſ. nunc limitetis, aſſerentes hanc eſſe communem opinionem.

Præterea iſthæc à Iure receptiſſima concluſio conualidari poteſt alijs non aſpernandis rationibus, quia proditum eſt à Clariſſimi nominis Iureconſultis, quod vaſſalli, & ſubditi omnes tenentur iuuare eorum Dominum ementem terram aliquam, & ad id conferre proportionabiliter, inter quos extat Roffred. Beneuentan. in tit. de Sacram. vaſſall. & Hoſtienſ. in ſumm. vt Eccleſ. Benef. §. 1. verſ. ſed quam. Specul. in tit. de feud. §. quoniam, col. pen. Anto. de Butr. & Imol. in cap. conquerente, de off. ordin. Caſſane. in conſuet. Burgund. & Ioan. Raynaudi celebris Feudiſta in ſuo comprehenſo. Feuda. §. Firmiter etiam ſtatuimus num. 46. & de hac materia plura ſcribit Marin. Frecc. de ſubfeud. Baron. lib. 2. num. 24. & præter iam adductos, & alios DD. id tenentes, illud idem ex facto interrogatus à Ioanne XXII. Summo Pontifice reſpondit Oldrad. in conſ. 104. circa propoſitam, quo in loco dum Pontifex petijſſet ſibi charitatiuum ſubſidium impendi, & per ſubditos moderatam collationem fieri pro emptione Caſtri de Variaco in partibus Galliæ, idē Oldrad. conſuluit ſubditos ad id teneri, varijs adductis rationibus, & potiſſimum ratione publicæ vtilitatis in emptione dicti loci verſantis, tum ſcilicet ex grauis, & duri, & potentis vicini elongatione, tum quia facilius poterat hoſtibus reſiſti, & ex alijs ibidem ab Oldrado perpenſis rationibus; idipſum etiā nouiſſimè tenuit Menoch. de arbitr. iud. lib. 2. centur. 2. caſu 178. num. 8. vbi tradit
8 † Prælatum rectè exigere poſſe à ſibi ſubditis charitatiuum ſubſidium ad emendum Caſtrum, vel Oppidum munitiſſimum ad expellendos, vel procul arcendos hoſtes, vbi in ſpecie id probat authoritate Oldrad.

drad. Frecc. ac Boer. Si ergo ſubditi Principis vrgeri poſſunt ad collectam pro emendis Caſtris, quanto magis adſtringi poterunt pro adiumento nouæ Vrbis condendæ, in qua maior, & neceſſitas, & exigentia præſumitur, cum in ſolo Principe, ſtatus ſecuritas, & protectio reſideat, vt dictum fuit ſuperius.

Accedit etiam, quod vſu antiquiſſimo, & continuato ad hæc vſque tempora id extitit conſuetum fieri, prout ex aliquibus præ cęteris exemplis elicitur. Siquidem Aſſiriorum
9 Rex † Ninus Niniuem Vrbem ex ſuo nomine nuncupatam, & ambientem ſpatium, quod per ſolum triduum poterat dimetiri, condi iuſſit ab incolis ex maiori parte Aſſirijs, & nobilibus, tum coactis, tum ab alijs nationibus voluntarijs, teſte Diodor. Sicul. Antiq. Hiſt. lib. 3. Item Semiramis ipſius defuncti vxor, & illius emula effecta, Babylonem Vrbem immenſæ magnitudinis extrui voluit ſuper Euphratis fluuio, adhibitis ad id opus perficiendum tribus ſupra decem centenis millibus hominum eius Regno ſubiectis, in quo illud planè mirum, ac ferè incredibile fertur, quod Vrbem ipſam ſtadiorum 360. in circuitu, & muris præaltis, & adeo latis, vt 6. plauſtra ſimul currerent ſuper eis, abſoluit, ac perfecit intra vnius dumtaxat anni ſpatium, Diod. eod. lib. 3. Summum quoq; ſtudium, & animi ardorem exhibuiſſe eorum Reginæ Didoni Tyrios in condenda Carthagine, mire exprimitur per Virgil. lib. 1. Æneid. hiſce verbis;

Miratur molem Æneas magnalia quondam
Miratur portas, ſtrepitumque, & ſtrata viarum,
Inſtant ardentes Tyrij, pars ducere muros,
Moliriq; arcem, & manibus ſubuoluere ſaxa,
Pars aptare locum tecto, & concludere ſulco
Iura, Magiſtratusq; legunt, ſanctumq; Senatum
Hic portus alij effodiunt, hic alta Theatris
Fundamenta locant alij, immanesq; columnas
Rupibus excidunt, ſcenis decora alta futuris.

Ex ſacra etiam pagina, pluribus in locis deducitur, quod ſubditi Regum, conferebant auxilia pro muris, & Ciuitatibus ædificandis, & potiſſimum Nehem. lib. 2. vbi deſiderans Nehemias ædificare in Hieruſalem murum, dixit Optimatibus, & Magiſtratibus, ſurgamus,

mus, & ædificemus, & confortatæ ſunt manus eorum in bono; imò Nehæm. ipſe mox audiens clamorem populi, propter grauamina, quæ patiebatur à diuitibus increpauit ipſos Magiſtratus, & Optimates; vt habetur Nehæm. 5.

Idipſum per Theodoricum Gothorum Regem ſtatutũ fuiſſe deſumitur ex epiſtola eiuſdem, directa vniuerſis Gothis, & Romanis, de qua habetur penes Aurel. Caſſiodor. variar. lib. 1. & cuius iuſſionis verba ſcitu digna, libet hic referre; *Digna eſt conſtructio Ciuitatis, in qua ſe cõmendet cura Regalis, quia laus eſt temporum, reparatio Vrbium vetuſtarum, in quibus, & ornatus pacis acquiritur, & bellorum neceſſitas præcauetur, ideoq; præſenti iuſſione profutura ſancimus, vt ſi quis cuiuſlibet generis ſaxa in agris ſuis iacentia, muris habuerit profutura, libens animo, ſine aliqua dilatione concedat, qui tunc verius poſſidebit, cum hæc Ciuitatis ſuæ vtilitati indulſerit; quid enim gratius? quam videre creſcere publicum decus vbi omnium vtilitas in generali concluditur? & licet præſtentur vilia, ad authores ſuos magna ſunt commoditate reddituræ; datur enim plerumque, quod maiori vtilitate recipitur, & frequenter homo lucra ſua complectitur, cum neceſſariò pro temporis qualitate largitur.* hæc ibi.

Cæterum collatio, & auxilium huiuſmodi per ſubditos erogari ſolitum fuiſſe etiam Romanis Pontificibus elicitur ex dictis Cardinal. Baron. loco ſupra citato, vbi, cum Leo Quartus Summus Pontifex eſſet valde ſolicitus, quomodo poſſet fabrica murorum Ciuitatis per eum condi captæ, citò conſummari, omnibus fidelibus per ipſum congregatis, viſum eſt, vt de ſingulis Ciuitatibus, manſiſq; vniuerſis publicis, & monaſterijs per vices ſuas, homines generaliter venire faceret ad auxilium in conſtruenda dicta Vrbe, prout etiam fuit executum, vnde Ciuitas ipſa, quæ ſecundo ipſius Pontificis annò habuit exordium, ſexto demum fuit totaliter abſoluta. Inualuit quoque recentioribus temporibus eadem rationabilis conſuetudo, cum & DD. Veneti in hac Fori Iulij Prouincia anno 1593. aggrederentur magnanimum opus condendi Vrbem à fundamentis, in qua cum immenſæ quantitatis ſumptus erogandos fore videretur, Ciuitates, & loca ſubdita in Prouincijs mediterraneis, vt eorum fidem, & obſequium erga

Rem-

Rempublicam demonſtrarent, 10 ſpontè, & alacri animo † donaria cõtulerunt in opus ipſum, quæ ad 150. millia aureorum ſummam aſcenderunt, & in Prouincia iſta maximè apparuit ſtudium Ciuitatis Vtini, quæ ſola per Oratores ſuos ad hoc electos, obtulit ſummam aureorum 36. millium, prout etiã ſtatuto tempore perſoluit, & alij etiam feudatarij Prouinciæ tam Eccleſiaſtici, quàm Laici, & Communitates proportionabiliter ſecundum vires cuiuſcunq; egregiam opem præſtiterunt, conſtituto ad hoc Parlamento generali Prouinciæ die 6. Februarij eiuſdem anni; nec minus defuit Ruralibus ipſis alacritas in ſubeundis muneribus perſonalibus omnibus Villis Prouinciæ exemptis, & non exemptis indictis in illam cauſam condendæ Vrbis, vt publicè etiam per Præſidem ex Decreto ampliſſimi Senatus, omnes Prouinciæ ordines fuerint collaudati.

Ex præmiſſis ergo conſtat, quod tam de Iure ſcripto, quàm de conſuetudine, ſubditi fideles erga eorum Principem, tenentur eidem ſubſidium exhibere ad condendam Vrbem, modò, quia reſpectu diuerſitatis perſonarum, quæ habent concurrere ad contributionem in nouis ædificandis Vrbibus, ius diuerſum conſtituitur, ideò opportunè diſquirendum eſt, an Eccleſiæ, & Clerici, aliæq; perſonæ Religioſæ teneantur iuuare Principem Vrbem con- 11 dentem? Quippe enim † illud in omnibus humanis actibus poſſe monemur, quod iuſtè, & rationabiliter poſſumus, l. vulgo, ff. de ſtat. hom. & l. ſi cum dies, §. compromiſſo, ff. de arbi.

In præſenti controuerſia duplici, & ancipiti quandoq; opinionum conflictu, certatum extat inter Iuris tum Ciuilis, tum Pontificij Prudentes; ſiquidem vna eſt opinio, quod Clerici, & eorum, & Eccleſiæ bona, ſint exempta ab onere contributionis ad extructionem, ſeu refectionem murorum Ciuitatis per Glo. in l. ad extructiones in Glo. pen. C. de ſacr. ſanct. Eccleſ. & licet aliqui ibi eam reprobent, tamen ſecundum Gloſ. illam latè conſuluit Panormit. in conſ. 3. caſus ſuper quo, lib. 1. & fuſius in cap. non minus, col. 7. & ſeq. de immun. Eccleſ. & facit tex. in l. maximarum, C. de excuſat. muner. vbi dicitur, quod munus faciendi muri, eſt munus ſordidum, ad quæ munera, nec Eccleſia, nec Clerici tenentur, l. placet,

H C.de

C. de ſacr. ſanct. Eccleſ. & hanc ſententiam ſequutus eſt Petr. antiq. doct. in d. l. placet.

Altera verò opinio verior, & receptior eſt, quod ſcilicet Clerici,
12 † & Eccleſię teneantur ad prædictam contributionem murorum Vrbis, & ſic in cauſam neceſſitatis, & publicæ vtilitatis, Tex. ſunt notabiles in l. reſtaurationi. C. de diuer. præd. vrban. lib. 11. & in l. abſit, C. de priuileg. Dom. Auguſt. eod. lib. 11. & Bart. in Rub. C. de ſuperindic. lib. 10. quem ſequitur Petr. de Anchar. in dict. cap. non minus; muri enim Ciuitatis ſunt omnium tutela, vt firmat Bald. in conſ. 312. ſi de Iure, vol. 3. ideò ęquum eſt, vt contribuant omnes in dictam cauſam, & hoc etiam latiſſimè, & doctiſſimè diſputat, & concludit Luc. de Pen. in l. cum ad feliciſſimam per totum, C. de quibus muner. vel præſtat. nem. lic. qui iuuatur authoritate ſacræ veteris paginæ Neem. 1. cap. 3. in princ. vbi habetur; *Surrexit Eliſaph ſacerdos magnus, & fratres eius, & ædificauerunt portam Gregis &c.* Et Eſdræ cap. 3. *Surſum autem ad portam equorum ædificauerunt Sacerdotes vnuſquiſque contra domum ſuam*, refert idem Luc. in l. hac prouidentiſſima, q. 8. C. eod. tit. vbi monet, quod in diſtributione partium ædificandorum murorum publicorum, maximè attendi debet, vt ſi fieri poteſt, aſſignetur vnicuique locus contra domum ſuam. hinc etiam Guid. Pap. deciſ. 7. & 78. tenuit, quod Clerici teneantur ad expenſas conſtructionis murorum Ciuitatis, & ſubdit, quod de anno 1454. Delphinus Franciæ in bello cum Duce Sabaudię compulit Prælatos Eccleſiarum ſibi ſubiectarum ad contribuẽdum cum ſubditis laicis ad refectionem murorum, & ad fortificationem Ciuitatum ipſius Dom. Delphini, & hanc opinionem ex recentioribus comprobauit Decian. in conſ. 14. nu. 20. cum ſeq. vol. 1. qui plures ita tenentes adducit, & ea potiſſimum ratione mouetur, quia communis eſt vtilitas etiam ipſorum Clericorum; ideò exemptio ab oneribus nõ extenditur ad onus refectionis, & fortificationis, & ad alia belli onera, quæ non obſtantibus priuilegijs quis tenetur Bald. conſ. 312. ſi de iure communi vol. 3. Crauet. in l. j. ff. de leg. 1. & ſequitur Plot. Nouarien. in ſpecie de onere fortificationis in conſ. 51. num. 12.

Præmiſſa vero Iuris concluſio, quod Clerici, & Eccleſiæ teneantur ad refectionem muro-

ro-

Digitized by Google

iorum procedit, quando muri ex neceſſitate ſunt reficiendi;
13 † ſecus autem ſi ad ornatum, & pompam muri ipſi ſtruerentur, vt voluit Bald. in d.l.ad inſtructiones, num. 3. C.de ſacr. ſanct. Eccleſ.& ibi Franc. Areti. qui dicit hanc fuiſſe ſententiam Iacob. Butrig. & ſequacium, & idem Bald. in tit. de pac. Conſt. in verſ. munitio Ciuitatis, & Corne. conſ. 72. num. 14. vſque
14 ad fi. vol. 4. † Sed hic opportunè quæritur, quomodo Clerici ad ſupradictam refectionem murorum compelli poſſint? qua in re Bald. in conſ. 246. antiqua vol. 3. Reſpondit quod ipſi Clerici ad id ſunt compellendi per Epiſcopum, quia Eccleſiæ incolumitati, & publicæ prouidetur vtilitati; maximè quando talis refectio fit in loco periculoſo, propter quam refectionem poteſt Epiſcopus loci ponere indulgentiam omnibus, & ſingulis ad expenſam illam conferentibus, vt not. Abb. Sicul. in C. quod autem de pænit. & remiſſ. & Glo. & Abb. in cap. non minus, de imm. Eccleſ. Verum Decia. in d. Reſp. 14. nu. 22. refert ex Ancha. quod Clerici poſſunt ad expēſas occaſione dictæ contributionis fiendas, compelli à laicis etiā ſine conſenſu Epiſcopi, vel Sum. Pontif. & id probat authoritate ipſius Ancha. & aliorum Canoniſtar. in d. cap. non minus. & quoniam tex. in d. cap. non minus, & in cap. aduerſus eo. tit. videntur probare, quod requiratur authoritas ſuperioris, idem Decia. reſpondēdo dictis Iurib. inquit, quod iura illa procedunt, quando Clerici cogerentur ad contributionē expenſarum concernentium neceſſitatem, & vtilitatem laicorū tantum, ſecus autem vbi concernerent Clericorum commodum, & ibi aſſignat rationem, quia vbi cōmodum, ibi onus, & affirmat hoc eſſe æquiſſimū, cui addo Boer. in tract. de cuſtod. clau. portar. Vrb. num. 48. vbi dicit, quod per magnum Regale Conſilium fuit latum Arreſtum contra perſonas Eccleſiaſticas Villæ Diuionenſis, ad hoc, vt contribuere tenerentur pro reparatione murorum prædictæ Villæ; Clerici enim licet ſint ſub Iuriſdictione Eccleſiaſtica, ſunt tamen ſubiecti Dominio temporali, quo ad protectionem ſecundum Bald. in l. plerique, ff. de in ius vocan. & Bart. in l. cunctos populos, C. de ſumm. Trinit. & fid. Cathol. & eos ſubditos appellat Anchar. in conſ. 60. quæſtio eſt parum
15 dubia. hinc infertur, † quod omnes leges Ciuiles inductæ ob

publicam vtilitatem, & pacificum viuentium ſtatum, ſeruandæ ſunt etiam in foro Eccleſiaſtico, vt comprehendant etiam Clericos, niſi contrarium ſit à Iure Canonico diſpoſitum, quia omnes debent adiuuare legem pro publica vtilitate conſcriptam, arg. cap. non inferenda. 21. q. 3. & propterea Princeps
16 † ſæcularis, cui eſt ſuſpectus Clericus, licet ei ſit à Papa conceſſa Eccleſia, poteſt illum non admittere, ſed eijcere ſecundum Abb. in cap. 1. col. fin. ver. item poteſt in fi. de elect. & ibi dicit, quod non tenetur admittere Prælatum, de quo non poſſet confidere, ne forte panderet aduerſario ſecreta Prouinciæ; & idem Abb. in cap. cum terra, col. 2. de elect. Innoc. in cap. ſuper his, col. pen. de accuſ. & dicit Abb. in d. cap. 1.
17 quod † Clericus poteſt eijci, quando populus eum odit, & eſt periculum ſcandali, & ſequitur Roma. ſing. 296. & Felin. in cap. 2. verſ. 10. de præſcript. ſed dicit Bald. in cap. 1. §. ſi Clericus de pac. tenen. quod in iſto ſecundo caſu, debet fieri cum licentia Papæ, & hoc mihi magis placet.

Præterea concluſio ſupra firmata, de Clericis murorum refectioni obnoxijs, vtique procedit etiam in penſionarijs;
18 nam & † hi pro rata penſionis tenentur contribuere cum laicis ad neceſſariam reparationem murorum Ciuitatis, & ad illorum neceſſariam fortificationem, ita in terminis voluit Gig. in tract. de penſio. quæſt. 80. & in ſuis reſpon. familiar. reſponſ. 8. num. 7. vbi tenet penſionarium teneri pro rata penſionis contribuere ad reparationem Eccleſiæ, & murorum Ciuitatis, niſi penſio eſſet reſeruata libera, & exempta à quibuſcunque oneribus, tam ordinarijs, quàm extraordinarijs, & cum alijs clauſulis, quæ in ſimilibus litteris apponi conſueuerunt.

19 Sed hic † quæritur, an prædicta Iuris concluſio, locum ſibi vendicet in perſonis Eccleſiaſticis, ratione diſtributionum quotidianarum? qua in re ego teneo, quod non; id enim Boniſac. VIII. in Extrauag. communium, cap. vnico, incip. Declarationes, aperte ſenſit in negotio decimæ per ipſum Pontif. impoſitæ pro proſecutione guerræ, & negotij Regni Siciliæ contra hoſtes, vbi diſtinctè, & ſigillatim declarat de Eccleſijs, & perſonis Eccleſiaſticis per totam Italiam, & cætera loca conſtitutis, circa materiam ſoluenda-

darum Decimarum, & ibi Pont. in verb. & quia, ita ad litteram ait, *Et quia non occurrit nobis, quin quotidianę diſtributiones prouentus Eccleſiaſtici, ſint de diſtributionibus, quæ dantur in Horis Canonicis præſentibus, debere ſolui Decimam declaramus*; eſſet enim diſpoſitioni Iuris contrarium, & à pietate alienum, ſubtrahere perſonis Deo dicatis, eos prouentus, qui ratione nudi miniſterij, laboris, & præſentiæ in diuinis celebrandis, diſtribui ſolent, & ita in terminis reperio etiam ſancitum fuiſſe à Sanctiſs. Pontif. Sixto Quarto de anno 1479. 17. Aprilis, vt liquet ex litteris eiuſdem Pontif. directis Sereniſſimo olim Ioanni Mocenico Duci Venet. cui in ſubſidium tutandæ Prouinciæ Fori Iulij, & condendæ, ſeu muniendæ Gradiſcæ, & aliorum locorum, Pontif. ille gratioſè decimas conceſſerat in Prouincia Aquileienſi, prout & fuit executum, vt patet ex Ducalibus anni 1480. 10. Iulij in Cancellaria Prætoria Vtini regiſtratis.

Congruit quoque, vt quæratur, an concluſio prædicta habeat locum etiam in Cardinalibus reſpectu beneficiorum, & redditũum, quæ poſſidere poſſent in Prouincia, vbi talis contributio fieri debet, ſuper quo puncto Bart. Bellencin. in tract. de charit. ſubſid. quæſt. 66. per totum, viſus eſt ſentire, quod non ſint exempti à charitatiuo ſubſidio iuſtè, & rationabiliter

20 poſtulato, Quamuis † enim perſonæ Cardinalium ſint ob eminentem dignitatem priuilegiatæ, adeò vt tanquam inuiſcerati, & pars corporis Papæ nõ iurent fidelitatem cum alijs Epiſcopis Romano Pontifici, vt dixit ſignanter Hoſtien. in cap. antiqua de priuil. tamen ratione beneficiorum, quæ obtinent, alio nõ docto, ſubiacere debent illis in quorum Diœceſibus obtinent beneficia, ſicut de exemptis dicit tex. in C. cum capellæ, & in C. ex ore, de priuil. iccirco etiam de Patriarcha habente commendam in Diœceſi Epiſcopi idem determinarunt Anton. de But. & Ioan. de Imol. in cap. ad ſupplicationem de Renunt. & ſuadere videtur etiam glo. ordinaria in cap. 1. 3. quęſt.

21 In contrarium facit, † quia Cardinales Sanctę Romanę Eccleſiæ, præcipuè in reuocatorijs priuilegiorum aliàs conceſſorum quantumcunq; generaliſſima conſtitutio Papę non comprehendit, niſi de his fuerit facta mentio ſpecialis ſecundum doctr. Ioan. Monach. in cap. 1. in princip. quem ibi ſequuntur

Ioan.

Ioan. And. & alij poſt eum, de ſciſmat. in 6. & Andr. Barbat. in tract. de præſtan. Card. par. j. quæſt. 12. nu. 9. vbi dixit, quòd conſueuit Papa in ſua conſtitutione quando vult comprehendere Cardinales, facere mentionem expreſſam de illis Ven. Patribus d. cap. 1. de ſciſmat. in 6. & ſuper hoc indiuiduo Conſultus reſpondit Roman. in conſ. 498. vbi cenſuit, quod Reuerendiſſimus Cardinalis Sancti Petri, adminiſtrator Eccleſiæ Anulenſis, non teneretur ad cõtributionem charitatiui ſubſidij impoſiti per Papam Regnis Caſtellæ, & Legionis, vt conuerteretur contra infideles qui tunc Regna ipſa grauiter infeſtabant, quia perſona Cardinalis in prædicta conceſſione, licet generali, non poterat comprehendi, ex iuribus plenè per ipſum Roman. adductis, & Roman. ſequutus fuit ex recentioribus Remig. de Gonn. in tract. de charitat. ſubſid. quæſt. 33. & hac ratione motus forſan Reuerendiſſimus Cardinalis Mauroceno Abbas Modij in hac Prouincia, medio eius legitimi procuratoris, proteſtatus fuit in dicto Parlamento ſecuto anno 1594. occaſione contributionis ad Palmam Vrbem, quòd non intendebat concurrere cum alijs Prælatis ad ſubſidium, ex quo vti Cardinalis erat exemptus à tali onere, licet quidem aliud poſſet dici, quia Abbatia prædicta Modij, prout & aliæ præcipuæ huius Patriæ habent annexam Iuriſdictionem feudalem in pluribus pagis ſubiectis Abbatibus, vnde tenentur Republicę Venetæ in belli euentum certum numerum equitum leuis armaturæ cum cęteris ordinibus Prouinciæ exhibere, prout inuiolabiliter executum vidimus in bello ſuperioribus annis in Prouincia geſto, tam per Reuerẽdiſſimum Cardinalem Aldobrandinum Abbatem Roſacenſem, quàm per alios Eccleſiaſtici ordinis ratione feudorum ad id obligatos: ipſi
22 enim Eccleſiaſtici dicũtur ſubeſſe Domino temporali, reſpectu feudorum, quę tenent ab eo, vt ſupradixi, & probatur in cap. nimis extra de iur. iur. & cap. petitio. & cap. veritatis de maiorit. & obed. vnde, & conueniuntur coràm ipſo Domino temporali pro ſpectantibus ad feudum, cap. cęterum de iud. & plenè per Abb. in cap. 2. de reb. Eccle. alien. vel non, nu. 2. in fi. & propterea recipientes talia feuda, dicuntur ea recipere cum omnibus qualitatibus, & oneribus, quæ ipſis feudis inhærent, vn-

vnde impoſitiones indictæ feudatarijs Eccleſiaſticis per conſuetudinem Prouinciæ Fori Iulij non poſſunt per eos denegari, vt expreſſe concludit And. de Iſern. in vſib. feud. lib. 3. de capitulis Corrad. §. item ſi Clericus, num. 4. cum ſeqq. vbi in
23 ſpecie dicit † eos teneri ad ea, quæ concernunt cuſtodiam, & ſecuritatem Prouinciæ, & ideò videmus, quod Eccleſiaſtici omnes poſſidentes feuda in Prouincia, nulla habita ratione dignitatis perſonarum, concurrunt ad ſoluendas impoſitiones, quæ ordinariè, vel extraordinariè indicuntur in Parlamento, quando maior pars concurrit in voto.

24 Quid † autem de forenſibus, & non ſubditis, an teneantur concurrere ad contributionem pro bonis poſſeſſis in Dominio Principis nouam Vrbem condentis, vel fortificantis? Guid. Pap. quæſt. 7. tangit hanc quæſtionem, & concludit abſolutè, quod habentes predia in aliquo Territorio, ibi debent contribuere pro fortificatione Caſtri, vel villę, licet ibi non habeant domicilium, & alleg. tex. in l. 2. C. de mun. patr. lib. 10. & gloſ. in l. fin. in ver. ab omnibus, C. eo. & ita ſeruari etiam per ſtylum Curiæ Parlamenti Delphinatus, etiam quo ad Eccleſiaſticos aſſeuerat, & idem ſenſit Salic. in l. neminem, C. de ſacroſanct. Eccleſ. & Alex. in conſil. 68. col. 4. vol. 4. & hanc conſuetudinem vigere per Italiam communiter affirmat Gabr. cōcluſ. de iur. immun. concluſ. 2. num. 8. imò hoc idem voluit Card. Pariſ. in conſil. 25. lib. 1. vbi ſubtiliſſimè hunc punctum diſcuſſit, quod cum contributio ad reparationem murorum, vel conſtructionem Ciuitatis, ſit munus mixtum, equè tenentur forenſes reſpectu terrarum, quæ poſſident in territorio Principis, ſicut quilibet alius poſſeſ-
25 ſor, quia † conſuetudo collectandi quando viget circa res ſubiectas in aliquo loco, ligat & ipſos forenſes pro bonis poſſeſſis, vt dicit Bart. in l. j. in ver. quarto quæro, C. de ſum. Trin. & fid. Cath. proindè regulatur talis impoſitio, vt ſecundum quantitatem bonorum poſſeſſorum ſiue per forenſes, ſiue ſubditos, ratetur, ad inſtar ordinarij ſubſidij, quod annuatim Principi exhibetur, & hoc iure vtimur in Patria iſta.

Sed alia inſurgit quæſtio ad
26 hanc materiam, † an. ſ. vaſſalli, & Domini Caſtrorum teneantur contribuere in cauſam condendæ Vrbis, & idem Nicol.

Boer.

Boer. in d. tract. de cuſtod. clau. port. Vrb. num. 47. excitat hanc quæſtionem in terminis refectionis murorum, vbi ex pluribus per ipſum congeſtis, & perpenſis rationibus videtur tenere, quod Barones, & alij Domini, non ſint obligati ad id, niſi habeant domicilium in illo Caſtro, vel villa, ſiue in eorum mandamento, & allegat in ſpecie tex. in l. omnes Prouinciarum Rectores, C. de oper. publi. & id confirmat ex Petr. Iacob. in tit. de refect. muror. col. 2. & 4. verſ. quæſtio modò quæritur, & in quæſt. ſeq. quæ opinio confirmari videtur ex dictis per Alciat. in conſ. 80. num. 6. vſque ad finem, vbi dicit, quod vaſſalli, & Domini Caſtrorum non tenentur cum vicinis, & ſubditis eorum concurrere ad ſubeundum onus ratę impoſitæ ex cauſa publicę vtilitatis, eo quia habent aliud onus annexum ratione feudi, vnde non debent duplici onere prægrauari.

Verum in hac Prouincia Fori Iulij ſeruatur, quod quando agitur de reficiendis muris Vrbis, quæ ſit caput Prouinciæ, & in qua Rectores eiuſdem ordinariè reſident, tenentur Feudatarij, & Rurales vnà cum Camera Fiſci Principis, & Vrbe illa pro rata contribuere ad refectionem neceſſariam murorum, prout cautum extat geminato Senatuſconſulto Veneto de anno 1488. & 1630. & executum vidimus hiſce proximis elapſis annis in refectione murorũ Vrbis Vtini, in qua DD. Locumtenentes Prouinciæ reſident, & ad hoc quoq; conferre videtur deciſio, quam ponit idem Luc. de Pen. in l. fin. C. de fund. limit. col. 3. & 4. vbi quærit, an Nobiles, & Fendatarij, qui aliàs ſunt immunes à collectis debeant contribuere cum alijs incolis, & ſubditis Principis in caſu, quo pro redimenda incurſione hoſtium, ac Barbarorum in Prouinciam, fieret tranſactio cum ipſis hoſtibus, & cum eis tranſigens, non ferro, ſed auro vexationem, & incurſionem redimens, non modica pecuniæ ſumma inter incolas dictę Prouincię vniuerſaliter, & inter ſingulos proportionabiliter exſoluenda, facta collatione, vt deſcriptio currat pro viribus ſingulorum, & ibidem ipſe Author tenet, quod Feudatarij tenentur concurrere pro eorum portione, & ratio eſt ſecundum eum, quia hæc collecta reſpicit directò, & principaliter vniuerſorum prouincialium commodum, & ideò nullus cenſetur exemptus: intelligit tamen ibidem

27 dem † Luc. quod non habeat
locum eius dictum in illis, qui
perſonaliter adeſſent in exerci-
tu Principis, quia ſatis illis eſt
corporaliter præſtare auxilium
pro tutanda Prouincia, vt à
pecuniaria contributione exi-
mantur.

Sed occurrit hic aliud du-
bium, quod vidi ſæpè in facto
contingere; nam Sereniſſimus
Princeps noſter imponit Pro-
uinciæ taxam pro militaribus
ſtipendijs, ſiue ex alia publica
cauſa, fit diſtributio proportio-
nabiliter, vt iuxta vires facul-
tatis omnes contribuant, acci-
dit, vt aliqua vniuerſitas, ſeu
aliquis particularis preces por-
rigat Principi, vt eidem remit-
tat, & ipſum eximat à tali one-
re, & exaudiatur; Nunquid por
28 tio † eorum, qui receperunt im-
munitatem accreſcat portioni
impendendæ per reliquos Pro-
uinciales? Specul. in tit. de cen-
ſib. §. 2. verſic. quid ſi vniuerſi-
tas, inclinare videtur, vt talis
remiſſio ipſi tantum concedenti
præiudicet, adeo quòd ex ſum-
ma totius debiti detrahatur il-
la portio reſpectu immunitatis
conceſſæ, & reliquum per alios
Prouinciales ſoluatur, idipſum
velle videtur Ioan. And. in cap.
peruenit, extra de immun. Ec-
cleſ. & patet in Canone in cap.
2. extra de Eccl. ædif. vbi dici-
tur, *id, quod Eccleſ.js ob pietatem*
29 *Principes † indulſerunt, non debet*
in aliorum iniuriam redundare,
& notabile eſt dictum Theodo-
rici Regis penes ipſum Caſſio-
dor. variar. lib. 2. vbi defenſori-
bus, & Curialibus Tridentinæ
Ciuitatis conquærentibus de
exemptione facta in eorum præ-
iudicium, reſpondit: *Munificen-*
tiam noſtram nulli volumus exta-
re damnoſam, ne quod alteri tri-
buitur, alterius diſpendijs applice-
tur, & ideo præſenti authoritate
cognoſcite pro ſorte, quam Buti-
liano presbytero noſtra largitate
contulimus, nullam habere ſoluere
Fiſcalis calculi functionem, ſed in
ea præſtatione quanti ſe ſolidi com-
prehendunt, de Tertiarum illatio-
nibus, vobis noueritis eſſe releuan-
dos; nec inferri à quoquam volu-
mus, quod alteri noſtra humanita-
te remiſimus, ne (quod dictu ne-
phas eſt) benemeriti munus, inno-
centis contingat eſſe diſpendium.
30 Et licet † Bart. in l. 2. C. de
apoch. publ. lib. 10. videatur
ſentire quod portio non ſoluen-
tis, in caſu quo onus vniuerſita-
ti ſimpliciter imponitur, de-
beatur per reliquos, ratione
obligationis indiuiduæ, quæ re-
ſidet in vniuerſitate obligata ad
taxam per l. proponebatur de
iud. attamen Bart. loquitur in

caſu defectus ob impoſſibilitatem debitoris, non autem in caſu remiſſionis factæ à Principe, & ita expreſſius ſe declarat in l.4. §. actor, ff. de re iud. imò in hoc indiuiduo aduerſus Bart. tenuit Luc. de Pen. in l. actores, C. de exact. trib. lib. 10. num. 2. & 3. qui dixit, quod hæc opinio ſapit maiorem æquitatem, & veritatem; aliorum enim remiſſio non debet fieri alijs tribulatio, & conceſſio Principis debet fundari ſuper æquitate, vt cui tribuitur competens ſubſidium conferat, & cui aufertur damna grauia non infligat iuxta diſpoſitionem tex. in cap. bonæ rei. 12. quæſt. 2. & propterea circa præmiſſa inſpicienda eſſet ſumma portionis exēptę, quæ ſi eſſet conſiderabilis, tunc omnino releuandi eſſent cæteri
31 obligati; † portatur enim leuius quod portatur à pluribus, vt dicit Imperator in l. fin. C. de mun. pat. lib. 10.

Et quoniam in caſu condendæ nouę Vrbis Princeps adiuuari ſolet etiam ab ipſis ruſticis, pręſertim in excauatione fouearum, vel ſi aggeres excitentur, ideò operępretium erit diſcutere illam quæſtionem, quam alias pluries vidi in iudicio de-
32 ductam, an ipſi † Ruſtici teneantur ſubire onus iniunctum per capita perſonarum, ſeu per æs, & libram, & ſic pro menſura patrimonij, & bonorum? in qua quæſt. Bart. in l. per Bithiniam, num. 2. C. de imm. nem. conceden. lib. 10. expreſſe videtur decidere, quod villa, cui iniunctum fuit onus excauandi foueam, vel faciendi murum, & ſteccatum tali Caſtro, tenetur id peragere pro modo patrimonij, non autem per capita, & eius opinionem ſequi viſus eſt Ange. de Peruſ. in terminis reparationis murorum Ciuitatis in tit. de collectis in princ. nu. 2. pro quo adducit ibi Bald. in l. etiam, C. de exec. rei iud. vbi dicit, quod collecta imponenda eſt per æs, & libram, non ſolum ſi imponatur cauſa ſoluendi æs alienum iam contractum, ſed etiam ſi imponeretur pro vtilitate publica, vt ibi per eum.

Cæterum, quando caſus occurrit, vidi obſeruari, quòd Rurales non tenerentur ad ea opera, niſi per capita, & perſonas, pluribus adductis rationibus, & præcipuè quia arguendo à nomine ipſo præſtationis indictæ in illam cauſam, quod argumentum à Iure receptum eſſe plenè oſtendam in cap. de Nom. Nou. Vrb. imponen. Atqui ea, quæ per Rurales fiunt circa Vrbem condendam, operæ, vulgò, & paſ-

& paſſim appellantur, etiam in ædictis publicis, vt notorium
33 eſt, operæ autem † ſignificant corporalia officia, & perſonales præſtationes, & obſequia, vt probatur in l. cum patronus, ff. de oper. libert. & toto illo tit. vbi dicitur quòd operæ ſemper perſonales intelliguntur, & ita concludit Decian. in conſ. 25. num. 92. & 93. vol. 1. & probatur etiam ex dictis Boer. in deciſ. 212. num. 7. in med. vbi tenet, quòd operæ indictæ pro cuſtodia Caſtri ſunt perſonales, igitur perſonaliter præſtari debent, non autem iuxta vires patrimonij.

Accedit, quod ex conſuetudine, quæ in ſimilibus ſpectanda eſt, vt inquit Luc. de Pen. in l. quiſquis, C. in quib. cau. colon. lib. 11. confirmatur hæc ſententia, vidimus enim in bello ſuperioribus annis in Prouincia Fori Iulij geſto, quod villæ Ruralium per rotulum perſonaliter indictum eorum habitatoribus, concurrebant ad ſubeunda munera in aggeribus excitandis, & alijs operibus perſonalibus, quæ in dies per Duces exercitus deſignabantur, eodem ergo modo etiam in alijs operibus publicis vti debent ex paritate rationis; ſicuti enim ſtatutum recipit interpretationem à iure communi, vt per DD. in l. omnes populi, ff. de iuſt. & iur. & per Angel. in con-
34 ſil. 356. in fin. ita † conſuetudo in aliquo actu pari, debet interpretari, & declarari ab alia conſuetudine, vt firmat idem Decian. in conſ. 41. nu. 105. vol. 2. & ſecundum hanc partem vidi iudicari in Prętorio Vtini, adeo quod amplius non reuocetur in
35 dubium, quando † vniuerſitas alicuius villæ tenetur ad huiuſmodi præſtationem ex ædicto Principis, & per hæc remaneat hoc Caput Quintum abſolutum.

De ſitu Nouæ Vrbis eligendo. Caput Sextum.

SVMMARIVM.

1. *Situs Vrbis idoneus, principaliter eſt conſiderandus.*
2. *Continentis, Inſulæ, & Cherrhoneſus, deſcriptio.*
3. *Regionis ſitus ex quibus ſoleat commendari.*
4. *Ariſtidis Oratoris dictum de Regione Athenienſium.*
5. *Situs Vrbis condendæ, quo loco ſit eligendus?*
6. *Sanitas humanorum bonorum pulcherrimum eſt.*

7 *Vrbium interitus, ex quibus procedat.*
8 *Originarij habitatores Ciuitatis tenentur præſtare Domino iuramentum aſſecurationis.*
9 *Principes tenentur prouidere ſubditis, vt ſalubriter, & securè degere poſſint in locis ſuæ ditionis.*
10 *Princeps bonus nil differt à bono Patre.*
11 *Elementa quandoq; mutant vices in odium Tirannorum, vel in fauorem bonorum Principum.*
12 *Terra, & aer ſunt magis familiaria homini, quam cætera elementa.*
13 *Infans, ſtatim ac ortus erat, cur ab antiquis nudus in terra ſterneretur?*
14 *Terra idonea ad ędificandam Vrbē, quomodo conſiderari debet?*
15 *Vbertas terræ non indigenas tantum detinet, ſed & aduenas inuitat.*
16 *Alexander Magnus, Dinocratis eius Architecti conſilium de ædificanda Vrbe in quodam monte, cur improbarit?*
17 *Multitudo hominum non poteſt habitare vbi victus non ſuppetit copia.*
18 *Vrbs condita in loco communi terræ, & maris, facilius ſibi auxilium parat.*
19 *Lignea materies eſt diligenter conquirenda, vt abundè ſufficiat ad Vrbem condendam.*
20 *Calcis coctilis bonitas, quomodo animaduertitur ſecundum Caſſiodorum?*
21 *Veneta Reſpublica præcipuam habet curam ſiluarum, & nemorum pro conſtruendis nauigijs.*
22 *Ephæsij, maximis ſunt proſecuti honoribus Pixodarum paſtorem inuentorem loci ſecundi candidi marmoris.*
23 *Terræ ſitus vbi Vrbs eſt condenda, debet paſcua herbida habere adiacentia.*
24 *Apameæ Vrbis Bithiniæ ſitus, cur laudetur à Strabone?*
25 *Pecoris nomen generale complectitur omnes quadrupedes gregatim paſcentes.*
26 *Longobardi equarum armenta collocarunt in Aquileienſibus ſaltibus.*
27 *Armannia in Prouincia Fori Iulij ſoluitur pro locis deſtinatis ad pabulum publici armenti.*
28 *Vrbes aliquot diuerſis in locis fuerunt deſertæ ab animalibus incolis pernicioſis.*
29 *Caſſander Antipatri Abderitis à Ranis, & Muribus expulſis, agrum dedit in finibus Macedoniæ.*
30 *Apulia eſt valde infeſtationi muſcarum obnoxia.*
31 *Tyriorum Vrbs Siriæ primaria, ob crebros terræmotus, à cultoribus*

ribus aliquando derelicta.

32 *Alicarnaſſus per mille ducentos annos nullo motu terræ fuit damnificata.*

33 *Terræmotus anni 1627. 30. Iulij, plura Oppida in Apulia euertit.*

34 *Situs Vrbis, qui poteſt facilè tentari cuniculis, & machinis hoſtium eſt euitandus.*

35 *Gaza, & Ambracia expugnatæ per hoſtes, mediantibus cuniculis.*

36 *Vtinum licet in campeſtri planitie ſitum nullam pati poteſt cuniculorum iacturam.*

37 *Locus amœnus nunquam deſeritur per habitantes.*

38 *Nimia amœnitas delitias inducit, & ciuibus officit.*

39 *Locus eligendus ad condendam Vrbem debet ſtatui in loco ſalubri corpori, & moribus inhabitantium.*

40 *Reges Perſarum, quibus in locis degere per annum conſueuerint?*

41 *Amœnitas loci in quibus conſiſtat?*

42 *Vrbs condi debet, vbi vicini populi quietè viuunt.*

43 *Vicinus malus dicitur ſpina à Diuo Bernardo.*

44 *Vbi maius verſatur diſcrimen, ibi cautius eſt agendum.*

45 *Vrbes, & Regiones ſitæ in medio potentium, ſolent eſſe materia bellorum.*

46 *Cardami herbæ cur vicinus præpotens aſſimiletur?*

47 *Res iudicatur minoris pretij ratione mali vicini.*

48 *Themiſtocles dum prædium venderet, proclamari iuſſit bonum habere vicinum.*

49 *Tantum damni ex malo vicino, quantum commodi ex bono homines conſequuntur.*

50 *Conſtantino Imperatori Bizantijs pomaria deſignanti, quid acciderit?*

51 *Præcipua humani boni pars eſt aer.*

52 *Aeris temperies incolis ſub eo degentibus, ſingularia bona confert.*

53 *Vrbis ſitus ſi in Solis ortum, vel Septentrionem vergat, ſalubrior cenſetur.*

54 *Hippocratis, & Vitruuij opinio de ſitu Vrbis ſalubri.*

55 *Salubritas loci quomodo arguatur ſecundum Diuum Thomam de Aquino?*

56 *Quales ſunt homines intus plerumque ex cute iudicatur.*

57 *Æſculapium aerem, cur antiqui dixerint?*

58 *Athenienſes quotannis preces porrigere ſolebant pro ſalutaribus ventis.*

59 *Aeris intemperies iuſtam præbet cauſam non morandi in aliquo loco.*

60 *Iuſtè quis excuſatur, ne vadat ad*

locum

locum intemperie aeris affectũ.

61 Monacus Monaſterium deſerere, & ad latiorem Religionem trãſire poteſt ex cauſa mali aeris.

62 Moniales Aquileiæ ob aeris intemperiem, æſtiuo tempore in Ciuitate Fori Iulij commorantur.

63 Epiſcopus vnius Ciuitatis reſpectu mali aeris poteſt ſedem trãſferre in aliam Ciuitatem.

64 Matthæus Sanutus Epiſcopus Cõcordiæ ob malum aerem Sedem Epiſcopalem tranſtulit in Oppido Portusgruarij.

65 Locus ſecurus non dicitur vbi extat aeris intemperies.

66 Ciuitas Piſarum varijs priuilegijs decoratur à Sereniſſimis Magnis Etruriæ Ducibus.

67 Aeris intemperies reddit intereſſe affectionis animaduerſione dignum.

68 Minor ſi emat locum prauo aere affectum, habet reſtitutionem in integrum.

69 Rex Aragonum, Deportatis aſſignabat inſulas mali aeris, vt citius morerentur.

70 Præfectus Auguſtalis, & Dux Thebaidos poterant per annum tantum mittere reos in Gypſum, vel Oaſim.

71 Dandi ſunt vitæ vſus, quibus vita conceditur.

72 Neſtorius hæreticus Antiochenus per Theodoſium Imperatorem fuit damnatus in Oaſim.

73 Vrbs debet habere aquarum affluentiam naturalem.

74 Aquæ ea eſt neceſſitas, vt ſine ipſa homines viuere non poſſint.

75 Reip. intereſt optimas, & ſalubres habere aquas in Ciuitatib.

76 Aquæ perennis ſigna, quæ ſint ſecundum Ruellium Pariſienſem?

77 Tales ſunt aquæ, quales ſunt terræ per quas fluunt.

78 Mintij fluminis à parte Benaco manantis, aquæ ſunt deterrimæ, & inficiunt loca per quæ decurrunt.

79 Terrea ſubſtantia ab aqua per coctionem, & ſublimationem ſecernitur.

80 Aquæ ſalubris ſigna, quomodo cognoſcantur?

81 Aquæ fluentes ad Aquilonem, vel Solis occaſum, tardius tranſmittuntur, quam fluentes ad Solis ortum.

82 Auicennæ conſilium, ne aquæ exterarum Regionum forenſibus noceant.

83 Romanorum diligentia in ſcrutanda qualitate aquarum, vbi Oppidum erant condituri.

84 Corrumpens aquas publicas grauiter debet puniri.

85 Leproſi in Gallia puteorum aquæ corrumpentes magnum habitantibus nocumentum intulerunt.

Sfe-

Digitized by Google

86 *Sfetigradi Oppidum munitiſſimũ Turcis deditur, corruptis aquis putei Arcis per iniectum Canis mortui.*

87 *Rumpentes aggeres fluminum publicorum pœna capitali puniuntur.*

88 *Vrbs an condi debeat in ſitu fluminis eam alluentis?*

89 *Hieronymi Maggij Iuriſconſult. Anglarenſis opinio de ſitu nouæ Vrbis condendæ eligendo, reijcitur.*

90 *Dominus feudi non poteſt de æquitate prohibere ſubditis piſcationem in flumine.*

91 *Natatio homines animoſiores, & audentiores reddit.*

92 *Romani Campum Martium Tiberi propinquum elegerunt, vt armati, & natantes exercerentur.*

93 *Iulius Cæſar natandi peritia ex grauiſſimis periculis euaſit.*

94 *Flumina apud antiquos, cur loco Deorum fuerint venerata?*

95 *Ægyptij ſecundum Nili ripam templa condebant.*

96 *Situs obnoxius inundationibus fluminum, eſt euitandus à conditore nouæ Vrbis.*

97 *Singularia exempla non ſunt trahenda ad conſequentiam.*

98 *Cornelij Taciti verba, de Senatuſconſulto Romanorum ſuper inundatione Tyberis.*

99 *Sixtus V. & alij Pontifices, inundationi Tyberis prouiderunt, vt Roma rarò detrimentum ſentiat.*

100 *C. Claudius Conſul, Oppidum Neſatij Iſtrorum per auerſionem fluminis expugnauit.*

101 *Fluminum auerſio per potentiſſimos exercitus tantum fieri ſolet.*

102 *Præſidiarij Bredæ ſiſtere non potuerunt curſum fluminis præterlabentis Vrbem, vt hoſtiles ſtationes inundarentur.*

103 *Palladij monitum de loco eligendo, vbi ſit vicinus fluuius.*

104 *Ciuitas Vtini alluitur duobus riuis è flumine Turrus extractis.*

105 *Antonius Grimano Palmæ Vrbis Prouiſor, riuum aquæ in ea deduxit valdè neceſſarium.*

106 *Locus Vrbi condendæ deſtinatus debet temperatè ad calorem, & frigus diſponi.*

107 *Vrbs ſi eſt nimio calori obnoxia, vel moderato deſtituta facilè fiet deſerta.*

108 *Epilogus ſuper ſitu nouæ Vrbis condendæ eligendo.*

INter omnia, quæ præcipuã, & quidem exactam in nouæ Vrbis ſtructura exquirunt indaginem, prudentiſſimi Vrbium conditores, atque alij complures iudicio, & rerum ſcientia præcellentes viri cenſuerunt, principem tenere locum, ſitus, ac

1 ac loci ipſius Vrbi † condendæ
idonei eligendi, animaduerſio-
nem; qua in re prius eſt ſcien-
dum, quod triplex eſt Vrbium
in extructione poſitio, ſiue ſitus
2 qualitas, quarum vna eſt † Con-
tinens, alia Inſula, & tertia
Cherrhoneſus dicitur, Iulio Pol
luce teſte in ſuo Dictionario in
gratiam Imperatoris Commo-
di edito, lib. 9. cap. 4. in fine.
Continens verò ſignificat ter-
ram à mari nuſquam diuiſam,
ideſt continuam, & ſine inter-
uallo: Inſula autem eſt, quæ
maris medio ſeparatur à conti-
nenti, de qua plura ſcripſit Bar.
in ſuo tract. de Inſula, & alij
ſummi iuris noſtri vertices ali-
bi: Cherrhoneſus dicitur terra
in modum Inſulæ mari cincta,
vno tantum, eoq; anguſto ſpa-
tio continenti adiuncta; Ego
autem de Vrbe in continenti
condenda ſcribere inſtitui, quã-
uis multa ex ijs, quæ à me erunt
conſcribenda, poterunt oppor-
tunè aliqua ſaltem ex parte ap-
tari alijs Vrbibus, vel in Inſula,
vel Cherrhoneſo condendis, at-
que incolendis, vel etiam iam
conditis; nam & ea plerumque
fuit rerum humanarum viciſſi-
tudo, vt Inſulæ plures eſſe deſie-
rint, & Continenti ſint adiun-
ctæ; prout memorat Plin. Na-
tur. Hiſtor. lib. 2. cap. 91. Præ-
miſſis igitur ſic prælibatis ego
vnum conſidero quod veteres
Sapientes plurimum æſtimarũt,
nempè vt ſolertiſſimus nouę Vr-
bis conditor, antequam illi ex-
truẽdæ manum admoueat, per-
3 acuto iudicio perpendat † re-
gionem in qua noua Vrbs erit
erigenda; Porrò regio laudari,
ac commendari ſolet pluribus
ſanè nominibus, hoc eſt à vetu-
ſtate, & primæuis cultoribus, à
Principibus, ab amplitudine,
ſitu, amęnitate, cęli clementia,
ſalubritate, feracitate, à flumi-
nibus, fontibus, lacubus, bal-
neis, mari, montibus, collibus,
& alijs, quæ ſciens omitto, & de
ijs Lectorem reijcio ad ſcripta
per Cornel. Valer. non contem-
nendi nominis Authorem in
ſuis Tabul. Rhetor. ſub capite
de demonſtratione rerum; Cę-
terum Ariſtides inſignis Orator
4 Athenienſis † inter alia com-
plura regionem Athenarum
celebrat Orat. to. 1. ſcilicet ab
opportunitate ipſius regionis
inquiens, eam nec vtique pla-
nam, nec vndiq; montoſam, ſed
ad vtrunque vſum aptè varia-
tam, eamq; perfectam eſſe in-
dicat, Orbiſq; totius imaginem
in ſe continentem; & Ariſtotel.
Politic. lib. 7. & ibi Diuinus
eius interpres Thom. de Aqui-
no aſſeuerat, regionem oporte-

re

re eſſe feracem rerum omnium ex quibus humana natura enutriri, ac conſeruari conſueuit: ſed quia latiſſimus eſſet campus percurrendi laudes Regionis paucis hiſce contentus acquieſcam, & ad nouam Vrbem propius accedam; itaq; ſummo ſtudio penſandum eſt, vt veluti rerum omnium parens natura hanc humani corporis compaginem ex quatuor inuicem conſentientibus elementis mira quadam concinitate effinxit, atque formauit, quibus corpus ipſum ali, coaleſcere, ac conſeruari poſſet; ſic & nouæ Vrbis
5 condendæ debeat eligi † ſitus, ac locus, cui natura ipſa concordi, & benigno omnium elementorum afflatu feliciter arrideat, vt Vrbs ædificanda, & futuri eius Ciues, & Incolæ ab eorum concentu vitali alimentum, incrementum, ac conſeruationem recipere valeãt: nam
6 ſanitas † humanorum bonorum pulcherrimum eſt, quatuor facultatum corporis, calidi, frigidi, humidi, & ſicci conuenientia; Ita Suid. in Hiſtor. littera Y. alioqui certum eſt Vrbem, vel vnius ex ipſis quatuor elementis adiumento deſtitutam, vel aliquo ex eis deſcito à natiuo ſtatu, diù conſiſtere minimè poſſe; Hinc legimus mul-

7 tas malè poſitas † Vrbes miſerè interijſſe, vel terræ ſterilitate, aliove eius vitio, vel aëris inclementia, vel aquarum confluxu nimio, aut defectu, vel demum ignis, ideſt caloris exceſſu, aut defectu, prout animaduertit vir celebris Nicol. Bieſi. Cęſareus olim Medicus in lib. 3. de Republic. relatus à Simanca Hiſpano in ſuis libris de Repub. lib. 1. cap. 3. Nec abs re nouę Vrbis conditor debet prius accuratè explorare bonam ipſorum elementorum ſubſtantiam, & qualitates, quæ circumſtant; nam iure receptum extat homi-
8 nes ſubiectos † originarios, & habitantes in Ciuitate, Terra, vel Oppido, in quibus quis habeat dominium, teneri ad præſtandum Domino iuramentum, quod vocant aſſecurationis, vt tradunt DD. omnes in cap. 1. qualit. vaſſall. iura. debe. fidelit. & eorum authoritate, ac Bald. Bertran. Ruin. Afflict. Capiz. Grammat. Rubei Alexand. & Iacobini de Sancto Georg. reſpondit Rolan. à Valle in conſ. 52. num. 3. vol. 3. quo in loco hanc vnam præter alteram dicti iuramenti reddit rationem, quia ipſi originarij, vel habitantes recipiunt ſubſtantiam elementorum in terra Domini, & de eiuſcemodi iuramento

K plura

plura ſcripſit Menoch. in conſ. 943. num. 15. vſque ad num. 25. vol. 10. & alibi idem Menoch. & alij DD. vnde viciſſim cura-
9 re debet † Princeps ſubiectis ipſis fidelibus eam elementorum ſubſtantiam, quæ Ciuibus, & Incolis viuidam ſalutem, ac ſecuritatem ſpondeat, vt ſubditi ipſi longæui, & hilares poſſint reipſa dicti iuriſiurandi religionem feliciter implere pro diuturna ſecuritate, & incolumitate eorum Principis: ſiquidem Xenoph. in Pædia Cyri lib. 8. in princ. ſcitè ſcripſit, *bonum*
10 *Principem † nihil differre à bono Patre*: nam, & Parentes filijs prouident, vt bona his nunquã ſint defutura; memores tamen ſint ſubditi, quod ſi Principis Imperium violauerint, elementa ipſa miniſterio Principis contra eos inſurgent: Quid autem per elementorum ſubſtantiam à Principe optimo ſubiectis eius fidelibus ſuppeditandam, ego intelligam, infra vberius enucleabo; nec enim me latet elementa ipſa, prout cuncta alia à ſolo Deo Opt. Max. eorum, ac rerum omnium opifice, & conditore, diuinoq; illius nutu pendere, tametſi admirando, atque cæleſti eius permiſſu, ac iudicio piè credendum ſit con-
11 tingere, quòd elementa † ipſa eorum mutent vices quandoq; odio teterrimi dominatus cuiuſpiam Tyranni, ac ſceleſtorum eius flagitiorum, prout plura non obſcura à probatis authoribus relata exempla teſtantur: ſicut è diuerſo elementa ipſa mutata vice clementer fauere ſolent optimo, & Chriſtiano Principi, prout inter alia conſpicua exempla illud vnum extat de Theodoſio Magno Imperatore contra tirannum Eugenium in prælio pugnante, de quo ita cecinit Claudia.

—— *Tibi militat æther,*
Et coniurati veniunt ad claſſica venti.

Sed percurrendo ſigillatim materiam propoſitam elementorum in noua Vrbe condenda, non obiter expendendam, quia ex quatuor elementis vnde animantia quæque originem trahunt, duo ſunt, ex quibus, & in quibus potiſſimum viuit homo,
12 † terra ſcilicet, & aer, quæ duo ſunt magis familiaria, & quaſi domicilia hominis, ideo libet prius auſpicari à terra ipſa, quia homo natus prius in terram cadit, quod ex veterum more proditum videtur; quia vbi ortus
13 eſſet nudus † infans, confeſtim humi ſternebant, opemq; Deam alioqui Telluris nomine appellatam, huic officio priuatim de-

ſti-

ſtinatam inuocabant, vt naſcenti opem, & auxilium ferret, prout ex Varrone, Feſto, Macrob. Seruio, & Diuo Auguſtino refert Tiraq. in tract. in l. ſi vnquam in verſ. ſuſceperit liberos, num. 124. C. de reuocan. donatio. vbi multa alia more ſuo congerit, ex quibus libet hic etiam adnectere Papini. lib. 1. Syluarum in epithalamio Stellæ, & Violentillæ ita canentem

Tellure cadentem
Excepi, fouiq; ſinu.

Et idem lib. 3. & in Epicedio in filium,

Tellure cadentem
Excepi, & vinctum genitali carmine foui.

Et idem Papin. lib. 2. Syluarum in Genethliaco Lucani:

Natum protinus, atque humum per ipſam
Primo murmure dulce vagientem
Blando Calliope ſinu recepit.

14 Terra † igitur nouæ Vrbi extruendæ idonea eſt conſideranda, nudane ſit, & aquis carens, aut ſyluoſa, & aquoſa, & an concaua ſit, & æſtuoſa, vel alta, & frigida, & alia in indiuiduo circa ſitum Vrbis recenſet Hyppoc. lib. de aere, aquis, & locis cap. 1. & ibi locupletiſſimus eius interpres, ad cuius ſcripta legentem remitto: Præterea diſpici debet, an ſoli fertilitate ſit prædita, vel ſterilitate affecta, vt per Nicol. Bieſi. de Republ.
15 lib. 3. Vbertas † enim terræ non indigenas modo detinet, ſed etiam aduenas inuitat. Q. Curt. de reb. geſt. Alex. Magn. lib. 8. ſicut è diuerſo ſterilitas, & infecunditas terræ indigenas, & aduenas auertit: Hinc Deus Opt. Max. Numeri cap. 13. locutus eſt ad Moyſen dicens: *Mitte viros, qui conſiderent terram Chanaan, quam daturus ſum filijs Iſrael, ſingulos de ſingulis Tribubus ex Principibus &c. Miſit ergo eos Moyſes ad conſiderandam terram Chanaan &c.* & præter alia eis iniunxit, vt conſideraret an ipſa terra bona, an mala eſſet, & mox an humus pinguis, an ſterilis, nemoroſa, an abſque arboribus &c. & prædictis confert exemplum Alex. Magni relatum à Diuo Thoma de Aquino de Regim. Princip. lib. 2.
16 cap. 3. vbi inquit, quod † cum Dinocrates Architectus alioqui peritiſſimus Alexandro Macedoni demonſtraſſet in quodam monte Ciuitatem egregiæ formæ conſtrui poſſe, interrogaſſe fertur Magnus ille Rex, ſi eſſent agri, qui Ciuitati poſſent frumentorum copiam miniſtrare, quod cum deficere inueniret, reſpondit vituperandum eſſe, ſi

quis in tali loco Ciuitatem extrueret, non enim expedit mul-
17 titudinem † hominum habitare, vbi victus non ſuppetit copia. Illud quoque ex mente Ariſtot. Politic. lib. 7. penſandum eſt, quod Vrbis ſitus opportunè & ad terram, & ad mare iacere debeat, tum quia oportet ad auxilia ferenda, communem eſſe locorum omnium vndequaq; aptitudinem, tum propter importationem fructuum; nam opus eſt Ciuitatem ſuſtentari ex fructibus propriæ Regionis, vel etiam alterius, quod fieri non poteſt, niſi deferantur ad ipſam Vrbem; facilius autem deferentur, ſi Vrbs condita fue-
28 rit † communis terræ, & maris. Præterea ad lignorum materiã, & ſi quid aliud opificium ſimile Regio in ſe habeat facilem inuectionem, animaduertendum demonſtrat ibidem Ariſtoteles, & Diuus Thomas; & lignorum copiam in ſpecie in nostra Vrbe condenda præter alia requirit D. Iacobus Comes Purliliarum in ſingulari eius libro de re mi-
19 litari. Ideò lignea † materies eſt diligenter conquirenda, vt ad Vrbem extruendam abundè ſufficiat: Qua in re ſitus erit eligendus, qui proxima habeat loca Regionis, nempè nemora, & ſyluas varijs, & præcipuè ingentibus, proceriſq; arboribus confertas, quæ ſucciſæ poſſint peraccommodè in Vrbem ipſam inuehi, quæque ſuggerant copiam lignorum ad fornaces coquendas, & probè conficien-
20 dam coctilem † calcem, quæ ſi ſit niuibus concolor, & ſpongijs leuior, erit inſtrumentum maximum fabricarum, vt latè admonet Caſſiodor. variar. lib. 7. in formula de præpoſito calcis, ibi videndus. Siquidem ſumma fuit apud priſcos Romanos cura nemorum, & ſyluarum; quibus Præfectos eligebant ex ordine ipſo Conſulari, vt elicitur ex carmine illo Virgilij;

Si canimus ſyluas, ſyluæ ſint Conſule dignæ.

quod luculenter explicat contra aliorum ſententiam doctiſſimus author Petrus Crinit. de honeſta diſciplina, lib. 4. cap. 5. quo in loco mentionem facit obſer-
21 uantiæ Sereniſſimæ † Venetæ Reipublicæ, quæ Præfectis præcipuam hanc ſyluarum, ac nemorum curam demandare ſolet, vt quotannis ſtata illa, & arbores ex publico decreto excindantur, vt copioſa materies cõſtruendis nauigijs ſuggeratur, vt habetur ibidem per Crinit.

Inſuper eſt diſpiciendum, an ipſum terræ ſolum ſit appoſitum

ad

ad calcis, arenę, lapidumq; omnis generis facultatem, copiamque præbendam, vel propiora ei loca ſint inueſtiganda, quæ ſolidis lapidicinis ſint prædita vnde ſaxorum vis eximi, & honeſto compendio ad nouam Vrbem comportari valeat: Etenim † vetuſtis quoque ſæculis plurimi maiore multo æſtimatione dignati ſunt ea loca, quæ materiam haberent proximam rei nouiter ædificandæ; Propte-
22 rea Epheſij † Ciues ſummis planè honoribus ſunt proſecuti Paſtorem quendam nomine Pixodarum, qui fuit author detegendi vicini loci candido marmore fæcundi, gratia conſtruendi celeberrimum illud phanum Dianæ Epheſiæ ſacrum, idq; ſine diſpendio, aut labore conuehendi repertum marmor ex Paro, Heracleavè, aut Tarſo Vrbibus: Proinde Epheſij ipſi ob fauſtum eiuſce loci inuenti nuntium, mutato Pixodari nomine eum Euangelum nuncuparunt; Imò Magiſtratus ſtatis anni menſibus lege tenebatur ad eūdem locum inuentum proficiſci, & ibi iuxta illius æui ſuperſtitionem ſacra facere, & ſi non feciſſet, pœna mulctabatur teſte Vitruu. de Architectura lib. 10. cap. 7. De inuentione lapidicinæ, qua templum Dianæ Epheſiæ conſtructum eſt, & ipſiuſmet Pixodari Hiſtoriam periucundam proſecutus eſt idem Petr. Crinit. de honeſta diſciplina
23 lib. 2. cap. 8. Item † terræ ſitus eſt eligendus in quo paſcua herbida ſint adiacentia, tum pro glebis inde fodiendis, & in nouam Vrbem importandis pro vallis, & propugnaculis terreis in ea extruendis, tum cauſa pabuli animantibus vtilis, ac pernecessarij diu noctuq; exhibendi: Hinc Eurynome à ſpatioſis paſcuis dicta eſt, hoc eſt Lati-
24 nis, latipaſcua; Ideo & † Apamea Vrbs Bithyniæ laudata eſt à Strabo. Geograph. lib. 16. hoc præcipuo nomine, quod prata haberet ampliſſima paſcendis bobus, equiſq; idonea; quod etiam ſignificat l. 2. C. de paſcu. public. vel priuat. lib. 11. quæ prohibet ab animalibus militum prata priuatorum Antiochenorum deuaſtari, ita tamen, vt ſine læſione prouincialium prouideant Curiales, quo pacto animalium militarium paſtui conſulatur: olim enim diuitiæ potiſſimum in pecoribus erant;
25 vt notum eſt: nam pecoris † nomen eſt generale, & complectitur omnes quadrupedes gregatim paſcentes, l. legatis, § pecudibus, ff. de leg. 3. & inſtit. ad l. Aquil. in princ. cum aliis concor-

cordantibus per Cæpol. adductis in tract. de ſeruitut. ruſticor. prædior. cap. 9. De ſeruitute iuris paſcendi, quo in loco ſcribit, quæ dicantur paſcua, & quotuplex ſit paſcuum, & latè materiam paſcuorum enucleat; Hinc & in Prouincia Fori Iulij loca præcipua in quibus equarum armenta collocata pri-
26 mum à Longobardis † perhibentur, Aquileienſes, ſiue Forojulienſes ſaltus fuiſſe teſtatur elegantiſſimus ſcriptor Bernardus Saccus Patrit. Papien. in ſua Hiſtor. de Italic. rer. variet. ſiue Ticinen. Hiſtor. lib. 8. cap. 14. Vnde & modo in pago Fraelaci, & adiacentibus ſoluitur Ar-
27 mannia † pro locis antiquitus electis ad pabulum publici armenti.

Modò autem reſpectu nouæ Vrbis condendæ ſcrutandum eſt, an ſitus terræ eligendus ſit obnoxius animantibus ex terra ipſa enaſcentibus, eique, & accolis circumiacentibus admodum pernicioſis, ac infeſtis; nam conſtat palàm plures Vr-
28 bes † varijs ex cauſis, & vel hac præſertim vna animantum incolis noxiorum fuiſſe deſtitutas, derelictas, atque deletas, vt tradit Plin. de Natur. Hiſtor. lib. 8. cap. 29. vbi authoritate M. Varronis affirmat fuiſſe in Hiſpania ſuffoſſum à cuniculis Oppidum, à Talpis in Theſſalia, à Ranis Ciuitatem in Gallia deſertam, à Locuſtis in Africa, ex Gyaro Cycladum inſula incolas à Muribus fugatos; Item Coſæ Vrbs Italiæ murium quotidiè erumpentium multitudine obruta eſt: Amyclas quoque à Serpentibus deletas, & circà Cynamulgos Æthiopas latè deſertam eſſe regionem à Scorpionibus, & Solpugis, & gentem deletam; & à Scolopendris abactos Atheretes; hæc Plin. quæ nuper annotauit etiam eruditiſſimus ex recentioribus Iureconſultis Camillus Borrellus Oliuetanus conſil. ſeu controuerſ. 1. num. 187. 188. 189. vbi plures alias Vrbes, & loca enumerat animantum, ac beſtiolarum excidijs, ſolo æquata; & plura congeſſit Iul. Barbara. variæ doctrinæ Author in ſua Officina in Annotatio. in verſic. Populi natiua ſede pulſi; vbi Authores ad id citat M. Tulli. Iuſtin. Plin. Appia. Herodot. Pauſan. Ioſeph. Merul. Cori. Blondum, & alios, de quibus ibi habetur. Item Strabo ſcriptum reliquit apud Baleares inſulas, domos, & arbores fuiſſe ſubrutas cuniculis ſubterraneis, incolaſq; eam ob rem fuiſſe coactos implorare opem Romanorum.

Item

Item Pieri. Valeriã multiplicis lectionis laude vir inſignis in ſuis Hierogl. lib. 29. Rana. ſiue &c. in verbo Ruſticitas in fine; teſtatur Ranas, & Mures olim Abderitarum regionem, incolis inde expulſis deſolaſſe, in quorum ingentem multitudinem, quę cladem illam fugie-
29 bat † Caſſander Antipatri cum incidiſſet, eos in ſocios recepit, agrumq; illis in Macedoniæ finibus aſſignauit. Nec ſilendum
30 eſt † Apulia, quæ preter ſiccitatis malum, innumerabilium inuſcarum infeſtationi eſt obnoxia, quod etiam teſtatus eſt Virgil. Georgic. lib. 3.

Eſt lucus ſilarim circa, ilicibuſq; virentem
Plurimus Alburnum volitans; cui nomen Aſillo.

à quâ re manaſſe populare prouerbium fertur; Quiſquis Inferni pęnas ſubire tentat, Æſtatem in Apulia, Hybernum circa Aquilam agat.

Præterea non eſt reſpuenda alia etiam ratio, an ſcilicet ſolum, in quo noua Vrbs eſt condenda, motui terræ ſit facilè obnoxium; nam inficiari nemo poteſt innumeras Vrbes in motu terræ, ac illius hiatu fuiſſe funditus attritas, & abſorptas: vnde incolæ earum ſuperſtites, nouas, & externa domicilia armis
31 ſibimet quærere coacti ſunt, † vt de Tyro Vrbe celebri crebris olim motibus terræ quaſſata, & à cultoribus derelicta prodidit Q. Curtius de reb. geſt. Alex. Magni lib. 4. quæ quidem Tyri Ciuitas & claritate, & magnitudine ante omnes Vrbes Syriæ, Phenicesq; memorabilis extitit, vt idem Q. Curtius eod. lib. 4. refert; & vt alia exempla antiquioris æui ſileam, ſe ſe illud adhuc ſanè memorandum exemplum Aſiæ offert, in qua motus terræ xij. Vrbes ſimul perdidit; tametſi in celebri illa altercatione inter xj. ex primarijs ipſius Aſiæ Vrbibus de ſui gloria, & vetuſtate certantibus apud Senatum Romanum, ſcilicet de nouo Templo erigendo, & dicando Tyberio Cæſari Imperatori in vna ex eiſdem
32 Aſiæ Vrbibus † Alicarnaſſij aſſeuerarunt, mille & ducentos per annos nullo motu terræ mutauiſſe ſedes ſuas, viuoq; in ſaxo fundamenta Templi poſita fuiſſe, vt teſtis eſt Cornel. Tacit. Annal. lib. 4. cuius locus eſt ſcitu digniſſimus: Verum quia in Orbe nihil vt immobile eſſet natura concepit; ipſa Alicarnaſſiorum Vrbs per tot ſecula immunis à motibus terræ, demum ullum motum non effugit, quoniam Alexander Magnus

Ali-

Alicarnaſſum Vrbem permunitam obſedit, eamq; non ſine labore expugnatam ſolo æquauit, idem Q. Curtius lib. 2. & quod diximus ſupra, euitandum fore ſitum terræmotibus obnoxium, perſpicuo, & lacri-
33 mabili admonemur † exemplo nouiſſimi terræmotus in Apulia ſecuti die 30. Iulij 1627. per quem aliquot Vrbes, & Oppida funditus interierunt, & multa mortalium millia miſerandum in modum fuere conſumpta.

Nec etiam ſilentio eſt inuoluendum aliud monitum, lynceo oculo, & iudicio perpen-
34 dendum; nempè, † an ſitus terræ eligendus ſubdolis hoſtium machinis, aut cuniculis facilè tentari poſſit; nam experimento ipſo tam antiquis, quàm poſterioribus ſæculis probatum eſt, multas Vrbes, & Oppida, ac loca hiſce occultis ſubſtructionibus eſſe diruta; Huc pertinet (vt alia omittam) exemplum Alexandri Magni, qui
35 quidem † in Gazæ Vrbis expugnatione, aſtu nato locorum ſitu, agi cuniculos iuſſit facili, ac leui humo acceptante occultum opus, quippe multam arenam vicinum mare euomit, nec ſaxa, cotes, quæ interpellarent ſpecus, obſtare dignouit, idem Q. Curtius lib. 4. ſed adhuc mihi in mentem venit inſignis cuniculus, quo M. Fuluius Conſul Romanus poſt Ambraciam Vrbem olim Regiam Pyrrhi Epirotarum Regis diu fruſtra expugnatam, tandem cępit, prout recenſet T. Liuius lib. 38. Quamuis rei militaris periti duces, & viri acumine iudicij verè ſingulari, contrarijs cuniculis clandeſtinas cuniculorum hoſtilium inſidias, plerumque irritas fecerint, & varijs modis eorum ſtructuras perſenſerint, ac eluſerint, de quibus accuratè inter alios ſcriptores meminit Paul. Ioui. Hiſtor. lib. 28. ibi videndus, dum Viennæ Vrbis Auſtriæ toto Orbe clariſſimæ obſidionem anno 1529. menſe Septembri ingenti, ac formidabili exercitu à potentiſſimo Solymano Othomano inaniter tētatam cultiſſimo ſtylo æternæ memoriæ commendauit; Hinc inter præcipua fundamenta, quibus apud ampliſſimum Venetum Senatum alias vſque de anno 1590. actum fuit de munienda Vrbe Vtinenſi, hoc in primis fuit per peritiſſimos Architectonicæ animaduerſum,
36 † quod ſitus illius poſitio, licet in campeſtri planitie, attamen quia foſſa Vrbis circumcirca videbatur exciſa in viuo lapide, nullam pati poterat ſubterraneorum

neorum cuniculorum iacturam, & propterea notabilem eiuſdem Vrbis ſitum inexpugnabilem reddi poſſe videbatur. Et quia ſupra de Vrbibus, & Inſulis à cuniculis animantibus ſubrutis, ac deletis memini, à quibus forte hauſtum eſt inuentum cuniculorum militarium, libet hic afferre Martialem lib. 13. ſuorum diſtichorum ſic canentem, & ſcitè monentem,

Gaudet in effoſſis habitare cuniculus antris,
Monſtrauit tacitas hoſtibus ille vias:

Illud quoque non aſpernendum eſt hic adijciendum, nem-
37 pè quod † locus nouæ Vrbis cōdendæ ſit eligendus, qui amęnitate habitationis oblectet; nec enim deſeritur locus amęnus, imò ad eum confluit habitantium multitudo, vt admonet Diuus Thom. de Aqui. de Regim. Princ. lib. 2. cap. 4. & Cagnol. itidem de vita, & Regimine boni Princip. nu. 65. vbi plura de amęnitate congeſſit, quæ tamen adhibito temperamento expendit, ſubdens amęnitatem
38 moderatè eſſe vtendam, † quia nimia amęnitas ad delitias allicit homines, & ideò Ciuitati, & Ciuibus plurimum officit, prout ibidem Cagnol. damna ex ea
39 ſcatentia refert; † nec enim corpori tantum, ſed etiam moribus ſalubrem locum eligendum fore, docet Seneca epiſt. 51. inquiens, vim Annibalis Pæni hyberna ſoluiſſe, & indomitum illius niuibus, atque Alpibus corpus eneruaſſe fomenta Campaniæ: Hinc Caſſiodor. variar. epiſt. lib. 11. epiſt. ſcripta Gaudioſo Cancellario in fine ſcribit, quod omnia amęna delicata ſunt ad labores, & facilè onus afflictionis ſentiunt, qui vti ſuauibus delitijs cōſueuerunt: propterea molles ſuprà quàm dici poſſit, & extrema notatos luxuria priſcos Perſarum Reges fuiſſe ferunt, qui vt annua tempeſtatum deuitarent incommoda varios Regionum ſitus, & terrarū tractus mutare ſoliti erant:
40 † Hyeme namq; ob mitiorem Cæli plagam Suſis degebant, erat enim is Regionis tractus, præter alia commoda, inter paucos amęniſſimus, Suſamq; Perſarum lingua ob pulchritudinem lilium ſignare volebant; In æſtiuis autem caloribus Ecbatana petebant montoſis ſitam locis, & algidis, perflatibusq; expoſita frigidis: Autumnum verò omnem in Perſepoli tranſmittebant; reliquumq; poſtmodum anni ſpatium Babylone morabantur, vt aſſeuerat Leonic. Thomæ. grauis author

Digitized by Google

de varia.Hiſtor.lib.3.cap.94.

41 † Amenitas igitur ſitus moderata eſt eligenda, ad quam pertinet iuxta ſenſum D. Thomæ in præcitato lib.2.cap.4.locum eſſe camporum planitie diſtentum, arborum feracem, montium propinquitate conſpicuum, nemoribus gratum,& aquis irriguum; demum verò, ne ſine corollario de hac terræ materia alioqui ampla diſcedam, iuuat hic adnectere aliud ſingulari animaduerſione dignum, quod forte in prima animaduerſionum acie fuiſſet collocandũ ſecundum cuiuſpiã ſenſum; ſed ex cauſa libet mihi

42 hic adijcere, hoc eſt, † quòd nouę Vrbis conditor librato iudicio perpendat, qui ſint futurę Vrbi vicini, ac finitimi populi, & an pacis, & tranquillitatis amantes, vel nimio bellandi ſtudio addicti, & inquieti, aut alio affectu agitati: quoniam ſi noſtra admodum intereſt in rebus priuatis (vt ſunt prædia vrbana, & ruſtica) bonum habere vici-

43 num, & euitare malum; † ſpina enim vicinus dicitur malus à Diuo Bernardo ſuper Cantic. Canticor. ſermone 48. tom. 1. Quanto magis ſpectandum eſt in noua Vrbe condenda, qui, & quales ſint vicini, cum ex trita Iuris noſtri norma moneamur,

44 † vbi maius verſatur diſcrimen, ibi cautius eſſe agendũ: Item an

45 vicini ſint potentes; † Vrbes enim, & Regiones in medio potentium ſitæ, ſolent eſſe materia bellorum, teſte Demoſthene in arg. ideò vicinitas præpotentiorum eſt effugienda, qui ſe-

46 cundum adagium † Cardamo ſimiles dicuntur, cuius ea eſt natura, vt herbarum in propinquo naſcentium humorem ad ſe, vi quadam perliciendo cogat areſcere, vt inquit Ariſtopha. in nebulis, & eius interpres, & Columel. de re ruſtica lib. 1. cap. 3. & refert Tiraquel. de legibus connubial. l. 5. num. 35. & vlt. & ad hanc rem mirificè confert authoritas Virgilij in lib.3. Æneid. vbi inducit Helenum Vatem dantem reſponſum Æneæ petenti quo in loco Vrbem condere deberet, & quos, & quot malos vicinos effugere ſic monens,

Has autem Terras, Italiq; hanc littoris oram,
Proxima, quæ noſtri perfunditur æquoris æſtu,
Effuge, cuncta malis habitantur mœnia Graijs
Hic, & Narytij poſuerunt mœnia Locri.
Et Sallentinos obſedit milite campos
Lyctius Idomeneus; hic illa Ducis Melibæi

Par-

Parua Philoctetæ ſubnixa Petilia muro.

Item Lucanus Poeta inducit Ariminenſes ita conquerentes,

O' male vicinis hæc mœnia condita Gallis;
O' triſti damnata loco: pax alta per omnes
Et tranquilla quies, populos, nos præda furentum
Primaq; Caſtra ſumus, melius fortuna dediſſes
Orbe ſub Eoo ſedem, gelidaq; ſub Arcto;
Nos primi Senonum motus, Cimbrumq; ruentem
Vidimus, & Martem Lybies, curſumq; furoris
Teutonici, quoties Romam fortuna laceſſit
Hac iter eſt bellis &c.

Et vt aliqua de malo vicino ex legali penu depromam, iuuat hic afferre ſententiam iuris di-
47 ctantem, quod † res iudicatur minoris pretij ratione mali vicini, Iaſ. in l. j. §. ſi hæres, nu. 7. ff. ad S. C. Trebell. Gherard. in ſingulari. 22. in fine, & Pinell. in l. 2. parte 2. cap. 2. nu. 35. C. de reſcind. vendit. & idem Iaſ. in §. ſed iſte, num. 107. inſtit. de actio. vbi ponit caſum notatu dignum ſecundum eum; Atque huc confert id, quod memorat Plutarc. in lib. Apophtegmat.
48 † de Themiſtocle, qui dum prædium venderet proclamari iuſſit, bonum quoque vicinum habere, & plura de malis vicinis adducit Decia. in conſ. 15. num. 8: vol. 4. vbi in ſpecie affert exemplum ipſius Themiſtoclis, & Columel. ac Demoſthenem in Oratione contra Caliſtenem, qui in ſummis malis connumerat malum vicinum nanciſci, & Menoch. in tract. de præſumpt. lib. 3. præſumpt. 83. num. 9. 10. & 11. vbi adducit Mantuam, Sfortiam Oddum, Plautum, & Catonem ſcribentem, malum vicinum æquè, ac morbum nocere; & Hæſiodum ſentientem
49 † tantum damni ex malo vicino, quantum ex bono commodi nos conſequi: & ibidem nu. 11. ſubdit idem Menoch. de quodam eius malo vicino hæc verba: *quod re ipſa ego experior, qui, ſatis mali vicini duritie affligor, eiuſq; canum latratibus tanta moleſtia afficior, vt vix ſtudijs interdum incumbere valeam; nec is meis, vel amicorum precibus à tanta abduci inhumanitate poteſt;* hæc ibi Menoch. Verumtamen licet in noua Vrbe condenda is eligi debeat locus, cui benigna, & concors quatuor elementorum aura, & præcipuè terra (vt ſupra oſtendi) fęliciter arrideat, tamen in hoc ipſo terræ elemento ſingularis quædam

ſuperni numinis gratia; & præſentia, quicquid ſecus humanæ vis eligat prudentiæ, optimam ſibi partem vendicare ſolet, vt plura extant exempla, quæ prętermitto: vnum autem pium, & memoratu dignum Imperatoris Conſtantini Magni à grauiſſimis authoribus allatum hic referre ſufficiet; etenim Princeps ille Chriſtianiſſimus cum Romæ eſſet, palàm deteſtatus eſt ſacra gentilium; deq; noua Vrbe ædificanda omnis idolatriæ prorſus experte, mente decernit, antiquumq; Ilium cogitat, eoq; profectus, dum parat opus abſterretur à numine, à quo etiam Byzantium petere ſuadetur; Hæc autem quomodo ſe habuerint, vide apud Zoſim. lib. 2. & Sozomen. lib. 2. cap. 2. & Bedam de locis ſanct. lib. 4. cap. vlt. qui affirmat illud diuinæ vocis accidiſſe prodigium, vt ædificantium apud Ilium Vrbem inſtrumenta nulla hominis arte in aduerſum litus reperiretur eſſe tranſlata, Aquilam verò ſuſtuliſſe funiculum cæmentariorum, & iuxta Byzantium deieciſſe illum, quod teſtatur etiam Zonar. Annal. tomo 3. & Cedre. in compend. anni 18. Conſtantini; qui ſubdit non vnum, ſed plura fuiſſe mutata à Conſtantino adhuc ancipite Vrbis condendę loca; addit ad hæc Nicephor. Hiſtor. Eccleſiaſt. lib. 8. cap. 4. de ea illud quoque memoriæ
50 proditum eſt, vt † Imperator ipſe pedibus haſtam manu tenens, ambitum, & mœnia eius definiens circumijt, quòd comitibus eius vlterius quam cōueniret pomęria Vrbis proferre videretur, quendam ex illis ad eum acceſſiſſe, ac rogaſſe, quouſque tandem here? illum q; diſertè reſpondiſſe, eouſq; dum, qui me præcedit ductor conſtiterit; vnde ſatis conſtabat, cæleſtem quampiam ei præiſſe virtutem, quæ eum, quod fieri deberet, inſtrueret: & prædicta confirmantur etiam authoritate Cardinal. Baron. in ſuis Annalib. Eccleſiaſt. in vita Conſtantini tomo 3. Hæc tandem ex multis, quæ dici poſſent, reſpectu ſitus terræ eligendi, dixiſſe ſufficiat.

Nunc verò ad materiam ſitus ratione aeris eligendi deſcendam, & breuiori, qua potero via hanc vtique amplam percurram; Itaq; in noua Vrbe ędificanda diligens eſt aeris habenda ratio:
51 Nam † præcipua humani boni pars eſt vt aer, vt dicit idem Hippocrat. in lib. de flatib. nempe illius temperies, & ſalubritas ſequitur Ariſtot.

Po-

Politic. lib. 7. & ibi explicat Diuus Thomas: nam & Platonis teſtimonio, in corporis bonis præcipuum illud eſt ſanitas, & firma valetudo; & quod in ſummi ipſius ſapientis optatis erat, ideſt bene valere; quod ab aere ſalubritate prædito, dimanat: ſiquidem aer inſpiratus minori cum alteratione peruenit ad ipſum vitæ principiũ, quod eſt cor, vt inquit ibi Diu.
52 Thom. & ideo † aeris temperies incolis ſub eo degentibus multa ſingularia bona confert, quæ tùm corpori humano, & eius formæ, tùm animo, atque ingenio mirè conducunt, quia ex illius puritate, & cæli clementia contingit homines viuere, & vitam diù propagare, eosq; eſſe forma, & prudentia præſtantiores, ac lõgè alijs meliores, ac animorum conſtantia, & fortitudine inſigniores, vt latè probat in prædicto Politic. loco idem D. Thomas, & in lib. 1. de Regim. Princip.
53 † Ad Vrbis autem ſalubritatem, ac valetudinem optimè confert ſi Vrbs ipſa in Solis ortum, aut certè in Septentrionem vergat: Hæc enim magis commodis auris refrigeratur, & ſalubrior eſt, idem Ariſt. Polit. lib. 7. cuius ſententiæ conſentanea eſt opinio etiam Hippoc. in d. lib. de aere, aquis, & loc. cap. 1. vbi ita ſcriptum reliquit;
54 † *Si quis ad Vrbem ſibi incognitam perueniat circumſpicere oportet illius ſitum, hoc eſt quomodo ad ventos, & Solis exortum iaceat: non enim æquales vires ſunt ad Septentrionem ſitæ, & vergentes ad Auſtrum, neque eius, quæ Solem exorientem, & quæ eundem occidentem ſpectat; Hæc igitur diligenter oportet perſcrutari;* hactenus Hippoc. Item Vitruu. lib. 1. ſcribens primum electionem loci ſaluberrimi eſſe faciẽdam, monet, vt is ſit excelſus, & non nebuloſus, non pruinoſus, regionesq; Cæli ſpectans, neq; æſtuoſus, neq; frigidus, ſed temperatus, & alia ibi per eum ſcripta.

Aeris verò probatiſſimi, ideſt ſalubris dignoſcẽdi plures ſunt notæ, inditia, ac ſigna à ſcriptoribus ſparſim prodita, ex quibus aliqua ſcitu digna elici facilè poſſunt ex D. Thoma de Aquino de Regi. Princip. lib. 1.
55 cap. 2. † quo in loco ſalubritatem ex animalibus dignoſci poſſe deprehendit: nam ſi eorum viſcera inueniantur bene olentia, homines quoque ſalubriter ibi degere poterunt: contra verò ſi animalium membra reperiantur morbida, item ſi hominum ibi commorantium facies be-

benè coloratæ appareant, robu-
ſta corpora, & bene diſpoſita
membra, ſi pueri multi, & viui-
di, ſi ſenes multi, & ex contra-
rijs apparentibus, dubitari non
poterit locum eſſe inſalubrem,
& mortiferum: Prædictis quo-
que adſtipulatur Xenoph. in
Pedia Cyri lib. 1. affirmans lo-
corum ſalubrium, & inſalubriũ
certiſſima afferre teſtimonia
tùm corpora, tùm colores; vul-
tus enim figura, coloris bonita-
te commendatur, qui eſt animi
56 noſtri ianua; † quales enim ſu-
mus intus, ex cute plerumque
indicamur: Aeris igitur tem-
peries tanquam multipliciter
laudanda, ſpectari debet in no-
ua Vrbe conſtituenda; Hinc
57 † veteres Æſculapiũ aerem di-
xerunt, ex quo bona valetudo,
quam Græci Hygineam appel-
lant tam homini, quàm cunctis
alijs animantibus exiſteret,
Apollinem verò, qui ipſe Sol
eſt, iure patrem Æſculapij vo-
carunt, quod Sol anniuerſarias
viciſſitudines ſuo curſu confi-
ciens, aeris ſalubritatem imper-
tiat: vnde effectum eſt, vt in
Vrbe Ægienſi in Achaia exta-
ret olim inſigne templum Æſcu-
lapio ſacrum, quod memorat
Pauſan. in Achaic. ſiue lib. 7.

Et quoniam ſupra de ventis
aliqua obiter attigimus, tan-
quam nouæ Vrbi fęliciter aſpi-
rantibus, iuuat hic adijcere
Homerum teſtantem, Fauoniũ
inter omnes ventos admodum
ſerenum flare per campos Ely-
58 ſios; & † Athenis ſtatę quotan-
nis preces pro ſalutaribus ven-
tis ad Deum fundi ſolebant, vt
refert Leonic. Thomę. in ſuo
Dialogo inſcripto, Sadoletus,
ſeù de precibus: ſicut ergo in
noua Vrbe erigenda ſitus aeris
temperie commendandus eligi
debet, ſic ex diuerſo aeris inſa-
lubritas, & intemperies eſt ſum-
mo ſtudio euitanda: Quapro-
pter inſalubritas aeris præcipuè
ſemper curæ in ea auertenda, &
effugienda fuit noſtris legum-
latoribus, qui ex profeſſo reſpon
59 derunt, † aeris intemperiem iu-
ſtam præbere cauſam non mo-
randi in aliquo loco, Bart. in
Auth. de ijs, qui ingredi ad ap-
pel. num. 40. & Felyn. in cap.
accedens 2. verſ. 6. concluſio. vt
lite non conteſta. & Sfortia Od-
dus de reſtitutio. in integ. quæ-
ſtio. 7. artic. 9. num. 95. parte 1.
60 † Item præſtat iuſtam excuſa-
tionem non eundi ad locum in-
temperie aeris affectum, Socy.
ſen. in cap. veniens, num. 23. de
accuſat. & Felyn. in d. cap. acce-
dens, & cap. ex tranſmiſſa, nu. 8.
de præſcriptio. & Ripa in tract.
de peſte, tit. de priuileg. iudici.
num.

Digitized by Google

num. 4. & eos referens ſecutus eſt Menoch. de arbitrar. iudic. lib.2.centur.5.caſu 421.nu.27. vbi inter alias cauſas cogeſtas,
61 ex quibus † Monachus Religionem, aut Monaſterium deſerere, aut ad Religionem laxiorem transſire poſſit, ait eſſe malam aeris temperiem; quam concluſionem extendit etiam ad Moniales, & authorem adducit Franciſc. de March. quæſtio 965. parte 1. & Abbat. cap. vlt. de regulár. & alios DD. ibidem videndos. † Hinc videmus in Patria noſtra, quòd Moniales degentes in antiquiſſimo Monaſterio Aquileiæ ob aeris craſſioris intemperiem, præter hibernum tempus, quotannis æſtiuo tempore commorantur in Ciuitate Fori Iulij; vbi ad hoc habent Monaſterium inſigne, & vbi viget aer puriſſimus;
62
63 † Item eadem intemperies excuſat Epiſcopum vnius Ciuitatis, vt poſſit ſedem ſuam transferre ad aliam Ciuitatem, idem Menoch. dict. centur. 5. caſu 423. num. 12. per iura ibi alle-
64 gata; & ideo † Reuerendiſſimus Dominus Matthæus Sanutus ſenior piæ memoriæ Epiſcopus Concordienſis ob notoriam vetuſtæ Ciuitatis Concordiæ intemperiem, ſedem ſuam Epiſcopalem authoritate Summi Pontificis tranſtulit ad inſigne Oppidum Portusgruarij Concordiæ proximum, vbi Reuerendiſſimus Dominus Matthęus Sanutus eius ex fratre nepos, & ſucceſſor Epiſcopus pientiſſimus, ac vigilantiſſimus reſidet:
65 Et ideò † locus non dicitur ſecurus vbi extat aeris intemperies, DD. omnes in cap. ex parte de appellat. & gloſ. in cap. ad ſupplicationem, de renunciat. & refert, ac ſequitur Barbac. in cap. cauſam matrimonij, nu. 6. de probatio. vbi num. 7. ſubdit, quod ad hoc, vt locus dicatur ſecurus, non ſufficit ab hoſtibus; ſed etiam ab aeris intemperie; & hac vna præcipua ratione Gregor. XII. Pontifex noluit ſe conferre ad Cócilium Piſanum, timens aeris grauitatem, qua tunc affecta erat Ciuitas Piſana, vt poſt Marian. Socin. & Felin. refert Decia. conſ. 20. num. 33. vol. 1. quæ tamen Ciuitas æuo noſtro nacta eſt longe mitiorem Cæli clementiam ſub Sereniſſimis Magnis Ethruriæ Ducibus clementer (vt par eſt) & feliciter imperantibus:
66 † eamque varijs inſignibus, honoribus, & priuilegijs prudentiſſimè exornantibus, & inter alia celebri ſtudio, equeſtris ordinis Diui Stephani inſtitutione, ac honore cudendæ ibi Prin-

Principis monetę in memoriam vetuſtæ Maieſtatis eiuſdem Ciuitatis Piſarum: quibus forte rationibus, & alijs Vrbs illa eſt aucta Ciuibus, & incolis; ſed quia ampliſſima eſſet materia euagandi per aerem temperie inſignem, & intemperie laborantem, ego hoc vnum addo ſingulare in Iure noſtro receptum, & vtilitati minorum apprimè conferens, nempe quod
67 † aeris intemperies adeo operatur, vt reddat intereſſe affectionis animaduerſione dignum,
68 nam † ſi minor in emendo, vel permutando incideret in locū, hoc eſt in malam aeris temperiem, ille dici poterit læſus perinde ac ſi nactus foret malum vicinum, Cæpol. Ripa, Oddus relati à Menoch. in tractat. de pręſumpt. lib. 3. præſumpt. 83.
69 in fine, & † hic adduco exemplum Regis Aragoniæ, qui deportatis aſſignare conſueuerat Inſulas prauo aere affectas, vt citius ibi morte forent intercepti, vt refert Bald. ex auditu ſuorum diſcipulorum Aragonum in l. j. in fine, C. de monopol. Tametſi aliàs lege cautum eſſet, ne quiſpiam reos in Gyp-
70 ſum, vel Oaſim mitteret, † pręterquam Præfectus Auguſtalis, & Dux Thebaidos, & ne in perpetuum, ſed per annum; idque fuit inductum ea ratione, vt Græci interpretes tradunt de Oaſi olim Oppido in deſertis Lybiæ ſito teſte Herodot. lib. 3. quod eſſet infeſtum culicibus, & muſcis grandioribus cauſam mortis ſæpè afferentibus reis ad
71 eum locum miſſis: † dādi enim ſunt vitæ vſus ijs, quibus vita conceditur, prout humaniter aiebat Imperator Tyberius, de quo ita meminit Cuiac. in ſuis obſeruat. iuris lib. 8. cap. 27. & hic locus ipſe de Oaſi me ad-
72 monet, vt referam † Neſtorium Antiochenum Hæreticum, & præſertim in Deiparam Virginem impium, quarto ſuæ condemnationis anno fuiſſe ab Imperatore Theodoſio deportatū Oaſim, Nicephor. Eccleſiaſt. Hiſt. lib. 14. cap. 35. cuius mox ſceleſtiſſimi lingua fuit antemortem à vermibus corroſa, idem Nicephor. eo. lib. 14. cap. 36. quod ſanè diuino vltore iudicio ſecutum perhorreſcāt homines rei impietatis in verum Deum, & Deiparam Virginem, & hæc de aere ſcripta modo ſufficiant.

Poſt aeris ſalubris inueſtigationem à conditore nouæ Vrbis adhibitam, iuuat aquam percurrere, de qua plenis, vt aiunt velis viſus eſt differere Hippoc. in ſupradicto eius lib. de aere,

aquis,

aquis, & locis, prout etiam per aerem latè eſt ſpatiatus: Verum quæ nominatim ad Vrbem pertinent ex mente Ariſtotelis prę-ter ipſum Hippocr. cui admodum eſt deferendum, ego aliqua adijciam, & ex alijs probatis authoribus hauſta ſubijciam. Itaq; Ariſt. Politic. lib. 7.
73 prodidit, † Vrbem aquarum affluentiam habere debere maximè naturalem, & in Ciuitatibus, quæ rectè ſapiunt diſtinguendum eſſe vſum, vt aliç ſeorſum aquæ ad cibum, & potum, aliæ ad aliam indigentiam deputentur; Quod enim aqua, & eius vſus Vrbi ſit perneceſſarius, hoc ipſis etiam patet lippis; nam Venuleius antiqui ſæculi Iuriſconſult. in l. final. ff. de
74 riuis reſpondit † *eam eſſe aquæ neceſſitatem, vt ſi illius vſus auferatur homines ſiti necentur*: quod ante eum affirmauit diuina pagina in lib. Iudith c. 7. inquiēs, *quod qui aqua priuatur ſine gladio interficitur*: & antea in cap. 2. dicitur, *quod ex ariditate aquæ, is qui patitur, inter mortuos reputatur*, & ideo de neceſſitate aquę plura congeſſit Ripa in tract. de peſte ſub tit. de præſeruatio. remed. contra peſtem, num. 6. &
75 alijs; Imò † Reipub. intereſt optimas eſſe, & ſalubres in Ciuitate aquas, Ripa ibidem, & eas irriguas eſſe præoptandas exemplo Axæ filiæ Caleb nuptę Othonieli, quæ patri petenti cur ſuſpiraret reſpondit, *Da mihi benedictionem: Terram auſtralem, & arentem dediſti mihi, iunge & irriguam: dedit itaque ei Caleb irriguum ſuperius, & inferius*; ita enim habetur Ioſue cap. 15. Item aquæ debent eſſe perennes, prout luculenter indicat locus ille apud Pauſan. in Phocic. ſiue lib. 10. cuius verba ſunt hęc, *A Cheronea ſtadium x x. via Panopeum ducit; Vrbs ea eſt Phocenſium, ſi modo Vrbem eam appellare par fuerit, in qua Ciues non Prætorium, non Gymnaſium, non Theatrum, non Forum vllum habent, non denique vllum perennis aquæ conceptaculum*, hęc Pauſan. quem locum alibi locupletiorem reddam, dum longe alias Vrbis partes complures eſſe oſtendam; Verum ad dignoſcendas aquas ſub terra perennes plura ſunt inditia, & ſigna collecta per inſignem authorem Leonem Baptiſtam Albertum Florentinum in ſua Architectura lib. 10. cap. 4. ad quem legentes reijcio: vbi præſertim inter alia affert authoritatem Taciti Hiſtor. lib. 5. ſcribentis, Moſen in ſua peregrinatione coniectura herbidi ſoli largas aquarum venas aperuiſſe, licet Etnicus ille ſcriptor,

& Chriſtiano nomini infenſus,
quod præter naturam accidit
hoc velamento voluerit obdu-
cere: Item de ſignis aquarum
perennium, & earum notione
vide omnino ſcitu digna ſcri-
pta à Theodorico Gothorum
Rege in epiſtola vltima Apro-
niano Viro Illuſtri priuatarum
apud Caſſiodor. variarum lib. 3.
& vltra ſcripta per Leonem Ba-
ptiſtam, & Theodoricum ad
eliciendam aquarum perénium
notitiam, mihi ſe ſe offert Ioan-
nes Ruellius Pariſienſis magni
nominis medicus Chriſtianiſſi-
mi olim Regis Galliarum in
tract. de natura ſtirpium par. 2.
lib. 2. cap. 126. in fine: quo in
loco affirmat authoritate De-
76 mocriti in Geoponicis, † aquam
ibi ſubeſſe perennem, vbi Buto-
mum, Cyperus, arundo, latum
gramen, & Batrachion quod
Chryſenthemon appellant, eru-
perint, & id teſtimonio Aquile-
gum, qui ſolum foderunt, aut
excauarunt: Præterea animad-
uertendum eſt ex Theophraſti
ſententia lib. 6. de cauſis plan-
tarum, & aliorum veterum, a-
quam terræ per quam percurrit
ſaporibus infici nõ aliter quam
fructus vitis, atque arborum,
qui res radicibus innctas ſapiãt,
quod imitatus eſt Plini. Natur.
Hiſt. lib. 31. cap. 4. vbi inquit,
77 † tales eſſe aquas, quales ſunt
terræ per quas fluunt, qualeſq;
ſunt herbarum quas lauant ſuc-
ci, vt eoſdem amnes parte ali-
qua inſalubres reperiri non ſit
abſurdum dicere, & ita ſenſit
etiam Vitruu. lib. 8. cap. 4. verſ.
per quarum venas aquæ vis per-
currens tincta &c. Huc etiam
conferunt ſcripta per celebrem
olim medicum huius Vrbis Vti-
nenſis Thomam Minadoum
Rhodiginum medicarum diſpu-
tationum lib. 1. diſput. 6. affir-
78 mantem † flumen Mintij à par-
te Benaco manantis, ſicut in ſui
fauce ex Benaco ipſo profluen-
te deterrimas habet aquas, ita
omnibus locis, quos præterfluẽs
aluit eandem prauitatem ob-
79 tinere. Hinc † ad purificandam
aquam vtimur coctione, & ſu-
blimatione, quibus terrea ſub-
ſtantia ab aqua ſecernitur; Vl-
terius, quia parũ prodeſt aquas
eſſe vberes, irriguas, & peren-
nes, alijſq; dotibus ſiue quali-
tatibus præditas, niſi (vt iam
attigi) ſint optimæ, & ſalubres,
iuuat hic aliqua de ſalubritate,
& bonitate, non inutilia deliba-
re: nam ea, quibus plurimum,
& frequentiſſimè vtimur corpo-
ris humani cauſa, plurimum ad
illius ſalutem conferunt. Ari-
ſtoteles Politic. lib. 7. & ibi Diu.
Thomas: ſciendum igitur eſt
opti-

80 † optimam eſſe aquam illam, quæ nullam guſtanti, ac olfacienti de ſe præbet qualitatem, ſed & bibenti iucundiſſima, & aſpicienti puriſſima videtur, quod ſi à præcordijs quoque celeriter deſcendat, nullam aliam meliorem quęrere oportet; quæ verò longa in præcordijs facta mora ſtomachum ledit, atque inflatum, grauemq; reddit, vitioſa putanda eſt, neque enim caleſcit, neque frigeſcit facilè huiuſmodi aqua, ac elixata quoque in ea tardiſſimè, ęgrèq; coquũtur, ita docet Paul. Ægyneta ſummus vetuſti ſęculi Medicus in ſuis præceptis ſalubribus cap. 50. de Aquis. Qui igitur per ſigna aquam dignoſcere voluerit, id hauriat ex pręceptis eiuſdem Ægynetæ, qui etiam
81 præſcribit † aquam ad Aquilonem, & Solis occaſum fluentem tardè tranſmitti, atque incoctilem eſſe, & cum difficultate caleſcere, ac frigeſcere, quę verò ad Solis ortum, vt per meatum aliquem, aut per terram decurrit, & cito caleſcit, frigeſcitq; hæc de ſe optimæ aquæ ſpetiem præbet; hæc, & plura alia ſcitu digna, & ſingulari vtilitate referta de aquis, & earum bonitate, & ſalubritate habentur apud ipſum Ægynetam, nec non apud Hippocr. de aere, aquis, & locis cap. 1. & plura bona de eadem materia tradidit Galen. de bonitate aquæ lectio. 8. Nec ſanè reſpuenda ſunt ea, quæ de laudibus, & bonitate aquarum cõgeſſit Athenę. Dipnoſophiſt. lib. 2. cap. 2. Quibus accedant quoque cumulata per noſtrates Iureconſultos, & in ſpecie per Ripam in d. tract. de peſte ſub tit. de præſeruatio. remed. contra peſtem, num. 13. vſque ad nu. 19. & Cagnol. de Vita, & Regim. boni Principis nu. 64. vbi optimam eſſe refert eam aquam, quæ limpida, perlucida, & tenuis ſit, quæque in candidum infuſam non commacularit, quæ feruefacta fecem non dimiſerit, quæque alueum quo perfluat, muſcoſum, & præſertim ſaxa coinquinata non reddiderit, & vt ibi per Cagnol. Cui hoc vnum liceat adijcere, quod Auicen. lib. 1. F. 3.
82 D. 5. C. 7. admonuit, † peregrè proficiſcentes lutum Patrię ſuæ ſecum afferre, eumq; aquis peregrinis admiſcere, vt aqua ſalubrior effecta corporibus nullam inferre poſſit læſionem.

Cæterum ne illotis manibus, (vt aiunt) attingam ea, quę priſci Romani belli, & pacis, omniumq; ingenuarum artium gloria longe clariſſimi obſeruarunt circa aquarum notionem

83 in Oppidis condendis; † ſciendum eſt admirabilem quãdam in aquis explorandis Romanos ipſos adhibuiſſe ſolertiã, quando Oppida erant fundaturi, nam pecudum exta rimabãtur: ſi enim iocinora eorum liuida, aut vitio aliquo affecta inueniebant, id malum, aquarum vitio eueniſſe ſibi perſuadebant, & ideo alibi Oppida condebant.

Itaq; ex ſupra congeſtis rationibus, & iuribus euitandæ ſunt aquæ habitatoribus noxię, ne conditori nouę Vrbis, vitium aquarum vitio verti poſſit, vt elicitur ex ſacra veteri pagina lib. 4. Regum cap. 2. vbi hæc habentur. *Ecce habitatio Ciuitatis huius optima eſt, ſicut tu Domine proſpicis, ſed aquæ peſſimæ*

84 *ſunt, & terra ſterilis*. † Nec abs re Iura noſtra, & leges, aduerſus corrumpentes aquas publicas graues pœnas ſtatuerunt, vt refert Ripa in d. tract. de peſte ſub tit. de preſeruatio. &c. num. 35. vbi citat nominatim Frontin. in libro inſcripto de aquis in Vrbem influentibus, & contra huiuſmodi corruptores aquarum Plato in libro, ſeu Dialogo de legibus ad quas leges prodidit; & hinc videmus, quod aliàs tempore Philippi Longi Regis

85 Galliarum, cum † quidam leproſi corrupiſſent aquam in puteis, & ciſternis, vnde plurimi mortalium conſumebãtur, fuit ſenerè in eos animaduerſum, vt elicitur ex Paul. Æmil. de Geſt. Francor. lib. 8. & memoria vere

86 dolenda conſtat, † Oppidum Sfetigradi munitiſſimum aduerſus Turcas propugnaculum Epirotarum, per proditionem militis, qui cauem mortuum iniecerat in puteum arcis, & aquas corruperat, compulſum ad deditionem, vt habetur in vita Georgij Caſtriotæ fortiſſimi

87 Principis. † Item contra rumpentes aggeres fluminum publicorum indicta eſt pœna capitalis, prout ſancitum extat geminato Senatuſconſulto Veneto, altero edito anno 1530. 29. Februarij, & altero 1568. 24. Auguſti tenoris vt in vtroque.

Veruntamen quia de aquis in genere hactenus plura conſcripſi, placet modo nonnulla in ſpecie in medium afferre, &

88 præſertim, † an noua Vrbs condi debeat in ſitu fluminis eam alluentis? Qua in re varia fuit ſententia grauiſſimorum virorum, & ſcriptorum, & inter alios Hieronymi Maggij Iureconſulti Anglarenſis, & multiplicis eruditionis viri in amplo eius Tractatu Italico ſtylo edito, & ſic inſcripto, *Della fortificatione delle Città* libro 1. cap. 2. Ibi enim

enim Maggius breuiter inquit, multis placere Vrbem condi debere ſuper flumine, ea vnica ratione ibidem allata, hoc eſt commoditatis aquarum: ſed mox rationem illam impugnat ex cauſis ab eo adductis, nempe metus inundationis Vrbis, exẽplo Arni fluminis, cuius impetu Florentia damnum graue paſſa dicitur, ac Tyberis à quo pluries alma Vrbs Romæ fuit inundata: Item ex cauſa aluei fluminis, & deriuationis eius: Item ex cauſa ſalutis corporum, quæ ab aquis fluuij, & auris inſalubribus, indè ſurgentibus lædi poſſunt medio vaporum, nebularum, aeris, & frigiditatis indè manantium, vt ibi per eum, quibus adſtipulari viſus eſt Homer. Odyſſeæ lib. 5. inquiens, horas antelucanas è flumine

89 eſſe ſemper inſalubres.† ſed his non obſtantibus contrariam ego amplector ſententiam, vt ſcilicet Vrbs noua extrui debeat, ſi modo rei natura, & ſitus patiatur, ſuper flumine, vel ei proximo loco, ita potiſſimum ſuadente ratione à multis prudentibus aduerſæ opinioni applaudentibus accurato ſtudio perpenſa, hoc eſt ratione commoditatis, facili, & expedita via adiumentum præbentis importationi, & exportationi rerum planè omnium ipſi Vrbi, & illius incolis modico impendio vtilitatem afferentium; & quia mei nõ eſt propoſiti in hac quęſtione fluminis ex profeſſo diſcuſſa ab alijs, meum interponere iudicium, ideò quò ad multiplicia commoda humano vſui conferentia ex flumine dimanantia ego vnumquemque cupidum relego ad ea, quæ vberrimè perſcripſit celebris vir nominis Ioannes Boterus in lib. 1. de cauſis magnitudinis, & magnificentiæ Ciuitatum poſt decem libros de ratione ſtatus Italico, & eo quidem eleganti ſtylo iamdiù in lucem edito, cap. vlt. in quo commoditatem conductionis eſt complexus; Præterea aliæ non leues, nec aſpernendæ accedunt rationes ex opportunitate fluminis ſcatentes, nempe vſus piſcium ex eo naſcentium pijs ſtatis diebus ſacroſancto Chriſtiano ritui ap-

90 primè neceſſarius: Ideo† ęquum non eſt feudi Dominum ſubditis prohibere in flumine piſcationes, quæ iuris naturę, & gentium eſſe cenſentur, Iacob. de Sancto Georg. in Inueſtitura Feudi, in verbo, & cum piſcationibus nu. 2. & Boſſi. in tract. cauſ. crimin. tit. de aquis, & fluminibus num. 119. & Ruin. conſ. 28. 29. & 30. lib. 1. qui impu-

pugnat Deci. ſecus tenentem in conſ. 271. & ita prædictos DD. referens reſpondit Menoch. cõſil. 298. num. 2. vol. 3. & alij DD. alijs in locis. Item quotidianus aquæ hauſtus, & potus, tam hominibus, quàm animantibus, alimentum ſalubre afferens: Hinc Cato lib. 7. orig. fluuium Iberum Orientem ex Cantabris laudat vti magnum, & pulchrum, & hoc vetuſto verbo, piſculentum, ideſt piſcoſum; Illud quoque hoc in loco non eſſe obiter tranſeundum puto, quod ex flumine elicitur
91 ratio natationis, † quæ maximè omnium exercitationum ab antiquis in exiſtimatione fuit habita, & eſt meritò habenda, quòd homines à periculis maximis (vt dixit Plato in Gorgia) liberarit, eosq; ad audendum fortiores, & animoſiores redderet; prout pluribus rationibus, & auctoritatibus hunc natationis vſum, tum in mari, tum in fluminibus, tum alijs in locis luculenter comprobat Mercurialis de arte Gymnaſtica lib. 3. cap. 14. de natatione, vbi præter alia inquit, tantum per plura ſæcula ipſius natationis vſum inualuiſſe, vt non minus pueri natandi artem, quam prima litterarum elementa edocerentur: & ideò veteres Romanos, vt teſtis eſt Veget. de re
92 milit. cap. 10. † campum Martium Tyberi flumini vicinum delegiſſe, in quorum altero armorum exercitationes inirent, in altero ſudorem, pulueremq; diluerent, ac ſimul natare perdiſcerent; & quia (vt iam dixi) idem ſummæ vir doctrinæ Mercurialis in d. cap. 14. & lib. 6. cap. 12. de natationis, & piſcationis effectibus, materiam ipſam natationis, tam ratione militaris Gymnaſticæ, & exercitationis antiquitus obſeruatæ, quàm ob valetudinis obſeruationem, & quarumdam humani corporis affectionum curationem ex profeſſo eſt proſequutus, ideo ne videar alienam, vt in adagio dicitur, metere meſſem, tanti viri ſcriptis ibi videndis libenter acquieſco: quibus hoc vnum addo, quòd
93 † Iulius Cęſar inuictiſſimus Imperator hunc natandi vſum, tum in mari, tum in fluminibus adeò calluit, vt ex grauiſſimis periculis intrepido animo natando feliciter euaſerit, & interdum impatiens moræ, ſi flumina traijcere non poſſet, ea natando ſuperabat, vt ſcriptum reliquit Suet. Tranquill. in vita eiuſdem Iulij Cæſaris cap. 57. & 64. imò idem Cęſar magnis commodis ſæpè, & aliquando

vita

vita ipſa caruiſſet niſi natare ſciuiſſet Sueton. ibidem. & ideò ſi didiciſſet natandi vſum Cyri exercitus, tam inſignem calamitatem, de qua ſcripſit Xenoph. in ſua Pædia non accepiſſet; item Germani natandi periti, & ſummi vrinatores olim habiti ſunt, & ideò non in balneis, vt Romani, & alij lauabant, Alexander Genial. Dier. lib. 4. c. 19. Item Suid. littera A. quod Seuerus Imperator, Antoninū præter alia quibus eum inſtrui curauit, natando etiam in fluuium quoque ea tempeſtate exerceri voluit; tametſi naturæ improbitas in filio, inſtitutionis paternæ diligentia potentior fuit. Ex his igitur, & pluribus alijs expedit nouam conſtituere Vrbem ſuper flumine, vel propè flumen nauiga-
94 tioni idoneum. Nec abs re † veteres, fluuios omnes, & fontes pro Dijs maximis, & præcipuis habuiſſe memorat idem Ariſtides Orator Athenienſis in Oratione Iſthmica ad Neptunum tom. 1. orationum, & à varijs gentibus, & populis honor planè ſingularis fuit habitus varijs fluminibus, vt apud Ægyptios Nilo propter inſigne emolumentum, apud Theſſalos Peneo propter pulchritudinem, apud Scythas Iſtro propter magnitudinem, apud Ætholos Acheloo propter fabulam, apud Spartiatas Eurotæ propter legem, & apud Athenienſes Iliſſo propter ſacrificia, prout de ſingulis meminit Maximus Tyrius Philoſophus Platonicus ſermone 38. Vtrum dijs dicanda ſint ſigna.
95 † Item mos Ægyptiorum fuit ad Nilum, ſeu ſecundum Nili ripam templa ædificare Vitruu. lib. 4. cap. 5. & Ægyptios ipſos frequentia ad Nilum agitaſſe conuiuia meminit Photi. in excerptis ex Iſidor. vita.

Supereſt modo; vt obiectis Hieronymi Maggij reſpondeā, licet ex ſupra deductis ſint ſatis ſublata: Porrò inundationis obex facilè diluitur, ſi nouæ Vrbis conditor acumine iudicij ſui, & peritorum, ac circumcolentium, naturam proximi fluminis explorauerit, & an perniciofis inundationibus fuerit ple-
96 rumque obnoxium, † quo caſu ego ſentio eiuſmodi ſitum fore euitandum, & alium tutiorem eligendum: Quo verò ad Arni exemplum reſpondeo iuxta vulgatum Iuris noſtri axioma,
97 dictans, † ſingularia exempla non eſſe trahenda ad conſequētiam; Item licet Arnus aliquando exundarrit inſueto Cæli, & imbrium, alteriusvè caſus euentu, haud tamen ſuperna clemētia,

tia,

tia, & ſumma prouidentia Sereniſſimorum Mediceæ familiæ Principum, & Magnorũ Ethruriæ Ducum paſſa eſt ex aliqua inundatione, graue detrimentum Vrbi Florentiæ inferri, aut illius pulchritudinis decus auferri: Quò autem ad Tyberis inundationes, præter iam dicta, reſponſum ſe ſe offert ex loco memoratu digno apud Cornel. Taci. Annal. lib. 1. in quo etiam eiuſdem, & Arni, & Florentinorum fit mentio, cuius verba ſunt hæc, quæ licet paulo longiora ſint, libet hic adnectere.

98 † *Actum deinde in Senatu ab Arruntio, & Ateio, an ob moderandas Tyberis exundationes verterentur flumina, & lacus per quos augeſcit, auditaq; Municipiorum, & Coloniarum legationes, orantibus Florentinis, ne Clanis ſolito alueo demotus in amnem Arnum transferretur, idq; ipſis perniciem adferret, congruentia his Interamnates diſſeruere, peſſum ituros fœcundiſſimæ Italiæ campos, ſi amnis Nar, (id enim parabatur) in riuos deductus ſuperſtagnauiſſet; Nec Reatini ſilebant, Velinum lacum, qua in Narem effunditur obſtrui recuſantes, quippè in adiacentia erupturum: optimè rebus mortalibus conſuluiſſe naturam, quæ ſua ora fluminibus, ſuos curſus, atque originem, ita fines dederit; ſpectandas etiam Religiones ſociorum, qui ſacra, & lucos, & aras patrijs amnibus dicauerint; Quin ipſum Tyberim nolle prorſus accolis fluuijs orbatum minori gloria fluere: ſeu preces Coloniarum, ſeu difficultas operum, ſiue ſuperſtitio valuit, vt in ſententiam Piſonis concederetur, qui nihil mutandum cenſuerat,* hęc ibi Tacit. vbi refert id Senatuſconſultum eo anno factum fuiſſe, quo continuis imbribus auctus fuerit Tyberis qui plana Vrbis ſtagnauerat, & relabẽtem ſecuta erat ædificiorum, & hominum ſtrages, & ob id ante S.C. cenſuerat Aſinius Gallus, vt libri Sybillini adirentur. Ex his igitur ex Tacito relatis belliſſimè dignoſcitur, quæ dãna priſco illo æuo Tyberis inferre poſſet, & quibus rationibus occurri debetur eiuſcemodi damnis, vnde nouæ Vrbis author hauriet monita non contemnenda pro auertendo quonis detrimento ex flumine Vrbi proximo imminente. Verum ſi per tot ſæcula vſque ad præſens alma Vrbs Roma ſuis viribus inuicta conſtat, & æterna eſt permanſura, vt Auſonius Poeticæ olim facultatis, & Romani Conſulatus gloria periluſtris hoc carmine prædixit,

Ignota æternæ ne ſint tibi tempora Romæ;

Digitized by Google

& alij alibi: nam verò tutelari numine ſecundum verum, & immortalem Deum, hoc eſt protectione Apoſtolorum Roma ipſa fulcitur (vt præter innumera alia exempla) Diuus Gregorius Pontifex opt. max. epiſt. 22. ad Ruſticianam Patriciam lib. 7. Regiſt. prænotauit, & Venantius Fortunatus pius Vates geminis hiſce verſibus cecinit,

A facie hoſtili duo propugnacula præſunt,
Quos Fidei Turres Vrbs caput Orbis habet.

Ideo Vrbs illa multiplici præſidio munita Tyberis exundantis impetum non formidabit: Nam & ipſe Tyberis à Principe Poetarum Virgil. Æneid. lib. 8. hoc carmine laudatur,

Cæruleusq; Tyberis Cælo gratiſſimus amnis.

99 Vltra quod † Sixti V. Clementis VIII. & aliorum ſummorum Pontificum vigilantia Tiberis inundationibus prouiſum eſt, vt nunquam, vel rarò Vrbs illa detrimentum ſentire poſſit. Sed vt è diuerticulo in viã redeam, iuuat alia etiam Maggij obiecta breuiter diluere, & illud de alueo fluminis, & eius deriuatione, cuius meminit Frontin. Stragatemat. lib. 3. cap. 7. de fluminum deriuatione, & vitiatione aquarum; vbi recenſet exempla P. Seruilij, C. Cæſaris, L. Metelli, Alexandri Magni, Semiramidis, & Cliſtenis Sycionij de fluminibus auerſis: nam non inficior ſummos illos belli Duces, ac præpotentes Reges, & Reginam, flumios ibi nominatos deriuaſſe: quibus ego addo exemplum aliud memoratu dignum apud T. Liuium lib. 41. quod in Iſtrico bello

100 contigit: *Nam† C. Claudius conſul, cui in ſortitione Prouinciarum Iſtria obuenerat, in Oppido Neſatio oppugnando amnem præterfluentem mœnia, qui & impedimento oppugnantibus erat, & aquationem Iſtris præbebat, multorum dierum opere exceptum, nouo alueo auertit; Ea res Oppidanos miraculo terruit, abſciſſæ aquæ*: hæc Liui. & alia ibi conſecuta non ſine lachrymis legenda; quæ quidem exempla adducere volui, licet à Maggio alioqui lynceo Iureconſulto, & Politico viro omiſſa, tum vt ipſius Maggij opinionem primo intuitu coloratam oſtenderem, tum vt eam diluerem, ratione deducta ex vno exemplorum ipſorum, & alijs etiam rationibus ſubnectendis: Porrò non me latet

101 † auerſionem fluminum à potentiſſimi hoſtis exercitu validiſſimo, prout credendum eſt

N tales

tales fuiſſe exercitus Reipublicæ Romanæ, Alexandri Magni, & Semiramidis Reginæ, & forte aliorum fieri potuiſſe; & exemplum C. Claudij Conſulis Romani in bello Iſtrico ſuprà allatum, duplici ratione opinioni meæ (ni fallor) applaudit, nempe dum T. Liu. inquit, amnem Neſatij Oppidi obſeſſi mœnia alluentem multorum dierum opere fuiſſe auerſum: Item auerſionem illam Oppidanos miraculo terruiſſe; Cum igitur auerſio fluminis complurium dierum ſpatium expoſcat, hinc admonetur Dux cautus belli, aut Præfectus Vrbis, Oppidivè obſeſſi, exploratores mittere, qui inſpiciant, & referant externam machinationem ſi quam forte molitur hoſtis, & mox habita ab exploratoribus ſuis notitia, lectorum militum copia eruptione facta nocturno, aut diurno tempore, nouam ſtudere impedire molitionem, aliovè aſtu cæptum opus interuertere, prout Ducis, aut Præfecti prudentiæ, & vigilantiæ magis expediens viſum fuerit, & capere conſilium, vt aiunt, in arenam. altera autem ratio ex Neſatio Oppido à Romano Conſule obſeſſo ſcatet, dum miraculi inſtar viſa fuit Oppidanis illa fluminis auerſio, quæ indicat, vel raro fieri, vel cum difficultate auerſionem fieri poſſe, quod & poſteriora ſæcula vſque ad præſens æuum noſtrum teſtata ſunt, & præſertim in Belgis ſuperioribus annis experimento firmatum, vbi † milites Præſidiarij
102 Oppidi Bredæ nunquam ſiſtere potuerunt fluminis præterlabentis curſum ad inundandas hoſtiles ſtationes; licet non inficier vetuſto ſæculo flumen Ophin fuiſſe deriuatum, teſte Pauſan. lib. 8. & poſtea etiam ad Niſibin poſt Antiochiam in obſidione auerſum fuiſſe fluuium, & inde partem mœnium diſiectam, vt refert Pompon. Lætus in Gallo Imperatore. Item Agis Pauſaniæ filius aliquandò impreſſione in agrum Mantinenſem facta, Ciues in Vrbe concluſit, & præter fluenti amne auerſo mœnia deſtruxit facta ex crudo latere, qui ad machinas bellicas tutior eſt cocto, & ſaxis; nam illi franguntur, & exiliunt è compagibus; Incoctus autem later non aqualis dicitur; diſſoluitur autem ab aqua non minus quàm à Sole, Suid. in L. P. Parui quoque refert, quod ex fluuio ſurgant vapores, nebulæ, & auræ inſalubres, & noxiæ humanis corporibus, vt aſſerit Maggius: nam inficior omnia flumina

eſſe

eſſe obiectis hiſce obnoxia: imò
ſi aquarum qualitas, bonitas,
ſalubritas, ac præſtantia digno-
ſcetur, iuxta ea, quæ ſupra ani-
maduerti, proculdubio obuiam
iri poterit omni ex aduerſo a-
quæ obiecto vitio, & damno:
ſed demum explorata aqua flu-
minis pernicioſa, confugien-
dum erit ad ſcripta Palladij de
Re Ruſtica lib. 1. tit. 7. his di-
103 ſertis verbis admonentis: † *Si*
vicinus eſt fluuius, vbi ſtatuimus
ſedem parare, eius debemus explo-
rare naturam, quia plerumque,
quod exhalat inimicum eſt, à quo
(ſi talis ſit) conueniet refugere
conditorem.

Ex ſuprà narratis igitur cau-
ſis expedit nouæ Vrbi flumen
interluens, aut ei proximum eſ-
ſe; Cæterum, quia in rebus hu-
manis nihil ex omni parte per-
fectum, & omnibus numeris
abſolutum reperitur, operepre-
tium erit, ſi Vrbis condendę ſi-
tus, fuerit flumine ei ſaltē pro-
ximo deſtitutus, artis humanæ
adiumenta adhibere, nempe ri-
uos ex aliquo fluuio, dotibus
ſupra delineatis prædito, in Vr-
bem ipſam deducere, & ſi non
nauigabiles, ſaltem ad vſum
Ciuitatis neceſſarium, prout
104 fruitur † Ciuitas Vtini; duo-
bus enim riuis è flumine Turrus
extractis quinto ab Vrbe lapide
in Vrbem ipſam labentibus,
magnis commodis habitantes
afficiuntur, atque altero ex eis
Excellentiſſimi Senatus iuſſu
in noua Palmæ Vrbe per cana-
lem manufactum decurrente,
ipſam præterfluens, & politio-
105 rem, & ſaniorem reddit, † ope-
ra, & vigilantia Antonij Gri-
mani Vrbis ipſius Prouiſoris
Generalis, cui tantum opus Ci-
uitas illa ingenuè adſcribit, vt
marmorea ſaxa teſtantur; &
hæc quidem de aquæ elemento
ad nouam Vrbem neceſſario
dixiſſe ſufficiat.

Modo autem ſupereſt, vt pau
ca etiam de elemento ignis hic
breuiter attingam; Qua in re
animaduertendum eſt, quod
monet Ariſt. Polit. lib. 2. cap. 1.
inquiens ad valetudinem, &
ſalubritatem conferre, ſi Vrbs
in Solis ortum, aut certè in Se-
ptentrionem vergat: hęc nam-
que magis commodis auris re-
frigeratur, & ſalubrior eſt: Qui-
bus adſtipulantur ſcripta per
Vitruui. lib. 1. cap. 4. & poſt eos
Diuus Thomas Ariſtotelis in-
terpres eod. lib. 2. cap. 2. & in
tract. ſuo de Regim. Princip.
lib. 2. cap. 2. vbi diſertè affir-
106 mat, † oportere locum Vrbi
deſtinatum ad calorem, & fri-
gus temperatè diſponi ſecun-
dum aſpectum ad plagas Cæli

Digitized by Google

diuerſas: quibus concinit carmen illud Virgilij,

—— Si meſſis in vmbra,

& aliud ad euitandum nimium æſtiuum calorem Tibull. Eleg. lib. 1. Eleg. 1. ita ſcitè canentis,

Sed canis æſtiuos ortus vitare ſub vmbra
Arboris ad riuos prætereuntis aquæ.

tametſi exceſſus nimij caloris ingeniti perdifficilè euitari poſſit; Hinc alius priſcus Vates inſulam in Aſiæ ora ſitam, varijs alioqui præcipuis naturæ muneribus refertam,

Infamem nimio calore, dixit,

107 Proinde † noua Vrbs condenda non debet eſſe nimio calori obnoxia, ſed nec moderato calore deſtituta, alioqui facilè incolis fiet deſerta, prout docuit idem Bieſi, in præcitato lib. 3. de Republica.

108 † Erit ergo ſitus Vrbis eligendus, vbi benigna quatuor elementorum concordia feliciter congruat, atque vbertate ſoli, frugum, vitium, & olearum præditus, apricis collibus ſeptus, ne moribus opacus, lapidicinis munitus, paſcuis latis affluens, nec animantibus noxijs infeſtus, nec motibus terræ affectus, nec ſubterraneis cuniculis obnoxius, planitie verò tuta, & moderata amenitate conſpicuus, & flumine nauigabili interſecante, vel ſaltem proximo, atque intrà Ciuitatem adſint putei, iugi, perenni, perlucida, & ſaluberrima aqua redundantes, & nullo caſu, licet inſueto æſtiuo Solis ardore, ac Soli ſiccitate deficientes; conditores enim his omnibus diligenter, & linceo oculo inſpectis effugient id, quod obiectum fuit Calcedonenſibus, qui prætermiſſo Bizantij ſitu nobiliſſimo, eorum Vrbem longè inferiori loco poſuerunt, & proinde tanquam cæci à peritis habiti ſunt, vt refert Tacit. Annal. lib. 3. in fi. ſed lætitia, & gloria cumulati, Vrbi taliter per eos firmatæ, impoſterum omnia fælicia, & fauſta contingere iure gloriabuntur.

De apparatu, ſeu principijs ſtructuræ nouæ Vrbis neceſſarijs. Caput Septimum.

SVMMARIVM.

1 *Præparatio diligens in negotijs arduis eſt adhibenda, antequam aggrediantur.*

2 *Præparatos oportet rem aggredi, non agentes præparari.*

Da-

3 *David, & Salomon antequam ſtructuram templi inciperent, omnia neceſſaria præpararunt.*

4 *Præfectus ædificationi Vrbis quid præparare habeat, antequam ædificium incipiat?*

5 *Malè ordinata etiam quæ rectè ſunt diſpoſita ſolent confundere.*

6 *Furni extrui debent, & piſtorum numerus præparari antequam aliud in noua Vrbe aggrediatur.*

7 *Demoſthenes fabricæ murorum ab Athenienſib. præfectus, corona donatur, quia celerrime opus abſoluerat.*

8 *Operarij pro condenda Vrbe, quâ ætate ſunt legendi?*

9 *Operariorum, & militum in ætatis diſtinctione eadem eſt conditio.*

10 *Milites legendi ſunt ætate adoleſcentes.*

11 *Ætas apta ad prælium ſecundum legem Moyſis erat ab anno 20. ſupra.*

12 *Ætas militaris ſecundum legem Ciuilem terminatur ab anno 18. vſque ad 70.*

13 *Ætas 18. ann. appellatur plena pubertas.*

14 *Legata alimentorum facta pueris vſque ad pubertatem durant in maſculo vſque ad 18. in fœmina vſque ad 14. ann.*

15 *Scipio Africanus ætatis annorum 18. fuit delectus Imperator exercitus Romanorum.*

16 *Caius Gracchus legem tulit in Tribunatu, ne quis ante annum 17. ad militiam cogeretur.*

17 *Maior annis 55. à munere perſonali excuſatur.*

18 *Operarij in Prouincia Fori Iulij ſeguantur ab anno 16. vſque ad 60.*

19 *Senex dicitur qui annum 60. attigit, vt ad æternam rei memoriam examinari poſſit.*

20 *Operarij dum ſunt in expeditione, militum priuilegijs potiuntur.*

21 *Remiges, & nautæ in claſſibus omnes ſunt milites.*

22 *Redemptores in noua Vrbe condenda ſolent partem operis faciundi conducere.*

23 *Redemptores poſt abſolutum opus conductum, antiquitus pecunias accipere conſueuerant.*

24 *Conſuetudo Do. Venetorum, cum aliquid locant redemptoribus.*

25 *Saxa pro ædificijs æſtiuo tempore debent eximi, & per biennium in ſolo iacere.*

26 *Lateres vtiliores ſunt, ſi ante biennium fuerint ducti.*

27 *Princeps, an poſſit bona priuatorum auferre?*

28 *Ciuitas pro vtilitate publica poteſt auferre bona ſubditorum.*

29 *Pretium rei ex cauſa publica priuato eleuatæ an ſolui debeat?*

30 *Germanicus Auguſtus pretium ſoluit pro fructibus locorum, quę Vallo comprehendebat.*

Cla-

31 *Octauianus Imperator Forum anguſtius fecit, ne domos vicinorum læderet.*

32 *Emptor perfecta emptione non habet regreſſum contra venditorem, ſi eidem auferatur prædium pro Vrbe condenda.*

33 *Operari an liceat diebus ſacris, & ſolemnibus pro Vrbe condenda?*

34 *Actio vbi eſt tempore peritura, proceditur etiam tempore feriarum in honorem Dei.*

35 *Debitor ſuſpectus de fuga poteſt capi etiam die feriata.*

36 *Debitor fugitiuus poteſt capi in domo propria.*

37 *Pro defenſione Patriæ nullo tempore eſt bellorum præparationi parcendum.*

38 *Negotia militaria quacunque die expediri debent.*

39 *Factum ex cauſa neceſſaria nunquam dicitur culpabile.*

40 *Pugnare pro tuenda vita, vel lege Dei, nunquam dicitur opus ſeruile.*

41 *Ciues Taruiſini fortiter agunt in munienda Vrbe aduerſus imminentis hoſtis obſidionem.*

42 *Operari non licet die feſto extra cauſam ingruentis neceſſitatis, etiam in Vrbe condenda.*

1 QVoniam † in omnibus negotijs præſertim arduis, & difficilibus antequam aggrediantur adhibenda eſt præparatio diligens, teſte Cice. de off. lib. 1. & ideò ſcitè Myſon Chiloni vni ex ſeptem Græciæ ſapientibus relatus à Tiraquel. de Retract. §. 1. Gloſ. 11. num. 2.
2 dixiſſe fertur, † oportere præparatos rem aggredi, non agentes præparari; propterea poſt maturè, ac conſultò perpenſam, & exactè animaduerſam rationé, & ſitum nouę extruendæ Vrbis, expedit omnia, & ſingula prius conquirere, ac parare, vnde tanti operis auſpicandi moles facilius abſoluatur. Hinc eſt, quod
3 † duo magni Reges Dauid, & Salomon, ſacrum, ac celeberrimum Hieroſolymis templum conditurí, auri, argenti, æris, ferri, lignorum, lapidum, aliarumq; rerum opportunarum, vim ante conuehi curarunt; à vicinis item Regibus, fabrorum, Architectorumq; ingentem numerum petiuerunt, vt nihil in tempore optandum eſſet: & optimè quidem ſummi Reges illi proſpexerunt; nam præterquam quod operi dignitatem addit, etiam ædificantis gloriam adauget, ſi quid tùm rectè factum, tùm celeriter fuerit abſolutum; proindè notam Euangelicæ veritatis effugiet diuinitus monentis per illa verba, *Hic homo cæpit ædificare, &*

& non potuit conſumare.

4 † Itaque munus erit ſolertiſ-
ſimi,& eminentiſſimæ authori-
tatis viri à Principe nouæ Vrbi
condendæ Præfecti, miniſtros
exploratæ fidei, & experimenti
homines ſeligere, quibus cura
ſit,omne officium, ſtudium, ac
diligentiam præſtare in accer-
ſendis fabris, lignatoribus, pu-
tearijs, quiq; flumina arcere,
dirigere, auertere ſciant, coćti-
lium laterum,calcisq; ex coćto-
ribus,lapidum foſſoribus,alijs-
que artificibus,ac gnaris,indu-
ſtrijsq; hominibus, quorum
opera,& ope indagetur,quę cu-
iusq; rei propria,quæ conditio-
nes ſint, quivè cęmentorum, li-
gnorumq; parandorum redem-
ptores velint eſſe, explorare;
operarum,plauſtrorum,iumen-
torum numerum conquirere; &
quo quidq; in loco materiæ, &
cęmentorum reperiretur, quæ
item curruum, & operarum,
quæ lignorum ad fornaces con-
ficiendas, quæ lapidicinarum
ad ſaxorum vim eximendam,&
comparandam, quæ arenæ foſ-
ſitiæ, ac fluuiatilis copia eſſet,
quivè demum certi, aſſuetiq;
homines forent ad illa conue-
henda, & honeſto ſtipe, ac im-
pendio comportanda, vt in
vſum ipſius Vrbis extruendæ
conuertãtur; Hæc enim omnia,
& ſingula ad ſummum Vrbis
Pręfectum referri debent,& per
ipſum ſigillatim, & diligenter
perſcrutari, vt rećtè diſponan-
tur, cum in hoc potiſſimum ce-
leritas,& felix exitus Vrbis con-
dendæ auſpicetur, vt benè or-
5 dinata benè procedant, † quæ
verò ordine carent,vel malè or-
dinantur, ea etiam quæ benè
ordinata ſunt ſolent confunde-
re ſecundum ſententiam Plato-
nis in lib. 6. de legibus.

Proindè in eam pręcipuè cu-
ram erit incumbendum,vt tan-
tæ congrua alimonia dietim
ſuſtentandæ genti nouo operi
neceſſariæ conſulatur, quod fa-
6 cilè continget,† ſi furni extruã-
tur, piſtorumq; numerus præ-
paretur, ita monente ſacra pa-
gina de furnis ante omnia in
noua Vrbe extruendis, 3. Eſdr.
cap. 2. cuius authoritate inniti
videtur Luc. de Pen. in l. hac
prouidentiſſima, num. 7. C. de
quib. mun. vel pręſtat. lib. 10.
item pręparatis većtibus, ligo-
nibus, & alijs inſtrumentis ad
terram fodiendam, ac opera-
rum, ſeu vaſtatorum numero
7 abundanti; ſic enim & † Demo-
ſthenes ab Athenienſib. fabricę
murorum Pręfećtus,cum omni-
bus præparatis celerrimè in-
iunćtum munus abſoluiſſet,me-
ritò ab Athenienſib. ipſis coro-
na

na donatus extitit, quod qui-
dem per Æſchinem Oratorem
in Oratione in Cteſiphontem
obiectum eidem legimus.

Et quia (vt dixi) inter prin-
cipales apparatus per Præfe-
ctum, & alios prępoſitos ad Vr-
bem ædificandam comparan-
dos, numerus operarum præci-
puè requiritur, iccircò hic bre-
8 uiter tangam, † qua ætate ſint
eligendi hi, qui operari debent
in condenda Vrbe? licet enim
in noſtræ Iuriſprudentiæ libris
nuſpiam legerim, cuius ætatis
iſti eſſe debeant, cum nec apud
noſtros Iureconſultos explicitè
viderim tractatum de Vrbe cō-
denda, attamen iſta inquiſitio
mihi videtur neceſſaria, quia
pluries vidi diſceptatum inter
Rurales ſuper excuſatione in-
iuncti oneris reſpectu ætatis, &
proindè cum tales operę in ter-
ra ſuis manibus fodienda, &
conuehenda, non leuem ſubeāt
laborem, non abſimilem fore
cum militibus eorum conditio-
nem in ætatis diſtinctione exi-
9 ſtimari, vnde † qua ratione mi-
les certæ ætatis eligi debet, ea
vtique & hi, qui huic operi va-
care tenentur, erunt ſignandi,
cum in hoc opere potiſſimum
labor corporis verſetur; atqui
10 ſciendum eſt, quod † adoleſ-
centes ſunt milites legendi,
prout ex Saluſt. tradit Veget. de
re milit. lib. 1. cap. 4. cuius ętat.
Tiron. ſunt proban. & ibi in ſpe-
cie facit mentionem de foſſa
ducenda per milites, pręter cę-
11 tera ibi relata: † Certa autem
ætas apta ad prælium eſt ab an-
no 20. ſupra, ſecundum legem
Moyſis, vt habetur cap. 1. Num.
12 † ſecundum verò legem Ciui-
lem eſt ab anno 18. vſque ad
70. vt Gloſ. eſt ſingularis in cap.
1. de pac. iur. firman. in vſibus
feudorum in verbo ab anno in
fin. niſi fortè à Principe indul-
geatur, l. fin. C. de teſtam. milit.
13 & illa † ætas 18. annorum ap-
pellatur plena pubertas, vt eſt
tex. in §. minorem, inſtit. de
adopt. & not. in l. nulla, ff. de
14 alim. & cibar. leg. vbi † legata
alimentorum facta pueris vſq;
ad pubertatem, intelliguntur
in maſculo durare vſque ad 18.
annum, in fęmina verò vſque
ad 14. vt not. gloſ. in d. cap. 1. &
ibi Bald. & eſt gloſ. in cap. le-
15 ctores, 32. diſt. Hinc † Scipio il-
le Africanus communibus ſuf-
fragijs cum 18. annorum eſſet
Imperator delectus eſt, vt in-
quit Leo V. Imperator in ſuo
ſingulari lib. de bellic. apparat.
cap. 20. de ſent. milit. num. 78.
Liuius autem lib. 5. ſcribit,
L. Valerio quartum, M. Camillo,
M. Æmilio Tribunis militum
Con-

Conſulari poteſtate, fuit delectum habitum, nec iuniores modò conſcripti, ſed ſeniores etiam coacti nomina dare, vt Vrbis cuſtodiam agerent, & idem Liuius lib. 10. bello Samnitico, & Etruſco, *Senatus delectū omnis generis hominum haberi iuſſit, nec ingenui modò, aut iuniores ſacramento adacti ſunt, ſed ſeniorum etiam cohortes factæ, libertiniq; centuriati*. Quoniam autem mos increbuerat, vt minores annis ſeptemdecim aliquando ſcriberentur, propte-
16 rea † C. Gracchus in Tribunatu legem (teſte Plutarco) tulit, ne quis ante annum 17. ad militiam cogeretur, vt refert Sigon. de antiq. iur. ciu. Roman. lib. 1. cap. 11. de iur. milit.

Et quoniam munus hoc operis condendæ Vrbi impendendum inter munera perſonalia connumeratur, vt latius ſupra
17 in cap. 5. firmaui; Ideò † maior annis 55. ab hoc munere immunis erit, cum hæc ætas ann. 55. ad munera perſonalia quem vocari non permittat, vt inquit tex. in l. manifeſti iuris, C. qui æta. vel profeſſ. ſe excuſ. lib. 10. & l. liberta, ff. de oper. libert. & plenè Menoch. de arbitr. iud. lib. 2. cent. 1. caſu 59. nec ſufficiunt anni 50. l. à munerib. C. de Decur. licet tex. in l. ſi vltra, C. de Decur. lib. 10. ſeptuaginta annos requirat, ad hoc, vt quis ſit immunis à perſonalium mu-
18 nerum vocatione. † Vidi tamen pluries, quod per edicta Præſidis Prouinciæ Fori Iulij, quando caſus occurrit, cauebatur, quod ab anno 16. vſque ad annum 60. operarij eligerentur per Vniuerſitates Villarum, eò quia infra illam ætatem, vt plurimum apti, & idonei ad opera huiuſcemodi præſumuntur, & ita etiam in Dominio Mediola-
19 ni ſeruari, vt † ſenex dicatur qui annum 60. agit, vt ad æternam rei memoriam examinari poſſit, aſſeuerat idem Menoch. d. caſu 59. in fin.

Quibus verò modis, præſumptionibus, & coniecturis probari poſſit ætas hominis latè ex profeſſo enucleat idem Menoch. in ſuo tract. de præſumpt. lib. 2. præſumpt. 51. per totum, & de ætatibus hominis varijs accuratè diſputat in tract. de arb. iud. lib. 2. cent. 1. caſu 57.

Sed vt reuertar ad eos, qui in condenda Vrbe egregiam, & ſedulam proprijs eorum corporibus nauant operam, ego eos opinor iure optimo militibus poſſe conferri, ex his, quæ ſupra
20 dixi, & per conſequens † militum priuilegijs potiri debere, dum ſunt in expeditione, & in publico opere inſudant; nam

cum eadem fermè pericula experiantur, iura quoque eadem merito ſibi vendicant, ex ijs, quę reſpondit Vlpian. in l. j. primo Reſponſo, ff. de bonorum
21 poſſeſſio. ex teſtam. & ſi † in Claſſibus omnes Remiges, & Nautæ milites ſunt, d. l. 1. §. in claſſibus, cur non & milites erunt cenſendi hi, qui in terra fodienda, ac ferenda vice remi aſſiduè, vel ligones, vel alia inſtrumēta ſimilia manibus pertractant, vt opus publicum condendæ Vrbis ad omnium vtilitatem abſoluant?

Ceterum quia in noua Vrbe condenda operæ diſtribuendæ ſunt, vt diuerſis miniſterijs eodem contextu aſſiſtant; pars enim vel in foueis excauandis, vel aggeribus extruendis, vel muris, & propugnaculis excitandis applicari debet, ea propter experientia rerum docuit, vt per ſummum Præfectum ſoleant Redemptores accerſiri, quos vulgato vocabulo appal-
22 tatores appellamus, † qui certo pretio, ſuiſq; ſumptibus conducere ſolent partem operis faciundi, de quibus loquuntur tex. in l. Redemptores, ff. de rei vendicat. l. cuicunque, §. labeo,
23 ff. locat. † Antiqua enim conſuetudine (vt Feſtus ait) non prius Redemptores pecunias accipiebant, quam vniuerſum, quod faciendum conduxerant, effeciſſent, prout & colligitur ex dictis Papiniani, & Vlpiani in l. j. ff. in quib. cau. pig. tac. contrah. & in l. ſi neutri, §. 1. ff. de priuileg. credit. & ſequitur Coraſ. in ſuis Miſcellan. lib. 1. cap. 4. nu. 3. cautè autem agendum eſt cum iſtis Redemptoribus, quia plerumq; ſolent in operibus conductis, & præſertim in cęmentitijs materiam vitiatam apponere, vt minori impenſa perficiantur, & ſic ędificium factūm breui temporis interuallo labefactatur cum prȩiudicio locatoris, qui ex integro illud reſtituere neceſſitatur, & ita etiā in aggeribus, & propugnaculis
24 obſeruant, vnde † DD. Veneti ſuper hoc, ne fraudentur ab ipſis Redemptoribus ſolent cum eis paciſci, vt ad certum annorum ſpatium opera conducta conſeruare habeant ſuis ſumptibus, & ſi infrà illud tempus aliquod detrimentum infligitur ex integro per eos reſtituuntur, prout anno 1627. accidiſſe vidimus in Vrbe Palmę magno ipſorum Redemptorum incommodo.

Monet quoque Vitruu. lib. 2. cap. 7. de lapidicin. quod is, qui aliquod opus ædificare inten-
25 dit, † per biennium ante, non hyeme,

hyeme, ſed æſtate copiam ſaxorum ex lapidicinis eximat, & ea iacentia in locis patentibus exponat, & quæ tacta, & læſa à tempeſtatibus eo biennio fuerint in fundamentis conijciantur, cętera quæ non erunt vitiata, ſed natura rerum probata, ponantur in ædificijs ſuper terram, nec ſolum ea in quadratis lapidibus erunt obſeruanda, ſed etiam in cęmentitijs ſtructuris, & eandem diligentiam adhiberi debere circa lateres, & cal-
26 cem ſuadet lib. 2. cap. 5. † lateres enim vtiliores fore, ſi ante biennium fuerint ducti, nam ante non poſſunt penitus ſicceſcere inquit Budeus in l. ſi fratres, §. ſi communem, ff. pro ſoc. vbi plura ſcitu digna congerit ad materiam Architecturę pertinentia, ad quę, & alia ſcripta per Vitruu. & ſequaces legentes reijcio.

Verumtamen quia occaſio condendę nouę Vrbis, reſpectu arenę fodiendę, vel calcis coquendę, vel alterius materię excidendę in loco priuatorum, requirere videtur, vt diſcutiatur illa quęſtio celebris inter Doct.
27 † An Princeps iure poſſit bona, & res alterius priuati auferre; ea propter ego breuiter, & concluſiuè procedendo in terminis illius quęſtionis teneo, Principem cum cauſa id poſſe facere; cauſam autem iuſtam dicimus, quando fit propter vtilitatem publicam, id quod facit tex. in l. Lucius, ff. de euictio. & in l. item ſi verberatum, §. 1. ff. de rei vendicat. & in l. quod ſemel, ff. de decr. ab ord facien. & not. Bald. & Angel. in l. bene à Zenone, C. de Quad. Præſcript. vbi
28 tradunt, quod † Ciuitas pro pace habenda, & ſic pro vtilitate publica poteſt auferre bona ſubditorum de iure, & de conſuetudine; & ita tenet hanc materiam plenè exornans Iaſ. in l. Barbarius, num. 24. & ſeqq. ff. de off. prætor. & alibi ſparſim per DD. & potiſſimum in hiſce terminis Luc. de Pen. in d. l. hac prouidentiſſima, col. 2. q. 5. vbi in indiuiduo quęrit, an occaſione Ciuitatis ædificandæ poſſit auferri ſolum priuati eo inuito, & tenet quod ſic, eo quia intereſt Reipublicæ, & quia muros Ciuitatis conſtrui neceſſe eſt in locis opportunis, habilibus, & idoneis ad tuitionem totius Ciuitatis, & incolarum eius, quia per eorum ædificationem paratur ſecuritas Ciuitati.

29 Sed hic hæſitatur, † an Princeps debeat ſoluere pretium rei à priuato ex cauſa publica, & ſubinde ex cauſa condendę Vrbis acceptæ? Qua in re Iaſ. in

Digitized by Google

d.l. Barbarius, num. 36. & ſeqq. concludit, quod ſic, & pluribus id cõprobat, & ante eum idem ſenſit Caſtrenſ. in l. digna vox, C. de legib. quem refert, & ſequitur Cephal. conſ. 302. num. 132. & Luc. de Pen. in d. l. hac prouidentiſſima, col. 2. q. 6. hoc diſputat, & primo pro affirmatiua opinione concludit, mox ſubijcit, quod contrarium de facto ſeruatur; ſubdens tamen quod Princeps poſſet excuſari rationibus ibidẽ adductis, quas hic non repeto; verum opinioni affirmatiuæ adſtipulari videtur
30 † exemplum Germanici Augu-ſti, qui eo bello, quo victis hoſtibus cognomen Germanici meruit, cum in finibus Galliarum Vbiorum Caſtella poneret, pro fructibus eorum locorum, quæ Vallo comprehendebat pretium ſolui iuſſit, atque ea iuſtitiæ fama omnium fidem aſtrinxit, vt ſcriptum reliquit Sex. Iul. Frontin. de ſtratagem. lib. 2. cap. 11. de dubio. an. in
31 fid. retin. & † Octauianus Auguſtus, vt refert Sueton. in eius vita, cap. 56. Forum anguſtius fecit, non auſus extorquere poſſeſſoribus proximas domos; mira certè Principis modeſtia, qui maluit Forum facere arctius, & minus capax, ne iniuria afficeret poſſeſſores domorum vicinarum, quas inuiti dabant; licet illud ædificium inter Magnifica Vrbis Romæ à Plin. numeretur. in iure ergo videtur concluſio recepta per ſcribentes, quod priuatorum domus gratia publicæ vtilitatis auferri poſſunt, & dirui, dummodò competens pretium priuato detur, quamuis in ablatione non conſentiat, prout firmat etiam Roman. in conſil. 310. num. 3. vbi in ſpecie adducit tex. in l. ſi quãdo, C. de oper. publ. & latiſſimè poſt omnes more ſuo congerit Gabriel. cõmun. concluſ. lib. 3. de iur. quęſ. non tollen. concl. 2. nu. 25. vbi plures adducit, & in ſpecie Bar. in l. fin. §. fin. ff. de pig. act. Vnũ tamen adijciam, quod ſi Princeps ex cauſa Vrbis condendæ accipiat prædium alicuius priuati, & ipſum in vſum publicum redigàt, & renuat pretium
32 exſoluere, † ipſe priuatus non poteſt habere regreſſum contra venditorem prædij, etiam reſpectu reſiduæ quantitatis, in qua eſſet debitor pro pretio emptionis factæ, quia futuros caſus euictionis poſt contractam emptionem, ad venditorem nõ pertinere reſpondit notabiliter Paul. I. C. in d. l. Lucius, ff. de euict.

Supereſt modò, vt enucleatis his, quæ requiruntur præparari ad

ad Vrbem condendam quæri
33 debeat, † ſi quando contigerit
fortè neceſſitate ingruente nouam condi Vrbem, an diebus ſacris, & ſolemnibus liceat ex hac cauſa operari? Qua in re ego piè ſentio, quando neceſſitas ita exigat, id fieri poſſe; quandoquidem & Dominica die, ac alijs etiam quibuſuis in honorem Dei opt. max. & Sanctorum feriatis diebus coloni, & agricolæ poſſunt liberè, & licenter indulgere agrorum culturæ, neceſſitate aeris vrgente, quoniam frequenter contingit, vt non aptius alio die frumenta ſulcis, aut vineę ſcrobibus mundentur, ne occaſione momenti pereat commoditas cæleſti prouiſione conceſſa, l. 3. C. de fer. l. licet, vbi Abb. de fer. Ioan. Lup. in cap. per veſtras, §. 27. nu. 9. de donat. int. vir. & vxor.
34 ſic & † vbi eſt actio tempore peritura, procedi poteſt tempore feriarum etiam in honorem Dei inductarum, d. cap. licet, & cap. fin. in fin. & not. Abb. Sicul.
35 in cap. final. de iud. & ideo † debitor ſuſpectus de fuga poteſt capi, vel authoritate Iudicis, vel authoritate propria creditoris die feriata etiam in honorem Dei per Gloſ. ſingularem, & approbatam in l. dies feſtos in gloſ. 2. & ibi Bart. & alij ſequuntur, C. de fer. & illa Gloſ. eſt vnica, & ſingularis in iure ſecundum Angel. & Fulgoſ. in l. 2. ff. de fer. & Alberic. in l. ſi feriatis, ff. eo. dicit, quòd conſuetudo ſequitur, & approbat gloſ. illam, & eam multum amplians Bald. in cap. final. col. vlt. extra eo. inquit, debitorem ſuſpectum de fuga poſſe capi die feriata, nedum ſi ſint feriæ ſolemnes, ſed etiam ſi ſint ſolemniores, & Bald. refert, & ſequitur Iaſon. in l. vinum, num. 3. ff. ſi cert. pet. vbi plura ad hoc cumulat, & te-
36 net † debitorem fugitiuum poſſe capi etiam in domo propria; vt ibi per eum; & ad ea, quæ ſupra dixi de agricolis, & feſtis diebus, mirificè applaudunt ea, quæ ſcribit Virgil. in Georg. lib. 1. vbi ita inquit,

Quippe etiam feſtis quædam exercere diebus
Fas, & iura ſinunt, riuos deducere nulla
Religio vetuit, ſegeti prætendere ſæpem.
Inſidias auibus moliri, incendere vepres,
Balantumq; gregem fluuio merſare ſalubri.

Quam tamen concluſionem intelligendam cenſeo cum moderamine de quo diſponit tex. in cap. ſi nulla vrget, 23. q. 8. vbi
37 dicitur, quòd † ſi vrget neceſſitas

tas pro defenſione Patriæ, vel legum paternarum nullo tempore eſt bellorum præparationi parcẽdum, vnde Vlpianus I.C. in l. Diuus, ff. de fer. affirmat, quod Traianus Imperator reſpondit Minicio Natali, quod feriæ à forenſibus tantum negotijs præbent vacationem, ea autem, quæ ad diſciplinam militarem pertinent etiam feriatis diebus expediri debent, &
38 ibi Bart. notat, quod † in negotijs militaribus licitum eſt operari quacunq; die, licet ſint feriæ ſolemnes in honorem Dei, & ratio eſt, quia momentum temporis in eis inducit neceſſi-
39 tatem; proindè † non dicitur culpabile, quod neceſſitas infert, vt patet in cap. ad legitimam, 33. q. 1. eſt enim tantę efficacię neceſſitas, vt licitum faciat, quod aliàs eſſet illicitum, & ideò dicimus, quòd nulla ligatur lege, cap. remiſſionem 1. q. 1. & varijs ſacræ paginæ edocemur exemplis ad inſtructionem noſtram peraccommodis,
40 quod † pugnare pro tuenda vita, vel pro lege Dei nunquam dicitur opus ſeruile: Hinc cum Gentiles conſtituiſſent pręlia in diebus Sabbathorum aduerſus quoſdam, qui fugerant de Iudęa, illi aggreſſi non miſerunt lapidem, dicentes moriamur omnes in ſimplicitate noſtra; in quo licet deuoti animi affectum erga mandatum Domini exhibuerint, tamen attendentes poſteà, quod in hoc populus diſpergi poterat, cogitauerunt ſaniori conſilio, dicentes omnis homo quicumq; venerit ad nos in die Sabbathorum pugnemus aduerſus eum, vt habetur Machabęor. 2. cap. 1. & Nęemias, & alij reuerſi ex tranſmigratione, cum diligenter inuigilarent fabricæ murorum Hieruſalem, & iuſtum haberent timorem, ne inimicæ gentes id impedirent, quacunque die faciebant opus, vna manu tenentes gladium, & altera operando, vt patet Nęem. 4. ſic & Veneti feſtis diebus operati ſunt in re aduerſa, vt ſcribit Bemb. in hiſt. Ve-
41 net. lib. 8. & † Ciues Taruiſini vnà cum Præfecto, & alijs Ciuibus Venetis, cum intellexiſſent hoſtes venturos ad illam Vrbem oppugnandam, iuuantibus etiã ipſis mulieribus, ſingulis diebus plures horas, terra ſuis manibus fodienda, & conuehenda laborem forti animo ſubierunt, authore eod. Bemb. in Hiſt. Venet. lib. 12.
42 † Extra verò caſum ingruentis neceſſitatis, nullo modo operari licet, vnde dicitur in cap. omnes, extra de fer. *Omnes dies*

Do-

Dominicos à veſpera in veſperum, cum omni veneratione decreuimus obſeruari, & ab omni illicito opere abſtinere. & in cap. ieiunia de conſecrat. diſt. 3. *in die Dominica nihil aliud agendum eſt, niſi vacandum Diuinis*, & nulla operatio ſeruilis in illa, & alijs feſtis diebus agi debet, niſi tantum hymnis, & canticis ſpiritualibus, & pſalmis Deum rectè colere, vnde Tibull. licet Ethnicus Eleg. 2. ſcripſit,

Luce ſacra requieſcat humus, requieſcat arator,
Et graue, ſuſpenſo vomere, ceſſet humus.

De ritu in noua Vrbe condenda recepto. Caput Octauum.

SVMMARIVM.

1 *Antiquitatis notitia animum delectat.*

2 *Intellectus facilitatur ex cognitione originis rei tractandæ.*

3 *Ritus antiquorum in nouis condendis Vrbibus qualis fuerit?*

4 *Sulcus pro ambitu nouæ Vrbis, cur religiosè circunduceretur per antiquos?*

5 *Etruſci in ducendo ſulcum nouæ Vrbis, cur vomere aneo vterentur?*

6 *Territorium poſſeſſionum limite deſignabatur antiquitus.*

7 *Taurus, & Vacca aratro iungebantur per antiquos in condenda noua Vrbe.*

8 *Reip. intereſt Ciuitates repleri liberis hominibus.*

9 *Boues albi iuncti aratro in Vrbe condenda, quid ſignificent?*

10 *Veneti non admittunt ſpurios in eorum conſilio etiam ſi poſtea ſint legitimati.*

11 *Parentes Patritij ſanguinis inter Venetos tenentur intra certum diem publicè profiteri liberos natos.*

12 *Fœminæ antiquitus vtebātur duobus, maſculi autem tribus nominibus.*

13 *Boues antiquitus cur eſſent ſoli dicati?*

14 *Solon prohibuit boues mactari in ſacrificijs.*

15 *Boues, & agrorum inſtrumenta non poſſunt accipi pro pignore, pro executione rei iudicatæ.*

16 *Colonus non poteſt offerre inſtrumenta ruralia pro pignore.*

17 *Prouinciæ omnes in ſuo ſenſu abundant.*

18 *Ritus Græcorum in fundanda noua Vrbe qualis fuerit.*

19 *Plato, Atticus Moſes fuit appellatus.*

20 *Ritus adhibitus in Vrbe Hieroſolima inſtauranda per Eſdram, & Neamiam.*

Leo

21 *Leo Quartus Pontif. in condenda Vrbe Leonina quid egerit?*

22 *Ritus Venetorum in fundanda Vrbe Palmæ in Prouincia Fori Iulij enarratur.*

23 *Romani deligebant quinque Præfectos muris, & turribus Vrbis inſtaurandis.*

24 *Palmæ Vrbis figura, quomodo in numiſmate fuerit expreſſa? & num. 25. & 26.*

1 CVm † antiquitatis notitia animum delectatione impleat, iccirco antequam de ritu nouæ condendæ Vrbis, prout hiſce temporibus ſeruari conſueuit attingam, erit prius de auſpicato veterum ritu in nouæ Vrbis ſtructura adhibito in medium proferre, quæ omnia, licet priſcam redoleant ſuperſtitionem, non tamen inutilia erunt his, quibus ipſius antiquitatis cognitio arridet; ſiquidem & Gaius I. C. in l. j. ff. de aq. rer. dom. monet, differentem de aliqua re prius de antiquitate eiuſdem referre, vt plenior cognitio eorum, de quibus
2 differitur exiſtat, † facilitatur enim intellectus in impreſſione eorum, quæ continuatè ſequuntur, ex cognitione originis rei tractandæ, prout idem I. C. dixit in l. j. ff. de orig. iur.

3 Itaque ſciendum eſt † veteres olim conſueuiſſe in nouis Vrbibus Etruſco ritu, iunctis bobus tauro, & vacca aratro ſulcum facere, quem ſulcum Feſtus Pompeius primigenium appellauit, quando deſignationi nouæ Vrbis condendę à tauro, & vacca imprimitur, vt eum refert Tiraquel. de iur. primigen. in pręfat. col. 2. circa finem; ſulcus enim iſte deſignabat ſpatium, ſiue ambitum intra quem Oppidum ædificabant, idq; religionis cauſa, & auſpicatò fie-
4 bat, † quo eius loci Penates, & Genios magis propitios ſibi redderent conditores, prout in ſuis de latina lingua libris teſtatus eſt Varro, & alij, & ex noſtratib. Iuriſconſ. id aſſirmauit Alciat. in l. pupillus, ff. de verb. ſignif. & idem comprobat Hieronym. Magg. de vari. lect. ſeu Miſcellan. lib. 3. cap. 13. vbi ad hoc plura recenſet, & ritum etiam ipſarum Vrbium condendarum appingit ex Ouid. Faſtor. lib. 4. hiſce verbis,

Apta dies legitur, qua mœnia ſignet aratro
Sacra Palis ſuberant, indè mouetur opus
Foſſa fit ad ſolidum, fruges iaciuntur in imo,
Et de vicino Terra petita ſolo
Foſſa repletur humo, plenaq; imponitur Ara.

Et nouus acceſſo funditur igne focus.
Inde premens ſtiuam deſignat mœnia ſulco.
Alba iugum niueo cum boue vacca tulit.

Qua in re non eſt omittendum, Etruſcos ipſos in Vrbe condenda prius vſos fuiſſe vomere æneo, quod eſt ferramentum aratri quo ſulci fiunt, Cæl. Rhodig. lectio. antiq. lib. 29. cap. 6. & Volaterr. in Philolog. lib. 27. cap. de Vrbium ædificatione; æneum verò vomer ideo fuit
5 adhibitum, quia † Etruſci exiſtimarunt nouam Vrbem quidam in ſe diuini continere; nam ad rem diuinam pleraq; ænea veteres adhibere fuerunt ſoliti, teſte Cæl. Rhodig. ibid. & ſecundum ritum ab Ouidio deſcriptum conditam fuiſſe Vrbem Romam à Romulo eius fundatore inquit Plutarc. in vita Romuli, vbi adijcit, ipſum tunc boues aratri egiſſe ſexu diſpari, & fixis terminis profundum circumduxiſſe ſulcum; Proinde etiam territorium dictum eſt quaſi tauritorium tri-
6 tum bobus, & aratro: † antiqui enim territorium poſſeſſionum limite deſignabant ſecundum Luc. de Pen. in l. duumuirum, col. 1. circa med. C. de decur. lib. 10. licet aliàs I.C. in d. l. pupillus, §. territorium, ff. de verb. ſignif. Territorium à terrendo
7 dictum eſſe reſponderit. † Cur autem Etruſci taurum, & vaccam aratro iungerent in noua Vrbe condenda, & ſectator eorum Romulus; ego pluſculum inueſtigaui; tandem inueni Iſidor. de ethimolog. lib. 1. cap. 2. De ædific. public. ex Catonis authoritate ſic ſcribentem; *ideo Vrbs aratro circundabatur diſpari ſexu iuuencorum, propter commixtionem familiarum, & imaginem ferentis fructumq; reddentis:* hæc Iſidor. ex cuius verbis elicitur intimus ſenſus eiuſcemodi ritus, qui indicat coniunctionem maris, & fœminæ per con-
8 iugij nexum, quo † Ciuitates debent hominibus repleri, idq; propterea Reipublicæ intereſſe vno planè ore exclamant DD. omnes in l. j. ff. ſol. matr. & ſic boues eo modo iuncti videntur eſſe ſimbolum quoddam ciuilis ſocietatis; nam & boues paſcunt per ſocietates, atque conſuetudines, & ſi vnus aberrarit reliqui ſequuntur, quapropter boarij niſi præuenerint, totum armentum requirant neceſſe eſt ſecundum Ariſtotel. de hiſtor. animal. lib. 9. cap. 4. Rurſus autem quæri non incongruè poterit, qua ratione gemini illi boues ſexus diſparis, coloris albi iungerentur aratro in Vrbe con-

Digitized by Google

denda? Qua in re, haud ſatis
mihi conſtat, attamen ſi licebit
proferre ſenſum meum, aude-
rem dicere, † candentem illum
9 bouum colorem monere iuga-
les, vt candoris fidei, atque ho-
neſtatis, quæ præcipuè in con-
iugijs adeſſe debet meminiſſe
velint, & proindè quòd liberi
ex eis gignendi forent verè in-
genui, atque legitimi, & ſine
vlla violati iugalis fœderis, im-
puriq; amplexus nota conce-
pti; nam ingenuis, & liberis ho-
minibus longè magis quam
aliqua labe pollutis, Reipubl.
expedit Ciuitates eſſe refertas.
Doct. in d.l.j.ff.ſol.matr.& Rip.
in ſpecie num. 19. & 20. vbi latè
diſſerit, & mox concludit in-
uehens in ſeruos, & ſpurios,
quod Reipubl. interſit Ciuita-
tem eſſe repletam liberis, & le-
gitimis hominibus, quod etiam
ex profeſſo reſpondit Barbat. in
conſ.40. clemētiſſimum, col.5.
10 lib.3. † Ideo DD. Veneti non
admittunt ſpurios in eorum co-
mitijs, ſeu conſilio, etiam ſi po-
ſtea ſint legitimati, Fulgoſ. con-
ſil.62. ſtante ſtatuto col.2 quod
& Romę obſeruari affirmat ibi-
dem Fulgoſ. & ne qua fiat im-
poſtura lege cautum eſt, quod
11 † Patritij ſanguinis parentes,
debeant intra certum præſcri-
ptum diem publicè profiteri li-
beros natos, quod & D. Marcus
Imperator olim inſtituit, vt.ſ.
apud Præfectos ærarij Romæ,
apud Tabellarios in Prouincijs
parentes profiterētur natos in-
tra tertium diem, nomine im-
poſito, vt ſi quis cauſam libera-
lem diceret, inde ferret; cuius
moris meminit Apule. Apolog.
1. & annotatum extat ad l. etiã
matris profeſſio, ff. de probat.
licet antè D. Marci Auguſti tem
pora nomina imponerentur no-
no die maribus, & octauo fœ-
mellis natis ſecundum Plutarc.
in Problemat. nu.102. vbi ſub-
12 dit, quod † fœminæ vtebantur
duobus, maſculi autem tribus
nominibus.

Cęterum iure meritò cenſen-
dum eſt, quod humanum genus
pluri facere boues teneatur quã
alia animalia, tum quia ipſi fue-
runt præcipua in condendis Vr-
bibus inſtrumenta, tum quia
aratro terram vertentes, &
ſic victum hominibus ſuppedi-
tantes, eaſdem Vrbes, ac Ciues,
& incolas earum conſeruant, &
augent, & ideò antiquis tem-
poribus boues erant ſoli dicati,
13 ea † quippe ratione, quod boues
ſunt in cauſa cur ſolem intuea-
mur, quia nobis alimenta vitæ
ſuggerunt, vt annotauit Cæli.
Rodig. lect. antiq. lib.12. cap.1.
14 Proinde † Solonis lege vetitum

fuit

Digitized by Google

fuit in ſacris bouem mactari vllivè Deo ſacrificari, eò quod animal ſit innocuum, & agrorum cultui deditum, idem Cæl. lib.19.cap.26.hinc Ouid.lib.4. Faſtor. de ſacris Cereris referens cecinit,

A boue ſuccincti cultros remouete miniſtri;
Bos aret, ignauam ſacrificate ſuem.
Apta iugo ceruix non eſt ferienda ſecuri,
Viuat, & in dura ſæpè laboret humo.

Præterea ſingulari fauore boum plura ſunt à prudentiſſimis legumlatoribus in iure re-
15 cepta; nam præter alia † boues, & aratra, & cętera agrorum inſtrumenta non poſſunt etiam pro executione rei iudicatæ pignorari per tex. in l.executores,
16 C.quæ res pig.oblig.poſſ. † nec etiam Colonus talia pignora ſponte offerre poteſt, vt tenent Cyn. Odofred. Alberic. & alij in l.pignorum, C.eod.tit. Quibus conſentiunt Senatusconſulta Veneta, de quibus in libro Priuilegiorum pro Ruralibus Prouinciæ Fori Iulij edito per q. Excell. Dom. Franciſcum Fortiam genitorem meum anno 1612. vbi recenſentur priuilegia, & prærogatiuæ, quibus animalia prædicta gaudent, quod & inuiolatè ſeruatur in Patria iſta.

Cęterum, vt è diuerticulo in viam redeamus ex ſupraſcriptis ſatis conſtat, ritu antiquiſſimo Etruſcorum nouam Vrbem condi, & deſignari ex ſulco ęnei vomeris circumducti per boues diſparis ſexus, & coloris albi: modo autem licet pauca etiam de Græcorum ritu in noua Vrbe condenda obſeruato hic appingere; quandoquidem mores Regionum, vt plurimum diuerſas conſtituant conſuetudines; vnde Iuriſconſulti ſolent dicere,
17 quod † vnaquęq; Prouincia in ſuo ſenſu abundat per tex. in l. de quib. ff. de legib. Eapropter legimus Epaminondam clariſſimum Thebanorum Ducem in noua conſtituenda Vrbe plura memoratu digna adhibuiſſe, quæ refert Pauſan. in Meſſen. ſiue lib.4. cuius verba, quia iuxta intentionem luculenter ritum Græcorum in noua Vrbe ædificanda deſcribunt, non gra-
18 uatè hic apponam. † *Epaminondas vbi condendæ Vrbis, quam nunc Meſſenij tenent, iudicio ſuo locum idoneum cepit, Aruſpices conſuluit, nunquid eſſet ea regio Dijs cordi futura? cum ſacris inſpectis renuntiaſſent illi ſecunda exta, expediri ad Vrbis exædificationem omnia iuſſit, materiam, lapides, & cęmenta comportari, adeſſe homines in metandis vijs, &*

Digitized by Google

angiportis pro phanis, ac ſacris ædibus extruendis, murorum ambitu deſignando, ſolertes; Poſteaquam in promptu omnia fuere, cum hoſtias ad ſacra facienda exhibuiſſent Arcades, rem diuinam Epaminondas ac Thebani omnes Libero patri, & Apollini Iſmenio patrio ritu fecerunt, Argiui Iunoni Argiuæ, & Ioui Nemæo, Meſſenij Ioui Ithomatæ, Caſtori, & Polluci, ſacerdotes Meſſeniorum magnas Deas, & Caucconem coluerunt: Inuocati Heroes vniuerſi ad nouæ Vrbis auſpicia, nominatim Meſſenæ Triopæ filiæ ante omnes; Tum Euriſtus, & Aphareus, eorumq; filij: De Herculis verò Liberis Creſphontes, & Æpitus: Præterea conſentienti omnium voce celebratum Ariſtomenis nomen, atq; eum quidem ſacrorum ceremonijs, & votorum nuncupationibus diem tranſegere: in ſequentibus murorum ambitum excitarunt; intrà eum domos, & templa erexere, atque hæc quidem fecere cantibus alijs repudiatis, ad Beotiæ, & Argiuæ Tibiæ modos, & tunc maximè in muſicis certaminibus, Sacadæ, & Pronomi cantiuncula cœpta ſunt vſurpari; Vrbi ipſi priſtinum ſ. nomen inditum: hæc Pauſan.

Verumtamen quia hactenus in Vrbe Etnici ritus paulo liberius, licet non omnino fortè inutiliter, aut iniucundè diuagaui, vt in ſacræ demum ſcripturæ, & chriſtianæ lucis intuitu conquieſcam, iuuat pauca quædam perſtringere de pio ritu adhibito in Vrbe Hieroſolima olim inſtaurata, necnon de vero ritu in auſpicijs nouæ Vrbis orthodoxæ ſeruato; Ritus enim quo de præſenti vtimur, ex ſacris ipſis litteris prodijſſe manifeſtum eſt, de quibus, cum &

19 † Diuinus ille Plato Atticus Moſes cognominatus, habuerit notitiam, eundem tradidiſſe videtur in eius Dialog. 4. de legibus ex illis verbis, *Deum itaque ad Ciuitatis conſtitutionem inuocemus, ille vero, & audiet, & vbi exaudierit propitius, & benignus nobis veniet vnà nobiſcum gubernaturus Ciuitatem, & leges.*

20 Itaque † in reædificatione ſacræ illius Vrbis, & muri dedicatione aſcenderunt Sacerdotes, & Leuitæ, cantoreſq; cum muſicis, ac pſallentes incedebant per muros, Eſdras verò magnus legis Dei ſacerdos præcedebat: Neemias autem, & Optimates cum eo ſuper alteram partem muri incedebant pſallentes: Reliqua verò multitudo ſequebatur eos ſuper terram, & ducebant choros, vt habetur Eſdræ 2. cap. 12. & ibi latè declarat Diuus Dionyſ. Carthuſ. & Vincent. in Specul. Hiſtorial.

ſtorial. lib. 3. cap. 48. de muri ædificatione. Hoc ipſum ex authoritate Anaſtaſij Bibliothecarij tradit Card. Baron. tom. 10. Annal. Eccleſiaſt. anno 6. Leonis Quarti Pontificis fuiſſe obſeruatum in conſecratione Vrbis Leoninæ per eum conditę

21 dicitur enim ibi, † *Tunc demum conſumatis, ſimulq; perfectis (vt crebro retulimus) nouæ Ciuitatis vniuerſis operibus, Papa Beatiſſimus & per omnia, & in omnibus ſemper laudabilis, vt prædicta Ciuitas, quæ à proprio conditoris ſui nomine Leonina vocabatur perpetualiter firma, ac roborata conſiſteret; iuſſit cum magna animi deuotione, cordiſq; lætitia, vt omnes cum eo Epiſcopi pariter, & Sacerdotes, imò & Leuitæ, & vniuerſi ordines Clericorum Sanctæ Catholicæ, & Apoſtolicæ Romanæ Eccleſiæ, poſt litanias, & pſalterium decantatum, cum hymnis, & canticis ſpiritualibus per totum murorum ambitum, nudis pedibus cinerem portantes in capite circuirent, & inter cætera ab Epiſcopis Cardinalibus aquam fieri benedictam præcepit, vt inter orationum officia, aquam ipſam tranſeuntes per murum ſanctificationis gratia iactare omnimodis ſtatuiſſet, qui quod ab eo iuſſum fuerat, humiliter peregerunt; Ipſe autem venerabilis Pontifex ore ſuo tres ſuper eundem murum orationes cum multis lacrymis, ac ſuſpirijs dedit, rogans, & petens, vt ſæpè dicta Ciuitas, & Chriſti conſeruaretur auxilio, & Sanctorum omnium, Angelorumq; præſidio ab vniuerſo inimicorum ſecura, & imperterrita perduraret incurſu:* hæc ibi.

22 † Eiuſcemodi Religioſum ritum (prout accepimus ab his, qui interfuerunt) in condenda noua Vrbe Palmæ, imitati ſunt quinque illi Ampliſſimi Senatores ad id in Senatu Veneto delecti, ad inſtar veteris Reipu-

23 blicæ Romanæ, † in qua (teſte Liuio) quinque viri erant muris, & turribus Vrbis inſtaurandis præpoſiti: Hi enim quinque Patres vnà cum aliquot Proceribus Illuſtriſſimi nominis, quorum conſilio in re tanti ponderis vſi ſunt, ac quinque ex inſignioribus totius Italiæ Architectis, re diuina prius ſolemniter peracta, & Sacroſancti Spiritus accito numine, & Procera Ieſu Chriſti Cruce in nouæ Vrbis vmbilico erecta, Vrbem ipſam deſignarunt in ſolo Palmatę pago contermino, eiusq; agro pertinenti, & Venetæ ditioni ſubiecto, prout ſuppoſiti ſunt complures alij Pagi Vrbem ipſam ambientes, inq; illius primis iaciendis fundamentis poni iuſſerunt aurea, & argentea nu-

24 numiſmata, † PALMAM cum nouem propugnaculis rapræſentantia, & in medio Crucem
25 ipſam, his adiectis verbis † IN HOC SIGNO TVTA, atque hoc elogio circumſcripto FORI IVLII, ITALIÆ, ET CHRISTIANÆ FIDEI PROPVGNACVLVM, & in auerſa facie alato Leone iconicè effiсto cum hiſce notis marginem numiſmatis etiam
26 ambientibus † PASCHALI CICONIA PRINCIPE VENETIARVM, quæ quidem verba ex puriſſimis tantorum Patrum præcordijs emanata, Deo opt. max. acceptiſſima, illibataq; perpetuò manebunt, prout piè iuuat ſperare, cum Veneta Reſpublica à primæuo eius ortu, & fundamentis, in hanc vſq; diem ſecundum præceptum Apoſtoli ad Coloſſ. 3. omne quodcunq; facere aggreditur, in nomine Ieſu Chriſti agere inſtituat, ſine quo ſcit nullum boni operis ædificium conſtrui poſſe, vt notatur etiam in cap. cum Paulus 1. queſtio. 1. & in l. in nomine Domini, C. de offic. Præfect. Afric.

De natali nouæ Vrbis die. Caput Nonum.

SVMMARIVM.

1 *Natalis Vrbis Romæ, quibus ſolemnitatibus per Romanos veteres celebraretur?*

2 *Dies natalis Romæ, cur Palilia vocaretur?*

3 *Gordianus Imperator eius triumphum inſigniorem reddi cenſuit, ſi fieret die natali Vrbis.*

4 *Natales Vrbium Romæ, & Conſtantinopolis celebrandos eſſe, iubet l. omnes dies, C. de fer.*

5 *Conſtantinopolis ſuum ſortitur natalem die, quo fuit perfecta.*

6 *Veneta Vrbs noua Roma appellatur à Fulgoſio.*

7 *Natalis Venetæ Vrbis fuit die 8. Kal. Aprilis ſecundum Egnat.*

8 *Diſputatio, an qualibet Ciuitas poſſit natalitium diem ſuum celebrare?*

9 *Priuati homines antiquitus eorum diem natalem, ſolemni cultu obſeruabant.*

10 *Munus quid ſit ſecundum Vlpianum?*

11 *Conſuetudo antiquorum de mittendo munus die natali.*

12 *Die natali Illuſtrium virorum ludi natalitij celebrantur.*

13 *Veteres ſumma diligentia cauebant, ne die natali aliquid impru-*

prudenter loquerentur.

14 *Vrbium fortuna habet proprium tempus, ſicuti & ſtatus hominis ſecundum Plutarcum.*

15 *Ciuitati cuilibet in eius ortu aſſignatur bonus Angelus in præſidem, ſicuti & homini.*

16 *L. omnes dies, C. de fer. declaratur.*

17 *Natales Coloniarum deductarum celebres erant apud antiquos.*

18 *Ciuitates ſubditę debent ſequi veſtigia legum ſui Principis.*

19 *Vrbis dominantis conſuetudo ab alijs Ciuitatibus eſt cuſtodienda.*

20 *Vrbes inferiores, Metropolitanæ Vrbis mores intueri debent.*

21 *Loca ſubdita iuri ſcripto Ciuitatis dominantis obtemperare tenentur.*

22 *Deficiente lege, & conſuetudine particulari Ciuitatis inferioris, recurritur ad legem, & conſuetudinem dominantis.*

23 *Natalis nouæ Vrbis, quomodo debeat celebrari?*

24 *Celebrare perindè eſt ac cælo dignum facere.*

POſt ritum in noua condenda Vrbe variè receptum, & iam enarratum, non incongruè adnecti poteſt ſermo de natali eiuſdem nouæ Vrbis die inſtituendo, ac celebrando; itaque non eſt ignorandum, veteres Romanos diu, & conſtanter obſeruaſſe morem quotannis celebrandi natalem Romæ Vrbis diem, & eum quidem ſolemni
1 cultu: nam † intentiori cura cuſtodiebatur, ne qua mactaretur hoſtia, quod eum diem à cæde, & ſanguine deceret eſſe purum: fuit enim is dies xij. Kal. Maij, qui eſt xx. Aprilis, quo Vrbis fundamenta iacta ſunt primum; & ideo mos erat ouilia purgare, flammas tranſilire, ſapa, & milio ſacrum facere, geniales dies agere, cęnas apparare, à litibus abſtinere, Alex. ab Alex. Genial. Dier. lib. 2. cap. 22. Diem verò illum natalem Vrbis Palilia vocauerunt,
2 eò quia ſacer erat Deæ Pali, ſecundum Plutarc. Solin. Meſſalam, & vetus Kalendarium, quorum authoritate nititur Sigon. qui eos adducit in ſuis cōmentarijs in faſtos, & triumphos Romanorum de Romulo Rege: & illud idem explicitè probat Ouid. Metamorph. lib. 14.

Feſtiſq; Palilibus Vrbis
Mœnia conduntur,

Et Propert. eleg. lib. 4. eleg. incip. Fabula Tarpeiæ, etiam hiſce verſibus

Vrbi feſtus erat, dixere Palilia Patres
Hic primus capit mœnibus eſſe dies.

Quibus etiam aſſentit Coraſ. in §. po-

Digitized by Google

§.poſtea aucta, nu.6.ff.de orig.
iur. Vnde Flaui. Vopiſc. in Ta-
cito inquit, *Tacitum Imperato-
rem Diuorum templum fieri iuſſiſ-
ſe, in quo eſſent ſtatuæ Principum
bonorum, ita vt iiſdem natalibus
ſuis, & Palilibus, & Kal. Ianua-
rijs, & votis, libamina ponerentur.*
Hinc etiam Sueton. in Caligul.
meminit de Senatus Romani
Decreto, vt dies, quo Caligula
cępiſſet Imperium Palilia voca-
retur, veluti argumentum rur-
ſus conditę Vrbis: quo ſanè De-
creto nil planè inſanius, aut im-
pia aſſentatione plenius potuiſ-
3 ſet confingi. Cæterum † natali
ipſius Vrbis Romæ tantum de-
tulit Gordianus Iunior Impe-
rator, vt dicta die triumphare
decreuerit, Pompon. Lęt. in
Roman. Hiſtor. compend. de
Imperio Philippi. Quapropter
Impp. Valent. Theodoſ. & Ar-
cad. in l. omnes dies, C. de feri.
4 reſcripſerunt, † *natalitios dies
Vrbium maximarum Romæ, atque
Conſtantinopolis celebrandos eſſe,
in quibus debent Iura differri, quia
& ab ipſis nata ſunt &c.* Proinde
etiam hodiernis temporibus ſu-
per natalitio die Vrbis Romæ
habetur ſtatutum Vrbis cap. 27.
lib. 4. rubr. de feri. cuius verba
ſunt iſta, *menſe Aprilis 21. nata-
lem Vrbis celebremus*, quæ refert
Quintil. Mandoſ. clari nominis
Aduocatus, & Iureconſul. Ro-
manus in ſuo libro de Annalib.
caſib. num. 22. Sed mirum eſt,
quod duæ illæ maximæ Vrbes,
Roma ſcilicet, & Conſtantino-
polis in d. l. omnes ab illis tribus
Cæſaribus ſimul adęquatæ, quo
ad celebritatem natalitiorum
dierum vtriuſque Vrbis, fuerint
inuicem de diametro diſcrepã-
tes, nempè, vt Roma Vrbs na-
talem ſuum celebrarit, & ad
huc celebret die, quo prima
eius iacta ſunt fundamenta, hoc
eſt Palilibus, vt ex iam dictis
extat luculẽter probatum, Vrbs
5 autem Conſtantinopolis ſuum
celebrarit natalem ea die, qua
Vrbs fuit perfecta, & abſoluta,
vt expreſsè inquit Gloſ. in d.
l. omnes, in verſic. natalitios
dies, &c. quam ſanè diem in me-
nologio Vrbis Conſtantinopo-
litanæ ferunt in Eccleſia publi-
cè annis ſingulis fuiſſe celebrẽ
die x. menſis Maij, licet apud
Zonar. Annal. parte 3. legatur,
eandem Vrbem fuiſſe abſolu-
tam die xj. dicti menſis Maij,
& ſubinde natalem eius diem
fuiſſe ipſa die xj. qua fuit Vrbs
abſoluta, atq; perfecta, vt inquit
Gloſ. in d. l. omnes, verſic. nata-
litios dies. Quidquid autem ſit,
ritus Vrbis Romæ celebrandi
natalem ſuum die quo primum
iacta fuerunt illius fundamen-
ta,

ta,

ta, utpotè longe vetuſtiori iure ſubnixus, & in hanc vſq; diem in alma Vrbe illa piè propagatus, mihi magis videtur amplectendus.

Et poſtquam de vtriuſque Romæ natalitio die mentionem fecimus, dignum certè mihi videtur natalem quoque diem alterius nouæ Romæ, hoc eſt Venetæ Vrbis recenſere: nam
6 † Venetam Vrbem Romam nouam iure meritò appellauit Fulgoſ. conſ. 62. in fin. col. 2. & eum ſecuti ſunt Petri. Bellus de re militari, parte 1. tit. 5. num. 2. & Hierony. Gig. de crimin. læſę Maieſt. lib. 1. Tit. quotuplex ſit Maieſtas nu. 11. vbi & nu. ſeqq. plura cumulat de laudib. inclitę Vrbis Venetæ, eiuſq; Reip. firmans ibidem, Rempublicam ipſam Venetam habere Maieſtatem: & nouiſſimè Fulgoſ. in precita. conſ. 62. ſequitur Rube. Vtinen. in cōſ. 50. nu. 19. & 20.
7 fuit † igitur Vrbis Venetę auſpicata natalitia dies 8. Kal. Aprilis, teſte Egnat. exemplo. lib. 1. in princ. de Diui Iacobi Ædę in fi. Sed cominus accedendo ad natalem nouæ Vrbis diem, modò diſpiciendum eſt, † an quælibet Ciuitas iure poſſit natalitium diem ſuum celebrare? Qua in re primo fortè intuitu ſi expendatur, tex. in d. l. omnes, verſic. his adijcimus natalitios dies Vrbium maximarum Romæ &c. videntur natalitij aliarum Ciuitatum dies apertè excludi: & hanc opinionem viſus eſt tenere idem Mandoſ. eod. lib. de Annal. caſib. nu. 22. motus authoritate d. tex. in l. omnes, verſic. his adijcimus. Verum ego cōtrariam ſententiam libentius ſequor, quod & aliarum Vrbium natales dies iure optimo ab ipſis Vrbium Ciuibus, & incolis, & ſic toto populo celebres quotannis haberi poſſint: Idq; mihi ſuadet iſthæc non paruipendenda ratio: nam
9 iuris eſt explorati, quod † priuati homines priſcorum temporum ſingulis annis præcipuo in cultu, & honore conſueuerunt habere natales eorum dies, & morem hunc tanquam iuſta, & pia ratione munitum, fuiſſe ab ipſis legumlatoribus approbatum, prout elicitur ex tex. in L. inter donum, in fin. ff. de verb. ſignif. vbi Vlpia. Iureconſ. de-
10 ſcribit † quid ſit munus, & dicit eſſe donum cum cauſa, vt putà natalitium, & nuptalitiū, quod fiebat in die natalis, & nuptiarum; & tex. illum pluribus exornat Alciat. ibid. in-
11 quiens, quod † veterum erat conſuetudo natali die quid donandi, vnde & Redemptori no-

Q ſtro

ſto recens nato Magi Reges aurum, thus, & myrrham obtulerunt; Præterea illud idem mirificè comprobat tex. ſingularis in l. Ciuitatib. 1. reſpon. ff. de annu. lega. Vbi Iurec. hiſce verbis reſpondit: *Cum quidam Decurionibus diuiſiones dari voluiſſet die natalis ſui, Diui Seuerus, & Antoninus reſcripſerunt non eſſe veriſimile, teſtatorem de vno anno ſenſiſſe, ſed de perpetuo legato*. & ibi Bart. dicit legem illam eſſe mirabilem; quæ autem fuerint apud antiquos diuiſiones, quibus & quando dari conſueuerint, id luculenter declarat Hieronym. Magg. in ſuis Miſcellan. lib. 1. cap. 2. Vbi in ſpecie, dictam vocem diuiſiones enucleat, exploſis aliquot DD. ibi relatorum opinionibus tãquam erroneis ſecundum Magg. ſenſum. His quoque adminiculum præbent innumera planè exempla, tum Principum, tum priuatorum hominum, quorum natales dies magna fuerint olim celebritate culti, prout fertur de Romulo, cuius vtpote primi Vrbis Romæ fundatoris natalem diem veteres Romani religioſè coluerunt Martijs Kal. quibus eum ortum fuiſſe opinati ſunt; Item ex Triumuirum decreto & Senatorum, dum Senatorum filij legati coronati natalem C. Iulij Cæſaris diem non celebraſſent, ij multam decies H. S. pendere cogebantur, Dio. lib. 47. Hinc & Adrianus Imperator per natales dies ſpectacula gratis populo diuidebat, ferasq; multas confodi iuſſit, vt ſemel Leones centum, & totidem Leænæ conciderent, vt ſcribit idem Dio Caſſius in vita eiuſdem Adriani; Tacitus itidem Imperator Faſianam veſtem, niſi ſuo, & ſuorum natali, & diebus feſtiſſimis non poſuit, vt hiſce verbis affirmat Flaui. Vopiſc. in Tacito Im-
12 peratore. Præterea † ludi in natalitijs magnorum virorum diebus edebantur, qui ludi natalitij appellabantur; prout tradit cenſet. Vuolfang. Lazi. in ſuis commentar. Reip. Roman. lib. 10. cap. 15. Natalem inſuper diem Socratis, & Platonis anniuerſario ritu celebratam in menſe Aprilis, inquit Plutarc. in Problem. Sympoſ. Decad. 8. Problem. 1. de dieb. Illuſtrium virorum natalitijs; De natali etiam ſui meminit Horat. ad Phyllidem ode 11. Carm. lib. 4.

——— *ſolennis mihi,*
Sanctiorq; penè natali proprio.

& Tibullus in eleg. 7. lib. 1. Natalem Meſſalæ decantat, illiuſq; victorias decantat, & in calce ſic concludit … *Acta natalis multis celebranda per*

Cæ-

Candidior ſemper, candidiorq́; veni.

& idem Tibul. in Eleg. 2. Natalem aut ſuum, aut Cherinti celebrat hiſce verſibus.

Dicamus bona verba, venit Natalis ad aras

Quiſquis ades lingua vir mulierq́; faue.

13 Ex quibus ſanè conijcitur † veteres ſumma diligentia cauiſſe, ne ſibi eo natali die, vel imprudentibus vocula excideret vlla, in qua mali quid hominis ineſſet. Quo autem ritu, & modo priſci Romani eorum natales dies celebrarent, id explicat Alex. ab Alex. Genial. dierum lib. 2. cap. 22. Si igitur priuatis hominib. paſſim fuit olim permiſſa natalitiorum ſuorum celebratio, pari vtiq; imò maiori ratione id cuilibet Ciuitati
14 licere debet: nam & † Vrbis fortunam veluti hominis, proprium habere aliqui opinantur tempus, quod ex prima origine ad aſtrorum ortus obſeruatum aſſerit Plutarc. in vita Romuli;
15 † Noſtri verò Theologi ſacri tradunt, vnicuiq; Ciuitati, ſicut & homini cuilibet ſuo in ortu aſſignari bonum Angelum præſidem, atque cuſtodem ipſius Vrbis, & vitæ hominis: Ideò abſurdum foret, ſi Vrbium conditio priuato quouis homine deterior cenſeretur; cum Ciuitas, & Ciues idem alioqui ſignificare videantur, vt ſupra probau. cap. 1. Quapropter, ſi perſonis ſingularibus, & cuilibet priuato Ciui id licebat, longè magis vniuerſis Ciuibus Ciuitatem repræſentantibus, & ſubinde Ciuitati ipſi, id ſolemne natalitium erit omni iure permiſſum; Nec meæ huic ſententię refragatur tex. in d. l. omnes, verſic. his adijcimus &c. C. de feri. & minus authoritas Mandoſ. in d. tex. fundata, quod ſcilicet per expreſſionem, & incluſionem natalitiorum dierum illarum Vrbium duarum, Romæ ſcilicet, & Conſtantinopolis, excluſæ ſint aliæ Ciuitates:
Nam reſpondetur per tex. in d.
16 † l. omnes. nil planè Cæſares illius ſanctionis authores induxiſſe ſpeciale, quò ad dies natalitios vtriuſque Vrbis, niſi vt eorum celebratio in Imperio tunc Cæſaribus illis ſubiecto, ſolemniter ad inſtar dierum feſtorum ibidem enumeratorum, feriaretur: Etenim celebratio natalis diei cuiuſlibet Ciuitatis intra ambitum murorum ſuorum, & inter Ciues, & incolas ſuos, erat antea moribus recepta,
17 prout etiam † natalitij dies Coloniarum antiquitus deductarum celebres erant, vt conſtat ex Cicero. qui in epiſt. ad

Attic. lib. 4. epiſt. 1. ſcripſit, *Natalem diem Brunduſinæ Coloniæ, Nonas ſextilis fuiſſe, qui dies etiam fuit natalis Tulliolæ eius filiæ*, Cicero. ibidem. Vnde per d. l. omnes non poteſt dici, quod fuerint aliæ Ciuitates excluſæ, quominus inter Ciues ſuos non poſſint earum natalem diem celebrare, cum ex tali actu nulla prorſus derogatio, aut iniuria fiat maieſtati, ac dignitati illius ſanctionis, ac Cæſarum, Imperiovè eorum, ad quod vtraq; celebritas illa extenditur: nec ſanè indecens eſt, imò valde laudandum, quod in ijs, quæ reſpiciunt iuſtitiam, pietatem, ac religionem, & ſimilia,
18 † Ciuitates ſubiectæ ſectentur veſtigia legum, ſanctionum, ac conſuetudinum Principis ſui, aut Ciuitatis dominantis: imo
19 Imperator reſcripſit † Vrbis cõſuetudinem ab omnibus alijs Ciuitatibus cuſtodiendam eſſe, §. fin. inſtit. de ſatiſdatio. Hinc
20 decretum eſt, † inferiores Ciuitates Metropolitanæ Vrbis mores intueri oportere, cap. cum olim, de conſuetud. & cap. de his 12. diſt. Et receptiſſimum
21 eſt, † loca ſubdita iuri ſcripto Ciuitatis dominantis obtemperare debere, gloſ. vlt. in l. ex ea, ff. de poſtul. vbi DD. & Paul. de Caſtro in conſ. 129. ſtatuta Piſana, num. 2. vol. 1. & Socyn. conſ. 7. nu. 7. & conſ. 288. verſic ſed difficultas, vol. 2. & ſequitur Porti. Imol. in conſil. 12. num. 18. & inſuper, quod vbi
22 † Ciuitati inferiori deficit lex, ſeu conſuetudo in caſu contingenti, tunc attenditur conſuetudo Ciuitatis dominantis, reſpondit Roman. in conſil. 218. præſens caſus, & Socyn. in conſ. 81. in præſenti conſultatione, nu. 3. vol. 1. Corne. in conſ. 151. vol. 3. & Paul. de Caſtro in l. omnes populi, num. 2. verſic. item an ſtatutum, ff. de iuſt. & iur. & nouiſſimè poſt omnes latè proſequitur D. Peregrin. in conſ. 63. nu. 7. vſque ad nu. 15. lib. 1. Concludo igitur natalem nouæ Vrbis diem fore ab eius Ciuibus, & incolis religioſè colendum quotannis, & tanquam diem feſtum piè celebrandum, norma ad id ſeruata, quæ piè præſcribitur à Gregorio Nono
23 Pontifice † in cap. conqueſtus, extra de feri. & ſic ablegato ſuperſtitioſo ritu veteri, nempè ceſſatione ab hoſtiarum cæde, ſed inceſſanter in Ieſu Chriſti hoſtiæ ſalutaris meditatione, non ouilia purgando, ſed corda mundando, non in tranſiliendo flammas, ſed ignes vitiorum extinguendo, non geniales dies agendo, ſed nouiſſimam diem re-

recogitando, non apparatu cęnarum lauto, ſed ſuauiſſimo Dominicæ cęnæ pabulo, nec tantum à litibus, ſed à peccatis omnibus abſtinendo, & demum precibus pientiſſimis Deũ Opt. Max. & eius vnigenitum, & Virginem Deiparam, & Cælites omnes exorando pro tranquilla, & pacata Imperij conditoris ſui diuturnitate, & omnium in ea habitantium: Iſthæc enim celebritas Deo, & Diuis erit ac-
24 ceptiſſima; cum † celebrare perindè ſit, ac cælo dignum facere, vt declarat Luc. de Pen. in l. 1. col. 3. in verbo celebrare, C. de Apochis publicis lib. 10. ſic igitur Ciues, & incolæ natalem Vrbis diem colentes omnem æternæ noctis caliginem effugient, & tuti, ac lætabundi quietam in terris vitam degent, demum verò beati ſempiterno æuo fruentur in ſuperna Ciuitate Dei.

De nomine nouę Vrbi imponendo. Caput X.

S V M M A R I V M.

1 *Nomen inſigne eſt nouæ Vrbi imponendum.*

2 *Prouincia Ponti Polemoniaci, cur à Iuſtiniano Imperatore fuerit appellata Helenopontus?*

3 *Adrianus Imperator cęnacula eius villę Academiam, & Tempè appellari voluit.*

4 *Ex malo nomine ſemper oritur ſuſpitio ſiniſtra.*

5 *Nomen malum præſumitur acquiſitum ab aliquo euentu.*

6 *Nomen Papæ, cur fuerit immutatum ſecundum Card.?*

7 *Validum eſt argumentum à denominatione ad deſignandum rei qualitatem.*

8 *Rhinocira, & Ciuitas improborum, cur ſic fuerint appellatæ?*

9 *Romani cur immutauerint nomen Vrbium Epidamni, & Maleuenti?*

10 *Lacus Lucrinus primus omnium locabatur emendus in publicis vectigalibus.*

11 *Delectus, & cenſus Romanorum militum auſpicabatur prius ab habentibus bonũm nomen.*

12 *Nominis pulchri impoſitio inducit affectionẽ erga nominatum.*

13 *Regillianus imperium eſt adeptus ex cauſa boni nominis.*

14 *Platonis opinio de imponendo nomine nouæ Vrbi.*

15 *Vrbs Athenarum, cur ſic fuerit nominata ſecundum Coraſ.?*

16 *Romulus, & Remus inuicem contenderunt de nomine condendæ Vrbis.*

17 *Nomen nouę Vrbi varijs ex cauſis*

uſis arbitrio conditoris imponitur.

18 *Palma Vrbs in Prouincia Fori Iulij, cur ſic fuerit appellata?*

19 *Palma in certaminibus antiquis ſignum erat victoriæ.*

20 *Inſcriptio nominis in publicis monumentis quanti fuerit æſtimata penes antiquos?*

21 *Phrinæ meretrix, cur voluerit reficere muros Thebarum proprio ſumptu?*

22 *Inſcriptio nominis proprij poteſt cum inſignibus Principis poni per Præſidem in operibus publicis.*

23 *Titulus nominis proprij poni poteſt in opere alterius nondum perfecto, manentibus prioribus titulis.*

24 *Inſignia aliorum abradi non eſt licitum.*

25 *Ædificans Eccleſiam, an poſſit in fronte ponere eius inſignia?*

26 *Nomen nouæ Vrbi, quo tempore ſit imponendum?*

CONfert quidem valde ad authoritatem nouæ Vrbis,
1 ſi ſplendidum, & inſigne † nomen per illius conditorem imponatur; quod expreſſit apertè Iuſtinianus Imperator in lib. Auth. coll. 4. tit. 7. cap. 1. vbi
2 cum † Prouincias Helenoponti, & Ponti Polemoniaci ſub vna tantum Prouincia redegiſſet, mandaſſetq; deinceps vtramq; Helenoponti nomine vocari, ita edixit, *Namque ab omnibus Helenopontus nuncupator, quod illi nomen à pientiſſimo Principe Conſtantino impoſitum eſt occaſione honeſtiſſimæ ſuæ matris Helenæ ſcilicet pientiſſimæ mulieris, quæ nobis etiam ſacrum Chriſtianorum ſignum inuenit: vetus enim illud nomen Polemonis, quo pleriq; in Ponto Tirrani vſi fuerunt, dehinc quieſcitò; primum quia Tirrani extitit; ſecundò, quia Vrbem de ſuo nomine appellatam habet, ſcillcet Polemonium, tum etiam quia pulchrius fuerit, regiones Chriſtianorum, & Regum nominibus deſignare, quam his, quæ Polemis hoc eſt belli, & tumultus præ ſe notionem ferunt;* hęc ibi.
3 Proinde & † Adrianus Imperator cænacula Villæ Tiburtinæ, quo magis illuſtriori nomine inſigniret, Academiam, & Tempè appellari voluit, deſignando ex nomine loci amænitatem, ſic quidam hortos amęniores in delitijs habitos, Paradiſos vocare conſueuerunt, ſic & apud Virgil. in 3. Æneid. Helenus Fluuiolo Butrotho præterlabenti Simoentis nomen indidit, & Marcus Tullius villas ſuas Gymnaſia, Academiam, & Liceum cognominare conſueuit, tantum in vi nominis poſitum exiſtimantes, vt quæ humi-

Digitized by Google

millia, & abiecta eſſent, per ſolam nominationem nobiliora, & ſplendidiora efficerentur. Hinc Domini Veneti, vt refert Egnat. lib. 4. exempl. in cap. 4. de ominibus, poſtquam Conſtantinopolim Vrbem, Gallis ſecum belli ſocijs, deuiciſſent, noluerunt eò Imperij Veneti ius, maieſtatem, & ſedem transferre, ea præter alias moti ratione, quod pulchro illo nomine Venetiæ maximè facere viderentur, quaſi Venetias omnibus mortalibus veniendum eſſet, non autem Veneta Vrbe relicta aliò migrandum. Quamobrem, & Iuris noſtri interpretes, varijs in locis ſuadent, vt pulchra nomina imponantur, vt habetur in cap. cum Ioannes Hæretico de fid. inſtrum. & per Ioan. Andr. in cap. cum ſecundum Apoſtolum de præben. vbi refert dictũ D. Milanciæ eius vxoris, quod ſi pulchra nomina, licet vendita cariori pretio venderentur, illa emeret, vt ſibi imponerentur; & Felin. in proœm. Gregorian. col. 6. nu. 30. inquit, imponenda pulchra nomina fi-
4 lijs, quia † ex malo nomine ſemper oritur ſuſpitio ſiniſtra; & idem Ioannes Andreas, & ſcribentes in cap. Grauis de depoſ. & Duct. in Rubr. ff. ſol. matr. dicunt, quod ex bono nomine quis præſumitur bonus, & è cõtra, & ex hoc ſolo inducitur optima præſumptio, & ideò imputandum eſt ei, qui confidit de habente turpe nomen, puta Belial, vt dicitur in d. cap. Grauis, vel Maſcaron. cap. per inquiſitionem de elect. quia præſumi-
5 tur † acquiſitum ab aliquo eueniu ſecundum Card. in d. cap. cum ſecundum, col. j. de præben. vbi ſubdit, quod hæc fuit vna de cauſis immutandi no-
6 men † Papæ, & ſequitur Abb. ibi, & Barbat. in cap. 1. de depoſ. & adſtipulatur illud Ouidij

Conueniunt rebus nomina ſæpè ſuis.

de quo dicto extant verba eiuſdem Iuſtinian. Imperatoris in §. eſt aliud genus, inſt. de donat. in fi. & in l. decernimus, C. de epiſc. & cler. in fi. glo. Et quòd nomina apud iuris interpretes aliquando ſumantur ab effectu tradit Afflict. ſuper Conſtit. Regn. lib. 1. cap. de hæret. nu. 6.
7 hinc ad † deſignandum qualitatem rei validum eſt argumentum à denominatione, cap. fin. de conuer. infidel. & idem arguitur etiam à nominis interpretatione ſecundum Bald. in cap. fin. per quos fiat inueſt. quod quidem hiſce duobus præceteris exemplis ſuaderi videtur, nam Vrbs condita ab Actiſane Æthiopum Rege, in quam

graſ-

graſſatores Prouinciæ Ægypti
8 exectis naribus, cõiecerat † Rhinocira fuit appellata, vt perpetuò, vel habitantium ſcelus, vel ſupplicium, nomẽ Ciuitatis teſtaretur; & Philippus Macedo, cum Regnum expurgare vellet, & collegiſſet in vnum, veluti in ſentinam infames, ac moribus improbatis, vt Sicophantas, falſos teſtes, præuaricatores, & id genus alios ad numerum duorum millium, atque Ciuitatem in Thracia eiſdem ædificaſſet, nomen conſecuta eſt, vt à genere inhabitantium, vocaretur Ciuitas improborum, vt author eſt Theopomp. rer. Philipp. lib. 15. & refert Plutarc. in comment. tit. de curioſ.

9 Cęterum veteres † Romani adeò delectati ſunt bono nomine in Vrbibus condendis, vt Vrbem Epidamnum, & vniuerſum regionis illius tractum conſecuti, declinantes infauſti nominis Epidamni, vti omen damni, Dyrrachium appellare maluerunt, quod nomen poſteritas excipiens, ſolo eo longa poſt ſęcula vſa eſt, & adhuc vtitur, vt poſt Pauſan. teſtatur Leonic. Thomę. de varia. Hiſtor. lib. 1. cap. 28. in fi. & de Beneuento Vrbe in Samnio narrat Feſtus, quod cum Colonia in ea deduceretur, ita appellatam eſſe, melioris ominis cauſa, cum eam Vrbem Græci incolentes antè Maleuentum appellarent, quod ex Plin. etiam comprobat Sigon. de antiq. iur. Ital. lib. 2. cap. 5. de colon. ante bell. Italic. deduc. & Marin. Frecc. de ſubfeu. Baron. lib. 1. de Prouinc. & Ciuit. Regn. nu. 50. vbi Maleuentum ſecundum Procop. lib. 1. ex turbine ventorum appellatum dixit.

Hanc autem nominis mutationem auſpicatò fieri conſueuiſſe per Romanos ex eo conſtat, quia vti antiquę ſuperſtitionis diligentiſſimi cultores in nominibus, & vocibus, eorum religionem, & auſpiciorum obſeruationem magna ex parte collocabant, vt dicit idem Fęſtus; in publicis enim vectigali-
10 bus † lacus Lucrinus primus omnium locabatur emendus boni ominis cauſa ex nomine, vt id Reipub. conductoribusq; lucroſum, quęſtuoſumq; fieret: hinc & in delectu militum, cenſuq; faciendo, primi omnium eligebantur qui bono nomine appellabantur, vt Valerius, Saluius, & ſimiles; hoc enim fauſtum, & ſalutare Pop. Rom. fore exiſtimabant: quapropter & Auguſtus Imperator cum in quadam expeditione Agaſoni occurriſſet, cuius aſinus Nicon vo-

Digitized by Google

vocaretur, motus ſignificatione nominis fęlicia ſibi omnia ſpopondit, Suet. & Dion. in eius vita. Nominis ergo pulchri impoſitio in iure noſtro ſuadetur, non tantum ex eo, quod aliquãdo proſit, vt ſupra dixi, verum

12 † quia inducit quandam affectionem erga nominatum, vt eſt tex. in l. cum filius, §. pater cum filia, ff. de legat. 2. nam vt inquit ibi Gloſ. ille eodem nomine vocabatur, quo & teſtator ipſe; & in l. hoc iure, §. vlt. ff. de donat. fit mentio cuiuſpiam, qui centum alteri ſpoponderat ſi iuraſſet ſe nomen ipſius laturum, & plura circa hoc conferentia ſcripſit Tiraquel. de leg. connubial. l. 5. Glo. 1. par. 5. nu. 27. &

13 † quemdam militem legimus à ſocijs fuiſſe electum Imperatorem ex eo, quia vocabatur Regillianus, quaſi eius nomen à regnando auſpicaretur, Spartiano referente in vita eiuſdem Regilliani.

Iam igitur non diſſimili forte ratione monemur, vt in noua fundanda Vrbe pulchrum, & boni, fauſtiq; ominis index eidem nomen curemus imponere. Qua in re etiam Platonis ſententia in Dialog. 4. de legib. in princip. eſt animaduertenda, vbi aſſeuerat † nomina Vrbis, aut à conſuetudine ipſius, aut à loco aliquo, aut fluuio, aut fonte, aut Deorum loci illius appellatione cognominari debere: tanti enim momenti impoſitio nominis Ciuitati fertur, vt non dedignatus ſit in Diuinis eius ſcriptis inſerere Diu. Auguſt. ex Varr. in ſuo tractat. de Ciuit. Dei, lib. 18. cap. 9. illam altercationem occaſione imponendi nominis Vrbi Athenarum, quam etiam enarrauit Coraſ. in ſuis Miſcellan. iur. ciu. lib. 1. cap. 15. ſcribit enim Co-

14 (margin, beside "da")

15 raſ. ibi, † *quod erumpẽte in Athenarum Arce aquarum ſcaturigine, eodemq; loco ferè enata oliua arbore, certi fuerunt à Cecrope Rege miſſi homines, Apollinis oraculum ſciſcitaturi, vt ſi quid illo oſtento Dij minitarentur, rationem ediſcerent; quibus reſponſum eſt, non ad alicuius calamitatis ſignificationem factum oſtentum, ſed Deorum duorum inter ſe certantium, vter eorum Athenis nomen imponeret; per vndam enim Neptunum, per oliuam Mineruam ſignificari; Quare liberum, & integrum eſſe Athenienſibus vtrius Dei nomine nuncupandam vellent Ciuitatem, quæ cum à Legatis Cecropi renunciata eſſent, & mares, & fœminas (nam tunc quoque mulieres publicis conſultationibus intererant) ad ferendum ſuper hoc ſuffragia conuocauit, maribus igitur pro Neptuno, ſę-*

§.poſtea aucta, nu.6.ff.de orig. iur. Vnde Flaui. Vopiſc. in Tacito inquit, *Tacitum Imperatorem Diuorum templum fieri iuſſiſſe, in quo eſſent ſtatuæ Principum bonorum, ita vt iiſdem natalibus ſuis, & Palilibus, & Kal. Ianuarijs, & votis, libamina ponerentur.* Hinc etiam Sueton. in Caligul. meminit de Senatus Romani Decreto, vt dies, quo Caligula cępiſſet Imperium Palilia vocaretur, veluti argumentum rurſus conditę Vrbis: quo ſanè Decreto nil planè inſanius, aut impia aſſentatione plenius potuiſ-
3 ſet confingi. Cæterum † natali ipſius Vrbis Romæ tantum detulit Gordianus Iunior Imperator, vt dicta die triumphare decreuerit, Pompon. Lęt. in Roman. Hiſtor. compend. de Imperio Philippi. Quapropter Impp. Valent. Theodoſ. & Arcad. in l.omnes dies, C. de feri.
4 reſcripſerunt, † *natalitios dies Vrbium maximarum Romæ, atque Conſtantinopolis celebrandos eſſe, in quibus debent Iura differri, quia & ab ipſis nata ſunt &c.* Proinde etiam hodiernis temporibus ſuper natalitio die Vrbis Romæ habetur ſtatutum Vrbis cap. 27. lib. 4. rubr. de feri. cuius verba ſunt iſta, *menſe Aprilis 21. natalem Vrbis celebremus*, quæ refert Quintil. Mandoſ. clari nominis Aduocatus, & Iureconſul. Romanus in ſuo libro de Annalib. caſib. num. 22. Sed mirum eſt, quod duæ illæ maximæ Vrbes, Roma ſcilicet, & Conſtantinopolis in d.l.omnes ab illis tribus Cæſaribus ſimul adęquatæ, quo ad celebritatem natalitiorum dierum vtriuſque Vrbis, fuerint inuicem de diametro diſcrepãtes, nempè, vt Roma Vrbs natalem ſuum celebrarit, & adhuc celebret die, quo prima eius iacta ſunt fundamenta, hoc eſt Palilibus, vt ex iam dictis extat luculẽter probatum, Vrbs
5 autem Conſtantinopolis ſuum celebrarit natalem ea die, qua Vrbs fuit perfecta, & abſoluta, vt expreſsè inquit Gloſ. in d. l.omnes, in verſic. natalitios dies, &c. quam ſanè diem in menologio Vrbis Conſtantinopolitanæ ferunt in Eccleſia publicè annis ſingulis fuiſſe celebrẽ die x. menſis Maij, licet apud Zonar. Annal. parte 3. legatur, eandem Vrbem fuiſſe abſolutam die xj. dicti menſis Maij, & ſubinde natalem eius diem fuiſſe ipſa die xj. qua fuit Vrbs abſoluta, atq; perfecta, vt inquit Gloſ. in d.l.omnes, verſic. natalitios dies. Quidquid autem ſit, ritus Vrbis Romæ celebrandi natalem ſuum die quo primum iacta fuerunt illius fundamenta,

Digitized by Google

ſta, vtpotè longe vetuſtiori iure ſubnixus, & in hanc vſq; diem in alma Vrbe illa piè propagatus, mihi magis videtur amplectendus.

Et poſtquam de vtriuſque Romæ natalitio die mentionem fecimus, dignum certè mihi videtur natalem quoque diem alterius nouæ Romæ, hoc eſt Venetæ Vrbis recenſere: nam
6 † Venetam Vrbem Romam nouam iure meritò appellauit Fulgoſ.conſ.62.in fin.col.2.& eum ſecuti ſunt Petri. Bellus de re militari, parte 1.tit.5.num.2. & Hierony.Gig.de crimin.læſę Maieſt.lib.1.Tit.quotuplex ſit Maieſtas nu.11.vbi & nu.ſeqq. plura cumulat de laudib. inclitę Vrbis Venetæ, eiuſq; Reip. firmans ibidem, Rempublicam ipſam Venetam habere Maieſtatem: & nouiſſimè Fulgoſ. in pręcita.conſ.62.ſequitur Rube. Vtinen.in cōſ.50.nu.19.& 20.
7 fuit † igitur Vrbis Venetę auſpicata natalitia dies 8. Kal. Aprilis, teſte Egnat. exemplo.lib.1. in princ. de Diui Iacobi Ædę in fi. Sed cominus accedendo ad natalem nouæ Vrbis diem, modò diſpiciendum eſt, † an quælibet Ciuitas iure poſſit natalitium diem ſuum celebrare? Qua in re primo fortè intuitu ſi expendatur, tex. in d.l.omnes, verſic. his adijcimus natalitios dies Vrbium maximarum Romæ &c. videntur natalitij aliarum Ciuitatum dies apertè excludi: & hanc opinionem viſus eſt tenere idem Mandoſ. eod. lib. de Anual.caſib. nu.22.motus authoritate d. tex. in l.omnes, verſic.his adijcimus. Verum ego cōtrariam ſententiam libentius ſequor, quod & aliarum Vrbium natales dies iure optimo ab ipſis Vrbium Ciuibus,& incolis, & ſic toto populo celebres quotannis haberi poſſint: Idq; mihi ſuadet iſthæc non paruipendenda ratio: nam
8 dò diſpiciendum … (see margin)
9 iuris eſt explorati, quod † priuati homines priſcorum temporum ſingulis annis præcipuo in cultu, & honore conſueuerunt habere natales eorum dies, & morem hunc tanquam iuſta, & pia ratione munitum, fuiſſe ab ipſis legumlatoribus approbatum, prout elicitur ex tex. in l. inter donum, in fin. ff. de verb. ſignif. vbi Vlpia. Iureconſ. de-
10 ſcribit † quid ſit munus, & dicit eſſe donum cum cauſa, vt putà natalitium, & nuptalitiū, quod fiebat in die natalis, & nuptiarum; & tex. illum pluribus exornat Alciat. ibid. in-
11 quiens, quod † veterum erat conſuetudo natali die quid donandi, vnde & Redemptori no-

ſtro recens nato Magi Reges aurum, thus, & myrrham obtulerunt; Prætereà illud idem mirificè comprobat tex. ſingularis in l. Ciuitatib. 1. reſpon. ff. de annu. lega. Vbi Iurec. hiſce verbis reſpondit: *Cum quidam Decurionibus diuiſiones dari voluiſſet die natalis ſui, Diui Seuerus, & Antoninus reſcripſerunt non eſſe veriſimile, teſtatorem de vno anno ſenſiſſe; ſed de perpetuo legato*: & ibi Bart. dicit legem illam eſſe mirabilem; quæ autem fuerint apud antiquos diuiſiones, quibus & quando dari conſueuerint, id luculenter declarat Hierony. Magg. in ſuis Miſcellan. lib. 2. cap. 2. Vbi in ſpecie, dictam vocem diuiſiones enucleat, exploſis aliquot DD. ibi relatorum opinionibus tāquam erroneis ſecundum Magg. ſenſum: His quoque adminiculum præbent innumera planè exempla, tum Principum, tum priuatorum hominum, quorum natales dies magna fuerunt olim celebritate culti, prout fertur de Romulo, cuius vtpote primi Vrbis Romæ fundatoris natalem diem veteres Romani religiosè coluerunt Martijs Kal. quibus eum ortum fuiſſe opinati ſunt; Item ex Triumuirum decreto & Senatores, aut Senatorum filij lauro coronati natalem C. Iulij Cæſaris diem non celebraſſent, ij multam decies H.S. pendere cogebantur, Dio. lib. 47. Hinc & Adrianus Imperator per natales dies ſpectacula gratis populo diuidebat, ferasq; multas confodi iuſſit, vt ſemel Leones centum, & totidem Leænæ conciderent, vt ſcribit idem Dio Caſſius in vita eiuſdem Adriani; Tacitus itidem Imperator Faſianam auem, niſi ſuo, & ſuorum natali, & diebus feſtiſſimis non poſuit, vt hiſce verbis affirmat Flaui. Vopiſc. in Tacito Im-
12 peratore: Præterea † ludi illustres natalitijs magnorum virorum diebus edebantur, qui ludi natalitij appellabantur, prout teſtatur censet. Vvolfang. Lazi. in ſuis commentar. Reip. Romanæ lib. 10. cap. 15. Natalem inſuper diem Socratis, & Platonis anniuerſario ritu celebratam in menſe Aprilis, inquit Plutarc. in Problem. Sympoſ. Decad. 8. Problem. 1. de dieb. Illuſtrium virorum natalitijs; De natali etiam ſuo meminit Horat. ad Phyllidem ode 11. Carm. lib. 4. [illegible] *ſolennis mihi, Sanctiorq; pænè natali proprio*. & Tibullus in eleg. 7. lib. 1. Natalem Meſſalæ diem, illiusq; victorias decantat, & in calce ſic concludit [illegible] *At tu natalis multos celebrande per*

Can-

Candidior ſemper, candidiorq́; veni.
& idem Tibul. in Eleg. 2. Na-
talem aut ſuum, aut Chorinti
celebrat hiſce verſibus.

Dicamus bona verba, venit Natalis
ad aras
Quiſquis ades lingua vir mulierq́;
faue.

13 Ex quibus ſanè conijcitur † ve-
teres ſumma diligentia cauiſſe,
ne ſibi eo natali die, vel im-
prudentibus vocula excideret
vlla, in qua mali quid hominis
ineſſet. Quo autem ritu, &
modo priſci Romani eorum na-
tales dies celebrarent, id expli-
cat Alex. ab Alex. Genial. die-
rum lib. 2. cap. 22. Si igitur pri-
uatis hominib. paſſim fuit olim
permiſſa natalitiorum ſuorum
celebratio, pari vtiq; imò ma-
iori ratione id cuilibet Ciuitati
14 licere debet: nam & † Vrbis
fortunam veluti hominis, pro-
prium habere aliqui opinantur
tempus, quod ex prima origine
ad aſtrorum ortus obſeruatum
aſſerit Plutarc. in vita Romuli.
15 † Noſtri verò Theologi ſacri
tradunt, vnicuiq; Ciuitati, ſi-
cut & homini cuilibet ſuo in or-
tu aſſignari bonum Angelum
præſidem, atque cuſtodem ip-
ſius Vrbis, & vitæ hominis:
Ideò abſurdum foret. ſi Vrbium
conditio priuato quouis homi-
ne deterior cenſeretur; cum Ci-
uitas, & Ciues idem alioqui ſi-
gnificare videantur, vt ſupra à
probaui, cap. 1. Quapropter, ſi
perſonis ſingularibus, & cuili-
bet priuato Ciui id licebat, lon-
gè magis vniuerſis Ciuibus Ci-
uitatem repræſentantibus, &
ſubinde Ciuitati ipſi, id ſolem-
ne natalitium erit omni iure
permiſſum; Nec meæ huic ſen-
tentię refragatur tex. in d. l. om-
nes, verſic. his adijcimus &c.
C. de feri. & minus authoritas
Mandoſ. in d. tex. fundata, quod
ſcilicet per expreſſionem, & in-
cluſionem natalitiorum dierum
illarum Vrbium duarum, Ro-
mæ ſcilicet, & Conſtantinopo-
lis, excluſæ ſint aliæ Ciuitates.
Nam reſpondetur per tex. in d.
16 † l. omnes. nil planè Cæſares
illius ſanctionis authores indu-
xiſſe ſpeciale, quò ad dies nata-
litios vtriuſque Vrbis, niſi q. vt
eorum celebratio in Imperio
tunc Cæſaribus illis ſubiecto,
ſolemniter ad inſtar dierum fe-
ſtorum ibidem enumeratorum,
feriaretur: Etenim celebratio
natalis diei cuiuſlibet Ciuitatis
intra ambitum murorum ſuo-
rum, & inter Ciues, & incolas
ſuos, erat antea moribus rece-
17 pta, prout etiam † natalitij dies
Coloniarum antiquitus dedu-
ctarum celebres erant; vt con-
ſtat ex Cicero. qui in epiſt. ad

Digitized by Google

Attic. lib. 4. epiſt. 1. ſcripſit, *Natalem diem Brunduſinæ Coloniæ, Nonas ſextilis fuiſſe, qui dies etiam fuit natalis Tulliolæ eius filiæ*, Cicero. ibidem. Vnde per d.l. omnes non poteſt dici, quod fuerint aliæ Ciuitates excluſæ, quominus inter Ciues ſuos non poſſint earum natalem diem celebrare, cum ex tali actu nulla prorſus derogatio, aut iniuria fiat maieſtati, ac dignitati illius ſanctionis, ac Cæſarum, Imperiovè eorum, ad quod vtraq; celebritas illa extenditur: nec ſanè indecens eſt, imò valde laudandum, quod in ijs, quæ reſpiciunt iuſtitiam, pietatem, ac religionem, & ſimilia,
18 † Ciuitates ſubiectæ ſectentur veſtigia legum, ſanctionum, ac conſuetudinum Principis ſui, aut Ciuitatis dominantis: imo
19 Imperator reſcripſit † Vrbis cõſuetudinem ab omnibus alijs Ciuitatibus cuſtodiendam eſſe, §. fin. inſtit. de ſatiſdatio. Hinc
20 decretum eſt, † inferiores Ciuitates Metropolitanæ Vrbis mores intueri oportere, cap. cum olim, de conſuetud. & cap. de his 12. diſt. Et receptiſſimum
21 eſt, † loca ſubdita iuri ſcripto Ciuitatis dominantis obtemperare debere, gloſ. vlt. in l. ex ea, ff. de poſtul. vbi DD. & Paul. de Caſtro in conſ. 129. ſtatuta Piſana, num. 2. vol. 1. & Socyn. conſ. 7. nu. 7. & conſ. 288. verſic ſed difficultas, vol. 2. & ſequitur Porti. Imol. in conſil. 12. num. 18. & inſuper, quod vbi
22 † Ciuitati inferiori deficit lex, ſeu conſuetudo in caſu contingenti, tunc attenditur conſuetudo Ciuitatis dominantis, reſpondit Roman. in conſil. 218. præſens caſus, & Socyn. in conſ. 81. in præſenti conſultatione, nu. 3. vol. 1. Corne. in conſ. 151. vol. 3. & Paul. de Caſtro in l. omnes populi, num. 2. verſic. item an ſtatutum, ff. de iuſt. & iur. & nouiſſimè poſt omnes latè proſequitur D. Peregrin. in conſ. 63. nu. 7. vſque ad nu. 15. lib. 1. Concludo igitur natalem nouæ Vrbis diem fore ab eius Ciuibus, & incolis religioſè colendum quotannis, & tanquam diem feſtum piè celebrandum, norma ad id ſeruata, quæ piè præſcribitur à Gregorio Nono
23 Pontifice † in cap. conqueſtus, extra de feri. & ſic ablegato ſuperſtitioſo ritu veteri, nempè ceſſatione ab hoſtiarum cæde, ſed inceſſanter in Ieſu Chriſti hoſtiæ ſalutaris meditatione, non ouilia purgando, ſed corda mundando, non in tranſiliendo flammas, ſed ignes vitiorum extinguendo, non geniales dies agendo, ſed nouiſſimam diem re-

re-

recogitando, non apparatu cęnarum lauto, ſed ſuauiſſimo Dominicæ cęnæ pabulo, nec tantum à litibus, ſed à peccatis omnibus abſtinendo, & demum precibus pientiſſimis Deũ Opt. Max. & eius vnigenitum, & Virginem Deiparam, & Cælites omnes exorando pro tranquilla, & pacata Imperij conditoris ſui diuturnitate, & omnium in ea habitantium: Iſthæc enim celebritas Deo, & Diuis erit ac-
24 ceptiſſima; cum † celebrare perindè ſit, ac cælo dignum facere, vt declarat Luc. de Pen. in l. 1. col. 3. in verbo celebrare, C. de Apochis publicis lib. 10. ſic igitur Ciues, & incolæ natalem Vrbis diem colentes omnem æternæ noctis caliginem effugient, & tuti, ac lætabundi quietam in terris vitam degent, demum verò beati ſempiterno æuo fruentur in ſuperna Ciuitate Dei.

De nomine nouę Vrbi imponendo. Caput X.

SVMMARIVM.

1 *Nomen inſigne eſt nouæ Vrbi imponendum.*

2 *Prouincia Ponti Polemoniaci, cur à Iuſtiniano Imperatore fuerit appellata Helenopontus?*

3 *Adrianus Imperator cęnacula eius villę Academiam, & Tempè appellari voluit.*

4 *Ex malo nomine ſemper oritur ſuſpitio ſiniſtra.*

5 *Nomen malum præſumitur acquiſitum ab aliquo euentu.*

6 *Nomen Papæ, cur fuerit immutatum ſecundum Card.?*

7 *Validum eſt argumentum à denominatione ad deſignandum rei qualitatem.*

8 *Rhinocira, & Ciuitas improborum, cur ſic fuerint appellatæ?*

9 *Romani cur immutauerint nomen Vrbium Epidamni, & Maleuenti?*

10 *Lacus Lucrinus primus omnium locabatur emendus in publicis vectigalibus.*

11 *Delectus, & cenſus Romanorum militum auſpicabatur prius ab habentibus bonum nomen.*

12 *Nominis pulchri impoſitio inducit affectionẽ erga nominatum.*

13 *Regillianus imperium eſt adeptus ex cauſa boni nominis.*

14 *Platonis opinio de imponendo nomine nouæ Vrbi.*

15 *Vrbs Athenarum, cur ſic fuerit nominata ſecundum Coraſ.?*

16 *Romulus, & Remus inuicem contenderunt de nomine condendæ Vrbis.*

17 *Nomen nouę Vrbi varijs ex cau-*

ſis

Digitized by Google

uſis arbitrio conditoris imponitur.

18. *Palma Vrbs in Prouincia Fori Iulij, cur ſic fuerit appellata?*

19 *Palma in certaminibus antiquis ſignum erat victoriæ.*

20 *Inſcriptio nominis in publicis monumentis quanti fuerit æſtimata penes antiquos?*

21 *Phrinæ meretrix, cur voluerit reficere muros Thebarum proprio ſumptu?*

22 *Inſcriptio nominis proprij poteſt cum inſignibus Principis poni per Præſidem in operibus publicis.*

23 *Titulus nominis proprij poni poteſt in opere alterius nondum perfecto, manentibus prioribus titulis.*

24 *Inſignia aliorum abradi non eſt licitum.*

25 *Ædificans Eccleſiam, an poſſit in fronte ponere eius inſignia?*

26 *Nomen nouæ Vrbi, quo tempore ſit imponendum?*

Confert quidem valde ad authoritatem nouæ Vrbis,
1 ſi ſplendidum, & inſigne † nomen per illius conditorem imponatur; quod expreſſit apertè Iuſtinianus Imperator in lib. Auth. coll. 4. tit. 7. cap. 1. vbi
2 cum † Prouincias Helenoponti, & Ponti Polemoniaci ſub vna tantum Prouincia redegiſſet, mandaſſetq; deinceps vtramque Helenoponti nomine vocari, ita edixit, *Namque ab omnibus Helenopontus nuncupator, quod illi nomen à pientiſſimo Principe Conſtantino impoſitum eſt occaſione honeſtiſſimæ ſuæ matris Helenę ſcilicet pientiſſimæ mulieris, quæ nobis etiam ſacrum Chriſtianorum ſignum inuenit: vetus enim illud nomen Polemonis, quo pleriq; in Ponto Tirrani uſi fuerunt, dehinc quieſcitò; primum quia Tirrani extitit; ſecundò, quia Vrbem de ſuo nomine appellatam habet, ſcilicet Polemonium, tum etiam quia pulchrius fuerit, regiones Chriſtianorum, & Regum nominibus deſignare, quam his, quæ Polemi, hoc eſt belli, & tumultus præ ſe notionem ferunt;* hęc
3 ibi. Proinde & † Adrianus Imperator cœnacula Villæ Tiburtinæ, quo magis illuſtriori nomine inſigniret, Academiam, & Tempè appellari voluit, deſignando ex nomine loci amænitatem, ſic quidam hortos amęniores in delitijs habitos, Paradiſos vocare conſueuerunt, ſic & apud Virgil. in 3. Æneid. Helenus Fluuiolo Butrotho prætérlabenti Simoentis nomen indidit, & Marcus Tullius villas ſuas Gymnaſia, Academiam, & Liceum cognominare conſueuit, tantum in vi nominis poſitum exiſtimantes, vt quæ humi-

millia, & abiecta eſſent, per ſo-
lum nominationem nobiliora,
& ſplendidiora efficerentur.
Hinc Domini Veneti, vt refert
Egnat. lib. 4. exempl. in cap. 4.
de ominibus, poſtquam Con-
ſtantinopolim Vrbem, Gallis
ſecum belli ſocijs, deuiciſſent,
noluerunt eò Imperij Veneti
ius, maieſtatem, & ſedem tranſ-
ferre; ea præter alias moti ra-
tione, quod pulchro illo nomine
Venetiæ maximè facere vide-
rentur, quaſi Venetias omnibus
mortalibus veniendum eſſet;
non autem Veneta Vrbe relicta
aliò migrandum. Quamob-
rem, & Iuris noſtri interpretes,
varijs in locis ſuadent, vt pul-
chra nomina imponantur, vt
habetur in cap. cum Ioannes
Hæremita de fid. inſtrum. & per
Ioan. Andr. in cap. cum ſecun-
dum Apoſtolum de præben. vbi
refert dictũ D. Milantiaræ eius
vxoris, quod ſi pulchra nomina,
licet vendita cariori pretio ven-
derentur, illa emeret, vt ſibi im-
ponerentur; & Felin. in proœm.
Gregorian. col. 6. nu. 30. inquit,
imponenda pulchra nomina fi-
4 lijs, quia † ex malo nomine ſem-
per oritur ſuſpitio ſiniſtra; &
idem Ioannes Andreas, & ſcri-
bentes in cap. Grauis de depoſ.
& Doct. in Rubr. ff. ſol. matr. di-
cunt, quod ex bono nomine,
quis præſumitur bonus, & è cõ-
tra, & ex hoc ſolo inducitur op-
tima præſumptio, & ideò im pu-
tandum eſt ei, qui confidit de
habente turpe nomen, puta Be-
lial, vt dicitur in d. cap. Grauis,
vel Maſcaron. cap. per inquiſi-
tionem de elect. quia præſumi-
5 tur † acquiſitum ab aliquo euẽ-
tu ſecundum Card. in d. cap.
tum ſecundum, col. j. de præ-
ben. vbi ſubdit, quod hæc fuit
vna de cauſis immutandi no-
6 men † Papæ, & ſequitur Abb.
ibi, & Barbat. in cap. 1. de de-
poſ. & adſtipulatur illud Ouidij
Conueniunt rebus nomina ſæpè ſuis.
de quo dicto extant verba eiuſ-
dem Iuſtinian. Imperatoris in
§. eſt aliud genus, inſt. de donat.
in fi. & in l. decernimus, C. de
epiſc. & cler. in fi. glo. Et quòd
nomina apud iuris interpretes
aliquando ſumantur ab effectu
tradit Afflict. ſuper Conſtit.
Regn. lib. 1. cap. de hæret. nu. 6.
7 hinc ad † deſignandum qualita-
tem rei validum eſt argumen-
tum à denominatione, cap. fin.
de conuer. infidel. & idem ar-
guitur etiam à nominis inter-
pretatione ſecundum Bald. in
cap. fin. per quos fiat inueſt.
quod quidem hiſce duobus præ-
ceteris exemplis ſuaderi vide-
tur, nam Vrbs condita ab Actiſ-
ſane Æthiopum Rege, in quam
graſ-

graſſatores Prouinciæ Ægypti
8 exectis naribus, cōieccrat† Rhinocira fuit appellata, vt perpetuò, vel habitantium ſcelus, vel ſupplicium, nomē Ciuitatis teſtaretur; & Philippus Macedo, cum Regnum expurgare vellet, & collegiſſet in vnum, veluti in ſentinam infames, ac moribus improbatis, vt Sicophantas, falſos teſtes, præuaricatores, & id genus alios ad numerum duorum millium, atque Ciuitatem in Thracia eiſdem ædificaſſet, nomen conſecuta eſt, vt à genere inhabitantium, vocaretur Ciuitas improborum, vt author eſt Theopomp. rer. Philipp. lib. 15. & refert Plutarc. in comment. tit. de curioſ.

9 Cęterum veteres † Romani adeò delectati ſunt bono nomine in Vrbibus condendis, vt Vrbem Epidamnum, & vniuerſum regionis illius tractum conſecuti, declinantes infauſti nominis Epidamni, vti omen damni, Dyrrachium appellare maluerunt, quod nomen poſteritas excipiens, ſolo eo longa poſt ſęcula vſa eſt, & adhuc vtitur, vt poſt Pauſan. teſtatur Leonic. Thomę. de varia. Hiſtor. lib. 1. cap. 28. in fi. & de Beneuento Vrbe in Samnio narrat Feſtus, quod cum Colonia in ea deduceretur, ita appellatam eſſe, melioris ominis cauſa, cum eam Vrbem Græci incolentes ante Maleuentum appellarent, quod ex Plin. etiam comprobat Sigon. de antiq. iur. Ital. lib. 2. cap. 5. de colon. ante bell. Italic. deduc. & Marin. Frecc. de ſubfeu. Baron. lib. 1. de Prouinc. & Ciuit. Regn. nu. 50. vbi Maleuentum ſecundum Procop. lib. 1. ex turbine ventorum appellatum dixit.

Hanc autem nominis mutationem auſpicatò fieri conſueuiſſe per Romanos ex eo conſtat, quia vti antiquę ſuperſtitionis diligentiſſimi cultores, in nominibus, & vocibus, eorum religionem, & auſpiciorum obſeruationem magna ex parte collocabant, vt dicit idem Fęſtus; in publicis enim vectigali-
10 bus † lacus Lucrinus primus omnium locabatur emendus boni ominis cauſa ex nomine, vt id Reipub. conductoribusq; lucroſum, quęſtuoſumq; fieret: hinc & in delectu militum, cenſuq; faciendo, primi omnium eligebantur qui bono nomine appellabantur, vt Valerius, Saluius, & ſimiles; hoc enim fauſtum, & ſalutare Pop. Rom. fore exiſtimabant: quapropter & Auguſtus Imperator cum in quadam expeditione Agaſoni occurriſſet, cuius aſinus Nicon vo-

vocaretur, motus ſignificatione nominis fœlicia ſibi omnia ſpopondit, Suet.& Dion.in eius vita. Nominis ergo pulchri impoſitio in iure noſtro ſuadetur, non tantum ex eo, quod aliquādo proſit, vt ſupra dixi, verum
12 † quia inducit quandam affectionem erga nominatum, vt eſt tex.in l.cum filius, §.pater cum filia, ff. de legat. 2. nam vt inquit ibi Gloſ. ille eodem nomine vocabatur, quo & teſtator ipſe; & in l.hoc iure, §.vlt.ff.de donat.fit mentio cuiuſpiam, qui centum alteri ſpoponderat ſi iuraſſet ſe nomen ipſius laturum, & plura circa hoc conferentia ſcripſit Tiraquel. de leg.connubial.l.5. Glo.1.par.5. nu.27. &
13 † quemdam militem legimus à ſocijs fuiſſe electum Imperatorem ex eo, quia vocabatur Regillianus, quaſi eius nomen à regnando auſpicaretur, Sparciano referente in vita eiuſdem Regilliani.

Iam igitur non diſſimili forte ratione monemur, vt in noua fundanda Vrbe pulchrum, & boni, fauſtiq; ominis index eidem nomen curemus imponere. Qua in re etiam Platonis ſententia in Dialog.4.de legib. in princip. eſt animaduerten-
14 da, vbi aſſeuerat † nomina Vrbis, aut à conſuetudine ipſius, aut à loco aliquo, aut fluuio, aut fonte, aut Deorum loci illius appellatione cognominari debere: tanti enim momenti impoſitio nominis Ciuitati fertur, vt non dedignatus ſit in Diuinis eius ſcriptis inſerere Diu. Auguſt.ex Varr. in ſuo tractat.de Ciuit. Dei, lib. 18.cap.9. illam altercationem occaſione imponendi nominis Vrbi Athenarum, quam etiam enarrauit Coraſ. in ſuis Miſcellan.iur.ciu. lib. 1. cap. 15. ſcribit enim Co-
15 raſ.ibi, † *quod erumpēte in Athenarum Arce aquarum ſcaturigine, eodemq; loco ferè enata oliua arbore, certi fuerunt à Cecrope Rege miſſi homines, Apollinis oraculum ſciſcitaturi, vt ſi quid illo oſtento Dij minitarentur, rationem ediſcerent; quibus reſponſum eſt, non ad alicuius calamitatis ſignificationem factum oſtentum, ſed Deorum duorum inter ſe certantium, vter eorum Athenis nomen imponeret; per vndam enim Neptunum, per oliuam Mineruam ſignificari; Quare liberum, & integrum eſſe Athenienſibus vtrius Dei nomine nuncupandam vellent Ciuitatem, quæ cum à Legatis Cecropi renuntiata eſſent, & mares, & fœminas (nam tunc quoque mulieres publicis conſultationibus intererant) ad ferendum ſuper hoc ſuffragia conuocauit, maribus igitur pro Neptuno,*

R fœ-

Digitized by Google

ſeminis pro Minerua in ſuffragia euntibus, ſemina cum plures eſſent, quia ſeminarum vna plus eſt inuenta, vicerunt; & quod vſu euenire videmus, meliorem partem vicit numeroſior; Qua de re indignatum Neptunum, tantam aquarum vim effudiſſe fertur, vt Atbenienſium terram omnem occuparit maris facies; quem vt placarent triplici mulieres ſunt affectæ pœnali ſupplicio, Prima enim pœna extitit, vt ne quis Atheneas, eas vocaret; ſecunda, vt nulla fœminarum poſthac ferret ſuffragia; tertia, vt nullus naſcentium materno nomine cenſeretur. hæc Coraſ. ibid. Quod ſi gentilitas ipſa ob eiuſcemodi nominis impoſitionẽ nouæ Vrbi inter ſuos Deos iurgia, & contentiones exortas prodidit, non eſt cur, & hominum animos inuaſiſſe miremur;
16 ſi † Romulus, & Remus fratres de nomine condendæ Vrbis, & conditæ Imperio diſceptarint, vſque ad alterutrius eorum necem; prout ita eſſe veriſſimillimum omnium ſermonem ex Liu. & Alicarnaſſ. refert idem Coraſ. in l. ſi quis, num. 4. ff. de rer. diuiſio. & expreſsè dixit Glo. in l. fin. in verbo Romulus, ff. eod.

Cæterum vltra ea, quæ ſcripſit Plato in ſupradicto Dialog. 4. de legib. in princip. conſtat
17 † impoſita fuiſſe Vrbibus nomina vel à matre conditoris, vel ab vxore, vel à perſona ipſius condentis, vel in gratiam alterius cuiuſpiam perſonæ ab ipſo conditore dilectæ, vel ab euentu aliquo, & potiſſimum conditori ſalutari, ſic enim plures Vrbes conditas, nomen à matre ſortitas eſſe ſcribit Pauſan. in Eliac. 1. ſeu lib. 5. Sic & Acheus Helicẽ Vrbem de vxoris ſuę nomine conditam nominauit, idẽ Pauſan. in dicto loco Eliac. Alij verò plerumque Vrbes ab eorumdem condentium nominibus dictas eſſe voluerunt, prout veterem Romam à Romulo, & nouam, hoc eſt Conſtantinopolim à Conſtantino fuiſſe appellatam ex publica lege ab eo ęditam, & in columna lapidea inciſa, & publicè apud Prætorium propè ipſius Imperatoris ſtatuã equeſtrem collocata refert Socrat. lib. 1. cap. 22. Leo itidem Quartus eius nomine Pontifex, eam Vrbis partem, quæ cis Tiberim erat muro cinctam à nomine ſuo Leoninam appellauit, Fulgoſ. de glor. ac fam. Cupid. lib. 8. exempl. cap. 15. Similiter & Pius Quartus ſummus Pontifex tractum illum inter vetera Ciuitatis Leoninæ mœnia, & muros, ac propugnacula ab Arce Sancti Angeli ad Palatium Apo-

Digitized by Google

Apoſtolicum per eundem Pontificem excitatum, in Ciuitatem de ſuo nomine Piam erexit, vt habetur ex conſtit. eiuſdem ędita de anno 1565. x. Kal. Septēb. Sic & Sereniſſimus Coſmus Magnus Etruriæ Dux nouam Vrbem per eum conditam Coſmopolin vocauit. Summus quoque Pontifex Vrbanus VIII. Oppidum munitiſſimum in agro Bononienſi extructum, & validiſſimis propugnaculis firmatum, de ſuo nomine, Vrbanum nuncupari mandauit, & plures alios tam recētiores ęui, quàm retroactis ſæculis, id etiam egiſſe cōperimus, quos ſciens ommitto.

Sic & DD. Veneti nouam Vrbem in hac Prouincia Fori Iulij

18 † Palmæ nomine appellarunt, quo nec pulchrius, nec auſpicatius imponi potuiſſet; ſicut enim Palma arbor, Gręcis Phenix dicitur teſte Ruelli. de natur. ſtirp. lib. 1. cap. 108. ſic noua hæc Vrbs erit vnicum Italorum, & Chriſtianæ Fidei propugnaculum; & ſicut Palmæ proprium eſt non cedere oneri, quamuis ingenti, imò contra pondus reniti, & reſurgere, vt tradunt Ariſtotel. Plin. & alij relati à Rebuff. in l. Carbonum, §. idem etiam, ff. de verb. ſignif. ſic Vrbs iſta nulli cedet hoſti, ſed contra omnia aduerſa, felicior in al-

19 tū reſurget; Quapropter & † in antiquis certaminibus Coronarijs Palma ſignum erat victoriæ, vt dicit Rebuff. ibidem; nec aliud ferè præmium ei dari conſueuerat, qui vel in ſtadij curriculo, vel primus in equo ſeſſor, & Olimpiæ victor fuiſſet declaratus; Palmam enim dextera manu geſtaſſe fertur, & eo modo victorum ſtatuas locis templi conſpicuis cum inſcriptione patriæ originariæ ipſius victoris, quo famæ perpetuitati conſuleretur, poni conſueuiſſe, inquit idem Pauſan. in Eliac. ſiue lib. 6.

Sed hic non extra rem quæri poteſt, an Præfectus cui à Principe iniunctum eſt munus conſtruendi nouam Vrbem, poſſit ſuper propugnaculis, vel ædificijs, & alijs operibus publicis inſcribi facere nomen ſuum, inſigniaq; ſua ponere? † Hæc

20 enim laudabilis conſuetudo inualuit apud priſcas gentes, & præſertim Græcos connentus, & tanti per eos æſtimatam fuiſſe inſcriptionem nominis in publicis monumentis accepimus, vt victores Olimpiorum, ſi aliquādo accepta pecunia Patriam ementiti fuiſſent, in eos, vti patriæ proditores per Ciues fuerit animaduerſum, damnata corū memoria, & perpetuo exilio

irrogato, prout memorat idem Pauſan. Eliac. poſter. ſeu lib. 6. Vnde notanter ſcripſit Plutarc. in Apophteg. quem refert Natt. conſ. 637. num. 55. quod cum Alexander Macedo Thebanorum mœnia diruiſſet; † Phrine
21 meretrix pollicita eſt ſuis impendijs repoſituram, modo Ciues paterentur hoc exculpi elogium, *Alexander quidem ſubuertit, ſed Phrine reſtituit*, vt meritò admirari liceat, quod ſcortum corporis vſura opes ad refectionem Vrbis ſufficientes collegerit, & quod tanto nominis amore teneretur, vt titulum tam carè voluerit emptum: Verum ſi ſuper præmiſſa inquiſitione ius noſtrum reſpicimus, videtur omnino prohibitum, quod abſque Principis licentia id fiat, quia eidem reſeruatum dicitur, quoties publicis pecunijs opus eſt perfectum l. opus in fin. cum l. ſeq. ff. de oper. pub. & in l. ſi quis C. eod. vbi tamen verſ. *ſuum nomen, ſine noſtri numinis mentio-*
22 *ne* colligi videtur, † quod etiam Præſidi *licet non ſoli*, tamen cum nomine Principis liceat, & ita videmus paſſim vſu receptum, tam in nouis Vrbibus, quàm in alijs publicis operibus; in muris enim, vel propugnaculis, & alijs locis conſpicuis, Præſides Prouinciarum, & Ciuitatum Rectores nomen, & inſignia Principis patentia, & maiora apponunt, ſua autem in loco inferiori, & minoribus ſignis: ponere autem in Municipio imagines honoris ſui cauſa licitū videtur ex verbis Pomponij I. C. in l. Quintus, §. ad authoritatem, ff. de ann. legat. Conſtat quo-
23 que, quod † permittitur ei, qui opus ab alio inchoatum vult perficere, ponere titulum nominis proprij, dum tamen maneat priores tituli alterius, qui prius opus illud inchoaſſet, prout ita fuiſſe deciſum ex Senatus Romani decreto refert I. C. in l. fin.
24 §. ſi quis, ff. de oper. pub. † nec poſſe Gentilitium, vel inſignia aliorum abradi expreſsè ſanxit Vlpian. in l. 2. in fi. ff. eod. ex illis verbis: *Ne eius nomine, cuius liberalitate opus extructum eſt, eraſo, aliorum nomina inſcribantur, & propterea reuocentur ſimiles Ciuium in patriam liberalitates, Præſes Prouinciæ authoritatem ſuam interponat*, & latè id comprobant Bart. & DD. in d. l. 2. cum ſeqq.

25 Quid autem dicendum, † ſi ædificans Eccleſiam de nouo, vel eam reſtaurando, vellet ponere in fronte eius inſignia, an ei hoc liceat? hunc articulum tangunt Canon. & præſertim Dominicus in cap. duæ ſunt,

45. diſt. vbi dixit, quod ex nimia ambitione in foro conſciētiæ peccare videntur, & meritum perdere, qui hoc egerint; ſed Felin. in cap. tertio loco, de probat. col. j. dicit in hoc attendendam eſſe intentionem agentis; quid enim ſi fiat fine licito, vt ex illo monumento probatio induci poſſit? quid etiam ſi ad excitandam aliorum charitatem, vt pio, & laudando exemplo moti poſteri, eamdem memoriam ſibi optent comparare, ex qua, & deuotionis affectus, & rerum ſpiritualium augmentum deſcendat? prout dicitur in cap. boni Principes, 96. diſt. Vnde videmus communi conſuetudine Felin. opinionem, & præſentibus, & retroactis temporibus vſu receptam fuiſſe vbique locorum.

Modo autem ſupereſt quærere;
26 † quo tempore nouæ Vrbi ſit nomen imponendum, in quo, exemplo ſacræ litteræ in Ezech. Prophet. cap. vlt. in fin. monemur, quod poſt abſolutam, & completam Vrbem, id fiat, legitur enim ibidem, quod poſt immenſæ, & admirabilis illius Vrbis ſtructuram, demum hoc eidem fuit nomen impoſitum, *Dominus ibidem*, in iure autem noſtro deſumitur, quod hoc pendet ab ipſo conditoris arbitrio per tex. in l. j. C. de rei vxor. act. licet cōſuetudine receptum ſit, vt eadem die, qua deſignatur Ciuitas ritu ſupra præſcripto in 8. cap. eadem etiam, & nominis impoſitio adhibeatur.

De ambitu, ſiue magnitudine nouæ Vrbis.
Caput XI.

SVMMARIVM.

1 *Species Vrbium quotuplex ſit ſecundum Modeſtinum I.C.*
2 *Conuentus Vrbium Liciæ, & Pamphiliæ, quomodo ferrent ſuffragia?*
3 *Ciuitatum diſtinctio ſecundum Bart. quæ ſit?*
4 *Platonis opinio de magnitudine Ciuitatis.*
5 *Ciuitates, & Oppida in limitibus Prouinciæ qualiter conſtrui debeant?*
6 *Oroſij dictum de paruo numero Ciuium in magna Ciuitate.*
7 *Ciuitas magna qualis dicatur ſecundum Ariſtotelem?*
8 *Epaminondas reduxit Arcades è paruis Oppidis in vnam Ciuitatem.*
9 *Certa menſura non poteſt his praſcribi, quæ plus, & minus augmenti recipiunt.*

Vrbs

10 *Vrbs quæ requiſita habere debeat ſecundum Pauſaniam?*
11 *Conditor nouæ Vrbis, quid inſpicere habeat antequam illius magnitudinem metiatur?*
12 *Locus opportunus alendi populi multitudinem allicit.*
13 *Rhodus Inſula cur à Liuio fuerit improbata?*
14 *Antiquorum dictum de magnitudine Vrbis.*
15 *Ciuitas nobilitatur ex dignitatibus Ciuium.*
16 *Curiales cur prohibeantur deſerere Ciuitates, vt aliò ſe conferant?*
17 *Ciues tenentur opportunis conſilijs tueri Ciuitatem.*
18 *Tiberius Imperator latum clauum ademit Senatori, qui ex Vrbe in hortos demigrarat, vt vilius domum conduceret.*

NEque noua, neque leuis
eſt inſpectio, quæ nouæ
cōdendæ Vrbis eſſe debeat ma-
gnitudo, nam & priſco; & no-
ſtro ſæculo multæ fuerunt, &
nunc quoque extant Vrbes va-
ſtitatis planè immenſæ; aliæ ve-
rò iuſtæ amplitudinis, aliæ de-
mum modici ambitus, & prout
vel loci ſitus, & opportunitas,
vel genius conditoris, vel fortè
etiam ipſe rei euentus quando-
que tulit, vnde perpaucas vide-
mus Vrbes, vno & eodem mo-
dulo fuiſſe conſtructas; Verum
ſi ius noſtrum ſpectemus con-
ſtat Modeſtin. I. C. in l. ſi duas,
§. eſt autem, & numerus, ff. de
1 excuſat. † triplicem conſtituiſſe
ſpeciem Vrbium, ſeu Ciuita-
tum, hoc eſt minorum, maio-
rum, & maximarum, quæ qui-
dem ſpecies, licet intelligatur
reſpectu immunitatis diſtinctè
conceſſæ certo numero perſona-
rum in ſingulis Ciuitatibus de-
gentium, & artium liberalium
titulo præſtantium; nihilomi-
nus vtique expendi, & aptari
poſſet ſecundum cuiuſlibet Ci-
uitatis ſpeciem, vt. ſ. ſingularum
Ciuitatum à Iureconſult. ani-
maduerſa dignitas, & excellen-
tia debeat dimetiri ſecundum
magnitudinem materialem, &
ſic numero incolentium in ſin-
gulis ipſis Ciuitatibus reſpon-
dere; & licet iſthæc ratio du-
bia, & diuinatiua forſan poſſet
cenſeri, vſu tamen ipſo receptā
2 fuiſſe † in Prouincijs Pamphi-
liæ, & Liciæ, vbi conuentus ex
tribus & viginti Ciuitatibus
conſtabat, quarum ſuffragijs,
Præfectus, Magiſtratusq; crea-
bantur, & earum Vrbium maxi-
mæ tria ferebant ſuffragia, me-
diæ duo, & reliquæ minores ſin-
gula tantum, idq; erat ratum,
quod plurium niteretur aſſenſu
refert Alex. ab Alex. Gen. dier.
lib.

lib. 3. cap. vlt. Bart. quoque in l. j. C. de Metrop. Beryt. lib. 11. & in ſuo tractatu de Inſula in verſic. iſta figura habet punctū ſolum in ripa, &c. ſequēdo Modeſtin. & exempla inſinuando
3 inquit, quod † quædam eſt Ciuitas maxima, vt ſunt Metropolitanæ Ciuitates in quibus reſident Præſides, & Præfecti Prætorio, hodiè Reges, & Curiæ regum ad quos appellatur, quas Prouinciæ matres appellat Theodoſ. Imperator. in d. l. j. Alia eſt Ciuitas magna, in qua eſt Forum cauſarum meri, & mixti Imperij; Alia demum eſt Ciuitas communis, in qua eſt Forum cauſarum, quæ competunt defenſoribus Ciuitatum: hęc Bart. Diuini autem ingenij Plato in Dialog. 4. de Republica docet omnimodo obſeruandum fore,
4 † vt nec parua ſit Ciuitas, neq; quæ magna eſſe putetur; Proinde Imperator Iuſtin. in l. 2. §. interea, verſic. ſi aliquas Ciuitates, C. de off. Præfec. Prætor. Afric. in hoc propoſito ita re-
5 ſcripſit; *ſi aliquas Ciuitates, ſeu Caſtella per limites conſtituta, prouiderit tua magnitudo nimiæ eſſe magnitudinis, & propter hoc non poſſe bene cuſtodiri, ad talem modum ea conſtrui diſponat, vt poſſint per paucos benè ſeruari*; quem tex. notatu dignum refert, & ſequitur Boer. in deciſio. aure. deciſio. 212. nu. 28. & ſeq. & ad hoc faciunt not. per eundem Bart. in l. j. in princ. ff. de via public. & plura in terminis ad hoc conferentia cumulat Luc. de Pen. in l. hac prouidentiſſima, quæſt. 3. C. de quib. muner. vel prǽſtat. nemin. liceat lib. 10. vbi vnum inſerit dictum circa hoc non aſpernandum ex Oroſ. lib. 5. ad Diu. Auguſtinum in
6 hæc verba, † *ſi paruus numerus magno murorum ſpatio includitur, magis hoſtibus proditur, quam munitur &c.* quod ſanè dictum ego puto non parum conferre ad Vrbes munitas, ac muniendas, ſiue ad fortilitia, vt. ſ. ſpatium, & ambitus murorum commenſurari debeat numero incolarum, vel manus militaris, quę pro tutela Vrbium, & fortilitiorum in eis includi debet.

Cæterum Ariſtotel. Politic. lib. 7. diſputans de magnitudi-
7 ne Ciuitatis, dicit † non eam eſſe magnam, quæ tantum hominibus abundet, ſed Ciuibus eo numero quo ſatis ſit ad bene viuendum ſecundum Politicam ſocietatem; Vrbem verò paruam Solon Athenienſis Philoſophus viſus eſt improbaſſe teſte Plutar. in vita eiuſdem, dum ſuaſit Philocipro, vt derelicta Ciuitate condita à Demophonte

te Theſei filio, tamquam modici ambitus, in amęniori loco Ciuitatem traduceret, eamq; iucundiorem, & maiorem pararet; † Epaminondas quoq; author fuit Arcadibus, vt paruis Oppidis, quæ facilè, cum ſine munitionibus eſſent, expugnari poterant, deletis, in Vrbem vnā, quæ ab eo tunc condita fuit cōgregarentur, prout magna omnium ipſorum Arcadum alacritate, & conſpiratione fuit executum, vt teſtatur Pauſan. in Bęotic. ſiue lib. 9.

8

9 Verum, cum † nec à Iureconſ. nec ab alijs Politicis certa, & determinata menſura præſcribatur in his, quæ plus, & minus augumenti recipiunt, prout & ſenſit Ariſtot. in d. lib. 7. Politic. verſic. ſed eſt quædam; circumſcripta qualitate Vrbis, re-
10 quiſita † à dicto Pauſan. in Phocic. ſiue lib. 10. qui eam (vt aliàs dixi) appellat Vrbem, in qua Ciues, Prętorium, Gymnaſium, Theatrum, Forum habent, ac denique aliquod perennis aquę conceptaculum; erit munus prudentiſſimi nouæ Vrbis conditoris imitandi veſtigia hominis nouæ prolis futuri parentis, ſicut enim diligens, & pius Pater prægnanti coniugi, & puerperio proximę, accurato ſtudio prius parare conſueuit nutricem copia lactis ſalubris affluentem, vt mox fętui in lucem ædito vitalem, atque vberem præ-
11 beat alimoniam, † ſic & ipſe nouæ Vrbis conditor, antequā illi extruendæ manum admoueat, exacto iudicio perpendere debet agrum, & Prouinciam in qua eſt noua Vrbs erigenda, & quos ipſa fructus, redditus, ac prouentus ferat, quæ ſint vicinę Ciuitates, & quæ cauſa negotiationis in ea commodè conuehi, & comportari poſſint; his enim, & alijs maturè perpenſis, librato iudicio ea erit Vrbis auſpicanda forma, quę iuxta compertas agri, & Prouinciæ vires, & illius ſitum commodè poterit & pacis, & belli tempore congruentem Ciuium, & incolarum numerum alere, & enu-
12 trire; † vbi enim locus alendæ multitudini eſt opportunus, ibi populi multitudo neceſſariò cōfluit, ſi autem ſitus repugnet, mutilæ, & mancæ Vrbis ſpecies ſemper extabit, & ſolitudo potius, quam Ciuitas vocabitur.
13 Hinc † T. Liuius Decad. 5. lib. 10. improbat Rhodum Inſulā, vtpotè quę parua, & ſterilis agri erat; adeò vt nequaquam alere tantæ Vrbis populum poſſet, & idem lib. 37. Capuam Campaniæ Vrbem pręcipuè commendat ab Vrbis amplitudine, & agri

agri vbertate, ob quam agrum ipſum ad varietatem annonæ, Horreum pop. Rom. appella-
14 uit, † & veteres loco Adagij vſurparunt, Vrbem, & nauim tam amplam eſſe non oportere, vt aut vacillet vacua, aut non ſufficiat plena.

Et quia de magnitudine Vrbis, & de cauſis efficientibus eleganter vltra alios ſcripſit Io. Bother. in ſuo particulari Tract. de magnitud. Vrbi. iccirco ne videar aliorum ſenſum tranſcribere ad eius ſcripta legentes reijcio.

Hoc vnum tamen pro corol-
15 lario adijciam, quod † Ciuitas nobilior cenſetur, quo maiori numero incolarum, qui honoris, & dignitatis titulo fulgeant ſit repleta, prout elicitur ex dictis Doct. in l. j. ff. ſol. matr. & in l. eos, ff. de Decurion. & fuit originaria opinio Licurgi, de qua Plutarc. in Apophteg. Lacon. Etenim Vrbium ſtatus non tam murorum ambitu, quàm Ciuiũ claritate taxandus eſt, vt inquit Sidon. Apollin. lib. 7. epiſt. 10. iccirco in hoc propoſito reſcripſerunt Impp. Arcad. & Honor. in l. Curiales, C. ſi curial. rel. ciu. lib. 10. ne Decuriones auderent deſerere Vrbes, & in Villis ſe reducere per hæc verba.
16 † *Curiales omnes iubemus interminatione moneri, ne Ciuitates fugiant, aut deſerant, rus habitandi cauſa; fundum, quem Ciuitati prætulerint, ſcientes Fiſco eſſe ſociandum, eoq; rure eſſe carituros, cuius cauſa impios ſe, patriam vitando, demonſtrauerint*; impium enim duxere Impp. Patriam derelin-
17 quere, † quando opportunis conſilijs Ciuium iuuari poſſit, naſcitur enim vnuſquiſque ſuæ Ciuitati in ſpecie ſecundum Bald. in authent. ſed omnino, num. 13. C. ne vxor. pro mar. adeoquod illius libertatem, & dignitatem, in qua conſiſtit decus, & ſplendor, & ope, & conſilio tueri, & amplificare à natali ipſo homines ſecumducere videantur ſecundum Luc. de Pen. in d. l. Curiales, num. 3. in fin. & oſtendiſſe Tiber. retu-
18 lit Sueton. † qui Senatori latum clauum ademit, cum cognouiſſet ſub Kalen. Iulij demigraſſe in hortos, quo vilius poſt eam diem ædes in Vrbe conduceret.

S De

De Muris, Pomærio, & Portis nouæ Vrbis. Cap. XII.

SVMMARIVM.

1 Platonis, & Ariſtotelis diuerſa ſententia circa muros Vrbis.

2 Ciues armati dicti ſunt ab Ageſilao muri Spartanæ Vrbis.

3 Machinæ bellicæ nullo pacto priuatis conceduntur.

4 Ciuitas ſine muris dicitur nuda, & immunita.

5 Muri Ciuitatis ſunt ſalutare refugium tempore belli.

6 Ciceronis conſilium, quando quis non habet pares copias ad confligendum cum hoſte.

7 Muri ſunt Vrbium decus, & Ciuium tutela.

8 Muri Vrbis quare vocentur ſancti? & num. 16.

9 Sacrilegi reputabantur qui pro domo ædificanda muros Vrbis eſſent demoliti.

10 Capitali pœna puniebantur, qui aliquid in muris Vrbis Romæ auſi fuiſſent attentare.

11 Pœna extraordinaria imponitur attingenti muros alterius Ciuitatis quam Romæ.

12 Tranſcendenti muros, vt à curia euadat extraordinaria pœna infligitur.

13 Ciuitates rebelles vltra alias pœnas, murorum deſtructione damnantur.

14 Ciuitas damnata ad murorum deſtructionem perpetuò debet manere ſine muris.

15 Sancire idem quod firmare ſignificat.

17 Muros Vrbis non licet reficere inconſulto Principe.

18 Muri Vrbis reſtaurari poſſunt cum licentia Præſidis ſecundum Bart.

19 In muris Vrbis non licet aliquid immittere, vel coniungere ſine Principis, vel Præſidis licentia.

20 Ædificare domum penes muros Ciuitatis, quare prohibeatur ſecundum Angel.?

21 In Ciuitatibus à mari circumdatis, ex conſuetudine ædificantur domus priuatorum ſuper muris ipſius Vrbis.

22 Tranſcendentes muros Ciuitatis pro occidendo bannito quomodo puniantur?

23 Bannitus poteſt occidi armis prohibitis, ſcilicet Arcobuſijs.

24 Confugiens ad muros Vrbis, an gaudere debeat immunitate conceſſa locis ſacris?

25 Miles in Caſtris pro crimine non excepto, vel in Caſtris commiſſo, capi non poteſt.

26 Aduocatus in Foro, & Doctor in ſcholis capi non poſſunt, niſi in caſibus exceptis.

Po-

27 *Pomerium dicitur pars Vrbis.*

28 *Pomerium neque arari, neque habitari fas erat apud Romanos.*

29 *Pomerio non licebat addere, niſi ab eis qui Romanum Imperium hoſtilibus agris locupletaſſent.*

30 *Pomerij deſcriptio ſecundum Varronem, & Liuium.*

31 *Cui interdicitur Pomerium, & Ciuitas ipſa dicitur interdicta.*

32 *Portæ Vrbis ſunt ſanctæ.*

33 *Portę Vrbis habitari non poſſunt ſine permiſſu Principis.*

34 *Ingreſſus & egreſſus à Ciuitate, per ſolas portas debet patere.*

35 *Plutarchi ſenſus an portæ ſint ſanctæ, refellitur.*

36 *Porta Ciuitatis dicitur præcipua eius pars.*

37 *Citatio contra Vniuerſitatem, vbi præſentari debeat ſecundum Baldum?*

38 *Proconſul portas Romæ ingreſſus deponebat Imperium.*

39 *Epiſcopi, & Archiepiſcopi Romam ingreſſi ſuam deponunt authoritatem.*

40 *Legatus Papæ ſi offendatur poſtquam eſt ingreſſus portam Romæ, non dicitur committi crimen læſæ Maieſtatis, limitatum. 41.*

42 *Portæ Vrbis non ſunt aperiendæ ante Solis ortum.*

43 *Tenebræ aptiores dicuntur ad delinquendum.*

44 *Cuſtos artis ſi nocte venienti domino portas non aperuit, non dicitur fidem violaſſe.*

DVo præcipua veteris Græciæ lumina † Plato, & Ariſtoteles 1 circa muros Vrbium ſtruendos, duplici inter ſe opinionum diſſenſione, & concertatione pugnarunt; Porrò Plato lib. 6. de legibus ita ſcripſit, *muros in ſolo iacere facilè patior; probè enim poeticum illud laudatur, quo aneos, & ferreos magis muros, quam terreos condere admonemur: nos verò muros circumducimus, quod primum ad ſanitatem Ciuibus nihil confert, deinde animos Ciuium emollire, & eneruare conſueuit; efficiunt enim vt facilè intra eos ſe recipientes, hoſtes minimè fugent, putentq; ſe non diurna, nocturnaq; cuſtodia vigilantes, ſed murorum ſepto, & vallo dormientes ſaluos fore, quaſi ad deſidiam nati ſint, ignorantes certè, quietem laboribus originem trahere, atque è turpi ocio, & negligentia naſci labores ſolere;* hæc Plato, cui concinit Licurgus, qui dixiſſe fertur in eandem ferè ſententiam, nequaquam ſine mœnibus Ciuitatem dici, quæ viris, non lateribus præcincta
2 foret; & † Ageſilaus Ciues oſtendens armatos, *hæc ſunt*, inquit, *Spartæ mœnia*, vt refert Plutarc. in Apophteg. Lacon.

Ariſtoteles verò lib. 7. Politic. cap. 9. ita inquit; *de muris autem, qui Vrbis laudi, & virtuti ſtudentes, cinctas eis eſſe oportere negant, hi nimis ruditer, & priſca ſimplicitate præcipiunt, præſertim cum earum Ciuitatum, quæ illo modo ſe iactant, & oſtentant, errorem rebus ipſis conuictum eſſe videant; præterea licet aduerſus ſimiles, nec longe numero ſuperiores, velle ſe ſe murorum præſidio tueri, turpe ſit, tamen quoniam accidit, fieriq; poteſt, vt qui bellum inferunt tanto ſuperiores ſint, vt humana, & paucorum virtute impetus eorum ſuſtineri nequeat? Idcircò ſi ſaluti conſulendum eſt, & iniuriæ, contumeliæq; vitandæ, murorum præſidium tutiſſimum, & bellicis rationibus conuenientiſſimum eſſe putari debet, præſertim hoc tempore tormentis, & machinis ſolerti ratione ad obſidendas, oppugnandasque Vrbes inuentis:* Et paulò poſt etiam de muris; *& tum ad Vrbis ornatum, tum ad bellicos nuper excogitatos vſus ſint accommodati, eos autem in propugnaculis, & Turres in locis opportunis diſpoſitas, diuiſos eſſe oportet*. hæc Ariſtot. ibid.

Cęterum ignoſcant mihi manes Platonis alioqui diuinitatis encomio inſignis, opinio eius omnino mihi videtur reijcienda, & contraria Ariſtotelis amplectenda ex rationibus ab ipſomet Ariſtotele adductis, quæ ſi ſuo ſæculo veræ, & receptæ fuerunt, longè magis æuo noſtro recipiendæ, ac commendandæ ſunt, & ea potiſſimum vna, quia murorum præſidium eo tempore erat tutiſſimum aduerſus tormenta, & machinas ad obſidendas, oppugnandasque Vrbes tunc inuentas: vnde longè magis tempeſtate noſtra id ſibi locum vendicare debet, cum malo heu noſtro fato, tot ſint adinuentæ machinæ fuſiles, quas nominatim recenſet Alciat. in l. armorum in fin. ff. de verb. ſignif. inquiens, huiuſmodi machinas ad demolitionem
3 murorum vſui eſſe, † & obid nullo pacto priuatis concedi; tantum verò abeſt, vt ſectanda ſit Platonis ſententia de muris Vrbium non ſtruendis, vtpotè
4 non neceſſarijs, quod † Vrbs muris carens, nuda, & immunita vocetur à Iul. Polluc. in Diction. lib. 1. cap. 10. de locis in Bell. Imo, & Græcia ipſa Platonis mater, & alumna, facto, & re ipſa illius damnarit opinionem: legimus enim plures Vrbes muris fuiſſe in Græcia munitiſſimas, ex quibus fuit Ambroſos, Phocica, Bizantium, & Rhodos, & Vrbs Meſeniorum eis longè munitior muris, vt ſcri-

ſcribit Pauſan. in Meſſen. lib. 4.
vbi teſtatur eas Vrbes vidiſſe
muris munitiſſimas, & Myce-
nam muris validiſſimis præcin-
ctam memorat idem Pauſan. in
Achaic. ſiue lib. 7. in tantum, vt
Argiui eos deijcere non potue-
rint, cum à Ciclopibus extructi
dicerentur.

Hinc innumera patent pri-
ſcorum exempla nos edocentia,
5 † quam ſalutaria fuerint muro-
rum ſepta, & quam amentes
fuerint ij, qui intra mœnia ſeſe
recipere neglexerũt: inter quos
quis amentior Troiano Hecto-
re? cum enim illum hortare-
tur Polydamas ne temerè cum
Achille confligeret, ſed recipe-
ret ſe intra mœnia, vnde ho-
ſtium impetum ſine vllo pericu-
lo propulſaret, conſilium illud
ſpernens, ſe, parentes, & patriã
funditus euertit; proinde Cic.
Cornificium monens in ſuis epi
ſtol. famil. lib. 12. epiſt. 260. ita
6 ſcribit: † *ſi pares copias ad confli-*
gendum non habebis, non te fugiet
vti conſilio Marci Bibuli, qui ſe
Oppido munitiſſimo, & copioſiſſi-
mo tamdiù tenuit, quàm diù in
Prouincia Parthi fuerunt, ſed hæc
melius ex re, & ex tempore con-
ſtitues; hæc Cic. Explosa igitur
Platonis opinione deſtruens mu
7 rorum ſtructuram, † in qua Vr-
bium decus, & Ciuium ſalus, &
tutela præcipuè conſiſtit, muri
adeſſe perfectum Ciuitatis re-
quiruntur; vnde non abs re mu-
8 ri Vrbis diuini cenſentur † ex
eo, quia omnes intra eorum am
bitũ incluſos, veluti in ſinu ſuo
piè fouent, ac defendunt; ideo
Romulus in legibus à ſe condi-
tis ita cauit; *mœnia ſacroſancta*
ſuntò; & Homerus Sacros dixit
muros, vt refert Cæl. Rhodig.
lib. 12. antiq. lectio. cap. 12.
9 tom. 2. vbi etiam ſubdit, † ſacri-
legos eos cenſeri, qui ſtruendæ
cauſa domus, Ciuitatis mœnia
ſint demoliti, & Cic. lib. 2. de
Natur. Deor. *Muri Vrbis* inquit,
quos vos Pontifices ſanctos eſſe di-
citis, & Gaius I. C. itidem ſan-
ctos appellat muros in l. ſum-
ma, ff. de rer. diuiſ. & Imp. in
10 §. ſanctæ inſtit. eo. & ideo † ca-
pitalis erat aduerſus eos pœna
conſtituta, qui aliquid in muris
Vrbis Romæ auſi fuiſſent, velu-
ti ſi quis inde lapides ſuſtuliſſet
11 d. §. ſanctæ. † & attingenti mu-
ros alterius Ciuitatis pœna ex-
tra ordinem arbitrio Iudicis pro
facinoris qualitate venit mo-
deranda l. pen. & fin. ff. ne quid
in loc. ſacr. & Coraſ. in l. j. in
princip. ff. de rerum diuiſ. ſicut
12 † ille qui muros tranſcendit nõ
violandi animo, ſed vt à curia
euaderet extraordinariè puniri
debet, vt poſt Clar. & alios re-
ſpondit

ſpondit Vulpell. in Reſp. 80.
num. 4. Hinc videmus, quod
13 † Ciuitates rebelles præter alias
pœnas, aliquando etiam muro-
rum deſtructione damnantur,
vt authoritate Suet. in Galba
cap. 12. probat Decian. in tra-
ctat. crimin. to. 2. lib. 7. cap. 40.
14 num. 51. & † Ciuitas ita dam-
nata ad murorum deſtructio-
nem debet perpetuò manere ſi-
ne muris ſecundum Bald. in l.
ſeruus in fin. per illum tex. C. de
pæn. Poſſunt & illa ratione ſe-
cundum Coraſ. dici ſancti mu-
15 ri, quod † ſancire idem quod
firmare ſignificet, l. ſacra, §. fin.
ff. de rer. diuiſ. muri autem nos
firmè tueantur & ab hoſtium
16 iniurijs tutos reddant; † Theo-
philus verò aliam eiuſcemodi
appellationis cauſam recenſet
in d. §. ſanctæ: inquit enim ve-
teres fabulatos eſſe, verſatos in-
ter homines aliquando Deos
eſſe, qui genus humanum à ma-
lis incolume vndiq; ſeruabant:
ſed hominum pertæſos, proce-
dente tempore ad cœlum re-
meaſſe; ab his igitur cum ſe vi-
derent homines deſtitutos, ad
imitationem cuſtodiæ quam
ab ijs haberent, murorum am-
bitum excogitarunt, qui cum
Deorum loco fuerint, ſunt dicti
ſancti, d. l. 2. ff. ne quid in loc.
ſacr. & refert Coraſ. in l. ſan-
ctum, §. in municipijs num. 6.
ff. de rer. diuiſio. eapropter mu-
ros ſanctos eſſe, & à priuatis in-
17 tactos veteres voluerunt, † vt
inconſultò Principe eos refice-
re, aut inſtaurare non liceret l.
reſtaurationi, vbi Gloſ. & Bart.
C. de diuer. præd. lib. 11. ſed
I.C. in l. ſacra; §. fin. ff. de rer.
18 diuiſ. addit *vel Præſidis* † volens
muros refici poſſe cum licentia
Præſidis Prouinciæ quod & re-
fert Reſtaur. Caſtald. in tract.
de Imp. quæſt. 110. caſu 323.
19 Quinimo † nefas eſt in muris
Vrbis quicquã immittere, con-
iungere, vel ſupponere ſine Prin-
cipis, aut Prouinciæ Præſidis
permiſſu d. §. in municipijs, &
l. ſacra, §. propriè, & l. ſi quis, ff.
20 eod. † Item nec iuxta muros
Ciuitatis, vel Caſtri permitti-
tur ædificari, niſi tanta latitudi-
ne intermiſſa, adhoc vt nihil
mali, vel ſiniſtri poſſit excogi-
tari, veluti propter periculum
incendij, & ruinæ, aut proditio-
nis, quia habẽs ædificium ſuum
iuxta muros ex parte ſui poſſet
clam murum perforare, & in-
greſſum dare hoſtibus, & ita
dicit ſe pluries vidiſſe, & audi-
uiſſe Ang. in l. 3. C. de ædif. pri-
uat. vbi tamen ſubdit, quod in
quibuſdam locis hoc non ſer-
21 uatur, prout † in Ciuitatibus à
mari circundatis, vt eſt Iuſtino-
polis

polis nobiliſſimum caput Prouinciæ Iſtrorum, vbi quam plures domus ſuper muris ipſius Vrbis extructæ ſunt feneſtras habentes, quæ proſpectum habent maris eam alluentis, & munitiſſimum Marani Oppidum in Patria Fori Iulij habet domos, vbi habitant Prouiſores pro Veneta Republica ſuper muro cum feneſtris reſpicientibus mare; in Ciuitatibus vero, vbi facilis eſt acceſſus via terreſtri habet locum dictum Ang. & ſeruatur conſuetudo prohibendi ędificia, prout in Ciuitatibus Paduæ, Vtini, & aliarum, quæ ſunt in partibus mediterraneis, vt dixit etiam Cępola de ſeruit. vrban. prædio. cap. 61. de mænian. num. 3. circa finem.

Licet autem muri Vrbis adeo ſancti ſint, vt pęna grauis ſit indicta in tranſcendentes ipſos muros, vel auferentes ab eis lapides, vt tradit etiam Menoch. de arbitr. iud. lib. 2. cent. 5. ca-
22 ſu 483. † tamen concluſio iſta non procedit contra eum, qui muros Ciuitatis tranſcenderit cauſa occidendi bannitum in Ciuitate exiſtentem, vt ex Nell. Alciat. & Iaſ. reſpondit idem Vulpell. in conſil. 34. num. 14. & 15. & refert Bertazzol. Iun. in annot. ad conſ. patris in conſil. 132. littera B. in fin. volum. 1. vbi etiam dicit, quod
23 † licet bannitum occidere armis prohibitis, ſ. Arcobuſijs: & de tranſcendente muros cauſa occidendi bannitum Iaſon. plura cumulat in terminis in l. ſi quis nec cauſam, num. 20 21. ff. ſi cert. petat. & mirabiliter conferunt dicta per Ruin. in conſ. 2. num. 5. & 6. vol. 5. vbi egregiè admonet Iudicem quid in hoc habeat conſiderare.

Sed hic è re nata opportunè
24 quæritur, † an reus alicuius criminis, qui aliàs foret tutus in loco ſacro, confugiens ad muros Vrbis, gaudere debeat immunitate perinde ac ſi confugeret ad ſacrum locum? Qua in re ego (niſi conſuetudo in contrarium obſtaret) piè ſentirem, eum ibidem fore tutum; ſi enim muri ſacroſancti, & inuiolabiles ſunt, vt ſupra deduxi: ſi palatia nobilium, ſeu dominorum ex conſuetudine, & ſtatutis aliquibus præſtant liberam reis ad ea cōfugientibus ſecuritatem; ſi ipſa Iudæorum ſepulchra gaudent immunitate, vt tenent Canon. & præſertim Io. Andreas, & Car. in cap. ſicut, §. ad hoc, de Iudę. & latè comprobat Remig. de Gonn. in ſuo tract. de immunitat. Eccleſ. vtiq; confugiens ad muros vtpotè ſanctos, & tot iuris priuilegijs ſubnixos

erit

erit ibidem tutus, in tantum vt inde ſine piaculo nequeat aucl-
25 li: proinde videmus quod † miles in Caſtris pro crimine non excepto, vel in Caſtris commiſſo, capi non poteſt dum militat, præſertim ſi ſit ſigna amplexus.
26 Item † Aduocatus habet immunitatem, vt capi non poſſit in Foro vbi cauſas agit, & idem in Doctoribus legentibus, vt capi non poſſint in ſcholis, niſi in caſibus exceptis pulchrè firmat idem Decian. in ſuo tractat. crimin. tom. 2. lib. 6. cap. 29. cũ ſeqq. hæc mea eſſet opinio in hac quæſtione, quam iuri conſonam puto, niſi ex conſuetudine ius diuerſum extaret vſu receptum.

Iam verò quia hactenus ſuper muris ſpatiati ſumus, ad Pomerium digredi iuuat; itaque
27 † partis Vrbis ſunt ipſa Pomeria, quæ ſancta eſſe priſcos Romanorum voluiſſe ex eo cõſtat,
28 quod † ea neque habitari, neque arari fas eſſe conſtituerint.
29 Liui. lib. 1. atque ita † vt nec cuiquam Principum Pomærio quicquam addere licuerit, niſi ei, qui hoſtili agro Romanum Imperium aliquatenus locupletaſſet, Vopiſc. in Aurel. Imp. quem refert & ſequitur Coraſ. in d. §. in municipijs in fin. & Alex. ab Alex. in ſuis Genial. Die. lib. 6. cap. 14. affirmat conſtitutum fuiſſe, vt nemo Cæſarum, niſi qui Imperij fines propagaſſet, non Prouinciali, ſed Italico agro quæſito, nationesque ſignis collatis, & iuſto prælio perdomuiſſet, ius proferendi Pomerij haberet; in qua re eſt animaduerſum, Syllam vltimum Romanorum Pomerium protuliſſe: & poſt Syllam, Claudium Cæſarem terminos Vrbis propagaſſe. Pomerium porrò quid fuerit, ex Varronis & Liuij verbis planum eſt; Varro enim in ſuis de latina lingua libris
30 ita ſcribit: † *Oppida condebant in Latio Etruſco ritu multa, ideſt iunctis bobus tauro, & vacca, interiore aratro circumagebant ſulcum, hoc faciebant Religionis cauſa die auſpicato, vt foſſa & muro eſſent munita, terram vndè excalpſerant, foſſam vocabant, & introrſum factum murum, poſtea quod fiebat Orbis, Vrbs, principium quod erat poſt murum, pomerium dictum, eiusq; ambitu Vrbana auſpicia finiuntur.* Liuius autem lib. 1. inquit, *Pomerium verbi vim ſolam intuentes poſt mœnium interpretantur eſſe: eſt autem magis circa mœnium locus, quem in condendis Vrbibus quondam Etruſci, qua murum ducturi erãt, certis circa terminis inauguratò conſecrabant, vt neque interiori*

parte

parte ædificia mænibus continuarentur, quæ nunc vulgò etiam coniungunt, & extrinſecus aliquid pateret ſoli: hoc ſpatium, quod neque habitari, neque arari fas erat, non magis poſt murum, quam murus, poſt id Pomærium Romani appellarunt; hæc Liui. Coraſ. autem ſecutus Liui. in l. ſumma, nu.2. ff. de rer. diuiſ. dicit, quod Pomęrium eſt locus ille iuxta murum Vrbem circundans, & Pomęrium ſic dictum fuiſſe authoritate Feſti quaſi Promurū, ideſt proximum muro explicat idem Coraſ. in §. poſtea aucta,
31 num.21. de orig. iur. vnde † cui interdicitur Pomęrium, & Ciuitas ipſa interdicta eſſe videtur per tex. & Gloſ. in cap. Latorem, in verſic. niſi prius. 33. q.2. & refert Hieronymus de Mont. in tract. fin. regun. cap.5. nu.12. cum ſeqq. De Pomęrio autem, & iure proferendi Pomęrij dato, alia ſcribit Sigon. in lib.1. de antiq. iur. Ciu. Rom. cap.2. de Vrbe, & agro Roma. & de Pomęrio ipſo multa ſcitu digna, & multis grauiſſimis authoribus comprobata poſt omnes alios luculentiſſimè ſcripſit Hieron. Magg. in ſuis Miſcellan. lib.3. cap.13. ad quem legentem relego.

Nec Portę Vrbis iure ſuo fraudari debent, ideò aliqua de eis neceſſariò ſunt adnectenda; ſciendum igitur eſt, quod & ipſæ
32 † Vrbis Portæ ſanctæ ſunt, & quodammodo diuini iuris, adeo quod in Portis, ſicut & in muris, & alijs ſacris locis aliquid facere, quo damnum, aut incommodum irrogetur, non permittitur, vt reſpondit Hermogenianus I. C. in l. 2. ff. ne quid
33 in loc. ſac. † Item neque Portæ, ſicut neque muri Vrbis habitari ſine permiſſu Principis propter fortuita incendia poſſunt, vt etiam reſpondit Paulus I. C. in l. vlt. ff. eod. Quod etiam Portæ Vrbis ſanctæ ſint, eſt tex. in §.
34 ſanctę, inſti. de rer. diuiſ. † Hinc quoque ne quis niſi per Portas Vrbis ingrederetur, nevè egrederetur expreſſe ſanxit Romul. in ſuis legib. & Pomponius I.C. in l. fin. ff. de rer. diuiſio. reſpondit, Ciues Romanos aliàs, quam per Portas egredi non poſſe cum illud hoſtile, & abhominandum ſit; & licet apud nonnullos ex priſcis, & recentioribus ſcriptoribus receptum videatur,
35 † Portas Vrbis non eſſe ſanctas, quod in ſpecie Plutarch. in Problem. anxiè quærit, eique tandem rationi videtur aſſentiri, quod cadauera per eas afferentur; ſanctum autem eſſe non poterat, quod funeſtum eſſet, cui conſentit Alex. ab Alex. in

T ſuis

ſuis Genial. Die. lib. 6. cap. 14. alia tamen, quam à Plutarc. relata ratione motus; inquit enim ibi Alex. quod conditores Vrbium mœnia ſignabant incinčti ritu Gabino, i. Toga reiecta circa humeros, Taurum ad dexteram, interius vaccam æneo aratro iungebant, ſtiuamq; tenentes incuruam, ita vt omnes glebæ in interiorem ruerent partem, perfecto ſacrificio ſignabant, vbi verò Portæ futuræ erant, id loci minimè ſulcabāt, ſed aratrum ſuſpendentes, Portarum ſpatium relinquebāt intactum: Ideo cum mœnia ſignata ſolemni ſacrificio ſancta ſint, Portæ, quia ſignari illas, vel ſulcari minimè decebat, ſanctæ minimè fuere, ſecundum Alex. ibid. Nihilominus quia & Hermogenian. I. C. in d. l. 2. ff. ne quid in loc. ſacr. & Imp. in d. §. ſanctæ, inſt. de rer. diuiſ. confirmant, Portas & ipſi ſanctas nominatim dicentes, nihil hac in re aduerſus receptam litteram, & eiuſcemodi nedum probabilem, ſed neceſſariam authoritatem antiqui I. C. & Imperatoris decernere auſim, prout & ita ſcripſit Coraſ. in d. l. ſumma, num. 5. ff. de rer. diuiſ. & Decian. in dict. tract. crimin. tom. 2. lib. 7. cap. 30. de transgred. mur. vbi dicit, quod Portæ Vrbis diuini Iuris ſunt, perindè ac muri, & ibi pulchrè euincit errorem circa Portas ex l. j. ff. de rer. diuiſ. in qua vocem illam, Portæ, vitio aliquarum impreſſionum ommiſſam, detegit ibidem. Illud quoq; non eſt om-
36 mittendum, quod † Porta Ciuitatis eſt præcipua eius pars,
37 adeo quod, † quando vniuerſitas eſt citanda ſufficit Rectores eius conueniri, vel maiorem partem in loco, in quo ſunt ſoliti congregari, & ſi clauditur Porta Ciuitatis, vel loci vniuerſitatis, debet poni citatio in Porta loci, vel in Eccleſia vicina. & ita plenè tradit Bald. in l. etiam de execut. rei iud. & in auth. teſtator, C. ad legem Falcid. & refert Baiard. Parmen. in addit. ad Clar. in practic. crimin. quæſtio. 16. nu. 20. Hinc etiam vi-
38 demus, † quod Proconſul Portam Romę ingreſſus deponebat Imperium, vt inquit Vlpian. in l. vlt. ff. de off. Proconſul. & propterea cum Auguſto fuiſſet data Proconſularis poteſtas, adiectum fuit ſpecialiter, ne Romam ingreſſus eam deponeret poteſtatem, vt Dio. ſcribit lib. 53. quod antea datam fuiſſe, & Q. Fuluio Proconſuli, & M. Marcello, Liuius ſcribit lib. 26. & refert Cuiac. obſeruat. lib. 12. cap. 33. ſic fortaſſe dicendum

eſt

39 eſt † in Epiſcopis, & Archiepi-
ſcopis, vt ij Romam ingreſſi,
ſuam deponant in vniuerſum
authoritatem, adeo vt nec Ar-
chiepiſcopus inſignia Crucis
ante ſe deferre, nec Epiſcopus
Sacerdotia conferre poſſit, vt in
ſpecie voluit Raphael Fulgoſ.
& eum ſecutus eſt Coraſ. in d. l.
40 Proconſul. Et † ſi Legatus Pa-
pæ offendatur, poſtquam in-
greſſus eſt Portam Romæ, quia
non eſt amplius Legatus, non
dicitur committi crimen læſæ
Maieſtatis, vt dixit Marti. de
Laude. in ſuo tract. de leg. princ.
quæſtio. 33. per d. l. Proconſul.
41 † niſi tamen Legatus Romam
reuerſus, eſſet Cardinalis, quia
reſpectu perſonæ priuilegiatæ
prædicta limitatio locum non
haberet, vt eſt tex. in cap. Feli-
cis, de pœnis in 6. & refert, &
ſequitur Hier. Gig. in ſuo tract.
de crimin. læſ. maieſt. lib. 1.
quæſtio. 16. in fin.

Demum hoc tanquam corol-
larium, & à iure diuino deſum-
ptum, & nouæ Vrbi expediens
42 iuuat inſerere, quod † Portæ
Vrbis non ſunt aperiendæ ante
Solis ortum, ita piè monente
Neem. poſt ædificatum à ſe Vr-
bis murum, qui fuit completus
ſpatio 52. dierum; dicit enim ibi
in cap. 7. *Non aperiantur Portæ
Hieruſalem vſque ad calorem So-
lis*, quod ſanè diuinum moni-
tum accuratè eſt cuſtodiendum
in Vrbibus maximè munitis,
ſeu Fortilitijs, & Arcibus, ſi
43 quidē † tenebræ ad delinquen-
dum aptiores ſunt l. j. §. tria,
ff. de ventr. inſpic. Ideò ſcribit
Florian. in l. iter, ff. com. prædio.
44 quod † ſi cuſtos Arcis nocte
venienti domino eam non ape-
ruit, non ex hoc videtur eum fi-
dem violaſſe, & dicit ſe ex hoc
quendam Arcis præfectum li-
beraſſe, Dieg. Caſtell. Hiſpan.
in l. 46. Tauri Glo. pen. quem
refert, & ſequitur Padilla in l.
per agrum, nu. 5. C. de ſeruitut.
& aq.

Cæterum quia hanc mate-
riam Portarum Vrbis ex profeſ-
ſo tractauit Boer. de cuſtod.
clau. vbi plura ſcitu digna ſcri-
bit, ego hiſce contentus, Por-
tam præſentis Primi Libri de
noua Vrbe condenda libens
claudam.

Explicit Liber Primus.

DE IVRE NOVÆ VRBIS condendæ, & incolendæ

LIBER SECVNDVS,

In quo de ædificijs Vrbis tum publici, tum priuati Iuris diſſeritur, & variæ quæſtiones ad eamdem materiam pertinentes enucleantur.

De Vijs, Vicis, & Suburbijs Nouæ Vrbis. Caput Primum.

SVMMARIVM.

1 *Nil dicitur perfectum quod ex omnibus ſuis partibus non conſtat.*

2 *Via in noua Vrbe qualiter ſint diſponendæ?*

3 *Ariſtotelis ſenſus de vijs Vrbis.*

4 *Nero Imperator quid præceperit obſeruari in refectione Vrbis Romæ, poſt incendium domorum ſecundum Tacitum?*

5 *Franciſci Patritij de ordine viarum Vrbis opinio.*

6 *Viarum nouæ Vrbis Palmæ in Prouincia Fori Iulij, forma & diſpoſitio.*

7 *Cura viarum antiquitus ad Cenſores pertinebat.*

8 *Curatio viarum, magnæ extitit æſtimationis apud Romanos.*

9 *Viarum partes præcipuæ quales eſſe debeant?*

10 *Via à ſtrata in quo differat.*

11 *Viæ Conſulares, ſiue Regales, quæ de neceſſitate requirant?*

12 *Vicinus proximior viæ, caſu, vel impetu fluminis amiſſa, tenetur eam per fundum ſuum concedere.*

13 *Viæ publicæ non poſſunt alienari, nec ex conſenſu Ciuitatis, limitata vt ibi.*

14 *Vicus dicitur à via vtrinque ædificijs ſepta.*

15 *Vici Vrbani ſunt pars Vrbis.*

16 *Vicis Vrbanis legari poteſt ſicut Ciuitatibus.*

17 *Vicorum Vniuerſitas eſt approbata, ſicut Vniuerſitas totius Ciuitatis.*

18 *Burgorum incolæ in Foro Iulio ex conſuetudine faciunt mattinatas*

Digitized by Google

natas viduis ad ſecunda vota conuolantibus.

19 *Agitur iniuriarum contrà facientes mattinatas, niſi obſtet conſuetudo.*

20 *Conſuetudo in Vrbe Patauina quid tribuat vicinis, contra tranſeuntes ad ſecunda vota?*

21 *Pluralitas matrimonij eſt ſignum incontinentiæ.*

22 *Vici pagani qui ſint?*

23 *Suburbia ſunt ad inſtar vici Vrbani Ciuitatis, & eodem iure vtuntur.*

24 *Quod venit per modum addendi, fit pars illius cui additur.*

25 *Habitantes in Suburbijs dicuntur habitatores Ciuitatis.*

26 *Statutum requirens ædificari domum in Ciuitate, an adimpleatur per ædificantem in Suburbijs?*

27 *Maior Vrbis vtilitas dicitur, quod interius ædificijs repleatur, quàm extra muros.*

28 *Habitantes in Suburbijs dicuntur magis populares, quàm alij Ciues.*

QVia poſt extructionem murorum nouæ Vrbis, videtur neceſſarium quod perficiantur partes interiores illius, ex quo nil po-
1 teſt † dici perfectum, quòd ex omnibus ſuis partibus non conſtat ſecundum I. C. in l.j. ff. de orig. iur. & in l. ædificia, §. perfeciſſe, ff. de verb. ſignific. propterea illius conditor accuratè perpendere debet modum, & formam circa vias, & vicos in dicta Vrbe ſtruendos adhibendam, vt quam appoſitè omnia diſponantur: qua in re Hippodamius Mileſius pluries relatus
2 ab Ariſtotele ſenſit, quòd † viæ nouæ Vrbis taliter ſint diſponendæ, vt eam totam ſecent, & diuidant: namque hoc modo ille author dicebat, decorem, & venuſtatem Vrbis magis apparere, vt tota ſit latis vijs explicata, atque exporrecta, & nil inflexuoſum habeat; non tamen formam ab ipſo Hippodamio præſcriptam Ariſtoteles amplexus eſt: nam lib. 7. Politic. videtur ſenſum contrarium expreſſiſſe, quia dicit modum ab ipſo Hippodamio deſignatum tendere ad ſimplicem elegantiam, & ſplendorem Vrbis, prout in ſuis ædificijs Hippodamius ſibi tantum propoſuerat, nequaquam autem à periculis hoſtium caueri, quibus erit facilius expoſita, cum illius diſpoſitio eo modo directa nullum retineat munimen: & pro-
3 pterea ſenſus † Ariſtotelis eſt, vt viæ in Vrbe conſtituantur latæ, & exporrectæ tantum in lo-

cis

Digitized by Google

cis illuſtrioribus, & magis in
conſpectu poſitis; in cęteris au-
tem retineatur vetus conſuetu-
do ædificandi, quæ rudis, &
confuſa erat: addit namque
Ariſtotel. ibi iudicium ſuum:
*Si namque hoc fiet, Ciuitas bellè ſe
habebit, nec culpæ vlli affinis erit,
magis namq; tuta ab hoſtibus, in-
ſidiatoribusq; erit, & dignitatem,
ſpeciemq; aliquam retinebit*. hæc
ibi: Sed quicquid dixerit Ari-
ſtoteles reſpectu conditionis
temporum ſuorum, priorem
Hippodamij opinionem plures
grauiſſimos viros approbaſſe
deprehẽdimus, qui ſcriptis ſuis
mandarunt, vias publicas in
Vrbe ità extrui debere, vt vico-
rum, & angiportuum tortuoſi
flexus omnino remoueantur:
pręterquam enim vię ad lineam
vbique directæ ſpeciem Vrbis
ornant, magis ſalubrem ipſam
Ciuitatem efficiunt, quia ſic di-
ſpoſitæ, recentes ſemper auras
domibus admittunt, & vento-
rum flatibus quaſi liberius præ-
terlabentibus, tùm Solis tepo-
res leniuntur, tùm verò ad ten-
tanda, lædendaq; corpora nul-
lam moram noxij halitus ha-
bent; quamquam non ignorem
Tacit. lib. 15. Annal. retuliſſe,
poſt incendia Vrbis Romæ à
4 † Nerone fuiſſe præceptum, vt
ædificia ſinę contignationibus,
& rectis lineis dimenſis, atque
latis viarum ſpatijs conſtitutis,
extruerentur, quæ forma licet
ad decorem Vrbis pertineret;
attamen inquit Tacit. veterem
ſalubritati magis conduxiſſe,
quoniam ex anguſtijs itinerum,
& altitudine tectorum non per-
indè Solis vapores perrumpe-
rentur: ſed patulam latitudi-
nem, & nulla vmbra defenſam
grauiori æſtu ardeſcere: quod
quidem nec eò tunc Tacit. ab-
ſolutè verum firmauit: ſed tam-
quam particularem aliquorum
propoſitionem recenſuit, nec po
ſteritas admiſit in Vrbibus, quę
temperatè diſponuntur ad ca-
5 lorem: imò Franciſcus † Patrit.
vir vndequaque doctiſſimus in
lib. 8. de Inſtitution. Reipubl.
dum agit de modo ædificiorum
nouæ Vrbis, inquit; *Secundùm
vias publicas in Vrbe priuatæ ædes
longo ordine ad pares (ſi fieri po-
teſt) dimenſiones conſtituendæ ſunt,
vt ſpeciem Vrbis ornent, nec quip-
piam exporrectum habeant, quod
vijs publicis impedimento eſſe poſ-
ſit*. & ita obſeruarunt DD. Ve-
6 neti in † vijs, & vicis eorum no-
uæ Vrbis Palmæ in hac Prouin-
cia Fori Iulij: Viæ enim latę re-
ctè tendunt à Portis Vrbis vſq;
ad Fori Aream in medio illius
Vrbis poſitam, vicis hincindè
ad parem dimenſionem ædium
con-

Digitized by Google

conſtitutis, ex quibus decor, &
venuſtas Vrbis iucundè inſpi-
citur.

Cæterùm ex his, quæ obiter
diximus circa præſcriptum mo-
dum, & formam viarum ſtruen-
darum in noua Vrbe, adden-
7 dum eſt, quod antiquitus † cu-
ra viarum Cenſoribus deman-
data fuit, deinde quatuor viri
conſtituti ad id munus, vt patet
ex verbis Pomponij I. C. in l. 2.
ff. de orig. iur. ibi. *Eodem tempo-
re, & quattuor viri, qui curam
viarum gererent conſtituti*: Sed
quia non videbantur ſufficien-
tes eiſdem additi ſunt duo alij,
& ſic facti Seuiri, vt ſcribit
Dion. lib. 54. extra Vrbem verò
hoc munus fuit conſuetum de-
mandari Curatoribus ſpeciali-
ter electis ad curationem via-
rum in Prouincia, quos cenſet
Lipſi. in Comment. Tacit. lib. 3.
fuiſſe maioris dignitatis, quam
Seuiri in Vrbe: ex libris tamen
Pandectarum colligitur, quod
Ædiles non ſolum ędificiorum,
ſed etiam viarum curam gere-
bant in Vrbe l. vnica, ff. de via
public. & l. lectos cum l. ſeq. ff.
de peric. & commod. rei vend.
quod adijcere volui vt pateat,
8 † Viarum curationem magnæ
apud antiquos æſtimationis
ſemper fuiſſe.

Sed redeundo ad rem noſtrã,
9 conſtat, quod † viarum partes
præcipuę debent eſſe quattuor,
nempè vt ſint planę, molles, la-
tę, & ſiccę, prout argumento
deducto à contrarijs, ſeu oppo-
ſitis elicitur ex reſponſo Vlpian.
I. C. in l. 2. §. deteriore, ff. ne
quid in loc. public. vbi inquit
*deteriorem viam fieri, ſi cum
plana fuerit, cliuoſa fiat, vel ex
molli aſpera, aut anguſtior ex
latiore, aut paluſtris ex ſicca*, &
ſenſus eiuſdem I. C. adaptatur
tam ad vias ruſticas, quàm Vr-
bicas, quoniam partes viæ con-
ſtare debent ex illis quattuor
vti potioribus, quę in vtraque
via militant, prout ex dicto ar-
gumento ab oppoſitis belliſſi-
10 mè probatur: differt † autem
via à ſtrata, quia ſtrata propriè
illa eſt, quæ lapide manu facta,
ſeu ſtructa eſt l. ſi prius, §. 1. ff.
de aq. pluu. arcen. Via autem
propriè eſt, quæ naturaliter eſt,
& non ſtructa; Secundum au-
tem communem vſum loquen-
di ſtratę ſunt vię Conſulares, &
Regales, ſiue Equeſtres, & aliæ
non ſtratæ, ſed viæ ſimpliciter
appellantur d. l. 2. §. viarum, ff.
ne quid in loc. public. quarum
viarum ad hoc vt publicæ ſint,
11 † neceſſe eſt, quòd per eas pu-
blicè eatur, ſolum ſit publicum,
& ducant in Ciuitatem, villam,
vel Coloniam d. l. 2. §. vię pri-
uatę,

Digitized by Google

uatę, ff. eod. & tradit Rip. in l. quominus num. 92. ff. de flumin. & de Iure xij. Tabul. viæ publicę requirunt latitudinem octo pedum in porrecto, & in anfractu, ideſt vbi eſt flexus viæ 16. l. viæ latitudo, ff. de ſeruitut. ruſtic. pręd. & ſi caſus daret, quòd via publica ex fluminis
12 impetu amitteretur, † vicinus proximior cogitur eam dare in fundo ſuo cohęrenti. l. ſi locus, §. final. ff. quemadmodum ſeruit. amittat. vbi Gloſ. final. & Gloſ. in l. maritus in verbo Fundi, in princ. ff. de acquir. rer. do-
13 min. nec † via publica vllo modo poteſt alienari, nec etiam ex conſenſu Ciuitatis, niſi ſolummodo eſſet neceſſaria ſoli popu lo diſtrahenti, non autem alijs, vt firmat Luc. de Pen. in l. pro ædibus, C. de diuer. præd. lib. 11

Diſpoſitis autem locis viarũ in noua Vrbe, ſubſequitur neceſſaria diuiſio Vrbis in plures vicos, ſeu Regiones, ratione commodioris vſus: Vicus enim
14 formatur † à via vtrinq; ædificijs ſępta, quorum alij dicuntur Vrbani, alij verò Pagani, & ſecundum Laurent. Vall. Elegant. lib. 4. cap. 20. incip. vicus, quem ſequitur Felin. in cap. Rodulphus num. 20. circa finem de
15 reſcript. † Vrbani dicuntur pars Vrbis diuiſa, veluti corpus in membra minora; quæ licet ſic per vicos diuidatur, attamen remanet eadem Vrbs indiuidua. l. 2. §. eodem tempore, ff. de orig. iur. & tradit Decian. con-
16 ſil. 11. nu. 22. lib. 1. Vicis † autem iſtis legari poteſt, ſicut & ipſis Ciuitatibus, vt eſt tex. in l. ſi hęres, §. vicis, ff. de legat. 1. &
17 vici † vniuerſitas ita dicitur approbata ſicut vniuerſitas Ciuitatis, aliàs non poteſt ei relinqui l. collegium, ff. de hæred. inſtit. & not. in l. j. C. de ſacroſanct. Eccleſ. & hoc quia homines illius vici, ſeu burgi formãt corpus de per ſe, vnde poſſunt facere Sindicum, vt patet in l. eum qui Curiæ, C. de fund. rei priuat. lib. 11. & ibi Bart. & Luc. de Pen. in princ. vbi declarat quid ſit burgus ſecundum Iſidor. & vnde deducatur. Hinc infertur quod burgi Ciuitatis
18 ex approbata † conſuetudine Patriæ Fori Iulij poſſunt facere mattinatas mulieribus, ac maſculis viduis ad ſecunda vota conuolantibus, & licitè ab eis exigere pœnam, quam vocant Taleam prout pluries fieri vidimus, licet de iure communi cõtra illos, qui faciunt mattinatas mulieribus ad ſecunda vota
19 tranſeuntibus † agi poſſit iniuriarum, ſecundum Pich. in l. pacta, quæ contra C. de pact. qui allegat

allegat Angel. in l. item apud
Labeonem, §.meminiſſe, ff.de
20 iniur. & Paduæ † eſt conſuetu-
do antiquiſſima, & longo tem-
pore à maioribus obſeruata,
quòd quandocumq; quis tran-
ſiuerit ad ſecunda vota cum vi-
dua poſſit per vicinos in loco,
vbi vir habitat in vtriuſq; con-
tumeliam capi, & fieri vt aſi-
num conſcendat, manuq; cau-
dam teneat, & ducatur per Vr-
bem, itaut ab omnibus exſibil-
lando derideatur, & hoc quia
21 ſignum † incontinentię eſt cap.
propoſuiſti 82. diſt. Abb. in
Rubr. de Bigam. in princ. quæ
tamen pœna poteſt prandio, ſeu
cęna prout viri qualitas pati-
tur, redimi, vt inquit Marc.
Mant. in fęſtiuo eius conſ. 76.
per totum, qui de tali conſuetu-
dine teſtatur.
22 Vici quoque † pagani, ſeu
pagi ſunt, qui nulla Ciuitatis
dignitate ornantur, ſed vulgari
hominum conuentu incolun-
tur, & propter paruitatem ſui
maioribus Ciuitatibus attri-
buuntur, & tales ſunt ſine mu-
nitione murorum: quia ſi eſſent
murati dicerentur Caſtella, &
de his propriè loquitur I. C. in
l. qui ex vico, ff. ad municipal.
& deducitur quoque ex Tacit.
lib. 3. Hiſtor. vbi Hoſtiliam vi-
cum Veronenſium appellauit,
licet diſtet à Verona milliari-
bus 30. vt ſcribit Tinr. de No-
bilit. Veron. lib. 1. cap. 17. Si
autem vici iſti eſſent poſt murū
diſpoſiti iuxta vias continua-
tas, & Vrbi cohærentes, voca-
23 rentur † Suburbia, & eſſent in
omnibus ad inſtar vici Vrbani,
& eiſdem prærogatiuis, & pri-
uilegijs potirentur, quibus vici
Vrbani interiores, vt eſt tex. &
ibi Gloſ. in d.l. 2. & in d.l. ædi-
ficia, & in l. qui in continenti-
bus in princ. ff. de verb. ſignific.
& ſequitur Bald. in cap. fin. de
24 off. iud. Id enim † quod venit
per modum addendi, fit pars il-
lius rei cui additur, vt dicit idē
Felin. in cap. 1. col. 3. de iur. iu-
ran. hinc dixit Menoch. de ar-
bitr. iudic. caſ. 155. lib. 2. cent.
2. quòd ſi ſtatutum requirat
quòd Ciues certa parte anni ve-
niant ad habitandum in Ciui-
tate, ſatis dicuntur ſatisfeciſſe
25 Decreto † Statuti ſi habitaue-
rint in continentibus, ſicque
Suburbijs; In Statuto autem
26 † requirente quod forenſis vo-
lens fieri Ciuis ædificet domum
in Ciuitate, dubitat Menoch.
non ſatisfieri ædificando domū
in Suburbijs: ſed de neceſſitate
requiri, quòd fiat ædificium in
Ciuitate muro circumdata, in
quo quidem ſe remittit ad con-
ſuetudinem Ciuitatis illius; ſi-

quidem ſi ita populoſa ſit, vt neceſſe habeant Ciues in Suburbijs conſtruere domos, fauor ampliationis tam in vno, quàm in alio loco verſatur: Si verò Ciuitas illa ſit nouiter condita, vel interioribus habitationibus rareſcere videatur, tunc intra muros eſt ædificium faciendum: quia loci diuerſitas non æquipollet inter ſe, cum maior Vrbis
27 † vtilitas ſit, quòd interius ędificijs repleatur, quàm extrà muros, l. 1. & 2. ff. de ædif. priuat. Quo verò ad dignitates, & munera Ciuitatis æqualiter debent diuidi inter habitantes Ciuita-
28 tē, & Suburbia: quia † habitantes in Suburbijs ſunt de proprio circulo Ciuitatis, licet ſint magis populares, §. 1. in Auth. de defenſ. Ciuit. vnde quia æqualiter ſupportant onera, & impoſitiones indictas ex cauſa publica Ciuitatis, præmium ęquale conſ. qui debent ſicut alij Ciues, dum tamen per maiorem anni partem reſideant in Vrbe, vel Suburbijs, vt not. Bart. & Alberi. in l. cum delanionis, §. Sabinus, ff. de fund. inſtruct. & inſt. legat. & ſequitur Alciat. in l. 2. in verbo, Romæ, in fin. ff. de verb. ſignif. vbi extendit diſpoſitionem illius legis, licet loquatur de Roma ad alias Vrbes, ſi continenti ædificia habeant, vt ibi.

De SS. Eccleſijs in noua Vrbe ædificandis. Caput Secundum.

SVMMARIVM.

1 *Poſt murorum ędificationem primum opus ædificij adſcribitur ſacris ædibus.*
2 *Princeps diligentior eſſe debet in conſtruendis Dei Templis, quam in alijs ædificijs.*
3 *Salomonis diligentia in ædificanda domo Dei.*
4 *Antiqui quare Templa Deorum magnifica, & ſumptuoſa conſtruerent?*
5 *Conſtantinus Imperator Religioſiſſimus, quæ decreuerit pro facilitandis Templorum ædificationibus?*
6 *Veneta Vrbis fundamentum capit à ſacra æde.*
7 *Platonis, & Ariſtotelis opinio de ſitu Templorum eligendo.*
8 *Pauſaniæ opinio circa eundem ſitum, refertur.*
9 *Cauſæ ex quibus Eccleſiæ in noua Vrbe ſint ædificādę, recēſentur.*
10 *Ædificantes Eccleſiam tenentur eam conuenienter dotare.*
11 *Ædificans Capellam non tenetur ad illius dotationem.*
12 *Fundatio Eccleſiæ quomodo inchoari habeat?*

Re-

13 *Refectio Eccleſiæ dirutæ non requirit authoritatem ſuperioris.*

14 *Locus in quo Eccleſia ædificatur, quando gaudeat immunitate?*

15 *Vicinus fauore Religionis cogitur vendere rem ſuam, ſi Eccleſiæ ædificatio id de neceſſitate exigat.*

16 *Vicinus qui compellitur dare rem ſuam, vt ibi ædificetur Eccleſia, debet reſici de pretio rei ademptæ.*

17 *Regis Angliæ filius, diuinitus cõpellitur ſoluere pretium rei per patrem ablatæ, pro ædificanda Eccleſia.*

18 *Epiſcopus in caſu neceſſitatis poteſt Clericos compellere ad contributionem ædificandæ Eccleſiæ.*

19 *Fabricæ Eccleſiæ attribuuntur fructus Epiſcoporum abſentium, ſi ſint malè percæpti.*

20 *Eccleſiarũ reparationi quomodò per Epiſcopos ſuccurri debeat?*

21 *Legatum Eccleſiæ ædificandæ, quo temporis ſpatio implendum ſit?*

22 *Quinque anni dantur ad perficiẽdum conſtructionem Eccleſiæ inchoatæ.*

23 *Epiſcopi, vel Iudicis ſæcularis arbitrio, determinatur tempus ad fabricam Eccleſiæ inchoatæ.*

24 *Eccleſiæ matrices, & parochiales, quæ ſint?*

25 *Eccleſiæ Baptiſmales debent habere limites diſtinctos.*

26 *Ædificatio Eccleſiæ nouæ permittitur in præiudicium matricis ex cauſis neceſſarijs.*

27 *Eccleſiæ matricis prouentus circa decimas & oblationes, debent congruè adiudicari nouæ parochiali, vt curatus ſuſtentetur.*

28 *Licentia Excellentiſſimi Senatus Veneti requiritur, antequam Eccleſiæ de nouo conſtruantur in eius Statu.*

IActis iam fundamentis nouæ Vrbis, vijs, vicisque dimenſis, conſequens modò eſt, vt de ædificijs, quibus Vrbs ipſa repleri debet aliqualiter diſſeramus: qua in re antiquũ extat præceptum Eſdræ 3. vt poſt
1 murorum † ædificationem primum opus adſcribatur ſacrarũ ædium cõſtructioni: prius enim exornanda eſt Ciuitas illis omnibus, quæ ſpectant ad expoſcendam à ſuperis veniam per præcationes, & ſacrificia, antequam manus admoueatur circa ea, quæ ad incolarum negocia, & particularia commoda pertinent; cum explorati iuris ſit, Ciuitates proſperè auſpicari non poſſe, nec conditas adminiſtrari feliciter ſine fauore Diuini Numinis. l. omnem in prin. C. de epiſcop. & cleric. id quod

Digitized by Google

diuino ore teſtatum videtur per Agge. Prophet. cap. 1. *Ædificate domum, & acceptabilis mihi erit, & glorificabor: dicit Dominus*. Proinde Imperator Conſtantius in l. 16. C. Theodoſ. lib. 16. tit. 2. Antiochenſibus reſcripſit. *In qualibet Ciuitate, in quolibet Oppido, Vico, Caſtello, Municipio, quicumque voto Chriſtianæ legis, meritum eximiæ, ſingularisq; virtutis omnibus intimauerit, ſecuritate perpetua potiatur: gaudere enim & gloriari ex fide ſemper volumus, ſcientes magis Religionibus, quam officijs, & labore corporis, vel ſudore, noſtram Remp. contineri.*

2 Princeps † verò nouæ Vrbis conditor feruentior, & diligentior in conſtruendis Dei Templis eſſe debet, quàm in alijs ædificijs, prout perſpicuo ſa-
3 pientiſſimi † Salomonis admonetur exemplo, qui longè ardẽtior extitit in ædificatione Templi Dei, quàm domus propriæ: nam illud mirabile Templum compleuit 7. annis; in domo verò propria conſtruenda 13. annorum ſpatium conſumpſit, & citius cœpit ædificare Templũ, quam domum ſuam, vt patet 3. Reg. 7. & alibi etiam teſtantur ſacræ litteræ quam magnam curam habeat Dominus de Templo, dum Ciuitas ædificatur; quia præcepit Cyro Perſarum Regi, vt extrueret ei domum in Hieruſalem 1. Eſdræ 21. quod intelligitur de Templo materiali, vt elicitur ex Iſai. cap. 45.

Ex ipſis quoque Ethnicorum ſcriptis deducimus, quod in nouis condendis Vrbibus, id potiſſimum earum conditori ſua-
4 debant, vt Deorum † Templa, quæ magnum Vrbibus ornamentum, & præcipuum decus afferrẽt, magnifica, & ſumptuoſa conſtruerent, ne Religionis minus ſtudioſi, quam rebus humanis intenti viderentur, quod quidem expreſſit Virgi. Æneid. lib. 1. dum cecinit.

Hic Templum Iunoni ingens Sidonia Dido
Condebat donis opulentum, & numine Diuæ
Ærea cui gradibus ſurgebant limina, nexæque
Ære trabes, foribus cardo ſtridebat ahenis.

Hinc & Vitruu. de public. ædific. lib. 3. & 4. quæ Religion. &c. accuratè explicat circumſtantias Templi ædificandi tam circa magnitudinem, quàm artificium, & materiam, & aliquandò vndecim Aſiæ Ciuitates percelebres inter ſe contendiſſe ſuper Templi conſtruendi prælatione, & auditis per plures dies earum Legatis, rogati Patres, ſen-

ſententiam tuliſſe pro Smirneis, author eſt Tacit. lib. 4.

Quod ſi Ethnici caligine vetuſti erroris merſi tantam adhibuerunt diligentiam in Templis condendis, quantò magis id erit dicendum de Chriſtiano Principe in vera luce conſtituto nouam Vrbem condente?

5 Porrò † Conſtantinus Imperator Religioſiſſimus adeò fuit ſacrorum Ieſu Chriſti Templorum pius cultor, vt in l. prouinciarum, C. de oper. publ. in Cod. Theod. Secundo Præfecto Prætorio reſcripſerit in hęc verba; *Prouinciarum Iudices commoneri præcipimus, vt nihil ſe noui operis ordinari antè debere cognoſcant, quàm ea compleuerint, quæ à deceſſoribus inchoata ſunt, exceptis dumtaxat Templorum ædificationibus*, idem quoque miſit ad omnes gentes Imperij, vt repudiatis Idolis Chriſtianam Religionem amplecterentur, & Templa vbique terrarum, Deo ædificari iuſſit, vt ſcribũt Theodoret. lib. 1. cap. 16. & Niceph. lib. 7. cap. 49. & in omnibus Ciuitatibus ex publicis tributis certum vectigal deduxit, quod voluit applicari Eccleſijs, & Clericis ipſarum Ciuitatum; vt narrat Sozomen. lib. 1. cap. 8. cuius pijſſimum exemplum imitati alij Sanctiſſimi Imperatores, Reges, & Principes, ſucceſſiuis temporibus adeò incubuerunt in ædificandis, & ditandis Eccleſijs, vt non immeritò eorum Principatus ſecundiſſimè floruiſſe pateat, ex quibus iuuat inſerere fragmentum litterarũ Caroli Magni Religioſiſſimi Imperatoris, de quo fit mentio apud Suri. in Comment. rerum in orbe geſtarũ ſub anno 1552.

Carolus Diuina fauente Gratia Imperator Auguſtus.

Si Sanctorum Monaſteriorum loca, ne labantur, frequenter ſuſtentamus, ſuſtentando ditamus, non ſolum Deum per hoc nobis placamus: ſed etiam noſtri totius Regni Statum corroboramus, &c. quod quidem reipſa comprobauit & Veneta pietas, quæ in primis

6 gloriatur, primæua † fundamẽta eius Vrbis à ſacræ ædis conſecratione cępiſſe, vt extat apud Egnat. lib. 1. Exempl. in princ. Plures quoque Illuſtres Ciuitates ieciſſe fundamenta ab aliqua Sanctorum æde, ex varijs authorum ſcriptis patet ex ijs, quæ accuratè collegit Philippus Ferrar. Seruita in ſua Topographia, ſeu addit. ad Martirolog. Roman.

Cæterùm ſuper ſitu ędificandi Templa in noua Vrbe, variæ fuerũt antiquorum opiniones; Plato

Plato enim lib. 6. de legib. ita
7 ſcribit, † *Templa circa Forum*
ſtruantur, iuxtà hæc Magiſtratuū,
Iudicumq́; Palatia, in quibus quaſi
ſacratiſſimis iuſtam & accipient,
& ferrent ſententiam, partim quidam tamquam de rebus ſacris iudicaturi: partim verò tamquam Iudicantium Deorum ibi ſint Delubra, vbi etiam iudiciaria domicilia, in quibus de homicidijs, cæteriſque capitalibus iniurijs iudicatur; hęc Plato. Ariſtotel. quoque lib. 7. Politic. cap. 12. ait, *Templa Dijs immortalibus dicata, & principales Magiſtratuum domos locum opportunum, & eundem habere debent:* & paulo poſt ſubijcit, *Sed cum Ciuitatis multitudo in Sacerdotes, & Magiſtratus diuidatur, locum conueniendi Sacerdotibus iuxtà ſacras ædes conſtitutum eſſe decet: Magiſtratibus autem, qui contractuum curam habent, quique cauſarum ſcripturis, cęteris ſimilibus præſunt, locus circa Forum, & publicum aliquem conuentum debet eſſe conſtitutus;* hæc Ariſtot. & ſecundum Platonis, & Ariſtotelis ſenſum videmus, quod & modo extant Templi admiranda coniuncta cum Palatio Magiſtratuum Ciuitatis, prout patet præcęteris in ſtructurà, & ſitu mirabili Diui Marci Templi Venetę Vrbis.

Probabilior tamen de ſitu ædificandi Templi eligendo, videtur opinio relata à Pauſan. in Beotię. ſiue lib. 9. vbi ſcribit;
8 *In † eo ſanè Tanagræi præcipuam*
quandam præcunctis Græcis Religionis rationem mihi habuiſſe videntur, quod ſeorſum à prophanis ædibus Deorum Templa ædificanda curarunt, in Area ſcilicet pura, & ab hominum negociationibus ſeiuncta: quod quidem Pauſanię dictum, data loci, & ſitus aptitudine magis congruit diſpoſitioni ſacrorum Canonum, vt & Chriſti fideles in Eccleſiarum ędificatione loca ſeligant ſeiuncta à prophanis ædibus, maioribus in circuitu paſſuum 40. ſpatium attribuant, & minoribus 30. exceptis Eccleſijs, vel Capellis, quæ in Caſtellis extruendæ eſſent: non enim talis exigentia reſpectu anguſtiæ locorum in eis requiritur, vt habetur in cap. ſicut antiquitus, & cap. quiſquis, & cap. quæſti. 17. queſt. 4.

Sed paucis his delibatis circa ſitum idoneum ad erigendas Eccleſias, modò breuiter proſequendo materiam, dicendum
9 eſt, quod plures ſunt † cauſę, ex
quibus Eccleſię noua in Vrbe ſunt ędificandę: Etenim primo, & principaliter eriguntur, vt prouideatur incolis illius per

mi-

miniſtrationem Sacramentorũ, vt preſtentur Baptiſma, Pœnitentia, ac etiam ſuccurratur animabus infirmorum in mortis articulo conſtitutorum, vt dicunt Canoniſtę in cap. cum Marcus Ferrarienſis de conſtit. &
10 † ędificantes Eccleſiam tenentur eam conuenienter dotare. cap. nemo ędificet, de conſecra. diſt. 1. & cap. ſicut, de conſecra. Eccleſ. vel Altar. quę dotatio
11 † non exigitur in ędificatione ſimplicis Capellę, Auth. vt nullus ędificet, §. 1. verſic. ſin autem: ſeruandaq; ſunt requiſita, de quibus agitur in Auth. de Monach. Nouell. V. cap. 1. vt hoc non prius liceat quam Deo
12 amabilis † locorum Epiſcopus aduocetur, qui manus extendat ad Cęlum, & per orationem locum conſecret Deo, figens in eo ſalutis noſtrę ſignum, & tunc inchoetur ędificium, & ſic nullatenus Eccleſia poteſt fundari ſine conſenſu Epiſcopi Diœceſani, prout quoque pluribus comprobat Ioannes Selua in tract. de benefic. 2. par. q. 6: per totum, & nouiſſimè ſtatuit Concil. Tridentin. ſeſſio. 25. cap. 3. de refor. Regul. in fin. quod quidem intelligitur de Eccleſia noua ędificanda, non autem ſi
13 quis vellet † dirutam reficere: quia tunc non exigitur illa auctoritas Superioris in ea reficienda. ita Felin. in cap. cum acceſſiſſent, col. vlt. de conſtit.

Locus autem in quo ædificanda eſt Eccleſia, non gaudet
14 immunitate Eccleſiaſtica † antequã ſaltim primus lapis fuerit ibi per Epiſcopum poſitus. Hoſtienſ. in cap. Eccleſiaſticæ in princ. in verbo, celebrantur de immunitat. Eccleſ. & ibi Ioã. And. verſic. in gloſ. 1. & Ancharan. num. 29. imò non ſufficeret primum lapidem ibi fuiſſe poſitum per Epiſcopum, niſi etiam diuina officia ibi cępta ſint celebrari Gloſ. 1. in d. cap. Eccleſiaſticę, de immun. Eccleſ. & refert, ac ſequitur Gabriel. comm. concl. lib. 1. de præſumpt. concl. 12. Quod ſi locus ipſe electus ad conſtruendam Eccleſiam eſſet nimis anguſtus ex coherẽtia lo-
15 ci priuati, poterunt † vicini cogi vendere loca illa priuati iuris, fauore Religionis, vt Eccleſię ſitus reddatur habilis, ſic neceſſitate exigente; ita voluit Gulielm. de Cun. in l. ſi quis ſepulchrum, ff. de Relig. & ſumpt. fun. quem ſecuti ſunt Florian. in l. 2. §. locus, ff. eod. Bald. & Ang. in l. j. ff. ſolut. matrim. Imol. in cap. Apoſtolicæ, in princ. de donat. & ita refert ſe obtinuiſſe Veronæ Cępol. in tract. ſeruit. vrban. pręd. col. vlt. dicens hoc per-

Digitized by Google

perpetuò, & ſingulariter menti eſſe tenẽdum, amplians vt procedat tam in Eccleſia, quæ reædificaretur, quàm in inchoanda de nouo: quia magis fauetur Eccleſijs fundandis de nouo, quam iam fundatis; idem quoque voluit Ioan. de Plathe. in l. vnica, C. de ſtud. liberal. Vrb. Rom. lib. 11. vbi dixit, quod pro Eccleſia amplianda vicinus cogitur vendere domum, refert, & ſequitur eandem concluſionem Franciſcus Marci. in ſuis deciſ. quæſt. 636. par. 2. & Padill. in l. altius, num. 21. C. de ſeruit. & aq. dicit hanc opinionem communiorem, & receptiorem circumſcripto quod fieret ſolo intuitu Religionis; non autem ex alia cauſa, cum ſumma ſit ratio, quæ pro Religione facit, vt ibi per eum.

Præmiſſa autem vera ſunt, dummodò iuſtè, & rationabili-
16 ter pretium rei ablatę † vicino ſoluatur; Nam nec etiam Princeps, qui eſt ſolutus legibus poterit auferre rem ſuam ſubdito, vt ibi ædificet Eccleſiam, non refuſo pretio rei ademptæ, vt pluribus probat Ruin. in conſil. 31. & in conſ. 60. num. 11. vol. 5. Et notabile circa hoc extat exemplum relatum à Paulo Æmilio magnę authoritatis ſcriptore rerum Gallicarum lib. 3. in fin. ſic enim ſcribit:
17 † *Gulielmus Rex Angliæ Templum extruxerat aliena in Arca, nec perſoluerat pretium domino, qui tunc agens pompam funebrem, cætumq; Procerum nihil veritus in mediam proſequentium Regium funus celebritatem, mirantibus cunctis, exclamans auſus eſt impedire Regium funus, in alienam ſolum inferrendi mortui ius nemini eſſe defendens, ſimul incendium, incertum forte ex fraude humana ortum latè domos propinquas, ædesq; ſacras depaſcit; vndique ad extinguendam ſæuientem flammam concurſus fit, circa Regium cadauer ſolitudo facta, veluti manifeſta Numinis ira territus Henricus Regis mortui filius, qui ſolus Procerum diuelli à feretro non potuit, rem, præſenti domino fundi luit; ita manes patris fraude, noxaq; liberati*; hæc ibi.

Cæterùm ſi Eccleſię reditus non ſufficiant ad erectionem
18 fabricæ illius, poteſt † Epiſcopus loci cogere quemlibet de Clero, vt contribuat pro rata redituum in illam cauſam cap. fin. de his, quæ fiunt à maior. part. cap. vbi Abbas, & alij, & tenuit Rip. Reſpon. 14. nu. 28. lib. 1. & fac. Concil. Trident. ſeſſio. 23. cap. 1. vult, quod fa-
19 bricæ † Eccleſiæ attribuantur fructus Epiſcoporum abſentiũ.

quando

quando fuiſſent malè percepti,
& ſeſſio. 25. cap. 14. ſtatuit ei-
dem applicari debere per Epi-
ſcopum loci tertiam partem fru
ctuum, obuentionum, & pro-
uentuum beneficiorum quorũ-
20 cumque, † & penſionum Cleri-
corum qui reperti fuiſſent in
concubinatu, vt hoc medio ne-
ceſſariæ Eccleſiarum reparatio-
ni quantum fieri poteſt ſuccur-
ratur.

Sed hic non inutiliter quæri
poteſt, ſi teſtator relinquat cer-
tam pecuniarum ſummam, vt
ex ea, Eccleſia conſtruatur, &
21 dotetur, † quanto tempore hę-
redes, vel hi, quibus iniunctum
eſt præceptum voluntatis exe-
cutiuum, poterunt adimplere
ordinationem illam? & vide-
tur dari annus à die monitionis
factæ per Epiſcopum, vt eſt ca-
ſus in cap. 3. de teſtib. & plenè
not. in l. nulli, C. de epiſcop. &
22 cleric. Si autem opus † eſſet in-
choatum, terminus quinq; an-
norum conſtituitur ad perficiẽ-
dum Auth. de Eccleſ. tit. §. ſi
quis ædificationem: ſin autem
re incompleta, aut non inchoa-
ta, hæc lapſa ſint tempora, tunc
in iure exequendi ſuccedit Epi-
ſcopus, & inſtituti hæredes pri-
uantur authoritate delata, vt in
dictis iuribus probatur, & in
cap. tua nos, cap. Ioannes, &
cap. ſi hæredes de teſtam. & in
Auth. licet, C. de epiſco. & cler.
& ita tenet Roman. conſ. 235.
num. 4. in quarto dubio, vbi di-
cit, quòd hæc eſt veritas, quam
opinionem Canoniſtarum ſe-
quitur Federic. de Sen. & poſt
eum omnes communiter, in cõ-
ſil. 122. & tenuit idem Roman.
in conſ. 69. num. 4. licet num. 5.
de termino quinque annorum
23 variet, dicens, quod † Epiſco-
pi, vel Iudicis ſæcularis arbitrio
illud tempus conſtitui poterit,
vt ibi per eum.

24 Eccleſiarum autem aliæ † di-
cuntur Matrices, aliæ Parochia-
les, ſiue Baptiſmales: Matrices
accipiuntur dupliciter, primo
pro Cathedrali cap. venerabili
de verb. ſignific. & pro materiæ
neceſſitate in dubio appellatio-
ne Matricis venit Cathedralis.
gloſ. in cap. quibus, in verbo,
Matricibus de priuileg. in Cle-
ment. Deci. in cap. ex parte in
2. notab. de reſcript. niſi quali-
tas materiæ repugnet. cap. ex
tranſmiſſa, & cap. veniens, vbi
Imol. de præſcript. Secundò
Matrix Eccleſia dicitur aliarum
ædicularum, & capellarum ma-
ter, & principalis, quando alias
ſub ſe habet, quæ interdum vo-
catur Plebania. cap. 1. ne cler.
vel Monach. in 6. & Dec. in d.
cap. ex parte, & ibi Abb.

Digitized by Google

Eccleſiæ verò Baptiſmales ſunt illæ, in quibus Fontes inſunt, vt Parochiani ibi baptizentur, quæ ſub vna terminatione pluralitatem non admittunt, vt ſtatutum eſt in Concil. Tolet. cap. plures 16. q. 1. & quod dicitur ſub vna terminatione, declaratur per gloſ. ibi in d. verſic. ſub vna, vt ſcilicet pluralitas illa non exiſtat intra
25 eoſdem limites; quia † Eccleſię Baptiſmales debent habere limites diſtinctos, ſiue pertinentias ſeparatas, ne confundantur inuicem. gloſ. ibidem in verſic. non poſſunt, vbi adducit cap. 1. 13. q. 1. & plenè tradit Rebuff. in tract. de decim. quæſt. 6. nu. 6. cum ſeqq.

Hinc infertur quod ædifica-
26 tio, & erectio † Eccleſiæ nouæ permittitur in pręiudicium matricis propter locorum diſtantiam, ob quam decederent Parochiani ſine Confeſſione, & alijs Sacramentis: quia tunc nō ſolum periculum imminet populo, ſed etiam Curato dictæ Matricis Eccleſiæ. cap. ſi quis de corpore, & cap. ſi presbyter. 26. q. 6. item ſi gentes Parochiales excreuerunt in tali numero, vt non poſſit Parochus illius Parochiæ ſupplere, erigitur alia Eccleſia in Parochialem, & his ca-
27 ſibus † oblationes & decimæ Eccleſiæ Matrici ſubtrahi poſſunt, & adiudicari nouæ Eccleſiæ Parochiali; ad hoc vt eius Curatus poſſit congruè ſuſtentari; Abb. in cap. ad audientiã, *il primo*. de Eccleſ. ædif. verſic. ſecundo principaliter pondera, pro quo allegat duas gloſ. vnam in cap. nulli 99. diſt. & aliam, quæ verius loquitur in cap. 1. diſt. 10. & plenè congerit materiam Steph. Bertrand. in conſil. 36. vol. 2.

Non ommittendum tamen
28 eſt, quod † in Statu Veneto erectio Eccleſiarum, Monaſteriorum, & huiuſmodi non poteſt fieri, niſi prius cauſa cognita ab Excellentiſſimo Senatu, prout cautum videtur lege promulgata de anno 1603. 10. Ianuarij, & inuiolatè ſeruari vidi quoties caſus occurrit.

De Hoſpitalibus, & Confratrijs nouæ Vrbis. Caput Tertium.

SVMMARIVM.

1 *Pauperes inualidi ex publica largitate debent ſubueniri.*

2 *Hircanus fuit primus author erigendi hoſpitale pauperum.*

Sanctus

Digitized by Google

3 *Sanctus Zoticus primus inter Chriſtianos erexit Hoſpitalia.*

4 *Hoſpitalium cura pertinet ad Prælatorum ſollicitudinem de iure Canonico.*

5 *Pauperes dicuntur potiſſima pars Ciuitatis.*

6 *Hoſpitale, an & quando gaudeat priuilegio Fori?*

7 *Hoſpitale ab antiquo cōſtructum non præſumitur fundatum authoritate Epiſcopi.*

8 *Authoritas Superioris non præſumitur interueniſſe in actu geſto, niſi ſpecificè probetur.*

9 *Confraternitates ſunt vtiles Ciuitatibus.*

10 *Confraternitates quid ſint ſecundum Ariſtotelem, & alios?*

11 *Collegia ſodalitia Senatui Romano numquam placuerunt.*

12 *Alexander Seuerus corpora omnium artium in ſuo cætu conſtituit.*

13 *Fraternitates Religioſæ quando permittantur?*

14 *Fraternitates, ſeu Confratria non habent priuilegium immunitatis, vel Fori.*

Canonicæ ſanctiones, & regalia inſtituta, quæ reſpiciunt públicam Vrbium vtilitatem, requirere videntur, vt in earum ſingula extent Xnodochia, Orphanotrophia, & ſimilia loca, in quibus pauperes peregrini recipiantur, ſenes, patribus orbati, infantes, & miſerabiles perſonæ alantur. l. ſancimus, C. de ſacroſanct. Eccleſ. 23. q. 8. tributum, §. ſancimus, & in cap. de Xnodochijs de Relig. Domi. pauperes enim homines, qui, & inopia tenti ſunt, & ſuis corporibus laborantes, vel malè affecti, neceſſarium victum ſibi non poſſunt parare, ne inedia conficiantur, debent
1 ex publica † largitate in hos vſus deſtinata, ſubuentionem recipere, quæ ad victum ſufficiat; cuius laudabilis inſtituti author originarius digno en-
2 comio celebratur, † Hircanus, qui primum Hoſpitale extruxit Hieroſolymis, vt teſtantur Ioſeph lib. 13. Antiq. Iudaic. cap. 16. & Hegeſipp. lib. 1. Hinc Conſtantinus ille Magnus poſteaquam à Sancto Siluestro Pontifice lepra fuit mundatus; vt refert Michael Glyc. in tertia parte Annal. & nouam Romam, hoc eſt Bizantium illuſtrare, & ampliare decreuiſſet, inter alios illuſtres viros, quos ſecum in Comitatu aſſumpſit, fuit Zoticus ille vir ſāctiſſimus, de quo præclarum extat elogiū in Conſtitutione Leonis, & Anthemij AA. ad Dioſcorum Præfectum Prætorio in l. omnia, C. de epiſcop. & cleric. & de quo

Cardin. Baronius agit, vti inter Diuorum cętum relato in Martirolog. ſub die vltima Decembris: Is inquam † Zoticus primus inter Chriſtianos huiuſmodi pietatis officiũ exercuit, extructis in illa Vrbe Xnodochijs, Orphanotrophijs, quibus quoad vixit ſumma cum charitate præfuit, & cui in officio ſucceſſit Nicon, vt ſcribit Procop. in lib. de ædific. Iuſtin. Proindè vt tam laudabili, & neceſſario operi prouideatur, ne Vrbes deſtitutæ remaneant principali requiſito Sacri Canon. iubent, vt Hoſpitalium conſtructio, & gubernatio ſpectet principaliter ad † Prælatorum ſollicitudinem in cap. quidam 18. q. 2. & Gulielm. Durand. in tractat. de modo General. Concil. celebran. par. 3. Rubr. 19. dicit omnino expedire ad Vrbium vtilitatem, vt ſi ab antiquo habuerunt conſtituta Hoſpitalia, quæ tractu temporis ſint diſſipata, vel non extent, refici, & renouari debeant; & vbi non fuerunt, de nouo Epiſcopali prouidentia conſtituantur, & idem in Rubr. 6. parte vltima inuehit contra Præfatos de Hoſpitalibus curam non habentes, quod deteſtabile eſſe dicit: Si enim leges Ciuiles iniungunt Præſidi Prouinciæ, vt inſpectis ædificijs ruinoſis, compellat dominos ad ea reficiendum, & aduerſus detrectantes competenti remedio vtatur, & hoc ratione publicæ vtilitatis, quæ verſatur ne Vrbs deformetur ruinis, vt dicitur in l. Præſes, ff. de offic. Præſid. vtique ea ædificia, quæ annexam in ſe habent præcipuam conſeruationem Vrbis diligenter cuſtodiẽda ſunt, nempè ne pauperes pereant, qui potiſſima † pars Ciuitatis vocantur à I. C. in l. 2. ff. de nundin. quem tex. ad hoc allegat Surd. in tract. de aliment. quæſt. 77. num. 5.

Solet autem controuerti inter DD. an Hoſpitale vtatur † priuilegio Fori, & diſtinguunt quod quando expreſsè patet illud fuiſſe fundatum authoritate Epiſcopi, & ſint ſigna denotantia, quod ſit locus religioſus, gaudeat immunitate, prout alia loca Eccleſiaſtica, ita dicunt Canoniſtæ in Clement. litteras de præbend. & in Clemẽt. quia contingit de Relig. Domib. & eos ſequitur Iaſ. in l. plerique, ff. de in ius vocã. & Corn. conſ. 216. vol. 1. Signa autem, quæ oſtendunt locum eſſe Religioſum ponuntur à Maſcard. de probation. concluſ. 869. vol. 2. ſcilicet quando eſt ibi erectum Campanile cum Campana, quæ pul-

Margin numbers: 3 (beside "bris: Is inquam † Zoticus"), 4 (beside "cipaliter ad † Prælatorum"), 5 (beside "tiſſima † pars"), 6 (beside "† priuilegio Fori").

Digitized by Google

pulſatur publicè ad homines pro diuino Officio congregandos ſecundum Abbat. in cap. patentib. de priuileg. vel etiam ſi Miſſæ ibi celebrentur, cap. vnicuique de conſecrat. diſt. 1. vel ibi ſit Altare fixum, & conſecratum, vt notat Felin. in cap. De quarta, de præſcript. nam tunc cenſetur eſſe beneficium ſpirituale, & ſubditum viſitationi Epiſcopi, & acquiſitum iuspatronatus ædificanti, ſicuti acquirit ille, qui conſtruit Eccleſiam. cap. inter dilectos de donat. & not. Maſcard. d. concluſ. 869. num. 15. Quando autem appareret Hoſpitale fuiſſe authoritate priuatarum perſonarum conſtructum, licet poſſet dici locus pius, quò ad exercenda in eo pia opera, non tamen eſſet locus ſacer, ac Religioſus, ſecundum Imol. in cap. inter dilectos de donat. & tunc non haberet priuilegia loci Religioſi, vt voluit Baldus in auth. hoc ius porrectum 2. col. C. de ſacroſanct. Eccleſ. imò ſi fuiſſet

7 † ab antiquo conſtructum in dubio non præſumeretur fundatum authoritate Epiſcopi; &

8 ratio eſt, quia † authoritas eſt ſolemnitas extraiudicialis, quæ non præſumitur niſi probetur, l. quæcumque, §. qui à populo, ff. de public. & l. ſciendum, ff. de verb. obligat. & ita concluſiuè tenuit Mar. Anguiſſ. in cóſ. 271. num. 3. vbi pluribus ibi adductis rationibus probat, quod regentes Hoſpitalia, quæ non conſtat fuiſſe authoritate Epiſcopali fundata, ſi conueniantur, ſiue pro rebus Hoſpitalis, ſiue pro rebus prophanis, coràm Iudice laico conueniri debent, nec ipſi poſſunt opponere exceptionem Fori; niſi euidenter appareat Hoſpitale fuiſſe erectum cum ſolemnitatibus requiſitis ad faciendum locum Religioſum, ageretur q; de rebus Hoſpitalis, non autem prophanis ſecundùm doctrinam Specul. in tit. de ſtat. Monach. verſic. 36.

Hæc autem, quę dicta ſunt de Hoſpitalibus poſſunt quoque adaptari, & extendi ad Confra-

9 ternitates, † quas Vrbibus eſſe vtiles, ex authoritate Solonis, dixit I. C. in l. fin. ff. de coll. & corpor. Confraternitates autem ſecundum Bude. in annotat. in Pandectas, vocantur ab Ariſto-

10 tele † conuentus quidam hominum, aut etiam Conuenticula, quaſi pagi, propria ſibi ſacra, peculiariaq; communiter habentium, ex eo dictæ Phratriæ, quod communi Putheo vtantur, quo nomine primum eas, quas Confratrias hodie dicimus,

ciunus,

in l. 2. §. poſt originem, ff. de origin. iur. *parum eſt ius in Ciuitate eſſe, niſi ſint qui iura reddere poſſint.* Proindè ad iudicia exercenda eligendus erit locus op-
2 portunus, in quo † Forum cauſarum ſtatuatur, cuius poſitio ſecundum Ariſtotel. ſenſum in lib. 7. Politic. poni debet in loco Ciuitatis conſpicuo, ad hoc vt Magiſtratuum præſentia ante oculos poſita facilius retrahat homines ab operatione damnata, & vbi facilis ſit acceſſus vnicuique intereſſato; & ſic antiquitus Romę, Forū Latium extitiſſe, & Forum Cæſaris, & Forum illud Auguſti de quo meminit Plin. lib. 36. vbi exercebantur Iudicia elicitur ex Sueton. in Auguſto cap. 29. in qui-
3 bus quoque † Foris eorum Ciuium, qui aliquid inſigne pro Patria peregiſſent, poſitæ fuere ſtatuæ, ſiue columnæ cum inſcriptionibus rei geſtæ, vt refert Cuiac. obſeruat. lib. 1. cap. 13. in fin.

Sciendum tamen quod in iu-
4 re noſtro † Forum Iudiciale appellatur Auditorium Cauſarū, vt colligitur ex verbis Pauli I.C. in l. contra §. is qui, ff. de re iudic. & ex Martiano in l. j. in fin. ff. ne de ſtat. defunct. refert, & ſequitur Cagnol. in l. lecta eſt in Auditorio num. 2. & 3. ff. ſi cert. pet. vbi dicit locum ipſum, vbi cauſæ audiuntur, & ius redditur, Taurini Auditorium nuncupari; tametſi ibi dicat
5 Cagnol. † Auditorium quoque pro Scholis etiam accipi per l. vnicam, C. de ſtud. liberal. Vrb. Conſtantinopol. lib. 10. & l. cum fundo, in fin. ff. de iur. dot. & ideò ſcholares auditores nuncupari in l. Titius, ff. de action. empt. & in l. 2. §. poſt hos, ff. de orig. iur. ſed propriè Auditorium dici, vbi cauſæ, & iudicia aguntur idem Cagnol. confirmat ibidem num. 3. & verba Martiani I.C. in d. l. j. & Vlpian. in l. minor. ff. de minor. expreſsè id probant.

6 Sacri † Palatij, & Prętorij quoque nomine locus Iudiciorum appellatur ab Imperatore in l. fin. C. de off. Prę. Prouinc. vbi prohibet Iudicibus, ne priuatorum domos ad habitandū ſibi vendicent, ſed ſacratiſſima modis omnibus habitent Palatia, & Prætoria, vt hac neceſſitate compellantur eorum reparationi prouidere, & ſic ex illo tex. colligit Reſtaur. Caſtald. de Imperatore, quæſt. 86. quòd licet propriè Palatium dicatur Imperatoris, & Papæ: attamen
7 † Palatia ſpecialiter dicuntur omnia, quæ in Ciuitatibus ſunt publica pro Præſidibus Prouin-

cia-

Digitized by Google

ciarum, & Ciuitatum Rectoribus, & iſta † Palatia deputata in Ciuitatibus pro iuſtitia exhibenda, ſunt Principis, vt dicit Bald. in cap. 1. col. fin. quæ ſint Regal. & ibi Iacob. Aluarot. & iſtis Palatijs, ſiue Regis, ſiue Præſidis, † non debent cohęrere ædificia priuatorum. l. quicumque, C. de oper. public. imò non poteſt iuxtà Palatium habitare alius, quam quos legitimus Regiæ Maieſtatis vſus, & Reipublicæ diſciplina delegit: quippe enim penès Regale Palatium, vt plurimum † Nobiles, probatæque perſonæ morantur, vt innuit tex. in l. omnium, C. de teſtam. in princ. Palatium autem vocari † Regiam Principis, vel Præſidis Vrbis inde deductum tradit Dion. lib. 53. Hiſtor. eò quòd Auguſtus Cæſar in monte Palatino habitauerit, & eius ædes ob id Palatij nomine vocitatas fuiſſe à toto illo monte; quocumque enim ſucceſſores Imperatores diuerterunt ædes, eorum habitatio Palatij nomen obtinuit, & ſic omnes aliæ Ciuitates id mutuarunt; vt infert ibi Dion.

8

9

10

11

Aduertendum tamen, quòd

12 † ædificia iſta, quę pro iure reddendo, & habitatione Magiſtratuum extruuntur, debent taliter diſponi, vt connexa videãtur cum eiuſdem Fori Area, quæ magno, & latè patenti ambitu conſiſtat: ita enim priſcorum Fora fuiſſe conſtructa memorat Pauſan. in Achaic. ſiue lib. 7. & iſtæ Areæ moderniori

13 vocabulo † Plateę appellantur, in quibus populus Ciuitatis cõ-

14 uenire ſolet, & dicitur † Platea, quia lata eſt, cum platos Græcè ſignificet latitudinem ſecundũ Frecc. de ſubfeud. cap. 1. nu. 13.

15 & hoc reſpectu † Plateæ dicuntur pars Ciuitatis authoritate, & vtilitate publica, in quibus prohibitum eſt aliquid ædificari, vel immitti, ne earum ambitus, & pulchritudo anguſtetur, vel deformetur, vt eſt tex. in l. ædificia, C. de oper. public. & in l. vnica, C. de Camp. Mar. in Cod. Theodoſ. lib. 14. Hinc quoque ſtatutum eſt, quod di-

16 rui † debent omnia, quæ contra ornatum, commodum, ac decoram faciem Ciuitatis extructa ſunt, vt not. in l. pręſcriptio. C. eod. de oper. public. & in aliquibus Italiæ Ciuitatibus extant ordinationes, & ſtatuta, quòd quando quis velit lautè, & ſplendidè ædificare, vicinus etiam inuitus tenetur eidem domum ſuam competenti pretio vendere, contrà quas ordinationes inuehit Alciat. in Reſp. 67. nu. 6. quia dicit eiſdem contra-

trariari ius diuinum: Etenim lib. 3. Reg. cap. 21. dicitur quod
17 Deus puniuit † Achab Regem Iudæorum, qui voluit compellere Naboth vicinum, vt venderet vineam, vt poſſet lautius ædificare Palatium ſuum, & hoc quãuis obtuliſſet ſibi quodcumq; pretium vellet, & de hoc etiam meminit Ioſeph. de antiq. Iuda. lib. 8. cap. 11. & ſic quamuis ibi ageretur de ornamento publico, videlicet de ornamento Palatij Regis; tamen non licuit Regi compellere inuitum, & reluctantem: quam tamen propoſitionem Alciati abſolutè non cenſeo amplectendam: ſed cum illo moderamine contento in litteris, ſeu Conſti-
18 tutione † Sixti Quarti Summi Pontificis de anno 1480. pridie Kal. Iulij motu proprio ædita circa ędificia, & noua opera conſtruenda ad decorem Vrbis Romæ: inter alia enim ſancitum eſt pro publico bono, & decore, ac pulchritudine, & amplitudine illius Vrbis, & pręſertim nouarum Platearum ſtructura, & antiquarũ dilatatione, quod domini domorum quarũlibet priuatarum eis coherentium, & quæ locari ſunt ſolitæ: non autem per earum dominos inhabitari, poſſint compelli, ac cogi ad illas vendendum etiam ſi ad Eccleſias, & Monaſteria, & alia pia loca pertinerent pro pretio tamen per duos probos, & expertos viros per vtramque partem eligendos determinando, & declarando, & prout latiùs in dictis litteris Pontificijs cõtinetur, quam ordinationem Alexander Sextus, Iulius Secundus, & Leo Decimus confirmarunt, vt patet ex Conſtitutione eiuſdem Leonis de anno 1516. quarto nonas Decembris: imò idem Pontifex pro fouendis cõſtructionibus, & ampliationibus ædificiorum, & ſic pro Vrbis ornamento, & bono publico de anno 1519. 10. Ianuarij alias litteras motu proprio ſcripſit, quibus cauit, quòd à ſententijs latis ſuper ædificijs, & alijs bonis appellari non poſſit, ſed infrà certum tempus ad Cameram Apoſtolicam recurreretur; adeò delectabatur ædificiorum ſtructura, & decore, vt mirum videri non debeat, ſi Roma ipſa ſub eodem Pontifice deuenerit ad illam inhabitantium frequentiam, quam vti notabilem recenſuit Iouius Hiſtor. lib. 23.

Cæterùm quia de Foro, vbi exercenda ſunt Iudicia, egimus, ſubnectendus quoque eſt ſer-
19 mo † de Foro rerum venalium: hæc enim habent inter ſe quandam connexitatem, vt quod ſtatuitur

tuitur in vno, videatur ſtatutum & in altero, vt patet ext. de Fer. cap. 1.

Sciendum ergò quòd inter neceſſaria requiſita ad firmandum ſtatum nouæ Vrbis ponitur cibariorum copia à Platone in lib. 8. de legib. & proinde Ariſtot. in d. lib. 7. Politic. poſtquam egit de Foro Iudiciali ſubſequitur per hæc verba:
20 † *Venalium autem rerum aliud Forum eſſe debet, & aliò loco ſitum, acceſſu facile, quo & à terra, & à mari facilis ſit importatio omnium*, & ſic colligitur quod in loco prorſus ſeparato à Foro Iudiciali deſtinari debent Fori Areæ pro rebus venalibus ſecundum diuerſitatem generum ipſarum rerum, ità quod altera ordinetur ad vendendum pannos, alia ad calciamenta, & alia ad alia, vt ſic facilius expediantur commutationes, & emptiones, cùm quiſque tum melius ſcire poſſit locum determinatũ ad vnumquodque commutabilium, vt ibidem declarat Diuus Thomas; & ſic Romæ fuiſſe olim poſita Fora, videlicet Olitorium, Suarium, Piſcarium, Boarium, deprehendimus ex antiquis Scriptoribus, necnon ex inſcriptionibus marmoreis, quæ adhuc extant: hoc autem poteſt ordinari in illis Vrbibus, quæ nouiter ædificantur, vel priorem amplitudinem non exceſſerint: ſed in illis, quę ad immenſam quantitatem incolarum peruenerunt, & latiorem ambitum obtinuerunt; vltra particularia rerum venalium Fora, poterit ordinari Forum generale omnium rerum venalium, vt peregrini, & incolæ faciliorem habeant aditum emendi, & commutandi quæ deſiderant, ſicuti factum fuit Romæ, vt teſtatur Varro in lib. 4. de ling. latin. & obſeruatur paſſim in maximis Ciuitatibus, vbi frequentiſſimus eſt hominum cõuentus mercandi cauſa: Nam, vt inquit Plat. relatus ab Ariſt. in lib. 5. Politicor. cap. 13. impoſſibile eſt ſecundum naturã,
21 † quod factum ab homine in eodem ſtatu permaneat, & in ambitu quoddam temporis mutationem non recipiat: plerumque enim Vrbes parua habent initia, & ex tenui populo conſiſtunt, aliquando tamen accidit, vt Ciues benè morati, & optimis legibus inſtructi ad magnam ſuccreſcant quantitatem, & efficiatur populus numero ampliſſimus, ſicut quoq; è contrario ruentibus moribus, Ciuitates etiam præpotentes ad interitum deducuntur, itaut ſecundum ſucceſſiui temporis ſe-

Y 2 li-

licitatem plura quoque veniant regulanda, & augenda; prout
22 quoque in † legibus humanis ita videtur diſpoſitum, vt ſecundum varietates temporum habeant variari, & regulari, vt dicitur in cap. non debet ext. de conſanguinit. & affinit.

Cura autem rerum venaliũ, & cibariorum, antiquitus ſpectabat ad officium Præfecti Vrbis, vt dicitur in l. j. §. cura carnis, ff. de offic. Præfect. Vrb. ex illis verbis; *Cura carnis omnis, vt iuſto pretio præbeatur, ad curam Præfecturæ pertinet, & ideo, & Forum Suarium ſub ipſius cura eſt: ſed & cæterorum pecorum, ſiue armentorum, quæ ad huiuſmodi præbitionem ſpectant, ad ipſius curam pertinent*. Hodie verò pluribus in locis conſtituuntur particulares Magiſtratus, qui inuigilant, ne in rebus venalibus fraus committatur, mulctando contrafacientes, irrogandoque pœnam à lege particulari ipſius Vrbis ſtatutam, quos hic Vtini Iuratos Communis appellamus, ad quos ſpectat inquirere de omni genere cibariorum contrà vendentes in fraudem legis.

De Horreis publicis in noua Vrbe erigendis.
Caput Quintum.

SVMMARIVM.

1 *Cibariorum copia in Ciuitatibus de neceſſitate requiritur.*
2 *Ciuitas, quæ defectum alimentorum patitur, periculosè inhabitatur.*
3 *Horreorum conſtructio, quo in loco Vrbis fieri debeat?*
4 *Ædificans penes horrea publica, tenetur dimittere ſpatium decem pedum liberi aeris.*
5 *Horrea in iure, quomodo accipiantur?*
6 *Horreum particulare, & Piſtrinum, inter vtiles impenſas connumerantur.*
7 *Fruges quomodo condantur varijs in locis?*
8 *Menſores Frumentarij habent ius excuſationis.*
9 *Pretium grani, cur ab ordine Ciuitatis conſtitui non poſſit?*
10 *Ius Annonæ eſt de Regalibus, & ſoli Principi reſeruatum.*
11 *Regalia numquam veniunt in conceſſione Principis, niſi expreſsè communicentur.*
12 *Mulier, & famoſi accuſantes audiuntur, occaſione rei frumentariæ aliquid deferentes.*

Di-

Digitized by Google

13 *Dignitas, & poteſtas Præfecti Annonæ apud antiquos, ſecundum Caſſiodor. quæ fuerit?*

14 *Omnes tenentur contribuere ad emendum frumentum in publico horreo reponendum.*

15 *In frugum copia oportet proſpicere futuræ inopiæ.*

16 *Fruges non purgatæ diutius conſeruantur, ſecundum Pererium.*

17 *Fruges, quæ natura loci, vel humore poſſunt vitiari non ſunt in horreis recondendæ.*

18 *Caſſiodori ſententia de horreis replendis.*

19 *Fames anni 1629. in Prouincia Fori Iulij vnde fuerit originata?*

20 *Liberalitas ſingularis Ciuitatis Vtini in alendis pauperibus tempore famis.*

21 *Pauperes validi in quos vſus ſint compellendi, tempore grauioris Annonæ.*

22 *Pauperes, qui proprio labore viuere poſſunt, non debent eleemoſynam accipere.*

23 *Filius, qui ex propria induſtria ali poteſt, non eſt alendus ex labore patris.*

24 *Platonis opinio de mendicantibus à Ciuitate expellendis.*

25 *Pauperes alienigenæ tempore grauioris Annonæ ex Hiſpania expelluntur.*

26 *Frumentum anno 1629. in Foro Iulio, ad quale pretium aſcenderit?*

27 *Conſuetudo antiquorum ad conſeruandam vbertatem horrei publici.*

28 *Prouincia Delphinatus, quid ſtatuerit pro bono publico, tempore magnæ cariſtiæ?*

29 *Annona tenui exiſtente, horrea particularia poſſunt via militari aperiri.*

30 *Aliena capi poſſunt, conſeruandorum hominum cauſa.*

31 *Sp. Seruilij, & Auli Virginij prouiſio, cum Roma præmeretur caritate Annonæ.*

32 *Caligulæ factum impium, vt populus fame laboraret.*

33 *Ciues non tenentur vilius frumenta vendere, quam Annona exigit.*

34 *Statutum, quod non poſſint emi blada, niſi vſq; ad certam quantitatem, eſt validum, ne inducatur cariſtia.*

35 *Venetorum Vrbs deteſtatur vſuras, pluſquam omnes aliæ Ciuitates.*

36 *Locus particularis Prouinciæ prohiberi poteſt emere, & congregare blada, quando induceret caritatem Annonæ.*

37 *Princeps, ne populi fame pereant, tenetur ſubuenire per erogationem ſeminis.*

38 *Herodis magni factum laudabile ergà ſubditos inopia laborantes.*

39 *Ciues, an cogi poſſint emere frumenta horrei publici, ne tempo-*

ris

ris diuturnitate corrumpantur?

40 *Nemo poteſt arctari ad emendum aliquid coactè.*

41 *Horrea principaliter conſtituuntur, ne pauperibus alimenta deſint.*

PRæcipuum munus conditori nouæ Vrbis iniungitur, vt diligenter proſpicere, & curare debeat, ne Ciuitati à ſe conditæ
1 † cibariorum copia ad nutriendos Ciues neceſſaria deficiat, vt inquit Tulli. lib. 2. de offic. potiſſimum autem inuigilandum eſt, ne res frumentaria deſide-
2 retur; † Ciuitatem enim alimétorum defectu laborantem periculoſum eſt inhabitare, ex quo nil durius fame, quæ ſæpè compellit homines in ſuam ſæuire naturam, & populus fame preſſus nec Principi parcere ſolet, quin in eum rabido furore inuehatur, prout contigiſſe ſcimus Theodoſ. Iuniori anno Chriſti 431. qui fuit à populo lapidibus impetitus; vt ex Marcelli. teſtatur Baron. in Annal. Eccleſ. ſub anno prædicto. Proindè ad euitanda huiuſmodi mala inſtitutum eſt, vt Vrbes habeât ſua Horrea publica, ſeu granaria bladi, vt cariſtiæ tempore ex ipſis ſubueniatur Ciuibus propter neceſſitatem famis, vt colligitur in l. j. C. vt nemin. lic. in empt. lib. 10. Horum igitur ædificatio neceſſaria ſummope-
3 rè amplectéda eſt, † vt fiat in loco idoneo non longè à Foro rerum venalium, vt facilius, & cum minori impenſa frumenta, & blada empta reponantur; nec (ſi locus patiatur) debent cohærere ædificijs priuatorum, ſed omnino ab eis ſecludi, veluti in Inſula poſita; vt colligitur ex tex. in l. 3. ff. de off. Pręfec. vigil. tum propter periculum incendij, tum etiam alterius exitij; quo caſu ſi aliquis priua-
4 tus vellet extruere † ædificium aliquod penès Horrea publica, tenetur dimittere ſpatium ſaltim decem pedum liberi aeris, per l. męniana, C. de ædif. priuat. & l. ſi cui, C. eod. licet Conſtantin. Imperator in l. omnes *la prima*, C. de oper. pub. in C. Theodoſ. ſtatuiſſe prius videatur, quòd centum pedes diſtent ædificia à publicis Horreis; dicitur enim ibi, *Omnes intra centum pedes vicinitus quantum ad Horrea pertinet arceantur, ac ſi quid conſtructum fuerit, diruatur; quoniam experimentis nuperrimis palàm factum eſt, ædificiorum, quæ Horreis adhærebant, incendus, Fiſcales copias laboraſſe. Quòd ſi quis ędificandi amore publica damna neglexerit, non ſolum quod conſtruxit, ſed omnes res eius, & quidquid*

quid

quid'in ſuo iure habuit Fiſco adiudicari præcipimus. quod poſtea Arcad. & Honor. reformarunt ad prædictam intercapedinem decem pedum tantum, vt in ſupracitatis Iuribus patet, & tradit quoque Cæpol. de ſeru.vrb. prædio.cap.72.num.2.

5 Horrea autem accipi in † iure non ſolum pro loco deſtinato ad cuſtodiam frugum publici iuris, ſed aliarum quoq; rerum ſepoſitarum à quotidiano vſu ad priuatam vtilitatem perſonarum comperimus.ex tex.in l. tabernam, & l.quæſitum, §.reſpondit *il ſecondo*, ff.de fund.inſtruc. vbi I. C. facit mentionem de Horreo vinario ex ſententia Papiniani. quod & animaduertit Grapal. de partibus ædium lib.1.de Apothec.cap.3.quibus in locis I.C. loquitur de Horreo ipſo particulari, prout & in l. impenſæ, ff. de verb. ſignif. vbi inter vtiles non autem neceſſarias impenſas connumeratur

6 † Horreum,& Piſtrinum; & ibi Alciat.ponderat illam dictionē, plerumque, adiectam à legiſlatore; nam ſi fundus vbi Horreum debet ædificari, eſt magnus & frugum ferax, & plurima familia colatur, & Piſtrini, & Horrei neceſſaria eſt impenſa, l. j. §.pen. ff.de impenſ. in reb.dot. fac. ſi verò modicus ſit fundus, Piſtrinum,& Horreum ad vtilitatem ſolum pertinet, quia locari poteſt ſecundum Alciat. in d.l.impenſæ,num.7. Fruges au-

7 tem † condi conſueuiſſe non ſolum in Horreis hac de cauſa ædificatis, ſed etiam in foueis ſubterraneis, certum eſt, & ibi aſſeruari, prout in ſimilibus foueis ſubterraneis gratia tritici condendi in Suburbijs Piſanæ Vrbis de Iuribus Eccleſiæ Sancti Marci, in pulchro caſu conſuluit Anton.Cioff.conſ.89.per totum lib.2. Et de ſitu Horreorum, & qualia eſſe debeant, & vbi conſtituenda plenè tradunt Plin.Hiſt. Nat.lib. 18. cap.30. Collumel. de re Ruſt. lib.1.cap. 6.Pallad.in eod.lib.1.tit.19.de Horreis, & Crapald. de partib. ędi.lib.2.in verbo,Granarium; ad quorum ſcripta in hoc indiuiduo legentes reijcio.

Cæterum quia ſuper hac materia rei Frumentariæ vti grauiſſima, & Imperatores Romani, & Iureconſ.varijs ſanctionibus, & reſcriptis prouiderunt pro vbertate in Ciuitatibus cōſeruanda, iccircò operæpretium erit hic recenſere prouiſiones ipſas, quæ tendunt præcipuè ad firmandum ſtatum nouæ Vrbis, vt dixit Imperator in l. j. C. de offic. Præfect.Vrb.Proindè conſtat quod Marcus Imperator vl-

tra

Eccleſiæ verò Baptiſmales ſunt illæ, in quibus Fontes inſunt, vt Parochiani ibi baptizentur, quæ ſub vna terminatione pluralitatem non admittunt, vt ſtatutum eſt in Concil. Tolet. cap. plures 16. q. 1. & quod dicitur ſub vna terminatione, declaratur per gloſ. ibi in d. verſic. ſub vna, vt ſcilicet pluralitas illa non exiſtat intra
25 eoſdem limites; quia † Eccleſię Baptiſmales debent habere limites diſtinctos, ſiue pertinentias ſeparatas, ne confundantur inuicem. gloſ. ibidem in verſic. non poſſunt, vbi adducit cap. 1. 13. q. 1. & plenè tradit Rebuff. in tract. de decim. quæſt. 6. nu. 6. cum ſeqq.

Hinc infertur quod ædifica-
26 tio, & erectio † Eccleſiæ nouæ permittitur in prejudicium matricis propter locorum diſtantiam, ob quam decederent Parochiani ſine Confeſſione, & alijs Sacramentis: quia tunc nõ ſolum periculum imminet populo, ſed etiam Curato dictæ Matricis Eccleſiæ. cap. ſi quis de corpore, & cap. ſi presbyter. 26. q. 6. item ſi gentes Parochiales excreuerunt in tali numero, vt non poſſit Parochus illius Parochiæ ſupplere, erigitur alia Eccleſia in Parochialem, & his ca-
27 ſibus † oblationes & decimæ Eccleſiæ Matrici ſubtrahi poſſunt, & adiudicari nouæ Eccleſiæ Parochiali, ad hoc vt eius Curatus poſſit congruè ſuſtentari; Abb. in cap. ad audiẽtiã, *il primo*. de Eccleſ. ædif. verſic. ſecundo principaliter pondera, pro quo allegat duas gloſ. vnam in cap. nulli 99. diſt. & aliam, quæ verius loquitur in cap. 1. diſt. 10. & plenè congerit materiam Steph. Bertrand. in conſil. 36. vol. 2.

Non ommittendum tamen
28 eſt, quod † in Statu Veneto erectio Eccleſiarum, Monaſteriorum, & huiuſmodi non poteſt fieri, niſi prius cauſa cognita ab Excellentiſſimo Senatu, prout cautum videtur lege promulgata de anno 1603. 10. Ianuarij, & inuiolatè ſeruari vidi quoties caſus occurrit.

De Hoſpitalibus, & Confratrijs nouæ Vrbis. Caput Tertium.

SVMMARIVM.

1 *Pauperes inualidi ex publica largitate debent ſubueniri.*

2 *Hircanus fuit primus author erigendi hoſpitale pauperum.*

Sanctus

3 *Sanctus Zoticus primus inter Chriſtianos crexit Hoſpitalia.*
4 *Hoſpitalium cura pertinet ad Prælatorum ſollicitudinem de iure Canonico.*
5 *Pauperes dicuntur potiſſima pars Ciuitatis.*
6 *Hoſpitale, an & quando gaudeat priuilegio Fori?*
7 *Hoſpitale ab antiquo cōſtructum non præſumitur fundatum authoritate Epiſcopi.*
8 *Authoritas Superioris non præſumitur interueniſſe in actu geſto, niſi ſpecificè probetur.*
9 *Confraternitates ſunt vtiles Ciuitatibus.*
10 *Confraternitates quid ſint ſecundum Ariſtotelem, & alios?*
11 *Collegia ſodalitia Senatui Romano numquam placuerunt.*
12 *Alexander Seuerus corpora omnium artium in ſuo cætu conſtituit.*
13 *Fraternitates Religioſæ quando permittantur?*
14 *Fraternitates, ſeu Confratriæ non habent priuilegium immunitatis, vel Fori.*

Canonicæ ſanctiones, & regalia inſtituta, quæ reſpiciunt publicam Vrbium vtilitatem, requirere videntur, vt in earum ſingula extent Xnodochia, Orphanotrophia, & ſimilia loca, in quibus pauperes peregrini recipiantur, ſenes, patribus orbati, infantes, & miſerabiles perſonæ alantur. l. ſancimus, C. de ſacroſanct. Eccleſ. 23. q. 8. tributum, §. ſancimus, & in cap. de Xnodochijs de Relig. Domi. pauperes enim homines, qui, & inopia tenti ſunt, & ſuis corporibus laborantes, vel malè affecti, neceſſarium victum ſibi non poſſunt parare, ne inedia conficiantur, debent
1 ex publica † largitate in hos vſus deſtinata, ſubuentionem recipere, quæ ad victum ſufficiat; cuius laudabilis inſtituti author originarius digno en-
2 comio celebratur, † Hircanus, qui primum Hoſpitale extruxit Hieroſolymis, vt teſtantur Ioſeph lib. 13. Antiq. Iudaic. cap. 16. & Hegéſipp. lib. 1. Hinc Conſtantinus ille Magnus poſteaquam à Sancto Siluestro Pontifice lepra fuit mundatus; vt refert Michael Glyc. in tertia parte Annal. & nouam Romam, hoc eſt Bizantium illuſtrare, & ampliare decreuiſſet, inter alios illuſtres viros, quos ſecum in Comitatu aſſumpſit, fuit Zoticus ille vir ſāctiſſimus, de quo præclarum extat elogiū in Conſtitutione Leonis, & Anthemij A A. ad Dioſcorum Præfectum Prætorio in l. omnia, C. de epiſcop. & cleric. & de quo

X 2 Car-

Cardin. Baronius agit, vti inter Diuorum cętum relato in Martirolog. ſub die vltima Decembris: Is inquam † Zoticus primus inter Chriſtianos huiuſmodi pietatis officiũ exercuit, extructis in illa Vrbe Xnodochijs, Orphanotrophijs, quibus quoad vixit ſumma cum charitate præfuit, & cui in officio ſucceſſit Nicon, vt ſcribit Procop. in lib. de ædific. Iuſtin. Proindè vt tam laudabili, & neceſſario operi prouideatur, ne Vrbes deſtitutæ remaneant principali requiſito Sacri Canon. iubent, vt Hoſpitalium conſtructio, & gubernatio ſpectet principaliter ad † Prælatorum ſollicitudinem in cap. quidam 18. q. 2. & Gulielm. Durand. in tractat. de modo General. Concil. celebran. par. 3. Rubr. 19. dicit omnino expedire ad Vrbium vtilitatem, vt ſi ab antiquo habuerunt conſtituta Hoſpitalia, quæ tractu temporis ſint diſſipata, vel non extent, refici, & renouari debeant; & vbi non fuerunt, de nouo Epiſcopali prouidentia conſtituantur, & idem in Rubr. 6. parte vltima inuehit contra Prælatos de Hoſpitalibus curam non habentes, quod deteſtabile eſſe dicit: Si enim leges Ciuiles iniungunt Præſidi Prouinciæ, vt inſpectis ædificijs ruinoſis, compellat dominos ad ea reficiendum, & aduerſus detrectantes competenti remedio vtatur, & hoc ratione publicæ vtilitatis, quæ verſatur ne Vrbs deformetur ruinis, vt dicitur in l. Præſes, ff. de offic. Præſid. vtique ea ædificia, quæ annexam in ſe habent præcipuam conſeruationem Vrbis diligenter cuſtodiẽda ſunt, nempè ne pauperes pereant, qui potiſſima † pars Ciuitatis vocantur à I. C. in l. 2. ff. de nundin. quem tex. ad hoc allegat Surd. in tract. de aliment. quæſt. 77. num. 5.

Solet autem controuerti inter DD. an Hoſpitale vtatur † priuilegio Fori, & diſtinguunt quod quando expreſsè patet illud fuiſſe fundatum authoritate Epiſcopi, & ſint ſigna denotantia, quod ſit locus religioſus, gaudeat immunitate, prout alia loca Eccleſiaſtica, ita dicunt Canoniſtæ in Clement. litteras de præbend. & in Clemẽt. quia contingit de Relig. Domib. & eos ſequitur Iaſ. in l. plerique, ff. de in ius vocã. & Corn. conſ. 216. vol. 1. Signa autem, quæ oſtendunt locum eſſe Religioſum ponuntur à Maſcard. de probation. concluſ. 869. vol. 2. ſcilicet quando eſt ibi erectum Campanile cum Campana, quę pul-

pulſatur publicè ad homines pro diuino Officio congregandos ſecundum Abbat. in cap. pat entib. de priuileg. vel etiam ſi Miſſæ ibi celebrentur, cap. vnicuique de conſecrat. diſt. 1. vel ibi ſit Altare fixum, & conſecratum, vt notat Felin. in cap. De quarta, de præſcript. nam tunc cenſetur eſſe beneficium ſpirituale, & ſubditum viſitationi Epiſcopi, & acquiſitum iuspatronatus ædificanti, ſicuti acquirit ille, qui conſtruit Eccleſiam. cap. inter dilectos de donat. & not. Maſcard. d. concluſ. 869. num. 15. Quando autem appareret Hoſpitale fuiſſe authoritate priuatarum perſonarum conſtructum, licet poſſet dici locus pius, quò ad exercenda in eo pia opera, non tamen eſſet locus ſacer, ac Religioſus, ſecundum Imol. in cap. inter dilectos de donat. & tunc non haberet priuilegia loci Religioſi, vt voluit Baldus in auth. hoc ius porrectum 2. col. C. de ſacroſanct. Eccleſ. imò ſi fuiſſet
7 † ab antiquo conſtructum in dubio non præſumeretur fundatum authoritate Epiſcopi; &
8 ratio eſt, quia † authoritas eſt ſolemnitas extraiudicialis, quæ non præſumitur niſi probetur, l. quæcumque, §. qui à populo, ff. de public. & l. ſciendum, ff. de verb. obligat. & ita concluſiuè tenuit Mar. Anguiſſ. in cõſ. 271. num. 3. vbi pluribus ibi adductis rationibus probat, quod regentes Hoſpitalia, quæ non conſtat fuiſſe authoritate Epiſcopali fundata, ſi conueniantur, ſiue pro rebus Hoſpitalis, ſiue pro rebus prophanis, coràm Iudice laico conueniri debent, nec ipſi poſſunt opponere exceptionem Fori; niſi euidenter appareat Hoſpitale fuiſſe erectum cum ſolemnitatibus requiſitis ad faciendum locum Religioſum, agereturq; de rebus Hoſpitalis, non autem prophanis ſecundùm doctrinam Specul. in tit. de ſtat. Monach. verſic. 36.

Hæc autem, quę dicta ſunt de Hoſpitalibus poſſunt quoque adaptari, & extendi ad Confra-
9 ternitates, † quas Vrbibus eſſe vtiles, ex authoritate Solonis, dixit I.C. in l. fin. ff. de coll. & corpor. Confraternitates autem ſecundum Bude. in annotat. in Pandectas, vocantur ab Ariſto-
10 tele † conuentus quidam hominum, aut etiam Conuenticula, quaſi pagi, propria ſibi ſacra, peculiariaq; communiter habentium, ex eo dictæ Phratriæ, quod communi Putheo vtantur, quo nomine primum eas, quas Confratrias hodie dicimus,

cimus, ideſt communem quandam Religionem appellatas eſſe putant: Verumtamen Rebuf. in Conſtit. Reg. in tract. de confratrijs, ſeu artific. conuent. & coll. nu. 11. tom. 2. putat Confraternitates dici Gallico ſermone quodammodo à Fraternitate, vt quia Vlpian. ait, Societatem ius Fraternitatis quodammodo habere: l. verum, ff. pro ſoc. Vnde eadem ratione Societas ad cultum inuentam diuinnm, dicitur Fraternitas, quaſi Societas, & Fraternitas ad vnum cultum, quia ſunt omnes fratres in Chriſto.

Cęterum apud antiquos Col-
11 legia † ſodalitia nunquam Senatui placuiſſe refert Tacit. Annal. lib. 13. imò mandatis Principum fuiſſe iniunctum Præſidibus Prouinciarum, vt cętus, & conuenticula, quibus in vnũ homines aſſociari, & coire poterant, excepta Religionis cauſa, expreſsè prohiberent dicit Martian. I.C. in l. j. ff. de coll. & corpor. potuit enim contingere, & illis tẽporibus, vt frequentes cętus factioſorum hominum ſine publica authoritate, malo publico fierent, eapropter S.C. & pluribus legibus obuiam itum fuit, reſeruatis Collegijs Artificum, in quibus opifices tantum verſari debebant: Nam
12 vt Lamprid. ait in † Alexandro Seuero, idem Imperator Solonis legem imitatus, corpora omnium Artium in ſuo proprio cętu conſtituit: ſed ab iſtis Collegijs ingenuos, & melioris cõditionis viros abſtinuiſſe certum eſt, cum non eſſet honorificum adſcribi in cętum artium manualium.

Sed reuertendo ad rem no-
13 ſtram, † Fraternitates, quæ Religionis cauſa eriguntur licitæ sũt, & permiſſibiles in Vrbibus, præcedente authoritate publica l. Collegia, §. in ſumma, ff. eod. cap. ſi quis Clericorum 11. q. 1. & vocantur Collegium pium, & eodem iure vtuntur, quo alia Collegia pia, ſed non habent priuilegium immunitatis, vel Fori; ſed tamquam corpus laicum reputantur ſecuudum Bald. in d. Auth. hoc ius porrectum, C. de ſacroſanct. Eccleſ. & Anchar. in cap. auditis, de reſtit. in integr. 11. notab. Ideò de rebus eorum, quæ non cadunt ſub materia merè ſpirituali, Præſides Prouinciæ ſolent cognoſcere; nec poſſe Iuſdicentes inferiores ſe intromittere circa cognitionem rerum ad Confraternitates ſpectantium, decreuit Præſes Prouincię Fori Iulij anno 1631. inter Commune Morteliani, & DD. de Straſol-

ſoldo loci Iuſdicentes, annullato mandato eorum nomine facto Camerarijs, vt patet in actis Archiuij Vtinenſis.

De Foro Iudiciali, & rerum venalium nouæ Vrbis.

Caput Quartum.

SVMMARIVM.

1 *Ciuitas ſine Magiſtratibus conſiſtere nequit.*

2 *Forum cauſarum, quo in loco Vrbis ſtatui debeat?*

3 *Forum Romanum erat ſtatuis virorum illuſtrium repletum.*

4 *Forum Iudiciale, & Auditorium cauſarum pro ſynonimis accipiuntur in iure.*

5 *Auditorium aliquando accipitur pro ſchola.*

6 *Sacri Palatij, & Prætorij nomine deſignatur locus iudiciorum.*

7 *Palatia ſpecialiter dicuntur ædes publicæ Rectorum Vrbis.*

8 *Palatia deputata pro Iuſtitia exercenda in Vrbibus, ſunt Principis.*

9 *Ædificia priuatorum non debent cohęrere Palatio publico Vrbis.*

10 *Nobiles, & probatæ perſonæ, vt plurimum habitant penès Palatium Principis.*

11 *Palatium, ſiue Regia Principis vnde nomen deduxerit ſecundum Dionem?*

12 *Ædificia pro habitatione Magiſtratuum, quomodo ſint diſponenda?*

13 *Fori Area, & Platea, ſunt idem.*

14 *Platea vnde dicta?*

15 *Plateæ dicuntur pars Ciuitatis.*

16 *Ædificia contra decoram faciem Ciuitatis extructa, ſunt diruenda.*

17 *Achab Rex Iudęorum, cur à Domino fuerit punitus?*

18 *Sixtus Quartus Summ. Pontifex quid ſanciuerit circa ædificia conſtruenda ad decorem Vrbis?*

19 *Forum Iudiciale, & Forum rerum venalium ſunt inter ſe connexa.*

20 *Forum rerum venalium, vbi ſtatui debeat? ſecundum Ariſtot.*

21 *Factum hominis diù in eodem ſtatu, quod maneat, difficile eſt.*

22 *Leges humanæ ſecundum varietates temporum debent regulari.*

1 QVoniam † Ciuitas ſine Magiſtratibus neceſſarijs conſiſtere nequit, vt ſcribit Ariſtot. Politic. lib. 6. cap. 8. propterea per conditorem nouę Vrbis neceſſe erit, vt Ciuilis gubernatio ſtatuatur, & Præfecti, qui iura debeant reddere, ordinentur: ſiquidem, vt inquit I.C. in

in l. 2. §. poſt originem, ff. de origin. iur. *parum eſt ius in Ciuitate eſſe, niſi ſint qui iura reddere poſſint.* Proindè ad iudicia exercenda eligendus erit locus op-
2 portunus, in quo † Forum cauſarum ſtatuatur, cuius poſitio ſecundum Ariſtotel. ſenſum in lib. 7. Politic. poni debet in loco Ciuitatis conſpicuo, ad hoc vt Magiſtratuum præſentia ante oculos poſita facilius retrahat homines ab operatione damnata, & vbi facilis ſit acceſſus vnicuique intereſſato; & ſic antiquitus Romę, Fori Latium extitiſſe, & Forum Cæſaris, & Forum illud Auguſti de quo meminit Plin. lib. 36. vbi exercebantur Iudicia elicitur ex Sueton. in Auguſto cap. 29. in qui-
3 bus quoque † Foris eorum Ciuium, qui aliquid inſigne pro Patria peregiſſent, poſitæ fuere ſtatuæ, ſiue columnæ cum inſcriptionibus rei geſtæ, vt refert Cuiac. obſeruat. lib. 1. cap. 13. in fin.

Sciendum tamen quod in iu-
4 re noſtro † Forum Iudiciale appellatur Auditorium Cauſarũ, vt colligitur ex verbis Pauli I.C. in l. contra. §. is qui, ff. de re iudic. & ex Martiano in l. j. in fin. ff. ne de ſtat. defunct. refert, & ſequitur Cagnol. in l. lecta eſt in Auditorio num. 2. & 3. ff. ſi cert. pet. vbi dicit locum ipſum, vbi cauſæ audiuntur, & ius redditur, Taurini Auditorium nuncupari; tametſi ibi dicat
5 Cagnol. † Auditorium quoque pro Scholis etiam accipi per l. vnicam, C. de ſtud. liberal. Vrb. Conſtantinopol. lib. 10. & l. cum fundo, in fin. ff. de iur. dot. & ideò ſcholares auditores nuncupari in l. Titius, ff. de action. empt. & in l. 2. §. poſt hos, ff. de orig. iur. ſed propriè Auditorium dici, vbi cauſæ, & iudicia aguntur idem Cagnol. confirmat ibidem num. 3. & verba Martiani I.C. in d. l. j. & Vlpian. in l. minor. ff. de minor. expreſsè id probant.

6 Sacri † Palatij, & Prętorij quoque nomine locus Iudiciorum appellatur ab Imperatore in l. fin. C. de off. Prę. Prouinc. vbi prohibet Iudicibus, ne priuatorum domos ad habitandũ ſibi vendicent, ſed ſacratiſſima modis omnibus habitent Palatia, & Prætoria, vt hac neceſſitate compellantur eorum reparationi prouidere, & ſic ex illo tex. colligit Reſtaur. Caſtald. de Imperatore, quæſt. 86. quòd licet propriè Palatium dicatur Imperatoris, & Papæ: attamen
7 † Palatia ſpecialiter dicuntur omnia, quæ in Ciuitatibus ſunt publica pro Præſidibus Prouincia-

cia-

eiarum, & Ciuitatum Rectori-
8 bus, & iſta † Palatia deputata
in Ciuitatibus pro iuſtitia exhi-
benda, ſunt Principis, vt dicit
Bald. in cap. 1. col. fin. quæ ſint
Regal. & ibi Iacob. Aluarot. &
iſtis Palatijs, ſiue Regis, ſiue
9 Præſidis, † non debent cohęrere
ædificia priuatorum. l. quicum-
que, C. de oper. public. imò non
poteſt iuxtà Palatium habitare
alius, quam quos legitimus Re-
giæ Maieſtatis vſus, & Reipu-
blicæ diſciplina delegit: quippe
enim penès Regale Palatium, vt
10 plurimum † Nobiles, probatæ-
que perſonæ morantur, vt in-
nuit tex. in l. omnium, C. de te-
ſtam. in princ. Palatium autem
11 vocari † Regiam Principis, vel
Præſidis Vrbis inde deductum
tradit Dion. lib. 53. Hiſtor. eò
quòd Auguſtus Cæſar in monte
Palatino habitauerit, & eius
ædes ob id Palatij nomine voci-
tatas fuiſſe à toto illo monte;
quocumque enim ſucceſſores
Imperatores diuerterint ædes,
eorum habitatio Palatij nomen
obtinuit, & ſic omnes aliæ Ci-
uitates id mutuarunt; vt infert
ibi Dion.

Aduertendum tamen, quòd
12 † ædificia iſta, quę pro iure red-
dendo, & habitatione Magi-
ſtratuum extruuntur, debent
taliter diſponi, vt connexa vi-
deātur cum eiuſdem Fori Area,
quæ magno, & latè patenti am-
bitu conſiſtat: ita enim priſco-
rum Fora fuiſſe conſtructa me-
morat Pauſan. in Achaic. ſiue
lib. 7. & iſtæ Areæ moderniori
13 vocabulo † Plateę appellantur,
in quibus populus Ciuitatis cō-
14 uenire ſolet, & dicitur † Platea,
quia lata eſt, cum platos Græcè
ſignificet latitudinem ſecundū
Frecc. de ſubfeud. cap. 1. nu. 13.
15 & hoc reſpectu † Plateæ dicun-
tur pars Ciuitatis authoritate,
& vtilitate publica, in quibus
prohibitum eſt aliquid ædifica-
ri, vel immitti, ne earum ambi-
tus, & pulchritudo anguſtetur,
vel deformetur, vt eſt tex. in l.
ædificia, C. de oper. public. & in
l. vnica, C. de Camp. Mar. in
Cod. Theodoſ. lib. 14. Hinc
quoque ſtatutum eſt, quod di-
16 rui † debent omnia, quæ con-
tra ornatum, commodum, ac
decoram faciem Ciuitatis ex-
tructa ſunt, vt not. in l. pręſcri-
ptio. C. eod. de oper. public. &
in aliquibus Italiæ Ciuitatibus
extant ordinationes, & ſtatuta,
quòd quando quis velit lautè,
& ſplendidè ædificare, vicinus
etiam inuitus tenetur eidem do-
mum ſuam competenti pretio
vendere, contrà quas ordina-
tiones inuehit Alciat. in Reſp.
67. nu. 6. quia dicit eiſdem con-

Digitized by Google

trariari ius diuinum: Etenim lib. 3. Reg. cap. 21. dicitur quod
17 Deus puniuit † Achab Regem Iudæorum, qui voluit compellere Naboth vicinum, vt venderet vineam, vt poſſet lautius ædificare Palatium ſuum, & hoc quãuis obtuliſſet ſibi quodcumq; pretium vellet, & de hoc etiam meminit Ioſeph. de antiq. Iuda. lib. 8. cap. 11. & ſic quamuis ibi ageretur de ornamento publico, videlicet de ornamento Palatij Regis; tamen non licuit Regi compellere inuitum, & reluctantem: quam tamen propoſitionem Alciati abſolutè non cenſeo amplectendam: ſed cum illo moderamine contento in litteris, ſeu Conſti-
18 tutione † Sixti Quarti Summi Pontificis de anno 1480. pridie Kal. Iulij motu proprio ædita, circa ędificia, & noua opera conſtruenda ad decorem Vrbis Romæ: inter alia enim ſancitum eſt pro publico bono, & decore, ac pulchritudine, & amplitudine illius Vrbis, & pręſertim nouarum Platearum ſtructura, & antiquarũ dilatatione, quod domini domorum quarũlibet priuatarum eis coherentium, & quæ locari ſunt ſolitæ: non autem per earum dominos inhabitari, poſſint compelli, ac cogi ad illas vendendum etiam ſi ad Eccleſias, & Monaſteria, & alia pia loca pertinerent pro pretio tamen per duos probos, & expertos viros per vtramque partem eligendos determinando, & declarando, & prout latiùs in dictis litteris Pontificijs cõtinetur, quam ordinationem Alexander Sextus, Iulius Secundus, & Leo Decimus confirmarunt, vt patet ex Conſtitutione eiuſdem Leonis de anno 1516. quarto nonas Decembris: imò idem Pontifex pro fouendis cõſtructionibus, & ampliationibus ædificiorum, & ſic pro Vrbis ornamento, & bono publico de anno 1519. 10. Ianuarij alias litteras motu proprio ſcripſit, quibus cauit, quòd à ſententijs latis ſuper ædificijs, & alijs bonis appellari non poſſit, ſed infrà certum tempus ad Cameram Apoſtolicam recurreretur; adeò delectabatur ædificiorum ſtructura, & decore, vt mirum videri non debeat, ſi Roma ipſa ſub eodem Pontifice deuenerit ad illam inhabitantium frequentiam, quam vti notabilem recenſuit Iouius Hiſtor. lib. 23.

Cæterùm quia de Foro, vbi exercenda ſunt Iudicia, egimus, ſubnectendus quoque eſt ſer-
19 mo † de Foro rerum venalium: hæc enim habent inter ſe quandam connexitatem, vt quod ſtatuitur

tuitur in vno, videatur ſtatutum & in altero, vt patet ext. de Fer. cap. 1.

Sciendum ergò quòd inter neceſſaria requiſita ad firmandum ſtatum nouæ Vrbis ponitur cibariorum copia à Platone in lib. 8. de legib. & proinde Ariſtot. in d. lib. 7. Politic. poſtquam egit de Foro Iudiciali ſubſequitur per hæc verba:
20 † *Venalium autem rerum aliud Forum eſſe debet, & aliò loco ſitum, acceſſu facile, quo & à terra, & à mari facilis ſit importatio omnium*, & ſic colligitur quod in loco prorſus ſeparato à Foro Iudiciali deſtinari debent Fori Areæ pro rebus venalibus ſecundum diuerſitatem generum ipſarum rerum, ità quod altera ordinetur ad vendendum pannos, alia ad calciamenta, & alia ad alia, vt ſic facilius expediantur commutationes, & emptiones, cum quiſque tum melius ſcire poſſit locum determinatū ad vnumquodque commutabilium, vt ibidem declarat Diuus Thomas; & ſic Romæ fuiſſe olim poſita Fora, videlicet Olitorium, Suarium, Piſcarium, Boarium, deprehendimus ex antiquis Scriptoribus, necnon ex inſcriptionibus marmoreis, quæ adhuc extant: hoc autem poteſt ordinari in illis Vrbibus, quæ nouiter ædificantur, vel priorem amplitudinem non exceſſerint: ſed in illis, quę ad immenſam quantitatem incolarum peruenerunt, & latiorem ambitum obtinuerunt; vltra particularia rerum venalium Fora, poterit ordinari Forum generale omnium rerum venalium, vt peregrini, & incolæ faciliorem habeant aditum emendi, & commutandi quæ deſiderant, ſicuti factum fuit Romæ, vt teſtatur Varro in lib. 4. de ling. latin. & obſeruatur paſſim in maximis Ciuitatibus, vbi frequentiſſimus eſt hominum cōuentus mercandi cauſa: Nam, vt inquit Plat. relatus ab Ariſt. in lib. 5. Politicor. cap. 13. impoſſibile eſt ſecundum naturā,
21 † quod factum ab homine in eodem ſtatu permaneat, & in ambitu quoddam temporis mutationem non recipiat: plerumque enim Vrbes parua habent initia, & ex tenui populo conſiſtunt, aliquando tamen accidit, vt Ciues benè morati, & optimis legibus inſtructi ad magnam ſuccreſcant quantitatem, & efficiatur populus numero ampliſſimus, ſicut quoq; è contrario ruentibus moribus, Ciuitates etiam præpotentes ad interitum deducuntur, itaut ſecundum ſucceſſiui temporis ſe-

licitatem plura quoque veniant regulanda, & augenda; prout
22 quoque in † legibus humanis ita videtur diſpoſitum, vt ſecundum varietates temporum habeant variari, & regulari, vt dicitur in cap. non debet ext. de conſanguinit. & affinit.

Cura autem rerum venaliũ, & cibariorum, antiquitus ſpectabat ad officium Præfecti Vrbis, vt dicitur in l. j. §. cura carnis, ff. de offic. Præfect. Vrb. ex illis verbis; *Cura carnis omnis, vt iuſto pretio præbeatur, ad curam Præfecturæ pertinet, & ideo, & Forum Suarium ſub ipſius cura eſt: ſed & cæterorum pecorum, ſiue armentorum, quæ ad huiuſmodi præbitionem ſpectant, ad ipſius curam pertinent*. Hodie verò pluribus in locis conſtituuntur particulares Magiſtratus, qui inuigilant, ne in rebus venalibus fraus committatur, mulctando contrafacientes, irrogandoque pœnam à lege particulari ipſius Vrbis ſtatutam, quos hic Vtini Iuratos Communis appellamus, ad quos ſpectat inquirere de omni genere cibariorum contrà vendentes in fraudem legis.

De Horreis publicis in noua Vrbe erigendis. Caput Quintum.

SVMMARIVM.

1 *Cibariorum copia in Ciuitatibus de neceſſitate requiritur.*
2 *Ciuitas, quæ defectum alimentorum patitur, periculosè inhabitatur.*
3 *Horreorum conſtructio, quo in loco Vrbis fieri debeat?*
4 *Ædificans penes horrea publica, tenetur dimittere ſpatium decem pedum liberi aeris.*
5 *Horrea in iure, quomodo accipiantur?*
6 *Horreum particulare, & Piſtrinum, inter vtiles impenſas connumerantur.*
7 *Fruges quomodo condantur varijs in locis?*
8 *Menſores Frumentarij habent ius excuſationis.*
9 *Pretium grani, cur ab ordine Ciuitatis conſtitui non poſſit?*
10 *Ius Annonæ eſt de Regalibus, & ſoli Principi reſeruatum.*
11 *Regalia numquam veniunt in conceſſione Principis, niſi expreſſè communicentur.*
12 *Mulier, & famoſi accuſantes audiuntur, occaſione rei frumentariæ aliquid deferentes.*

Di-

13 *Dignitas, & poteſtas Præfecti Annonæ apud antiquos, ſecundum Caſſiodor. qua fuerit?*

14 *Omnes tenentur contribuere ad emendum frumentum in publico horreo reponendum.*

15 *In frugum copia oportet proſpicere futuræ inopiæ.*

16 *Fruges non purgatæ diutius conſeruantur, ſecundum Pererium.*

17 *Fruges, quæ natura loci, vel humore poſſunt vitiari non ſunt in horreis recondendæ.*

18 *Caſſiodori ſententia de horreis replendis.*

19 *Fames anni 1629. in Prouincia Fori Iulij vnde fuerit originata?*

20 *Liberalitas ſingularis Ciuitatis Vtini in alendis pauperibus tempore famis.*

21 *Pauperes validi in quos vſus ſint compellendi, tempore grauioris Annonæ.*

22 *Pauperes, qui proprio labore viuere poſſunt, non debent eleemoſynam accipere.*

23 *Filius, qui ex propria induſtria ali poteſt, non eſt alendus ex labore patris.*

24 *Platonis opinio de mendicantibus à Ciuitate expellendis.*

25 *Pauperes alienigenæ tempore grauioris Annonæ ex Hiſpania expelluntur.*

26 *Frumentum anno 1629. in Foro Iulio, ad quale pretium aſcenderit?*

27 *Conſuetudo antiquorum ad conſeruandam vbertatem horrei publici.*

28 *Prouincia Delphinatus, quid ſtatuerit pro bono publico, tempore magnæ cariſtiæ?*

29 *Annona tenui exiſtente, horrea particularia poſſunt via militari aperiri.*

30 *Aliena capi poſſunt, conſeruandorum hominum cauſa.*

31 *Sp. Seruilij, & Auli Virginij prouiſio, cum Roma premeretur caritate Annonæ.*

32 *Caligulæ factum impium, vt populus fame laboraret.*

33 *Ciues non tenentur vilius frumenta vendere, quam Annona exigit.*

34 *Statutum, quod non poſſint emi blada, niſi vſq; ad certam quantitatem, eſt validum, ne inducatur cariſtia.*

35 *Venetorum Vrbs deteſtatur vſuras, pluſquam omnes aliæ Ciuitates.*

36 *Locus particularis Prouinciæ prohiberi poteſt emere, & congregare blada, quando induceret caritatem Annonæ.*

37 *Princeps, ne populi fame pereant, tenetur ſubuenire per erogationem ſeminis.*

38 *Herodis magni factum laudabile ergà ſubditos inopia laborantes.*

39 *Ciues, an cogi poſſint emere frumenta horrei publici, ne tempo-*

Digitized by Google

ris diuturnitate corrumpantur?
40 *Nemo poteſt arctari ad emendum aliquid coactè.*
41 *Horrea principaliter conſtituuntur, ne pauperibus alimenta deſint.*

PRæcipuum munus conditori nouæ Vrbis iniungitur, vt
diligenter proſpicere, & curare
debeat, ne Ciuitati à ſe conditæ
1 † cibariorum copia ad nutriendos Ciues neceſſaria deficiat, vt
inquit Tulli. lib. 2. de offic. potiſſimum autem inuigilandum
eſt, ne res frumentaria deſide-
2 retur; † Ciuitatem enim alimẽ-
torum defectu laborantem periculoſum eſt inhabitare, ex
quo nil durius fame, quæ ſæpè
compellit homines in ſuam ſæuire naturam, & populus fame
preſſus nec Principi parcere ſolet, quin in eum rabido furore
inuehatur, prout contigiſſe ſcimus Theodoſ. Iuniori anno Chriſti 431. qui fuit à populo lapidibus impetitus; vt ex Marcelli. teſtatur Baron. in Annal. Eccleſ. ſub anno prædicto. Proindè ad euitanda huiuſmodi mala
inſtitutum eſt, vt Vrbes habeãt
ſua Horrea publica, ſeu granaria bladi, vt cariſtiæ tempore
ex ipſis ſubueniatur Ciuibus
propter neceſſitatem famis, vt
colligitur in l. j. C. vt nemin. lic.
in empt. lib. 10. Horum igitur
ædificatio neceſſaria ſummope-
3 rè amplectẽda eſt, † vt fiat in lo-
co idoneo non longè à Foro rerum venalium, vt facilius, &
cum minori impenſa frumenta,
& blada empta reponantur; nec
(ſi locus patiatur) debent cohærere ædificijs priuatorum,
ſed omnino ab eis ſecludi, veluti in Inſula poſita; vt colligitur
ex tex. in l. 3. ff. de off. Pręfec.
vigil. tum propter periculum
incendij, tum etiam alterius
exitij; quo caſu ſi aliquis priua-
4 tus vellet extruere † ædificium
aliquod penès Horrea publica,
tenetur dimittere ſpatium ſaltim decem pedum liberi aeris,
per l. męniana, C. de ædif. priuat. & l. ſi cui, C. eod. licet Conſtantin. Imperator in l. omnes
la prima, C. de oper. pub. in C.
Theodoſ. ſtatuiſſe prius videatur, quòd centum pedes diſtent
ædificia à publicis Horreis; dicitur enim ibi, *Omnes intra centum pedes vicinitus quantum ad Horrea pertinet arceantur, ac ſi quid conſtructum fuerit, diruatur; quoniam experimentis nuperrimis palàm factum eſt, ædificiorum, quæ Horreis adhærebant, incendus Fiſcales copias laboraſſe. Quòd ſi quis ędificandi amore publica damna neglexerit, non ſolum quod conſtruxit, ſed omnes res eius, & quid-*

quid

quid in ſuo iure habuit Fiſco adiudicari præcipimus. quod poſtea Arcad. & Honor. reformarunt ad prædictam intercapedinem decem pedum tantum, vt in ſupracitatis Iuribus patet, & tradit quoque Cæpol. de ſeru. vrb. prædio. cap. 72. num. 2.

5 Horrea autem accipi in † iure non ſolum pro loco deſtinato ad cuſtodiam frugum publici iuris, ſed aliarum quoq; rerum ſepoſitarum à quotidiano vſu ad priuatam vtilitatem perſonarum comperimus. ex tex. in l. tabernam, & l. quæſitum, §. reſpondit *il ſecondo*, ff. de fund. inſtruc. vbi I. C. facit mentionem de Horreo vinario ex ſententia Papiniani. quod & animaduertit Grapal. de partibus ædium lib. 1. de Apothec. cap. 3. quibus in locis I. C. loquitur de Horreo ipſo particulari, prout & in l. impenſæ, ff. de verb. ſignif. vbi inter vtiles non autem neceſſarias impenſas connumeratur

6 † Horreum, & Piſtrinum; & ibi Alciat. ponderat illam dictionē, plerumque, adiectam à legiſlatore; nam ſi fundus vbi Horreum debet ædificari, eſt magnus & frugum ferax, & plurima familia colatur, & Piſtrini, & Horrei neceſſaria eſt impenſa, l. j. §. pen. ff. de impenſ. in reb. dot. fac. ſi verò modicus ſit fundus, Piſtrinum, & Horreum ad vtilitatem ſolum pertinet, quia locari poteſt ſecundum Alciat. in d. l. impenſæ, num. 7. Fruges au-

7 tem † condi conſueuiſſe non ſolum in Horreis hac de cauſa ædificatis, ſed etiam in foueis ſubterraneis, certum eſt, & ibi aſſeruari, prout in ſimilibus foueis ſubterraneis gratia tritici condendi in Suburbijs Piſanæ Vrbis de Iuribus Eccleſiæ Sancti Marci, in pulchro caſu conſuluit Anton. Cioff. conſ. 89. per totum lib. 2. Et de ſitu Horreorum, & qualia eſſe debeant, & vbi conſtituenda plenè tradunt Plin. Hiſt. Nat. lib. 18. cap. 30. Collumel. de re Ruſt. lib. 1. cap. 6. Pallad. in eod. lib. 1. tit. 19. de Horreis, & Grapald. de partib. ędi. lib. 2. in verbo, Granarium; ad quorum ſcripta in hoc indiuiduo legentes reijcio.

Cæterum quia ſuper hac materia rei Frumentariæ vti grauiſſima, & Imperatores Romani, & Iureconſ. varijs ſanctionibus, & reſcriptis prouiderunt pro vbertate in Ciuitatibus cōſeruanda, iccircò operæpretium erit hic recenſere prouiſiones ipſas, quæ tendunt præcipuè ad firmandum ſtatum nouæ Vrbis, vt dixit Imperator in l. j. C. de offic. Præfect. Vrb. Proindè conſtat quod Marcus Imperator vltra

tra

tra alia priuilegia per eum conceſſa, de quibus plenè loquitur Iulius Capitolinus in eius vita, voluit, vt Menſores frumentarij haberent ius excuſationis (ſcilicet à tutela, & cura) & ſic eum ſcripſiſſe reſpondit Paul. I.C. in
8 l. † Mẽſores, ff. de excuſat. Seuerus quoque, & Antoninus reſcripſerunt, *vt ius non eſſet ordini*
9 *cuiusque Ciuitatis † pretium grani conſtituere, ne ſcilicet ipſi, qui de ordine ſunt, nempè nobiliores Plebem pro priuato commodo in Annonam grauare valeant*. l. fin. in princ. & §. 1. ff. ad leg. Iul. de Annon. l. non debere, ff. ad Municipal. l. Decuriones, ff. de admini. rer. ad Ciuit. pertin. Hinc
10 dicitur quod ius † Annonæ eſt de Regalibus, & per conſequens ſoli Principi reſeruatum cap. 1. & ibi And. de Iſern. & Bald. in tit. quę ſint Regal. quòd quidem alias Pręfecto Vrbi, & Pręfecto Annonæ fuiſſe demandatum conſtat ex dicta l. j. C. de Præfec. Vrb. Quocirca ſi Feudatarij, & Iuſdicentes habentes merum, & mixtum Imperium in aliquo Oppido velint aliquid ſtatuere in re Annonaria citrà confirmationem ſuperioris, illud Decretum eſt nullum, quia deficit authoritas in ſtatuente;
11 & ratio eſt, quia † Regalia nunquam veniunt in conceſſione meri, & mixti Imperij, & omnimodæ Iuriſdictionis niſi expreſsè à Principe communicentur, vt aliàs dixi in cap. 3. primi libri, & probauit quoq; Roland. in conſ. 1. num. 15. vol. 2. & in conſ. 3. num. 47. & 48. vbi Afflict. Pariſ. & Grammat. citat. Inſuper cauſas ad Annonam pertinentes eſſe adeò fauorabiles cenſuerunt ipſi legiſlatores;
12 vt † mulierem aliquid deferentem occaſione rei Frumentarię, audiendam eſſe ſtatuerint, licet à delatione mulieres arcerentur; necnon & famoſos quoque accuſantes, vt patet in l. 3. §. final. ff. ad leg. Iul. de Annon. & ſeruos quoque deferentes querelam aduerſus Dominos in eadem materia eſſe audiendos iubet tex. in d. l. j. ff. eod.

Quę autem fuerit dignitas, & poteſtas Præfecti Annonæ apud antiquos, colligi poteſt non ſolum ex legibus iam citatis: ſed punctualiter ex forma huius Magiſtratus, quam Caſſiodor. lib. 6. variar. præſcribit in hæc verba, quę licet paulò ſint longiora, attamen forſitan non erunt iniucunda, cum of-
13 ficium, & † dignitatem ipſius Præfecti ſpecificè oſtendant.

Si ad hanc menſuram cenſendæ ſunt dignitates, vt tantò quis honorabilis habeatur, quantò Ciuibus

pro-

profuiſſe cognoſcitur, is certè debet eſſe glorioſus, qui ad copiam Romani Populi probatur electus. Tui ſiquidem ſtudij eſt, vt ſacratiſſimæ Vrbi præparetur Annona, vbique redundet panis copia, & tam magnus populus, tanquam vna menſa ſatietur. Per officinas Piſtorum, ciboſq́; diſcurris, penſum, & munditiam panis exigis, nec vile iudicas eſſe, vnde te poſſit Roma laudare. meritò, quando gloria ſingularis eſt, illius Ciuitatis affectus. & ne quod agis aliquid putetur extremum, carpentum Præfecti Vrbis mixta glorificatione conſcendis. Tu illi in ſpectaculis coniunctiſſimus inueniris, vt plebs, quam induſtria tua ſatiat, in ſuam reuerentiam te honoratum eſſe cognoſcat: Nam ſi querela panis, vt aſſolet, concitet, tu promiſſor vbertatis ſeditiones ciuicas momentanea ſatisfactione diſſoluis, & per te proſpicitur, ne quid à Populis conquerentibus excedatur. Non immeritò Pompeius fertur, copiæ quantitate prouiſa, vſque ad rerum perueniſſe faſtigia; quia meritò ſingulis eſt amor populi, cum potuit à penuria liberari. Hinc ille gratificationem meruit, plauſumq́; popularem. Hinc vnicè ſemper amatus eſt, & in gratia Ciuium, omnium vicit facta malorum, qui ne aliquandò in honore diceretur, cum nominis taxatione vocabatur & Magnus. Hoc te exemplum inuitet ad proſpera, quando ille honoris tui locum egiſſe cognoſcitur, quem felix Roma mirabatur. Ne quis autem putet, abiectis te hominibus imperare, dignitati quoque tuę piſtorum iura famulata ſunt, quæ per diuerſas Mundi partes poſſeſſione latiſſima tendebantur, ne inopia faciente vileſceret, quod Romanæ copiæ laudabili famulatione ſeruiret. Suarij quoque, Romanę copię cauſa reperti, tuo deputati videntur examini. Gloriare priuilegijs acquiſitis. Tribunal tuum non eſt inter minimas dignitates, quando & Romana gratia frueris, & Prouincijs iuſſa tranſmittis. Sed vt actionis ipſius in totum merita perſcrutemur, triticeas quidem copias Præfectura Prætoriana procurat. Sed non minor laus eſt, diſpenſationem probabilem facere, quàm frumenta colligere, quando in quauis abundantia querela non tollitur, ſi panis elegantia nulla ſeruetur. Sic Ceres frumenta dicitur inueniſſe, Pan autem primus conſparſas fruges coxiſſe, perhibetur. Vnde & nomine eius panis eſt appellatus. Ita & illa prædicata eſt, quæ reperijt, & iſte laudatus eſt, qui decenter edenda humanis vſibus applicauit. Atque ideo cognoſcentes induſtriam tuam, quæ ſemper eſt amica ſapientię, Pręfecturam Annonæ per illam indictionem noſtra

Z tibi

tibi electione deferimus. Conſidera nunc, quia non licet aliquid furari de populo. Nam quod in Ciuitatibus damno committitur, ſilentio non celatur, neſcit plebs tacere, quando interdum & hoc loquitur, quod à nemine perpetratur. In fraudulentos diſtringe, panis pondera, aquus examinator intende, ſolicitus auro penſetur, vnde à Quiritibus viuitur. Quia gratior nobis eſt lætitia fauentis populi Romani, quàm copia precioſiſſimi metalli. Intuere certè quod loquimur. Quid habes melius quod optes, quàm illius populi gratiam quærere, quam nos etiam conſtat, optare. hæc ibi.

Sed quoniam conditori nouæ Vrbis proſpiciendum eſt, vt prouiſiones pro vbertate conſeruanda reſpiciant futura tempora, ne vnquam ſibi vitio verti poſſit, quòd populus Annonæ caritate prematur, & iccircò ad nouas quærendas ſedes dilabatur, curare poterit, vt iuxta prudenter ſancita per Anaſtaſium Imperatorem in d. l. j. C. vt nemin. lic. fiat comparatio publici frumenti per omnes Ciuitatem
14 inhabitantes, vt † omnes proportionabiliter ſecundum vires patrimonij cuiuſque concurrant ad coemendum frumentum in publico Horreo reponendum; debet enim ex contributionibus omnium, nullo penitus excuſato, formari capitale pecuniarum, quæ in hunc vſum conuerti debent ſecundum Gloſ. Bart. & Ioannem de Plat. in d. l. j. Nec vnquam comparatio dicti frumenti eſt omittenda aliquo prætextu, nec expectandum quòd vrgeat neceſſitas; etenim ſicuti in pace parantur, quæ belli tempore ſunt
15 ex vſu futura, ſic in † frugum copia, oportet proſpicere in futurum inopiæ; incertum enim eſt quando fames, & bellum immineat, quidvè futurum tempus ferat, & ideò parandum maturè ſubſidium, ne deſit, cũ tempus poſtulauerit, vt inquit Philo relatus à Perer. in Geneſim tom. 4. fol. 1278. vbi quoq;
16 addit, quòd † fruges non purgatæ, ſed in ſpicis, & manipulis conditæ diutius, & melius conſeruantur; quod tamen videtur refragari opinioni Columell. de re Ruſtic. cap. pen. lib. 2. circa finem, qui dixit; *Frumenta ſi in annos reconduntur repurgari debere; nam quantò ſunt expolitiora, minus à curculionibus exeduntur; ſin protinus vſui deſtinantur, nihil attinet repoliri*, quod & nos pluries experti ſumus in hac Prouincia. Subdit quoque Perer. quod hæc cura committenda eſt viro prudenti, nec auaro, qui poſ-

poſſit ſine inuidia, & reprehenſione exequi munus hoc, tanta dexteritate, vt nihil populo de fame futura ſuboleat.

Firmata autem Annonaria ratione ex contributione ſufficientis capitalis ad coemendum frumenta neceſſaria nouæ Vrbi, cauendum eſt, ne in Horreis
17 ipſis condantur † fruges, quæ natura loci, & humore poſſint vitiari, vt monet Imperator Valentin. in l. horrea fiſcalia in Cod. Theodoſ. de ædif. priuat. quod & Seneca in lib. vnico de Breuitate Vitæ animaduertendum cenſuit dum dixit, *cures, vt incorruptum à fraude aduehentium, & negligentia frumentum transfundatur in Horrea, ne concepto humore vitietur, & concaleſcat, vt ad menſuram, pondusq; reſpondeat*. prout anno 1629. quo Prouincia iſta Fori Iulij maxima Annonæ caritate laborauit, experimentis plurimis didicimus; ſiquidem negotiatores, & dardanarij, qui frumenta aduehebant ex regionibus maritimis, ea quandoq; humida comportabant, vt maioris ponderis, & menſuræ extarent; vnde pars eorum, quæ fuit repoſita in publicis Horreis, ex illa humiditate vitiata remanſit; quo factum eſt, vt opportunè viſum fuerit vti illo velamine expreſſo ab ipſo Imperatore Valentin. in d. l. j. C. de condit. in publ. Horr. ne capitale Fontici Ciuitatis extingueretur; ſpecies enim illa Frumenti ſic deteriorata commixta fuit cum reliquo iuxta legis præceptum, & ſic Fontici indemnitati fuit conſultum: extat enim in hac Ciuitate Vtini prouiſio Excellentiſſimi Senatus Veneti ad ſupplicationem Ciuitatis facta anno 1611. qua cauetur, quòd Præſes nullo modo patiatur, quòd capitale Fontici eiuſdem Ciuitatis minuatur, & quòd à Piſtoribus in venditione Frumenti de Iuribus Fontici prędicti erogentur ₰ 4. pro ſingulo Stario vltrà pretium limitatum à Præſide; vnde fit, quòd ex venditione frugum conditarum in publicis Horreis capitale prædictum annuatim aliqualiter accreſcat, & panis in Ciuitate ſemper viliori pretio vendatur, quàm in Prouincia, maximo Ciuium, & aliorum in ea venientium commodo; aliàs enim ſi ſanctio iſta non prouidiſſet, capitale Fontici iam extenuatum, & propè extinctum remanſiſſet; vt non immeritò dixerit Caſſiodor. var. lib. 11. in
18 præfat. † *Citò expenduntur Horrea, quæ aſſidua non fuerint adiectione fulcita, & theſaurus ipſe,*

quàm facilè profunditur, ſi nullis iterum pecunijs compleatur. quibus quidem periculis obuiam itum eſt prudētiſſimis eiuſdem Veneti Senatus ſanctionibus.

Verumtamen quia per ſterilitatem inſolitam illius anni *1629.* maximè afflicta fuit hæc Prouincia, cum ex inopia mi-
19 nutorum, †qui ad maturitatem non peruenerunt ob continuatos imbres multa hominum millia fame confecta fuerint; Iccircò hic recenſendum duxi memoranda charitatis Venetę exēpla in Prouinciam iſtam; nam certiores facti pijſſimi illi Patres, quòd Rurales erant penitus alimentis deſtituti, exhibuerunt in primis aureos 15. mille pro emendis bladis ad eorum beneficium; & quoniam bladum ex illis pecunijs coemptum non erat ſufficiens, & plurimi etiam paupertate detenti emere blada non poterant, imò relicta Prouincia mendicando oſtiatim victum quæritabant, & maxima horum multitudo ad Venetam Vrbem confluxerat, decreuerunt omnibus illis alimenta de publico fore largienda, & ne deinceps cęteri cogerentur idipſum exequi, electis ad id tribus præſtantiſſimis Senatoribus Iulio Contareno, Angelo Iuſtiniano, & Franciſco Piſani, & tripartita eiſdem Prouincia Fori Iulij, & agro Taruiſino, ac frumenti, & millei modiorum aliquot millibus attributis, & per eos ſolertiſſimè in pauperes erogatis, conſultum eſt imminenti reliquorum, qui ſuperfuerant exitio; qua in re
20 quoque † Ciuitas Vtini non defuit prouidere pro poſſe ſuo circa neceſſitatem ipſorum pauperum; factum enim fuit Decretum, vt ædes Sancti Gotardi non procul ab Vrbe diſtantes; quæ deſeruiunt principaliter ad probandas perſonas venientes ex locis ſuſpectis de peſte; darentur ad habitandum vſque ad futuram meſſem pauperibus, & miſerabilibus perſonis, quæ ex diuerſis locis in Vrbem conuenerant victum mendicantes, & eiſdem quoque ſingula die alimenta de publico Ciuitatis largitentur, creatis ad id Cuſtode ibi reſidente, & præſidibus hebdomadarijs ex nobilibus, & popularibus Ciuitatis, qui aſſiſterent ad exhibitionem alimentorum vnicuique ex ipſis, ne fraus fieret, ſed omnibus æquè publica largitas communicaretur; in quibus alimentis erogatam fuiſſe ſummam aureorum vltrà decem millium, apparuit; cum ordinariè pauperes ipſi eſſent ſuprà mille, ex

quorum

Digitized by Google

quorum colluuie, & immunditia plures ex ipſis aſſiſtentibus diras, & peſtilentiales febres nacti ſunt, vt luctuoſa pluribus familijs extiterit hæc prouiſio, quod quidem adijcere volui, vt caueant deinceps poſteri, ne eorum Ciues ſic ex abrupto huiuſcemodi periculoſiſſimo miniſterio, quod ſordidis tantùm hominibus demandandum eſt, addicant; cum ſatis ſit quòd prudens Cuſtos ad id præpoſitus diligenter munus iniũctum exequatur.

Nec ſilentio inuoluenda ſunt remedia aliquot, ex quibus poteſt valdè ſuffragari Prouincia in eiuſcemodi caſibus cariſtiæ; confluunt enim vndique plures ex ipſis mendicantibus, qui robuſti corpore, & ſatis validi
21 ſunt: hos enim † ſi eſſent de Prouincia fore cogendos ad miniſterium aliquod in publicam vtilitatem exercendum cenſeo, puta ad purgãdas plateas, viaſque publicas, iuxta not. in §. ſi verò in Auth. de Quæſtore; & quatenus nollent ſubire tale onus, protinus ſunt expellendi;
22 & ratio eſt; quia † cum tales poſſint ſibi proprio ſudore victum quærere, non eſt meritorium eis indebitè petentibus eleemoſynam facere. cap. non
23 omnes. 5. q. 5. nam & † filius, qui poteſt ex induſtria victum quærere, non eſt à patre alendus. l. ſi quis à liberis. §. ſed ſi filius, ff. de liber. agnoſcen. quod & erga forenſes multò magis venit obſeruandum, cum proximior ſit charitas in domeſticos, quàm in exteros. cap. non ſatis 86. diſt. l. ſi Præſes, C. de ſeru. & aq. Proindè cautum fuit in l. vnica, C. de mendicant. valid. quod Præfectus Vrbis diligenter inſpiceret eos omnes, quos in publicum quæſtum incerta mendicitas vocauerit, & iuxta annos, & corporis vires, de eis ſtatuat, quod ſibi expedire opportunius viſum fuerit; & Plato lib. 11. de legib. adductus à Menoch. de Arb. Iud. caſ. 532. lib. 2. centuria 6. ſcriptum reli-
24 quit; † *Nullus in Ciuitate noſtra ſit mendicus, quicumque id tentauerit, victum inexplebilibus quærens precibus, explere cęperit, à rerum venalium curatoribus à Foro expellatur, ab ædili Magiſtratu ab Vrbe eijciatur, deinde ex tota regione ab agri Magiſtratu exterminetur, vt ab huiuſmodi animali omninò vniuerſa regio munda ſit*; & hanc mendicantium expulſionem iuxtà ſententiam Platonis ob formidatam alimentorum inopiam in Vrbe Roma fuiſſe aliquando obſeruatam ex Amian. Marcellin. colligit Cęlius

Rho-

Rhodig. lection. antiq. lib. 18. cap. 5. quod & aliundè, & præſertim in Hiſpania contra pau-
25 peres † alienigenas obſeruari, vt inde expellantur tempore grauioris Annonæ referunt vſu receptum Padill. in ſuis Hym. Iur. Ciuil. & Antonius Corduba in relectione l. ſi quis in liberis, §. & ſi impubes nu. 39. ff. de lib. agnoſcen.

Poteſt quoque ſi neceſſitas famis vrgeat, iuberi per Præfectum Vrbis, quòd omnes habẽtes blada, teneantur vltrà neceſſariam familiæ prouiſionem, exhibere reſiduum, vt vendi poſſit in foro venali pretio ſecundum conditionem temporum limitando; ſi enim pretium frumenti ſit redactum ad ſummum, prout in hac Prouincia anno prædicto 1629. contigit, in quo frumentum aliquib. in
26 locis ad ₮ 50. † pro ſtario venditum fuiſſe percepimus, tunc coguntur habentes, vendere pretio viliori, vt colligitur ex tex. in l. ſi pendentes, §. ſed etſi quid, ff. de vſufr. vbi Vlpianus I.C. facit mentionem de lauda-
27 bili † conſuetudine, quæ antiquitus ſeruabatur, quòd Ciues, & poſſeſſores ſolebant eorum municipio addicere certam partem fructuum collectorum pretio viliori, adhoc vt Horrea publica municipij ex tali contributione Annonæ vbertatem ad omnium habitantium vtilitatem, præſtarent; & ſic concludit, fieri debere Luc. de Pen. in d. l. vnica in fin. C. vt nemin. lic. & Franc. Marci. quæſt. 230. num. 5. par. 2. affirmat, quòd tempore magnæ cariſtiæ in Pro-
28 uincia † Delphinatus, per tres ſtatus Patriæ Ciuitatis Gratianopolis fuit ordinatum, deputari vnum Graphariũ, & alterum ex Conſulibus ad inſpiciẽdum, & perquirendum in domibus ſingulorum, tam officiariorum, quàm Ciuium dictę Ciuitatis, ſi eſſent aliqua blada vltrà eorum prouiſionem neceſſariam, ſaltem vt poſſent occurrere pro aliquo tempore neceſſitati Ciuitatis quouſque incipiant meſſes, & ibi ſub num. 2. & ſeqq. ſubdit, quòd Horrea
29 particularia, † Annona exiſtente tenui, poſſunt aperiri etiam via militari; & ſic mihi affirmauit, ſe facturum ſapientiſſimus ille Senator Venetus Iulius Cõtareno in hac Prouincia, niſi de plano à poſſeſſoribus blada fuiſſent exhibita; quod quidem æquiſſimum videtur, cum conſeruandorum hominum cauſa,
30 ne fame pereant, etiam † aliena capi poſſint, vt cõprobat vtriuſque Iuris auctoritatibus idem

Luc.

Luc. de Pen. in l. j. num. 3. C. de quib. mun. vel præſtat. lib. 10. Proindè ſi nimmopere laudan-
31 tur † Spurius Seruilius, & Aulus Virginius Coſſ. qui bello Hetruſco cum Roma premeretur charitate Annonæ, dimiſſis in varias regiones, qui blada emerent, per ſingulas quoque domos Ciues frumentum profiteri iuſſerunt, vt quod ſupereſſet familiæ in publicum conferretur; ex quo ſatis prouiſum fuit iminenti calamitati, vt ſcriptum reliquit Dionyſ. Alicarnaſ. li. 9. & quantò iſti humanius, eò cru
32 delius ſe geſſit † C. Cæſar Caligula, qui nonnunquam Horreis præcluſis, populo famem indixit, quaſi lætaretur in publica pauperum calamitate, vt refert Sueto. in eius vita cap. 26. Quādo autem neceſſitas famis non eſſet ita ad ſummum, poſſeſſores bladi non ſunt cogendi illud vendere, niſi pretio iuſto, & currenti: reſcriptum enim fuit per Imperatores Seuerum, & Antoninum, quòd minimè æquum eſt, Decuriones Ciuibus
33 ſuis † frumentum vilius, quàm Annona exigit, vendere; vt refert I. C. in l. fin. in princ. ff. ad leg. Iul. de Annon. quod intelligitur, ceſſante conſideratione ſupracitata, vt per Bar. in d. l. fi. & Luc. de Pen. in d. l. vnica in fi.

Aduerti quoque poteſt, ſi in Prouincia de penuria bladi dubitetur, ne concedantur à Præfectis liberæ, & abſolutę bladorum coemptiones dardanarijs, qui nimium Ciuitatibus pernicioſi, ſolent ſemper emere blada, vt carius vendant; valent enim ſtatuta, & decreta, ne quis
34 poſſit † emere blada niſi vſque ad certam quantitatem ad finem ne inducatur cariſtia, vt dicunt Salic. in l. j. C. de epiſcop. & cler. & Arct. Inſt. de donatio. §. fin. ſicuti valet prohibitio ne dardanarij vadant obuiam victualibus, vt eas carius reuendant ſecundum Ioannem de Plat. in l. ſeptem dieb. C. de erogat. mil. ann. lib. 12. quo caſu eis indicitur pęna 20. aureorum in l. j. ff. ad leg. Iul. de Annon. Sed talis pęna hodie eſt arbitraria Præfecto Vrbis, cum appareat tales quandoq; pro qualitate delicti fuiſſe condemnatos pœna extraordinaria relegationis, & in metallum, vt patet in l. annonam, ff. de extraordin. crimin. ex quibus omnibus apparet, quantam veteres curam ſuſtinuerint, vt pauperibus æquè, ac diuitibus vita tolerabilior in Ciuitatibus eſſet. Quod etiam Veneta Reſpublica accerrimè duxit vindicandum, præſcripta pœna graui in eos, qui con-

contra fecerint, prout elicitur ex pluribus Senatuſconſultis, & præſertim anni 1505. & 1521. quibus obuiam itum eſt ſimilibus illicitis bladi comparationibus; & verè non poſſum ſilentio præterire, quòd peſſimè à quibuſdam huius farinæ hominibus introductum fuit dicto anno 1629. in hac Prouincia: Imminente enim neceſſitate famis, pauperes agricolæ ne ipſi, & eorum liberi perirent, ſolebant conuenire hoſce dardanarios, à quibus receptis bladis exceſſiuiſſimo pretio, illicitos, & vſuratitios contractus venditionis, & liuellationis coacti ſunt celebrare, ex quibus magna pars iſtorum pauperum, lapſa facultatibus ſuis in deſperationem videbatur quoddammodo adducta, niſi cautũ fuiſſet ex Venetis ſanctionibus, quòd contractus huiuſmodi vſuratitij ſola facti veritate inſpecta reſcinderentur: nam Vene-
35 torum † Vrbs deteſtatur vſuras
pluſquam omnes aliæ Ciuitates, vt teſtatur Bald. in l. nouiſſimè. ff. quod fal. tut. auth. quem ſequitur Ioan. de Anan. in cap. in Ciuitate, num. 16. de vſur. & aliàs etiam quando caſus occurrit ob publicam vtilitatem ſtatutum extitit, nempè hoc anno 1633. cautum enim fuit ab eodem Excellentiſſimo Senatu, quòd Præſes Prouincię ius ſummarium diceret inappellabiliter pauperibus perſonis conquerentibus de huiuſmodi contractibus illicitis, & ementitis.

Inſuper hęc prohibitio emendi blada, & incanipandi poteſt quoque eo reſpectu extendi ad Ciuitatem eiuſdem Prouinciæ, prout videtur fuiſſe deciſum in Curia Delphinatus ſuper ſupplicatione porrecta per Conſules Ciuitatis Valentiæ, petentes ſibi licentiam impartiri emendi vſque ad mille ſummatas pro prouiſione eiuſdem Ciuitatis, vt inde pro ſimili pretio venderetur: non enim fuit permiſſa talis licentia de congregando blada in Prouincia, & hoc ne
36 in † Regione illa induceretur
cariſtia, vt teſtatur idem Franciſcus Marci. quæſt. 40. par. 2. Quapropter ego dum eſſem anno 1630. vnus de Septemuiris Ciuitatis Vtini dixi, quòd illi de Carnea non poterant granari de prohibitione facta à Præſide Prouinciæ, ne poſſet quis abſque licentia eiuſdem emere, & extrahere bladum è Territorio eidem Præſidi ſubiecto; etenim prohibitio illa fundata fuerat, ne ex illa extractione induceretur cariſtia in locis prædictis; ex quo ſatis Populis ipſis

de

Digitized by Google

de Carnea erat conſultum circa neceſſaria ad victum; cum Præſes ille integerrimus Bernardus Polano, nobis pro intereſſe Ciuitatis aſſiſtentibus, & rem procurantibus, aquieuiſſet, quod ſingulo menſe poſſent Populi prædicti vſque ad futuram meſſem, emere duo mille ſtaria bladorum, & cum legitimo reſponſali extrahere pro ſubueniendo ſuorum pauperum neceſſitatibus; ſic enim videtur deciſum in l.j. C.de frumen. Vrbis Conſtantinopolitanæ, vbi expreſsè prohibetur, ne vlli liceat frumentum pro publica Annona deputatum in alios vſus deputare, cum ex hoc tantum poſſit creſcere inopia Ciuitati, vt ibi dicitur.

Cęterum plura quoque alia expendi poſſunt in hac rei frumentariæ conſideratione; ſi enim ſuperueniunt hi caſus inſoliti extremæ famis, tenetur
37 † Princeps ne populi fame pereant ſubuenire per erogationem ſeminis; quia non tantum præſentibus, ſed & futuris calamitatibus populorum proſpiciendum eſt; cum bonus Princeps à bono patrefamilias nil differat, vt aliàs dixi de ſententia Xenophontis; vnde ſumma fuit charitas Venetę Reipublicæ erga Prouinciales largiendo eis ſurgum, & milleum pro ſemine, ne inciderent in priſtinam eg-
38 ſtatem; quod factum in † Herode Magno erga populos ſibi ſubditos ſummoperè collaudat Ioſeph. lib. 15. Antiq. Iudaic. cap. 12.

Demum vt lectionem de inopia, quam ex eo, quod à natura mala eſt, timemus, vt inquit Ariſtot. 3. Ethic. ad vbertatem omnibus deſiderabilem transferamus, iuuat hic pro complemento inueſtigare illam conſiderationem; an exiſtente magna frugum vbertate, poſſit Præfectus Vrbis indicere Ciui-
39 bus, & ſubditis, † quòd emant frumentum publici Horrei, ne corrumpatur, & hoc pro modo facultatum cuiuſque? in hac propoſitione videretur dicendum, quòd non poſſit fieri tale præceptum; quia, cum nullo iure hoc onus indicendum caueatur expreſsè, non eſt ex ſola hominis inuentione imponendum l. obligationum ferè, §. placet, ff. de act. & obligat. quod enim Principum ſanctione non eſt conſtitutum, nõ eſt ſuperſtitioſa adinuentione præſumendũ. cap. conſuluiſti 3. q. 4. & præ-
40 ſertim, quia † non poteſt arctare ad emendum aliquid coactè, vt eſt tex. in l. nec emere, C. de iur. deliber. In contrarium fa-

Digitized by Google

cit, quia emptio frugum, quæ in publico Horreo reponuntur, principaliter ſit ad publicam omnium vtilitatem; quia ſic ſpectat ad officium Præſidis. tex. eſt in §. ſed pro vbertate, in Auth. de mandat. Princip. ex hoc enim Horrea conſtituta ſunt, vt omnibus & præſertim
41 † pauperibus alimenta non deſint; quia & ipſi ſunt certa pars Ciuitatis l. priuilegia, C. de ſacroſanct. Eccleſ. vnde comportatione omnium penſandum eſt, quòd omnium cauſa comparatur l quicumque, *la ſeconda* in fin. C. de omn. agr. deſer. lib. 11. & hanc partem tenet Bart. in l. vnica, C. vt nemin. lic. cuius dictum tamquam notatu dignũ refert, & ſequitur ibidem Luc. de Pen. circa finem.

De carcere in nouæ Vrbe conſtruendo.

Caput Sextum.

SVMMARIVM.

1 *Vrbs floret, quando iniuſti dant pœnas.*
2 *Carceres in Vrbe, quomodo extrui debeant?*
3 *Leonis Baptiſtæ Alberti opinio, de modo, & forma carceris.*
4 *Fouea loco carceris extructa per Follerium, improbatur à Proſpero Farinacio.*
5 *Carceres præter fidam cuſtodiam, nil atri habere debent.*
6 *Carceres ſubterranei omninò prohibentur.*
7 *Prælatus, qui in tetro carcere Clericum claudit, irregularis efficitur.*
8 *Carcer debet taliter conſtitui, vt in eo carceratus viuere poſſit.*
9 *Carceres non ſunt ædificandi in loco nimis remoto ab hominum copia.*
10 *Cauea, & carceres ſubterranei, cur apud antiquos introducti?*
11 *Manſiones ſeruorum in villis, quomodo extruerentur ſecundum Columellam.*
12 *Carceres priuati prohibiti ſunt à iure.*
13 *Priuatus non poteſt pati ſe cendo ſe obligare ad carcerem particularis perſonæ.*
14 *Carcer mulierum ſeparari debet à carcere virorum.*
15 *Carceres in Vrbe ſunt Principis.*
16 *Carceratis pauperibus danda ſunt alimenta de publico, ne fame pereant.*
17 *Viſitatio carceratorum frequentari debet.*
18 *Vſus, & modus carcerandi apud antiquos, qualis fuerit?*

Pu-

PVblica Vrbium ſalus & ſecuritas, requirere videtur, vt Magiſtratus habeant authoritatem, ex qua iuſtus metus inijciatur facinoroſis, & pronis ad ſcelera perpetranda, vt ſe abſtineāt, & quietè agant; tunc enim
1 † Vrbs floret, cum iniuſti dant pœnas, propterea introductum eſt, vt quælibet Ciuitas habeat carceres, veluti vindices ſcelerum, in quibus contineri debeant huiuſmodi farinæ homi-
2 nes; Eorum autem † ſitum collocari, & coniungi debere cum Foro Iudiciali monet Vitruui. lib. 5. cap. 2. & ibi Philand. in annotat. vbi duo carcerum genera extruenda eſſe refert; vnū quo ære alieno obnoxij, tantiſper, quoſoluant detineantur; petulantes quoque, & parum excultis moribus homines, clauſtris illius carceris pauefacti ab inita vitæ laſciuia, & petulantia remoti, meliorem vitam tranſigant, & his idem aſſignari debet carceris locus, cum tēporaria ſit manſio, non diuturna: Alterum genus carceris extrui debet, quo flagitioſi, & ſcelerati coerceantur; id quomodo ædificandum ſit, probè tradit
3 elegantis ingenij vir † Leo Baptiſta Albert. in ſua Architect. lib. 5. cap. 13. vbi improbat opinionem eorum, qui carcerem atrum, & horrendo ſepulchro ſimilem faciundum pro meritis quidem ſontium, vt cuſtodiæ ſqualore macerentur, opinati ſunt; nam pro humanitate Principis, aut Reip. ſat fuerit firmaſſe opus pariete, & apertionibus, & teſtudine, ne fuga incluſis pateat, vbi craſſitudo, profunditas, celſitas operis, & prædurі lapides ferro, & ære iuncti, plurimum ad firmitatem conferrent, & in ipſis carceribus omnino ſtatuendus erit locus, vbi venter deijciatur, vbi focus ſtruatur, citrà fumi, fętorisque iniuriam. Qua ratione Proſper Farinaz. clariſs. Iuriſcōſ. in eius
4 † tract. crim. quęſt. 27. num. 96. de carcerib. & carcerat. tom. 1. notat Folleri. qui in ſua pract. Canon. crimin. cap. 12. aſſerit, quod aliàs dum eſſet Vicemarchio terrę Vaſti Aimonis, conſtruere fecerat foueam quamdam humi deprę ſſam per 12. pedes, in qua carcerati delinquentes ponerentur, reclamantibus cunctis Ciuibus dictę terræ; non enim inquit Farinaz. eſt amplectenda opinio ipſius Folleri. quæ damnatur communi ſcribentium calculo, vtpotè multum abhorrens à Chriſtiana Religione, & humanitate; ſiquidem Conſtantin. piiſſimus Imperator in l. j. C. de cuſtod.

reor. Carceres tales eſſe debere
5 conſtituit, † vt præter fidam cuſtodiam nihil atri habeant, inquit enim in hæc verba; *Nec verò ſedis intimæ tenebras pati debebit incluſus, ſed vſurpata luce vegetari, ac ſubleuari, & vbi nox geminauerit cuſtodiam, in veſtibulis carcerum, & ſalubribus locis recipi, ac reuertente iterum die ad primum Solis ortum, illicò ad publicum lumen educi, ne pœnis carceris perimatur, quod innocentibus miſerum, noxijs non ſatis ſeuerum eſſe dignoſcitur*; hinc carceres ſubterranei, ac caueæ, in quibus pauperes carcerati, humiditate, & frigore confecti, infirmitates attingunt, ac vitæ periculum
6 ſubeunt, † omnino prohibentur, Card. in Clem. j. q. 7. de pœnit. & remiſs. vnde † Prælatus,
7 qui in tetro carcere clericum, ſeu alium delinquentem claudit, efficitur irregularis, & reputatur tamquam homicida ſecũdum Corne. conſ. 325. num. 4. lib. 4 & Ancharan. in d. Clem. j. quæſt. 7. affirmat, prohibitum eſſe à iure carcerem duriſſimũ, in quo veriſimiliter intra paucos dies quis ſit moriturus; car-
8 cer † enim debet eſſe talis, vt eo non obſtante, carceratus viuat, nec tam procul ab hominum
9 † copia ſeiunctus, vt carceratorum voces, & clamores à nemine exaudiri valeant ſecundum Boſſi. in eius tract. crimin. tit. de carcer. num. 3.

Patet tamen, quod antiquis
10 temporibus iſte caueæ, † & carceres ſubterranei, fuerunt in vſu frequenti pro cuſtodia hominum, nam eo tunc præſertim apud Romanos rerum dominos, erat ingens multitudo ſeruorum, quorum pars in villis aſſeruabatur, vt ex eis perſonales functiones, & miniſteria reciperent, de quibus agitur in tit. ff. de oper. ſeruor. & in l. fin. C. de ſeru. fugit. & alibi; & hos ſeruos fuiſſe deterioris, & melioris conditionis reſpectu carceris, in quo cuſtodiebantur pluribus au thoritatibus comprobat Lipſi. lib. 2. elect. ſuor. cap. 15. & pa-
11 tet ex † Columell. de re ruſtic. lib. 1. cap. 3. qui in ædificio villarum deſcribit manſionem ſeruorum veluti rem cum primis neceſſariam; *Solutis ſeruis inquit, cellæ meridiem Equinoctialem ſpectantes fient, vinctis quam ſaluberrimum ſubterraneum ergaſtulum, plurimis, atque his anguſtis illuſtratum fæneſtris, atque à terra ſic editis, ne manu contingi poſſint;* quo loci notat Lipſi. duriorem conditionem ſeruorum, qui vincti cuſtodiebantur, nam hi quæſtus cauſa, vt prodirent in arenam, vel cum beſtijs depugnarent,

rent, continebantur, quod fuit poſteà ex lege Petronia ſublatum, pęna indicta dominis, qui ſeruos, citrà delicti pœnam à iudice cognoſcendam, exhibuiſſent ad pugnam, vt refert Modeſtin. I.C. in l. circumcidere, §. fin. ff. ad l. Cornel. de ſicar. Cæteri verò ad colẽdum agros, vel alia opera dominis exhibenda, in liberioribus locis manſiones ſuas habebant, è quibus egredi citrà domini aſſenſum non poterant.

Cæterum quod attinet ad carceres publicos Ciuitatis, (nam
12 † priuati omninò ſunt prohibiti, vt dicitur in l. priuatos, C. de epiſc. aud. quod adeò locum
13 vendicat, vt nemo † poſſit etiã paciſcendo ſe obligare ad carcerem priuatum, vt pluribus comprobant Bart. in l. interdũ, §. qui furem, ff. de furt. & Bald. & Angel. in l. alia cauſa, §. eleganter, ff. ſolut. matrim.) Cautum eſt in iure, quod ſeparatus
14 ſit † carcer, in quo mulieres carceratæ detineantur in cuſtodia, à virorum carcere, vt probat tex. in l. quõniam, C. de cuſtod. reor. cuius verba ſunt hęc; *Quoniam vnum carceris Conclaue permixtos ſecum criminoſos includit, hac lege ſancimus, vt etiam ſi qualitas pœnæ permixtione iniungenda eſt, ſexu tamen diſpares, diuerſa clauſtrorum tutamina habere iubeantur*; & idem videtur ſtatutum in §. neceſſarium in fine in Auth. vt null. iudic. & ita dicit in Vrbe Romana ſeruari idem Farinaz. loco ſupra citato num. 59. affirmans, carceres publicos eſſe debere ſeparatos, vt cuſtodia virorum ſeiuncta ſit à cuſtodia fęminarum, & paſſim quoq; in alijs Ciuitatibus obtinet, ne mulieres per huiuſmodi occaſiones cuſtodiæ, inueniantur circa caſtitatem iniuriatæ, vt patet ex dicto §. neceſſarium. Carceres autem iſti ſiue ſint cõnexi, & coniuncti cum palatio Principis, ſiue etiam ſeparati,
15 ſpectant, & pertinent † principaliter ad Principem, vt dicit Natt. in conſ. 636. num. 12. lib. 3. & propterea incluſis car-
16 cere, ſi ſunt † pauperes, danda ſunt alimenta de publico ne fame pereant, quibus taxatæ videntur duæ, vel tres diurnæ libellæ panis in l. Iudices, C. de epiſc. aud. vbi quoque cauetur, quod ſecundum humanitatem
17 Iudicum † frequentari debet viſitatio carceratorum, nec fideatur inhumanitati cuſtodũ, qui vt plurimum ſunt abſque charitate in prouidendo neceſſaria carceratis; exinde enim ſubtrahitur facultas cuſtodibus vendendi crudelitatem ſuam ac-

accuſatoribus,& innocentes intra carcerum ſepta letho dare, aut ſubtractos audientiæ,longa tabe conficere, vt humaniſſimè monet Iudices idem Imperator Conſtantin. in d.l.j.

Hic autem non eſt ommittẽdum, quod quantum ex anti-
18 quis † ſcriptoribus conijcimus triplex fuit carcerãdi vſus apud antiquos,nam capita viliora,& ſeruitia in carcere habebantur in loco concluſo, ſub cuſtodia ſtratoris; rei verò illuſtriores committebantur Conſuli, Prætori, vel Ædili, quæ dicebatur libera cuſtodia, vt dicit Diuus Hieronymus contrà Vigilantium, & recentioribus temporibus vſurpauit Henricus V. Imperator exhibito Papa Paſchali Romæ in cuſtodia Vdalrici Patriarchæ Aquileienſis, vt teſtatur Vvolf. Lazi. de gen. aliquot. migrat. lib. 6. de Ducibus Charintiæ. Alia cuſtodia dicebatur militaris, quæ frequentiſſima fuit Romæ, & in Prouincijs; is enim qui in noxa erat catenam manui dexteræ alligatam habebat, quam miles præpoſitus eius cuſtodię, ſiniſtra manu prehenſam vinctum attinebat, vt elicitur ex Senec. de tranquillit. lib. 1. cap. 10. Tertius modus cuſtodiendi apud vades dicebatur, cum reus tradebatur fideiuſſoribus, eorum periculo pręſentandus, quando fuiſſent requiſiti, vt dicit Tacit. lib. 5. & de his omnibus modis agit Vlpian. in l. j. ff. de cuſtod. reor. vbi id ad proconſulis ęſtimationem pertinuiſſe dicit, inſpecta dignitate perſonarum, vel criminis obiecti qualitate.

De archiuio publico nouę Vrbis.

Caput Septimum.

SVMMARIVM.

1 *Tabularij, ſcribæ, & actuarij, ſunt ſynonima in iure.*
2 *Notarij, an gaudeant nobilitate?*
3 *Creatio Notariorum, quomodo fieri debet in Prouincia Fori Iulij?*
4 *Notarij tenentur ſcire leges, ne faciant inſtrumenta improbata.*
5 *Collegium Notariorum poteſt facere ſtatutum in his, quæ pertinent ad officium Notarij.*
6 *Collegium Notariorum non poteſt ſtatuere de his, quæ reſpiciunt deciſionem cauſarum.*
7 *Hieronymi Priolo Principis Veneti lex, recitatur, de Archiuio erigendo in Ciuitate Vtini.*
8 *Scripturæ archiuij publici, an, & quando faciant fidem?*

VI-

Digitized by Google

VLpianus I. C. in l. moris, §. nonnunquam, ff. de pœn. diſtinguendo genera pœnarum, quæ antiquitus ſontibus irrogabantur, dicit, *moris fuiſſe, vt aliquando Iuris ſtudioſis, Aduocatis, Tabellionibus, & Pragmaticis interdiceretur, ne inſtrumenta conficerent, vel teſtationes conſignarent, aliquando etiam eis interdictum, ne eo loci ſederent, quo in publico inſtrumenta deponuntur, Archiuio fortè, vel Grammatophilacio*, ex quibus verbis colligunt Doctores quòd in omnibus ferè Vrbibus clari nominis, vbi Forum cauſarum adeſt, de neceſſitate erigendum ſit Archiuum, vbi Notarij, Tabelliones, vel Actuarij acta publica condant: originem autem Archiuij fuiſſe antiquiſſimam deducitur, tum ex verbis Eccleſiaſtici cap. 10. *in manu Dei poteſtas hominis, & ſuper faciem Scribæ imponet honorem*; tum ex neceſſitate officij, quod principaliter fuit introductum à Principibus ad publicam vtilitatem, ne publicæ, vel priuatæ conuentiones, tractu temporis deperirent: & hinc fit quod pluribus
1 in locis in iure agitur de † Tabularijs, Scribis, & Actuarijs, quæ tanquam ſynonima accipiuntur, vt dicunt Luc. de Pen. & Cuiac. in Rubr. C. de Tabul. lib. 10.

Solet autem inter Doct. con-
2 trouerti an † Notarij reſpectu officij gaudeant nobilitate; etenim Bart. in l. vniuerſos, C. de Decurion. lib. 10. ſecutus opinionem Gloſ. cenſuit per diſpoſitionem illius legis apertè diſponi, quod Tabellionatus officium careat nobilitate; ex quo per Decretum Conſtantini Imperatoris in d. l. vniuerſos, debent temperare à dignitate Decurionatus in Vrbibus, & hanc Bart. opinionem videtur ſequi Boer. quæſt. 222. num. 9. qui teſtatur eſſe magis communem: ſed Luc. de Pen. in d. l. vniuerſos, amplè quæſtionem tangit, & pluribus ibidem adductis rationib. pleniſſimè probat, quod Notarij officium habet annexam nobilitatem ex *Principis* conceſſione, & eius opinionem in hoc indiuiduo ſequuntur Menoch. conſ. 552. per totum, & Aldouin. inter conſil. Peregrin. conſ. 97. num. 66. lib. 4. & conſil. 18. num. 10. lib. 5. imò idem met Imperator Conſtantin. in l. ſi quis Decurio circa finem, C. ad leg. Cornel. de falſ. exprimit Notarios admitti ad dignitatem Decurionatus, & ea, ac alijs dignitatibus priuari, quoties de falſo fuerint condemnati, vt ibi conſiderat Bald. nu. 2. quod quidem in Notarijs, qui ad-

Digitized by Google

adſcripti, & recepti ſint in collegium à Principe erectum, & confirmatum, eo magis probari videtur: nam in creatione No-
3 tariorum † in hac Prouincia Fori Iulij interuenit authoritas Principis, eligitur induſtria perſonæ ſpectatæ fidei, & probitatis, cui poſt diligens examen adhibitum ad præſentiam Præſidis Prouinciæ, qui vicem gerit Principis defertur iuramentum de benè, & legaliter officium exercendo: (Notarij enim te-
4 nentur † ſcire leges, ne facientes inſtrumenta ſuper contractibus vetitis pœnam ſubeant iuxta diſpoſitionem l. generali, & ibi gloſ. C. de Tab. lib. 11.) & tunc his omnibus requiſitis præcedentibus, deſcribitur in Albo Notariorum, & poteſt ſcribere acta per totum Territorium illi Præſidi ſubiectum, prout cauetur Decreto Excellentiſſimi Senatus Veneti: ſed extrà illam Prouinciam non poteſt inſtrumenta conficere: quia non eſt conueniens, quod inuadat terminos alterius Notarij, prout pulchrè probat poſt Hoſtienſ. & Iſern. idem Luc. de Pen. in l. Duumuirum, num. 5. C. de Decurion. & Notarij adſcripti in collegio, & legitimè
5 congregati poſſunt † ſtatuere quidquid ſibi videtur in his, quæ pertinent ad eorum officium, & reſpiciunt intereſſe ipſorum collegiatorum: ſed in
6 his, quæ pertinent ad † deciſionem cauſarum, eorum ſtatuta, & deliberationes ſunt omnino reijciendæ, quia hoc ſpectat ad Collegium Iuriſconſultorum, vt ſingulariter docet Natt. in conſil. 175. num. 26. vbi Bart. Bal. Salic. Anchar. & Felin. adducit; & ideò improbari debent atteſtationes illæ, quæ paſſim per Fora circumferuntur, æditæ à Sp. Collegio Notariorum Vtinenſium, quæ agunt de ſucceſſionibus, & alijs reſpicientibus materiam iuris: quia videntur ponere falcem in meſſem alienam: qui enim quod non accepit, aſſumit, improbabili temeritate laborat, vt dicitur in cap. ſic decet 25. quæſt. 2.

Sed redeundo ad materiam Archiuij, & eius neceſſariam conſtructionem in Vrbibus, perſpicuè patet, quòd multi poſſunt dari caſus, in quibus ſcripturæ Notariorum defunctorum incuria hæredum pereant, cum preiudicio intereſſatorum, & proindè ſummè commendari poteſt charitas Excellentiſſimi Veneti Senatus ergà Prouinciam Fori Iulij, volens enim huic malo occurrere, lege lata
7 ſub † Sereniſſimo Principe Hieronymo

ronymo Priolo de anno 1564. 29. Decembris, decreuit, quod pro beneficio & commodo vniuerſali in Ciuitate Vtini tamquam principali fieret Archiuum ſcripturarum Notariorum defunctorum, quæ pars poſteà fuit ſub eodem Principe limitata de anno 1565. 19. Septembris, ex cauſa, de qua in lege ipſa limitante, ſcilicet, vt in ſingulis Iuriſdictionibus Prouinciæ, quæ ſunt numero 72. fiat Archiuum in loco principali ſuę Iuriſdictionis intrà terminum quattuor menſium, quo termino tranſacto, & Archiuo non facto, quod afferri debeant omnes ſcripturæ Iuriſdictionis deficientis ad Archiuum Vtini, & ibi cuſtodiantur ſub pœnis expreſſis in dicto Senatuſconſulto Veneto 1564. 29. Decembris.

An autem ſcripturæ in Ar-
8 chiuo publico exiſtentes † faciant fidem alibi, plenè tangunt ſcribentes, & præſertim Canoniſtę in cap. cum cauſam de probat. & in cap. ad audientiam de præſcript. vbi Felin. in ſpecie ponit, quòd tria requiruntur, primò quòd ſint ſeruatæ in loco publico: ſecundò quod habitę ſint inter authenticas ſcripturas Archiuij: & tertiò quòd ſub cuſtodia Cancellarij publici, vel Prępoſitorum ad curam ipſius Archiuij, & ſequitur Decian. in conſ. 24. num. 48. vol. 1. cum ſeqq. vbi concludit, hoc locum habere in publico documento, non autem in ſcriptura priuata, quæ in dicto Archiuo repoſita reperiretur, vt ibi per eum.

De Monte Pietatis in noua Vrbe erigendo. Caput Octauum.

SVMMARIVM.

1 *Montis Pietatis inuentor quis fuerit?*

2 *Mons Pietatis fuit approbatus per Bullam Leonis X.*

3 *Mons Pietatis quomodo erigatur?*

4 *Frumentum in publico Horreo reponendum, ex qua pecunia olim emeretur?*

5 *Mutuum pauperibus ſuper Sacro Monte Pietatis, quomodo exerceri debeat?*

6 *Pecunia apud antiquos deponebantur in ſacris ædibus apud æditu um.*

7 *Sixtus V. Summus Pontifex, quid conceſſerit Vrbi Vtinenſi ſuper depoſitis fiendis ſuper Monte Pietatis?*

8 *Notarij Vtinenſes tenentur reponere*

Bb

nere depoſita pecuniarum ſuper Monte Pietatis.
9 *Mons Pietatis non eſt locus Eccleſiaſticus, ſed laicus.*
10 *Mons Pietatis reputatur tamquam Collegium pium laicorũ.*

IOannes Baptiſta Caccialupus de Sancto Seuerino inſignis ſua ætate I. C. in repetit. l. cunctos populos, C. de ſumm. Trinit. & fid. Cathol. dicit, quod
1 Montis Pietatis † inuentor fuiſſe fertur in Ciuitate Peruſij quidam Religioſus Sacri Ordinis Minorum, & Regulæ obſeruantię Sancti Franciſci vocatus Frater Thomas de Tuderto ex viſione quadam, quam habuit; cuius inſtitutum ita viſum fuit expedire ad publicam Vrbium vtilitatem, vt omnes ferè inſigniores Italiæ Vrbes habeant conſtitutos prædictos Montes, in quibus pauperibus perſonis mutuatur ſub læui fęnore Decreto Summi Pontificis taxato, ad euitandas graues, & præfocantes Iudæorum vſuras, quibus corrodere, & abſorbere ſolent Chriſtianorum ſubſtãtias; ſuper qua erectione licet olim fuerit inter Theologos, & Iuriſtas, concluſio valdè controuerſa, an eſſet licita, & permittenda, ex quo videbatur pro ſimplici mutuo intereſſe recipere;
2 attamen † Leo X. Summus Pontifex expediuit Bullam, quę habetur in Concil. Lateranenſ. ſeſſio. 10. qua Montes tales probat licitos eſſe, & ab alijs ſuis prędeceſſoribus approbatos, nec habere vllam labem vſuræ, excommunicando contrarium legentes, vel ſcribentes. Solent
3 autem huiuſmodi † Montes Pietatis inſtitui, comparatò capitali pro mutuo pauperibus exhibendo, ex priuatorum eleemoſynis, ſiue facta erogatione nomine publico Vrbis, in qua ordinantur, quod capitale perpetuò ad vſum pauperum conſeruatur, vt eis mutuò detur, ſub illo læui fęnore; ſicuti enim
4 † antiquitus ad arcendam populi famem, fuerat introductũ, vt à Senatoribus Vrbis, ac alijs inhabitantibus proportionabiliter ſecundum vires cuiuſque, pecunia conquireretur, qua emeretur publico nomine frumentum, quod in publicis Horreis ſeruabatur, demandata cura diſtributionis Pręf. ſto Vrbi, & Annonæ, vt colligitur ex l. j. & vlt. C. Theod. de frumen. Vrb. Conſtantin. Et ex l. j. C. de Offic. Præfec. Vrbi eadem quoque ratione ad ſubleuandas miſerabilium perſonarum neceſſitates æquè viſum fuit expedire, vt fieret contributio capitalis
ad

ad conſtituendos Montes iſtos, ex quibus licita ſuffragia impertirentur, & propterea Montes iſti habent eorum protectione conſtitutam ſub Magiſtratu maiori Vrbis, & pro regimine, & recta illorum adminiſtratione in Conſilio publico Ciuitatis creari ſolent præpoſiti, & adminiſtratores, quos hic Vtini vocamus Maſſarios, qui tenentur in ædibus ad hoc con-
5 ſtructis, † mutuare pauperibus pro pignore eorum periculo cuſtodiendo, dato termino habili biennij, vel circà ad luendum pignus, quo tranſacto fit venditio eorumdem pro reintegrando capitali, vt permaneat ordine ſucceſſiuo in vſum aliorum pauperum, & tales Montium inſtitutiones pijſſimæ, & ſanctiſſimæ dici debent, & ad publicam Vrbis vtilitatem directò, & principaliter pertinere: ſiquidem vltrà commoditatem, quam conſequuntur pauperes pro ſubueniendo ſibi in eorum neceſſitatibus, deſeruiunt quoque pro reponendis in tuto pecunijs pro dotibus filiarum, redemptione, & francatione bonorum, & ſimilibus ex cauſis, in quibus publica vtilitas verſatur ad cautionem, & ſecuritatem intereſſatorum; proindè legi-
6 mus, quod † antiquitùs in ſacris ædibus, apud Æditumm, & Pontificem deponebantur pecuniæ, tamquam in loco tuto, quando eas deponi neceſſe erat, vt latè congerit authoritates Tiraquel. de retract. conuent. glo. 7. num. 12. Et ideò Cic. & Liuius pluries faciunt mentionem de ærario ſanctiori, vt ſcribit Bude: in annotat. ad Pandectas in l. j. ff. de iuſt. & iur. Hinc Summus
7 Pontifex † Sixtus V. de anno 1588. conceſſit licentiam Vrbi Vtinenſi, quod ex depoſitis pecuniarum fiendis per particulares ſuper Monte Pietatis poſſent percipi ab eis tria cum dimidio pro 100. prout ita Veronenſi, & Vicentino Monti conceſſerat; quæ depoſita ſic facta cum illa perceptione vtilitatis annuæ in ratione prædicta poſſunt ad libitum eleuari per deponentes cum intereſſe vſque ad tempus eleuationis decurſo; Et ex Decreto Excellentiſſimi Senatus Veneti de anno 1581. tenentur
8 † DD. Notarij eiuſdem Vrbis Vtinenſis reponere omnia depoſita pecuniarum, quæ penes ipſos fiunt à litigantibus tam ex cauſa redemptionis bonorum, quàm alterius actionis ſuper dicto Monte Pietatis, qua de re pluries quoque fuit controuerſum, quod intereſſe proueniens ex cauſa depoſiti liquidari de-

beret à die tantum, quo pecunię fuerint repoſitæ ſuper Monte ipſo, & de hoc extant diuerſa iudicia in Prætorio Vtini, de quibus ſcienter ommitto.

Sed redeundo ad rem noſtrã Mons Pietatis licet ſit locus pius & ſanctus, & in eo opera Pieta-
9 tis exerceantur, attamen † non eſt locus Eccleſiaſticus, ſed prophanus, itaut non gaudeat priuilegijs, iuribus, & immunitatibus, quibus gaudent Eccleſię, vt authoritate Pariſ. probat Cioſi conſ.91.num.2.& 3.lib.2. fortaſſe enim in eius conſtructione, nulla Epiſcopi authoritas interuenit, nulla Eccleſia, vel Campanile eſt erectum, officiales ſunt, & creantur à laicis, & bona eiuſdem Montis, ſine illis ſolemnitatibus, quæ in Eccleſiaſticis requiruntur alienantur, & coram iudicibus laicis conuenitur, & cum laicis pro bonis legatis, quæ in dominium eius peruenerunt, collectas reales exoluit, & ideo tamquam
10 † locus laicus, & collegium pium laicorum reputari debet arg. not. per Bal. in l. illud, in princ. C. de ſacroſanct. Eccleſ. & concluſiuè tenet Burſat. in conſ.60.num.27. volum.1. vbi plura ad hanc materiam congerit ibi videnda.

De Horaria Turri, ſiue Horologio nouę Vrbis. Caput Nonum.

SVMMARIVM.

1 *Horologiorum vſus, cur vita hominum ſit neceſſarius?*

2 *Horologiorum inuentor, quis fuerit?*

3 *Horologium areum non venit appellatione ſuppellectilis, ſed tamquam inſtrumentum domus.*

4 *Horologium Aritbmeticum, quale ſit?*

5 *Horologium Mecanichum, quando prius in Europa fuerit viſum?*

6 *Caſſiodori deſcriptio de Horologio Hidraulico.*

7 *Gentes Septentrionis extremi, qua ſpecie Horologij vtantur, ſecundum Olaum?*

8 *Hora diei quando incipiat, & finiat?*

9 *Dies à media nocte incipit, & ſequentis noctis media parte finitur.*

10 *Horæ ſunt pars temporis, ex momentis pluribus conſtitutæ.*

11 *Citatus pro tali hora ad delationem iuramenti, ſi fiat actus alia hora, non valet.*

12 *Obligatio illa dicitur anterior, quæ præcedit alteram per horam.*

Col-

13 *Collatio beneficij duabus perſonis eodem die facta, ſuſtinetur in perſona, quæ alteram præuenit per horam.*

14 *Ratione vnius horæ, vnus dicitur prior altero.*

15 *Tempus, quando eſt de ſubſtantia requirit expreſſionem Horæ.*

16 *Maſculus, & fœmina, quando dicantur ætatis perfectæ, vt poſſint teſtari?*

17 *Auguſtus Imperator ad epiſtolas ſignabat horas trãſmiſſionis.*

IVlius Pollux, qui eleganter in ſuo Dictionario deſcripſit partes Vrbis, non inſcitè annumeraſſe videtur Horologium, in cap. 5. lib. 9. ſiquidem certum eſt,
1 † quod Horologiorum vſu non magis carere poteſt vita hominis, quàm cibo, potu, & alijs ad quotidianum vſum neceſſarijs: ſinguli enim homines ſuos labores, ſua ocia, & ſuos contractos metiuntur certarum horarum deſignatione, quibus ſimul conuenire valeant ad rem ſuam tranſigendum, vtentes eo horarum internuntio, vt quęcumque per eos agenda, & tractanda expeditiſſimè abſolui poſſint, ſine vlla rei familiaris iactura: hinc fit, quòd in omnibus ferè Ciuitatibus, in locis inſignioribus, vbi populi multitudo confluit, Horologia publica diuerſi generis collocata viſuntur, & horarum cuſtodibus publicum ſtipendium aſſignatur, quòd neutiquam fieret, niſi horarum vſum apprimè neceſſarium agnoſceretur.

Cui autem prima laus inuenti
2 † ædificij debeatur, diſſident Scriptores inter ſe: nam Plin. lib. 2. cap. 76. Hiſtor. Natural. ſcribit vmbrarum rationem, & quam vocant Gnomonicem inueniſſe Anaximenem Mileſium Anaximandri diſcipulum, qui primus Horologium, quod appellant Sciotericon Lacedemone oſtendit. Polidor. Virgil. de rer. inuentor. lib. 3. cap. 18. dicit, authorem Horologij eſſe omnino incognitum. Hieronymus Maggius I. C. Anglarenſis in ſuis Miſcellan. lib. 1. cap. 15. ex Galeni libro, de cuiuſque animi peccatorum notitia, atque medela; declarans locum ipſius Galeni; cur dies ab antiquis in 12. horas diſtributus ſit, & Romani hæreditatem omnem, pondera, menſuraſque plurimas in 12. partes diuiſerint, putat fabulam eſſe, quod de mictu duodenario animalis cuiuſdam in Ægypto, Serapidi dicati, ab Hermete Trimegiſto obſeruato traditur, vnde dies in 12. horas ſit diuiſus, horæq; ab Vrina ſint dictæ: ſed Alciat. in

in l. Vrbis, §. Romæ in fin. ff. de verb. ſignif. tenet contrarium, inquiens, quòd id animal, Horus, Cynocephalum eſſe commentarijs prodidit ab eoq; horarum originem emanaſſe. Angel. de Peruſ. in l. nemo, C. de malefic. & mathemat. verſic. Auriolum, dicit, quòd Auriolus fuit in Terra Ægypti, & fuit primus inuentor horarum, & inuentor Aurilogiorum, & ideò Aurilogia denominantur ab eo, quæ Horologia nunc dicimus, quod mihi tamen nō congruit: quia apud Latinos fuerunt appellata ſemper Horologia ab horis, non autem Aurilogia, vt patet in l. quæſitum, §. Papinianus quoque, ff. de fund. inſtruc.
3 vbi † Horologium æreum non venit appellatione ſuppellectilis, ſed tamquam inſtrumentum domus reputatur; Et Eſaiæ cap. 38. fit expreſſa mentio de Horologio Achaz patris Ezechiæ Regis, quod Horologium in dictis ſacris litteris expreſſum
4 vocant † Arithmeticum, cum in parietibus, ſiue in tabellis pingi ſoleat, vt reſplendente Sole, quota hora ſit cognoſcatur; & recentiori vocabulo appellatur Horologium ſolare: Horologia autem, quibus cōmuniter vtuntur Ciuitates, dicuntur Mechanica, vtpotè, quæ rotis voluantur, quæ etiam ſi Sol intra nubes lateat, diei horas oſtendunt, & tale Horologium ferti primum
5 miſiſſe Aaron Perſiæ, † Rex Carolo Magno Franciæ tunc Regi, vt latè ſcribit author in libro vocato, Lignum Vitæ lib. 5. cap. 72. vbi quoque facit mentionem de Horologio Hidraulico, ſiue Aquatili, & eius reparatore: ſed Caſſiodor. qui floruit longè ante tempora Caroli Magni, videlicet circa annum Domini 520. in lib. 1. Variarum, epiſt. vltim. dicit, Theodoricum Gothorum Regem pro ſingulari munere miſiſſe Gundibaldo Burgundiorum Regi duo Horologia, in qua epiſtola, cum ſigillatim deſcribat eorum qualitatem, & vſum, iccirco eius verba referenda cenſui.

Gundibaldo Regi Burgundiorum Theodoricus Rex.

6 † *Amplectenda ſunt munera, quæ probantur omnimodis expetita, quando non eſt abiectum, quod poteſt explere deſiderium: Nam per quaſlibet pretioſas res ad illud tantum tenditur, vt capientis animus expleatur: quapropter ſalutantes gratia conſueta per harum portitores, illum, & illum oblectamenta præſentiæ veſtræ. Horologia cum ſuis diſpoſitoribus credidimus deſtinanda; Vnum in quo humana ſo-*

ſolertia videtur colligi, quod totius Cæli noſcitur ſpatia peruagari. Aliud vbi Solis meatus ſine Sole cognoſcitur, & aquis guttantibus horarum ſpatia terminantur. Habetote in veſtra patria, quod aliquando vidiſtis in Ciuitate Romana. Dignum eſt vt bonis noſtris veſtra gratia perfruatur, quæ nobis etiam affinitate coniungitur, diſcat ſub vobis Burgundia res ſubtiliſſimas inſpicere, & antiquorum inuenta laudare, per vos propoſitum gentile deponit, & dum prudentiam Regis ſui reſpicit, iure facta ſapientum concupiſcit; Diſtinguat ſpatia diei actibus ſuis horarum aptiſſimè momenta conſtituat; ordo vitæ confuſus agitur, ſi talis diſcretio ſub veritate neſcitur; belluarum quippè ritus eſt ex ventris eſurie horas ſentire, & non habere certum, quod conſtat humanis vſibus contributum. hæc ibi.

7 Cæterùm † Olaus Magnus in ſua Hiſtor. de Gentib. Septentr. lib. 1. cap. 19. ſcribit incolas extremi Septentrionis vltra gradum eleuationis Poli Artici 86. habitantes, nullum habere Solaris Horologij vſum, neque alterius cuiuſuis Horologij, ponderum, rotarum, aquarum, menſurarum per lineas, & interſtitia fabricati: ſed tantummodò eos vti præaltis, ac depreſſis rupium cautibus, partim naturâ, partim ingenio diſpoſitis, quæ radios Solares infallibili coniectura obumbrant, parteſque dierum diſtinguunt, veluti hieme, noctibus, & diebus (Luna non ſplendente) volatilium, & campeſtrium animalium vocibus, & geſtis (quorum copia ibi eſt infinita) clariſſimè per experientiam temporum rationem metiuntur, talibusq; velut obeliſcis, & ſilueſtribus ſignis ſunt contenti. Quo quidem Horologio vmbroſo, ſic ab Olao deſcripto, & ruricolæ huius Prouinciæ Fori Iulij, qui Horologijs carent, vtuntur: metiuntur enim vmbram, vel qualiacumque radijs Solaribus ſigna figunt, vel in ipſo cęlo certa motus Solis, & aliorum ſyderum interualla notant, ex quorum obſeruatione ſi non exactè, ſaltim per certam generalem cognitionem, diſcrimina, ſpatiaq; horarum depręhendunt.

Proindè percurrendo breuiter materiam horarum, de quibus pluribus in locis agunt Do-
8 ctores, ſciendum eſt, quod † hora diei ab Occaſu Solis dimetitur, & finit in ſequentem Occaſum c. cap. 2. de fer. & hoc modo terminat diem Eccleſia Romana tranſmiſſo more penès alias Eccleſias: ſecundum autem Iuriſ-

9 riſconſ. † dies à media nocte incipit, & ſequentis noctis media parte finitur, vt dicit Paul. I. C. in l. more, ff. de fer. quæ media nox diſtinguitur, vt incipiat exacta ſexta hora, & incipiente ſeptima, vt Harmenopul. tradit in l. 2. §. cuique, ff. de verbor. ſignif. & patet expreſsè ſic exprimi in l. j. ff. de manumiſs. & cõmuniter accipitur dies naturalis in hac Prouincia Fori Iulij, qui capiat horas vigintiquattuor:
10 Horæ † autem dicuntur pars temporis ex momentis pluribus conſtitutæ, §. hinc nobis cura, in Auth. de hæred. & Falcid. & differunt à momento, & puncto quantitate tantùm, & diuiduntur, & computantur pulchrè per Gloſ. in l. cum bixeſtus, in Gloſ. fin. ff. de verb. oblig.

Vtilitas autem, quæ deſcendit ex cognitione, & diſtinctione horarum eſt conſiderabilis in iure ad plures caſus, qui poſſunt in facto contingere: ſiqui-
11 dem † citatus pro tali hora ad aliquem actum, veluti ad delationem iuramenti teſti examinando, ſi ille actus ſit alia hora non valet, vt not. in l. fin. §. ſi is qui, & in l. aut qui aliter, ff. quod vi, aut clam. & not. etiam in cap. conſuluit de offic. dele-
12 gat. † & in duabus obligationibus, quæ eodem die factæ fuiſſent, illa præfertur, quæ præceſſit per horam. gloſ in l. ſi ex pluribus, §. fin. ff. de ſolut. & in col-
13 latione † beneficij collati duabus perſonis eodem die, ille præfertur, qui in hora præcedit ſecundum gloſ. in cap. duobus de reſcript. in 6. in verbo, ſi non
14 apparet; & ſic ratione † vnius horæ vnus dicitur prior altero ſecundum Felin. in cap. Paſtoralis in prin. in 2. col. de reſcript. ſic quoque, ille qui aliquem in priuato carcere detinuit vltrà 20. horas, teſtandæ rei cauſa, fit reus priuati carceris, vt habetur in l. capite quinto, ff. ad leg. Iul. de adulter. & in l. j. C. de priuat. carcer. vbi latè Decian. in tract. crimin. tom. 2. lib. 7. cap. 10. de priuat. carc. & quando
15 † tempus eſt de ſubſtantia facti, de quo agitur, oportet in articulis exprimere horas, quibus actus ille dicitur geſtus, & ſuper illis horis neceſſe habent teſtes concordare, vt not. Innoc. in cap. qualiter *il ſecondo*, extra de accuſat. & Archidiac. in cap. quamuis in fin. de offic. ordin.
16 lib. 6. ſic etiam † maſculus, qui die ſequenti compleat 14. annum, vel fœmina 12. exacta hora ſexta noctis ante diem natalitium iure poſſunt teſtari, vt ex Martiano refert Vlpian. in l. à qua ætate, ff. qui teſt. fac. poſſ.

Quo

17 Quo fit, vt non immeritò † Auguſtus Cęſar ad epiſtolas omnes, quas tranſmittebat, non diei modo, ſeu noctis, quibus datæ ſignificarentur: ſed horarum quoque momenta addiderit, vt refert Sueton. in Auguſto cap. 5. in fin.

De Gymnaſijs publicis, & particularibus in noua Vrbe conſtituendis. Caput Decimum.

SVMMARIVM.

1 *Ciuitas frequentiſſima efficitur, ex cauſa publici ſtudij ſecundum Decianum.*

2 *Scholares, qui circa iuris profeſſionem verſantur, dicuntur publicæ vtilitati prouidere.*

3 *Gymnaſia publica, quo in loco extrui debeant?*

4 *Inuitus quis poteſt aſſumi ad docendũ, ob publicam vtilitatem.*

5 *Veritas benè quæritur interrogando, & reſpondendo.*

6 *Erectio ſtudij generalis in Vrbe, cuius authoritate fieri debeat?*

7 *Vrbes quandoque ex longiſſima poſſeſſione, ius ſtudij generalis acquirunt.*

8 *Bononienſis, Patauini, & Ticinenſis ſtudij, authores qui fuerint?*

9 *Studium publicum in Grypſualda Pomeraniæ, expenſis, & inſtantia particularis Ciuis introducitur.*

10 *Studium generale in Monte Peſſulano, à quibuſdam eius Vrbis Ciuibus inchoatur.*

11 *Alphonſus, & fratres Antonini authores Academiæ Suentatorum laudantur.*

12 *Henrici Palladij, & Ioſephi Salamonij ſcriptorum Vtinenſium laus.*

13 *Immunitas conceſſa ſcholaribus, intelligitur dummodò conſiſtant in ſtudio.*

14 *Immunitates occaſione ſtudij sũt locales.*

15 *Scholares, vt gaudeant immunitate, debent eſſe ad ſtudium habiles.*

16 *Scholares euntes ad alia ſtudia, extra patriam habent priuilegium iſtæ abſentiæ, & reſtitutionis in integrum.*

Tiberius Decianus Vtinenſis Iuriſconſultus celeberrimus in ei s Reſponſo 14. vol. 1. in quo de ctiſſimè tractat, an clerici teneantur contribuere ad ſolutionem ſalarij Doctorũ profitentium in Gymnaſio Patauino, ſub num. 40. dicit, eam præceteris ſibi videri potiorem

1 cauſam, ex qua † Vrbs floreat, & frequentiſſima efficiatur, ob ſtudium publicum in ea conſtitutum: Summa enim dignitas Vrbi accedit, quia incolæ doctrina legum, experientia rerum, & ſtudio indefeſſo facilius præcellere poſſunt, & rebus publicis ſe immiſcere, & hinc fit, quòd ab Imperatore in l. j. C. qui ætat. vel profeſs. dicitur, quòd illi, qui liberalibus ſtudijs operam dant, maximè circa iu-
2 ris profeſſionem, † dicuntur publicæ vtilitati prouidere; vnde non debent à ſtudijs auocari vſque ad 25. annum: confirmat hoc ipſum Caſſiodor. variar. lib. 10. epiſt. 5. dum ait; *neceſſarium probatur eſſe Reipublicę, perſonas dignitatibus aptas eligere, alioquin inefficax eſt ab homine exigere, quod agnoſcitur non habere:* Proinde nouæ Vrbis conditor ſummo ſtudio, & ſollicitudine curare debet, vt Gymnaſia erigãtur, accerſitis doctis viris, qui adoleſcentiam glorioſam inſtituant varijs ſcientiarum ſtudijs, & horum poſitio eo de-
3 bet † conſtitui modo, de quo patet in l. vnica circa finem, C. de ſtud. liberal. Vrbis Romæ, & Conſtantinopol. lib. 11. ibi. *Ita vt vnicuique loca ſpecialiter deputata adſignari faciat tua ſublimitas; ne diſcipuli ſibi inuicem poſſint obſtrepere, vel Magiſtri, nevè linguarum confuſio mixta, vel vocum, aures quorundam, aut mentes à ſtudio literarum auertat.* ex quo tex. multa notatu digna colligit Luc. de Pen. vbi in ſpecie num. 5. dicit, quod ob publi-
4 cam † vtilitatem poteſt aſſumi quis inuitus ad docendum, vt eius excellentem doctrinam alijs communicet; pluraq; ſingularia præcepta perſcribit diſcipulis, & præſertim vt ſemper alloquantur doctos viros. Ve-
5 ritas † enim melius quæri non poteſt quam interrogando, & reſpondendo, vt inquit Diuus Hieronym. in epiſt. ad Paulinũ.

Erectio autem ſtudij genera-
6 lis in † Vrbe fieri debet Decreto, & authoritate Summi Pontificis, Imperatoris, ſiue Principis neminem in ſuo Statu recognoſcentis Superiorem; ex authoritate enim illa dantur immunitates Vniuerſitati ſcholarium, & priuilegia tribuuntur ex quibus faciliùs ſtudium frequentatur: quanquam plures quoque adſint nobiliſſimæ Vrbes, quæ prætendunt ex longiſ-
7 ſima † poſſeſſione ius Vniuerſitatis, ſiue ſtudij generalis quæſiuiſſe, vt dicunt Bartol. in Proem. ff. rum, §. hæc autem tria Bald. in Auth. habita, C. ne fil. pro patr. Anchar. & alij Canoniſt.

niſt. in cap. cum de diuerſis, extra de priuileg. in 6. Antiquitus verò celebratiſſimæ Vrbes ſtudiorum cauſa, recenſentur, Athenæ, Rhodus, Tarſus, Maſſilia, & plures aliæ, in quibus iuuentus totius penè Orbis erudiebatur, & Imperatores Romanos quandoq; filios, & nepotes illuc inſtruendos miſiſſe memorat Sueton. in Auguſto, & Tiberio, & Tacit. Annal. lib. 1. & 2. Proindè ſummè commendari debent Principes illi, qui nullis parcendo ſumptibus publici Gymnaſij authores exiſtunt, ac omnis ſcientiarum generis ſelectiores profeſſores requirunt: Ingenita enim homini à natura ineſt aptitudo ad virtutes, cui ſi addatur doctiſſimorum virorum inſtructio, nihil niſi egregium, & præclarum ex eo gigni poſſe cenſendum eſt: & hinc Cicero gratulatur filio, quòd Cratippum præceptorem audiat in Vrbe Athenarum. Doctrina enim præceptoris, & exemplo Vrbis ſtudiorum præcipuæ, addiſcendi ſtudium augeri non immeritò vir doctiſſimus exiſtimauit: Quapropter
8 apud † Bononienſes poſt tot ſeculorum curricula Theodoſij Iunioris memoria celebratiſſima viget, Patauij, & Ticini Caroli Magni, qui Pariſienſem quoque ſtudium erexit, adiuuante Alcuino ipſius Imperatoris præceptore, vt inquit Vincentius in Specul. Hiſtor. lib. 24. & nullus ferè adeſt Princeps, qui in eius ditione ob maximũ commodum, quòd inde emanat, prætermiſerit nobilitare præcipuas eius Vrbes erectione publici ſtudij, ſic dicit Cardinal. Zabarel. in Clem. j. de Magiſtr. & paſſim ſcripſerunt Leander Albertus, Munſterus, & alij grauiſſimi ſcriptores, vbi de ſtudijs erectis in Vrbibus honorificam faciunt mentionem.

Non tamen hæc laus videtur ſolis Principibus reſeruata, cum plures ſint Vrbes, quæ priuatos Ciues pro merito honore hac de cauſa proſequuntur: ſcribit enim idem Munſterus lib. 3. Coſmographiæ de Gripſuualda
9 † Vrbe in Pomerania, quòd anno 1456. in ea floruit vir quidam integer, litteris inſtructus, eius Oppidi Proconſul, veteri familia ortus, legum Doctor, qui cum multa ei Oppido commoda comparaſſet priuilegia, tum ibi publicum Gymnaſium inſtitui procurauit. Initium
10 quoque ſtudij † Montiſpeſſulani à nonnullis Ciuibus cepiſſe quidam ſcriptores Gallici confirmant: & varia Gymnaſia, & Academias bonarum litterarũ di-

diuerſis temporibus à benemeritis Ciuibus inſtitutas longum eſſet commemorare, in quibus prima rudimenta artium iuuentus addiſceret.

Hinc fit vt nos Vtinenſes multa debeamus liberalitati, & mu-
21 nificentiç † Alphonſi, Danielis, & Iacobi fratrum Antoninorum, qui à prima pueritia politioribus litteris dediti, præcipuum Vrbi ornamentum addidere, erectione Academiæ SVENTATORVM, attributa portione paternarum ædium, vbi iuniores maximo inhabitantium concurſu, & delectatione quæſtiones perdifficiles ſoluẽdas proponunt, ex quatot viri litteratiſſimi prodierũt, tot rei militaris inſtructiſſimi, vt ſi Academiarum ſplendor nõ antiquitate, ſed virtute dimetiatur, hæc certè iam quinque luſtris conſtituta cum antiquiſſimis, & celebrioribus Academijs certare poterit: Habuit enim Danielem Antoninum vnum ex fratribus primis eiuſdem Academiæ inſtitutoribus mathæſeos peritiſſimum, cui à Senatu Veneto equeſtris ſtatua collocata extat in maiori Vrbis Templo, ob res præclarè, & fortiter geſtas, dum Prefectus equitum pro Republica contra Auſtriacos militaret in obſidione Gradiſcana, vbi tormenti ænei ictu in flore iuuentutis interijt.
22 Habuit † Henricum Palladium virum doctiſſimum, qui rerum Foroiulienſium Hiſtoriam a primæuo tempore ad ſuam vſque ætatem accuratiſſimo, & puriſſimo ſtilo exorſus, magna totius Prouinciæ iactura imperfecto opere deceſſit. Habuit Ioſephum Salomonium poetam celebrem, & amęniſſimi ingenij; & nunc præter quamplurimos eruditiſſimos viros habet Alphonſum Antoninum, qui voluntariam militiam pluribus ab hinc annis profeſſus, apud omnes Europæ Principes magnam ſibi gloriam comparauit, Bello Rhetico maiorem equitatus Veneti partem rexit, & cui poſtmodum cura totius equitatus à Senatu commiſſa, ſtipendio inſuper iuxtà dignitatem addito, Veneta Reſpublica tantum defert, quantum tenetur viro rei militaris peritiſſimo, & ipſius Reipublicæ amantiſſimo.

Sed redeundo ad materiam ſtudij nouæ vrbis, conſtat, quòd ſcholares, qui habent immuni-
23 tatem ſtudiorum cauſa, † debent conſiſtere in loco vbi exercetur ſtudium: nam extrà ipſum locum, priuilegio non gaudebunt: quia huiuſmodi priui-

legia,

14 legia, † & immunitates ſunt lo-
cales, quæ non extenduntur, vt
dicit idem Luc. de Pen. in d.l.j.
C. qui ætat. vel profeſs. nu. 10.
vbi etiam addit, quòd qui vo-
15 lunt vti priuilegio † Scholarium, debent eſſe ad ſtudium
habiles, & diligenter, ac ſtudiosè agere circa ſcientiam, non
autem delitijs, & voluptatibus
occupari: & ſcholares habentes
ſtudium in propria Patria, &
16 † euntes ad alia ſtudia gaudent
priuilegio iuſtæ abſentiæ, & reſtitutionis in integrum abſentibus conceſſæ, vt pulchrè probat
Sfort. Odd. de reſtit. in integr. par. 1. quæſt. 7. art. 14. nu. 134.

De aquæductibus, fontibus, & puteis nouæ Vrbis.

Caput XI.

SVMMARIVM.

1 *Aqua perennis conceptaculum in Vrbe, eſt eius pars præcipua.*

2 *Sine aquæ elemento nil naſci, vel conſeruari poteſt.*

3 *Alueus, & deriuatio aquæ, ſunt de iure gentium.*

4 *Aqua perennis vocatur illa, quæ ſemper fluit, aut rarò deficit.*

5 *Vrbi ſi egeat aquis, quomodo prouideatur ſecundum Ariſtotelem?*

6 *Aqua vtilior Vrbi dicitur illa, quæ inducitur per aquæductus.*

7 *Aquæductus ex tubulis, vel coctis lateribus, ſunt ſalubriores cæteris.*

8 *Aquæductus Romanæ Vrbis, admirandæ magnitudinis ſecundum Procopium.*

9 *Fiſtulæ plumbeæ cur improbentur à Vitruuio, & Galeno?*

10 *Ciuitas Vtini cur vtatur tubulis ligneis, vel terreis in riuis ducendis ad fontes publicos?*

11 *Aquæductus publici iuris, quale ſpatium requirant vacuum, penès ripas?*

12 *Plantatio arborum apud aquæductus, quando ſit licita?*

13 *Deductio aquæ ex locis publicis pro particulari commodo, quando concedatur?*

14 *Aqua publici riui, ſi ſuperabundat, facilè conceditur.*

15 *Ducens aquam ex riuo publico ad eius fundum, ſine licentia Superioris, priuatur fundo.*

16 *Diuerſitas locorum nō inducit ius ſeparatum, niſi alia concurrant.*

17 *Intereſt Ciuitatis, ne aqua publica minuatur, vel deterior fiat.*

18 *Deductio aquæ ex riuo publico, debet fieri ex loco minoris præiudicij.*

19 *Tempus immemoriale requiritur*

ad

Digitized by Google

ad præſcribendum ius aquæ ducendæ ex riuo publico.

20 *Vetuſtas in ductu aquæ ſufficit, licet ius aliter non probetur.*

21 *Aquaductus iuris publici expenſis omnium ſunt reparandi.*

22 *Alueus riui decurrentis per Ciuitatem Vtini, à quibus reparetur?*

23 *Poſſeſſores fundorum coherentiũ alueo aquæ, tenentur ad eius curationem.*

24 *Aquæductus ad ornamentum Ciuitatis, de publico ſunt reparandi.*

25 *Nicolaus Contareno Fori Iulij Præſes author deducendi riuum ad fontes Vtini laudatur.*

26 *Puteus dicitur pars Vrbis.*

27 *Puteorum inuentores qui fuerint?*

28 *Aquæ eductæ è puteis, non ſunt ſalubres, ſicuti quæ educuntur è fontanis.*

29 *Puteorum ſpecies eſt duplex, & quæ ſit?*

30 *Aquæductus non poteſt naturaliter conſtitui ex puteo.*

31 *Aquæductus non deducitur ex lacu collectitio.*

32 *Aquarum deductio per aquaductus, & riuos, Vrbium ſalubritati valdè confert.*

33 *Palma Vrbs condita à Venetis in Foro Iulio, ſalubrior reddita ex riuo in ea deducto.*

34 *Puteus exiſtens in vico Vrbis, reparari debet ab inhabitantibus vicum ipſum.*

35 *Puteorum effoſſio in petra duriſſima, qualiter fieri debeat ſecundum Olaum Magnum?*

36 *Puteum fodiens, tenetur paſſus latitudinem dimittere à confine alterius.*

37 *Puteorum profunditas valdè auxiliatur contrà motus terræ.*

38 *Putei profundiſſimi in Vrbe Vtini, perennes, & ſaluberrimas aquas præbent.*

39 *Præfecti Arcium, & Fortilitiorum diligentiſſimè aquas cuſtodire habent.*

40 *Vſus aquæ Fortilitiorum, quomodo concedi debeat?*

41 *Aquæ medicæ, ſeu balneares, ſalubritati hominum auxiliantur.*

42 *Aquæ balneares Montisfalconi in Foro Iulio quibus egritudinibus conferant?*

INter præcipuas Vrbis partes, quas ſigillatim enumerat accuratiſſimus ille veteris Græciæ ſcriptor Pauſan. in Phocic. ſiue lib. 10. ponitur peren-
1 nis † aquæ conceptaculum in Vrbe: vſus enim illius ad humanum genus conſeruandũ adeò videtur neceſſarius, vt Plat. in lib. 6. de legib. relatus à Plutarch. in princip. illius opuſcul. Quod non oporteat fęnerari, ſcriptum reliquerit, eſſe in poteſtate cuiuſcumque alterius

aquam

aquam auferre, quandò adhi-
bita diligentia propriam poſſi-
dere nequeant: Etenim ius na-
turale primæuum induxit, vt
exigente indigentia, ſaltim
quoad potum vſus aquæ ſit cō-
munis omnibus animantibus,
tam brutis, quàm hominibus
ſic neceſſitate dictante: elemen-
tō enim iſto non concurrente,
2 † nec homines, nec animalia,
nec vlla cibi virtus naſci, vel na-
ta conſeruari poteſt, vt inquit
I.C. in l.fin.ff.de riu. reficien. &
Caſſiod.in lib.8.variar.in epiſt.
Athalarici Regis Geneſio viro
ſublimi, dicit, quod ſine aqua
agri ſquallent, Vrbes anhela
ſiccitate fatigantur, vt meritò
antiqua prudentia, quos à Ciui-
ca conuerſatione ſegregandos
eſſe iudicauit, aquarnm inter-
dictione puniret: Proinde aquæ
vſus generalis, cum ſit de iure
naturali omnibus æquè patet.
3 Alueus† autem, deriuatio aquę,
& alij vſus illius ſpeciales ſunt
de iure gentium, vt probatur in
l. 4. ff. de rer. diuiſ. & pluribus
proſequitur Luc.de Pen.in l.de-
cernimus num. 4. C. de aquæ-
duct.lib. 11. de quo vſu ſpeciali
aquarum cum neceſſariò aliqua
ſint perſtringenda, ſciendnm
eſt, quod Vrbs (vt Pauſanię ſen-
ſus infert) debet perennes aquas
4 habere. † Perennis autem in iu-
re noſtro vocatur illa, quæ ſem-
per fluit, aut rarò deficit, vt pro-
bat tex.in l.j.§.item fluminum,
ff.de fluminib. Hinc Ariſtoteles
in lib. 7. Politic. cap. 11. dixit,
quod in fundanda Ciuitate di-
ligenter aduerti debet, quòd
aquarum ſuppetat intima co-
pia, quòd ſi poſitio illius Vrbis
non admittat earum naturalem
5 affluentiam, incommodo † pro-
uideri poteſt, vel per aquædu-
ctus, vel puteos, & ciſternas mul
tarum aquarum capaces ad im-
bres excipiendas, ex quibus Ci-
ues illi, & pacis, & belli tempore
neceſſaria capere poſſint, quod
& Vitruu. probare videtur lib.
5. cap. 5. Præcipit enim ſi fons
deerit, quod putei fodiantur, &
quia ſępè numero euenit, vt nec
id ſuccedat, aqua vbi altius ef-
fodi cęptum eſt, euaneſcente,
rei tam neceſſariæ conſulendū
putauit, ciſternarum conſtru-
ctione, in quas ex tectis, areavè
aquæ pluuiæ colligerentur.

Cæterùm quoniam ex omni-
6 bus aquis † vtilior iudicatur il-
la, quæ inducitur in Vrbe per
aquæductus, tum reſpectu ædi-
ficiorum, quæ ſuper dicta aqua
poſſunt conſtrui ad incolarum
vtilitatem, de quibus ædificijs
plenè tractat idem Vitruu. de
Architect. lib. 10. cap. 10. de
rot.& timp. ad molendum fari-
nam,

Digitized by Google

nam, & Pallad. lib. 1. cap. 42. tum etiam quia plus alit, quam ea, quæ educitur è puteis, vt firmat Plutarch. in lib. ſingulari de cauſ. natural. cap. 33. Propterea ſi locus id patiatur, poterit nouæ Vrbis conditor diligenter inueſtigare fontes, & flumina, ex quibus aquarum riui in Vrbe deducantur, & ſecum conſiderare, quod aliter pro vſu hominum, & aliter pro vſu animalium ductus aquæ eſt eligendus, qui conferat ad ſalubritatem: vnde priſci illi, qui Romam tot aquis reddiderunt
7 abundantem † aquæductus omnes ex tubulis, vel coctis lateribus conflatis probarunt, reiectis fiſtulis plumbeis, quibus ſolummodò vſi ſunt ad irrigandum hortos, & ad viuaria piſcium, vt elicitur ex ſcriptis per Procop. lib. 1. de Bel. Goth. qui nar-
8 rat † Romæ extitiſſe decem & quattuor aquæductus tempore Belliſarij cocto ex latere per priſcos homines ædificatos, ea latitudine, ac ſimul profunditate, vt eqneſter vir aliquis ipſo cum equo ſupernè euadere liberius potuerit: idipſum quoque luculenter colligitur ex Vitruu. in lib. 8. cap. 7. ex illis verbis:
9 † *Habent autem tubulorum ductiones ea commoda; primum in opere, quod ſi quod vitium factum fuerit, quilibet poteſt id reficere etiam multo ſalubrior eſt ex tubulis aqua, quàm per fiſtulas, quod per plumbum videtur eſſe ideò vitioſa, quòd ex eo ceruſſa naſcitur, hæc autem dicitur eſſe nocens corporibus humanis, ita ſi quod ex ea procreatur, ideſt vitioſum, non eſt dubium quin ipſum quoque non ſit ſalubre: exemplar autem ab artificibus plumbarijs poſſumus accipere, quòd palloribus occupatos habent corporis colores: namque cum fundendo plumbum flatur, vapor ex eis inſidens corporis artus, & in dies exurens eripit ex membris eorum ſanguinis virtutes: itaq; minimè aqua fiſtulis plumbeis duci videtur, ſi volumus habere eam ſalubrem; ſaporem quoque meliorem ex tubulis etiam quotidianus poteſt indicare victus, quod omnes extructas cum habeant vaſorum argenteorum menſas, tamen propter ſaporis integritatem fictili bus vtuntur*; hæc Vitruu. cuius authoritatem in hoc ſequitur Mercurial. in lib. 2. cap. 9. var. lection. qui adducit Galenum quoque ſcribentem aquas per plumbum ductas non immeritò ſemper tanquam pernitioſas eſſe fugiendas, quicquid ſcripſerit Stat. lib. 1. ſiluar.

Teq; per obliquum, qua laberis amnē Martia, & audaci tranſcurris flumina plumbo.

&

10 & ſic quoque † Ciuitas Vrbis in riuis ducendis ad fontes publicos, & antiquis temporibus, & de præſenti tubulis ipſis, vel terreis, vel ligneis vſa eſt, poſt habitis omninò plumbeis fiſtulis tanquam recrementa vallè corporibus nociua portãtibus, cum aquæ ipſæ deſeruiant ad incolarum commodum quotidianum.

Sed quoniam de hac materia ducendæ aquæ frequens fit mẽtiò in iure cum plures tituli in Pandectis, & Codice agant de fluminibus, riuis, fonte, & aquęductibus; propterea breuiter percurrendo, quæ ad rem noſtram conferunt, ſciendum eſt, quòd aquæductibus publici
11 † iuris decurrentibus per agros particularium perſonarum, debet dari ſpatium 15. pedum, quod vacuum ſit arboribus, ne ex radicibus earum damnificetur forma illorum, vt dicitur in l. j. C. de aquæductib. lib. 11. quod intelligitur ſecundũ Luc. de Pen. ibi in fabricato parietibus; at in veniente per ſulcum agri, ſufficit ſpatium x. pedum, vt ſtatuitur in l. omnes, C. eod. licet Bart. leges ipſas interprętetur, vt diſponant diuerſimodè in quantitate ſpatij reſpectu loci, priuati, vel publici iuris, per quem tranſeant: alij autem Doctores, & præſertim Rip. in tract. de remed. præſeruat. nu. 45. dicunt, prohibitionem plan-
12 tandi † arbores locum habere in aquæductu lapideo, vel lateritio: non autem in veniente per alueum ripis munitũ: quia tunc licita eſt plantatio arborum ad maiorem riparum firmitatem; nec licitum eſt alicui deducere aliquam aquæ quantitatem ex flumine, riuo, foſſa, ſtagno, puteo, fonte, atque piſcina publicis, niſi habeat ſpe-
13 cialem † licentiam à Principe; vt eſt tex. in l. j. §. permittitur, ff. de aqu. quotidian. & æſtiu. & in l. vnica, C. de aquæductib. quæ ſolet concedi ſolummodò
14 quando † aqua publica ſuperabundat, l. ſi quis diutinam, C. de fluminib. Idque antiquitus cautum fuiſſe Ælio Tuberone, & Fabio Maximo Coſſ. Iul. Frontinus ſcribit, ne aut riui, aut fiſtulæ publicæ, frequenter lacerarentur; quòd ſi abſque illa expreſſa permiſſione duxe-
15 rit † quis aquam ad eius fundum, punitur amiſſione illius fundi. l. 2. C. eod. quæ leges, licet loquantur de aquæductibus Regiæ Vrbis Conſtantinopolitanæ: attamen idem videtur diſpoſitum quoad alias Ciuitates: quia militat eadem ratio,
16 neque ex † diuerſitate locorum

debet diſcrimen iuris induci, niſi alia concurrant, l. ſuperuacuam, C. de in integ. reſtit. Hinc aliàs cum de anno 1610. nonnulli Ciues Vtinenſes educerēt aquam decurrentem per pineos tubulos ad fontes publicos, idque quantitatem aquarum valde imminueret, ex publico Ciuitatis decreto coacti fuerunt reſerare loca illa, vbi aqua educebatur pęna indicta contra innobedientes, non obſtante, quod allegarent ſe eſſe in longa poſſeſſione vſus illius aquæ: in-
17 tereſt † enim Ciuitatis, ne aqua publica minuatur, corrumpatur, vel deterior fiat, & propterea quilibet de populo poteſt in hoc caſu ſe opponere, & agere contra educentes aquam, l. j. §. hoc interdictum, ff. ne quid in flum. public. & qui obtinuit licentiam ducendi aquam ex aquæductu, debet illam ducere ex formis, & Caſtellis adhoc fabricatis, non autem ex matrice. l. 3. C. eod. licet tamen hodie aliud ſeruetur: nam ſuf-
18 ficit quod † ducatur ex loco minoris præiudicij extra Caſtellum, vt patet in d. §. permittuntur, & in l. ſeruitus aquæ, ff. de ſeruit. ruſtic. prædior. quod ſi non appareāt de priuilegio cōceſſionis, non erit ſufficiens ſpatium etiam longiſſimi temporis ad præſcribendum vſum aquæ ducendæ, ſed requiritur
19 † ſpatium immemoriale, quod habet vim priuilegij ſecundum Bart. & Luc. de Pen. in l. vſum aquæ, C. eod. quibus poteſt addi tex. apertus in l. final. ff. de
20 aq. pluu. arcen. vbi † vetuſtas in ductu aquæ ſufficit, licet ius ducendæ aliter non probetur. Et quia vſus aquæ habet neceſſitatem in ſe, cum ſine ipſa homines viuere non poſſint, vt ſuperius dixi: Propterea pro curatione aquæ, & ad reparationem aquæductus publici, quando Ciuitates ad quas decurrunt, nō haberent vectigalia de pro-
21 prio, ſufficientia † ad expenſam illam reparandi aquæductum, tunc omnes indiſferenter tenerentur contribuere pro modo facultatum: quia munus hoc eſt mixtum, vt dicunt idem Luc. de Pen. in l. ad reparationem, num. 3. C. eod. & Steph. Bertrand. in conſ. 161. num. 2. vol. 1. qui probat curationem aquæ publicæ fieri debere ad ſolidum, & libram, hoc eſt, pro viribus patrimonij cuiuſlibet, vt plus contribuat diues, quam pauper, & adducit Innoc. in cap. grauem de ſentent. excommunicat. idem tenentem: Extat tamen particularis prouiſio in hac Prouincia Fori Iulij circa cu-

curationem aquarum, quę per-
22 tranſeunt per † Ciuitatem Vti-
ni, ſiquidem ad reparandum
Caſtellum, ſiue locum, vbi de-
ducitur aqua Rugiarum è flu-
mine Turris, ſuper quibus ſunt
conſtructa plura ædificia, ad
commodum, & vtilitatem in-
habitantium, ſunt obnoxia ſe-
ptem communia villarum Pa-
triæ, quę ob id onus, gaudent
immunitate à cęteris collectis
ordinatijs, & extraordinarijs
ex Decreto Excellentiſſimi Se-
natus Veneti de anno 1434. &
1558. Aluei autem curatio ſpe-
23 ctat † ad poſſeſſores fundorum
coherentium aquæ decurrentis
iuxta præſcriptum in l. j. C. de
aquęductib. lib. 11. quando non
adſunt molendina, & alia ędi-
ficia intra ſpatium 500. paſ-
ſuum, vel circa inter ſe: quia ſi
extant, hoc onus pertinet ad ip-
ſos molendinarios, vel poſſeſſo-
res ędificiorum, qui ſentiendo
commodum, & incommodum
curationis ſuſcipere debent l. ſe-
cundum naturam, ff. de regul.
iur. & ſic quoque videtur inſer-
tum in Capitulis per Pręſidem
Prouincię de anno 1577. 23.
Martij pro conſeruatione aluei
aquarum ordinatis, & in lib.
priuilegiorum Ruralium rege-
ſtis.

Aquęductus autem, qui de-
ſeruiunt Fontibus publicis, ex
quo non tantum reſpiciunt ne-
24 ceſſitatem † incolarum, quam
commodum, & ornamentum
Vrbis, reparantur de publico:
locatur enim opera reparatio-
nis certa mercede annua redē-
ptori, qui tenetur ſuis ſumpti-
bus aquam perennem, & ſem-
per fluentem in ipſis Fontibus
conducere, ſoluta eidem mer-
cede à publico Camerario iuxta
pręſcriptum ab Imperatoribus
Theodoſ. & Arcad. in l. ad repa-
rationem, C. de aquęductib. lib.
11. qui omnino prohibuerunt
aquam deductam ad Fontes pu-
blicos fieri venalem, ſed veluti
ex liberalitate Principis manā-
tem, omnibus vndique ſine in-
commodo patere.

Nunc verò pręſens de aqua-
rum ſalubrium, & perennium
materia, locus me monet, ne ſub
ſilentio pertranſeam Fontem,
& vberrima, & ſuauiſſima aqua
fluentem à Sereniſſimo olim
Principe noſtro, eò tunc ſapien-
tiſſimo Prouincię Fori Iulij Prę-
25 ſide † NICOLAO Contareno,
in Vrbem Vtinenſem feliciter
deductum: Hic enim Pręſes am-
pliſſimus anno 1598. poſt mul-
ta iuſtitię, prudentię, continen-
tię, ſplendoris, aliarumq́; prę-
clariſſimarum eius virtutum
argumenta ędita, diuini ingenij

ſui acumine, curauit intrà an-
nuũ, ſed in omne æuum memo-
randum Magiſtratus ſui munus
in Ciuitatem ipſam aquas pe-
renni curſu inuehi, quas ex quo-
dam pago, Paterno nuncupato,
tertiũ circiter ab Vrbe lapidem,
mira arte deduxit per ſubterra-
neos cuniculos, pinneoſq; tu-
bulos influentes vſque ad cele-
brem Aream, in qua Ciuium
præcipua ſolet eſſe deambula-
tio Diuo Ioanni Baptiſtæ dica-
tam, quo in loco aquæ ipſæ vber-
tim collectæ, in ampla, ac promi
nenti marmorea exquiſiti ope-
ris vrna, exindè per nouem ſa-
lientes blando, ac placido ſu-
ſurru cadentes ſe effundunt, &
mox per alios occultos meatus,
& tubulos terram ſubeuntes in
alia Area, quæ magno, & latè
patenti ambitu eſt, (Forum no-
uum appellant) hoc eſt inſigne
frugum, ac variarum rerum
vniuerſæ Prouinciæ venalium
Emporium, in quo extat opero-
ſum aliud piæ venerationis Pha-
num Diuo Iacobo Apoſtolo di-
catum, rurſus emergunt, & in
alteram vtique vrnam marmo-
ream per tres ſalientes leui ſono
cadentes, ſeſe cunctis viſendas,
ſibi vtrique, largiter ebibendas
proferunt; Qua in re CONTA-
RENVS Heros, Vrbem Vtinen-
ſem, viſus eſt ipſi Athenienſi Vr-
bi mirificè adæquare voluiſſe,
ſiquidem legimus in Odeo, qui
erat Ciuitatis locus magnitu-
dine, & ornamentorum inſigni-
bus, quorumius totius Græciæ
operum ſplendorem ſuperans,
teſte Pauſan. in Achaic. ſiue lib.
7. extitiſſe Fontem iuxta Libe-
rum patrem, ſpectatu dignum,
qui per nouem ſalientes aquam
diffundebat, & ENVEACRV-
NON vocabant: ſupra verò
Fontem ipſum templa erant Ce-
reris, & Proſerpinæ extructa, vt
ſcribit idem Pauſan. in Attic. ſi-
ue lib. 1. atqui longè felicior
Vrbs iſta cenſeri debet: † nam
Athenienſes inanibus Deorum
ſuorum delubris, hoc eſt Libe-
ri, Cereris, & Proſerpinæ proxi-
mum Fontem oſtentabant; Hæc
autem geminæ Diuorum Ieſu
Chriſti Apoſtolorum ſacræ ædi
Fontem vicinum, atque conſpi-
cuum exhibere iure gloriatur,
de quo Fonte ſi quis ſtructurã,
& poſitionem conſideret, affir-
mare neceſſe habebit, vtilita-
tem operis, & pulchritudinem
CONTARENO PRINCIPE
fuiſſe digniſſimam.

Supereſt modò, vt poſtquam
egimus de aquæductibus ad ædi-
ficia, & ad Fontes Vrbis, aliqua
perſtringamus de puteis; nam
26 cenſetur † pars Vrbis & po-
tens, vt ſcribit Iulius Pollux in
ſuo

Digitized by Google

ſuo Diction. lib. 9. cap. 5. circa
finem; quorum originem anti-
quiorem adſcribit Polidor. Vir-
gil. de inuentor. rer. lib. 3.
27 cap. 9. † Abraham, & Iſaac iux-
ta ſeriem ſcripturæ ſacræ Ge-
neſ. cap. 26. vbi liquet, Iſaac
puteum, quem ſerui eius fode-
rant, & aquam inuenerant, ap-
pellaſſe abundantiam, & no-
men Vrbi impoſitum fuiſſe Ber-
ſabeæ, quod Hebraicè dicitur
puteus ſatians, ſeu puteus ſatie-
tatis: Sed Cel. Rhodig. lection.
antiq. lib. 10. cap. 17. circa fi-
nem, dicit authoritate Strabo-
nis, Danai filias ſumma ſolertia
apud Argos adinueniſſe pu-
teos; cum ea Ciuitas in arido
loco iaceret, teſtante id verſu
ex Græco tranſlato:

*Argos aquis vacuum, Danaæ ſtru-
xere redundans.*

& lib. 27. cap. 6. dicit Auicen-
28 nam arbitrari, quod † puteariæ
aquæ non ſatis ſint probæ præ
fontanis, eò quia plurimum ſint
terroſæ, vt quæ in arcto conti-
neantur occluſæ; porrò ineſſe
putreſcentis materiæ quippiam
neceſſe eſt illuc Solis radio mi-
nus pertingente, nec prorſus
pro ſtatu vllo, vapores corru-
ptioni obuios detergente. Pu-
29 teorum † autem duplex eſt ſpe-
cies: nam alij ſunt, qui habent
perpetuam cauſam, quos Cice-
ro eleganter vocat iugis aquæ,
& in ſacris litteris dicuntur pu-
tei aquæ viuæ: alij verò ſunt, in
quibus fit collectio aquarum ex
imbribus, vel recipiunt aquam
ſubterraneam ex riuo manufa-
cto, & iſti communiori vocabu-
lo appellantur ciſternæ, quæ vt
plurimum extrui ſolent in lo-
cis, vbi non ſuppetat copia aquę
viuæ, & perennis, ſic natura di-
ctante, vt neceſſitatibus homi-
num prouideatur: Conſtat au-
30 tem † quòd ex puteo, vt aquæ-
ductus conſtituatur natura non
patitur, licet perennem, & vi-
uam aquam habeat: nam ita
ſubmerſa eſt, vt defluere extra
terram, & vſui eſſe non poſſit, vt
inquit Vlpian. I.C. in d.l.j. §. lo-
quitur, ff. de aqu. quotidian. &
æſtiu. Sicuti quoque eadem ra-
31 tione † non poteſt conſtitui ex
ſtagno, ſeu lacu, in quo ſit aqua
ſtatiua, & collectitia ex imbri-
bus, non autem natiua ex ſuo
fonte; eò quia quæ manu noſtra
fiunt non videntur perpetuò
fieri, quia cauſa originalis non
eſt conſtans, atque perpetua,
prout requiritur in aquæductu,
& de hiſce lacubus in Vrbe Ro-
ma exiſtentibus, & habentibus
cauſam perpetuam ex riuo de-
ducto, frequens fit mentio apud
Frontinum: erant enim publi-
ca aquarum conceptacula vbi

Digitized by Google

Romana plebs ablueret lintea, & ſimilia, inde Balnearum, Fullonum, Coriariorum, aliorumque neceſſitatibus ſatisfiebat, poſtremum quoque horti irrigabantur: ſed inter plurima illius aquæ commoda illud pręcipuum putat idem Frontinus,
32 quòd & † Vrbis ſalubritati illa aquarum deductio maximè cõferret, quia immunditiarum facies, & impurior ſpiritus, & cauſæ grauioris Cæli, quibus per elapſum affligebatur, remotæ extitiſſent, vt notat Philand. ad Vitruu. lib. 8. cap. vltimo, verſic. diuiſæ in omnes lacus; quòd quidem & Marcus Varro primum probaſſe videtur in lib. 1. de re ruſtic. dum potiſſimum in villa ædificanda monuit conditorem, vt ſitus illius intra eius ſepta habeat aquam, vel ſaltim quam proximè, quæ ſi non datur viua, & perennis ciſternas faciundas ſuadet ſub tectis, & lacus ſub dio, ideſt Cęlo libero, altero loco, vt homines; altero, vt pecus vti poſſit; quod quam ſit vtile in Vrbe nouiter condita ipſi DD. Veneti exper-
33 ti ſunt anno 1617. † dum cernerent & incolas, & milites Palmæ degentes, defectu aquę decurrentis laborantes, difficulter ibi moram trahere, ſine vſu aquæ, vnde alueus vnius ex rugijs fuit redactus in dicta Vrbe, ex quo mundior, & ſalubrior conſiſtit, vt eſt notorium rei permanentis.

Sed reuertendo ad materiam puteorum, cum eorum vſus ſit neceſſarius, quando tractatur de illis reficiendis, vel purgandis, omnes illi Burgenſes tenen-
34 tur, † qui vicum inhabitant, vbi ipſe puteus iuris publici ſitus eſt, ex iuribus plenè per Decian. congeſtis in Reſponſ. 14. num. 21. vol. 1. vbi quoque de mente Canoniſtarum, quos adducit, extendit ſub num. 22. quòd etiam Clerici ad tale onus ſubeundum conferant. Excauationem autem puteorũ qua-
35 tenus † effodi debeant in petra duriſſima facilitari inquit Olaus Magnus in ſua Hiſtor. de Gent. Septentr. lib. 2. cap. 17. flamma recenti porcorum pinguiſſimis lateribus igne ſucceſſiuis diebus immiſſo, & extracto, enutrita: nil enim celerius petrarum duritiem gentibus illis Septentrionalibus penetrare compertum eſſe, quam laridũ, vel aſſungiam porcorum, & ſic fuiſſe effoſſum puteum 200. pedum profunditatis in ſaxo duriſſimo in Arce Lecchio affir-
36 mat; qui verò † puteum fodere vult, tenetur paſſus latitudinẽ dimittere à confine alterius, ex lege

Digitized by Google

lege Solonis, de qua meminit
Gaius I.C. in l.fi.ff.fin.regund.
Vtilitates autem puteorum in
Vrbe, vltrà ea, quæ ſcriptis man
darunt Plato in lib. 6. de legib.
& Ariſtot. lib. 7. Politic. cap. 11.
quaſdam poſuit Plin. in lib. 2.
37 cap. 82. vbi † profunditatem
puteorum valde auxiliari con-
tra motus terræ affirmat: Pro-
inde cum Ciuitas Vtini aliàs in
ſuperiori ſæculo pateretur terræ
ingentem concuſſionem, ſum-
mota fuere profundiſſimorum
puteorum opercula Philoſopho-
rum monitu, vt venti terra oc-
cluſi exhalarent, vt teſtatur
Ioan. Candid. in ſuis Commen-
tar. Aquileienſ. lib. 8. qui putei
quinque numero in primæua
Vrbis origine effoſſi, habent al-
38 titudinem † paſſuum 50. ex
quibus æſtiuo tempore gelidiſ-
ſimę, ſaluberrimæq; aquę hau-
riuntur, & quos Raimund. Pa-
triarcha lxvij. vetuſtate col-
lapſos anno 1291. ære ſuo ad
Vrbis commodum inſtaurauit,
vt refert idem Candid. lib. 5.

Libet hic autem Vrbium, &
39 † Fortilitiorum Præfectos mo-
nere, vt aquarum in Vrbe cu-
ram diligentiſſimam habeant:
plurimas enim Vrbes, & Arces
munitiſſimas, aqua vel ablata,
vel infecta, captas ab hoſtibus
ſcribit Pauſan. lib. 10. vbi de
Phana Ætoliæ Vrbe ſic capta
refert. Potiſſimum verò in Ar-
cibus cuſtodiendæ ſunt ciſter-
næ, quia vnus proditor poſſet
eas corrumpere, prout aliàs re-
tuli accidiſſe in Oppido Sfeti-
gradi inſcitia eorũ, qui pręerant
Arci; non enim vſus aquæ hau-
riendæ liberè concedi debet,
40 vbi immineant hoſtes: † ſed ſo-
lummodo orto iam Sole, appo-
ſitis ſpecialiter fidis cuſtodibus,
vt experientia pluries probauit.

Demum pro complemento
huius Capituli, addi poteſt,
quod non aſpernanda debet in-
eſſe cura animo conditoris nouę
Vrbis, vt ſpectet, an in locis pro-
41 ximis extent † aquæ medicæ,
ſeu balneates, humanæ vitæ ſa-
lubres, vnde Ciues, & incolę ip-
ſius nouæ Vrbis in eorum ægri-
tudinibus, aut corporibus malè
affectis poſſint ſalutiferam hau-
rire opem, & exteri illuc aduen-
tare: nam experimento ipſo vi-
demus quamplures clariſſimas
Italiæ Vrbes eſſe ſitas parum
procul ab inſignibus, ſalubrita-
te, & celebritate balneis, qui-
bus maximo cũ beneficio quot-
annis quamplures homines ex
magnis, & diuturnis morbis, ſi-
ne alia Medicorum ope libe-
rantur, de quibus quidem bal-
neis multa collegiſſe videtur
Sauonarol. Ferrarienſ. Medic.

cele-

Digitized by Google

celebris in ſuo lib. de balneis, & præſtans olim Phiſicus Vtinenſis D. Gaſpar Pratenſis in ſuo libello de balneis Montisfalconi in hac Fori Iulij Prouincia, vbi
42 luculenter docet † balnea ipſa eſſe ſaluberrima varijs ægritudinibus maximè à materia frigida exortis.

De ædibus priuatis nouæ Vrbis.

Caput XII.

SVMMARIVM.

1 *Domorum vſus, vitæ hominis eſt valdè neceſſarius.*

2 *Domorum inuentum eſt antiquiſſimum, & qua ratione introductum?*

3 *Vrbes eo nobiliores ſunt, quo ædificia ampliora continent.*

4 *Domus ruinoſa non poteſt conuerti in hortum, niſi vicini conſentiant.*

5 *Relictum pro conſtructione, vel reædificatione domus, dicitur fauorem publicum continere.*

6 *Domorum ſtructura, quomodo ſit facienda ſecundum Ariſtotelem?*

7 *Domorum forma tempore Vlpiani, qualis fuerit?*

8 *Refugia domus, quid ſint ſecundum Gloſ.*

9 *Domorum ſitus, vbi veniat collocandus ſecundum Vitruuium?*

10 *Ædificans domum ad inuſitatam altitudinem, prohiberi poteſt.*

11 *Ædificia domorum antiquitus, ad qualem altitudinem concederentur?*

12 *Roma fuit tectis domorum altiſſimis tempore Virgilij.*

13 *Domus prominere non debent in Fortilitijs.*

14 *Domus priuatorum penès Palatium publicum extrui non poſſunt.*

15 *Priuatus in proprio ſolo non habet authoritatem ædificãdi iuxta Regiam Principis.*

16 *Campus Martius Romæ, quibus vſibus antiquitus deſeruiret?*

17 *Domum ædificare volens, quid animaduertere habeat?*

18 *Tiranni violenta dominatione ſubditos premunt.*

19 *Factum impium cuiuſdam Ducis Mediolani, qui citari iuſſit mortuum ad ſepulchrum.*

20 *Inquilinus domus conductæ recedere poteſt ob timorem malorum ſpirituum in domo obuerſantium.*

21 *Plin. Iun. & Suetonius, quid ſcripſerint de vmbris mortuorum?*

22 *Domus pati poſſunt horrorem vmbrarum.*

Domus

23 *Domus non ſunt extruendæ in loco, per quem ædificanti inuidia paretur.*
24 *Valerius Publicola, cur domum ſuam diruere voluerit?*
25 *Ædes Tit. Claud. Centimal. cur per augures iuſſæ ſint demoliri?*
26 *Actus extrinſecus declarat animum agentis.*
27 *Domus debitoris non poſſunt ad inſtantiam creditoris diſcooperiri.*
28 *Debitor non poteſt domos obligare, vt non ſoluendo deſtruantur.*
29 *Publicum intereſſe non poteſt pacto priuatorum lædi.*
30 *Domus deſtructio tendit in damnum, & decolorationem Vrbis.*
31 *Domos diruere quando ſit licitũ?*
32 *Vicinus non poteſt altius ædificare domum, ex qua Monachi, vel Moniales videri poſſint, limita, vt ibi.*
33 *Demolitio domorum ob delictum quando ſit facienda?*
34 *Domus violantis pacem deſtrui debet.*
35 *Domus, quæ ſeruit pro receptaculo hæreticorum funditus euerti debet.*
36 *Demolitio domorum ex cauſa pœnæ, non poteſt fieri ſine licentia Principis.*
37 *Domus deſtructa ob delictum, reædificari non poteſt.*
38 *Pœnæ impoſitæ ob delictum, debent eſſe perpetuæ.*
39 *Domus progenitorum euulſa, affert luctum poſteris.*
40 *Demolitio domorum conceditur ex cauſa præciſæ neceſſitatis.*
41 *Domus intermedia licitè deſtruũtur ad impediendum ignem, ne vltrà progrediatur.*
42 *Damnum domus dirutæ, ne incendium vagaretur, eſt ſarciendum expenſis viciniæ illius vici.*
43 *Expenſæ factæ armigeris occaſione hoſpitij præſtiti in tranſitu, ſunt per conuicinos reficiendæ.*
44 *Conſuetudo in Prouincia Fori Iulij circa expenſas armigerorum reficiendas qualis ſit?*
45 *Refectio domorum in bono Ciuitatis dicitur fundata.*
46 *Creditor expendens in refectione domus, habet tacitam hipothecam in domo reparata.*
47 *Expenſæ factæ in reparationem domus deducuntur ante creditum habentis anteriorem hipothecam.*
48 *Dominus domus ruinoſæ tenetur cauere de damno infecto.*
49 *Dominus domus dirutæ, quando eam reficere compellatur?*
50 *Socius expendens in reficienda domo communi, quomodo ſibi prouidere habeat?*
51 *Adminiſtratores Ciuitatis quid agere debeant occaſione domus ruinoſæ, data impoſſibilitate refectionis in domino eiuſdem domus?*

Ee *Rui-*

52 *Ruina ędificiorum facilis demonſtratur incolarum ſubtracta cuſtodia.*

53 *Donatio in cauſam refectionis domus dirutæ non eget inſinuatione.*

54 *Pecuniæ donatæ ad refectionem domorum non poſſunt in alios vſus conuerti.*

55 *Magnitudo ædificiorum inducit modum probandi magnanimitatem ædificantis.*

56 *Gloria quæri non debet ex domo, ſed ex hoſpitalitate domus.*

INter omnia ad communem vitæ hominum vſum, animumvè excolendum neceſſaria, ab humana ſolertia hactenus inuenta, plerique opinati ſunt nullum præſtantius forè
1 bonum † ipſo domorum vſu, quorum ego ſententiæ non grauatè adſtipulor: porrò ſi res humanas plerumque ſola commendat antiquitas, domorum inuentum antiquiſſimum eſſe, nemo eſt, qui ambigat: nam aliqui ſcriptis mandarunt, ho-
2 mines † primum ferarum more in ſiluis, & ſpeluncis, & nemoribus natos, ciboq; agreſti veſcendo vitam egiſſe, & mox reperto igne, vt Vitruu. de architect. placet, cognitaque eius commoditate ad teporem propter vim frigoris arcendam propius accedentes, plures in vnum conuenire cępiſſe, & in eo congreſſu quidquid vellent iam tum facilè tractaſſe, vti qui rationis participes erant, alij ex fronde tecta facere, alij ſpeluncas ſub montibus fodere, vti Troglodytæ, & Libiæ quidam populi Heſperis Æthiopibus vicini, teſte Strab. in 17. Geograph. factitabant: Nonnulli hirundinum nidos imitantes ex luto, & virgultis condere loca, quæ ſubirent, ex quo vſu veniſſe ferunt, vt homines, quorum ad quid vis intenditur ingenium, valet, nouis inuentoribus gloriantes, & alij alijs deinde oſtendentes, ædificia informare, parietes furcis rectis, & virgultis interpoſitis, luto texere, luteas glebas areſaciẽtes ſtruere, & vt imbres, & æſtus vitarent, arundinibus, vel fronde tegere, vel ex vlua paluſtri tuguria cõponere cępiſſe, paulatim poſtea elegantiori cultu, & ornatu domos ipſas diſpoſuiſſe, vicos inſtruxiſſe, & pluribus ex ipſis in vnum corpus redactis Vrbium formam perfeciſſe, quę Vrbes ex domibus ſimul iunctis
3 † eò nobiliores habitæ ſunt, quo earum decus ex amplitudine, & nobilitate ædificiorum oſtendebatur, vt iura probant in l. Senatus, ff. de condit. empt.

l. cę-

l. cętera. in princ. ff. de legat. 1.
l. ſi precario. ff. com. prædio. l.
prętor. §. hoc interdictum. ff. de
nou. oper. nuntiat. & l. 2. C. de
ædific. priuat. imò tex. in l. 3.
4 C. eod. prohibet ne ex † domo
etiam ruinoſa fiat hortus, niſi
vicini conſentiant, & talis ſit
conſuetudo: ſed mandat domos
refici, quia hoc publicè inter-
eſt: nobilibus enim ædificijs, &
amplioribus augetur frequen-
tia Ciuitatis l. ſingulatum, C.
eod. tit. & ideò relictum pro
5 † conſtructione, vel reædifica-
tione domus, dicitur fauorem
publicum reſpicere, vt per Al-
bericum in l. generaliter col. 2.
verſic. circa hoc tantum, C. de
epiſcop. & cleric. & not. in l. ſi
quis pro redempt. circa finem,
C. de donat.

Proindè Vrbem conditurus,
præter cętera per eum ocula-
tiſſimè ſcrutanda, ſummo ſtu-
dio debet contendere, vt decens
ſit domorum ſtructura in dicta
Vrbe, quæ ſanè domos ipſas
coniunctas præſeferrat; Vrbes
ſiquidem appellauit domicilia
coniuncta Tulli. in orat. pro
Sextio, ſuper qua domorum
ſtructura, Ariſtotel. lib. 7. Poli-
tic. reiecta opinione Hippoda-
mij, qui priuatarum domorum
formam ad ſolam elegantiam,
& commoditatem incolarum
6 perſcripſerat, dixit, † *vtiliorem
eſſe morem antiquorum in ædifi-
candis ædibus: Habent enim illo-
rum ædificia inextricabiles adi-
tus, ex quibus niſi conſueti euadere
vix poſſunt, & inſcrutabiles la-
tebras ſi qui aggrederentur: ex qua
vtriuſque horum participare de-
bent*; Et ibi Diuus Thomas ſen-
ſum Ariſtotelis declarat; quòd
& tempore Vlpian. Iuriſc. 500.
interiectis annis videtur vſu re-
ceptum, prout belliſſimè pro-
batur per tex. in l. æquiſſimum,
§. ſed ſi ædium vſusfructus, ff.
de vſufruct. quo in loco idem
7 Vlpian. † in hæc verba reſpon-
dit: *Sed ſi ædium vſusfructus le-
gatus ſit, Nerua filius, & lumina
immittere eum poſſe ait: ſed & co-
lores, & picturas, & marmora
poterit, & eas transformare, vel
coniungere, aut ſeparare ei per-
mittetur, vel aditus poſticasvè
vertere, vel refugia aperire, vel
atrium mutare, vel viridaria ad
alium modum conuertere: excole-
re enim quod inuenit poteſt, quali-
tate ædium non mutata*. & gloſ.
ibidem in verbo Refugia expli-
8 cat † eſſe loca abſconſa, ideſt
ſecreta loca domus, de quibus
9 loquitur Ariſtoteles. † Vitruu.
verò lib. 6. cap. 1. particulariùs
docet quo ad ſitum ſtructuram
domorum, inquiens; *priuata,
ædificia ita erunt rectè diſpoſita ſi*

primò animaduerſum fuerit, quibus regionibus conſtituantur: Nam aliter Ægypto, aliter Hiſpaniæ, non eodem modo Ponto, diſſimiliter Romæ, item cęteris terrarum, & regionum proprietatibus oportere videntur conſtitui genera ędificiorum, ſub Septentrione ædificia teſtudinata, & maximè concluſa, & non patentia: ſed conuerſa ad calidas partes oportere fieri videntur; Contrà autem ſub impetu Solis meridianis regionibus, quæ prӕmuntur à calore potentiora, conuerſaq; ad Septẽtrionem, & Aquilonem ſunt facienda, ità quod vltrò natura lædit, arte erit emendandum. hæc Vitruu.

Verumtamen ſi iuxta inſtitutum noſtrũ, quæ in iure prodita ſunt in hac materia reſpiciamus, conſtat, quod licet vnicuique videatur liberum ædificare domos, ſeruata forma ędificiorum iuxtà conſuetudinem illius loci, vbi fit ædificium. l. qui luminibus, ff. de ſeruit. vr-
10 ban. præd. attamen † ſi ædificans velit ædificium reducere ad inuſitatum altitudinis modum, prohibetur l. j. C. de ædific. priuat. Coraſ. Miſcellan. lib. 3. cap. 24. num. 6. & 7. hinc ex lege Auguſti non licebat lxx.
11 † pedibus altius tollere ædificia, Strabo lib. 5. quod factum refert, ne Vrbs Roma, magna mole ædificiorum, ruinis laboraret: & Nero Cæſar poſt incenſam Vrbem, dimenſis vicorum ordinibus, & viarum ſpatijs, ſtatuit, ne vltra perſcriptum ędificia tollerentur, vt refert idem Coraſ. loco ſupracitato num. 24. in fin. Traianus autem altitudinem ędificiorum perſcripſit pedibus lx. vt habetur apud Sex. Aurel. Victor. in eius vita. nouiſſimè autem Leo Imperator ex Græca lege extendit conceſſionem vſque ad centum pedes, dummodò non impediretur proſpectus maris: quapropter licet Vrbs ipſa Roma pręcipua tectorum altitudine fuerit antiquitus laudata,
12 in tantum vt nullius † Vrbis magnitudo in toto Orbe ei potuerit comparari, & de qua cecinit Virgil. lib. 1. Æneid.

Albaniq; patres, atque alta mœnia Romæ;

quo in loco videtur ad tectorum Romanorum altitudinem reſpexiſſe; attamen nouæ Vrbis conditor, aliam normam ædificantibus domos priuatas perſcribere debet, ſiquidem in Vr-
13 be munita, nulla † domus prominere debet, itaut oculis Vrbem ipſam fortè obſidentium, ſit expoſita, ac conſpicua; exinde enim faciliimè paratur exitium prædictæ Vrbi, teſtis eſt

Bura capta, cum ictu tormenti domus tugurium, quòd prominebat concidiſſet, nam Proceres Ciuitates, & alij Principes viri, qui in ea ad conſulendum coierant, extincti ſunt, refert Ioui. Hiſtor. lib. 44. & dum Galli Mediolanum Vrbem obſiderent Marcus Antonius Columna, & Camillus Triultius ſimili caſu periere; in alijs verò Vrbibus, in quibus ceſſat periculum huiuſmodi, altitudo ædium poteſt dimetiri iuxta ſenſum ædificantis, lege, & conſuetudine circumſcripta, vt ſupra dixi; vnde in pluribus Italiæ Vrbibus æditiſſimæ Turres viſuntur inter priuata ædificia, ex quibus datur intelligi egregijs Ciuibus aliquando laudi adſcriptum ſi turrem vnà cum domo erexiſſent, ex quibus ornatus Ciuitatis iucundior appareret ex illa turrium adiectione.

Illud tamen præcauendum eſt, ne ædificia priuata fiant pe-
14 nès † Palatium publicum, imò ſi facta forent deſtrui deberent, ne arcana publica, quæ fiunt in dicto loco, priuatis communicentur, vt reſcripto expreſſo cautum fuit per Honor. & Theodoſ. Impp. in l. quicumque, C. de operib. pub. quem textum adducit, & ſequitur Decian. in tractat. crimin. lib. 7. de reuelant. ſecret. cap. 17. num. 21.
15 tom. 2. Imò neque † iuxta Regiam Principis etiam in proprio ſolo cuipiam licet ædificare l. ędificia, C. eod. ne ſcilicet hinc incendij occaſio, vel inſidię parari poſſint publicæ domui, quem ſanè tex. dicit eſſe notab. Alberic. ibi, dicens ſe habuiſſe eum de facto, & ſingularem dicit Roman. in ſing. 710. eapropter Arcad. & Honor. Auguſti ad populum in l. vnica, C. de Campo Martio &c. in Cod. Theodoſ. lib. 14. ita reſcripſerunt; *Eos qui in Campo Martio caſas, ſeu tuguria collocare tentauerint, ſententia viri inluſtris P. F. ſpoliatos omnibus facultatibus tradi in perpetuum exilium*
16 *præcipimus*; porrò in † Campo Martio Comitia centuriata habebantur, & exercitus imperabatur, vt extat apud Gelli. lib. 15. cap. 27. id quòd videtur diſpoſitum quoque reſpectu murorum publicorum Ciuitatis, vt dictum fuit in vlt. cap. primi libri: non enim poteſt priuatus quiſpiam etiam in proprio ſolo ędificia conſtruere, niſi interiecta intercapedine xv. pedum l. ſi cui, & l. meniana, C. de ędific. priuat.

Sed quia latiſſimus eſt campus iuris, per quem occaſio ędificandi

ficandi domos poteſt diuagari, iccircò non alienum arbitror propoſitiones quaſdam examinare, quę in ſtruendis ędibus, vel reficiendis ſolent vt plurimum in iure controuerti.

Sciendum ergo, quod qui domum extruere molitur, priuſquam operi manum admoueat,
17 multa † expendere debet, & animaduertere, ſi modò domo ipſa cum poſteris tranquillè, tutò, ac diuturnè vti velit, prout commune eſſe votum omnium hominum, qui prudentia nituntur, dici poteſt; in primis igitur pręcipuum iudicij ſui acumen intendere debet circa ſalubritatem loci, in quo ædificium eſt inchoandum, vt quatuor elementa tamquam amica applaudeant, vt ſecurè citrà aduerſæ valetudinis periculum commorari poſſit; conſideret quoque, & intimè ſeruet tanquam genus generaliſſimum, vt in terra, & loco ditioni cuiuſpiam Principis Tiranni, & ſubditorum oppreſſoris nullum iaciat fundamentum, ne alioqui in arena, vt aiunt ædificet; quãdoquidem dominus ædificans poſt abſolutum opus per varios caſus tendit in periculum non vtendi fruendi domo ipſa, ſi-
28 quidem † Tiranni violenta dominatione ſubditos præmunt, nec vllo publico, & legitimo iure circumſcribi patiuntur eorum actus, itaut modo vnum, modo alterum ſubditum ſpolient, vt ſibi eorum bona arripiant, de quibus plura ſcripſit Luc. de Pen. in l. militares nu. 2. & 3. C. de Decur. lib. 10. & Io. Neuizan. inter conſ. feudalia Bruni conſ. 12. num. 98. ideò (vt cętera exempla ommittam) ſufficit referre factum illius Ducis Mediolani, qui vt Bemb. ſcribit lib. 2. cupiens addicere cuipiam ex ſuis domum, & fun-
19 dos † Ciuis Nouarienſis præmortui valdè fructuoſos, ipſum ad ſepulchrum citari fecit, & fratrem illius defuncti hęredem ſpoliauit per illam citationem ad ſepulchrum non minus ridiculam, quàm tirannicam, licet paucis interiectis annis pœnas dederit violentæ dominationis. Eligendus igitur erit locus ędificij ſtruendi ſub Principe, cui potiſſimum ſit cura fidelium ſubditorum, ne ſcilicet à potentioribus diuexentur, & ſub cuius feliciſſimo clypeo omnes liberè, ſecurè, ac quietè fruantur eorum fortunis, & laribus, & focis.

Inſuper quoque animaduertere debet, ſi locus vbi domum ſuam vult conſtruere erit obnoxius timori malorum ſpirituum

in

in dicto loco verſantium, ſiquidem in iure proditum extat, 20 quòd † inquilinus domus conductæ iuſtè recedere poteſt ab ea, timore malorum ſpirituum in ea habitantium, vt tenent Port. in tit. de locat. in fin. & Cagnol. in l. contractus nu. 55. ff. de reg. iur. & Carot. in ſuo tract. locat. parte 3. tit. de remiſſio. merced. num. 46. verum quia nonnulli putant inanem fortè eſſe huius timoris cauſam, cum inficientur hoſce ſpiritus malos in domibus obuerſari, ideò non alienum arbitror à præſenti materia demonſtrare, eiuſcemodi malos ſpiritus in domibus apparere, & ſubindè ex ijs iuſtam timoris cauſam incuti inhabitantibus, adeò quòd tuto in eis nequeant degere; etenim Gentili, & Chriſtianæ probatione compertum eſt, aliquos ſpiritus mortuorum effectualiter in domibus apparuiſſe: 21 nam † Plin. Iunior in ſuis epiſtolis ſcribit domum quandam fuiſſe Athenis, in qua nocte vmbra ingens, ac macilenta cathenarum ſtridore domum ipſam, quibus vincta videbatur replebat; propter quam rem cum nullus eam habitare auderet, ad exiguum pretium locatio illius erat redacta, donec Athenodorus Philoſophus Athenas profectus, allectus pretij vilitate pluſquam terreri poſſet ab eiuſcemodi phantaſmate, domum conduxit, perſpectaq; audacter vmbra, ca per domum ſecutus, vbi vidit in quo apparere deſiuerat, humum effodit, illicq; corpus cathenatum vmbræ ſimile, quæ apparuerat inuenit, vnde ſublato cadauere, horrore ipſo domium liberauit. Præterea idem Plinius lib. 7. de huiuſmodi apparitionibus ſic ſcribit; *Erat Libertus mihi non illiteratus, cum hoc minor frater eodem lecto quieſcebat, is viſus eſt cernere quendam in thoro reſidentem, admouentemq; capiti ſuo cultros, atque etiam ex ipſo vertice amputantem capillos, vbi illuxit, ipſe circa verticem tonſus, & capilli iacentes reperiuntur.* Sueton. quoque in vita Othonis cap. 7. ſcripſit, ea nocte, qua Otho Imperium ſuſcepit poſt Galbam eius iuſſu trucidatum per quietem pauefactus, gemitus magnos edidiſſe, repertusq; à concurſantibus humi antè lectum iacens per omnia piaculorum genera manes Galbæ, à quo deturbari, expelliq; ſe viderat propitiare, ſeu placare tentaſſe. Plautus quoque in Moſtellaria actu 2. inducit Tranionem ſenem referentem, audita noctu in ſomnis, & vi-

Digitized by Google

vigilantem in domo quadam, in qua 60. annis anteà occiſus fuerat hoſpes, quem mortuum ſic ore Tranionis inducit loquentem:

Ego Transmarinus hoſpes ſum Diapontius,
Hic habito, hæc eſt mihi dedita habitatio
Nam me in Acheruntem recipere Orcus noluit,
Quia præmaturè vita careo per fidem
Deceptus ſum, hoſpes hic me necauit, isq; me
Defodit inſepultum, clam ibidem in hiſce ædibus
Sceleſtus auri cauſa, nunc tu hic emigra
Scelestæ hæ ſunt ædes, impia eſt habitatio.

Hinc credunt Gentiles carentiam ſepulturæ mortuis obeſſe, adeoquod dicit Virgil. lib. 6. Æneid. quòd animæ corporum inſepultorum, donec ſepeliantur errant centum ann. circa fluuium infernalem, qui appellatur Cocitus, & circa Stigias Paludes, nec poſſunt infrà illud tempus tranſire ad optatas ſedes, ſecundum Poeticam fictionem; refert quoque Valer. Maxim. lib. 1. in tit. de Somnijs, de Simonide, qui cum manè ad litus deſcendiſſet, compertum in arenis cadauer, illicò ſepeliri mandauit, ob quòd in tantæ charitatis retributione à ſpiritu defuncti monitus, ne die ſequenti nauigaret, ipſo in terra manente, cæteri eius ſocij procellis perierunt maritimis.

Ex ſcriptis quoque Chriſtianorum, id luculenter euincitur, nam Lactant. Firmian. lib. 2. de orig. err. ſcribens de † Dæmonibus ſic ait: *Hi (vt dico) ſpiritus contaminati, ac perditi per omnem terram vagantur, & ſolatium perditionis ſuæ, perdendis hominibus operantur, itaque omnia inſidijs, fraudibus, erroribus complent, adhærent enim ſingulis hominibus, & omnes oſtiatim domos occupant, ac ſibi geniorum nomen aſſumunt, ſic enim Latino ſermone Dæmones interpretantur.* De vmbris quoque in domibus viſis in morte Domini noſtri Ieſu Chriſti teſtatur Act. Sinc. Sannaz. in eo carmine inſcripto, Lamentatio de morte Chriſti Domini ad mortales, vbi ſcribit:

22

Nec minus abruptis fama eſt exiſſe ſepulchris
Perq; vias erraſſe nouis ſimulachra figuris
Exitiasq; vmbras, medias vlulaſſe per Vrbes
Sub noctem, & notos quæſtu impleuiſſe penates.

Hinc & Alex. ab Alex. candidiſſimus Iuriſconſ. & ſcriptor in

ſuis

ſuis Genial. Dieb. lib. 5. cap. 22. pluribus exemplis comprobat vmbrarum illuſiones, ac tetras imagines noctu domos quaſdam inquietaſſe, & id quidem ſibi quoque accidiſſe teſtatur. Et Frater Bartholomeus Sibilla Monopolitanus peregrin. quæſt. cap. 3. primæ Decad. quæſt. 2.4. cap. An mortui aliquando apparuerunt? dicit ſe legiſſe in quodam rotulo, & inſtrumento veridico tranſmiſſo Summo Pontifici, & Cardinalibus tunc temporis apud Auenionem commorantibus, quod anno 1323. in quadam Ciuitate Galliarum, quidam Gulielmus de Coruo defunctus eſt, in cuius domo poſt eius obitum per octo dies, vox quædam flebilis, debilis, & horrida audita eſt à multis; qua voce vxor eius ſic perterrita fuit, vt in lecto decumberet, & preformidine quaſi moreretur, vnde accitis ad domum illam nonnullis Religioſis viris, gratia execrandi ſpiritum illum, varijs interrogationibus eorum, idem ſpiritus, qui ſe animam Gulielmi de Coruo aſſerebat, reſpondit, & quod in domo, & loco illo, eius anima propter offenſam matris, purgatorium particulare pati debebat per annos duos, niſi ſuffragatus pijs hominum viuentium orationibus liberaretur, indè poſt alias pias interrogationes ei factas, ſpiritus ille ſtatim euanuit, & velut quidam ventus exiuit, qui omnes aſtantes inſufflauit ad modum cuiuſdam debilis flatus, & ex tunc in dicta domo nihil auditum fuit. Mihi quoque retulerunt Pater, & Patruus Iureconſ. in hac Ciuitate Vtinenſi, eorum temporibus domum cuiuſdam nobilis, ex aſpectu vmbræ apparentis fuiſſe inquietatam, ac pluries voluiſſe inquilinum eam deſerere præ timore illius phantaſmatis: ſed tamen aliorum monitu miſſa pecunia ad celebratiſſimum Diuæ Mariæ Lauretanæ Templum, atque celebratis ibidem Miſſis pro anima eiuſdem vmbræ, totaliter euanuiſſe. Conſtat ergo euidenter, quod aliquando domus poſſunt pati aſpectum, & horrorem huiuſmodi vmbrarum, vt non immeritò conſideratio hæc fuerit adiecta, ne ædificanti domum oppoſitio hæc ſubſtantialiſſima obuerſetur.

Prætereà animaduertendum eſt in noua ædificatione ædium, & domorum, ne ſtruantur in
23 loco, per quem ædificanti † inuidia paretur, quæ poſſit tendere ad eius exitium, ſicuti

24 contigiſſet † Publio Valerio
Publicolæ, qui cum domum
ſuam in excelſiori loco conſtru-
xiſſet inſtar Arcis, ſeu Caſtri
habentem, ac populus Roma-
nus inuidia incitaretur, eam
neceſſe habuit diruere, & in in-
feriori loco collocare, quòd fa-
ciendo, quantum domo infe-
rior, tantùm gloria cæteris ſu-
perior euaſit, vt dicit Valer.
Maxim. lib. 4. tit. de animi mo-
deratione in princip. & Tit. Liu.
lib. 2. Decad. 1. Sic quoque cùm
Tit. Claud. Centimalus ædifi-
caſſet ædes ſuas in Cælio Mon-
te, & earum altitudo officeret
25 auſpicijs, iuſſu † augurum, fue-
runt demolitæ, vt conſtat ex
Cic. lib. 3. Offic. Euitanda enim
ſunt loca illa, quæ ſuſpectum
ædificium reddere poſſint: ple-
26 rumque enim † ex actu extrin-
ſeco declaratur animus agen-
tis, & odium cæterorum incur-
ritur ex inſolita qualitate ædi-
ficij, ſi ex eo veriſimilis ſuſpitio
oriri poteſt.

Sed quoniam ad materiam
ædium, plura in iure ſunt tra-
dita, quæ reſpiciunt earum de-
molitionem, neceſſariò ſunt ali-
qua perſtringenda, ex quo ma-
teria eſt frequens, & ſæpiſſimè
in facto contingit; ſciendum
ergò quòd licet ſit odioſum, &
prohibitum ædes deſtrui, in
tantum vt etiam pro debito pu-
blico non poſſit Officialis pu-
27 blicus † domum alicuius di-
ſcooperire, vt tegulas, tigna,
vel columnas habeat, & vendat
pro pignore, vt dicit Bart. in l.
nutu, §. fin. ff. de legat. 3. per il-
28 lum tex. nec ipſe † debitor poſ-
ſit domum ſic obligare, vt non
ſoluendo deſtruatur; quia
29 vbi † verſatur publicum inte-
reſſe, non poteſt pacto priuato-
rũ præiudicari. l. ius publicum,
ff. de pact. Bart. & alij in l. j. ff.
ſolut. matrim. & hoc ea ratio-
30 ne, quia † domus deſtructio
tendit in detrimentum, & de-
colorationem Ciuitatis; cuius
intereſt ędificia non deſtrui l. 2.
§. ſi quis neminem, & in l. fin. ff.
ne quid in loco publ. & Gloſ. in
§. preterea de pac. iur. firm. in
vſib. feud. attamen ſi ſubſit iu-
ſta cauſa, quæ reſpiciat deco-
31 rem Ciuitatis, puta † pro am-
pliando Forum, vel Plateas pu-
blicas, licitum videtur eas de-
moliri, l. præſcriptio, & l. ſi quã-
do, C. de oper. public. idem
quoque pro ampliando Eccle-
ſiam, vel Monaſterium; tunc
enim vicinus habens domum
cohærentem, cogitur eam ven-
dere, vt tradit Cępol. in tract.
ſeruit. tit. de ſepult. & Padill. in
l. altius, num. 21. C. de ſeruit. &
aqu. quia ſumma eſt ratio, quæ
pro

Digitized by Google

proReligione facit: datur enim
32 facultas prohibendi † vicino, ne altius ædificet domum vnde Monachi, vel Moniales videri poſſint ſecundum Couar. var. reſolut. lib. 3. cap. 14. quod tamen intelligitur de Eccleſia, ſeu Monaſterio principali, & formato, non autem de ædiculis, & ſocietatibus Confratrum, vt retulit fuiſſe deciſum Neapolis Vincent. de Franch. deciſ. 223.
33 Inſuper aliquando † demolitur reſpectu pœnæ, quæ propriè habet locum in eo, qui rebellauerit, vel conſpirauerit contra eius Principem: quia tunc non ſolum domus ſingulorum, ſed etiam tota Ciuitas, concurrente omnium conſenſu ad rebellandum, demolitur, & aratro ſubijcitur, prout refert Modeſtin. I. C. factum fuiſſe de Carthagine per Romanos in l. ſi vſusfructus Ciuitati, ff. quib. mod. vſusfruct. amittat. & de Vrbe Troiana per Græcos addit Gloſ. ibidem, & de Bononia, quòd fuerit ſubmiſſa aratro ſicut Carthago, licet ex gratia fuerit reædificata refert Anan. in cap. dilecti *il ſecondo*. poſt Abbat. de ſimon. Et de Brixia, quòd quandoq; fuerit ad hoc condemnata, licet talis pœna ex gratia fuerit remiſſa tradit Baiard. Parmenſ. in addit. ad Clar. quæſt. 16. num. 24. & 25. Et de hac propoſitione plenè quoque tangunt Luc. de Pen. in l. quiſquis col. 2. C. de pet. bon. ſublat. & Matth. de Afflict. in cap. 1. §. & bona committentium num. 19. ſpeciali tit. quæ ſunt Regal. in vſib. Feud. & quòd diximus in rebelle, extenditur aliquando ad delictum particulare, dummodò tamen in conſequentiam tendat contra publicam libertatem, vel ſit de atrociſſimis, prout videmus ex conſuetudine obſeruari: &
34 de † domo violantis pacem, quòd deſtruatur, ſancitum eſt in dicto §. præterea de pace iur.
35 firman. & de domo † hæretici, in qua inuentus fuerit prædicare, & pro latibulo, & receptaculo hæreticorum tenere, quòd debeat funditus euerti ſine ſpe reædificationis, probatur in quadam extrauaganti Feder. Imperatoris incip. Patarenorum, §. adijcimus, & in extrauag. Innocentij Quarti, quę incipit Statuimus, §. & domus illa, & §. domus autem, & plenè habetur in Directorio Inquiſitorum in verbo domus, &c.

Verum hæc demolitio ędium ob delictum non poteſt irrogari à Iudice inferiori citrà aſſen-
36 ſum, & † mandatum ſupremi

Principis, quia eſt de reſeruatis
in ſignum alti Imperij, quòd
Iudici inferiori nunquam intel-
ligitur communicatum l. j. C.
de falſ. monet. & domus ob de-
37 lictum † deſtructa, non poteſt
reædificari ſine Principis licen-
tia l. j. & 2. ff. de cadau. punit.
38 quia † pœnæ impoſitæ propter
delictum debent eſſe perpetuæ,
l. ſeruus. & ibi Cyn. C. de pœn.
Abb. in cap. ex litteris de con-
ſtit. & hoc caſu ſi prætendatur
reædificatio ſupplicatur Princi-
pi, vt gratioſè locum illum con-
cedat, ne Ciuitas ſic deturpata
remaneat, qui ex cauſa ſolet
concedere, ſiue hoc petat Ciui-
tas ratione publici ædificij eri-
gendi in loco deſtructo, ſiue ali-
quis de familia delinquentis no
uis meritis ergà Principem cu-
ret delere notam anteceſſoris,
quia ex demolitione domus
quodammodò afficiuntur &
39 poſteri videntes euulſam † do-
mum maiorum ſuorum, in qua
decefferunt progenitores, & in
qua eorum imagines, aut non
videre fixas, aut reuulſas videri
ſatis eſt lugubre, vt dicit Impe-
rator in l. lex quæ tutores, C. de
admin. tut.

Præterea dantur alij caſus in
Iure, quibus citrà pœnæ irroga-
40 tionem conceditur † demoli-
tio, qui tamen habent annexam
cauſam præciſæ neceſſitatis, ve-
luti ſi periculum incendij inter-
cedat, quo timeatur ne reliquæ
domus ruinam patiantur, tunc
41 enim † domus intermediæ lici-
tè deſtruuntur ad impediendũ,
ne vltrà progrediatur, l. ſi quis
fumo, §. quod dicitur, ff. ad leg.
42 Aquil. damnum † enim quòd
dicta domus ſentit, expenſis to-
tius viciniæ venit proportiona-
biliter ſarciendum ſecundum
Bart. in l. ſi alius, §. eſt, & alia,
ff. quod vi, aut clam. imò vici-
niam poſſe ad hoc compelli di-
xit apertè Bald. in l. ſi laboran-
te, §. 1. in fin. ff. ad leg. Rhod. de
iactu. & ad hoc confert ſingula-
ris deciſio Bar. in l. de vſu aquæ,
ff. de var. & extraordin. cognit.
43 vbi dicit † expenſam factam per
aliquem particularem de villa
occaſione hoſpitij præſtiti ar-
migeris tranſeuntibus in domo
ſua, eſſe reficiendam per alios
conuicinos, qui de iure ad hoc
poterunt compelli, ex quo id
tendit in cęterorum exonera-
tionem, qui ſunt in pari cauſa,
44 prout vidimus in hac † Prouin-
cia Fori Iulij pluries accidiſſe
in turmis militiæ equeſtris per
villas tranſeuntibus, quia ex-
hibita polizia expenſarum per
homines villarum cũ eorum iu-
ramento, & retaxata per Sindi-
cos curatium, habent refectio-
nem

nem à cęteris villis Prouinciæ, niſi expenſæ eſſent extraordinariæ, & per violentiam extortæ, quo caſu recurritur ad Præſidem, & turmę militum adſcribuntur ad partem mercenarij ſeruitij ex Decreto Excellentiſſimi Senatus Veneti.

Proinde ſicuti demolitio ædium dicitur odioſa, & fugienda, ita quoque reparatio, & re-
45 fectio † in bono Ciuitatis videtur fundata, ad cuius decorem tendunt ædificia reparari, ideò cautum eſt in iure, quod pro pecunia in reparationem neceſſariam ædium expoſita,
46 † creditor habeat tacitam hypothecam in domo reparata, l. creditor. ff. ſi certum pet. & l. j. ff. quib. mod. pign. vel hypoth. tac. contrahat. pro qua præfer-
47 tur † omnibus prioribus creditoribus etiam expreſſam hypothecam habentibus per tex. in l. interdum, ff. qui pot. in pig. habean. cum l. ſeq. quod quidem priuilegium extenditur, vt quis licet habeat materiã alieno ædificio iunctam agere non poſſit, & eam vendicare, vt de ædificio tollatur, ſiue ſint fuſtes, ſiue lapides, aut alia quæcumque materia ad ædificandum apta, ſicum in ſuo, inſt. de rer. diuiſio. contra regul. l. item actio. ff. de rei vendicat. & hoc quia Vrbs non debet deformari ruinis, nec tranſeuntes per vias damnificari, qui poſſunt
48 cogere dominum † ruinæ ad cauendum de damno infecto, l. j. §. ſumma cum vtilitate, ff. de his, qui deiece. vel effude. & in l. ad curatores, ff. de damn. infec. vbi dicitur, quòd quilibet intereſſatus, vel particulariter, vel ratione officij, id poteſt peragere, vt domus ruinoſa reparetur, non autem, quòd de nouo ædificetur l. ſingularum Vrbium, C. de ædif. priuat. niſi ta-
49 men † ſtatuto, vel conſuetudine loci, vel pacto ad nouam ędificationem obligaretur, vel ſuper domo deſtructa impoſita eſſet ſeruitus oneris ferendi, quo caſu teneretur reædificare l. eum debere columnam, ff. de ſeruit. vrban. præd. & ſi eſſent duo domini domus ruinoſæ, poſſent inſolidum cõueniri ratione periculi, & ruinæ ad reparandum, vel cogerentur domum vendere alicui, qui poſſet eam reparare, ne Ciuitas ex illa deſtructione, deturpetur, ſecundum Spec. in tit. de ſatiſdat. §. hoc quoque, verſic. circa hoc quæritur; & idem extenditur circa reparationem viæ ante ipſam domum ſecundum Cæpol. de ſeruitut. ruſtic. pręd. tit. ſetu. viæ q. 26. & quatenus ali-

quis

quis ex condominis ſolus expēdidiſſet, & alter refragaretur contributionem quotę ſibi tangentis, tunc opere perfecto, ex-
50 pendens † poterit intimare ſocio, vt in termino quattuor menſium ſoluat ſuam portionem cum debito intereſſe, & elapſo dicto termino, ille qui opus refecit, dominus efficitur rei reparatæ inſolidum per tex. in l. cum duobus, §. idem reſpondit, ſiue l. ſi fratres, ff. pro ſoc. & ibi hoc notat Bald. in ædific. communib. & Bart. in l. quominus in fin. ff. de fluminib. & quando domini domus ex impoſſibilitate non poſſent expendere in re-
51 fectionem, tunc per † adminiſtratores Ciuitatis poſſet prouideri, & reparari ipſis inuitis, conſulto tamen Principe, vel eius Præſide, & ſtatuto tempore per Iudicem ordinarium ad ſoluendum pretium expenſarum factarum, ſi ceſſarent in ſolutione, domus poterit ſubhaſtari, & vendi iuſto tamen pretio d. l. ad curatoris, & plenè tradit Specul. loco ſupracitato, & Barthol. Cępol. de ſeruit. vrban. præd. tit. 59. de refect. Cuſtodienda enim ſunt ædificia,
52 ne corruant de relicta: † facilis enim ædificiorum demonſtratur ruina, incolarum ſubtracta cuſtodia, & citò vetuſtatis decoctione reſoluitur, quòd hominum præſentia non tenetur, dixit Caſſiodor. lib. 4. variar. Et hinc cautum eſt in iure, quòd donatio quantumuis magnæ ſummæ in cauſam refectionis domorum, quæ incendio, vel
53 ruina ſunt † corruptę, vel conſumptę, non indiget inſinuatione per tex. in l. ſi quis pro redemptione, §. eandem, C. de donation. nec pecuniæ ob id donatę, ad alias cauſas, niſi ad re-
54 fectionem † erogari poſſunt per dictum tex. & ibi Bald. vbi hanc reddit, & ter repetit rationem: quia refectio reſpicit decus Vrbium, vt ibi per eum.

Poſtremò admonendi ſunt ædificantes domos, quod licet ex magnitudine, & pulchritudine ædificiorum inducatur op-
55 timum † medium probandi, quem eſſe magnanimum per tex. in l. in his, in fin. C. de pręd. naucul. attamen omninò cauere debent, ne incidant in exceſſum nimietatis: tecta enim ædificiorum priuatorum plus ſatis, quam ſumptus habere debent, ex Pomponij Attici ſententia: & nequaquam laude dignus reputatur is, qui Templa, & Prætoria ſumptibus priuatorum ædificiorum excellit, ex quo nihil priuatum in Ciuitate eſſe debet egregium, & magnificum,

cum, magis quam publica, vt dixit Charondas apud Stobeum in ſermoue de leg. & in cap. 17. Prouerb. vbi ponitur, quod is, qui altam facit domum, ſuam quærit ruinam: altitudine enim domorum comparatur periculum ventorum, & ipſius ædificantis depanperatio, ad quod adducitur Grecum carmen à doctiſſimo Alciat. in l. ædificia, ff. de verb. ſignif. quòd Latinè vertit:

Ædificare domos, multorum & paſcere ventres
Pauperiem in miſeram, prompta, frequensq; via eſt.

& propterea cum magnanimitas propriè conſiſtat inter temeritatem, & puſillanimitatem, monetur ædificans, vt optimè libratis viribus ſuis, & cunctis
56 rectè diſpoſitis quærat † gloriam non ex domo, ſed ex hoſpitalitate domus iuxtà not. per Guliel. de Bened. in Repet. cap. Rainutius. in verbo Domum, num. 14. vſque ad num. 22. par. prima de teſtam.

Explicit Liber Secundus.

DE

Digitized by Google

DE IVRE NOVÆ VRBIS condendæ, & incolendæ

LIBER TERTIVS,

In quo agitur de ijs, quæ præcipuè reſpiciunt frequentiam, & incrementum Vrbium, variæq; conſiderationes inſeruntur ad id non parum conferentes.

De dignitate Epiſcopali nouæ Vrbis. Caput Primum.

SVMMARIVM.

1 *Sedes Epiſcopalis denotat excellentiam Vrbis.*

2 *Eccleſiæ Epiſcopales, vel Archiepiſcopales, non poſſunt erigi ſine authoritate Summi Pontificis.*

3 *Ciuitas dicitur, & conſiſtit, licet Sede Epiſcopali careat.*

4 *Erectio Epiſcopatus, quæ iura tribuat loco, vbi erigitur?*

5 *Imperator poteſt erigere terram in Ciuitatem, licet in ea non extet Epiſcopus.*

6 *Papa, vel Imperator ſcribens alicui Caſtro ſub nomine Ciuitatis, ſtatim locus ille efficitur Ciuitas.*

7 *Franciſcus Sfortia Secundus Dux Mediolani terram Vigleuani in Ciuitatem erexit.*

8 *Vrbs Vtini in Prouincia Fori Iulij, cur inter nobiliores Italiæ Vrbes annumeretur, licet Epiſcopatu careat?*

9 *Ciuitas Aquileiæ, & Ciuitas Vtini ſunt adæquatæ, & coniunctæ Decreto ſuperioris, vt Ciuis vnius ſit Ciuis alterius.*

10 *Virtus termini ad quem fit æquiparatio, transfunditur in terminum æquiparatum.*

11 *Appellatione Prouinciæ, ſeu Patriæ, non comprehenditur Ciuitas Metropolitana in materia pœnali.*

12 *Ciuitas Vtini habet iura condendi leges, & vectigalia imponendi ſuis Ciuibus.*

13 *Cudere monetam eſt de Regalibus, quæ ſoli Principi dicuntur reſeruata.*

Di-

Digitized by Google

14 *Dignitas Epiſcopatus eſt quid ſeparatum ab eſſentia Ciuitatis.*

15 *Dignitas Epiſcopalis, quomodo amittatur per Ciuitatem?*

16 *Atrocior eſt iniuria, quæ fit ſuo ſuperiori, quam iniuria, quæ fit alteri.*

17 *Ciuitas, quæ priuatur dignitate Epiſcopali, retinet iura Ciuitatis quo ad temporalia.*

CONditor nouę Vrbis ſummum nomini ſuo, & Vrbi à ſe conditæ decus, & incremẽtum adijciet, ſi dignitatem Epiſcopalem in ipſa noua Vrbe collocari procuret; placuit enim pluribus vtriuſque claſſis Iuriſprudentibus, Vrbem illam, quæ titulo, & dignitate Epiſcopali non ſit decorata, non poſſe iure cenſeri, & appellari inter Ciuitates, quam propoſitionem firmare videntur pluribus Pontificijs, & Imperialibus ſanctionibus, & potiſſimum Leonis Imperatoris in l. vnaquæque, C. de epiſc. & cleric. vbi inquit, *Vnaquæque Ciuitas proprium Epiſcopum habeto.* & per tex. in cap. Saluator de præbend. in extrauag. comm. & hoc etiam tractatur in extrauag. iur. ciuil. qui ſint rebelles, & per Bart. & Luc. de Pen. in l. vnica, C. de metrop. Berit. lib. 11. & per Bald. in l. ſi in aliquam num. 2. ff. de off. Proconſ. & Legat. vbi vltrò citròq; diſputans, demum tenet, quod ſecundum communem vſum loquendi, Oppida quæ nunquam habuerunt Epiſcopum non dicuntur Ciuitates per excellentiam, & quod † ſignum potiſſimum excellentiæ eſt habere ſedem Epiſcopalem; & quod Summus Pontifex pro maximo dono concedit Oppidis hanc dignitatem, vt Papa Vrbanus Quintus egit ergà Montem Faliſci, quod de Oppido ſimplici in Ciuitatem erexit.

1

Hinc Imperator Iuſtinian. patriæ ſuæ Achrido præcipuum honorem habens, Archiepiſcopali eam dignitate decorauit, Eccleſiamq; ibi liberam, quæ ipſa ſibi caput eſſet cum plena poteſtate conſtituit, & primam Iuſtinianam mutato nomine vocauit, quemadmodum & in Inſula Cypro, poſtea ſecundam Iuſtinianam eandem Archiepiſcopalem parem ei cum Achrido, honorem tribuens, fecit in coniugis ſuæ Theodoræ inde ortæ honorem, Niceph. lib. 17. cap. 27. & fit mentio in Auth. de moder. Helenopont. in præfation. circa medium, & de tertia Iuſtiniana meminit in No-

uell. 131. quæ fuit Carthaginis Archiepiſcopali quoque dignitate inſignita; ea omnia tamen idem Imperator profitetur in dicta Nouell. 131. cap. 3. ſe feciſſe ſecundum ea, quæ definita ſunt à Sanctiſſimo Papa Vigilio, vnde intelligendum eſt Iuſtinianum procuraſſe erectiones illas ex Pontificali confirmatione, reditibusq; proprijs fundaſſe Eccleſias, quia ſancitum eſt quod † Eccleſiæ Epiſcopales, vel Archiepiſcopales non poſſunt erigi ſine authoritate Summi Pontificis cap. 34. mutationes 7. q. 1. ipſe enim aſſignat ſingulis Diœceſes, & Prouincias cap. 1. & 2. de conceſſ. præbend. in extrauagant. Ioann. xxij. & d. cap. Saluator in extrauag. communibus, & in cap. vnico de off. delegat. in d. extrauag. communibus.

2

Verum alij quoque magnæ authoritatis Iureconſulti contrariam ſecuti ſunt ſententiam, tenentes, † Ciuitatem dici, & eſſe poſſe, licet Sedem Epiſcopalem nõ habeat, Bart. & Alex. in l. 2. ff. de verb. ſignif. Bald. in l. ex hoc iure col. 3. in fin. ff. de iuſt. & iur. & idem Bald. in tit. de pac. Conſtant. & eſt tex. in cap. 1. de priuileg. & ibi Abb. is in primo notab. vbi adhoc multum notat illum textum, & reputat ſemper tenendum menti, & hanc opinionem amplectitur, & latè proſequitur Iaſ. in l. ſi hæres, §. victis num. 4. & 5. ff. de leg. 1. vbi viſus eſt ea moueri ratione, quia Epiſcopatus fuit creatus poſt aduentum Chriſti, tempore Apoſtolorum in Concilio publico, vt probatur in cap. olim. 96. diſt. primus enim ex ſacroſancto Apoſtolico cętu fuit Archiepiſcopus Hieroſolimitanus Diuus Iacobus Iuſtus. 66. diſt. cap. porrò. Ideo Epiſcopi ſunt Apoſtolorum ſucceſſores cap. in nouo. 21. diſt. & tamen ante Chriſti Domini noſtri aduentum erant Ciuitates d. l. ex hoc iure, & cap. cleros dicta 21. diſt. & poſt omnes hanc eandem opinionem tenuit ex profeſſo, eamq; iurium, & rationum authoritate locupletauit acutiſſimus Iuris indagator Rainal. Corſ. in ſuis indagat. iur. indagat. 3. lib. 3. & idem comprobat Hieron. de Monte in tract. de finib. regun. cap. 5. num. 4. & ibi per totum.

3

Pugnam autem hanc tot Iurisprudentum ego facilè conciliari poſſe exiſtimo; nam indubitatum eſt, † Summum Pontificem erigentem in loco aliquo Epiſcopatum continuò locum illum efficere Ciuitatem, & id quidẽ quoad iura, & priuilegia

4

ſpi-

Digitized by Google

ſpiritualia, quę alijs Ciuitatibus Epiſcopalibus competunt:
5 † Imperatorem autem poſſe locum Epiſcopatu carentem, creare Ciuitatem, quòad priuilegia. ſ. & iura temporalia, ac imperialia, prout copioſè enucleat, & ita firmat Paul. de Caſt. in repet. d. l. ex hoc iure, ff. de iuſt. & iur. & ſic viſus eſt innuere etiam Alex. in d. l. 2. ff. de verb. ſignif. & Luc. de Pen. in l. vnica circa fin. C. de metrop. Berit. lib. 11. & quamuis Theodoſ. Imperator in d. l. vnica, propter multas, iuſtasq; cauſas metropolitano nomine, ac dignitate, Ciuitatem Beritum exornauit; tamen ſtatutum illius legis vnicæ Pontifex non approbauit, vt patet diſt. 10. cap. 1. & refert, ac ſequitur idem Luc. de Pen. in d. l. vnica circa finem; ſicut & in alijs quibuſcumq; factis ſucceſſiuis tam Iuſtiniani Imperatoris quoad illas Vrbes ſuper relatas ex Niceph. quàm aliorum, eiuſcemodi Canonis ſanctio extendit vires ſuas quò ad delationem iuris, & dignitatis ſpiritualis, cum ſit lex vniuerſalis.

In tantum autem operatur authoritas Pontificia, & Imperialis, vt Ciuitas ex hoc ſolo efficiatur,
6 † ſi Papa, vel Imperator ſcribat cuipiam Caſtro ſub nomine Ciuitatis, ſecundum doctrin. Innoc. in cap. cum ab Eccleſiarum col. 1. in fin. ſuper Gloſ. magna. verſic. item hoc ipſo quòd Princeps, & ibidem Ioan. Andreas de off. ordin. & idem probat Bart. in d. l. vnica, & ibi cæteri, & in extrauag. qui ſint rebelles, in verbo Lombardiæ, & refert, ac ſequitur Decian. in conſ. 93. num. 7. vol. 5. & præter iam dictos ita etiam tenuit Rainald. d. indagat. 3. num. 11. & 12. quo in loco affert exemplum Corrigij patriæ ſuæ, ad quam ſcripſit Ferdinandus olim Imperator Auguſtus, vti ad Ciuitatem, licet Epiſcopo careat; quin etiam id, quod de Imperatore ſcripſit Paul. de Caſtr. in d. l. ex hoc iure, & alij doct. vtique militare videtur in Principe habente in eius dominio iura Imperatoris, & non recognoſcente ſuperiorem, prout de DD. Venetis iure merito dici poteſt, quos Regum inſtar appellat idem Paul. de Caſtr. in dict. l. ex hoc iur. numero 17. imò eorum Rempub. tantum poſſe in ſuo Statu, quãtum Imperator in ſuo, vltrà alios latè comprobauit Peregrin. in ſuo tract. de fideicomm. tit. 23. num. 14. per iura, & authoritates ibi amplè congeſtas, & alibi per DD. in ſexcentis,

vt ita dicam, locis.

Inſuper concluſio prædicta, comprobatur (vt alia omittam)
7 † exemplo Franciſci Sfortiç Ducis olim Mediolani, qui terram Vigleuani prius ſuppoſitam Ciuitati Nouariæ, creauit Ciuitatem, concedendo eidem maiorem Magiſtratum in ipſa terra; ſuper qua creatione reſpectu præiudicij per Nouarienſes inde prætenſi in indiuiduo conſultus, reſpondit Plot. Nouarienſ. in conſ. 53. num. 4. per totum: tametſi Ciuitas ipſa Vigleuani poſt illius erectionem ex terra in Ciuitatem, fuerit quoque Epiſcopali dignitate aucta.

Modò ego ex præmiſſis excitatus non abs re fore exiſtimo, ſi conſtanter inhæream, Perilluſtrem Ciuitatem Vtini Patriam meam dilectiſſimam, iure optimo in Albo Nobilium Italiæ Ciuitatum eſſe adſcribendam, licet Epiſcopatu careat; idq; innumeris planè ſuadentibus rationibus, pleno calamo iamdiù ab alijs euulgatis, & publica Annalium fide communitis, ex quibus paucas tantum decerpam. Porrò quod
8 † Vtinum ſit Ciuitas inſpectis tum iuribus ſpiritualibus, tum temporalibus, quibus à pluribus ſæculis citrà fuit, & adhuc eſt exornata, hoc luculẽter euincitur ex eo, quòd antiquitus tẽpore Caroli Magni, & Othonis Primi Impp. Occidentalium Vrbs iſta fuit Epiſcopali dignitate conſpicua, prout declarant priuilegia antiquiſſima in loco publico Ciuitatis, & à publicis perſonis ſumma fide cuſtodita, & teſtantur quoque Chronicæ Prouinciales, quibus plena fides adhibetur, vt probat Felin. in cap. ex parte in fin. de reſcrip. Imò dici poteſt, Vtinum eſſe Ciuitatem verè inſignem, cum per immemorabilem annorum fluxum Illuſtriſſimi, & Reuerẽdiſſimi DD. Patriarchę Aquileienſes, & eorum Vicarij Generales habuerint, & habeant in hac Ciuitate eorum ſedem, & Forum cauſarum omnium ſpiritualium, ac etiam temporalium in locis eiſdem ſubiectis, prout notorium eſt rei permanentis; idq; probatum eſt hoc vno etiam nomine, quod
9 † Bertoldus olim Ix v. Patriarcha iam 400. ann. Ciuitatem Aquileienſem ob cęli inclementiam Vtinenſi Vrbi ità coniunxerat, vt vtriuſque Ciuitatis cenſeretur Ciuis, ac vtrique communibus potirentur priuilegijs teſte Ioann. Candido I. C. & Hiſtorico percelebri in ſuis Comment. Aquil. lib. 5. quod

quod & Butrij authoritate recte id factum comprobat, & hodiernis temporibus etiam ſeruatur: Beatus item Bertrandus Patriarcha Aquileienſis lxxij. reliquias veteris Aquileiæ iam penè inter rudera iacentis Vtinum transferre cenſuerat, in tantum, vt abolito prorſus Vtinenſis Vrbis nomine, noua Aquileia Vrbs ipſa nuncuparetur, ſed morte interceptus, votum id non impleuit, vt affirmat idem Candid. lib. 7. Si igitur à tot iam ſeculis citrà, Vrbs Vtinenſis fuit adæquata Vrbi Aquileienſi, certiſſimi iuris eſt, quod per illam adæquationem omnes prærogatiuæ, & commoda, quæ vni Ciuitati competebant in alteram fuere tranſlata, & transfuſa l. princeps, ff. de legib. l. maximum vitium, C. de lib. præter. Bart. in l. 3. §. ſi emancipatus filius, de bonor. poſſ. ſecund. tab. quem refert, & ſequitur Bald. in l. ſi Ruffinus, ff. de teſtam. milit. & ſcribentes fere omnes in l. j. ff.
10 de legat. 1. † Virtus enim termini ad quem fit æquiparatio, transfunditur in terminum æquiparatum ſecundum Bart. in d. l. j. num. 1. & 2. ff. de leg. 1. Cum ergò Ciuitas Aquileiæ Iuſtiniani Imperatoris teſtimonio in Auth. de Prętor. Paphlagon. in præfat. collat. 4. fuerit omnium ſub Occidentem Vrbium maxima, & planè Regia, eaq; fuerit Vtinenſi Vrbi adæquata, & coniuncta, neceſſariò dicendum eſt Vrbē Vtinenſem inter inſigniores Italiæ Vrbes locari debere, prout eam ita nominauit Ancharan. celebris Canoniſta tanquam locum inſignem, & notabilem, in Clem. & ſi principalis num. 2. de reſcript. iam dictis quoque ſuffragatur, quod in ea ipſa Ciuitate vti Metropoli, & capite totius Prouinciæ Fori Iulij, continuatè reſederint, & reſideant Illuſtriſſimi Præſides, ſeu vt vocant Locumtenentes vice, & nomine Reipublicæ Venetæ ab anno 1420. citrà; quapropter ſæpè etiam in facto contigit, & vidi practicari, reum capitalis criminis exilio totius Prouinciæ Fori Iulij bannitum, nō expreſſa nominatim, & ſpeciatim Ciuitate Vtini, in qua reſidet Pręſes Prouinciæ, & mox in ea repertum, & captum, non poſſe pœna indicta puniri, ſed inde relaxandum, hac vna potiſſi-
11 mum ratione, quod † appellatione Prouinciæ, ſeu Patriæ, aut Diœceſis, alteriusvè ſimilis nominis vniuerſalis comprehendentis quidquid eſt intrà confinia, non comprehenditur Ciuitas,

uitas, quæ ſit caput illius vniuerſi nominati, & hoc maximè in materia reſtringibili, pœnali, aut aliter odioſa, vt voluit gloſ. in cap. accepimus, in verbo Eccleſia in fin. extrà de ætat. & qualita. & ita in terminis Compoſtellan. in cap. Abbatem de reſcript. Archid. in cap. quamuis *il primo*, de præbend. in 6. Imol. in cap. Rodulphus in Gloſ. j. extrà de reſcript. per illum tex. opt. eandem concluſionem firmant Hoſt. Ioan. Andr. Anton. de Butr. & Gem. in d. cap. Rodulphus, & ibidem Abb. num. 5. vbi dicit hanc eſſe communem opinionem, quam etiam pleniſſimè confirmat ibidem Felin. num. 8. dicens paucos admodum habere contradicentes.

11 † Fauet quoque eiuſdem Ciuitatis nomini, ac dignitati, quod antiquitus, & æuo noſtro habuit, & habet authoritatem condendi leges, quæ authoritas dicitur de reſeruatis Principi in ſignum ſupremæ facultatis, l. 2. §. pen. ff. de orig. iur. extat enim ſuper hoc peculiaris ſententia Sereniſſimi olim Antonij Venerij Principis Veneti, qui ſelectus arbiter intra dictam Ciuitatem, & tunc temporis Patriarcham Aquileienſem, ius eſſe Ciuitati cōdendi leges pronũtiauit, vt habetur in Annalibus Ciuitatis 21. Februarij 1392. & refert Rubeu. Vtinenſ. conſ. 1. nu. 6. vol. 1.

Habuit quoque, & habet ipſa Ciuitas ius imponendi noua vectigalia, & vetera tollendi, idq; ex conceſſione Raimundi Turriani Patriarchæ Aquileienſis facta Vrbi Vtinenſi anno 1291. 2. Octobris in ſolatium Ciuium amiſſorum in bello Mediolanenſi, geſto per ipſum Patriarcham pro reſtitutione familiæ ſuæ ad Principatum, quæ conceſſio hactenus integra, & illibata ſeruatur ab inclito Principe noſtro, prout refert quoque idem Rube. in dict. conſ. 1. nu. 61. & extant quoque plura priuilegia, quæ idipſum confirmant in publicis libris Ciuitatis regeſta.

Demum gloriatur hæc Ciuitas, quod antiquitus in ea cudebatur moneta Patriarchalis cum conſilio, & authoritate Ciuitatis, vt publica Annalium
13 teſtantur monumenta; † cudere autem monetam eſt de Regalibus, quæ pariter ſoli Principi dicuntur reſeruata cap. 1. verſic. monetæ, quæ ſint Regal. in vſib. Feudor. Bald. in l. ſi quis *la ſeconda*. C. de falſ. monet. vbi dicit, quod non tantum falſificans monetam Principis, ſed

etiam

etiam monetam Ciuitatis ſuæ, incidit in crimen læſæ Maieſtatis, & refert Decian. in tract. crimin. cap. 23. de falſ. monet. crimine, in princ. tom. 2.

Hinc Romani veteres magni honoris inſtar putauerunt, nonnullis Ciuitatibus concedere, quod in eis forent officinæ Cuſoriæ, quæ Argirocopia vocaban[t], prout in Ciuitate Lugdun[i] in Gallia, & in Ciuitate Apolloniæ in Epiro, vt legitur apud Budę. de Aſſe. lib. 5. & refert idem Decian. in cap. 24. de atrocit. & ſing. crim. fal. mon. num. 4. eodem tom. 2. & non procul ab hiſce temporibus in Meſſana Vrbe inclita Siciliæ ex ſpeciali priuilegio Regis moneta cuditur, vt habetur in hiſtor. Sicula Decad. 1. lib. 2. & Summi Pontifices Regiam Ciuitatem Bononiæ hoc inſigni priuilegio exornarunt, & Sereniſſimi Magni Etruriæ Duces Ciuitatem Piſarum honore cudendæ monetæ decoratam eſſe voluerunt, quod, & in ampliſſima Ciuitate Mediolani ex priuilegio Regio, & in alijs quoque ex inſignioribus Italię Vrbibus ex conceſſione eorum Principum vſu receptum videmus.

Et licet Sereniſſimus Princeps noſter poſt voluntariam Prouinciæ deditionem in Regia eius Vrbe Veneta tantum ius cudendæ monetę eſſe voluerit, nihilominus Vrbs Vtini iure merito honorari debet in memoriam præcedentis dignitatis, quandoquidem, & I.C. in l. fin. ff. de Decurion. dixerit, quod qui deſijt eſſe Decurio Ciuitatis, non poteſt illo iure torqueri in memoriam prioris dignitatis, & in ſimili firmat Bart. per illum tex. in l. ij. C. de aduoc. diuerſ. iud. Hinc eſt quod qui ſemel fuit Abbas, & depoſuit officium ſine eius culpa, obtinet primum locum in Choro, & in Conuentu poſt Abbatem, in memoriam priſtinæ dignitatis, ſecundum Ioannem de Lignan. in Clement. ne in agro, & ibi Imol. in vlt. q. de ſtat. Monach. Et ei qui ſemel fuit Legatus, vel Ambaſciator ſemper debetur reuerentia in memoriam priſtinæ Legationis ſecundum Specul. in tit. de Legat. §. finitur in fin. & latè comprobat Iaſ. in l. ſi ita ſtipulatus fuero, §. Chriſogonus, nu. 27. ff. de verb. obligat.

Ex his ergò ſatis probari poteſt, quod Ciuitas, & nobilis, & frequens ſine Epiſcopo conſi-
14 ſtit: quia † dignitas Epiſcopatus videtur quid ſeparatum ab eſſentia Ciuitatis, prout placuit quoque Abbat. & Dec. qui latè

quis ex condominis ſolus expédidiſſet, & alter refragaretur contributionem quotę ſibi tangentis, tunc opere perfecto, ex-
50 pendens † poterit intimare ſocio, vt in termino quattuor menſium ſoluat ſuam portionem cum debito intereſſe, & elapſo dicto termino, ille qui opus refecit, dominus efficitur rei reparatæ inſolidum per tex. in l. cum duobus, §. idem reſpondit, ſiue l. ſi fratres, ff. pro ſoc. & ibi hoc notat Bald. in ædific. communib. & Bart. in l. quominus in fin. ff. de fluminib. & quando domini domus ex impoſſibilitate non poſſent expendere in re-
51 fectionem, tunc per † adminiſtratores Ciuitatis poſſet prouideri, & reparari ipſis inuitis, conſulto tamen Principe, vel eius Præſide, & ſtatuto tempore per Iudicem ordinarium ad ſoluendum pretium expenſarum factarum, ſi ceſſarent in ſolutione, domus poterit ſubhaſtari, & vendi iuſto tamen pretio d. l. ad curatoris, & plenè tradit Specul. loco ſupracitato, & Barthol. Cępol. de ſeruit. vrban. præd. tit. 59. de refect. Cuſtodienda enim ſunt ædificia,
52 ne corruant de relicta: † facilis enim ædificiorum demonſtratur ruina, incolarum ſubtracta cuſtodia, & citò vetuſtatis decoctione reſoluitur, quòd hominum præſentia non tenetur, dixit Caſſiodor. lib. 4. variar. Et hinc cautum eſt in iure, quòd donatio quantumuis magnæ ſummæ in cauſam refectionis domorum, quæ incendio, vel
53 ruina ſunt † corruptę, vel conſumptę, non indiget inſinuatione per tex. in l. ſi quis pro redemptione, §. eandem, C. de donation. nec pecuniæ ob id donatę, ad alias cauſas, niſi ad re-
54 fectionem † erogari poſſunt per dictum tex. & ibi Bald. vbi hanc reddit, & ter repetit rationem: quia refectio reſpicit decus Vrbium, vt ibi per eum.

Poſtremò admonendi ſunt ædificantes domos, quod licet ex magnitudine, & pulchritudine ædificiorum inducatur op-
55 timum † medium probandi, quem eſſe magnanimum per tex. in l. in his, in fin. C. de præd. naui cul. attamen omninò cauere debent, ne incidant in exceſſum nimietatis: tecta enim ædificiorum priuatorum plus ſatis, quam ſumptus habere debent, ex Pomponij Attici ſententia: & nequaquam laude dignus reputatur is, qui Templa, & Prætoria ſumptibus priuatorum ædificiorum excellit, ex quo nihil priuatum in Ciuitate eſſe debet egregium, & magnificum,

cum, magis quam publica, vt dixit Charondas apud Stobæum in ſermone de leg. & in cap. 17. Prouerb. vbi ponitur, quod is, qui altam facit domum, ſuam quærit ruinam: altitudine enim domorum comparatur periculum ventorum, & ipſius ædificantis depauperatio, ad quod adducitur Græcum carmen à doctiſſimo Alciat. in l. ædificia, ff. de verb. ſignif. quòd Latinè vertit:

Ædificare domos, multorum & paſcere ventres
Pauperiem in miſeram, prompta, frequensq; via eſt.

& propterea cum magnanimitas propriè conſiſtat inter temeritatem, & puſillanimitatem, monetur ædificans, vt optimè libratis viribus ſuis, & cunctis
56 rectè diſpoſitis quærat † gloriam non ex domo, ſed ex hoſpitalitate domus iuxta not. per Guliel. de Bened. in Repet. cap. Rainutius. in verbo Domum, num. 14. vſque ad num. 22. par. prima de teſtam.

Explicit Liber Secundus.

DE

DE IVRE NOVÆ VRBIS condendæ, & incolendæ

LIBER TERTIVS,

In quo agitur de ijs, quæ præcipuè reſpiciunt frequentiam, & incrementum Vrbium, variæq; conſiderationes inſeruntur ad id non parum conferentes.

De dignitate Epiſcopali nouæ Vrbis. Caput Primum.

SVMMARIVM.

1 *Sedes Epiſcopalis denotat excellentiam Vrbis.*

2 *Eccleſiæ Epiſcopales, vel Archiepiſcopales, non poſſunt erigi ſine authoritate Summi Pontificis.*

3 *Ciuitas dicitur, & conſiſtit, licet Sede Epiſcopali careat.*

4 *Erectio Epiſcopatus, quæ iura tribuat loco, vbi erigitur?*

5 *Imperator poteſt erigere terram in Ciuitatem, licet in ea non extet Epiſcopus.*

6 *Papa, vel Imperator ſcribens alicui Caſtro ſub nomine Ciuitatis, ſtatim locus ille efficitur Ciuitas.*

7 *Franciſcus Sfortia Secundus Dux Mediolani terram Vigleuani in Ciuitatem erexit.*

8 *Vrbs Vtini in Prouincia Fori Iulij, cur inter nobiliores Italiæ Vrbes annumeretur, licet Epiſcopatu careat?*

9 *Ciuitas Aquileiæ, & Ciuitas Vtini ſunt adæquatæ, & coniunctæ Decreto ſuperioris, vt Ciuis vnius ſit Ciuis alterius.*

10 *Virtus termini ad quem fit æquiparatio, transfunditur in terminum æquiparatum.*

11 *Appellatione Prouinciæ, ſeu Patriæ, non comprehenditur Ciuitas Metropolitana in materia pœnali.*

12 *Ciuitas Vtini habet iura condendi leges, & vectigalia imponendi ſuis Ciuibus.*

13 *Cudere monetam eſt de Regalibus, quæ ſoli Principi dicuntur reſeruata.*

Di-

14 *Dignitas Epiſcopatus eſt quid ſeparatum ab eſſentia Ciuitatis.*

15 *Dignitas Epiſcopalis, quomodo amittatur per Ciuitatem?*

16 *Atrocior eſt iniuria, quæ fit ſuo ſuperiori, quam iniuria, quæ fit alteri.*

17 *Ciuitas, quæ priuatur dignitate Epiſcopali, retinet iura Ciuitatis quò ad temporalia.*

CONditor nouę Vrbis ſummum nomini ſuo, & Vrbi à ſe conditæ decus, & incremẽtum adijciet, ſi dignitatem Epiſcopalem in ipſa noua Vrbe collocari procuret; placuit enim pluribus vtriuſque claſſis Iuriſprudentibus, Vrbem illam, quæ titulo, & dignitate Epiſcopali non ſit decorata, non poſſe iure cenſeri, & appellari inter Ciuitates, quam propoſitionem firmare videntur pluribus Pontificijs, & Imperialibus ſanctionibus, & potiſſimum Leonis Imperatoris in l. vnaquæque, C. de epiſc. & cleric. vbi inquit, *Vnaquæque Ciuitas proprium Epiſcopum habeto*. & per tex. in cap. Saluator de præbend. in extrauag. comm. & hoc etiam tractatur in extrauag. iur. ciuil. qui ſint rebelles, & per Bart. & Luc. de Pen. in l. vnic1, C. de metrop. Berit. l. b. 11. & per Bald. in l. ſi in aliquam num. 2. ff. de off. Proconſ. & Legat. vbi vitrò citròq; diſputans, demum tenet, quod ſecundum communem vſum loquendi, Oppida quæ nunquam habuerunt Epiſcopum non dicuntur Ciuitates per excellentiam, & quod † ſignum potiſſimum excellentiæ eſt habere ſedem Epiſcopalem; & quod Summus Pontifex pro maximo dono concedit Oppidis hanc dignitatem, vt Papa Vrbanus Quintus egit ergà Montem Faliſci, quod de Oppido ſimplici in Ciuitatem erexit.

1

Hinc Imperator Iuſtinian. patriæ ſuæ Achrido præcipuum honorem habens, Archiepiſcopali eam dignitate decorauit, Eccleſiamq; ibi liberam, quæ ipſa ſibi caput eſſet cum plena poteſtate conſtituit, & primam Iuſtinianam mutato nomine vocauit, quemadmodum & in Inſula Cypro, poſteà ſecundam Iuſtinianam eandem Archiepiſcopalem parem ei cum Achrido honorem tribuens, fecit in coniugis ſuæ Theodoræ indè ortæ honorem, Niceph. lib. 17. cap. 27. & fit mentio in Auth. de theoder. Helenopont. in præfation. circa medium, & de tertia Iuſtiniana meminit in No-

Gg uell.

uell. 1 3 1. quæ fuit Carthaginis Archiepiſcopali quoque dignitate inſignita; ea omnia tamen idem Imperator profitetur in dicta Nouell. 131. cap. 3. ſe feciſſe ſecundum ea, quæ definita ſunt à Sanctiſſimo Papa Vigilio, vnde intelligendum eſt Iuſtinianum procuraſſe erectiones illas ex Pontificali confirmatione, reditibusq; proprijs fundaſſe Eccleſias, quia ſancitum eſt quod † Eccleſiæ Epiſcopales, vel Archiepiſcopales non poſſunt erigi ſine authoritate Summi Pontificis cap. 34. mutationes 7. q. 1. ipſe enim aſſignat ſingulis Diœceſes, & Prouincias cap. 1. & 2. de conceſſ. præbend. in extrauagant. Ioann. xxij. & d. cap. Saluator in extrauag. communibus, & in cap. vnico de off. delegat. in d. extrauag. communibus.

2 tum eſt quod † Eccleſiæ

Verum alij quoque magnæ authoritatis Iureconſulti contrariam ſecuti ſunt ſententiam, tenentes, † Ciuitatem dici, & eſſe poſſe, licet Sedem Epiſcopalem nõ habeat, Bart. & Alex. in l. 2. ff. de verb. ſignif. Bald. in l. ex hoc iure col. 3. in fin. ff. de iuſt. & iur. & idem Bald. in tit. de pac. Conſtant. & eſt tex. in cap. 1. de priuileg. & ibi Abbas in primo notab. vbi adhoc multum notat illum textum, & reputat ſemper tenendum menti, & hanc opinionem amplectitur, & latè proſequitur Iaſ. in l. ſi hæres, §. victis num. 4. & 5. ff. de leg. 1. vbi viſus eſt ea moueri ratione, quia Epiſcopatus fuit creatus poſt aduentum Chriſti, tempore Apoſtolorum in Concilio publico, vt probatur in cap. olim. 96. diſt. primus enim ex ſacroſancto Apoſtolico cętu fuit Archiepiſcopus Hieroſolimitanus Diuus Iacobus Iuſtus. 66. diſt. cap. porrò. Ideo Epiſcopi ſunt Apoſtolorum ſucceſſores cap. in nouo. 21. diſt. & tamen ante Chriſti Domini noſtri aduentum erant Ciuitates d. l. ex hoc iure, & cap. cleros dicta 21. diſt. & poſt omnes hanc eandem opinionem tenuit ex profeſſo, eamq; iurium, & rationum authoritate locupletauit acutiſſimus Iuris indagator Rainal. Corſ. in ſuis indagat. iur. indagat. 3. lib. 3. & idem comprobat Hieron. de Monte in tract. de finib. regun. cap. 5. num. 4. & ibi per totum.

3 tenentes, † Ciuitatem dici

Pugnam autem hanc tot Iuriſprudentum ego facilè conciliari poſſe exiſtimo; nam indubitatum eſt, † Summum Pontificem erigentem in loco aliquo Epiſcopatum, continuò locum illum efficere Ciuitatem, & id quidẽ quoad iura, & priuilegia

4 bitatum eſt, † Summum

ſpi-

ſpiritualia, quę alijs Ciuitatibus Epiſcopalibus competunt:
5 † Imperatorem autem poſſe locum Epiſcopatu carentem, creare Ciuitatem, quòad priuilegia.ſ.& iura temporalia, ac imperialia, prout copiosè enucleat, & ita firmat Paul. de Caſt. in repet. d. l. ex hoc iure, ff. de iuſt. & iur. & ſic viſus eſt innuere etiam Alex. in d.l.2.ff. de verb. ſignif. & Luc. de Pen. in l. vnica circa fin. C. de metrop. Berit. lib. 11. & quamuis Theodoſ. Imperator in d. l. vnica, propter multas, iuſtasq; cauſas metropolitano nomine, ac dignitate, Ciuitatem Beritum exornauit; tamen ſtatutum illius legis vnicæ Pontifex non approbauit, vt patet diſt. 10. cap. 1. & refert, ac ſequitur idem Luc. de Pen. in d. l. vnica circa finem; ſicut & in alijs quibuſcumq; factis ſucceſſiuis tam Iuſtiniani Imperatoris quoad illas Vrbes ſuper relatas ex Niceph. quàm aliorum, eiuſcemodi Canonis ſanctio extendit vires ſuas quò ad delationem iuris, & dignitatis ſpiritualis, cum ſit lex vniuerſalis.

In tantum autem operatur authoritas Pontificia, & Imperialis, vt Ciuitas ex hoc ſolo ef-
6 ficiatur, † ſi Papa, vel Imperator ſcribat cuipiam Caſtro ſub nomine Ciuitatis, ſecundum doctrin. Innoc. in cap. cum ab Eccleſiarum col. 1. in fin. ſuper Gloſ. magna. verſic. item hoc ipſo quòd Princeps, & ibidem Ioan. Andreas de off. ordin. & idem probat Bart. in d. l. vnica, & ibi cæteri, & in extrauag. qui ſint rebelles, in verbo Lombardiæ, & refert, ac ſequitur Decian. in conſ. 93. num. 7. vol. 5. & præter iam dictos ita etiam tenuit Rainald. d. indagat. 3. num. 11. & 12. quo in loco affert exemplum Corrigij patriæ ſuæ, ad quam ſcripſit Ferdinandus olim Imperator Auguſtus, vti ad Ciuitatem, licet Epiſcopo careat; quin etiam id, quod de Imperatore ſcripſit Paul. de Caſtr. in d. l. ex hoc iure, & alij doct. vtique militare videtur in Principe habente in eius dominio iura Imperatoris, & non recognoſcente ſuperiorem, prout de DD. Venetis iure merito dici poteſt, quos Regum inſtar appellat idem Paul. de Caſtr. in dict. l. ex hoc iur. numero 17. imò eorum Rempub. tantum poſſe in ſuo Statu, quantum Imperator in ſuo, vltrà alios latè comprobauit Peregrin. in ſuo tract. de fideicomm. tit. 23. num. 14. per iura, & authoritates ibi amplè congeſtas, & alibi per DD. in ſexcentis,

vt ita dicam, locis.

Inſuper concluſio prædicta comprobatur (vt alia omittam)
7 † exemplo Franciſci Sfortię Ducis olim Mediolani, qui terram Vigleuani prius ſuppoſitam Ciuitati Nouariæ, creauit Ciuitatem, concedendo eidem maiorem Magiſtratum in ipſa terra, ſuper qua creatione reſpectu præiudicij per Nouarienſes indè prætenſi in indiuiduo conſultus, reſpondit Plot. Nouarienſ. in conſ. 53. num. 4. per totum: tametſi Ciuitas ipſa Vigleuani poſt illius erectionem ex terra in Ciuitatem, fuerit quoque Epiſcopali dignitate aucta.

Modò ego ex præmiſſis excitatus non abs re fore exiſtimo, ſi conſtanter inhæream, Perilluſtrem Ciuitatem Vtini Patriam meam dilectiſſimam, iure optimo in Albo Nobilium Italiæ Ciuitatum eſſe adſcribendam, licet Epiſcopatu careat; idq; innumeris planè ſuadentibus rationibus, pleno calamo iamdiù ab alijs euulgatis, & publica Annalium fide communitis, ex quibus paucas tantum decerpam. Porrò quod
8 † Vtinum ſit Ciuitas inſpectis tum iuribus ſpiritualibus, tum temporalibus, quibus à pluribus ſæculis citrà fuit, & adhuc eſt exornata, hoc luculētet euincitur ex eo, quòd antiquitus tēpore Caroli Magni, & Othonis Primi Impp. Occidentalium Vrbs iſta fuit Epiſcopali dignitate conſpicua, prout declarant priuilegia antiquiſſima in loco publico Ciuitatis, & à publicis perſonis ſumma fide cuſtodita, & teſtantur quoque Chronicæ Prouinciales, quibus plena fides adhibetur, vt probat Felin. in cap. ex parte in fin. de reſcrip. Imò dici poteſt, Vtinum eſſe Ciuitatem verè inſignem, cum per immemorabilem annorum fluxum Illuſtriſſimi, & Reuerēdiſſimi DD. Patriarchę Aquileienſes, & eorum Vicarij Generales habuerint, & habeant in hac Ciuitate eorum ſedem, & Forum cauſarum omnium ſpiritualium, ac etiam temporalium in locis eiſdem ſubiectis, prout notorium eſt rei permanentis; idq; probatum eſt hoc vno etiam nomine, quod
9 † Bertoldus olim 1 x v. Patriarcha iam 400. ann. Ciuitatem Aquileienſem ob cęli inclementiam Vtinenſi Vrbi ità coniunxerat, vt vtriuſque Ciuitatis cenſeretur Ciuis, ac vtrique communibus potirentur priuilegijs teſte Ioann. Candido I. C. & Hiſtorico percelebri in ſuis Comment. Aquil. lib. 5.

quod

Digitized by Google

quod & Butrij authoritate re-
ctè id factum comprobat, &
hodiernis temporibus etiam
ſeruatur: Beatus item Ber-
trandus Patriarcha Aquileien-
ſis lxxij. reliquias veteris
Aquileiæ iam penè inter rude-
ra iacentis Vtinum transferre
cenſuerat, in tantum, vt aboli-
to prorſus Vtinenſis Vrbis no-
mine, noua Aquileia Vrbs ipſa
nuncuparetur, ſed morte inter-
ceptus, votum id non impleuit,
vt affirmat idem Candid. lib. 7.
Si igitur à tot iam ſeculis citrà,
Vrbs Vtinenſis fuit adæquata
Vrbi Aquileienſi, certiſſimi iu-
ris eſt, quod per illam adæqua-
tionem omnes prærogatiuæ, &
commoda, quæ vni Ciuitati
competebant in alteram fuere
translata, & transfuſa l. prin-
ceps, ff. de legib. l. maximum
vitium, C. de lib. præter. Bart.
in l. 3. §. ſi emancipatus filius, de
bonor. poſſ. ſecund. tab. quem
refert, & ſequitur Bald. in l. ſi
Ruffinus, ff. de teſtam. milit. &
ſcribentes fere omnes in l. j. ff.
10 de legat. 1. † Virtus enim ter-
mini ad quem fit æquiparatio,
transfunditur in terminum æ-
quiparatum ſecundum Bart. in
d. l. j. num. 1. & 2. ff. de leg. 1.
Cum ergò Ciuitas Aquileiæ Iu-
ſtiniani Imperatoris teſtimo-
nio in Auth. de Prętor. Paphla-
gon. in præfat. collat. 4. fuerit
omnium ſub Occidentem Vr-
bium maxima, & planè Regia,
eaq; fuerit Vtinenſi Vrbi adæ-
quata, & coniuncta, neceſſariò
dicendum eſt Vrbē Vtinenſem
inter inſigniores Italiæ Vrbes
locari debere, prout eam ita
nominauit Ancharan. celebris
Canoniſta tanquam locum in-
ſignem, & notabilem, in Clem.
& ſi principalis num. 2. de re-
ſcript. iam dictis quoque ſuffra-
gatur, quod in ea ipſa Ciuitate
vti Metropoli, & capite totius
Prouinciæ Fori Iulij, continua-
tè reſederint, & reſideant Illu-
ſtriſſimi Præſides, ſeu vt vocant
Locumtenentes vice, & nomi-
ne Reipublicæ Venetæ ab anno
1420. citrà; quapropter ſæpè
etiam in facto contigit, & vidi
practicari, reum capitalis cri-
minis exilio totius Prouinciæ
Fori Iulij bannitum, nō expreſ-
ſa nominatim, & ſpeciatim Ci-
uitate Vtini, in qua reſidet Prę-
ſes Prouinciæ, & mox in ea re-
pertum, & captum, non poſſe
pœna indicta puniri, ſed inde
relaxandum, hac vna potiſſi-
11 mum ratione, quod † appella-
tione Prouinciæ, ſeu Patriæ, aut
Diœceſis, alteriusvè ſimilis no-
minis vniuerſalis comprehen-
dentis quidquid eſt intrà confi-
nia, non comprehenditur Ci-
uitas,

Digitized by Google

uitas, quæ ſit caput illius vniuerſi nominati, & hoc maximè in materia reſtringibili, pęnali, aut aliter odioſa, vt voluit gloſ. in cap. accepimus, in verbo Eccleſia in fin. extrà de ætat. & qualita. & ita in terminis Compoſtellan. in cap. Abbatem de reſcript. Archid. in cap. quamuis *il primo*, de præbend. in 6. Imol. in cap. Rodulphus in Gloſ. j. extrà de reſcript. per illum tex. opt. eandem concluſionem firmant Hoſt. Ioan. Andr. Anton. de Butr. & Gem. in d. cap. Rodulphus, & ibidem Abb. num. 5. vbi dicit hanc eſſe communem opinionem, quam etiam pleniſſimè confirmat ibidem Felin. num. 8. dicens paucos admodum habere contradicentes.

12 † Fauet quoque eiuſdem Ciuitatis nomini, ac dignitati, quod antiquitus, & æuo noſtro habuit, & habet authoritatem condendi leges, quæ authoritas dicitur de reſeruatis Principi in ſignum ſupremæ facultatis, l. 2. §. pen. ff. de orig. iur. extat enim ſuper hoc peculiaris ſententia Sereniſſimi olim Antonij Venerij Principis Veneti, qui ſelectus arbiter intra dictam Ciuitatem, & tunc temporis Patriarcham Aquileienſem, ius eſſe Ciuitati cōdendi leges pronūtiauit, vt habetur in Annalibus Ciuitatis 21. Februarij 1392. & refert Rubeu. Vtinenſ. conſ. 1. nu. 6. vol. 1.

Habuit quoque, & habet ipſa Ciuitas ius imponendi noua vectigalia, & vetera tollendi, idq; ex conceſſione Raimundi Turriani Patriarchæ Aquileienſis facta Vrbi Vtinenſi anno 1291. 2. Octobris in ſolatium Ciuium amiſſorum in bello Mediolanenſi, geſto per ipſum Patriarcham pro reſtitutione familiæ ſuæ ad Principatum, quæ conceſſio hactenus integra, & illibata ſeruatur ab inclito Principe noſtro, prout refert quoque idem Rube. in dict. conſ. 1. nu. 61. & extant quoque plura priuilegia, quæ idipſum confirmant in publicis libris Ciuitatis regeſta.

Demum gloriatur hæc Ciuitas, quod antiquitus in ea cudebatur moneta Patriarchalis cum conſilio, & authoritate Ciuitatis, vt publica Annalium
13 teſtantur monumenta; † cudere autem monetam eſt de Regalibus, quæ pariter ſoli Principi dicuntur reſeruata cap. 1. verſic. monetæ, quæ ſint Regal. in vſib. Feudor. Bald. in l. ſi quis *la ſeconda*. C. de falſ. monet. vbi dicit, quod non tantum falſificans monetam Principis, ſed

etiam

etiam monetam Ciuitatis ſuæ, incidit in crimen læſæ Maieſtatis, & refert Decian. in tract. crimin. cap. 23. de falſ. monet. crimine, in princ. tom. 2.

Hinc Romani veteres magni honoris inſtar putauerunt, nonnullis Ciuitatibus concedere, quod in eis forent officinæ Cuſoriæ, quæ Argirocopia vocabantur, prout in Ciuitate Lugduni in Gallia, & in Ciuitate Apolloniæ in Epiro, vt legitur apud Budę. de Aſſe. lib. 5. & refert idem Decian. in cap. 24. de atrocit. & ſing. crim. fal. monnum. 4. eodem tom. 2. & non procul ab hiſce temporibus in Meſſana Vrbe inclita Siciliæ ex ſpeciali priuilegio Regis moneta cuditur, vt habetur in hiſtor. Sicula Decad. 1. lib. 2. & Summi Pontifices Regiam Ciuitatem Bononiæ hoc inſigni priuilegio exornarunt, & Sereniſſimi Magni Etruriæ Duces Ciuitatem Piſarum honore cudendæ monetæ decoratam eſſe voluerunt, quod, & in ampliſſima Ciuitate Mediolani ex priuilegio Regio, & in alijs quoque ex inſignioribus Italię Vrbibus ex conceſſione eorum Principum vſu receptum videmus.

Et licet Sereniſſimus Princeps noſter poſt voluntariam Prouinciæ deditionem in Regia eius Vrbe Veneta tantum ius cudendæ monetę eſſe voluerit, nihilominus Vrbs Vtini iure merito honorari debet in memoriam præcedentis dignitatis, quandoquidem, & I.C. in l. fin. ff. de Decurion. dixerit, quod qui deſijt eſſe Decurio Ciuitatis, non poteſt illo iure torqueri in memoriam prioris dignitatis, & in ſimili firmat Bart. per illum tex. in l. ſi. C. de aduoc. diuerſ. iud. Hinc eſt quod qui ſemel fuit Abbas, & depoſuit officium ſine eius culpa, obtinet primum locum in Choro, & in Conuentu poſt Abbatem, in memoriam priſtinæ dignitatis, ſecundum Ioannem de Lignan. in Clement. ne in agro, & ibi Imol. in vlt. q. de ſtat. Monach. Et ei qui ſemel fuit Legatus, vel Ambaſciator ſemper debetur reuerentia in memoriam priſtinæ Legationis ſecundum Specul. in tit. de Legat. §. finitur in fin. & latè comprobat Iaſ. in l. ſi ita ſtipulatus fuero, §. Chriſogonus, nu. 27. ff. de verb. obligat.

Ex his ergò ſatis probari poteſt, quod Ciuitas, & nobilis, & frequens ſine Epiſcopo conſi-
14 ſtit: quia † dignitas Epiſcopatus videtur quid ſeparatum ab eſſentia Ciuitatis, prout placuit quoque Abbat. & Dec. qui

latè

latè hoc proſequuti ſunt in cap. 1. de priuileg. & extant exempla,quę id apertiſſimè comprobant, prout in Ciuitate Diuioni,quæ eſt primaria in Burgundia Regia, licet Epiſcopatu careat, ſecundum Ferrar. Seruitam in eius Topograph. ſiue addit. ad Martirolog. Roman. & in Ciuitate Græcij in Prouincia Styriæ, in qua ordinariè reſident Sereniſſimi Archiduces licet Epiſcopo careat, vt extat notorium rei permanentis, & alibi.

Supereſt modò, vt poſtquam de Epiſcopali dignitate nouæ Vrbis egimus, non extra rem
15 addamus, quod † iſta dignitas Epiſcopalis amittitur per Ciuitatem, quæ duos Epiſcopos occiderit: tunc enim in pœnam delicti deſinit eſſe Ciuitas, nec debet vlterius ei dari Epiſcopus 25. q.2. cap. ita nos. Alberic. de Roſat. in Rubric. C. de Epiſcop. & Cleric. Card. Florent. in Clement. 1. §. Ciuitas de pęn. Afflict. in Conſtitution. Dubitationem num. 14. Rubr. 101. & nouiſſimè Baiard. Parmenſ. in addit. ad Clar. quæſt. 87. nu.29. Si autem vnum Epiſcopum occiderit incurrit pœnam, de qua in Clement. Si quis ſuadente Diabolo de pęn. vbi Zenzeli. Pet. de Anchar. & Card. tenent quod pœna dictæ Conſtitutionis non habeat locum ſi occidatur Epiſcopus alterius Ciuitatis, & hoc ea ratione, ne ſi Ciuitas illa remaneret interdicta fiat præiudicium Epiſcopo loci, qui non poterit ibi celebrare diuina, vel etiam quia
16 † atrocior eſt iniuria, quæ fit ſuo ſuperiori, quam ea, quæ fit alteri. l. omne delictum, §. 1. & l. Commilitonem, de re militar. & in cap. 1. quib. mod. feud. amittatur; & de his omnibus latiſſimè cumulauit Aret. in ſuo notab. conſ. 165. edito pro Ciuitate Florentina interdicta ob necem Archiepiſcopi Piſani, vt ibi videre licet, & ſequitur Tiraq. de leg. connub. gloſ. 2. nu. 30. vbi dicit quod pœna dictæ Conſtitutionis non habet locum in perſona electi Epiſcopi ex iuribus per eum ibi adductis. Vnum tamen eſt notandum tanquam corollarium pręſenti materiæ, quod † Ciuitas,
17 quę caſu aliquo priuaretur Epiſcopo, nihilominus quoad temporalia remaneret Ciuitas ſicut antea, reſeruatis præcipuis iuribus Principi temporali, vt inquit Luc. de Pen. in l. vnica, in fin. C. de metrop. Berit. & in l. contra publicam, C. de re milit. lib. 12. num. 2.

De

De reſidentia Principis in noua Vrbe, & eius largitionibus. Caput Secundum.

SVMMARIVM.

1 *Habitatum dicitur pretioſa poſſeſſio.*

2 *Fama Principis iuſti, ac beneficii allicit homines ad incolendum eius Vrbes.*

3 *Præmia, & honores artes alunt, & enutriunt.*

4 *Conſtantinus Imperator quid egerit pro amplianda Vrbe Conſtantinopoli?*

5 *Domum non habentes in Vrbe, non debent gaudere annonis Ciuilibus.*

6 *Theodoricus Italiæ Rex, quid liberalitatis in Romanos Ciues contulerit?*

7 *Annonæ ciuiles ex liberalitate Principis introductæ, non poſſunt obligari creditoribus.*

8 *Princeps debet nobilitatem obſequijs conciliare, & plebem largitionibus delinire.*

9 *Auguſtus Imperator ſuo exemplo mouit ſubditos ad ornandam Romanam Vrbem ædificijs.*

10 *Viri nobiles ad latus Principis aſſidere debent.*

11 *Gloria, quibus modis per homines comparetur?*

12 *Locus vbi Princeps reſidet, ſummè dicitur nobilitari.*

13 *Ædes pro domicilio Principis illuſtriorem reddunt Ciuitatem.*

14 *Pontifex vbi moram trahit, ibi eſt tota Eccleſia.*

15 *Relegatus non poteſt morari in Ciuitate, in qua verſatur Princeps, vel per quam tranſit.*

16 *Miles ignominioſè miſſus non poteſt verſari in Vrbe vbi Princeps reſidet, vel vbi reperitur.*

17 *Ciuitas habens authoritatem condendi ſtatuta, tenetur obtinere confirmationem à Principe, ſi tunc ibi reſideat.*

18 *Domicilium Principis dicitur extare in Vrbe, in qua frequentius reſidet.*

19 *Domicilium perſonæ, quomodo ſit attendendum?*

SAcræ literæ docent, hominem fuiſſe vltimum Dei opus, & ſic inductum fuiſſe in hunc mũdum, quaſi in domum iam paratam, & inſtructam: illius enim cauſa facta ſunt omnia; idem etiam Poetę fatentur, & in ſpecie Ouidius perfecto iam Mundo, & vniuerſis animalibus figuratis, hoc addidit Metamorph. lib. 1.

Sanctius his animal, mentiſq; capacius alta

Hh *De-*

Deerat adhuc, & quod dominari in cætera poſſet
Natus homo eſt, &c.
ſic refert Lactant. Firmian. de orig. error. lib. 2. hinc ſolum
1 † habitatum pretioſa admodū dicitur poſſeſſio, quod autem caret hominibus, caret & bonis, teſte Xenoph. in Pedia Cyri lib. 4.

Proindè abſoluta iam à conditore ſuo noua Vrbe materiali, operæpretium eſt, vt idem ipſe conditor, & Princeps, exēplo ſummi huius mundi opificis Dei, cuius Princeps eſt viua imago, & ſimulachrum in terris, curet in nouam eius Vrbem iam perfectam inducere homines, qui eam inhabitent, & omnibus planè numeris abſolutam reddant; qua in re ego ſemper in ea fui, & adhuc ſum ſententia, quæ etiam conſtanti hominum ſapientum eſt firmata conſenſu; nullam magis appoſitam fore rationem, nullum præſtantius medium, nullam demum ſuauiorem (vt ita dicam) illecebram ad alliciendos hominū animos ad nouam Vrbem inco-
2 lendam, quam ſit † fama Principis conditoris ſui, iuſtitiæ, & beneficentiæ gloria conſpicui; certa enim iuſtitiæ opinione ſubnixi homines, exiſtimāt Principem ipſum, præter alias diuinas eius virtutes, eſſe continentem, & alieni minimè appetentem, vndè obuijs, vt aiunt vlnis ad amplexandam nouam Vrbem certatim accurrent, eoq; libentius, & alacrius ad figendas in ea ſedes, & domicilia aduolabunt, cum fuerint ſuauiſſima beneficæ liberalitatis eiuſdem Principis dulcedine deliniti, quæ firmiſſimam eorum animis ſpem imbibent, iuſtis illorum laboribus, ac vigilijs pro Principe obeundis, certa, & ea quidèm ampla propoſi-
3 ta eſſe † præmia, & honores, quibus plerumque artes ali, ac enutriri vberrimè cōſueuerunt.
4 † Hinc ideò Conſtantin. Magn. Imperator ſtudio accenſus ampliandæ ædificijs, & incolis Vrbis Conſtantinopolis, in quam Imperiale domicilium tranſtulerat, aperuit ei. ſten odi viam beneficentiæ, & liberalitatis; nam publicam annonam viritim omnibus in ea Vrbe habitantibus, & domum ædificantibus, diſtribui iuſſit, quam ad poſteros tranſmitti voluit, editq; de his omnibus ſanctionem, cuius meminerunt Impp. Theodoſ. Arcad. & Honor. in reſcripto ad Ploculum Præfectum Vrbis in l. 10. lib. 14. C. de anno. Ciuic. & pane gradil. in Cod. Theodoſ. ſed quanam ex

cau-

Digitized by Google

cauſa ad tam effuſam, ac perpetuam largitionem præſtandam, impulſus Conſtantinus fuerit, quidque præſtari voluerit ab accipientibus annonam, iidem tres Auguſti alio ad Aurelianum reſcripto declarant hiſce verbis in l. 11. C. eod. tit. *Annonas Ciuicas adhuc militaribus viris beneficium diuale diſtribuit, vt qui emolumenta perciperent, ædificandi ſtudio magnitudinem Vrbis augerent; At proindè ne fruſtra deputatis commodis perfruantur, quorum ope incrementa mænium non iuuantur; id ſuper his annonis, quæ ſcholis erogari ſolent, ſeruandum eſt, vt hi tantum, qui domos habent, deputata ſuo nomini commoda perfruantur:* hęc ibi. Sed & ipſi Arcad. & Honor. in alio ad Africanum reſcripto in
5 l. 13. eod. tit. † *Eos* (inquiunt) *quos in hac Vrbe domos non habere cognoueris, annonis nouis, quolibet titulo acceptis priuari, tua magnitudo præcipiet, nec vllis emolumentis Ciuium adiuuari: neque enim fas eſt, vt qui Vrbis affectum, domus iudicio demonſtrare neglexerint, eius commodis perfruantur: ſin verò quiſquam eſt, qui ſe ædes ſpondeat habiturum, niſi intrà ſex menſes inſtruxerit, nequaquam publicarum annonarum modum patiatur.* Solitam verò fieri eiuſmodi erogationem in pane cocto, & magnæ fuiſſe impenſæ, eandemq; eſſe à Theodoſ. auctam, inuiolabiliterque præſtari ſolitam iijdem Honor. & Theodoſ. Iun. in conſtit. ad Vrſum in l. j. C. de frum. vrb. conſt. lib. 11. declarant his verbis: *Nulli ne diuinæ quidem domui noſtræ frumentum de horreis publicis pro annona penitus præbeatur, ſed integer Canon municipibus, ſeu mancipibus* (vt ibi putat legendum Luc. de Pen.) *conſignetur, annona in pane cocto domibus exhibenda, ita enim debet Canon ab inclitæ memoriæ Conſtantino conſtitutus, necnon à Diuo Pietatis meæ auo auctus expendi, &c.* meminit etiam Zoſim. lib. 2. eiuſmodi munificentiæ Conſtantini cum ait. *Populo Bizantino publicam annonam diſtribuit, quam & hactenus ille ſemper habuit; hæc omnia ille ampliandæ Vrbis cauſa.* quod quidem laudabile exemplum ampliandæ Vrbis, cæteri quoque Principes imitati ſunt,
6 nam Zenone imperante † Theodoric. Italiæ Rex Romam cunctorum votis expetitus aduenit, & Senatum mira tractans affabilitate, Romanæ plebi donauit annonas, atque admirandis Xenijs deputata per ſingulos annos maxima pecuniæ quãtitate ſubuenit, ſub cuius felici Imperio plurimæ renouatę ſunt

Vrbes, munitiſſima Caſtella condita, & admiranda palatia conſtructa, vt dixit Caſſiodorus in ſuis Conſſ. ſub Zenon. prędicto: quam Theodorici erogationem aſcendiſſe ad ſummam annuam modiorum 20. millia tradidit Paul. Diac. in eod. Cęterum cum ſubſequenti tempore fuiſſet introductum has annonas publicas, & panes ciuiles obligari creditoribus, Iuſtinianus Imperator edidit Conſtitutionem nouam in tit. de depoſ.& denunt. in quib. &c.
7 qua expreſſe prohibuit † annonas ipſas, & panes ciuiles impediri, quominus ſoluantur ijs, quibus debentur, omniq; damno, & trientibus vſuris mulctauit creditores, qui voluerint erogationem ipſam ſuſpendere prout latè ſcripſit Connan. in comm. iur. ciuil. lib. 4. cap. 15. num. 7. & nouiſſimè quoque de eadem materia publicæ largitionis more ſuo accuratiſſimè tradidit Card. Baron. in vita Conſtantini tom. 3. Et ſanè iudicio meo hęc ratio ampliandę, & incolendæ Vrbis medio largitionis, ac munificentiæ videtur eſſe magis expediens, pro-
8 priaq; Principis, † ad eum enim pertinet ſibi conciliare obſequijs nobilitatem, plebem verò largitionibus delinire, quod quidem optimum Principatus fundamentum, & veriſſimum præſidium reputatur à Plutarc. in Demetrio, & in Arato.

Verumtamen, quia non omnium eſt immenſam liberalitatem, & munificentiam verè Auguſtam Cōſtantini Cęſaris adęquare, erit ſaltem præclarum, & imitatione digniſſimū exemplum Auguſti Cęſaris in amplianda pulcherrimis ædificijs
9 Vrbe Roma; † ſciens enim Imperator ille in ſummo Imperio, lenitatis, ac moderationis temperamento, Principem facilè à ſubiectis maximè proceribus, & nobilioribus iuſta eius optata aſſequi poſſe, frequenter, ac benignè hortatus eſt Principes ipſius Vrbis viros, vt pro facultate quiſque monumentis, vel nouis, vel refectis, & excultis Vrbem ornarent; proindè multa à multis extructa ſunt, ſicuti à Martio Philippo ædes Herculis Muſarum, à L. Cornificio ædes Dianæ, ab Aſinio Pollione Atrium libertatis, à Munatio Planco ædes Saturni, à Balbo Cornelio Theatrum, à Statilio Tauro Amphiteatrum, & à M. Agrippa complura, & egregia ędificia, vt teſtatur Sueton. in vita eiuſdem Auguſti cap. 29. quem locum refert Budę. de Aſſe. lib. 3. inſignia Auguſti ge-

ſta

ſta enumerans. Hinc & Iul. Agricola in Britannia, fertur vſum fuiſſe hortari priuatim, adiuuare publicè, vt Templa, Fora, domus extruerent, laudando promptos, caſtigando ſegnes, ita vt honoris æmulatio pro neceſſitate fuerit, author eſt Tacit. in vita eiuſdem Iulij Agricolæ. quo fit vt modus iſte apud eoſdem grauiſſimos authores præcipuus, cenſeatur ad nouam Vrbem nobilibus ædificijs exornandam: tum quia
10 † viri nobiles, qui ad latus Principis aſſidere debent (vt dicitur in l. omnium circa princ. C. de teſt. & ibi Bald.) eorum Principis deſiderium amplecti magni ſibi momēti exiſtimabunt: tum etiam quia ipſimet à natura gloriæ cupidi, certam & diuturnam ſibi ex illuſtrium ędium ſtructura memoriam inter homines ſibi comparare ſtudebunt; ſiquidem hoc iamdiù cir-
11 cumfertur, † tribus modis gloriam auſpicari, vel ſcilicet gerendo magnum aliquod, quod de eo ſcribant authores idonei, vel ſcribendo quædam, quæ mirentur poſteri, vel inſigne aliquod ædificium extruendo, & hæc omnia quidem operari poteſt ſola Principis præſentia, vt iam dictum eſt: hinc Tacit. li. 3.
12 Annal. inquit, quod † locus vbi Princeps reſidet ſummè dicitur nobilitari, quia ex eo prodit in omnibus regimen: & Ariſtides Athenienſium orator in ſua gratulatione Smyrnea habita coram Imperatore Commodo fatetur, quod eadem Ciuitas terręmotu ferè deleta, & mox ab eodem inſtaurata, pulchrior, & longe inſignior reddita fuit ex ſola præſentia tanti Principis: & Vincent. Caſtellan. in ſuo opuſculo de nobilitate Ciuitatis Fori Sempronij, inter alia, quæ commemorat ad indicandū illius Ciuitatis ſplendorem, dicit non parum illu-
13 ſtratam fuiſſe † præſentia Principum Vrbini, in cuius rei ſignum duas Regias habet illa Ciuitas, ommiſſo Leporario, & Viridarijs, alijſque, quæ Principum gratia fuere conſtructa: Proinde Felyn. poſt Abbat. in cap. cum non liceat in princip. de præſumpt. in 2. col. verſic. demum ad prædicta, dicit, quod
14 † vbi eſt Pontifex, cum ſit caput totius Eccleſiæ, ibi eſt tota Eccleſia, & ob id ad denotandam excellentiam Vrbis Romę, dicimus eam eſſe caput Orbis l. 3. C. de Conſul. lib. 12. Hinc in iure multa ſpecialia operatur Principis præſentia: nam cautum eſt in l. fin. ff. de interdic.
15 & relegat. quod † relegatus non

poſſit

poſſit morari in Ciuitate, in qua verſatur Princeps, vel per quam tranſit, licet aliàs ibidem
16 verſari potuerit: † nec miles ignominiosè miſſus poteſt morari in Vrbe vbi reſidet Princeps, vel alibi, vbi tunc reperiretur l.2.§.miles, ff. de his, qui notant. infamia. & l. milites, C. de remilitar. lib. 12. ſecus ſi eſſet remiſſus miſſione iuſta, vel cauſaria l. cauſaria, & ibi Luc. de Pen. C. eod. tit. ſicquoque ſi Ciuitas habeat facultatem à ſuperiore condendi ſtatuta ſine
17 confirmatione: † attamen ſi Princeps reperiatur reſidere in dicta Ciuitate eo tempore, quo ſtatuta conduntur, non valerent ſine eius confirmatione ſecundum Bald. in l. ſi humanum in 4. notab. C. de legib. & ſequitur Decian. in tract. crimin. tom. 1. lib. 1. cap. 37. num. 16. vbi dicit hoc notatione dignũ; poteſtas enim minor obumbratur præſente maiori. Item Princeps dicitur habere domicilium in quolibet Ciuitate eius ditioni ſuppoſita: quia eius protectio, & affectio reputatur indiuidua erga omnes ſubditos,
18 licet † domicilium vnius Ciuitatis poſſit eſſe principalius altero, veluti in ea Ciuitate, in qua frequentius reſideat ſecundum Bar. in l. aſſumptio, §. pen. ff. ad municipal. & refert Cagnol. in l. exigere dotem nu. 19.
19 ff. de iud. † vbi ſubdit quod quando vnum domicilium eſſet principalius altero, vt quia magis aſſiduè, & frequenter ibi conuerſaretur, illud debet attendi, niſi in altero extarent filij, & vxor pro ordinaria habitatione.

De ſacroſanctis Reliquijs in noua vrbe collocandis.

Caput Tertium.

SVMMARIVM.

1 *Corpora Sanctorum alliciunt homines ad Vrbem incolendam, & frequentandam.*

2 *Diuus Ioannes Apoſtolus, & Euangeliſta, an realiter fuerit vita functus?*

3 *Dauid Rex, vt Vrbem Hieroſolymam nobilitaret, Arcam Dei in eam deduxit.*

4 *Roma, qua ratione excellit alias Vrbes?*

5 *Reliquiæ Sanctorum ſunt Turres, & propugnacula Vrbium.*

6 *Religio Principis, eſt fidiſſima cuſtodia ſui Principatus.*

7 *Proſpera omnia eueniunt ritè collen-*

Digitized by Google

lentibus Deum, aduerſa ſpernentibus.

8 *Papiæ Ciuitas, cur noua Roma fuerit appellata?*

9. *Reliquiæ Sanctorum, an ſint ferendæ in exercitu?*

10 *Chriſtianæ Vrbes, & Oppida, cur teneantur eligere aliquem Sanctum in tutelarem?*

11 *Spiritus ſanctus cuſtodit loca, & habitantes, vbi adſunt Reliquiæ Sanctorum.*

12 *Statutum, quod ſacræ Reliquiæ non oſtendantur, non valet ob publicam vtilitatem.*

13 *Reliquiæ Sanctorum quando emi poſſint?*

14 *Sacrilegium non committitur per furantes Reliquias exiſtentes apud infideles.*

SI priſci illi gentilitatis errore inuoluti ſummo ſtudio affectarunt ſuperſtitioſum inanium Deorum cultum in nouis eorum Vrbibus inuehere, vt hoc præcipuè vno medio, præter cætera, homines allicerentur ad eas ipſas Vrbes incolendas, & incolis replendas, prout ita obſeruaſſe legimus Auguſtum Imperatorem, de quo Pauſani. in Achaic. ſiue lib. 7. in hæc verba loquitur: *Eſt Patrenſibus in Arce Laphriæ Dianæ Fanum; peregrinum Deæ cognomen, & ipſum Deæ ſignum aliunde hic deportatum: Calydonem enim atque adeo vniuerſam Etoliam, cum deuaſtaſſet Auguſtus, quo Nicopolim à ſe conditam Vrbem ad Actium Promontorium nobilitaret Etolicum hoc Laphriæ ſimulachrum Patrenſibus datum: nam cum multa quæ Ætolis, & Acarnanibus ademerat ſigna, Nicopolim tranſportanda curaſſet de ſpolijs Calydonis, & alia ornamenta Patrenſibus, & hoc ipſum Laphriæ Dianæ ſignum donauit, quod hac ipſa etiam ætate à Patrenſibus in Arce colitur, &c.* vtique Religioſiſſimo Vrbis Chriſtianæ cõditori præcipuum erit, & flagrans ſtudium habendi in eius Vrbe ſacrum aliquod corpus, quaſi illius, & Ciuium ſuorum tutelare numen, ac præſidium, 1 quo etiam exteri homines piè allecti, Vrbem ipſam incolant, vel pia peregrinatione frequentent; nam in animis hominum Religione Chriſtiana imbutis, ſanctiſſima hęc conſideratio plurimum pollet, ſiquidem multa nobis ſunt obuia veteris, ac noſtri ſæculi piorum hominum, ac populorum exempla, qui Sanctorum eiuſcemodi corporum, ac ſacrarum Reliquiarum intuitu ad longinquas Vrbes acceſſerunt, & nunc etiam quotidie accedere ſolent, quod quidem Aurel. Prudent. digniſſimè

te-

teſtatur in hymno 11. de peregrinatione ad corpus Sancti Hippoliti ad Valerianum Epiſcopum his verbis:

Quanta putas ſtudijs certantibus agmina cogi,
Quamvè celebrãdo vota coire Deo.
Vrbs Auguſta tuos vomit, effunditq; Quirites
Vna & Patritios ambitione pari.
Confundit Plebeia Phalanx Vmbonibus equis,
Diſcrimen procerum præcipitante fide,
Nec minus Albanis acies ſe candida Portis
Explicat, & longis ducitur ordinibus.
Exultant fremitus variarum hincinde viarum,
Indigena, & Picena plebs, & Etruſca venit.
Concurrit Samnitis atrox habitator, & altæ
Campanus Capuæ, iamq; Nolanus adeſt.
Quiſque ſua lætus cum coniuge dulcibus, & cum
Pignoribus, rapidum carpere geſtat iter.
Vix capiunt patuli populorum gaudia campi.
Hæret, & in magnis denſa cohors ſpatijs.
Anguſtum tantis illud ſpecus eſſe cateruis
Haud dubiũ eſt, ampla fauce licet pa(teat.

Alias quoque peregrinationes vbique locorum fuiſſe celebratiſſimas ex magno, & frequenti concurſu hominum pluribus in locis ex ſacris ſcriptoribus deducitur; ſiquidem de Epheſina viſitandi gratia ſepulchrum Beati Ioannis Apoſtoli, & Euangeliſtæ, egregium extat teſtimonium ſacroſanctæ Sinodi Epheſinæ in Epiſt. Synodali ad Clem. Conſtantinopolitanum, de qua loquitur Baron. in Martirolog. Rom. die 27. Decembris, vbi ex ijs, & alijs pluribus
2 ibi conſideratis indicat, † eumdem Diuum Ioannem eſſe vita functum, reiecta contraria opinione tenente eum non obijſſe. Item de peregrinatione ad limina Apoſtolorum agit idem Baron. ſub die 29. Iunij, de Hieroſolomitana ſub die 4. Maij, de illa ad montem Garganum 8. eiuſdem. De peregrinatione ad Sanctum Sergium 7. Octobris. Ad Sanctum Demetrium Theſſalonicæ 8. eiuſdem. Ad ſepulchrum Sancti Mennæ xj. Nouembris. & ad Sanctum Thomam Ædeſſæ 3. Iulij: quibus in locis plura ſcribit de frequentia peregrinorũ, vtilitate, & ſumma veneratione locorum, vt nõ immeritò conſideratio iſta tanquam præcipua ad incolendam nouam Vrbem fuerit adiecta.

Pro-

Digitized by Google

Proindè ſummè commendatur zelus Dauid Regis, † qui ad
3 nobilitandam Vrbem, in qua eius reſidentiam delegerat, pōpoſiſſima ſolemnitate præcedente Arcam Dei in eam deduxit, vt patet 2. Regum cap. 8. & Diuus Ioannes Chryſoſtom. homil. vltima in Epiſt. ad Romanos, dicit Romam excellere omnibus alijs Vrbibus, hac vna
4 conſideratione præcipua, † quia poſſidet corpora SS. Petri, & Pauli, & idem ſubdit Alexandriā pretioſius nil habuiſſe ſuo ſæculo Reliquijs Sancti Marci, quòd & Veneta Vrbs profiteri poteſt, cum ipſum, & tot alios theſauros incomparabiles poſſideat à Religioſiſſimis eius Ciuibus vndequaque exquiſitos, & exportatos, quibus communita Vrbs illa, nullam pati poteſt ſucceſſiui temporis iniquitatem, quicquid delirauerit Gauricus, qui eius fortunam certo temporis ſpatio circumſcribere auſus eſt: † Reliquiæ
5 enim Sanctorum ſunt turres, & propugnacula Vrbium, quæ quamdiù piè, & religioſè venerantur, protegunt eas, & in ſtatu florentiſſimo ſeruant: quod & Antiocheni cognouerunt, à quibus cum Leo Imperator Cōſtantinopolitanus ſibi dari petijſſet corpus Sancti Simeonis Stylitæ, vt in Imperiali Vrbe collocaretur, ipſi miſſis ad eum precatoribus, inter alia, & hæc precibus ſuis addidere. *Propterea quod Vrbs noſtra murum non haberet, qui magno terræmotus impetu deiectus, ſacroſanctum Simeonis corpus adduximus, vt nobis pro muro, & vallo eſſet;* quibus verbis egrè Leo exoratus precibus eorum ceſſit, vt ſcribunt Nicephor. Eccleſ. Hiſtor. lib. 14. cap. 51. & Euagr. lib. 1. cap. 13. Hinc dicitur † Religionem Principis, fidiſſimam eſſe cuſtodiam 6
ſui Principatus, quod indicat exemplum Theodoſij Iunioris, & Pulcheriæ eius ſororis Auguſtæ, cum tantam imperij molem puer vnus, hoc eſt idem Theodoſius, atque puella, ideſt Pulcheria ſumma tranquillitate ab omni Barbarorum, & tirannorum timore ſecurā (quòd nec temporibus bellicoſiſſimorum Imperatorum conceſſum eſt) feliciter rexerint, Deo nimirum eiuſdem Imperij habenas manu apprehendente, atq; ſua prouidentia moderante, atque protectione cuſtodiente, poſito in eo ipſo Saluatore muro, & antemurale, vt dicitur Iſai. 26. Siquidem Pulcheria ipſa bonorum omnium conciliatrix, quam idem Theodoſius ſuis à ſe dari ſolitis reſcriptis

venerabilem Auguſtam nominare cõſueuit. in l. 21. C. de luſt. collat. in Cod. Theodoſ. tanta pietate, & zelo Religionis venerata eſt SS. Reliquias, atque tanto ſtudio, & diligentia vndequaque exquiſiuit, vt refert idem Niceph. Hiſtor. lib. 14. cap. 2. vt non mirum videri debeat, ſi poſtquam Orientale Imperium, tot, tantiſq; bonis fuit locupletatum, illud ad bonorum cumulum acceſſerit additamentum (vt Sozomen. lib. 9. cap. 16. iure conſiderat) dum præclara SS. Zachariæ Prophetæ, & Stephani Protomartyris corpora Deus ad opitulationem fidelium, & ipſorum Religioſiſſimorum Principum felicitatem indicandam voluit è terra emergere, atque non ſecus, ac viuos, perenneſq; gra-
7 tiarum fontes erumpere: † proſpera enim omnia eueniunt ritè colentibus Deum, ſicuti aduerſa ſpernentibus; & hinc fit, quod eiuſcemodi Religionis zelo ducti alij Principes ad eorum ſtatum roborandum ſacra huiuſcemodi pignora, tãquam regale theſaurum in præcipuas ditionis ſuæ Vrbes inuehere curarunt; prout de Luitprando Longobardorum Rege refert Paul. Diacon. Hiſtor. Longob. lib. 6. cap. 15. qui Diui Auguſtini oſſa ex Africa in Sardiniam tranſlata à Saracenis regionem vaſtantibus, magno precio redemit, & Papiam vbi erat regale domicilium tranſtulit anno Chriſti 720. vbi in Templo Sancti Petri condita
8 fuere, quæ † Ciuitas Papię propter innumeras SS. Reliquias, & corpora, ſecunda Roma meritò fuit appellata, vt ſcribit Ferrar. Alexandrin. in noua Topograph. in verbo Papia. Et de Religioſiſſimis Francorum Regibus dicitur, quòd procedentes ad prælia Religionis ergò portabant cappam Sancti Martini ſecum, vt ſcribit Durand. lib. 2. cap. 10. num. 8. imò conſueuiſſe ipſos Reges Francorum in quibuſcumque expeditionibus ſecum ferre SS. Reliquias, ex Gregor. Tur. refert idem Baron. in Martirolog. Roman. die xj. Iunij in ver. Capel-
9 lam; † licet nonnulli ex recentioribus Theologis dicant non eſſe tutum ferre ſacras Reliquias in bellis, exemplo deducto ex lib. 1. Reg. quo in loco habetur, quòd licet Iſraelitæ tuliſſent Arcam Fęderis in Caſtra, vt ſaluaret eos de manu Philiſtæorum inimicorum ſuorum: attamen Philiſtæi aciem vicerunt, & cæſi ſunt de Iſrael 30. millia peditum, & Arca ſic

ca-

capta fuit; ideo non eſt conueniens tentare Deum. Qua in re ego aliorum piè dictis annuens, nil ex meo ſenſu iudico; cum certum tamen ſit, quòd Reliquiæ SS. roborant fidem populorum, vt alacrius pugnã ineant, exemplum eſt patens de Chriſtianis obſidentibus Antiochiam, qui (vt referunt Paul. Æmil. & alij ſcriptores illius ſanctæ expeditionis in Terram Sanctam) libentiſſimè pugnarunt præcedente ſacrata lancea Longini contra innumerabilem Perſarum exercitum. Imprimitur enim in mentibus hominum vis quædam Religioſa, ne mortem timeant, ſed cum electis exurgere confident, quo fit, vt ſic in fide confirmati, videantur inſuperabiles.

Quapropter inter verè admiranda, ſanctèque veneranda Chriſtianæ fidei inſtituta, hoc vnum præcipuè omnibus Vrbibus, & Oppidis iniungitur, vt publico vniuerſitatis conſenſu eligere debeant patrocinium, & protectionem tutelarem alicuius Sancti, qui quæve vitæ innocentia, & ſanctitate, doctrinæ cęleſtis candore, ſeu martirij corona in terris claruerunt, & poſtea in cęleſtium cętum ſunt vero Eccleſiæ Dei nunquam errantis iudicio recepti, & quotidiè miraculis humano generi
10 ſalutaribus refulgent: † præterquam enim Sanctorum pia veneratio excitat Chriſtianum populum ad laudandam in eis Diuinam Maieſtatem, ad illorum exempla ſalutaria imitanda, & prætereuntis huius ſæculi deſpicientiam; in neceſſitatibus, & tribulationibus Vrbium, eorum opem, & auxilium non incaſſum peti, plurima ſunt exempla in Hiſtoricis, & alijs grauiſſimis Scriptoribus, & præſertim de Turonenſi Vrbe à Danis obſeſſa, quæ viribus deſtituta, Beati Martini patroni ſui corpus piè raptum, & ad locum, in quo belli violentior impetus erat delatum, mortuum pro viuis propugnatorem oppoſuit, & ſtatim Dani obſidentes fugantur, & pars fugientium gladio cæſa, & pars capta, vt obſeſſi de obſidentibus triumphauerint, teſtatur auctoritate Odon. Cluniacenſis Abbat. Baron. in Annal. Eccleſ. lib. 10. Item de anno 1556. 6. Ianuarij Duacum Vrbs in Belgio fuit à Sancto Mauronto eiuſdem Ciuitatis patrono defenſa ab imminenti exitio, cum proditio contrà ipſam Vrbem fuerit eius ope diuinitus detecta, cuius beneficij ſalutaris gratia Vrbs illa quotannis die prædicta 6. Ia-

nuarij ſupplicationes ſolemnes inſtituit, in quibus venerandæ eius Reliquiæ in capſa argentea reconditæ maxima cum populi frequentia, ac deuotione ab Eccleſiæ Canonicis reuerenter deportantur, vt habetur in libro Lignum vitæ lib. 3. fol. 9. & 10. Ommitto tot alias Vrbes à Sanctis tutelaribus ſeruatas: quia infinita ſunt loca in ſcripturis hoc denonantia, vt verè dixerit Archidiac. in cap. de fabrica de conſecrat. diſt. 1. quòd
11 † per Reliquias SS. certum ſit Spiritum Sanctum eſſe cuſtodem locorum, & habitatorem; & hinc reſpectu vtilitatis, quæ in Vrbes deſcendit ex pia veneratione Sanctarum Reliquiarum, dicitur † ſtatutum non
12 valere, quòd ſacræ Reliquiæ non oſtendantur, vti factum contrà bonos mores, & publicam Vrbium vtilitatem, vt dicit Cardinal. Pariſ. in conſ. 92. vol. 4. & ſequitur idem Decian. tract. crimin. lib. 2. cap. 34. nu. 3. vol. 1. Et in iure quoque cautum fuit, quòd ſacræ Reliquiæ non poſſent vendi, vel emi l. nemo *la ſeconda*, C. de ſacroſanct. Eccleſ. cui legi occaſionem dederunt Pſeudomonachi vendentes Reliquias Martyrum, de quibus loquitur Diuus Auguſtinus de oper. Monach. cap. 28. & refert Pancirol. in Theſaur. var. lect. lib. 2. cap. 162. & qui aliter agit, committit peccatum ſimoniæ ſecundum Redoan. in tract. de ſimon. mental. par. 1. cap. 5. nu. 3. & 4. tamen Alberic. in d. l. nemo, intelligit non
13 procedere, † quando Reliquiæ ab ethnicis, & Gentilibus emerentur, vt in Eccleſijs recondantur, quod ab æquitate non abhorret, vt inquit ibi Alciat. & ſequitur Card. Manti. Vatic. lucubrat. lib. 4. tit. 5. nu. 9. 10.
14 & 11. tom. 1. Sicuti † qui Reliquias furantur non committunt ſacrilegium, ſi Reliquiæ ipſæ ſint apud infideles. cap. quiſquis 17. quæſt. 4. & tradit Archid. in cap. corpora, de conſecrat. diſt. 1. cuius notabilem doctrinam ſequitur Decian. in tract. crimin. lib. 6. cap. 6. de ſacrileg. num. 38.

Summè ergò dicitur nobilitari Vrbs, in qua aliqued ſanctum corpus piè quieſcit, vt mirum videri non debeat, ſi præcipuę Ciuitates inter ſe contenderint de natali ſolo alicuius Sancti; prout Panormitani faciunt cum Catanenſibus de natali S. Agathę, gloriantes in eorum Vrbe ſacroſanctam illam Virginem ortum habuiſſe, vt refert Fazell. Hiſtor. Sicul. Decad. 1. lib. 3. cap. 1. vnde iure

ce-

Digitized by Google

recinit idem Prudent. Hymno 6. Fructuoſo Epiſcopo Tarraconenſi, Augurio, & Eulogio eius Diaconis.

O triplex honor, ò triforme culmen,
Quo noſtræ caput excitatur Vrbis.
Cunctis Vrbibus eminens Iberis.
Exſultare tribus licet patronis.
Quorum præſidio fouemur omnes
Terrarum populi Pyrrenearum.

De Colonijs in noua Vrbe deducendis.

Caput Quartum.

SVMMARIVM.

1 *Coloniarum deductio facilitat frequentiam Vrbis.*
2 *Coloniæ antiquitus quid fuerint?*
3 *Coloniarum deductio, ex quibus cauſis fieri conſueuerit?*
4 *Vrbs Hieruſalem fuit per Coloniæ deductionem reddita frequentior.*
5 *Coloniæ, quo tempore prius per Græcos fuerint deductæ?*
6 *Coloniæ nouæ antiquitus non poterant deduci, niſi in loco totaliter deſtructo.*
7 *Status, & conditio Vrbis non mutatur adiectione nouorum Colonorum.*
8 *Ciuitas durans in nouis Ciuibus aduentitijs, dicitur eadem Ciuitas.*
9 *Ius, & nomen Vniuerſitatis in vno tantum homine poteſt recidere.*
10 *Nil homini dulcius eſt, quam Patria.*
11 *Authoris opinio circa Coloniam in noua Vrbe facilè deducendã.*
12 *Pulchritudo Ciuitatis, in quibus conſiſtat ſecundum Homerum.*
13 *Educatio puerorum, quibus exercitijs ſit dirigenda ſecundum Platonem.*
14 *Athenienſium conſuetudo in deſtinando puberes varijs artificijs.*

MVltiplici quidem ratione tum priſcis, tum recentioribus temporibus à Summis viris, ac Principibus, & potiſſimum in ſuprema illa Orbis terrarum domina olim Republica Romana excogitatum extitit, quo pacto vacua incolis, vel nouiter conſtructa Vrbs in-
1 habitari poſſet? Qua in re † facilis, & expedita ratio Vrbis inhabitandæ adinuenta videtur
2 ex Colonijs deducendis. † Coloniæ enim Oppida fuerunt, quò Pop. Rom. Ciues ſuos ad incolendum deduxit, ex eo dictæ, quod agrum colendum ſuſciperent, quarum antiqua fuit origo, quippe quæ iam inde à Ro-

Romulo Rege, teſte Dionyſio, repetatur: is autem, vt apud eundem eſt ſcriptum, quæ Oppida bello cępit, ea neque diruit, neque ſeruitute mulctauit: ſed ferè in agrum de eis captũ, Colonos ab Vrbe deduxit; quare vel ad libertatem firmãdam, vel ad propagandum Imperium ſingi accommodatius nil potuit, ex quo apparet verè ſcripſiſſe Gellium in lib. 16. cap. 13. Colonias fuiſſe Ciuitates ex Ciuitate Romana quodammodo propagatas: Iſti enim Coloni Ciues Romani permanentes, & eiſdem Romanis legibus viuentes, erant quaſi effigies, & ſimulachra quædam Romanæ Vrbis: Romuli deinde veſtigia, cęteri Reges, atque exactis Regibus, Senatus, Populusque, ac poſtremò Senatus, Populique authoritate infirmata Imperatores ſunt ſecuti; Siquidẽ penès hos omnes, alijs, atq; alijs temporibus ius deducẽdarum fuiſſe Coloniarum inuenio: cur autem illi hunc morem ſemel vſurpatum, nunquam poſtea intermiſerint, vt aut quotidiè nouas Colonias deducerent, aut veteres

3 res renouarent, † cauſæ potiſſimum ſex reddi poſſunt ex veterum annalium monumentis:

Vna ad priores populos coercendos.

Altera ad hoſtium incurſiones reprimendas.

Tertia ſtirpis augendę cauſa.

Quarta Plebis Vrbanæ exhauriendæ.

Quinta ſeditionis ſedandæ.

Sexta vt præmijs, milites veteranos afficerent.

Hæc & alia ſcitu digna literis prodidit magnæ vir literaturæ Sigon. de antiq. Iur. Ital. lib. 1. cap. 2. de Colon. & aliquot ex ipſis Colonijs militiæ vacationem habuiſſe ex Liuij teſtimonio comprobat idem Sigon. lib. 2. cap. 3.

Verumtamen licet Sigon. originem Coloniarum referre videatur ad Romulum Romanorum Regem: attamen patet quod alibi fuere in vſu frequenti: Nam legitur Neem. cap. 11.

4 in princ. quod † decima pars populi fuit lecta, vt habitaret in Hieruſalem, quia erat Vrbs vacua, vt refert Luc. de Pen. in l. 3. q. 3. col. 1. C. de quib. mun. vel præſtat. nem. lic. ſe excuſa. lib. 10. vbi Neem. ita ad literam dicit: *Habitauerunt Principes populi Hieruſalem, reliqua verò plebs miſit ſortem, vt tolleret vnam partem de decem, qui habitaturi eſſent in Hieruſalem Ciuitatem ſanctam; nouem verò partes in Ciuitatibus: benedixit autem populus omnibus viris, qui ſe ſponte obtulerant, vt ha-*

habitarent in Hieruſalem. & ibi enumerat ſingulos Principes Prouinciæ, qui ibi in Ciuitatibus Iuda habitauerunt, vt habetur eodem cap. 11. in fin.

Græci quoque ante Romanam Vrbem conditam, deductis in diuerſas, & longinquas regiones pulcherrimis Colonijs, exteris gentibus literas, ac diſciplinarum laudabile genus
5 impertiti ſunt: † Prima enim Colonia deducta ab Athenienſibus iunctis ſecum Theſpienſibus in Sardiniam Iolao duce ante Troianum bellum ex authoritate Herodot. & Thucid. refert Leonic. Thome. de var. Hiſtor. lib. 2. cap. 70. vbi enumerat quoq; Colonias in Aſiã, Siciliam, & alibi deductas, vnde facilè conſtat inuentum Coloniarum fuiſſe antiquiſſimum, & longè ante Romuli tempora vſu receptum: Non tamen diffiteri debemus quin potiſſima laus Coloniarum deducendarum adſcribi debeat Romanis ipſis, cum 163. Ciuitates, & Oppida enumerentur à Iul. Barbarano Vicentino in ſuo Promptuario rerum ſelectarum tom. primo, tit. 17. quo ab ipſis Coloniæ ſunt deductæ: qua in re non poſſum non mirari, cur author ille multæ alioqui vir lectionis, tacito ſilentio prætterierit Florentiam Vrbem, & noſtro, & priſco æuo florentiſſimam, quam deduxere Coloniã Triumuiri Caius Cæſar, Marcus Antonius, & Marcus Lepidus, ſicuti teſtatur Angel. Politian. in ſuis epiſt. lib. 1. epiſt. 2. de Ciuitat. Florent. origin.

Sciendum tamen, quod in Oppidis illis, & Vrbibus, in quibus Coloniç erant ſemel deductæ, non poterant iterum aliç
6 Coloniæ deduci, † niſi totaliter locus fuiſſet deletus, benè autem numerus Colonorum imminutus augeri, manente eadem Colonia, quæ prius erat auſpicatò deducta, vt belliſſimè deſumitur ex Cic. Philipp. 2. vbi inuehit contra Marcum Antonium, qui Caſilinum Coloniam nouiter deduxerat, licet iam maneret, auſpiciorum ordine turbato: vbi enim ſpecies Vrbis manet, licet inhabitantium frequentia deſideretur,
7 manet eadem Vrbs, † nec noni incolæ mutant eiuſdem Vrbis ſtatum, & conditionem, quòd videtur apertiſſimè probari ex rationibus adductis ab Alphen. I.C. in l. proponebatur in fin. de iudic. dicit enim: *Quod ſi quis putaret partibus commutatis aliã rem fieri, fore, vt ex eius ratione nos ipſi non ijdem eſſemus, qui ab hinc anno fuiſſemus, propterea*

quod

Digitized by Google

quod vt Philoſophi dicerent, ex quibus particulis minimis conſtiteremus, hæ cottidiè ex noſtro corpore decederent, aliæq; extrinſecus in earum locum accederent: quapropter cuius rei ſpecies eadem conſiſteret, rem quoque eandem eſſe exiſtimari. Hinc quoque

8 † Ciuitas durans in nouis Ciuibus non naturalibus, ſed aduentitijs, dicitur eadem Ciuitas, vt tenet Bald. ſuper tit. de pac. Conſtant. in vſib. Feud. §. Imperialis clementię manſuetudo, num. 13. vbi reddit aliquot ra-

9 tiones, vt ibi per eum, & † ius vniuerſitatis, & nomen in vno ſolo recidere poteſt, adhoc vt publico nomine conueniri, & conuenire poſſit, vt probat tex. in l. ſicut municipium, in fin. ff. quod cuiuſque vniuer.

Vſum autem ipſum Coloniarum non tantùm contuliſſe ad replendas Ciuitates nouis incolis: ſed ad coercendos aliorum populorum animos, ne Imperium detrectarent, Veneta Reſpublica recentiori æuo docuit, ſiquidem anno 1214. Petro Ziano Duce, cum Inſula Cretæ repetitis rebellionibus fatigaſſet Patres, viſum fuit expediés, vt miſſis eò Ciuibus quamplurimis ex Patritio ordine equitibus, & ex plebeo peditibus in Coloniæ forma redigeretur, teſte Petro Marcello in vita eiuſdem Ducis.

Cæterum quia ad præſens & Coloniarum deductio pleriſq; grauiſſimis Viris viſa eſt perdifficilis ad Vrbem augendam, ea potiſſimum ratione, quod pauci homines, & multo minus plura hominum millia difficulter reperirentur, qui Patria neglecta, & proprijs, ac auitis la-

10 ribus, & focis relictis, † quibus nil homini dulcius eſſe conſueuit, in alienas ſedes velint perpetuò tranſmigrare, cum & veteri adagio circumferri ſoleat, fumum Patriæ longè eſſe chariorem, quam flammam ignis ardentem procul: eapropter occaſione incolatus nouæ Vrbis iuuat inſerere votum facillimè executionis, quod habet in ſe aliquid à Colonia non diſſimi-

11 le. † Extant in Ciuitatibus, & Prouincijs ſubditis Principi nouæ Vrbis conditori, plerique pueri, & adoleſcentuli honeſtis orti parentibus, ijs tamen miſerè orbati, & affinibus penè omnibus exuti, & propinquorum præſidio deſtituti, ijdem etiam ingenuam, & viuidam indolem, feruidosq; præſeferunt ſpiritus, qui tamen ſine vllo Rectore, ac Duce vagi, huc illuc curſitantes, nil aliud præter vitiorum ſordes puerilibus

co-

eorum animis imbibunt, quibus mox corrupti facillimè in præceps labuntur, ac ruunt, quod non modico cedit Principis detrimento, cuius intereſt eius Ciuitates, & loca, quamplurimis pueris abūdare; Nam
32 ferunt †Homerum omnis ſcientiæ parentem, interrogatum quid ſibi pulchrum in Ciuitate videretur, reſpondiſſe pueros multos, ac turres, vt refert Socin. ſen. conſ. 129. verſic. vltimo oſtenditur, vol. 1. Hoſce igitur pueros pro quantitate condecenti ſentirem iuſſu Principis eſſe accerſendos, & eiſdem iuſſu Præfecti, cui tale onus fuiſſet demandatum, ex aptioribus ſelectis locum certum in ſemota, & ſalubri nouæ Vrbis regione habitandum conſtruere, quibus Præpoſiti forent duo, aut plures Magiſtri, ac Rectores probatæ vitæ, ac morum, & rei militaris experimento optimè noti, ſub quorum auſpitijs, & tutela vitam degerent: mox verò ſtatis ſingulorum dierum horis, poſt rem diuinam humiliter auditam in ſacello ibidem erigendo, aſſueſcerent gradatim omnibus ijs corporis, & laboris exercitamentis, quæ eorum ætas ferre poterit, & prout quiſque ex ſignis fortitudinis aptior ad rem bellicam, vel ad aliud exercitium cognitus fuerit, eidem arti applicetur: Nam militibus lucta, curſus, ſaltus, iaculatio ſagittarum, & Arcobuſij igniti in certum ſcopum cura demandabitur, & pariter equi agitatione, ac agili aſcenſu, & deſcenſu equi fictilis exercitabuntur: Cæteri verò timidiores, & inualidiores præmanibus artem aliquam fabrilem, cui proniores videbuntur ſedulò, & diligenter faciendam ſuſcipiant: Sic enim antiquitus in diſciplina Auguſti cautum fuiſſe dicit I. C. in l. officium. ff. de re milit. vt milites fabrilibus operibus exerceri poſſent: hoc enim non eſſe alienum à militia ſcripſit, præſertim tempore, quo vacant à bello. Item eorum dormitio in vno, & eodem loco, nullo tamen interiecto pariete ſtatui poterit, & ſi caſus contigerit ægritudinis aliquorum, ex ipſis Tyronibus, tunc eger in cubiculis longè aliquantiſper ſeiunctis erit reponendus, & ibi per vnum, aut alterum ex ipſis Tyronibus diu, noctuq; aſſidentem, humaniter regendus, donec amiſſas vires recuperauerit, neque ſit facultas vlli ex ipſis Tyronibus è loco communis domicilij iniuſſu alicuius ex Præpoſitis pedem efferre, vel pernoctare, & luſtratio eorum

Digitized by Google

ſingulo menſe per Vrbis Pręfectum fieri debeat: demum illis iam pubeſcentibus, & redactis ad ætatē militarem, alij ſuccedant eorum loco, & educti adſcribantur in albo ſelectorum militum, qui pro Patria, & pro Principe, ſi ferat occaſio libentiſſimè cum hoſte manus conſerant. Cæteri verò alterius conditionis, & exercitij deputentur ad exercendum in Vrbe prædicta eorum artes, quas didicerint ad omnium incolarum vtilitatem: Sic enim iſti Tyrones aſſuefacti plagæ cęli illius Vrbis, breui Vrbem mecanicis artibus replebunt, & alij armis dediti, numeris, & ſignis iugiter inhęrentes, Principem à quo aluntur ab omni bellorum neceſſitate defendent.

Sed ne quiſpiam fortaſſe putet me iſthæc ex meo capite in monte Parnaſo ſomniaſſe, iuuat in medium afferre locupletiſſimum teſtem Platonem, qui in lib. 7. de legibus poſtquam declarauit, iuuenum, & puerorum educationem valdè ad pu-
13 blicam vtilitatem cōferre, † decernit publicos Magiſtros habendos, qui Gymnaſticam pueros edoceant, id quod etiam elegantiſſimè in tertio de Republica, & alibi ſæpè proſecutus fuit, cui ſuffragatur authoritas Ariſtotelis in 8. Politic. qui damnato rigore Laconum in exercendis pueris, conſulit eiſdem Gymnaſticam tradendam, quę mitioribus laboribus, & magis manſuetis exercitationibus illos robuſtos, & verè fortes reddere queat, & vtrumque refert Mercurial. de arte Gymnaſt. lib. 1. cap. 13.

Proindè Athenienſes adoleſcentes ſuos cum ad pubertatem perueniſſent, ſolebant hoc
14 modo deſtinare artificijs; † proponebantur omnis generis inſtrumenta, quibus cum adhibiti eſſent adoleſcentes, ad quod quiſque accommodare ſe, & quaſi oblectare viſus, eius artificio, quaſi naturæ aptius adhibebatur, vt ſcribit Baſil. in epiſtol. ad Eudoxum Rhet.

De coniugijs in noua Vrbe procurandis. Caput Quintum.

SVMMARIVM.

1 *Coniugij fœdus inter marem, & fœminam, qua ratione fuerit introductum?*

2 *Coniugia ſunt potiſſima cauſa replendi*

Digitized by Google

plendi liberis hominibus Ciuitatem.

3 Romuli conſilium de incolenda noua Vrbe per eum condita, quale fuerit?

4 Raptus alioqui iure damnatus, videtur excuſabilis ob perpetuandam Vrbem.

5 Epaminondæ Græcorum Duci morti proximo, quid obiecerint amici?

6 Infamis erat apud Romanos, qui eodem tempore duas habuiſſet vxores.

7 Athenienſes quid conceſſerint ad prolem augendam, exhauſta viris Vrbe?

8 Iulius Cæſar pro ſupplendo populo bellis Ciuilibus diminuto, quam legem tulerit in Senatu?

9 Vacatio militiæ dabatur ijs, qui in Vrbe ſufficiendæ prolis cauſa morabantur.

10 Fruſtrà de prole conſulitur, niſi rebus præſentibus prouideatur.

11 Militiæ vacatio conceditur à DD. Venetis ijs, qui ſoli ſunt in domo.

12 Euerſio Romani Imperij, ex quibus cauſis euenerit ſecundum Procopium?

13 Fæminæ, quæ liberis procreandis operam dabant, maximè laudabantur per Romanos.

14 Quæ concernunt publicam vtilitatem Reip. non debent carere præmio.

15 Matrimonium eſt verum Vrbis incrementum, & ſeminarium Reipublicæ.

16 Præmia propoſita cauſa liberorum ſuſcipiendorum, quæ fuerint apud Romanos?

17 Maritis habentibus plures filios, honeſtior locus dabatur in ſpectaculis ex decreto Auguſti.

18 Candidatus, cui erant plures liberi præferebatur in petitione Magiſtratuum.

19 Habentes plures filios in Curia, vel Collegio, primi rogabantur dicere ſententiam.

20 Defectus annorum in petendis honoribus, quomodo per numerum filiorum ſuppleretur?

21 Numerus filiorum, quas exemptiones patribus tribueret?

22 Vtilius eſt amplari imperium Principis, adiectione hominum, quam pecuniarum copia.

23 Numerus quinque filiorum excuſat à muneribus perſonalibus.

24 Numerus 12. liberorum præſtat immunitatem à muneribus patrimonialibus, & realibus.

25 Nepotes ex filio, an augeant numerum ad petendam immunitatem ob exiſtentiam 12. liberorum?

26 Dignus immunitate iudicatur, qui plures filios patriæ procreauit.

27 Legitimati per ſubſequens matrimonium, vel per reſcriptum Principis, faciunt numerum cum alijs filijs legitimis.

Digitized by Google

28 *Filij naturales, qua ratione non faciant numerum ad immunitatis conceſſionem?*

29 *Filij emancipati, vel Religionem ingreſſi, faciunt numerum cum alijs filijs exiſtentibus in poteſtate patris.*

30 *Filius mortuus in bello pro Principe geſto, reputatur ac ſi viuus eſſet pro immunitate petenda.*

31 *Priuilegium immunitatis patri conceſſum ob 12. liberos, extinguitur ſtatim mortuo patre.*

32 *Exemptio ob numerum 12. liberorum, an extendatur ad onera bellica?*

33 *Cremonenſes, qua ratione eorum Vrbem florentiſſimam effecerint ſecundum Tacitum?*

SVmmus naturæ parens, ac mundi opifex Deus, vt hominum genus morti obnoxium inſtauraret, diutiſſimèq; propagaret, ac ex mortali, quamdam ei velut immortalitatem
1 condonaret, † ſacroſanctum inter marem, & fæminam coniugij fędus inſtituit, & vnum alteri alligauit, tum ad ſuauiſſimam vitæ ſocietatem inducendam, tum ad ſobolem ſufficiendam, quo ſanè effectum eſt, vt Vrbes poſteà conditæ, præcipua eorum ex coniugijs legitimè initis, nactæ ſint fundamenta, & ſolida incrementa; Hinc leges dimanarunt iuſtis coniugijs fauentes, in quibus publica ver-
2 ſatur vtilitas, † contemplatione potiſſimum habita, replendæ liberis hominibus Ciuitatis, vt reſpondit I.C. in l. j. ff. ſolut. matrim. l. 2. ff. de iur. dot. l. in bello, §. medio tempore, ff. de capt. & poſtlimin. reuerſ. Proindè ſi infantiam, & incunabula Romani Imperij reſpiciamus, fatendum vtique eſt, verſutum, &
3 animoſum fuiſſe † Romuli conſilium, qui ad fundandam, incolendamque eius nouam Vrbem, lectiſſima iuuentute contracta, cogitans vnius, nec amplius ætatis populum ope feminea deſtitutum, finitimorum matrimonia, quia preces fuerant irritæ, calliditate quæſiuit; ſimulatis enim equeſtribus ludis, cum ex vicinis Vrbibus ingens fæminarum multitudo conueniſſet ſpectandi cauſa, nuptiis intactis, ne raptus adulterij piaculo grauaretur, virgines omnes rapuit, ad numerũ 683. ſecundum Dioniſ. quod factum licet Diuus Auguſtinus de Ciuitat. Dei lib. 1. & Oroſ. lib. 4. ad Auguſt. relati à Luc. de Pen. in l. in filijs. C. de Decur. lib. 10. damnent tanquam crudele, & iniquum, & contra iura hoſpitij, & gentium; vrgentiſſima tamen fuit ratio perpetuandæ Vr-

Vr-

4 Vrbis, † quo caſu raptus alio-
qui iure damnatus, videtur ali-
quo modo excuſabilis in hanc
cauſam, prout pluribus proſe-
quitur Tit. Liu. lib. 1. de orig.
Vrb. & Ouid. lib. 3. Faſt. & ſuf-
fragari videtur mirabiliter exẽ-
plum de Virginibus raptis in
Sylo in ſolemnitate anniuerſa-
ria dum Choros ducerent, à
maſculis Tribus Beniamin ex
tacito aliarum Tribuum Iſraël
conſenſu, ne dicta Tribus Be-
niamin extingueretur, prout
contigiſſet, niſi medio dicti ra-
ptus ædificaſſent, & habitanti-
bus repleuiſſent Vrbes, vt legi-
tur in lib. Iud. cap. vlt. & refert,
& ſequitur Decian. in tract. cri-
min. lib. 8. cap. 13. num. 54.
Conſtat tamen quòd licet hoc
intereſſe replendi Ciuitates li-
beris hominibus mediantibus
coniugijs omni tempore fuerit
valde conſiderabile, adeò quòd
5 † Epaminondæ clariſſimo Græ-
corum duci, dum morti proxi-
mum intuerentur amici, illa-
crimantes obiecerint, quod ſine
liberis Reip. moriebatur, vt
Diodor. refert lib. 5. attamen
ſanè ipſi Græci, Romanique, &
omnes omninò aliqua humani-
tate exculti populi, non plus,
quam vnius vxoris conſuetudi-
6 nem permiſerunt, † imò eum
qui vno, & eodem tempore
duas habuiſſet vxores, infamiæ
labe notatum eſſe voluerunt, vt
patet in l. eum qui. C. ad leg.
Iul. de adulter. & in l. 2. C. de in-
ceſt. nupt. Amor enim iſte, qui
mariti eſſe debet haud facilè
cum multis communicatur, &
propterea in concubinis non
tam reſtricti fuerunt: non enim
illæ ad optimam illam affectio-
nem animi perueniunt. Proin-
7 de cum † Athenienſes exhau-
ſtam bello Ciuitatem replere
deſiderarent, non tamen plus,
quàm vnius vxoris cuiuis dede-
re licentiam, peregrinas verò
quot quiſque cuperet, & vellet
prolis cauſa, facultatem imper-
tiuerunt, vt dicit Laert. in So-
8 crate. At † Iulius Cæſar vt ſup-
pleret populum bellis Ciuilibus
diminutum, legem habuit, qua
cuique liberorum quærendo-
rum cauſa liceret ducere vxo-
res quot vellet, & tamen ea lex
vim nullam habuit, ſed ſtatim
repudiata eſt, & tacita quaſi
conſpiratione omnium abroga-
ta, vt extat apud Sueton. in Iul.
Cæſare. Vnde patet, quòd ea,
quæ ſunt indiuidua in exiſti-
matione hominum, & longo
conſenſu roborata, vt moribus
hominum congruant, nequeunt
ſic de facili auelli, & in hoc na-
turalis hominum inſtinctus na-
turam ipſam videtur imitari;

Vo-

Digitized by Google

Volucres enim penè omnes faciunt matrimonia, & paria iungunt, & nidos ſuos tanquam genitales Thoros concordi mẽte defendunt, fętus, qui certi ſunt amant, ſi alienos obieceris abigunt, quaſi id congruat naturæ bonitati, & prouidentiæ, vt iunctis ſimul vtriuſque ſexus, qui ex ijs procreantur vim perpetuitatis tranſmittant in poſteros, vt in ſimili in Vrbe cenſuit Alphen. I.C. quam nunquã deficere, licet omnes priores habitatores deceſſerint, ſuperſtitibus, qui progeniti ſunt, affirmat in l. proponebatur, ff. de iudic.

Prætereà hæc ratio perpetuandę Vrbis mediantibus coniugijs, fuit adeò potens apud Romanos, vt concederent mili-
9 tiæ † vacationem his, qui in Vrbe ſufficiendę ſemper prolis cauſa morabantur, qui Proletarij erant nuncupati, vt dicit Aulus Gell. lib. 17. cap. 10. neque vnquam illos albo militum adſcribere permiſerunt, prætérquam in bello exorto cum Tarentinis; Vltima enim neceſſitas adegit Romanos, vt Proletarios quoque in arma tunc co-
10 gererent; † fruſtra enim de prole conſulitur, niſi rebus præſentibus prouideatur, vt dicit idem Oroſ. Hiſtor. lib. quarto, cap. primo poſt princip.

Hinc videmus, quòd & Do-
11 mini † Veneti ſecuti hoc laudabile exemplum in conſcribendis militibus ordinantiarum in Prouincijs, dant militiæ vacationem illis, qui ſoli in domo extant, vt patet in lib. priuilegiorum Ruralium per me edito in cap. exemptionum milita-
12 rium: quapropter † Procopius, cauſam euerſionis Romani Imperij inde ortam arbitratur, quod cum homines propagationi prolis non conſulerent, infrequentiores factę Ciuitates à barbarorum ingentibus exercitibus ſe tueri nequiuerint, vt conſiderat quoque Alciat. in l. ter enixa. num. 2. ff. de verb. ſi-
13 gnif. Proindè antiquitus † fęminæ, quæ liberis procreandis ſtrenuam nauabant operam, maximè laudabantur, eratque ſummus quidam numeroſæ ſobolis fauor, ideoq; priuilegia non pauca in iure noſtro fęcunditati conceſſa fuiſſe legimus l. 2. ff. de minor. l. ad Rempublicam, ff. de muner. & honor. l. ſeu per, §. demonſtratur, ff. de iur. immun. Cum enim ea ſit
14 Reipub. † vtilis (nam intereſt Ciuitatem liberis repleri, & ampliari) non debet carere prę-mio ſecundum Mynſing. in §. ſed nos, Inſt. ad S.C. Tertyllian.

Hinc

Hinc, & Iuſtinian. Imperator
15 videns, quòd † matrimonium erat verum Vrbis incrementum, & ſeminarium Reipublicę, ſemper cenſuit admodum fauendum eſſe filiorum procreationi, vt habetur in Auth. de nupt. col. 4. conſt. 1. de nupt. & in Auth. de teſtibus. §. hæc nos.
16 Pręmia † autem antiquitus propoſita cauſa liberorũ ſuſcipiendorum fuerant honores, & com-
17 moda; Nam † maritis habentibus filios, honeſtior in ſpectaculis locus erat attributus ex decreto Auguſti, vt refert Sueton. in Auguſto cap. 44. & in petitione honorum, & Magiſtra-
18 tuum ille † candidatus præferebatur cui erant liberi plures, vt ſcribit Tacit. Annal. lib. 2. & 15. & in diſtributione Prouinciarum ſemper Proletarij potiorem habebant cauſam, vt elicitur ex Dione lib. 53. Decretum quoque extabat, quòd habentes filios eminerent in omni
19 Magiſtratu, & iccircò in † Curia, vel Collegio primi rogabãtur dicere ſententiam, & in Albo, & proceſſu cęteris præualebãt in paritate vocis, vt dicitur in l. ſpurij in fi. ff. de Decur. & in l. in albo, C. eod. li. 10. Præterea
20 † in honoribus petendis defectus annorum ſupplebatur pro numero liberorum, cum enim eſſet ſancitum, ne minores 25. ann. ad honores admitterentur, niſi beneficio prolis, habentes quinque filios poterant anno 20. admitti, qui tres anno. 22. & ſic deinceps l. 2. ff. de minor. 25. ann. & probatur quoque ex Plin. lib. 7. epiſt. vbi patet dimitti annos beneficio Cæſaris ſolere, quaſi liberos haberent, & ſic incapacitatem annorum à ſolo Principe diſpenſari; non tamen defectus ętatis ſupplebatur per numerum filiorum, quò ad hoc, vt minores 25. annis rem ſuam adminiſtrare poſſent ſine curatore, quia tantum ad honores id pertinebat, vt decreuit Seuer. Imperator de quo Vlpian. meminit in d. l. 2. rurſusqui plures liberos habebat,
21 ideſt † in Vrbe tres, in Italia quatuor, & in Prouincijs quinque à cura, tutela, cęteriſq; muneribus perſonalibus immunis erat l. 2. ff. de excuſat. l. 1. C. qui num. lib. & damnatorum liberi plures aſſem accipiebant ex Conſtitutione Adriani Imperatoris relata per Paul. I. C. in l. cum ratio. §. ſi plures. ff. de bon. damnat. vbi redditur ratio illius fauorabilis Conſtitutionis
22 ex intereſſe Imperij, quòd † vtilius erat ampliari hominum adiectione, quàm pecuniarum copia; Hinc quoque dimanauit pri-

Digitized by Google

priuilegium perſonarum circa ius trium liberorum, quòd pro ſingulari beneficio reputabatur, prout ex Plin. lib. 10. epiſt. ad Traian. colligitur, vbi ſcripſit; *Exprimere Domine verbis non poſſum quantum mihi gaudium attulerit, quòd me dignum putaſti iure trium liberorum.* & Martialis

Præmia laudato tribuit mihi Cæſar vterque.
Natorumque dedit iura paterna trium.

& fęminis quoque attributum fuiſſe tale ius trium liberorum, probatur ex Dion. lib. 55. vbi dicitur, quòd Liuia fuit adſcripta in numero matrum, quæ ter peperiſſet, & Suet. in Claud. cap. 19. ſcripſit, Princeps fęminis, quæ naues. ſ. mercaturę cauſa fabricarent ius tribuit quatuor liberorum, & de his, & alijs priuilegijs occaſione prolis ſuſcipiendæ conceſſis latiſſimè cumulauit Lypſ. in ſuis Cõment. in Cornel. Tacit. lib. 3.

Cæterum ſuper iſto iure immunitatis conceſſo Patribus liberorum cauſa, ſciendum eſt,
23 quòd & hodie † numerus quinque filiorum excuſat à muneribus perſonalibus. l. nepotes. C. de his, qui num. libe. lib. 10. vbi Rebuff. & alij notant: Sed in patrimonialibus, & realibus non prodeſt ille numerus, niſi
24 † aſcendat ad 12. liberos, vt notatur in l. ſi quis Decurio. C. de Decurion. lib. 10. vbi Bart. dicit, ſic de facto fuiſſe in Ciuitate Lucana ſeruatum, & eum refert Ioan. de Imol. in conſ. 77. num. 3. qui dicit, in hoc caſu
25 non ſufficere, quòd pater † habeat octo filios, & ex vno filio quatuor nepotes, ſed requiritur exiſtentia duodecim filiorum in eo, in quo numero etiam fęminæ comprehenduntur, dummodò tamen maior ſit pars maſculorum, quàm fęminarum, ex quo appellatione filiorum veniunt etiam filiæ l. liberorum, §. final. de verb. ſignif. ſed hanc limitationem in nepotibus reijcit Theſſaur. deciſio. 267. nu. 6. quia dicit, quòd ratio legis concedentis immunitatem reſpicit educationem filiorum. l. ſemper. §. demonſtratur. ff. de iur. immun. quæ ſic militat in auo habente nepotes in poteſtate, ſicut in filio, vnde refert iudicatum pro nepotibus, vt ibi, cuius tamen dictum dubioſum mihi videtur, quia non educatio filiorum, ſed numerus prolis ſuſceptæ munerum quietem præſtat. in d. l. ſi quis Decurio.
26 dignus † enim in munitate iudicatur is, qui propter patriam tot filios procreauit, quia valdè confert Reipublicæ, quòd nu-

n.ero

mero hominum augeatur. l. 3. in fin. C. de indic. viduit. tollen. vnde vidi aliter vſu receptum in hoc indiuiduo. Præterea in numero 12. filiorum connume-
27 rantur etiam † legitimati, ſiue per ſubſequens matrimonium, ſiue per reſcriptum Principis, quia vtroque caſu habentur pro legitimis cap. tanta qui fil. ſin. legit. naturales autem non faciunt numerum ad conſequendam immunitatem, quia cum requiratur, quòd filij ſint in poteſtate parentum l. 2. §. incolumes. ff. de vacat. munen. ceſſat diſpoſitio legis concedentis; cum ipſi non ſint in patris poteſtate. §. 1. Inſt. de patr. poteſt. & firmare videtur Rol. conſ. 52. num. 5. lib. 2. in qua propoſitione altera poteſt afferri ratio,
28 † quia non intereſt Ciuitatem repleti hominibus, qui ex illegitimo coitu nati ſunt, vt probatur in cap. ſi gens Anglorum 56. diſt. vbi dicitur, quòd ex tali generatione non naſcuntur niſi populi degeneres, ignobiles, & libidine fluentes, quia non ſunt in bello fortes, nec in fide ſtabiles, nec in moribus continentes; & ſi aliqui quandoq; boni, fideles, & docti reperiantur, illud eſt de rarò contingentibus, vt de bonis dicitur mulieribus, §. quia verò, Auth. vt ſin. prohibit. matr. debit. & per Rip. in l. j. num. 19. ff. ſolut.
29 matr. Rurſus † in hoc numero 12. liberorum comprehenduntur filij emancipati, vel Religionem ingreſſi, & filiæ nuptæ, vt per Roland. d. conſ. 52. nec attenditur caſus poſteà ſuperueniens ſi aliquis filiorum decedat; quia ſufficit quòd momento conceſſionis numerus ille extiterit ſecundum Iaſ. in l. ſciendum, §. fin. ff. qui ſatiſd. cogant. & Theſaur. dicta deciſ. 267. num. 8. qui etiam de mente Alberici extendit, vt ſi ali-
30 quis ex † filijs deceſſiſſet in bello pro Republica, & Principe, nihilominus reputaretur tamquam ſi viuus eſſet ad conceſſionem immunitatis, ex eo quia per gloriam viuere intelliguntur, qui ſic decedunt, Inſt. tit. de excuſat. tut. vel curat. in
31 princ. Immunitas † autem ſic conceſſa eo ipſo dicitur extingui ſi pater decedat, etiam ſi filij omnes eſſent ſuperſtites; quia tale priuilegium fuit perſonale, conceſſum patri, qui tot filios Reipublicæ praſtitiſſet; vt inquit Alberic. in d. l. cum ratio, & ſequitur Theſaur. dicta deciſio. 267. num. 11. in fin. qui refert ſic fuiſſe in Senatu Taurinẽſi iudicatum de anno 1590. 27. Ianuarij, eſto quòd filij in

Digitized by Google

eadem domo remanſiſſent indiuiſi.

Modò ex præmiſſis poteſt 32 quæri, † an exemptio ob numerum 12. liberorum extendatur ad onera bellica? in qua propoſitione diuerſimodè videntur iuris interpretes conſuluiſſe, videlicet Bal. Salic. Alex. & Iaſ. in l. cum Aquiliana. ff. de tranſact. & Natt. in conſ. 539. & Roland. d. conſ. 52. & in vtrãque partem diſputauit Theſaur. d. deciſio. 267. num. 15. & 16. qui inclinare videtur, quòd numerus 12. liberorum non excuſet patrem circa contributionem in oneribus bellicis: quod quidem in Statu Veneto abſolutiſſimum eſt, quia omnes immunitates deſcendentes ex generali legum diſpoſitione excipiuntur in caſibus reſpicientibus ſecuritatem ſtatus Principis, & in materia reſeruata, quia tunc in præcepto ineſt tacitè clauſula derogatoria immunitatum prædictarum, prout pluribus Senatuſconſultis iam extitit declaratum, & præſertim anno 1604. 20. Decembris ad fauorem Magnificæ Ciuitatis Veronæ; & anno 1612. 27. Octobris ad fauorem Ruralium Prouinciæ Fori Iulij, vbi quoque exprimitur, quòd immunitas ab iſtis contributionibus nõ poteſt concedi, niſi ab eodem Excellentiſſimo Senatu, ſeu Illuſtriſſimis eius delegatis, vel ab excelſo Decemvirali Conſilio cum plenaria cauſæ cognitione.

Demum in hac materia coniugiorum inducendorum in noua Vrbe iuuat inſerere vnum non aſpernandum, quod colligitur ex Tacit. Hiſt. lib. 2. vbi 33 in laudem † Cremonæ Vrbis, inquit: *Hæc numero Colonorum, opportunitate fluminum, vbere agri annexu, connubijsq; gentium adoleuit, floruitque*: ex quibus verbis elicitur Cremonenſes ipſos, Ciuitatem florentiſſimam reddidiſſe, ex facilitate connubiorum cum gentibus finitimis, quòd inde originari potuiſſe ſuſpicor ex maxima ipſorum Cremonenſium humanitate in omnes gentes, cum vxores non dotis cauſa, ſed prolis ſuſcipiendę tantum reciperent: quòd quidem, & aliàs in primæua origine Vrbis Venetę fieri conſueuiſſe deprehendimus ex Sabellico, & Egnatio, vt mirum non ſit, ſi ex facilitate coniugiorum ſolida incrementa Vrbi florentiſſimæ fuerint addita, cum reuera Vrbes in quibus dotium opulentia deſideratur, rariora matrimonia videant, & proindè quaſi deficiat

ciat

Digitized by Google

ciat materia augendæ Vrbis, & liberis hominibus replendæ. Ciuium numerus extenuatur, maximo Reipublicæ incommodo, prout, & alias Claud. Imperatorem exclamaſſe retulit Tacit. Annal. lib. 12. vbi plura circa hoc recenſuit, vt ibi videre licet.

De perſonis in noua Vrbe recipiendis. Caput Sextum.

SVMMARIVM.

1 *Vrbes non poſſunt habitari, nec frequentari ſine hominum cœtu.*

2 *Hipodamius Mileſius, quot genera perſonarum neceſſaria Vrbi iudicauerit?*

3 *Platonis, & Ariſtotelis opinio de perſonis neceſſarijs ad Vrbem incolendam.*

4 *Ciuitas repleri debet hominibus, præſertim nobilibus.*

5 *Subditi fideles Principi, in neceſſitatibus tenentur eidem omnia præſtare.*

6 *Ciues nobiles, & diuites, dicuntur nerui Ciuitatis.*

7 *Nobiles qua prærogatiua propriè gaudeant?*

8 *Nobilitas cur ſuppleat defectum ætatis?*

9 *Nobiles ad Vrbem incolendam, non ſunt inuiti compellandi, ſed placidè requirendi.*

10 *Nobiles, an & quando poſſint compelli habitare Ciuitatem?*

11 *Viri eloquentes ſunt maximè neceſſarij Ciuitatibus.*

12 *Doctores, an ſint pars Ciuitatis? explicatur contra Vaconij ſenſum.*

13 *Ciuitatum potiſſima fundamenta ſunt leges.*

14 *Ignorantes iura non debent ex motu ſui arbitrij iudicare.*

15 *Ignorantia Iudicis plerumque eſt calamitas innocentis.*

16 *Artifices ſunt potiſſima pars Ciuitatis.*

17 *Numa in ordinando Vrbem Romam, artificum Collegia formauit, & diſtinxit.*

18 *Solonis conſilium pro replenda incolis Athenarum Vrbe.*

19 *Artes vocantur decus Vrbium.*

20 *Artifices cur à Sybaritis fuerint expulſi?*

21 *Artes quæſtuoſæ vetabantur introduci in Vrbibus Spartanorum.*

22 *Artifices excuſantur à muneribus perſonalibus, vt poſſint facilius eorum artes exercere.*

23 *Mercatores ſunt Ciuitatibus valde vtiles.*

24 *Artes ſuppeditantes inſtrumen-*

t. luxuriæ, ſunt extirpanda ab Vrbibus munitis.

25 *Agricolæ an ſint in noua Vrbe recipiendi? diſtinguitur.*

26 *Alienigenæ, an ſint in noua Vrbe introducendi?*

27 *Vrbes, quæ ex Oppidulis circumiacientibus formantur, diutiſſimè conſiſtunt.*

28 *Aquila, & Manfredonia in Regno Neapolitano, cur floreant Ciuium numero, & nobilitate?*

29 *Patria ſua vnicuique videtur dulcis.*

30 *Patria originaria exiſtimatur præſtantior alia nouiter acquiſita.*

31 *Aduenæ in Vrbe iam condita, ſunt benignè ſuſcipiendi.*

32 *Iudæi, an ſint recipiendi ad habitandum Vrbem nouiter conditam?*

33 *Iudæis volentibus venire ad patriam alienam, poteſt interdici ingreſſus.*

34 *Iudæi, qua ratione fuerint expulſi ab Vrbe Vtinenſi?*

35 *Iudæi pacificè viuentes non poſſunt expelli à Principibus ſine legitima cauſa.*

36 *Epiſcopus non poteſt licentiam concedere Iudæis, vt ædificent nouam Sinagogam.*

37 *Iudæi habentes domicilium in aliqua Vrbe, dicuntur de eodem populo, licet non de corpore ſpirituali.*

38 *Iudæi tenentur contribuere ad impoſitiones impoſitas pro tuitione fidei Chriſtianæ.*

39 *Vagabundi, & diſcoli non ſunt in noua Vrbe admittendi.*

40 *Vagabundi, qua pœna afficiantur in Delphinatu, & in ſtatu Veneto?*

41 *Plato cur cenſuerit vagabundos fore expellendos ab Vrbibus?*

42 *Nihil agendo homines, malè agere diſcunt.*

43 *Perſonæ bannitorum, an ſint vtiles ad populationem Vrbis?*

44 *Perſonæ exulum, quando ſint ab Vrbe expellendæ?*

45 *Prouinciæ debent repurgari malis hominibus.*

46 *Iudex originis, & domicilij poteſt inquirere de delictis atrocioribus in alieno territorio perpetratis.*

47 *Banniti ob delicta leuia debent recipi à conditore nouæ Vrbis.*

48 *Ciuitas Vtini, cur fuerit reddita populoſior ſecundum Candidũ?*

49 *Princeps recipiens exules alterius iuriſdictionis, non debet eos eligere in cuſtodes ſui corporis.*

50 *Exulibus nunquam fidenda ſunt propugnacula Vrbium.*

51 *Relegati an conferant ad populationem nouæ Vrbis?*

52 *Relegati tempore confinationis pendente, non ſunt admittendi ad honores.*

53 *Relegati retinent domicilium eo loci.*

Digitized by Google

loci, à quo arceantur.

54 *Pœna nemini tribuit immunitatem.*

55 *Qualitas perſonarum, quæ protinus ab Vrbe ſunt extirpandæ.*

VEtus extat adagium hoc (*non è quercu, aut ſaxo*) cum ſignificamus non conſtare materia externa, ſed ex animi virtutibus, veluti vulgus Ciuitatem appellat, muros, ac domos è lapidibus, lignisq; conſtructas; Eccleſiam appellat ſtructuram ſimili materia congeſtam: cum reuera Ciuitas cõſtet hominum moribus, & Eccleſia ſit, animorum in vera Religione conſenſus; hinc Plato lib. 7. de Repub. ita inquit, *an exiſtimas è quercu qualibet, aut è ſaxo Reſpub. fieri? ac non potius ex moribus eorum, qui in Ciuitatibus verſantur.* & Otho alloquens milites apud Tacit. lib. 17. inquit de Vrbe Roma, *Quid vos pulcherrimam hanc Vrbem domibus, & tectis, & congeſtu lapidum ſtare creditis? muta iſta, & inania intercidere, ac reparari promiſcuè poſſunt, æternitas rerum, & pars gentium &c.* Proindè cum

1 † Vrbes non poſſint nec ędificari, nec frequentari ſine hominum cętu, nouæ Vrbis conditor librato iudicio circumſpicere debet, cuius conditionis debeant eſſe homines, qui ad incolatum ipſius nouæ Vrbis ſunt deducendi; qua in re Ariſtot. in lib. 2. Politic. recenſendo genera perſonarum neceſſaria ad Ciuitatem, dicit, † Hipodamium

2 Mileſium in ſua Ciuitate, habitatores tripliciter diuiſiſſe. ſ. enumerando bellatores, artifices, & agricolas, cuius opinioni videtur adhęſiſſe Luc. de Pen. in l. colonos, col. 1. C. de agricol. & cenſit. lib. 11. Volebat enim quòd bellatores haberent arma, & non terram, agricolę terram, & non arma, artifices autem neque terram, neque arma tractarent, ſed eorum artes exercerent: Cum enim homo indigeat his trib. pro neceſſario vitę ſuæ vſu, ideſt victu, veſtitu, & defenſione, præmiſſa hominum genera ad hæc tria videntur deſeruire: Victui enim ſatisfaciñt agricolæ, quorum appellatione continentur cultores vinearum, & paſtores pecorum: ad veſtitum conferunt artifices, de quibus plenè idem Luc. de Pen. agit in Rubr. C. de excuſ. artif. ad tertium verò propter hoſtes extrinſecos propulſandos, & litigia, quæ poſſent in Ciuitatibus exoriri ſufficiunt bellatores, & aduocati, qui militant. l. aduocati. C. de aduocat. diuerſ. iudic. Sed † Plato in lib. 2.

3

de

Digitized by Google

de Republica alia quoque genera perſonarum neceſſaria Ciuitati cenſuit, videlicet, agricolas, mercatores, artifices, milites, & alios, quòd etiam Ariſtoteles ipſe probare videtur lib. 7. cap. 8. Politic. vbi reprobata Hipodamij opinione, firmauit agricolas, paſtores, opifices, milites, Sacerdotes, & Iudices requiri ad eſſe perfectum Ciuitatis, pluribus ibi adductis rationibus, cui in hoc quoque conſentire videntur Iuriſconſulti, qui non paſſim, & ſimpliciter omne genus perſonarum ad habitandum nouam Vrbem admiſerunt, ſed certa tantum genera, eiectis his omnibus, à quibus Vrbium fęlicitas turbari, & confundi ſolet.

In primis igitur in noua Vrbe incolis exornanda circumſpectus Princeps illius conditor ſtudere debet, vt lecti homines, & nobilitate conſpicui alliciantur ad eam habitandum: præcipuum enim eſt intereſſe Ciuitatis,
4 † quòd multis hominibus, & præſertim nobilibus repleatur, vt tradunt Doct. omnes in l. j. ff. ſolut. matrim. & comprobant Rube. Alexandrin. in conſil. 9. num. 1. & Ruin. in conſil. 202. num. 6. vol. 1. ratio autem illa poteſt videri: quia ſicuti verus theſaurus Principis non eſt fi-
5 ſcus, † ſed ſubditi ſui fideles, & opulenti, qui in neceſſitatibus publicis omnia eidem tenentur præſtare. §. cogitatio in Auth. vt iud. ſin. quoque ſuffrag. eadem ratione quoad neceſſitates Ciuitati ſuperuenien-
6 tes, dicuntur † nerui ipſius Ciues illi, qui nobiles ſunt, & diuites, vt dixit Tulli. lib. 3. de offic. & tranſlatiuè in l. 2. C. de omn. agr. deſer. lib. 11. ad quā nobilitatem virorum in Vrbe videtur etiam aduertiſſe Virgil. dum Vrbis Romæ condendæ fęlicitatem venuſtè exclamauit, quæ illuſtrem, & numeroſam ſobolem virorum illuſtrium genitura eſſet, quorum virtute caput Orbis quandoque futura eſſet: ſcribit enim lib. 6. Æneid.

En huius, nate, auſpicijs illa inclita Roma.
Imperium Terris, animos æquabit Olympo.
Septemq; vnà ſibi muro circumdabit Arces.
Fęlix prole virum, &c.

Hinc iure merito fuit dictum, quod ſolis nobilibus competat
7 illa † peculiaris prærogatiua, vt habeant ſui rationem in diuina prouidentia radicatam ex magna fidelitate, qua Deus Opt. Max. nobilium animos erga Principes ſuos exornauit, vt ſcribit Gutier. Hiſpan. de cont. iur.

cap.

cap. 16. de priuileg. comp. nobb. num. 51. Proinde Theodor. Rex apud Caſſiodor. var. lib. 3. Arthemidoro V. I. ſcripſit in hanc ſententiam: *Congruis Comitatum noſtrum viris nos decorare nobilibus, vt & illorum expleatur votum, & obſequium noſtrum ornent merita perſonarum. Proinde magnitudinem tuam ad conſpectus noſtros, quos tibi non ambigimus eſſe gratiſſimos, his oraculis euocamus, vt qui longa nobiſcum ætate verſatus es, præſentia noſtra dulcedine capiaris: Feſtinat enim ad Principem, qui vel ſolum poteſt habere propitium: nam cui licet habere noſtra colloquia, munera credit eſſe diuina.* & hoc reſpectu iura videntur multum fauere hominum di-
8 gnitati, † & nobilitati, quia ex ea ſuppletur defectus ætatis, ſecundum Tiraq. in eius ampliſſimo tractat. de nobilit. cap. 20. num. 41. & Afflict. in conſt. minorib. ſub num. 15. arg. l. ſi longius in fine. ff. de iudic. vbi ſubdit hoc contingere ratione induſtriæ, quę in filijs nobilium inuenitur, præcipuè propter conuerſationem bonorum virorum, qui frequentius in parentum domibus, & Curijs conuerſantur argumento l. primæ. C. qui & aduerſ. quos in int. reſt. & refert, & ſequitur Intrigliol. de feud. quæſt. 45. num. 117. & 118. Cauẽdum tamen eſt, quòd
9 † nobiles ad Vrbem incolendam non ſunt inuiti cogendi, ſed placidè, & humaniter requirendi, prout aliquando egiſſe legimus Rempublicam Venetam erga feudatarios huius Prouincię Fori Iulij anno 1581. vt eorum numero, & habitatione Ciuitas Vtini efficeretur populoſior; qui enim aliter agit, ſe reddit odioſũ ſubditis; quia habitatio debet eſſe voluntaria, & non coacta; & ideo improbatur edictum Petri Aloyſij Farneſij Parmæ, & Placentiæ Ducis, in quo ſub grauiſſimis pœnis iuſſerat, vnumquemque qui habitabat extra Ciuitatem Placentiæ in Caſtellis deberet tranſire ad habitandum intus in Ciuitate, ex cauſa, vt aſſerebat nobilitandi Ciuitatem, ſeu potius (vt retulerunt Hiſtorici illius temporis) vt augerentur vectigalia, & gabellæ; hoc enim præter alia irritauit odium Nobb. & Procerum, & ipſi Duci fatum accelerauit: ſic ſcribit Bard. Hiſt. in ſex ætat. mund. part. 4. ſub anno 1547. talia enim edicta, quæ neminem nobilitatis excipiunt, adimunt libertatem his, qui iucundos ſeceſſus in villis affectant, qui ſi non ſint in dignitate conſtituti,

Digitized by Google

ex qua Ciuitatis, vel Principis intereſt eos morari in Vrbe, relinquendi ſunt in quiete: Sic.n. & Theodoricus Italiæ Rex erga nobiles ſuos facere conſueuit, vt patet ex Caſſiodor. variar. lib. 3. vbi Fauſto V.I. dicitur: *Illuſtri Magnitudini tuæ ſecedendi ad Prouinciam quatuor menſium inducias pietas noſtra largitur, ita vt expletis eiſdem ad penates proprios redire feſtines, quatenus habitatio Romæ, quam multiplici volumus denſare conuentu, ſubtractis incolis terrarum opinatiſſima non rareſcat*, & in fin. ſubdit: *piaculi genus eſt abſentem ſibi Romam diutius facere, qui in ea poſſunt conſtitutis laribus habitare*; & lib. 4. variar. Euſebio: *Cum tempus tibi fuerit occupationis emerſum, octo menſium inducias in Lucaniæ dulces receſſus noſtra authoritate concedimus, vt ex illo tempore ſupputentur, cum te egredi ex Vrbe diuino fauore contigerit*. & ſic magnus ille Rex Theodoricus cenſuit, & grauiſſimis viris aliquando eſſe deferendum, vt capiant commoda ruris, & à rebus publicis abſtineant, quod & Senecam apud Neronem optaſſe, neque aſſequi potuiſſe, patet ex Tacit. Hiſtor. lib. 15. quo loci Tacit. affirmat, in Senatu actum
10 eſſe, † quòd talibus viris denegaretur ſeceſſus ab Vrbe: quia eorum perſonæ videbantur neceſſariæ ad optimum Reipublicæ ſtatum: natura enim conſequimur, vt communem vtilitatem noſtræ anteponamus: vt enim leges omnium ſalutem, ſingulorum ſaluti anteponunt, ſic vir bonus, & ſapiens, ciuilis prudentia inſtructus, publicam præfert propriæ vtilitati, & qui contra agit, tanquam publicæ vtilitatis deſertor eſt vituperandus, vt dicit Tulli. de fin. bon. & mal. lib. 3. quòd etiam videtur confirmatum reſcripto Arcadij, & Honorij in l. vnica. C. ſi Curial. rel. ciu. lib. 10. vbi Curialibus prohibetur morari in villis relicta Vrbe, & elicitur cauſa reſcripti: quia qui in honore conſtitutus eſt, crudelem ſe gerit, dum Patriam derelinquit: omne enim bonum deſcendit à Patria, & nullum incommodum adeò graue cenſetur, quin charitas Patriæ deliniat, vt inquit Tulli. in 3. Rhetoric. Si ergò publica Ciuitatis vtilitas ſuadeat nobiles in ea reſidere, præcepto pænali poterunt cogi ad habitandum Vrbem, in qua tamen virtutis meritò fiant participes in publicis dignitatibus: Virtutum enim præmia merentibus conuenit aſſignari, vt iubet tex. in l. fin. C. de ſtat. & imagin. ceſſante

autem

autem hoc intereſſe, non erunt ſummouendi à loco electi domicilij: nam & graues alioqui viri otioſam quietem publicis dignitatibus aliquando prętulerunt, & non improbati ſunt, dicit idem Tulli. in primo de offic.

Inſuper ad dignitatem illius nouæ Vrbis augendam mirificè
11 conferunt † viri, qui facundiæ, & doctrinæ laude ſint clari: quanta enim ſit vis diſerti hominis, & quantæ ſint eloquentiæ vires, indicat celebre illud Pirrhi Epirotarum Regis dictum de Cynea Philoſopho, de quo is dicere ſolebat, plus ſibi Vrbium lingua, quam armis partum eſſe, vt refert Baptiſta Fulgoſ. exempl. lib. 8. cap. 9. Hinc Theſeus (vt ſcribit Pauſan. lib. 1.) cum in vnam Ciuitatem ex agris Athenienſem populum compuliſſet, induxit in ipſam Vrbem cultum Veneris popularis, & Suadelæ, vt pateret omnibus, publicam ſalutem, & Ciuitatis tutelam in vi eloquentiæ eſſe repoſitam, ex qua conſilia ſalutaria deſcendunt, quæ Ciuitates benè regunt, & cuncta rectè diſponunt: proinde Roboam meritò Regni ſciſſuram patitur, cum ſapientum conſilia audire negat, vt habetur 16. quæſt. 1. cap. Eccleſia: ſalus enim vbi multa ſunt conſilia, vbi autem non eſt gubernator populus corruit, dicitur in cap. 11. Prouerb. Salomon. & Deus per os Iſai. Prophet. cap. 5. inquit, *captiuus ductus eſt populus meus, quia non habuit ſcientiam*, quem locum ad hoc allegat Ægid. Roman. in ſuo libro contra exemptos cap. 1. col. 2.

Præterea illuſtrium Virorum ſcientia, & aliorum peritorum in quacunque liberali diſciplina peritia, atque excellentia adeò contulerunt ad felicitatem Vrbium, in quibus vitam tranſegerunt, vt reperiatur traditum, ſæpè Duces exercituum peperciſſe illis Vrbibus ob memoriam dictorum Ciuium; vt refert Sfortia Odd. in ſuo tract. de reſt. in integ. par. 1. quæſt. 7. artic. 14 num. 124. prout de Alexandro Magno erga Lampſacenam Vrbem, & Auguſto Cęſare erga Alexandrinos, ſcribunt quoque Val. Max. lib. 7. & Plutarch. in Marco Antonio.

Cæterùm quia Vacon. à Vacun. I. C. Romanus, & de re literaria alioqui optimè meritus lib. 1. declarat. iur. ciuil. cap. 31. propoſitionem quandam conatur ſuſtinere; in qua ſcripſit,
12 † quòd Doctores non ſunt pars Ciuitatis, quia ex enumeratio-

Digitized by Google

ne facta per Ariſt. lib. 7. Politic. cap. 8. patet, quod artifices ſunt pars illi, ſine qua Ciuitas conſiſtere nequit; & abundè quoque oſtendit idipſum Socrates apud Platonem in lib. 2. de Republica: ſine Doctoribus autem Ciuitas eſſe poteſt, vt ille inquit; Magiſtratus enim qui ſunt pars Ciuitatis, poſſent conſtitui ex alijs Ciuibus non literatis; nam in multis Ciuitatibus ſunt Magiſtratus, vbi non ſunt Doctores; illiterati enim poſſunt gerere Magiſtratum, vt not. in l. certi Iuris. C. de iudic. vnde concludit Vacon. ibidem, quòd intereſt in ea eſſe artifices, non autem Doctores. prædictæ propoſitioni licet quidem abundè fuerit ſatisfactum per Clariſſimum Iuriſconſultum Menoch. de arbitr. iud. caſ. 237. lib. 2. cent. 3. vbi egregiè confutauit aſſertionem Vaconij: attamen, quia hæc quæſtio peculiariter videtur conferre ad materiam nouæ Vrbis, addendo iam dictis per Menoch. vt pateat, quod & Doctores ſunt neceſſarij ad optimum Vrbis ſtatum,
13 dico, † quòd Ciuitatum potiſſima fundamenta ſunt leges, vt inquit Cagnol. in l. 2. verſic. poſtea, num. 61. ff. de orig. iur. vbi adducit Ciceron. in Orat. pro Cluentio, ex quo datur intelligi, quod in iuris ſcientia publica verſatur vtilitas, quia per eã Reſpublicæ benè gubernantur, §. fin. in proœm. Inſt. & §. diſcipuli in proœm. ff. & totus illuminatur Mundus, cum ad obediendum Deo, & Miniſtris, vita ſubditorum informetur Auth. habita, C. ne fil. pro patre, & plenè proſequitur Philipp. Probus in addit. ad Ioan. Monach. in cap. 2. num. 11. de priuileg. in 6. Hinc Leo X. Pontif. in ſuo diplomat. de priuileg. ſtudent. in Vrbe, ita dicit: *Dum ſuauiſſimos, atque vberes fructus, quos viri literarum ſcientia præditi in agro domini in dies producunt, animo contemplamur, & quam vtilis, & neceſſarius pro ſpiritualium, temporaliumq́; in hac plena tenebris, & caligine vita, regimine, & directione ſalubrius ſit, ipſarum literarum vſus, ſedula meditatione*
14 *perpendimus &c.* Propterea † qui ius ignorant non debent ex motu ſui arbitrij iudicare, quia ignarus literarum faciliter negat ea, quæ pro veritate ſtatuta ſunt, & ſuper eis inconuincibilis eſt, §. nos autem in Auth. de tabellion. & ideo dicit Diuus Auguſtin. de Ciuit. Dei lib. 19.
15 cap. 6. quòd † ignorantia Iudicis plerumque eſt calamitas innocentis; & Caſſiod. var. 3. qui ſine lege vult agere, cuncta diſpo-

ſpo-

ſponit Regna caſſare; qua conſideratione moti grauiſſimi viri, qui præſunt Ciuitatibus ſolent ſibi aſſumere ad latus aſſeſſores peritos in iure, à quibus informentur iuxta qualitatem negocij, & tales vocantur Comites Præſidum in iure, & ſic DD. Veneti obſeruant: plerumque enim euenire ſolet, vt licet leges diſponant de aliqua re, attamen eorum interpretatio deſideretur, quæ à prudentibus I.C. expetenda eſt, cum ex eorum reſponſis quoque ius ciuile videatur formatum, §. reſponſa. Inſt. de iur. nat. gent. & ciu. Nihil enim inter homines eſt adeò clarum, vt non recipiat aliquam ſolicitam dubitationem, vt dicitur in §. ſed indignus in Auth. de tabell. & quam ſoli periti in iure poterunt declarare, vt patet in l. 2. §. poſt hoc deinde, ff. de orig. iur. imò Ariſtoteles ipſe lib. 3. Politic. cap. 8. cenſet maximum Ciuitatis intereſſe verſari circa iudicium de commodis, & iuſtis inter ipſos Ciues, quòd quidem benè cognoſci, & definiri negat, niſi homines in legibus aſſueſcerent, & inſtituerentur, vt ex lib. 5. cap. 8. Politic. elicitur: ex quibus omnibus patet, quòd ad formandam Ciuitatem benè leg bus munitam, & regimine, deſiderantur Iuriſconſulti: Artifices verò neceſſarij ſunt ſolummodò ad miniſteriũ eorũ, quæ reſpiciunt commoditatem corporis, & ſic ex ipſius Ariſtotelis ſententia in lib. 3. cap. 9. vtiliores ſunt Ciues, qui præſtantiores virtute extant, vt hoc reſpectu idem Ariſtotel. in cap. 3. dixerit, optimas Ciuitates nunquam opifices recipere in Ciues, quia vera ciuilitas debetur virtuti, non opificio, & ſic auctoritates per Vacon. allegatæ contra ipſum retorquentur.

Negari tamen non poteſt
16 quin † artifices non ſint potiſſima pars Ciuitatis in ordine ſuo inferiori; quia ſunt neceſſarijſſimi ad Vrbem incolendam, ex auctoritate Eccleſiaſt. cap. 38. vbi dixit, quod ſine illis non ædificabitur Ciuitas; eapropter
17 † Numa in ordinando Vrbem Romam diſtribuit, & diſtinxit multitudinem artificum per ſocietates, ſeu collegia ſeparata, videlicet Tibicinum, Aurificum, Architectorum, Tinctorum, Cerdonum, & aliorum, vt refert Plutarch. in vita Numæ.
18 † Solon quoque lege cauit, vt illis tantum, qui patria perpetuò exilio pulſi eſſent, vel qui ad rem aliquam cum tota domo, Dijsq; penatibus Athenas migraſſent, Ciuitas communica-

Digitized by Google

retur, hoc autem ſe feciſſe dixit, non vt cęteros deterreret, ſed vt eos (Repub. promiſſa) Athenas alliceret, exiſtimans ſimul eos Ciuitati fidos futuros, vt qui neceſſitate Patriam amiſiſſent, & qui ſua ſpontè, & voluntariè reliquiſſent, vt idem Plutarch. ſcribit in vita Solon.

Hinc nonnulli Principes ad-
19 uertentes, quòd † artes vocantur decus Vrbium, vt inſigniores redderent Vrbes eorum, exquiſiuerunt ſummo ſtudio ſelectiores opifices, & aliquando quoque expugnatis hoſtium Vrbibus, inter meliorem partem prædæ habiti fuerunt artifices transferendi cum familijs in Vrbes victoris; prout de Roderic. Sicul. memorat Otho Frinſingenſis in Hiſto. Frider. lib. 1. dicit enim quòd expugnatis in Græcia Athenis, Corynto, & Thebis, opifices, qui ſericos pannos texebant, deducti ſunt captiui, & in Vrbe Panormo collocati; & Eumen. de Ciuitate Auguſtoduni in Æduis ait, Artifices transmarinos, & ex ampliſſimis Prouinciarum ordinibus, incolas nouos inductos ſuæ Ciuitati ab Impp. vt eam inſigniorem redderent; quod factum queq; recentioribus temporibus per Solimanum Turcharum Imperatorem capta Regia Perſarum refert Ioui. in Hiſtoria; aliquando tamen, &
20 † artifices à quibuſdam Ciuitatibus expulſi ſunt; nam Sybaritæ, quorum Oppidum erat vicinum Crotoni nullam artem recipiebant, quæ ſine ſtrepitu non poteſt exerceri, veluti fabrorum, lignariorum, & ſimilium, ne quid foret, quòd dormientibus obſtreperet, & ob eamdem cauſam Gallos Gallinaceos ali vetuerunt in Ciuitate illa, vt ſcribit Athen. in Dip-
21 noſoph. lib. 12. † Lacedemonij verò ex lege Licurgi omnes, queſtuoſas artes Vrbe expulerunt, vt nil prætereà in eis extaret, quod ad opera bellica non conferret; quæ leges profectò iniquæ, & à iure naturali deuiæ videntur, ſiquidem omnes artes pro communi bono inſtitutæ ſunt, ſi ad propoſitum finem dirigantur, vnde non immeritò Sybaritis accidit, vt ob intemperantem luxum, atque mollitiem malè perierint, vt ceſſerit in Adagium, *Sybaritica calamitas*; Lacedemonij verò nimia ambitione dominandi ducti, Leutrica clade accepta legum rigorem coacti ſunt remittere, vt Plutarch. inquit in Pelopida; ſunt ergò artifices neceſſariò introducendi in noua Vrbe, & quibuſcumque immunitatibus,

bus, & priuilegijs alliciendi, ſi artem aliquam ex neceſſarijs Vrbi exerceant; prout plenius tangemus in cap. ſequenti de im-
22 munitatibus; nam & † à iure eiſdem excuſatio datur à muneribus perſonalibus, adhoc vt poſſint facilius illas artes exercere, & alios docere, vt patet in l.1.& 2. C.de excuſat.artif. lib. 10. & tradit Alciat. in conſ. 48. num. 7. lib. 5.

Mercatores quoque ad nouam Vrbem erunt alliciendi, vt libenter in eam confluant, &
23 domicilium eligant: † vtiles enim ſunt mercatores Ciuitatibus; quia multa commoda afferunt: eorum enim ope fit, vt totus propè Orbis in communionem veniat, & res ad vtilitatem hominum ex diuerſis Prouincijs in vnam Ciuitatem comportentur, quo fit, vt reſpectu periculorum ſuſceptorum dicantur Ciuitatis cauſa abeſſe in l.ſemper, §.negotiatores, ff.de iur.immunit. qui tex. licet loquatur in negotiatoribus præpoſitis annonæ aſportandæ in Vrbem, vel exercitum; attamen quia in alijs mercatoribus eadem ratio periculi in tex. expreſſo, militare videtur, eodem debent beneficio legis potiri, niſi eſſent de illo genere mercatorum, qui mercantur à mercatoribus, quod ſtatim vendant, vt publica ciuitatis annona flagelletur: tales enim ſunt grauiter coercendi, prout & illi, qui non ad com-
24 moda Ciuium reſpiciunt, † ſed ſola inſtrumenta luxuriæ ſuppeditant; Romani enim eos aliquando Vrbe pepulerunt; quod firmiter eſt attendendum in Vrbibus munitis, ne incolarum, & militum animi, gulæ, & luxui ex commoditate præſtita, aſſueti, emolleſcant, & mox tempore opportuno famem & ſitim perpeti nequeant, prout accidiſſe legimus exercitui Annibalis in Capuana Vrbe.

25 † Agricolæ quoque pars Vrbis cenſentur ſecundum ſenſum Platonis, & Ariſtotelis ſupra relatum, quod quidem videtur omnino improbari à Iuſtiniano Imperatore in Auth. de quæſtore, Nouell. 80. §. 1. & 3. vbi monet Præfectum Vrbis ne permittat agricolas domicilium transferre in Vrbem; huiuſcemodi autem contrarietas videtur poſſe conciliari, hoc diſtinctionis temperamento; quia ſi agitur de habitanda noua Vrbe nouiter condita, vtiq; Platoni, & Ariſtoteli eſt adhærendum; quia ad formandum ſtatum Ciuitatis erunt neceſſarij agricolæ, vt exerceant opera agriculturæ in territorio peculiari

liari

Digitized by Google

liari ipſius Vrbis, purgent plateas, fodiant puteos, & ſimilia ſordida munera ſubeant, quæ huiuſcemodi conditioni perſonarum ſolet tantum demandari; ſi vero agatur de reddenda Vrbe populoſiore, nullatenus dandus eſt aditus agricolis, vt relicto agro ad habitandum veniant in Vrbe illa; & ratio huiuſce diſtinctionis expreſsè probatur ex dictis Iuſtiniani in d.§.1.vbi dicit: *Inuenimus enim quia paulatim Prouinciæ quidem ſuis habitatoribus ſpoliantur; magna verò hac Ciuitas noſtra populoſa eſt turbis diuerſorum hominum, & maximè agricolarum ſuas Ciuitates, & culturas relinquentium.* & in §.tertio in fin. ſubdit idem Imperator: *Et maximè agricolis, quorum, & hic præſentia ſuperflua, & agriculturæ vacatio damnum, & ipſis, & poſſeſſoribus facit.* hoc enim veriſſimum circumfertur intereſſe Prouinciarum, & Vrbium in eo verſari, vt agri benè colantur, ex quibus victus Ciuibus ſuppeditatur: nec enim ager quantumcunq; fertilis fructuoſus eſſe poteſt ſine operario; quod expreſsè dixit Ouid. lib.5. de Triſtib.

Fertilis aſſiduo ſi non renouetur aratro,
Non niſi cum ſpinis gramen habebit ager.

Propterea in Vrbe iam condita cauendum ſummoperè ne agricolæ neceſſarij culturæ agrorum, recipiantur inter habitantes, ne Oppida, & Caſtella inferiora, & villæ illius Prouinciæ damnum irreparabile ſentiant, prout legimus accidiſſe in quibuſdam Prouincijs, & præſertim in Regno Neapolitano, confluentibus vndiq; populis ad habitandum Regiam illam Vrbem, vt neceſſaria fuerit Proregis auctoritas ſuper precibus Baronum ſibi oblatis in hac facti ſpecie.

26 † Nec alienigenæ gentis homines paſſim, & indiſtinctè erunt recipiendi in noua Vrbe, ſed parcè, & penſatè erit agendum cum eis, perpenſa qualitate perſonarum, ne fortè contingat vitio verti carmen illud Iuuenalis Satir. 3. ita ſcribentis, ſeu carpentis veterem Romam:

Non poſſum ferre Quirites
Græcam Vrbem, quamuis quota portio fecis Achea,
Iam pridem Syrus in Tyberim defluxit Orontes,
Et linguam, & mores, & cum Tibicine chordas
Obliquas, necnon gentilia Tympana ſecum
Vexit & ad circum iuſſas preſtare puellas.

Quod quidem in prima Vrbis con-

conſtitutione eſt animaduertendum per illius conditorem, ne nimis fideat numero externorum ad populationem Vrbis ſuæ; pluribus enim experimen-
27 tis probatum extat, quod † illæ Ciuitates, quæ ex Oppidulis circumiacentibus fuerunt formatæ, deuenerunt ad proportionatum incrementum, & diutiſſimè quoque in eodem ſtatu perſtiterunt, prout de Vrbe Megalopoli per Archades condita, auctore Epaminonda, patet ex Pauſan. in Beotic. ſiue lib. 9. & de Aquilana Vrbe, quam Federicus Secundus, ſeu (vt alij malunt) Carolus Primus Siciliæ Rex condidit ex conuicinis tamen Oppidis, ſicuti Manfredoniam Manfredus ipſius Federici Secundi filius, auctoritate Blondi non obſcuri nominis Hiſtorici, ſcribit Marin. Frecc. in tract. de ſubfeud. Baron. lib. 1. de Prouinc. & Ciuitat. Regn.
28 num. 57. † Has enim Ciuitates eſſe ex inſignioribus illarum Prouinciarum, & hactenus florere, virtute, numero, & nobilitate Ciuium, omnibus euidens eſt, & ratio diuturnitatis illa videtur, quia Ciues illi aſſueti plagæ illius cęli, nec locum originis, nec patriam mutauerunt, cuius forſan recordatione deliniti, antiquum larem repeterent, prout accidiſſe legimus in quamplurimis Vrbibus, externis tantum hominibus ad habitandum conceſſis, quæ ab illiſmet pœnitentia, ſiue inconſtantia ductis, breui temporis interuallo derelictæ ſunt, & hoc belliſſimè quoque probatur exemplo relato à Tacit. lib. 14. vbi loquitur de Colonis deductis Tarentum, & Antium, qui infrequentiæ locorum non ſubuenerunt ex conſideratione ſupra-
29 dicta: † Vnicuique enim Patria ſua videtur dulcis. l. habebat. ff.
30 de legat. 3. & † patria originaria vnicuique videtur eſſe præſtantior alia patria nouiter acquiſita l. moneor. C. de ſeru. export. Vnde non mirum ſi locus generationis charior eſt cęteris l. 1. §. ea quæ. ff. de vent. in poſſeſſ. mitten. & cecinit Poeta

Fortibus Viris omne ſolum Patria eſt.
Solet illis tamen, & prognatis quoque.
Semper antiqua Patriæ recordatio Dulcis eſſe.

Et hæc circumſpectio, vt dixi verſatur circa prima Vrbis fundamenta, & eius Ciues, & inco-
31 las legendos: quia † Vrbe iam condita aduenæ benignè ſunt ſuſcipiendi, & illorum ſicut Ciuium eſt ratio habenda ſaltim in iudicijs, vnde Plato lib. 5. de le-

legib. inquit: *Ad peregrinos ſanctiſſima eſſe fœdera quiſque cogitet.* Et Cic. lib. 3. de Offic. *Malè qui peregrinos Vrbibus vti prohibent, eosq; exterminant, vt Petronius apud Patres noſtros, Papius nuper; Nam eſſe pro ciue, qui Ciuis non ſit, rectum eſt non licere, quam tulerunt legem ſapientiſſimi Conſules Craſſus, & Scæuola: Vſu verò Vrbis prohibere peregrinos ſanè inhumanum eſt.* & de iſta materia peregrinorum latè congerit Decian. in tract. criminal. tom. 2. cap. 27. de peregr. per totum, vbi quoq; exprimit, quibus pœnis antiquitus afficerentur, ſi Ciuilitatem Vrbis fuiſſent ementiti.

Rurſus hic ſubnecti poteſt,
32 † an Iudæi ſint recipiendi ad habitandum Vrbem nouiter conditam? in qua propoſitione D. Marquard. de Suſann. Conciuis noſter in ſuo eleganti tractatu de Iudæis par. 1. cap. 7. in vtramque partem diſputat, & mox concludit, quòd licet Iudæi in terris recepti, & pacificè viuentes non poſſunt inde ex-
33 pelli; † attamen volentibus ad patriam alienam venire, benè poteſt interdici ingreſſus, vt ibi per eum num. 5. & mox ſubdit, & conſulit Chriſtianis, ne permittant in eorum terris Iudæos in tantum augeri, vt poſſint conſpirare contra Ciuitatem; cum ſint inimici noſtri, & ſi eis daretur occaſio, ſcelus omne committerent contra nos; prout pluribus exemplis comprobat idem D. Marquard. & idipſum confirmat Pet. Matthæus I.C. & Hiſtoricus Clariſſimus in eius Hiſtoria Gallica lib. 1. par-
34 te prima. † Hinc de anno 1511. Iudæi fuerunt publico Ciuitatis Decreto expulſi ab Vtinenſi Vrbe, & ſolemniter actum; ne vnquam poſſent in ea morari, quia morbus epidimiæ fuerat per eos inductus in Vrbe, & ne memoria ſceleris, & periculi deleretur, grandioribus literis, fuit facta inſcriptio ſuper loco eorum domicilij huius literæ, MEMINI, atque cautum, quòd annuatim feſtum Sancti Sebaſtiani ſolemnizaretur ex voto publico Ciuitatis per Proceſſionem Magiſtratus, & gratiarum actionem, prout inuiolatè executioni ſolet demanda-
35 ri. † quando autem non præcedit cauſa legitima, ſecundum veriorem opinionem ſcribentium, Iudæi non poſſunt expelli à Principibus Chriſtianis de loco, vbi habent domicilium; quia hoc eſſet, eos toleratos ab Eccleſia, exilio mulctare contra præcepta charitatis; ita auctoritate Oldrad. Alexand. Pariſ.

&

& Marquard. tenet Decian. in tract.crimin. tom.1. lib.5. cap. 11.de Iude. Nec omittendum eſt, quòd licet nouæ Vrbis conditor vellet eos recipere in Vrbe, attamen ipſi Iudæi non poſſent ibi nouam Sinagogam erigere, ſecundum Ioannem de Anan. in cap. Iudæi col.2.verſic. nunquid autem, extra de Iudæ.
36 vbi etiam concludit, † Epiſcopum non poſſe licentiam concedere Iudæis nouam ædificandi Sinagogam, rationibus per eum allegatis; cum hoc ſpectet ad Papam, quia tendit hæc prohibitio ad fauorem, & decorem fidei Chriſtianæ; & eum refert, & ſequitur Marquard. in d.tractat. par.1. cap.3. num.14. nec poſſet quoque ſtatuere, quòd Iudæi non deferrent ſignum, per quod publicè à Chriſtianis dignoſcerentur, prout diſponitur in cap. nonnullis de Iudæ. niſi hoc ſpecialiter impetraretur à Summo Pontifice, cum ſit de iure poſitiuo, vt tradunt Fulgoſ.conſ.155. Proponitur quòd in Ciuitate Ferrariæ, & Deci. qui ipſum ſequitur in cap. conſuluit, *il terzo*. num. 16. de appel.
37 pel. † vbi autem Iudæi habent domicilium dicuntur eſſe de eodem populo, & de corpore Ciuitatis, quamuis non ſint de corpore ſpirituali l. Chriſtianis, C. de pagan. ſac. & temp. & ita dicunt ſcribentes in cap. Iudæi extrà de Iudæ. & pro hoc facit tex. in Auth. de Queſt. in princ. vbi tex. dicit: *Ciuitas noſtra populoſa eſt turbis diuerſorum hominum &c.* & ſequitur Hippol. de Marſil. in conſ.101.num.43. ex quo infert quòd ſtatuta, quæ communiter ſunt per totam Italiam diſponentia, quod extantibus maſculis fœminæ non ſuccedant, habent locum etiam in Iudæis, quod & tradunt Canon. in d. cap. Iudæi extra de Iudæ. Nec prætereundum eſt, quod
38 † ipſi Iudæi tenentur ad contributiones impoſitas pro tuitione, & defenſione fidei Chriſtianæ per Summum Pontificem, vt plenè probat Bellenci. de charit. ſubſid. quæſt.67. vbi num.2. ſubdit, quòd indignum eſſet, quod Chriſtiani laici, qui per Papam poſſunt compelli ad ſolutionem talis ſubſidij, vt plenè dixit idem Bellencin. quæſt. 56. & ſeq. deterioris eſſent conditionis, quàm Iudæi 28. q. 1. cap. omnes, vbi & eodem modo dicitur, quod Sarraceni, & alij infideles habitantes in Terris Chriſtianorum compelli poſſunt ad præſtationem ſubſidij impoſiti pro fauore, & auxilio fidei Chriſtianæ per Ioannem Andream in addit. Spec. in Ru-

bric. de Iudæ. verſic. eſt ſciendum; & Oldrad. conſ. 91. venit in dubium. & Abb. Sicul. in cap. de terris. de decim. & latè proſequitur Bellencin. ibi.

39 † Vagabundi quoque, & diſcoli homines non ſunt in noua Vrbe recipiendi, imò ab ea expellendi, & operi publico deputandi, præſertim quando tales homines ſunt omnino inutiles, ita vt eorum mora ſit damnoſa Ciuitati, & periculoſa, vt diſponitur in dicta Auth. de quæſtor. §. ſi verò, collat. 6. tales enim diminuunt victum inualidis, & infirmis, maximè tempore cariſtiæ, ſecundum Ioan. de Plat. in l. 1. C. de mendic. valid. lib. 11. & refert, & ſequitur Franciſcus Marci. deciſio. Delphin. quæſt. 436. in fin. par. 2. vbi in-

40 nuit, quòd † vagabundi in patria Delphinatus poni debent in Galeis Regis ſuper mare, cui conſonant decreta Excelſi Conſil. X. cũ addit. lata contra hoſce vagabundos de anno 1567. 20. Februarij, vbi dicitur in princ. eos fuiſſe expulſos à ſtatu Eccleſiaſtico, & per Sereniſſimum Regem Catholicum in Italia, qui poſteà ſic eiecti confluxerant ſub Dominio Veneto ad varia ſcelera patrandum; ideo pęna indicitur contra eos, quæ videtur repetita ex ſubſequentibus decretis 1574. 15. Apri-

41 lis. & 1577. 26. eiuſdem. † Hinc Plato lib. 8. de Republ. cenſuit iſtos vagabundos omnino eijciendos fore à Ciuitate; quia videntur ſolummodò nati ad turbandum ſtatum illius: proni enim ſiunt ad libidinem, bonis inuident, aliena appetunt, denique rixis, & ſeditionibus gaudent, vt rectè dixerit Cato, quòd

42 † nihil agendo homines, malè agere diſcunt: Proindè videmus, quòd tale genus hominum redditur omnibus odioſum, præſertim verò Præfectis Vrbium, qui ſolent inquirere contra eos, & pœnis debitis mulctare: quamobrem nouæ Vrbis conditor nullatenus inertes, & deſides, qui nil operantur, quòd honeſtati congruat, in ea radicandos permittet, ſed protinus exterminabit, tamquam genus perſonarum Vrbi ſuæ valdè exitioſum.

Verum quia Principes nouæ Vrbis conditores aliquãdo permiſſiuè agunt cum certo genere perſonarum, qui à Patria exilio mulctati reperiuntur: ſolent enim eis indulgere, vt moram trahant in Vrbe illa, & hoc forſan vt populoſior reddatur, & aliquando etiam relegationis pœna incutitur delinquentibus ſubditis eiuſdẽ Principis

per

per certum tempus, deſignatis finibus illius Vrbis, quam egredi non poſſint ipſi relegati; iccircò non inutiliter venit in-
43 quirendum, † an perſonæ bannitorum conferant ad populationem nouæ Vrbis? & quidem ſi diſpoſitionem iuris reſpiciamus, non ambigitur, quòd banniti de vna patria, non ſolum non ſunt eijciendi, ſed honorari debēt in loco mutati domicilij, dummodò tamen ibi taliter viuant, vt eorum vita ſit irreprehenſibilis, tex. eſt ad hoc valdè ſingularis in l. 2. §. poſtea deinde, ff. de orig. iur. & ibi Bald. qui ita dicit per illum tex. & eum refert, & ſequitur Roland. conſil. 19. num. 23. vol. 2. quod tamen intelligendum eſt de illis perſonis exulum, qui non ſint banniti ex delictis atrocio-
44 ribus, ſiquidem † tales videntur apertè excludi ab huiuſmodi indulgentia receptionis tanquam indigni, argumento tex. notabil. in l. nemo, C. de epiſc. audient. vbi dicitur: *Sed ab his ſecernimus eos à quibus contaminari potius gaudia, lætitiamq; communem ſi dimittantur, animaduertimus: quis enim ſacrilego diebus ſanctis indulgeat? quis adultero, vel ſtupri, inceſtiuè reo tempore caſtitatis ignoſcat? quis non raptorem virginis in ſumma quiete, & gaudio communi perſequitur inſtantius? nullam accipiet vinculorum requiem, qui quieſcere ſepultos quadam ſceleris immanitate non ſinit; patiatur tormenta veneficus, maleficus, adulter, violatorq; monetæ, homicida; parricidaq; quod fecit ſemper expectet, reus etiam maieſtatis de domino aduerſus quem talia molitus eſt, veniam ſperare non debet, &c.* Proindè Veneta Reſpublica, quæ ſummoperè perſequitur, & deteſtatur tales criminoſos, ne eiſdem pateret aditus ſe recipiendi in Terris Dominij ſui, ſolemniter pacta, & conuentiones inijt cum Principibus vicinis, & præſertim cum ſtatu Mediolani, Ferrariæ, & Mantuæ, ex quibus hincinde prohibitum fuit, ne banniti ex criminibus ibi expreſſis poſſent commorari in dominio prædictorum Principum, ſed offendi, & capi vbi
45 conſiſterent: † verſatur enim publicum intereſſe Prouinciarum, quòd repurgentur huiuſcemodi malis hominibus. l. congruit. ff. de offic. Præſid.
46 † vnde quoque fuit à iure inducta perſecutio contra eos per Iudicem originis, & domicilij, pro exceſſibus atrocibus, licet in alterius territorio perpetratis. l. præſes, ff. eod. Bald. in l. etiā. C. de execut. rei iud. col. 7. & ſe-

Digitized by Google

& ſequitur Abb. in cap. cum contingat, col. 2. de foro com-
47 pet. † quando autem delicta leuia ſunt, ſeu talia, quæ protectionem non excludant, iuſtè datur receptio exulibus, præſertim ſi contraria factione prę ualente pulſi fuerint Ciuitate originaria: ſic enim populoſiores efficiuntur Ciuitates, quæ tales recipiunt, quia neceſſe habent cum tota familia transmigrare, iuxta ſenſum Solonis legiſlatoris Athenienſis, qui tales omnino ſuſcipiendos in Ci-
48 uitate cenſebat; † prout Ciuitati Vtini contigiſſe videtur, quæ per iſtam exulum factioſorum receptionem, pluribus nobilibus familijs ex Florentia, & alijs Ciuitatibus Italiæ pulſis, ibi confluentibus, longè populoſior reddita fuit, vt teſtatur Candid. Vtinenſ. Hiſtor. lib. 6. Vnum tamen eſt apprimè ad-
49 uertendum, † ne Princeps ſub ſe recipiens exules alterius iuriſdictionis, eos corpori ſuo cuſtodes aſſiſtat, vel nimis illis fideat, quia multa per eos poterunt moliri in eius pręiudicium, prout exemplo Arthabani Perſarum Regis, qui externos ſuis ſedibus extorres, corpori ſuo cuſtodes adhibuit, vnde ab Hiberis fuit acie deuictus, monet Tacit. Annal. lib. 6. qua ratione quoque in l. vltima, C. de pęn.
50 † omnino prohibetur, ne iſtis exulibus fideantur propugnacula Vrbium, & ne degant in locis deputatis ad cuſtodiam, nec aliquid ſeditioſè, vel inciuiliter per eos agi Præſes permittat, niſi velint grauioribus ſupplicijs affici, vt ibi dicitur.

51 † Relegati quoque parum conferunt ad incrementum nouæ Vrbis, quia cum eorum habitatio vt plurimum ſit temporanea, & non perpetua, & coactè, non voluntariè habeant morari, finito tempore relegationis ad propriam patriam reuertuntur: vnde ſolent aliquando ſi exigentia pęnæ id requirit, relegari in Vrbibus, & locis remotioribus, & deſertioribus, vt colligitur ex tex. in l. relegatorum, §. ſed & in eas. ff. de interdic. & relegat. quod genus pęnæ antiquitus apud Romanos fuit in vſu frequenti: erant enim quædam liberæ, ſeu fęderatæ Ciuitates, in quas exilij cauſa ipſis commigrare fuit permiſſum, veluti Athenæ, Mitylenæ, Rhodus, Smyrna, Dyrrachium, Maſſilia, & aliæ, vt patet in epiſtol. 2. Cic. ad Quintum Fratrem lib. 3. & apud Appian. Alexand. lib. 3. item aliquandò in Colonias Latinas iure Latij donatas relegabantur, vt indi-

cat

Digitized by Google

eat locus ille Cic. pro Cæcin. *In Colonias Latinas ſæpè noſtri Ciues, aut ſua voluntate, aut legis mulcta profecti ſunt*. nec tamen locus aliquis frequentior redditus videtur ex iſta cauſa relegationis, & ratio vltrà ſuperius expreſſam, poteſt addi; quia
52 † relegati tempore confinationis pendente non ſunt ad honores admittendi, prout dicit Bar. in l. 1. C. de his, qui in exil. damn. lib. 10. qui refert de quibuſdam Doctoribus confinatis Bononiæ, qui fuerant deſcripti in matricula Collegij, quòd non habuerunt locum in Collegio, & ſequitur Salic. in l. cui
53 pacto, ff. de ſeru. export. † Domicilium enim relegati retinent eo loci, vnde arcentur, vt dicitur in l. eius qui. ff. ad municipal. & licet commodo honorum priuentur, attamen non sūt immunes à muneribus, quia
54 † pęna nemini tribuit immunitatem. d. l. relegatorum, in fin. & l. 1. C. de interd. lib. 10. vnde perſonæ quæ nullum honoris gradum aſſequi poſſunt in Vrbe, nil ſanè egregium, & pręclarum ad eius vtilitatem gerere poterunt.

Sed quoniam de perſonis in Vrbe recipiendis verba fecimus, iuuat quoque inſerere pro complemento, quod nonnullæ ſunt perſonæ, quæ ex diſpoſitione iuris omnino ſunt extirpan-
55 dæ à Ciuitate: † Populus namque poteſt vſurarium manifeſtum ab Vrbe depellere, vt not. per gloſ. & Archid. in cap. 1. de vſur. in 6. Hæretici quoque ab ipſis Vrbium męnibus exterminato furore perpelli iubentur in l. 2. in fin. C. de Summ. Trinit. & Fid. Cath. ſic & ſacrilegi, & idolatræ, & alij, de quibus fit mentio in Auth. de Eccleſ. tit. §. ſi quis in ſua domo. coll. 9.

De Ciuilitate, & Immunitatibus concedendis Incolis nouæ Vrbis. Caput Septimum.

SVMMARIVM.

1 *Genus humanum in primordio originis, vbi habitauerit ſecundum Ciceronem?*

2 *Ciuitates, quo frequentiores hominibus ſunt, eò nobiliores cenſentur.*

3 *Vrbium vtilitas requirit, vt Ciuium numerus augeatur.*

4 *Status Principis magis creſcit, quo plures viri nobiles eius obſequio aggregantur.*

5 *Romana Vrbis imperium fuit præ-*

præcipuè fundatum per inhabitantium frequentiam.

6 Romanorum conſilium ad alliciendos nouos habitantes in eorum Vrbe, quale fuerit?

7 Ius Ciuilitatis apud Romanos, quomodo concederetur?

8 Ciues Ciuitatis, quibus modis efficiantur ſecundum Iuriſconſultos?

9 Vera Ciuilitas introducitur per ſtatutum, ſicut per originem.

10 Ciuis duarum Ciuitatum, an quis eodem contextu eſſe poſſit?

11 Ciuis non poteſt gerere honores incompatibiles in duobus locis, ſed in concurſu potior eſt originis cauſa.

12 Largitio Ciuilitatis eſt Vrbibus valdè proficua.

13 Incola Venetæ Vrbis tenetur per 15. annos habitare cum familia, ſi vult ciuilitatem conſequi.

14 Vicinus proximior quis propriè intelligatur?

15 Statutum de emendatione damni per vicinos non capientes malefactorem, diſponit tantum de habilibus.

16 Habitatores Ciuitatis, qui dicantur propriè?

17 Habitantes per maiorem partem anni in Vrbe, dicuntur ſatisfacere ſtatuto concedenti Ciuilitatem habitantibus per tot annos.

18 Subditis, & indigenis in diſtributione munerum, magis fauendum eſt, quam exteris.

19 Exteri, quando ſint præferendi indigenis?

20 Pactum de habitando cum vxore in certo loco, ſub certa pœna, an valeat?

21 Princeps, an iuſtè poſſit præcipere vaſſallis, vt veniant ad habitandum Vrbem nouiter conditam?

22 Statutum, quod Ciues teneantur habitare Ciuitatem, dicitur factum pro communi bono, & vtilitate.

23 Alberti Bruni opinio reÿcitur.

24 Romulus cur Aſylum in Vrbe Roma ſtatuerit?

25 Aſylorum inuentum, quando primum fuerit introductum?

26 Aſylorum immunitates fuerunt per Tiberium Imperatorem penitus abrogatæ.

27 Syxtus V. Aſylos, ſiue franchiſias Cardinalium ſuſtulit.

28 Confugientes ad ſtatuas Imperatorum, lædi non poterant.

29 Villa poteſt vni fabro venienti ad habitandum in ea dare immunitatem à collectis.

30 Noui incolę Ciuitatis Piſarum, & Terræ Liburni, quibus immunitatibus gaudeant?

31 Venientes ad habitandum in noua Ciuitate Palmæ, ſunt exempti à quacumque grauedine, & datio.

32 Conceſſio immunitatis ex cauſa in-

inhabitandi nouam Vrbem, an poſſit per Principem reuocari? diſcutitur.

33 *Immunitates conceſſæ incolis nouæ Vrbis, an extendantur ad onera bellica?*

34 *Caſus belli dicitur caſus inſolitus, qui præuideri non poteſt.*

35 *Impoſitio collectæ facta per Principem, præſumitur ex rationabili cauſa.*

36 *Noui incolæ, an teneantur contribuere ad ſolutionem debiti ante eorum incolatum contracti? diſtinguitur.*

37 *Conſtitutio Pij Quarti Sũmi Pontificis ſuper erectione Ciuitatis Piæ, & gratiæ ædificantibus conceſſæ.*

CEnſuit Marcus Tullius in lib. 1. de Oratore, quod
1 † genus humanum in primordio ſuæ originis in montibus, & ſiluis diſperſè habitauerit, prudentum tandem virorum conſilijs compulſum, & eloquentia delinitum, ſe Oppidis, & mœnibus ſepſiſſe, & ibi formam Politiæ aſſotiationis quęſiuiſſe, hinc poſteà introductum fuit, vt reſpectu boni dimanantis ab ipſa
2 Ciuili ſocietate, † eò nobiliores cenſerentur Ciuitates, quò frequentiores extarent, vnde varijs in locis in iure proditum
3 fuit, † publicam vtilitatem Vrbium requirere, vt Ciuium numerus augeatur. l. 1. ff. ſol. matrim. & l. cum ratio, §. pen. ff. de
4 bon. damnat. & inde etiam † magis creſcere ſtatum Principis, quantò plures viri nobiles ſuis obſequijs aggregarentur, de qua propoſitione Caſſiodor. variar. lib. 6. in formula illuſtratus vacantis, plenè egit, dum dixit, *Conſtat felicem eſſe Rempublicam, quæ multis Ciuibus reſplendet ornata; nam ſicut Cælum ſtellis redditur clarum, ſic relucent Vrbes lumine dignitatum; non quia fiat homo alter honoribus, ſed quia modeſtior efficitur, à quo conuerſationis ordo melior poſtulatur; quis enim opinionem ſuam vituperabiliter tractare velit, quam ſpecialiter ad laudes electam etiam cognoſcit: illum ſiquidem honores glorificant, quem commendat & vita.* Qua-
5 propter † illa gentium in toto Orbe præſtantiſſima, & omni virtute haud dubiè ſuperior Romana, præcipuum dominij, & amplitudinis fundamentum ſenſit ex inhabitantiũ frequentia, vnde cenſuit homines ad Vrbem incolendam alliciendos fore pluribus ſanè modis, & præſertim ille fuit non contem-
6 nendus, † dum Oppidanos, Ciuitatis iure donarunt, in quo communicando hanc ſequuti ſunt rationem, vt Ciuitatem de-

Digitized by Google

dederint, aut Oppidanis ſingulis, aut vniuerſis; ſingulis, vt Hoſto Hoſtilio Medullino Romulus; vt Lucumoni Tarquinio Tarquinienſi Ancus, vt Seruio Tullio Ocriculano Priſcus, qui omnes ſingulis hominibus, quibus voluerunt iura Ciuitatis impertiuerunt: anno verò poſt Reges exactos Sex. App. Claudio Sabino, neque multò poſt Octauio Mamilio Tuſculano rogatione Conſulum populus conceſſit; Vniuerſis verò, vt Antemnatibus, Camerinis, Cruſtuminis, & Sabinis Romulus Ciuitatem ita dedit, teſte Dionyſio, vt † qui tum Romam ex Oppidis ſuis commigrare vellent, ij omnes in tribus deſcripti, Ciuitatis Romanæ iura omnia poſſiderent, qui domi in patria remanerent, ij nullum ius Romanæ Ciuitatis haberent, atque hi quidem non municipes, ſed Ciues Romani dicti ſunt; ex his autem populis, Romanus Populus erat conflatus; ſiquidem Albanorum tria millia, aut certè paulò amplius Romulo ad Vrbem condendam affuiſſe tradit cum Plutarcho idē Dionyſius, quos ille Rampnenſes vocauit, reliqua omnis turba peregrinorum fuit, quos ille ſuſcepit in Ciuitatem Tatiēſium, & Lucerum; ſed hi nunquam

7

municipes, ſemper Ciues Romani vocati ſunt, de quibus ſic locutus eſt Cic. in defenſione Balbi: *Illud verò ſine dubitatione maximè noſtrum fundauit Imperium, & Pop. Romani nomen auxit, quod Princeps ille creator Vrbis Romulus, fœdere Sabino docuit, etiam hoſtibus recipiendis augeri Ciuitatem oportere, cuius authoritate, & exemplo nunquam eſt intermiſſa à maioribus noſtris largitio, & communicatio Ciuitatis*, hæc Cic. Poſt Vrbem autem à Gallis captam, alio modo, externo vniuerſo populo communicari Ciuitas cępta eſt: Inſtitutum eſt enim, vt quotquot eſſent alicuius Oppidi ciues, quotieſcumque Romam veniſſent, quamquam Romæ domicilium nullum haberent, eodem, quo Ciues Romani loco ducerentur; ij verò dum domi ſuæ manſerunt, municipes, ſi quando domicilium ſuum Romam traduxerunt, Ciues Romani vocati ſunt; hoc tamen, vt illo municipio oriundi appareret, vt Portij quidem Tuſculo, Coruncanij Camerio, Marij, & Tullij Arpino, vt teſtatur quoque Sigon. de antiq. iur. ciu. Rom. lib. 1. cap. 1. qui fatetur Romanæ Ciuitatis fundamentum potiſſimum, fuiſſe Ciuitatis largitionem, id verò non niſi in Vrbe, &

agro

agro Romano patuiſſe.

Cæterum Pomponius I. C. in l. 2. §. eodem tempore, num. 5. ff. de orig. iur. dixit, Ciues vocatos fuiſſe omnes, quicunque Ciuitatem Romanam incolebant, tam ibi orjundi, quam aduenæ, & peregrini, inter quos ius à Prætoribus redditum fuiſſe ambigendum non eſt d. l. 2. §. poſt aliquot; imò Libertos, & ſeruos ſub vniuerſali Ciuium nomine exprimi in d. §. eodem tempore, interpretatur Coraſ. ibid. num. 6. per tex. in l. 1. C. ſi mancip. ita fuer. & §. fin. Inſt. de libert. quamuis alioqui non ignorem (inquit ibi Coraſ.) Libertinæ, ſeruilisq; conditionis homines, quiq; in ſordidis artibus verſantur, aut quibus non patet aditus ad honores, in Ciuium numerum propriè haudquaquam referri, vbi ſcilicet de optimo Ciuitatis ſtatu conſtituendo tractatur. Duces autem, & Impp. Romani ex authoritate ſibi à S. P. Q. R. data, hos, aut illos populos iure Ciuitatis donarunt; poſtremò Antonin. Seueri filius volens de omnibus Prouincijs benè mereri, ſanxit, quod omnes illi Ciues Romani haberentur, qui Romano ſubijcerentur Imperio, vnde Roma facta eſt communis patria, & domicilium, vt colligitur ex verbis tex. in l. in Orbe, vbi Coraſ. ff. de ſtat. homin. & tradit Celi. Calcagnin. in l. bona Ciuitatis, ff. de verb. ſignific. vnde iure Claud. in 3. de Stilicon. de Vrbe Roma ſic cecinit:

Matris, non dominæ ritu; Ciuesq; vocauit,
Quos domuit, &c.

Et alibi Poeta non minus eleganter:

Dumq; offers victis, proprij conſortia iuris,
Vrbem feciſti, quod prius Orbis erat.

Proindè particulariter hanc materiam percurrendo conſtat
8 † Ciues Ciuitatis quadrupliciter fieri conſueuiſſe, videlicet, origine, manumiſſione, adlectione, & adoptione, vt patet in l. Ciues, C. de incol. lib. 10. Origo enim propria quem Ciuem facit, vbi quis natus eſt l. 3. C. de mancip. lib. 10. vel paterna, ex qua ſcilicet pater eius originem ducit l. aſſumptio in princ. ff. ad municip. facit rurſus manumiſſio ſeruum libertate donatum eius municipij Ciuem, vnde patronus duxit originem, vel vbi domicilium habuit d. l. Ciues, C. de incol. lib. 10. nec modò manumiſſum, ſed eius quoque liberos l. filij in princ. ff. ad municip. qui proindè omnes in ſubeundis muneribus pa-

troni manumiſſoris, & originem, & domicilium ſequentur l.penult. §.pen.ff.eod. licet non vltrò, ſed ex neceſſitate, fideicommiſſo puta rogatus manumiſerit l.2. C. de municip. lib. 10. & ſi manumiſſores plures fuerint, omnium patronorum ſectabitur originem libertus, l. ſi à pluribus, ff.eod. Per adlectionem Ciues fiebant, cum aduena publicè donaretur Ciuitate, vel præmij loco, vt & in ſeruis benè de Rep. meritis ſæpenumero factum memorat Cic. in Orat. pro Cornel. Balbo: & adlectionis nomine comprehenduntur omnes, qui ſunt Ciues per decretum, vel priuilegium, vt omnes DD. declarant in d. l. Ciues, & latè Decian. in conſil. 44.num.6.& 7.vol.4.poſtremò facit Ciuem adoptio, namque adoptatus, qui cum capite fortunas quoq; ſuas in dominium, familiamq; transfert adoptantis l. pen. §. teſtamento. ff. de bonor. poſſeſſ. ſecund. tabul. eius municipij Ciuis efficitur, cuius eſt pater adoptiuus, d. l. Ciues, non quidem, vt propterea ius mutetur originis, ſed vt in vtroque loco, & honores, & munera ſuſcipiat. l.ordine.§.vltimo. ff. ad municipal. & l. in adoptionem, *la prima*, C. de adopt.

In iure igitur certum eſt, quòd quis efficitur, ſeu dicitur Ciuis, nedum origine, ſed creatione. l. 1. in princ. ff. ad municipal. ibi *(recepti in Ciuitate)* vbi Bart. imò per creationem quis efficitur propriè Ciuis ſecundum Aretin. in l. 2. in princip. col.6.ff.de verb. obligat. & ante eum Bart. in l. ſi is qui pro emptore, ff. de vſucap. & in l. ſi maritus. §. legis. ff. de adulter.
9 volens, quòd † vera Ciuilitas poſſit introduci per ſtatutum, ſicut per originem, & latius cõfirmat idem Ruin. conſ.227. col. 1. vol. 1. Sed longè cæteris elegantius Bald. in conſil. 409. dicens, quòd verus Ciuis, non natura, ſed arte fit, quia Ciuilitas eſt quid factibile, & non ſolum Ciuis naſcitur, ſed creatur.

10 † An autem poſſit quis eſſe eodem tempore Ciuis duarum Ciuitatum, ex antiquis ſcriptoribus, & præſertim Cornel. Nepote in Attici vita, & Plin. iun. in epiſtola, quam vti Quæſtor Bithiniæ ſcribit ad Traianum, elicitur, quod hoc non licebat, cum Atticus ipſe vltrà alios honores receptos ab Athenienſibus, vti noluerit beneficio Ciuilitatis conceſſæ, ne ſic Ciuitatem Romanam amitteret; prout comprobat quoque Manut. in epiſt. famil. Cic. lib. 13. epiſt.

epiſt. 30. qui locum Attici citat: ſed de iure aliud eſt dicendum, cum Vlpian. I. C. in d. l. adſumptio, §. viris prudentibus. ff. ad municipal. ſtatuerit, duobus locis poſſe quem habere domicilium, ſi vtrubique ita ſe inſtruxit, vt non ideo minus apud alteros ſe collocaſſe videatur, quem tex. adhoc allegant Bart. in l. cum ſcimus, §. 1. C. de agricol. & cenſit. lib. 11. & Ruin. conſ. 200. nu. 6. lib. 2. vbi intelligunt quod quando quis in duplici loco æqualiter conuerſatur, & ſuſtinet onera, & bona poſſidet, poteſt frui Ciuilitate vtriuſque loci, niſi de contraria voluntate eiuſdem euidenter appareat, & ſequitur Cephal. in conſil. 441. num. 89. cum ſeqq. vol. 4. benè tamen verum eſt,
11 quòd † eodem tempore non poteſt gerere honores vtriuſq; Ciuitatis, ſed in concurſu potior eſt originis cauſa, vt dicitur in l. Libertus, §. ſed eodem tempore. ff. ad municip. ſi verò fuerit præuentus in collatione facta per alteram Vrbem, & dignitas ſit incompatibilis in perſona, locus eſt præuentioni, vt videtur ſentire Papinian. in dicta l. libertus.

12 † Quòd autem modus iſte augendi Ciuitatem per largitionem Ciuilitatis ſit neceſſarius, ex eo conſtat, quia nulla ferè extat Ciuitas, quæ non habeat ſtatuta concernentia largitionem Ciuilitatis venientibus ad habitandum dictam Vrbem: Nam Vrbs Veneta de anno 1342. tempore olim Sereniſſimi Andreæ Danduli Ducis, cum præter grauem terræmotum, peſtilentia quoque in Vrbe deſæuiiſſet, lata lege ſtatuit, vt quicumque Venetias per id tempus migraret, bienniumq; perſeueraret Ciuis Venetus haberetur, Egnat. de exempl. Illuſtr. Vir. lib. 7. cap. 6. de neceſ-
13 ſitate. † licet poſteà anno 1551. 21. Decembris cautum fuerit per legem Excellentiſſimi Senatus, quod quis non poſſit effici Ciuis Venetus, niſi per annos 15. habitauerit cum ſua familia in dicta Veneta Vrbe; Et Illuſtriſſimi olim Principes, & Marchiones Eſtenſes Nicolaus, & Lionellus, & poſt eos Borſius primus Ducis titulum adeptus, ſtatuerunt, quòd quicumque habitauerit cum familia ſua in Ciuitate Regij Lepidi per decem annos haberet exemptionem à quibuſcumque muneribus, vt teſtatur, & ex facto Conſultus reſpondit Angel. de Aret. in conſ. 101. & conſ. 125. in fin. Statutum quoque Ciuitatis Laudenſis extat, quod qui

Digitized by Google

ſtabunt per decem annos in diſtrictu, in omnibus habeantur pro incolis, & municipibus, & tractentur ſicut cæteri, vt in terminis reſpondit Alciat. Reſponſ. 81. per totum. Habitantes quoque & habentes domicilium in Ciuitate Pariſienſi vltra annum, eodem priuilegio vtuntur, quo Ciues alij per antea habitantes Pariſijs, vt refert Petrus Rebuffus in comm. conſ. primo, tract. de liter. obligat. artic. 6. gloſ. 3. num. 45. & Antuerpię extat ſtatutum quod Ciuis, aliusve indigena Regionis Brabantiæ, qui vltra vnum annum habitauerit in ipſa Vrbe, ſi inde recedit gratia habitandi alium locum Brabantiæ, teneatur ſoluere Communi dictæ Ciuitatis quinque pro 100. de omnibus eius bonis immobilibus; quod ſi fuerit habitatum extra Regionem Brabantię ſoluit duplum, ideſt 10. pro 100. exceptis nonnullis Vrbibus ſpecialiter priuilegiatis, vt *Lira*, Berga, Bredæ, Middelburgum Sellandiæ, & alia loca, vt refert Lud. Guicciard. in deſcript. Belgic. de Antuerp. & eius ſtatutis: communiter autem videtur receptum, quod habeatur pro Ciue, ille, qui probatur habitaſſe per 10. annos in Ciuitate per quatuor vicinos proximiores, ſecundum Bart. in l. ſi tertius num. 15. ff. de aq. pluu. arcen. vbi
14 dicit, quod † vicinus non dicitur ille, qui habitet prope me, ſi ſit infans, vel inhabilis ad teſtimonium, ſed requiritur proximior vicinus habilis; ſequitur Menoch. de arbitr. iud. cent. 3. caſu 222. num. 23. vbi adducit Bald. Felin. & Iaſ. & ibi Bart. extendit hoc dictum ad diſpo-
15 ſitionem ſtatuti, quòd † vicini teneantur emendare damnum, ſi non ceperint malefactorem, quia intelligitur de vicinis habilibus ad capiendum, & ſequuntur relati Doctores.

16 † Habitare autem in Ciuitate quis dicitur, ſi ibi larem, focum, & familiam tranſtulerit, vel ſaltem maiorem partem fortunarum ſuarum, & quod habeat animum perpetuo habitandi, ſecundum Iacob. Rebuff. qui ita not. in l. Ciues, C. de incol. lib. 11. & Stephan. Bertrand. conſil. 75. num. 7. vol. 2. alias enim ſimplex habitatio non tolleret ius Ciuilitatis in loco originis l. eſt verum, & l. neque, C. eod. tit. de incol. quia quis poteſt habitare mille annis tanquam exterus, & aduena, vnde vltra habitationem, ceſſante ſtatuto concedente Ciuilitatem, requiritur pactio expreſſa Ciuitatis recipientis ali-

Digitized by Google

aliquem illi Ciuem ſecundum Bart. in conſ.62. & Doctores in l. Diuus Commodus, & l. ſequenti. ff. de iure fiſci, & plenè Boer. deciſio. 260. nu. 27. hinc Bart. in l. 1. §. habitare. ff. de his, qui deiec. vel effud. infert ad ſtatutum dans Ciuilitatem habitantibus per tot annos, nam etſi non habitent perpetuò, fin-
17 gitur tamen habitare, † ſi maiore parte anni habitent, ſequitur Cephal. in conſil. 528. num. 14. vol.4. vbi dicit, quod ſcholaris, cui eſt relictum legatum per ſex annos pro ſubuentione ſtudiorum (ſi per tot annos ſteterit in ſtudio) poteſt conſequi legatum integrale, licet tempore vacationum, dum DD. non legunt, abſit à ſtudio, & ibidem ſubdit, quod Clericus, qui iurauit perpetuò reſidere in Eccleſia, poteſt nihilominus quandoque ex cauſa licita, etiam ad ſuum commodum diſcedere. cap. ex parte 2. extra de cler. non reſid. nam talis reſidentia intelligitur arbitrio boni viri, licet iuramentum obliget præcisè ſecundum gloſ. in l. ſi pecunia, in verbo neceſſe. ff. de cond. cauſ. dat. quæ eſt communiter approbata; vt ait Decii in cap. 1 nu. 21. de iudic. Aduertendum tamen eſt, quod
18 † ſubditis, & indigenis in diſtributione munerum magis fauendum eſt, quam exteris; quia præſumuntur fideliores, quam alienigenæ; & ideo Petr. Gregor. Thol. in tract. de conceſs. feud. par. 1. quæſt. 9. dicit, quod in Regno Franciæ ſolet apponi ex illa præſumpta fidelitate in conceſſionibus feudorum, quod Titius, & ſui hæredes ſunt incolæ dicti Regni, & de cętero in dicto Regno habitent, & morentur, & ſequitur Quintil. Mandoſ. in conſ. 55. in princip. vbi hoc de iure Diuino, Canonico, Ciuili, & Gallico, ita recep-
19 tum probat, † quã propoſitionem limitant DD. vt procedat in his, quæ ſpectant ad curam, & adminiſtrationem rerum ipſius Ciuitatis ſecus autẽ in his, quæ pertinent ad iuriſdictionem, quia tunc præferendi ſunt exteri ob ſuſpitionem, quæ in eis non cadit, quod aliquid gratioſè agant ſecundum Alciat. de præſumpt. reg. 1. præſumpt. 37. verſ. in alijs verò, & Menoch. lib. 5. præſumpt. 12. num. 6. & 7. par. 2.

Modò ex præmiſſis, poteſt
20 quæri, † an valeat pactum, & promiſſio alicuius, tempore quo contrahit matrimonium, quod teneatur perpetuò habitare cum vxore in certo loco, & Ciuitate, ſub certa pœna, & non alibi?

alibi? in qua quæſt. Anton. de Butr. & Abb. & alij DD. in cap. 1. qui matrimon. accuſ. poſſ. tenuerunt, quod valet, & tenet, & marito non adimplente, exigi poſſit pęna, & ſequitur Doctor Palatios in ſua repetitione cap. per veſtras, col. 2. & vltra eum, Roman. dicens peregrinum in l. ſtipulationes non diuiduntur. ff. de verb. ſignific. & Iac. de Sancto Georg. in Rubr. ff. de iur. dot. quæ tamen concluſio debet limitari, niſi aliud contingat viro excuſabile, infirmitas ſcilicet, vel intemperies aeris, vel inimicitiæ graues, & alia huiuſmodi arbitrio Iudicis cognoſcenda, vt expreſsè tenuit Hoſtienſ. in ſumm. de coniug. ſeruor. §. 4. in fi. & Capell. Tholoſ. in ſuis deciſion. quæſt. 87. & ſequitur Franc. Marci. Deciſ. Delphinat. q. 760. parte 2. vbi in fine ſubdit, quod in partibus Delphinatus quotidiè hoc practicatur.

21 † Rurſus diſpiciendum eſt, an Princeps iuſtè poſſit facere præceptum vaſſallis alicuius Prouinciæ, quod veniant ad habitandum nouam Vrbem in ipſa Prouincia nouiter conditam? qua in re ego teneo quod ſic; nam & Princeps poteſt ædictum publicum facere, quod omnes Ciues veniant infra triduum Ciuitatem habitatum, vt in terminis conſuluit Roman. conſil. 59. ad diſcutiendum, idque ſub pęna publicationis bonorum, & pęnam ipſam licitè poterit exigere, vt in caſu Roman. cui conſonare videtur ſtatutum Papiæ 129. in Ciuilibus ſub Rubr. quod Ciues debeant venire ad habitandum in Ciuitate Papiæ, & ſimile ſtatutum, vt ſuprà extat Brixiæ in Ciuilibus 202. ſub Rubr. quod volentes fieri Ciues: quæ leges, ſeu ſtatuta volunt, Ciues certa anni parte habitare debere in Ciuitate, & vtrumq; ſtatutum declarat pulchrè Menoch. in tract. de arb. iud. lib. 2. cent. 2. caſu 155. nu. 5.

22 & 6. vbi dicit, quòd † hæc ſtatuta pro Communi bono facta ſunt; nempè vt Ciuitas efficiatur populoſior, vt in ſpecie reſpondit in ſtatuto loci Aſciani Socin. ſen. conſ. 129. col. pen. verſic. oſtenditur lib. 1. & in ſtatuto Ciuitatis Alexandriæ reſpondit Rubeus Alexandrin. in conſ. 9. num. 5. & vtrumque ſtatutum accuratè declarat idem Menoch. ibidem; præterea homagij præſtatio, vel promiſſio nil aliud præfefert, deſignatvè, quam poteſtatem quandam dominis attributam à vaſſallis, vt adſtringi valeant ad ſeruitia præſtanda, & teneantur habitare

tare vbi domini voluerint, vt declarat Deci.conſ.413.in prin. poſt Præpoſ. & Aluarot. quos citat. Et † ſecundum hanc opinionem quò ad vaſſallos teneo, ſi noua Vrbs non ſit prauo aere affecta, quicquid Albert. Brun. tenuerit in conſ.132.preceptum factum per tot.vol.2.qui tám in vaſſallis, quám in alijs ſubditis, nimis audacter contrarium voluit, ſed infirma, & diſpar eſt Bruni authoritas, ſi conferatur cum Roman.Socin.Alexandrin. & Menoch. quorum authoritas pondere, numero, & menſura longè Bruno præualere debet, & hæc ſufficiant, quò ad largitionem Ciuitatis.

23

24 † Inſuper alia quoque ratione Romulus Vrbem Romam incolis augere excogitauit, hoc eſt condendo templum, quod Aſylum appellauit, & pollicitus eſt cunctis ad ipſum confugientibus impunitatem, de quo ſcripſit Ouid.Faſtor.3.

Romulus, vt ſaxo lucum circumdedit alto.

Cuilibet, huc inquit confuge tutus eris.

quam ob cauſam multitudinem finitimorum, qui aliquam apud ſuos Ciues offenſam contraxerant ad ſe fugientem in Ciuitatem recepit; Latini denique, Tuſciq; paſtores, ac etiam Transmarini Phriges, qui ſub Ænea, & Arcades ſub Euandro Duce influxerant, & ita ex varijs quaſi elementis congregauit corpus, vt vnum pop. Rom. efficeret, vt ſcribunt Liui.& Eutrop.lib.1.de vrb.orig. quò ſanè inuento & Sabinarum raptu, & alijs rationibus effectum eſt, vt Roma incolis fuerit referta, tanta vis Ciuium Romulo ſuperabat, ſexdecim ferè annis ab Vrbe condita ſecundum Plutarch. in vita Romul. † Aſylorum autem inuentum fuiſſe longè ante tempora Romuli patet, quia Moſes in tribus illis Ciuitatibus, quas ipſe condiderat, Aſylum conſtituit, ad quod illos tantum perfugientes, qui non ex propoſito homicidium perpetraſſent extrahi, abducique non permittebantur, vt habetur Numer. cap. 35. & Ioſue cap. 20. ac refert Coraſ. in Miſcellan.lib.5.cap.23.num.6.& ibi in princip. inquit, ex Gentilium ſcriptis colligi, Cadmum dum Thebas conderet primum Aſylum inſtituiſſe, quò perfugientes, ſiue ſerui, ſiue liberi ab omni pœna tuti eſſent, indeq; per vim extrahi non poſſent, vt dicit ibi Coraſ. † His tamen Aſylorum immunitates tam Romæ, quám in vniuerſa Imperij ditione, quia videbantur

25

26

præ-

Digitized by Google

præbere occaſionem delinquendi Tiberius Imperator ex ſententia Senatus ſuſtulit, & penitus abrogauit, prout colligitur ex Tacit. in Annal. & refert Vulpell. in conſ. 130. num. 11. Quod quidem recentiori æuo plures Pontifices in dicta Vrbe Roma feciſſe legimus, & præſertim
27 † Syxtum V. qui huiuſmodi Aſylos, ſiue franchiſias Cardinalium ſuſtulerunt, vt ex eorum bullis, ſiue conſtitutionibus apparet, & teſtatur Baiard. Parmenſ. I. C. in addit. ad Clar. quæſt. 30. in fin. Conſtat tamen quod licet Tiberius ſuſtulerit
28 Aſylorum immunitates, † remanſit franchiſia confugientibus ad ſtatuas Imperatorum, nefas enim erat lædere eos, qui confugiſſent etiam ſi ſerui forent, vt habetur in l. 2. ff. de his, qui ſunt ſui, vel alien. iur. & in l. 1. C. de ijs, qui ad ſtatuas confug. hi tamen quatenus ſine iuſta cauſa confugiſſent, grauiter puniebantur, vt dicitur in l. 1. & in l. capitalium, §. ad ſtatuas, ff. de pen. quod quidem introductum fuit ex ambitione Imperatorum, vt eorum imagines, & ſtatuæ diuini iuris cenſerentur, vnde, & in exercitu ante militaria ſigna eorum imagines præferrebantur, araſq; etiam illis poni conſueuiſſe in Caſtris, patet ex Tacit. lib. 14. & Veget. lib. 2. cap. 5. & 6.

Verum iam antiquatis immunitatibus Aſyli introductis in prima origine Romanæ Vrbis vſu receptum eſt apud omnes ferè Principes, vt nouis incolis venientibus ad habitandum Vrbes nouiter conditas, vel pro ampliatione iam conditarum, immunitates, & franchiſias quaſdam attribuant, quæ aliquando reſpiciunt rem, & perſonam, & aliquando perſonam tantum: imò non tantum Principes abſoluti, & Ciuitates, quæ non recognoſcunt ſuperiorem, ſed & illæ quæ recognoſcunt cum conſenſu ſuperioris, ſolent id concedere hominibus, & perſonis de nouo venientibus ad habitandum, vt Ciuitates, & Oppida repleantur hominibus, vt dicunt gloſ. & Bart. in l. vacuatis, C. de Decurion. lib. 10. Quinimò etiam villa, quæ eſt ſubdita Ciuitati ſuæ, poteſt id facere vt not. Angel. in l. 4. §. actor. ff. de re iud. & Bart. in extrauag. qui ſint rebelles circa
29 princ. dixit, quod † villa poteſt vni fabro nouiter aduenienti ad habitandum in villa concedere immunitatem à collectis, ac etiam quod plus eſt eum à muneribus patrimonialibus eximere, vt dicit Gloſ. & Bart. in d. l.

d. l. vacuatis, & refert, ac ſequitur in iſtis terminis Ang. de Aret. in conſ. 125. num. 10. cum ſeqq.

30 † Proinde ſuperiori ſæculo cum Ciuitas Piſarum, & Terra Liburni viderentur ex varijs caſibus diminutæ habitatoribus, fuit deliberatum per ſeptemdecim Reformatores Florentini Status, quod quicumque in futurum iuiſſet ad habitandum Piſas, aut Terram Liburni, dum in illis locis habitarent, noui incolæ intelligantur habere pleniſſimam ſecuritatem pro omni condemnatione pecuniaria, vel membri, & pro quocumque debito publico, & priuato, quæ deliberatio pluries fuit confirmata reſcriptis æditis per Sereniſſimum Magnum Etruriæ Ducem, vt teſtatur Antonius Cioff. inſignis I. C. Florentinus in conſ. 98. lib. 1. vbi dicit eiuſcemodi exemptiones fuiſſe factas, vt Ciuitas ipſa Piſarum, & Terra Liburni replerentur habitatoribus, vt patet ex diplomatibus dictarum exemptionum. Item eiuſdem reſcripto cauetur, eos, qui Piſas veniunt ad exercendam artem ſerici, & in eo artificio ſe exercent, ſecuros, & liberos omnes eſſe debere, ab omni debito publico, & priuato quomodocumque anteà contracto, vt refert idem Cioff. conſ. 104. per tot. lib. 1. Vnde Terra illa Liburni noſtro æuo longè feliciora habuit incrementa confluente vndique frequenti populo ad eam inhabitandū, ita vt Sereniſſimus Magnus Dux vicos neceſſe habuerit ampliare, & naualia pro ſtatio ne erigere.

Sic & Excellentiſſimus Senatus Venetus de anno 1622. 12. Iulij cum Palmam Vrbem in Prouincia Fori Iulij, intenderet numero habitantium augere, præter alia fauorem incolarum concernentia, ſtatuit, quod,
31 † venientes ad habitandum in dicta Vrbe eſſent exempti à ſolutione cuiuſcumque datij, & grauedinis, ac etiam quod debitores decocti ſecurè ibi degere poſſent, abſque eo quòd vlla executio perſonalis contrà eos poſſet exerceri per creditores, vt patet in Ducalibus anni prædicti.

32 † Sed hic non incongruè quæri poteſt, an facta per Principem conceſſione eiuſcemodi immunitatis, ſi multitudo habitantium, tranſlato domicilio in nouam Vrbem incipiat vti frui tali immunitate, an poſſit poſteà per Principem concedentem reuocari, & abrogari? Bart. in l. omnes populi, ff. de iuſt. & iur.

tangit hanc quæſtionem, & ſentit quod non poſſit talis conceſſio reuocari, quia ædictum Principis tribuens immunitatem dictis habitantibus tranſiuit in contractum irreuocabilem reſpectu prçiudicij, & iuris quçſiti incolis, & idem Bart. in l. qui ſemel, ff. de decret. ab ord. facien. & in l. hi qui, ff. de excuſ. mune. idem probat; hinc ſi ſtatutum dicat, quod quicumque venerit ad habitandum, & ſteterit ibi per certum tempus, ſit exemptus à collectis; ſi fiat aliud ſtatutum contrarium, poterunt exempti adiuuari exceptione doli, prout ſignanter voluit Nicolaus de Matharell. in l. ſi cum mihi, ff. de dol. quem ibi refert, & ſequitur Bald. & latè poſt eos Andr. Sicul. inter conſ. Alex. conſ. vltimo, nu. 18. cum ſeqq. vol. 4. tales enim conceſſiones, & priuilegia immunitatis, quæ non dantur ſimpliciter, ſed ſunt commenſurata ad aliquod factum vtile concedenti, ſunt irreuocabilia, quia acquiritur ius habitanti, per implementum facti, veniendo ad habitandum Ciuitatem, vnde Princeps tamquam ſubditus legi naturali obligatur ad obſeruantiam conceſſionis, ſecundum Bald. in l. qui ſe patris, C. vnde liberi, & latiſſimè cumulat Rolan. in conſ. 13. nu. 32. vol. 3.

33 † An autem immunitates iſtę extendantur ad onera bellica, itavt in eis ipſi noui habitantes poſſint gaudere eadem conceſſione, Caccialup. in l. omnes populi, num. 181. ff. de iuſt. & iur. videtur tenere quod ſic, & eum ſequitur Rolan. d. conſ. 13. nu. 51. vbi adducit Neuiza. Alciat. Boſſ. & Nat. ſic tenentes; ſed Andreas Barbat. in cap. ex epiſtolæ verbis num. 21. de probat. voluit contrarium, dum dicit, quod ſi aliquis exterus veniat ad habitandum in loco vbi ſit exemptus, & ſuperueniat guerra, aut aliqua calamitas inſolita in Ciuitate illa, tunc propter publicum fauorem, poteſt ſuperior illam exemptionem reuocare, vel ſaltim ſuſpendere, eatenus tamen, & non aliter, quatenus duret illa neceſſitas belli, ex eo quia, quæ de nouo emergunt, nouo indigent auxilio, & plura ibi ad id adducit; Cuius propoſitio mihi verior videtur;
34 quia † caſus belli dicitur caſus inſolitus, & qui prçuideri non poteſt, vnde de eo non dicitur cogitatum à concedente l. fiſtulas. §. frumenta ff. de contrahen. emptio. hinc dixit Alex. in l. ſi ex toto. ff. de legat. 1. quod ſi alicui fuit conceſſa immunitas à mu-

muneribus ordinarijs, & extraordinarijs, tamen poterit collectari ſuperueniente caſu inſolito, & non veroſimili, & in terminis noſtris Iaſ. & Socin. in d. l. ſi ex toto, dixerunt, quod neceſſitatib. occurrentibus propter guerram, nullus poteſt ſe excuſare ratione alicuius priuilegij, & Curt. iun. in conſ. 61. dicit, eſſe communem opinionem Doctorum, quod non obſtante immunitate, ſuperueniente guerra, ratione iſtius nouæ cauſæ, quis collectari poteſt, receditur enim in hoc caſu à ſolitis, & tranſitur ad inſolita, quia neceſſitas hoc operatur, & propterea quilibet ſubditus nulla data diſtinctione perſonarum in hoc caſu poteſt grauari pro defenſione ſtatus ſui Principis, ſecundum Luc. de Pen. in l. annonas. C. de erogat. milit. ann.
35 lib. 12. & † impoſitio collectæ ſemper præſumitur impoſita rationabili cauſa præcedente, etiam ſi cauſa à Principe non exprimatur, vt not. Afflict. ſuper conſt. feud. Regn. quæ ſint Regal. verſic. vectigalia, & ſecundum hanc partem videtur expreſsè deciſum in ſtatu Veneto ab Excellentiſſimo Senatu de anno 1604. 20. Decembris, vt patet in Ducalibus in libro Ruralium Prouinciæ exiſtentib.

Non ommitto quoque in pręſenti materia quærere; † ſi Ciuitas illa ante incolatum noui habitantis, contraxiſſet æs alienum cum aliquo creditore, an noui habitantes teneantur ad contributionem ſolutionis dicti debiti pro eorum rata, nulla extante immunitatis conceſſione? Pet. Anti. in ſuo tract. muner. col. 3. verſic. quid ſi aliquis Ruſticus, tenet quod non ſint obligati noui incolæ, & allegat l. prouidendum. C. de Decur. lib. 10. & Bart. in l. 1. §. cohæredem ad fin. ff. ad l. Falcid. idem quoque voluit Iacob. Rebuff. in l. 1. C. de priuileg. corporat. & Angel. in d. l. prouidendum, & communem eſſe Doctorum ſententiam refert, & ſequitur Stephan. Bertrand. conſ. 128. nu. 1. & 2. vol. 1. & ibi ſubdit à communi ſententia prædicta non eſſe recedendum in conſulendo, vel iudicando; quod tamen non puto procedere ſimpliciter, & abſolutè, ſed reſtrictiuè, vt habeat locum in debito contracto, cuius cauſa finalis ſit iam totaliter conſumata, & extincta, ſecus autem ſi habeat in ſe cauſam vtilitatis ſucceſſiuam, puta ſi vniuerſitas æs alienum contraxiſſet pro deducendo alueo aquæ perennis in Ciuitate; ex iſta enim deductione omnes

Pp 2 in-

incolæ commodum ſentirent, vnde equè omnes ad ſolutionem illius debiti adſtringi poterunt; quia qui ſentit commodum, & incommodum ſentire debet; & ſic vidi pluries fuiſſe deciſum in hac Prouincia in ſimilibus.

Demum pro complemento iſtius capituli, libét hic adnectere ad literam ſacroſanctam Pij Quarti Sũmi Pontificis conſtitutionem, olim æditam circa erectionem Ciuitatis Piæ propè Arcem Sancti Angeli, & gratias in eis ædificantibus conceſſas, ex qua ſanè conſtitutione alij Principes miram Vrbis nouiter conditæ, incolendæ rationem, ediſcere poterunt, cum ſit profecta ab illo Pontifice, qui in ædificijs tum publicis, tum priuatis nullum fortè parem habuit Pontificem, prout indicant multæ circa hanc materiam ab eo æditæ conſtitutiones.

Pij Quarti Pontif. Max. ſequitur Conſtitutio.

ERECTIO CIVITATIS Piæ, propè Arcem Sancti Angeli, ac gratiæ in ea ædificantibus conceſſæ.

37 P*Ius Epiſcopus ſeruus ſeruorum Dei, Ad perpetuam rei memoriam. Romanum decet Pontificem Almam Vrbem, in qua iuſſu Dei per Vicarium ſuum Beatum Petrum Apoſtolorum Principem, Sedes Apoſtolica ad omnium Chriſti fidelium commoditatem, ac Religionis augmẽtum immobilis conſtituta, & copioſo tum eiuſdem Principis, tum exuberantis illius glorioſi vaſis electionis, coapoſtoli ſui, innumerabiliumq; Chriſti Martyrum ſanctiſſimorum ſanguine Domino ſuo conſecrata exiſtit, nimirum vt Eccleſia caput in ea potiſſimum Ciuitate foret, quæ principatum Orbis iampridem ſibi vendicaſſet, & ad quam tamquam ſupremam Orbis Chriſtiani Metropolim, communemq; mortalium omnium Patriam, & altricem, magnus vndequaque populi fit concurſus, non ſolum iuſtitia, pietateq; moderari, ſed etiam eius Pomerio ad populum ibi quotidie, Domino benedicente, non mediocriter augeſcentem recipiendum dilatato, nouis ſubinde Vicorum, Regionumq; additamentis ampliare. Cupientes igitur veſtigijs fel. rec. Leonis Papæ IIII. prædeceſſoris noſtri, qui ſuburbium, quod Burgum Sancti Petri vocant, antea per piæ mem. Nicolaum III. & alios plerosque Romanos Pontifices etiam prædeceſſores noſtros, iuxta præfati Principis Apoſtolorum Baſilicam ad Curialium commo-*

moditatem inſtitutam non mediocriter ornauit, & ampliauit, illudque ſuo de nomine Ciuitatem Leoninam appellauit, inhærendo; pro ipſius Vrbis decore, & ampliatione nouam apud idem ſuburbium Ciuitatem conſtruere, populumq; quo libentius ad eam inhabitandam, nouisq; ædificijs replendam ſe conferat, & in ea cum omni tranquillitate, & commoditate, aerisq; ſalubritate degere poſſit, paternis fauoribus, & gratijs inuitare; poſt varia, quæ in Vaticano, dictaq; Leonina Ciuitate feliciter opera noſtra iampridem conſurgere noſcuntur ædificia: Motu proprio, & ex certa ſcientia noſtra, ac de Apoſtolicæ poteſtatis plenitudine, omnipotentis Dei gratia per nos in primis ad hoc ſupplicibus votis implorata ad eius laudem, & gloriam, tractum illum inter vetera Leoninæ Ciuitatis mœnia, & muros, propugnaculaq; ab Arce Sancti Angeli ad Palatium Apoſtolicum per nos nuper excitata interiacentem, quem etiam, ne eius incolis repentinæ Tyberis inundationes, aerisq; intemperies obeſſe poſſit, ſuggeſta paſſim humo in altum eleuari, cloacisq; ad ſordes eleuandas aptis locis fulciri mandauimus, in Ciuitatem Piam ſimiliter de nomine noſtro nuncupandam auctoritate Apoſtolica tenore præſentium perpetuò erigimus, & inſtituimus. Et quoniam omne principium ab ipſo Deo ſummo rerum opifice, Ciuitatumq; omnium Præſide, atque cuſtode, necnon beata, & glorioſa, ſemperq; Virgine Dei genitrice Maria, par eſt auſpicari; Conuentum eiuſdem Beatæ Mariæ Tranſpontium nuncupatæ Ordinis ipſius Sanctæ Mariæ de Monte Carmelo, qui in dicta Ciuitate Leonina olim conſtructus reperitur, & quem pro fortificatione, ſtruendisq; aggeribus Arcis noſtræ Sancti Angeli, & alias ad publicam vtilitatem dirui, & ſolo æquari expedit: cum ſuis Eccleſia, titulo, denominatione fratribus, & perſonis, Capellis, Capellanis, Altaribus, Officijs, & beneficijs, necnon cura animarum illi imminente fonte baptiſmali, Sanctorumq; reliquijs, & indulgentijs in ea exiſtentibus, ac fructibus, redditibus, prouentibus, iuribus, fundationibus, cenſibus, relictis, & priuilegijs vniuerſis, ad eandem Ciuitatem Piam eiſdem auctoritate, & tenore transferimus: Ita vt dilecti filij Prior, & fratres illius in eadem Ciuitate Piam ſimilem cura animarum, habitatorumq; ibi pro tempore degentium cum omnibus honoribus, & oneribus parochialibus Eccleſijs debitis, ſolitis, & conſuetis, habeant, & exerceant; dictiq; habitatores Eccleſiam Conuentus tranſlati huiuſmodi

Digitized by Google

di pro ſua parochiali nanciſcantur, & recognoſcant, Parochiamq; dictæ Eccleſiæ exiſtant, & nuncupentur: Ac ijdem Prior, & Fratres omnibus, & ſingulis gratijs, fauoribus, exemptionibus, & libertatibus, priuilegijs, & indultis, quibus alij dictæ Ciuitatis Piæ incolæ, & habitatores vtentur, & quomodolibet gaudebunt, ſimiliter vti, & gauderi poſſint. Et inſuper vt deuotionum ſolum dictorum incolarum, ſed etiam totius Populi Romani ad dictam Eccleſiam viſitandam, & frequentandam augeatur; vltrà alias indulgentias, & gratias ſpirituales illi hactenus cõceſſas, de omnipotentis Dei miſericordia, ac Beatorum Petri, & Pauli Apoſtolorum ſuorum prædictorum auctoritate confiſi; Vniuerſis, & ſingulis, vtriuſque ſexus Chriſti fidelibus verè pœnitentibus, & confeſſis, ſeu ſtatutis à iure temporibus confitendi propoſitum habentibus, qui intrà decennium proximè futurum annuatim dictam Eccleſiam in ſingulis Domini Noſtri Ieſu Chriſti, ac glorioſiſſimæ Virginis Matris feſtiuitatibus, ac etiam qui infra triennium proximum ſingulis Dominicis diebus antiquam præfatam, non dum dirutam, ſed poſt eius demolitionem nouiter conſtruendam: Eccleſias prædictas deuotè viſitauerint, & orationem Dominicam, ac Salutationem Angelicam ibi ter recitauerint, quoties id fecerint, toties plenariam omnium peccatorum ſuorum remiſſionem miſericorditer in Domino concedimus, & elargimur in forma Eccleſiæ conſueta. Et inſuper pro Conuentu, eiuſq; Eccleſia de nouo fundandis, & conſtruendis, aream, ſitumq; conuenientem arbitrio dilectorum filiorum Nobilis Viri Gabrij Serbelloni, dicti Burgi, & militum noſtrorum Prætorianorum Præfecti noſtri, ſecundùm carnem Fratris conſobrini, & Horatij Nari, ac Hieronymi de Pichis Nobilium Roman. modernorum, & pro tempore exiſtentium ipſius Vrbis Magiſtrorum viarum, aſſignari volumus, atque mandamus. Quibus etiam Priori, & Fratribus pro ſatisfactione damnorum demolitionis Eccleſiæ bis mille ſcuta ſolui, & numerari iuſſimus. Antiquum autem Conuentus, & Eccleſiæ præfatorum ſitum cum primum dicta Eccleſia diruta fuerit, ex nunc, prout ex tunc profanamus, & pro area, ac propugnaculis dictæ Arcis ad profanos vſus reducimus, & conuertimus: Vias autem, ac domos, Palatia, cæteraq; ædificia ſolita dictæ Ciuitatis Piæ in planicie æquali, quoad primum ſolare, ac altitudinem ſtillicidij grundarum tecti vulgariter nuncupati, frigoris æſtuſq; defendendi gratia, eodem pariter ar-

arbitrio conſtrui, & fabricari, ac ad publicam dictorum incolarum, & habitantium vtilitatem, & refrigerium ex Palatio Apoſtolico deſtinatis, vel aliquis commodioribus aquis, fontem in medio dictæ Ciuitatis excitari; ludumq; literarium, ſeu ſcholam publicam pro pueris, & adoleſcentibus gratis edocendis ſimiliter inſtitui, & aperiri, Magiſtroque, & Præceptori, qui literis, & bonis moribus eos inſtruat, de honeſto ſalario ex prouentibus Gabellæ ſtudij almæ Vrbis aſſumendo, prouideri ſtatuimus, & ordinamus. Et vt promptius, & alacrius ad ædificandum omnes cuiuſuis gradus, & conditionis alliciantur, & inuitentur, quibuſcumque perſonis Eccleſiaſticis, etiam quacumque dignitate fungentibus, vt pro ea quantitate, qua ibi ædificauerint de rebus, & bonis ſuis quibuſcumque in Vrbe, & alibi vbicumque locorum conſiſtentibus, etiamque ſub nomine ſpoliorum Cameræ Apoſtolicæ debitorum comprehenduntur, vltra ædificia præfata teſtari, & aliàs diſponere: Necnon ipſis in infirmitate conſtitutis, ac etiam Laicis, vt præfertur, ædificantibus etiam in alma Vrbe, & Romana Curia præſentibus (dummodo per viginti dies ſuperuixerint) quæcumque venalia dictæ Curiæ officia, etiam per Procuratorem pro concurrenti factarum à ſe fabricarum huiuſmodi reſignare, ac cedere, & reſignationes huiuſmodi omnino admitti debere, & admiſſas cenſeri per ſimplicem conſenſum deſuper præſtandum, ac ſuum plenarium effectum ſortiri: Regularibus verò, vt domos per ipſos in dicta Ciuitate conſtructas perſonis etiam incapacibus, etiam iuxta priuilegia Montis fidei de Vrbe, & quæ dilectis filijs illius Portionarijs Montiſtis nuncupatis conceſſa ſunt, ſimiliter conceſſa ſint, & eſſe intelligantur etiam inter viuos, & cauſa mortis donare, & relinquere, ac aliàs de illis diſponere: Eccleſijs verò, & locis pijs quibuſcumque, quæ penès quamcumque idoneam perſonam, aut ædem ſacram, & in quocumque loco pecunias ad effectum illas in emptionem aliorum bonorum ſtabiliũ, in euidentem vtilitatem conuertendi depoſitas tenent, vel in futurum tenebunt, illas in domorum in dicta Ciuitate Pia ædificationem exponere, quæ ſic expoſitæ in euidentem vtilitatem ipſarum Eccleſiarum, & locorum piorum ceſſiſſe, & cedere cenſeantur, ac laicis, etiam coniugatis, & Clericis in ipſa Ciuitate Pia ædificantibus; quod penſiones ſuper beneficiorum Eccleſiaſticorum fructibus, redditibus, & prouen. ſibi aſſignatas ad ratam decem ſcutorum pro quolibet centenario per eos in fabricando

do pro tempore expenſo recipere, retinere, ac percipere, ac illas in quaſuis perſonas etiam in mortis articulo, & prout eorumdem Sanctorum Petri, & Pauli, ac Pij nuncupati milites, iuxta priuilegia per nos, & prædeceſſores noſtros ſibi conceſſa, formamq; eis traditam, etiam abſque conſenſu dicta beneficia obtinentium deſuper habendo, pariformiter transferre: Ita quod priuilegia eadem ſic ædificantibus laicis, etiam Clericis, etiam Prælatis, & Religioſis conceſſa, ei communicata cenſeantur: Impudicæ verò, quaſi Curiales vulgus appellat, & aliæ inhoneſtæ mulieres, quę in dicta Ciuitate Pia ad minus pro ſcutis quingentis ędificauerint, tam de ſuis ædificijs huiuſmodi, quàm alijs earum bonis quomodocumque etiam ex turpi quæſtu acquiſitis, & acquirendis ſimiliter teſtari, & diſponere liberè, & licitè valeant, nec tales mulieres teſtatæ, vel ab inteſtato decedentes, aliquam partem Monaſterio Conuertitarum de Vrbe iuxta diſpoſitionē Leonis X. ac recolendæ memoriæ Clementis VII. & Pauli III. Roman. Pontificum etiam prædeceſſorum noſtrorum, & eorum Priuilegia debitam relinquere teneantur, ſed dicta earum bona liberè, & integraliter, tam ex teſtamento, quàm ab inteſtato ad earum hæredes peruenire debeant. Quodque domus, & ædificia quæcumque per quoſuis in dicta Ciuitate Pia pro tempore conſtructa ex quocumque crimine, & delicto, præterquam hæreſis, & læſæ Maieſtatis, confiſcari non poſſint ad inſtar priuilegiorum Montis Fidei; ſed eorum dominis, & ſucceſſoribus ſuis perindè, ac ſi delicta non commiſiſſent, perpetuò firma, & illæſa remanere debeant, eiſdem auctoritate, & tenore perpetuò concedimus, & indulgemus: Et præterea tales impudicas mulieres à ſolutione ſoliti meretricum tributi prorſus abſoluimus, & liberamus. Cæterum ne in ipſa Ciuitate Pia ædificare volentes à fundorum Dominis vllo modo retrahantur, etiam perpetuò ſtatuimus, & ordinamus; quod intrà annum à data præſentium computandum, in quouis Ciuitatis Piæ loco ædificare volentibus, domini fundi, ſi ipſi ædificare noluerint, ſeu ſe ædificare cęperint, fundum huiuſmodi pro annuo cenſu perpetuò ad rationem vnius Iulij pro qualibet Canna dare, & locare teneantur, & ad id compelli poſſint, & debeant, ipſiq; conductores, ſiue cenſuarij à ſolutione primi Semeſtris omnino liberi, & exempti ſint, & eſſe intelligantur. Quodq; tam fundorum domini, quàm conductores, & cenſuarij infrà ſex menſes à data præſentium à die locationis reſpectiuè computandos, fabri-

cas

Digitized by Google

..tus huiuſmodi omnino inchoare, & in fundo centum Cannarum, conductores mille, fundi verò Domini quingentorum ſcutorum ſummas in fabricam exponere, & ita proportionabiliter ædificare volentes, tam Domini ſoli, quàm conductores pro ſitus quantitate, & ad ratam huiuſmodi fabricare teneantur. Conductores autem præfati, eorumq; hæredes, & ſucceſſores quandocumque ſibi placuerit, eoſdem fundos, etiam ad Eccleſias, Hoſpitalia, vel alia quæcumq; loca pia quomodolibet pertinentes, iuxtà facultates ſanctæ memoriæ Syxti IIII. & Alexandri Sexti, & Leonis X. etiam Roman. Pontificum prædeceſſorum noſtrorum, aucta decima parte cenſus, affrancare, & ſe ab huiuſmodi cenſu liberare, ac totaliter eximere valeant. Præterea qui in Ciuitate Pia ædificauerint in venditionibus Viridariorum, Vinearum, & Terrenorum in partibus Tranſtiberim exiſtentium, quoquomodo pro tempore faciendis, alij, qui in dicta Ciuitate Pia non ædificauerint, etiam ſi vicini rerum, bonorum venalium huiuſmodi exiſtant, omnino, arbitrio tamen præfato, præferri poſſint, & debeant, prout, & quemadmodum ſi ius congrui, ſeu protomiſeos ratione vicinitatis, communiones, vel aliàs quomodocumque haberent, in quibus etiam plus ędificauerit, cæteris pręferatur. Porrò dictam Ciuitatem Piam, poſtquam conſtructa, & ædificata fuerit, etiam ex nunc, prout ex tunc, regimini, adminiſtrationi, gubernio, & Iuriſdictioni eiuſdem moderni, & pro tempore exiſtentis Præfecti, ad inſtar ipſius Ciuitatis Leoninæ, æquè principaliter, & ſine aliqua differentia ſubijcimus, eandemq; omnibus, & ſingulis priuilegijs, honoribus, fauoribus, gratijs, & facultatibus, necnon ſtatutis, & conſuetudinibus, quibus dicta Ciuitas Leonina vtitur, potitur, & gaudet, vti, potiri, & gaudere ſimiliter æque principaliter poſſe, dictumq; Præfectum pro tempore exiſtentem vtrius Ciuitatis Leoninę videlicet, atque Piæ Capitaneum, ſeu Præfectum principaliter denominari, & deſcribi debere volumus. Dilecto filio Vitellotio Sanctæ Marię in Via lata Diacono Cardinali Vitellio nuncupato moderno, & pro tempore exiſtenti S.R.E. Camerario, necnon eiſdem modernis, & pro tempore exiſtentibus Præfecto, & viarum Magiſtris, Motu proprio, & ex certa ſcientia diſtrictè præcipiendo mandatis, quatenus ipſi, vel duo, aut vnus eorum per ſe, vel alium, ſeu alios, præſentes literas, & in eis contenta quæcumque, vbi, & quando opus ſi erit, ac quoties pro parte alicuius prædictorum

fuerint requiſiti, ſolemniter publicantes, ac conductoribus, & ædificantibus, eorumq; hæredibus, & ſucceſſoribus, ac omnibus, & ſingulis alijs ſupranominatis in premiſſis efficacis defenſionis præſidio aſſiſtentes, faciant auctoritate noſtra præſentes literas, & omnia in eis contenta ab omnibus, etiam ſub pœnis eorum arbitrio imponendis, & applicandis firmiter, & inuiolabiliter obſeruari; illisq; debitæ executioni demandari procurent. Nos enim illis, & eorum cuilibet omnia, & ſingula præmiſſa faciendi, & exequendi, & quæ in eis dubia inciderint, declarandi, & interpretandi, ac tempus, & tempora in præmiſſis prorogandi, & moderandi, cæteraq; in his, & circa ea neceſſaria, & opportuna gerendi, plenam, liberam, & omnimodam facultatem, & poteſtatem concedimus per preſentes. Necnon omnia, & ſingula præmiſſa valida, & efficacia exiſtere, ſuosq; plenarios, & integros effectus ſortiri, & inuiolabiliter obſeruari, ac ſingulis ſupradictis ſuffragari, ſicque in omnibus, & ſingulis præmiſſis per Camerarium præfatum, & dilectos filios dictæ Cameræ Preſidentes, & Clericos, ac quoſcumque Iudices, & Commiſſarios quauis auctoritate fungentes, etiã cauſarum Palatij Apoſtolici Auditores, ac ipſius S.R.E. Cardinales, ſublata eis, & eorum cuilibet quauis aliter iudicandi, & interpretandi facultate, & auctoritate iudicari, & definiri debere, ac quicquid ſecus ſuper his à quoquam quauis auctoritate ſcienter, vel ignoranter attentari contigerit, irritum, & inane decernimus. Non obſtantibus præmiſſis, ac quibuſuis conſtitutionibus, & ordinationibus Apoſtolicis, ac Cameræ Vrbis, & Baſilicæ prædictorum, & aliarum Eccleſiarum, ac Monaſteriorum, & ordinum quorumcumque. Necnon quibuſuis alijs iuramento, confirmatione Apoſtolica, vel quauis firmitate alia roboratis, ſtatutis, conſuetudinibus, priuilegijs quoque indultis, & literis Apoſtolicis, illis, eorumq; ſuperioribus, Magiſtratibus, ac etiam dilectis filijs Populo Roman. ſub quibuſuis tenoribus, & formis, ac cum quibuſuis etiam derogatoriarum derogatorijs, alijsq; efficacioribus, & inſolitis clauſulis, ac irritantibus, & alijs decretis in genere, vel in ſpecie, etiam motu, & ſcientia ſimilibus, ac de Apoſtolicæ poteſtatis plenitudine, etiam per nos, etiam conſiſtorialiter, & alias quomodolibet conceſſis, ac etiam pluries approbatis, & innouatis. Quibus omnibus, etiam ſi pro ſufficienti illorum derogatione de illis, eorumq; totis tenoribus ſpecialis, ſpecifica, indiuidua,

&

Digitized by Google

& expreſſa, non autem per clauſulas generales idem importantes, mentio, ſeu quæuis alia expreſſio habenda, aut aliqua alia exquiſita forma adhoc ſeruanda foret; tenores huiuſmodi, ac ſi de verbo ad verbum in vice duntaxat ſpecialiter, & expreſſè pari motu derogamus, cæteriſq; contrarijs quibuſcumque. Nulla ergo omnino hominum liceat hanc paginam noſtræ erectionis, inſtitutionis, tranſlationis, elargitionis, profanationis, reductionis, conuerſionis, ordinationis, conceſſionis, abſolutionis, liberationis, ſubiectionis, mandati, præcepti, indulti, ſtatuti, decreti, voluntatis, & derogationis infringere, vel ei auſu temerario contraire. Si quis autem hoc attentare præſumpſerit indignationem omnipotentis Dei, ac Beatorum Petri, & Pauli Apoſtolorum eius ſe nouerit incurſurum.

Dat. Romæ apud Sanctum Marcum Anno Incarnationis Dominicæ M D LXV. x. Kal. Septembris, Pontif. noſtri Anno vi.

Cæſar Glorierius.

H. Cumin.

De nundinis, & mercatis in noua Vrbe ordinandis.

Caput Octauum.

SVMMARIVM.

1 *Negotiatores ſunt neceſſarij ad habitandum nouam Vrbem.*

2 *Corinthiorum Vrbem, cur beatam Poetæ appellauerint?*

3 *Nundinarum tempore, Comitia apud Romanos haberi non licebat.*

4 *Nundinæ, & mercatus, quid differant inter ſe.*

5 *Nundinarum ſolemnium conceſſio, ad ſolum Principem ſpectat.*

6 *Mercatus ex ſola conſuetudine Ciuitatis, inſtitui poſſunt.*

7 *Nundinæ ſolemnes, an diebus feſtis licitè fieri valeant?*

8 *Nundinæ ſolemnes non poſſunt fieri eadem die in duobus Oppidis vicinis.*

9 *Inhibitio circa ius nundinandi, cui de iure competat?*

10 *Ius nundinandi, quare amittatur ſtatio decennij?*

11 *Priuilegium nundinarum, quibus perſonis detur, & contra quas?*

12 *Princeps, an iuſtè poſſit compellere Territoriales ad portan-*

dum res venales in certa Vrbe, vel Oppido?

13 *Princeps, an poſſit auferre ius nundinarum alicui Oppido, & alteri concedere?*

14 *Diſputare de poteſtate Principis in materia reſeruata, eſt crimen ſacrilegij committere.*

15 *Ius quæſitum ex actu conſummato, Princeps ſine iuſta cauſa tollere non poteſt.*

SCitè profectò, & prudenter cenſuit Plato in lib. 2. de Republica relatus à Calliſtrat. I.C. in l. 2. ff. de nundinis, quod
1 †ad benè, & beatè habitandum nouam Vrbem, in primis neceſſarij erant rerum venalium negotiatores, cum enim nullus ferè locus inueniri poſſit, qui ſic omnibus rebus neceſſarijs abundet, quod non indigeat aliquibus aliunde allatis, vnde cecinit Virgil. adductus à Sfort. Odd. de reſtit. in integ. quæſt. 7. artic. 16. nu. 146.

India mittit Ebur, molles ſua Thura Sabei
Aut Calybes nudi ferrum, viroſaq; Pontus
Caſtorea, Eliadum Palmas Epiros aquarum.

Mercatores iure meritò vtiles eſſe Ciuitatibus, & ſine illis commodè ſuſtineri non poſſe, dixerunt DD. & præſertim Bald. in l. fin. C. ad S. C. Macedon. Bart. in l. ambitioſa, ff. de decret. ab ord. facien. & Alberic. in Rubr. C. de comm. & mercat. quod quidem ex verbis Eccleſiaſt. in cap. 38. comprobari videtur, dum dixit, quod ſine illis non ædificabitur Ciuitas.

Proindè conditor nouæ Vrbis ſi eam incolis, & rebus neceſſarijs refertam eſſe deſideret, omnino debet inuigilare, vt nundinæ, & mercatus in ea
2 introducantur, † quandoquidem ex hoc tantum videantur Poetæ beatam Corinthiorum Ciuitatem appellaſſe, ex frequentia mercatorum ad eā venientium, & merces ex diuerſis Regionibus externis conducentium, vt dixit Ariſtides Orator in eius Panegirica Cyzicena, & Plinius Iunior teſtatus eſt, quantum vtilitatis afferre poſſint nundinæ inſtitutæ etiam in loco humili: Scribit enim lib. Epiſt. 5. Valeriano, in hæc verba: *Res parua, ſed initium non paruum, Vir Pratorius ſolers à Senatu petijt, vt ſibi inſtituere in agris ſuis nundinas permitteretur, contradixerunt Vicentinorum Le-*
3 *gati, res dilata eſt &c.* † & nundinis in tantum deferre viſus eſt Senatus, Populuſq; Romanus, vt diebus nundinarum comitia haberi non liceret, vt teſtan-

ſtantur Plinius lib. 18. cap. 1. & Macrob. lib. 1. Saturnal.

4 Sciendum autem quod † nundinæ, & mercatus differunt inter ſe, quia nundinæ propriè vocitatæ ſunt annua ſolemnia emporia, ſeu mercata conceſſa per priuilegium alicui Ciuitati, vel Oppido, vel quæſita per tempus immemoriale centum annorum, & vltrà; in quibus mercatores habent immunitates quaſdam, & franchiſias, de qui-
5 bus infra diſſeram, & † harum conceſſio ad ſolum Principem ſpectat, ſiue ad alium, qui iura Imperij in Ciuitate illa poſſideret; quia hoc dicitur expreſsè reſeruatum eius ſupremæ poteſtati l. vnica, C. de nundin. & l. 1. ff. eod. vbi notat Bald. & Alberic. & Reſtaur. Caſtald. in trac. de Imperatore, quæſt. 110. num. 100.

Mercatus autem dicuntur negotiationes introductæ certis diebus ſingula hebdomada in Ciuitate, vel terra aliqua, & horum origo dicitur de iure gentium, vt homines ex vicinis Oppidis, & villis ſimul conueniant in Ciuitate, mutui commertij cauſa l. ex hoc iure, ff. de
6 iuſt. & iur. & † tales mercatus inſtitui poſſunt ſine Principis priuilegio, ex conſuetudine illius Ciuitatis, vel Terræ ſecundum Nicol. Matharell. & Bald. in d. l. 1. C. de nundin. quos refert idem Reſtaur. vbi ſupra, quia videntur eſſe de neceſſarijs ad Ciuitatem illam ſuſtentandam, & de his propriè locutus eſt Plato loco ſupracitato: Nundinæ autem, nec mercatus fieri debent diebus feriatis ſolemnibus. l. dies feſtos, C. de fer. cap. mercatus 15. q. 4. & hoc ſæpius fuit dictum in Senatu teſte Rebuff. in comment. in Conſt. Reg. tract. de mercat. artic. vlt. Gloſ. vnica, num. 15. tom. 1.
7 † ſed tamen de cõſuetudine contrarium ſeruatur in nundinis, & mercatis generalibus, quæ conſuetudo excuſabilis eſt, propter duo, quæ concurrunt ſimul, ſcilicet ineuitabilem neceſſitatem perſonarum, & negociorum, quæ non patiuntur dilationem, & naturalem vtilitatem locorum, vt inquit author in Præceptorio Decalog. præcept. 3. 2. quæſt. qui allegat Ioann. in Summ. Confeſſ. tit. de fer. q. 12. & Gloſ. in cap. omnes, in ver. mercatus. de fer. illa enim neceſſitas facit eo caſu licitum, quod aliàs eſſet illicitum, cap. quod non eſt. extrà de reg. iur. in 6. Dum tamen tales mercatus, & nundinæ non fiant in Eccleſijs, & Cœmeterijs. cap. decet de imm. Eccleſ. in 6. vbi

ex-

Digitized by Google

expreſſe dicitur, *Ceſſent in Eccleſijs, earumq; Cæmeterijs negotiationes, & præcipuè nundinarum, ac Fori cuiuſcumque tumultus*; & ibi dicit Card. Monach. quod hoc ideo ſancitum eſt, quia quicquid Domino conſecratur, Sanctum Sanctorum erit Domino, nec ad humanos vſus poſteà redire debet. cap. municipia. de rer. permut.

8 † Solemnes autem nundinæ, & mercatus non poſſunt fieri eiſdem diebus in duabus Ciuitatibus, vel Oppidis vicinis ſaltim ad decem milliaria, quia tunc vtrique eorum fieret præiudicium per concurſum: vnde ſiue illæ Ciuitates eſſent eiuſdem Principis ſubditæ, ſiue
9 ſeparatæ Iuriſdictionis, † illa, quę prior eſſet in poſſeſſione, poſſet inhibere alteri, & ſic de facto contigiſſe inter Oppida Carmagnoliæ Marchionatus Saluciarum, & Carignani Principatus Pedemontiũ, teſtatur Theſſaur. deciſ. 264. num. 5. vbi in fauorem Carmagnolenſium fuiſſe iudicatum aſſeuerat, vt ad libitum ſubditorum Sereniſſimi Ducis Sabaudiæ pateret aditus ad nundinas illas Carmagnoliæ, & licet ratio deciſio. à Theſſaur. non ponatur, attamen illa ſubintelligitur; quia erectio nundinarum vltimo loco facta, dicitur fieri ad æmulationem alterius vicinæ Ciuitatis, & Oppidi, cui prius competebat ius nundinandi tali die, vnde ſicuti ſunt prohibita ædificia, quæ tendunt ad hoc præiudicium, vt plenè tradunt DD. in d. l. ex hoc iure, & Boer. deciſ. 320. & ego comprobaui in cap. 3. Primi Libri, ſic quoque cętera, in quibus ineſt eadem ratio, prohibita cēſentur l. nam vt ait Pedius, ff. de legib. l. cum Prætor primo reſp. ff. de iud. tradit Luc. de Pen. in l. 1. nu. 13. C. ne ruſtic. ad vll. obſeq. de-
10 uoc. lib. 11. † Hoc autem ius nundinandi, ſiue fuerit quæſitum ex ſpeciali Principis priuilegio, ſiue ex conſuetudine longiſſima, amittitur eo ipſo, quod Ciuitas per decennium illis ceſſaret vti, vt patet in l. j. ff. eod. ratio autem, quare priuilegium nundinarum perdatur breuiori tempore non vtendo, quam priuilegium alterius rei, affertur à Luc. de Pen. in d. l. 1. C. vt ruſtic. nu. 6. quia tale priuilegium dicitur oneroſum, & affert pręiudicium vniuerſis, vnde & facilius amittitur; præiudicium autem verſatur in libertate mercandi in quocumque loco, & facultate conueniendi debitores, quæ infertur ex prædicto iure nundinarum, & ſic videtur

de

de ſui natura reſtrictiuum, cap. ſuggeſtum. extrà de Decim.

11 † Priuilegia autem nundinarum ſolemnium regulariter in eo conſiſtunt, vt euntes illic, eo tempore nequeant occaſione priuati debiti conueniri l. 1. & ibi Doct. C. de nund. nec merces ad vendendum conductæ arreſtari, nec eis gabellæ ſolutio indici; nec perſonæ debitorum capi, vt latè proſequuntur DD. ſuper eod. tit. & ff. & Bertachin. in ſuo Repertor. in verbo, Nundinæ, qui dicit in eis præſtari ſecuritatem pro debitis, gabellis, tam pro aduentu, quàm pro receſſu, & pro mora, & idem vult pro mercibus alibi vendendis Alex. in conſil. 46. vol. 2. Hoc autem priuilegium reſtringitur, vt non compræhendat eos, qui debitum contraxiſſent in ipſis nundinis, vel debitor, & creditor eſſent mercatores ſoliti frequenter in eis negotiari, vel etiam ſolutio debiti fuiſſet deſtinata ad tempus nundinarum, his enim tribus concurrentibus, ceſſaret priuilegium, vt tenet Rebuff. in Conſt. Reg. in tract. de literis obligat. artic. 11. gloſ. 3. nu. 18. tom. 1. Item ceſſare debet in eo, qui acceperit merces ab alio mercatore, & clam aufugerit nō facta ſolutione, poterit enim in nundinis conueniri, & carcerari, vt inquit idem Rebuff. in d. conſt. tract. de mercat. art. vlt. gloſ. vnica. num. 9. qui addit quod Carolus V. æternę memoriæ Imperator anno 1541. de menſe Septembris ſtatuit Bruxellis, quod talis habeatur pro publico latrone, & graſſatore itinerum, & puniatur pœna mortis, aliquo priuilegio, & fauore non obſtante.

12 † Ex præmiſſis autem quæro, Si Princeps ad nobilitandum Oppidum in Prouincia ſubeat in eo ſingula hebdomada fieri mercatum, tali die, an cogendi ſint territoriales illius Oppidi res venales, & victualia in eo tunc deferre? & videtur prima facie tale præceptum iuri, & æquitati refragari, nam ſicut ſubditus præcepto ſuperioris non compellitur aliquid vendere, vel emere l. nec emere, C. de iur. delib. cap. nemo. de Iudæ. ita nec in alio loco, quam vbi vult emere, aut vendere cogendus eſt, cum plus dicatur etiam quoad locum, §. pen. Inſt. de action. non debent enim hominibus liberis interdici alienationes rerū ſuarum, vbi volunt l. 2. ff. ſi quis à paren. fuer. manumiſſ. ſicuti & patronus non poteſt prohibere libertum, quin ad libitum vtatur ne-

negotiatione licita l. 2. ff. de iur. patron. & ſicuti quis non poteſt damnari vt negotietur l. moris, §. ſed damnare, ff. de pœn. eò minus damnari poterit, vt negotietur certo loco, ex ratione præmiſſa, & hanc partem tueri videtur Luc. de Pen. in d. l. 1. num. 8. In contrarium autem facit, quia eſt ſpeciale, vt occaſione mercatus introducendi in aliqua Ciuitate, vel Oppido compellantur territoriales ad conueniendum ibi, & victualia, & res venales vendendas deferrendum, ita enim voluit Alberic. in d. l. 1. C. de nundin. dicens ita ſeruari per totam Italiam, & ſequitur Alex. in addit. ad Bart. in d. l. nec emere, & Theſſaur. qui vtrumque refert in d. deciſio. 264. nu. 2. & hanc partem veriorem puto, cum interueniat authoritas Principis in ſtatuendo, quod ſibi placitum videtur in materia ſibi reſeruata, & potiſſimum cum fauor publicus verſetur, vt Oppidum amplietur, licet præceptum poſſit temperatè exequi, non vt grauentur omnes territoriales ſimul ad conueniendum eadem die deſtinata, ſed certa tantum pars ordine ſucceſſiuo, vt facilius onus iſtud ab omnibus portetur, iuxta not. in l. fin. C. de mun. patrim. lib. 10. & ſic vidi anno 1627. executum in mercatu iuſſu Excellentiſſimi Senatus Veneti erecto in Terra Montisfalconi huius Prouinciæ, cauſa ampliandi frequentioribus incolis terram ipſam.

13 † Rurſus in eadem materia quæri poteſt ſi Ciuitas, vel Oppidum per longiſſimum temporis curriculum habuerit ius nundinarum ſolemnium, an poſſit Princeps illud ius auferre, & in alium locum ſibi ſubditum transferre ad placitum voluntatis ſuæ; ſuper hac propoſitione conſuluit ampliſſimè Natt. in conſ. 511. & 512. vbi diſtinguere videtur, quod ſi ius nundinarum competeret Ciuitati ex priuilegio ſibi conceſſo ob datum, vel factum aliquod commenſurabile conceſſioni, non poſſit à Principe auferri; ſecus autem ſi tale ius quæſitum fuiſſet ſola præſcriptione longiſſimi temporis, & ibi multa allegat pro opinione, & potiſſimum, quia præſcriptio in hoc iure nundinarum, non poteſt procedere in præiudicium Principis, qui eam quandocumque poteſt tollere, ſecundum ſenſum Bald. in auth. quas actiones, quæſt. 5. C. de ſacroſanct. Eccleſ. In contrarium autem conſuluit in eodem caſu Alciat. in conſil. 23. lib. 5. vbi tenuit, quod

quod ius nundinarum quæſitum certo loco ex tempore immemoriale, non poſſit à Principe tolli, & dari alteri Oppido, & quod aliter agens abſolutè peccat in foro conſcientiæ, vt ibi ſubdit num. 11. Cuius opinioni videtur adhærere Theſaur. dicta deciſio. 264. dum præſcriptio ſit tanti temporis, quod memoria hominum non ſit in contrarium; in hoc opinionum conflictu poſſet conſiderari, ſi Princeps mouetur aliqua rationabili cauſa ad tranſlationem nundinarum de loco ad locum, veluti ſi Oppidum illud ſit munitum, & in confine ſuæ ditionis; tunc enim eidem ſoli dicuntur reſeruati caſus reſpicientes ſecuritatem Prouinciæ, ex ſententia Auguſti Cæſaris, relata per I. C. in l. 3. ff. de off. Præfec. vigil. vndè ad placitum poterit remouere exercitium nundinarum à dicto Oppido, nec vlli infertur grauamen, quia in omnibus illis caſibus poteſt procedere de pleni-
14 tudine poteſtatis: † tunc enim de eius poteſtate diſputare, eſt crimen ſacrilegij committere. l. ſacrilegij, C. de diuerſ. reſcrip. & per Guid. Pap. conſil. 65. & Iaſ. conſ. 145. vol. 2. Si autem hoc vellet facere ſine cauſa, credo quod opinio Alciat. & Theſaur. ſit verior, quidquid ſubtilizauerit Natt. in contrarium, quia exercitium per tempus illud immemoriale æquiparatur conceſſioni Principis, & habet vim pacti, & priuilegij ſecundum Crauet. in conſ. 10. nu. 11.
15 † vnde eo caſu dicitur ius quæſitum ex actu conſummato, & perfecto, quod nunquam Princeps ſine iuſta cauſa tollere poteſt, vt Feudiſtæ dicunt, & præſertim Ioannes Campeg. inter conſ. feudal. Albert. Brun. conſil. 2. num. 35. cum ſeqq. & per hæc remaneat expeditum hoc caput de nundinis, & mercatis.

De ſpectaculis, & ludis in noua Vrbe inſtituendis. Caput Nonum.

SVMMARIVM.

1 *Aſcanius in condenda Vrbe Albalonga, quem ludũ inſtituerit?*

2 *Auguſtus condita Vrbe Nicopoli, ludos quinquennales quotannis celebrari iuſſit.*

3 *Conditores nouarum Vrbium antiquitus, cur ludos inſtituerent celebrandos in Vrbibus ipſis?*

4 *Exercitatoribus ludorum, quantus bonor antiquitus tribueretur?*

5 *Mulieres, quare probiberentur aſſiſtere ludis, & ſpectaculis?*

6 *Spectacula, & ludi de iure Ciuili, & Canonico permiſſi, quales dicantur?*

7 *Spectacula, & ludi publici Ciuitatis, tolli non poſſunt ſine legitima cauſa.*

8 *Spectacula, & ludi Vrbis ſuſpendi debent vbi ſit ſuſpitio belli.*

LIcet quidem apud grauiſſimum ſcriptorem Luc. de Pen. in l. vnica, num. 1. C. de gladiat. toll. lib. 11. adnotatum legerim, quod in Ciuitatibus benè diſpoſitis, ea omnia remouenda ſunt, quæ ſenſui hominum plaudendo, aliquo modo eorum hæbetare ſolent iudiciũ, & virtutes deſtruere, adeoquod ſpectacula, & ludi, ex quibus mirum in modum homines delectari ſolent, reprobari videantur, tum quia appetitus eorum, quanto magis in vſu ſunt, eò fortius radicatur, vnde prorſus homines ab omni pudentia abalienati diſcurrunt ad illecebras cogitationes, & animum virilem deprimunt, & inhabiles ſe reddunt ad tolerandos labores, vt idem dixit de ſententia Cic. in l. 1. C. de ſpectac. & ſcen. & lenon. num. 3. attamen in caſu nouæ Vrbis conditæ, cenſeo rigorem iſtum ęquiſſima interpretatione fore lęniendũ; Siquidem cum vita hominum, eo ſit condita temperamento, vt labori quies, quieti labor viciſſim ſuccedat, atque ita alternatim commutatio deſideretur, vt neque animus aſſidua conſideratione, neque corpus continuo labore frangatur, neque rurſus vtrumque iugi deſidia torpeſcat; propterea congruum videtur, vt poſt nouæ Vrbis ædificationem quotannis certi quidem ludi animi recreãdi cauſa celebrandi conſtituantur ab illius conditore, ex quibus vniuerſæ multitudinis animus demulceatur: hoc enim imitabile, & egregium priſci illi Vrbium conditores nobis reliquerunt; 1 † fertur enim de Aſcanio qui in Albælongę condenda Vrbe, ludos peculiares, quos Troia vocabat inſtituit, vt fatetur Virgil. lib. quinto Æneid.

Hunc morem curſus, atque hæc certamina primus
Aſcanius longam muris cum conderet Albam
Retulit, & priſcos docuit celebrare Latinos,
Quò puer ipſe modo, ſecum quo Troia pubes

Al-

Albani docuere ſuos; hinc maxima porrò
Accepit Roma, & patrum ſeruauit honorem,
Troiaq; nunc pueri Troianum dicitur agmen.

Hinc Troianum nomen multis ſeculis is ludus ſeruauit. Pyrrhicam vulgò appellatam hanc Troia, contendit Sueton. Durauit porrò hic ludus Troia dictus, vſque ad tempora Claudij Cęſaris, vt author eſt Tacit. lib. 11. *Sedente, inquit, Claudio Circenſibus ludis, cum pueri nobiles equis ludicrum Troiæ certamen inirent, interq; eos Britannicus Imperatore genitus, & L. Domitius adoptione mox in Imperium, & cognomen Neronis adſcitus, fauor plebis acrior in Domitium loco præſagij acceptum.*

2 †Auguſtus quoq; Imper. quo Actiacæ victoriæ memoria celebratior in poſterum eſſet, Vrbem Nicopolim apud Actium condidit, ludoſq; illic quinquennales conſtituit celebrandos, vt ſcripſit Sueton. in eius vita cap. 18. ſic, & Adrianus dum in memoriam Antinoi Vrbem in Ægypto ædificaſſet, voluit eidem diuinos honores haberi à Mantinenſibus, & annua præterea initia, & quinquennale ludicrum celebrari, vt refert Pauſan. in Arcad. ſiue lib. 8.

3 † Verum licet priſci illi nouarum Vrbium conditores, ludos ipſos viderentur inſtituiſſe prætextu certæ Religionis, qua opinabantur ſeſe rem gratam Dijs, & Genio illius Vrbis, tamquam promiſſam facturos; vt elicitur ex ſcriptis per Cic. in lib. de Orat. in princ. attamen reuera hoc egiſſe videntur, vt populus illa ludorum, & ſpectaculorum voluptate allectus, facilius ad habitandum nouam Vrbem conuolaret, & melius per magiſtratus Vrbis in officio contineretur, & propterea hoc tamquam neceſſarium ipſorum incolarum in labore temperamentum multis iuris fauoribus ampliandum cenſuerunt, vt patet in l. ſeptitia. ff. de pollicitat. l. Ciuitatibus, in princ. ff. de legat. 1. & l. annuam pecuniam. ff. de ann. legat.

4 † Et ludorum exercitatoribus tantum honorem fuiſſe tributum per Romanos Principes ſcribit Plin. lib. 16. cap. 4. vt dum eos inirent, ſemper aſſurgi etiam ab Senatu, atque vacatio munerum omnium, ipſis, patribus, auiſq; paternis daretur, vt retulit Mercurial. de Art. Gymnaſt. lib. 1. cap. 3. ſpectacula autem fuiſſe multiplicis generis ex eodem Mercurial.

5 † conſtat, & mulieres fuiſſe prohibitas aſſiſtere

ludis, ſcenis, & ſpectaculis publicis, præſertim verò impudicis, tum propter eorum laſciuiam, quæ ad libidinem incitat, tum quia illic multi iuuenes otioſi conueniunt, qui nil aliud faciunt, quam tendere retia pudicitiæ matronarum, & puellarum, id quod fatetur Ouid.de Art.Amand.lib.1.

Nec te nobilium fugiat certamen aquorum
Multa capax populi commoda Circus habet.

& Propertius lib.2.Elegiar.

Illic te multi poterunt corrumpere ludi.

Propterea & Græcorum legibus prohibitum fuit, ne in certaminibus Olympicis, mulieres ſpectandi gratia ſeſe infererent, ſecundum Pauſan. lib.5. Eliac.1. vbi reddit rationem legis id prohibentis, & Iuſtinianus Imperator ſtatuit, quod liceat viro vxorem repudiare, ſi ad Circenſes, aut Theatrales ludos, aut Arenarias venationes ſpectatum prodeat, prohibente, ſiue etiam ignorante viro, §. quia vero plurimas, Auth. vt lic. matr. & aui. quod & ſtatutum videtur antea per Theodoſ. & Valentin. in l. conſenſu. §. vir quoque, C.de repud. & de his omnibus latè proſequitur Tiraquel.de leg. connub. l. 16. num.35. cum ſequentib.

Sed quamuis plura ex illis Romanorum ſpectaculis fuerint antiquata, vti cruenta, & ab humanitate abhorrentia, vt patet in dict. l. 1. C. de gladiat. pen. toll. lib. 11. & ex Sozom.
6 Hiſtor.lib.1.† attamen expreſſa in Auth.alearum, C.de Aleator.permittuntur, vbi Gloſ.ſpecificè loquitur de æquo currente ad Brauium: quam gloſ. Canoniſtæ in cap.inter dilectos.de exceſſib. Prælator. exemplificant, de æquo currente ad Quintanam, ſecundum Odofred. in l.1.C.de Aleat. remoueri enim debent ſpectacula crudelitatis, & inſpectio vanitatum, quæ non ſolum hominum vitijs, ſed etiam Dæmonum iuſſu inſtituta ſunt. Hinc Aurel.Prudentius contra Simmachum lib.2. in fi. ſcripſit:

Nullus in Vrbe cadat, cuius ſit pæna voluptas.
Nec ſua virginitas oblectet cædibus ora.
Iam ſolis contenta feris infamis arena.
Nulla cruentatis homicida ludat in armis.

Et Diuus Auguſtinus de Ciuitate Dei lib. 1. cap. 31. cum ſeqq. dixit, quod nil turpius poteſt eſſe Chriſtiano cum Circenſi inſania, cum impudicitia Thea-

Theatri, cum Amphiteatri crudelitate, cum atrocitate arenæ, cum luxuria ludi; Deum enim negare videtur, qui talia præſumit prævaricator Fidei Chriſtianæ effectus, ſequitur Luc. de Pen. in d. l. vnica, cętera autem, quę ad animi voluptatem aguntur, nec in ſe habent prouocationem diuinæ vindictæ, permittuntur, vt eſt text. in Auth. de Conſulib. §. quantumcumque. Nouell. 105. & quæ ſpectacula ſint permiſſa de iur. Canon. patet 35. diſt. cap. Epiſcopus, & in cap. Clerici, de vita, & honeſt. Cleric. Prohibentur enim omnes præcipuè Clerici, curioſis ſpectaculis intereſſe, de conſec. diſt. 5. non oportet; & Clerici ſpectacula ſaltãtium, & cantantium vitare debent, 33. diſt. 1. refert idem Luc. de Pen. in d. l. 1. C. de ſpectac. & ſcen. & lenon. lib. 11. vbi adducit quoque Sanctum Thomam in 2. 2. quæſt. 198. art. 2. 3. & 4.

Erunt igitur in noua Vrbe introducenda illa ſpectacula per illius conditorem, quæ iucundam populo voluptatem exhibent, & in quibus non ineſt vitiorum incitamentum, iubet Tex. vt in l. ſolent. ff. de aleator. ſic enim cohortatur, & Caſſiodor. in 2. variar. epiſt. 37. in fin. dicens, *quod laudes ſunt noſtrorum temporum, celebrata gaudia Populorum*; proindè videmus ferè in omnibus Ciuitatibus clari nominis, quotannis celebrari Haſtiludia in Quintanam, curſus equorum ad Brauium, venationes Taurorum, & ſimilia; & diebus feſtiuis nuptiarum ſolent particulares exhibere ludicra illa, in quibus viliſſimi quidam ſolent glabello capite, in ælurum alligatum quidem, ſed dentibus, vnguibusq; ſæuientem obluctari, qui cum repetitis ictibus capitis, ælurum alliſerint, præmium recipiunt, & eos nos Italica lingua vocamus, *Mazzagatte*, de quibus ſcripſit Cæli. Calcagnin. Epiſtol. quæſt. lib. 1.

7 † Quando autem ſpectacula, & ludi publici longam habuerunt conſuetudinem in Ciuitate, non poſſunt tolli, ac abrogari; quia hoc diceretur cedere in grauem ipſius Vrbis pœnam, fertur enim de Marco Aurelio Antonino Imperatore, qui Antiochenſibus, quod Auidio Caſſio tyrannidem occupãti conſenſiſſent, ſpectacula, & alia ornamenta multa ademit, vt legitur apud Vulcat. Gallican. in Auid. Caſſ. & refert Decian. in tract. criminal. tom. 2. lib. 7. cap. 40. num. 56.

Hinc in iure receptum eſt, quod nullus officialis poſſit impedire

pedire feſta, ſeu ſpectacula Ciuitatis honeſta, l. nemo, & ibi Bart. C. de ſpectac. & inter alias pœnas ſeditioſorum videtur inflicta quoq; interdictio ſpectaculorum publicorum, l. capitalium. §. ſolent. ff. de pœn. ſequitur idē Decian. d. lib. 7. cap. 19. de ſedit. nu. 26. & huic concluſioni pulchrè deſeruire videtur reſcriptum Conſtantij Imper. in l. 3. de pagan. ſacrif. & templ. in Cod. Theodoſian. vbi ita habetur: *Quamquam omnis ſuperſtitio penitus eruenda ſit, tamen volumus vt ædes Templorum, quæ extrà muros ſunt poſitæ, intactæ, incorruptæq; conſiſtant; Nam cum ex nonnullis, vel Ludorum, vel Circenſium, vel Agonum origo fuerit exorta, non conuenit ea conuelli, ex quibus populo Romano præbeatur priſcarum ſolemnitas voluptatum.* vidi tamen, quod quandoque iuſta neceſſitatis cauſa vrgente, ſpectacula iſta fuerunt ſuſpenſa, & præſertim in hac Ciuitate Vtini, dum aliàs vnus eſſem de Septemuiris Ciuitatis actum fuit, an ſpectacula publici equorum curſus, quæ per immemorabilem annorum ſeriem non ſine ſummo Ciuitatis ſplendore, & ſui nominis in vniuerſa ferè Italia celebritate, & iucundiſſima populi, vndique confluentis voluptate geſta fuerant & per aliquot annos publico Ciuitatis Decreto ſuſpenſa, renouari debuiſſent, in quod omnes ferè conſenſerant, ſed nos deterruit militum equeſtrium ſuperueniens impenſa ad tuendam Prouinciam, in quibus hæc Vrbs ſex aureorum millia pro ſua rata ſingulo anno, neceſſe habet impendere, vnde dixi nos eſſe in caſu, l. vnicæ, C. de expenſ. lud. publi. lib. 11. vbi Diocletian. & Maximian. Auguſti reſcripſerunt in hæc verba: *Cum Præſidem Prouinciæ impenſas, quæ in certaminis æditione erogabantur, ad refectionem murorum tranſtuliſſe dicas: & quod ſalubriter deriuatum eſt, non reuocabitur: & ſolemne certaminis ſpectaculum, poſt reſtitutam murorum fabricam, iuxta veteris conſuetudinis legem celebrabitur. ita enim & tutela Ciuitatis inſtructæ murorum præſidio, prouidebitur: & inſtaurandi Agonis voluptas, confirmatis his, quæ ad ſecuritatis cautionem ſpectant, inſecuti temporis circuitione repræſentabitur.* & ſic Vtinēſes egerunt, refectis enim ex Decreto Excellentiſſimi Senatus Veneti muris Vrbis, ſpectacula poſt decennium intermiſſa, anno 1633. fuerunt renouata magna omnium Ciuium
8 alacritate, † quòd ſi hæc ſpectacula ſuſpendenda ſunt, vbi ali-

aliquo modo ſit ſuſpitio belli, vel aliud periculum Ciuitati imineat, multo magis hoc faciendum eſt in actu belli iam exorti, ſiquidem celebratio ſpectaculorum publicorum exitioſa ſolet eſſe Vrbibus, teſtis eſt Babilon capta, die feſto dum Ciues eſſent ludis, & ſpectaculis intenti, author eſt Herodot. lib. 1. Sic & Siracuſæ captæ ſunt à Marco Marcello, expectato tempore ſpectaculorum de Induſtria, vt ſcribunt Liui.& Plutarch.in vita eiuſdem Marcelli.

De Bibliothecis, & Arte impreſſoria in noua Vrbe introducendis. Caput X.

SVMMARIVM.

1 *Piſiſtratus priuato ſumptu libros liberalium artium omnibus legendos propoſuit.*

2 *Libri quando primum adulterino titulo inſcribi cæperint?*

3 *Bibliothecæ publicæ, cur Templis adiunctæ fuerint per Romanos?*

4 *Nicolaus V. Pontifex quinque ducatorum millia promiſit afferenti Euangelium Hebraicum Diui Matthæi Apoſtoli.*

5 *Innocentius VIII. quæ liberalitate vſus ergà Angelum Politianum ob traductionem Herodiani Hiſtorici.*

6 *Mathias Coruinus Rex Pannoniæ Bibliothecam comparauit inſtructiſſimam.*

7 *Bibliotheca Veneta extructa à Beſſarione Cardinali libris Græcis, inſignis in Europa.*

8 *Situs Bibliothecæ in noua Vrbe, qualiter eligendus?*

9 *Vitruuij authoritas defenditur contrà Mercurialem.*

10 *Ars Typographica, cur neceſſaria noua Vrbi?*

11 *Ioannes Cuthenbergus Theutonicus primus Artem impreſſoriam inuenit.*

Nobilis, & ſummo digna Principe Vrbis pars, ſunt Bibliothecæ, quæ publicis in locis ad id extruendis ſunt aſſeruandæ, ac diligenter cuſtodiendæ; idq; præter alias Bibliothecas, vbi libri venales ſunt, quas inter publicas Vrbis partes recenſet Iulius Pollux in ſuo Diction. lib.9. cap. 5. de partibus maritimis.

Quantum enim valeant libri ad conſeruandas diſciplinas receptas, id indicant innumera tum Ethnici, tum Chriſtiani ſæculi exempla, quibus paſſim
1 libri ſunt referti; Nam † Piſiſtratus

Digitized by Google

ſtratus hoc nomine maximè laudatur, quod priuato ſumptu libros liberalium artium omnibus legendos propoſuerit; Et Ptolomęus Philadelphus Ægyptiorum Rex, theſaurum maximum impendit in libris variarum diſciplinarum conquirendis, vt Alexandrinam ſuam Bibliothecam exornaret, adeoque fuit ſollicitus in perquirendis Bibliorum libris, vt à 70. interpretibus ex doctiſſimis Iudæorum accerſitis, voluerit eos in linguam ſuam conuerti, ne ab vno tantum verſi, facilè corrumpi poſſent, vt inquit Athenę, lib. 1. cap. 1. & refert Alexander ab Alexandro Genial. Dier. lib. 1. cap. 2. Et verè Summi Reges, & Imperatores magnam ex hoc gloriam ſunt aſſecuti penès omnes nationes, egregias formando Bibliothecas in eorum Vrbibus, prout de Regibus Attalicis memorat Vitruu. in præfatio. lib. 7. quos habuiſſe in Bibliotheca librorum ducenta millia ſcribit Plutarc. in vita Marci Antonij, & adeò huic rei incubuiſſe dictos Reges Attalicos dicunt ſcriptores, vt magna inde orta æmulatione inter eos, & Reges Ægypti in comparandis veteribus libris,
2 effecere, † quod cum per elapſum vſque ad eorum ætatem nullus vnquam liber habuerit falſum titulum, propoſitis tum magnis à prædictis Regibus præmijs ijs, qui antiqui cuiuſpiam grauis authoris librum afferrent, tum cępiſſe multos adulterino titulo inſignitos adferri, ita ſcribit Galen. in lib. Hippocr. de natur. hum. comment. 1.

Romæ quoq; antiquitus Bibliothecæ ferè omnes publicæ
3 Templis adiunctæ erant, † quod ſcilicet Religionem ſine libris diù conſeruari non poſſe, illi quoque intelligerent, nec debere, neceſſe poſſe arctiorem vllam coniunctionem, quam Religionis, & eruditionis, vt teſtatur quoque Martial. lib. 9. Epigramm.

Nimpharum templis quiſquis ſua carmina donat.
Quid fieri libris debeat ipſe monet.

& ipſas Bibliothecas num. 24. fuiſſe ſcribit Volater. Geograph. lib. 6. inter quas præcipuæ fuerunt Palatina, & Vlpia.

In Vrbe quoque Conſtantinopolitana extitiſſe ad Templũ S. Sophiæ inſtructiſſimã Bibliothecam centum millibus librorum refertam, ſcribit Nicepho. lib. 1. cap. 1. ex qua dicit ſe plurima in Eccleſiaſticam ſuam hiſtoriam tranſtuliſſe: & quã magnam habuerint ipſi Impe

ratores

Digitized by Google

ratores Conſtantinopolitani cu-
ram conſeruandæ, & augendæ
Bibliothecæ indicat præclara
illa Valentiniani, Valentis, &
Gratiani Conſtitutio ad Clear-
chum P. V. *Antiquarios ad Bi-
bliothecæ Codices componendos,
vel pro vetuſtate reparandos, qua-
tuor Græcos, & tres Latinos ſcri-
bendi peritos legi iubemus, quibus
de caducis popularibus, & ipſi et-
enim videntur è populo, competen-
tes impertiantur Annonæ ad eiuſ-
dem Bibliothecæ cuſtodiam condi-
tionalibus, & requirendis, & pro-
tinus adponendis*: ita habetur in
Cod. Theodoſia. in l. 2. C. de
ſtud. liberal. Vrb. Rom. &c.

Pontifices quoque Maximi,
partim nouas Bibliothecas in-
ſtituerunt, partim quoque ve-
teres reſtituere, augere, atque
exornare ſtuduerunt; nam Hi-
larius Primus duas Bibliothe-
cas reliquiſſe legitur; Grego-
rius Magnus lib. 7. epiſt. 29. ad
Eulog. Alexādrinum affirmat,
ſuo tempore varias extitiſſe Bi-
bliothecas, quas inſtructiſſimas
fuiſſe credendum eſt ob celebri-
tatem Vrbis, & reſidentiam tot
Summorum Pontificum, qui in
eis dictandis, & augendis nec
ſtudium, nec liberalitatem o mi-
ſerunt, quod laudabile inſtitu-
tum, & alios ſucceſſores recen-
tiori æuo imitaſſe legimus; ſi-
quidem Nicolaus V. per vni-
uerſam ferè Europam miſit vi-
ros in omni artium genere præ-
ſtantiſſimos, qui veterum ſcri-
ptorum libros perquirerent, re-
4 ſtituerentque; † & quinque
Ducatorum millia promiſit, qui
D. Matthæi Apoſtoli Euange-
lium Hebraicum adferret. In-
nocentius Octauus ob Herodia-
num Hiſtoriographum è Græco
in Latinum traductum ab An-
gelo Politiano, palàm teſtatus
eſt, ſuis in Epiſtolis Pontificijs
inſertis inter Epiſtol. eiuſdem
Politian. lib. 5. epiſt. 1. 2. & 3.
quod liber ille erat apud ipſum
Pontificem (vt decet) in magno
honore, ac Pontificiæ Biblio-
thecæ reputabitur ornamētum,
& ideò gratiſſimus ille Ponti-
5 fex † ob librum illum, eidem Po-
litiano dono miſit ducentos au-
reos, vt ibi habetur, idem quo-
que Politianus lib. 9. epiſt. 1.
Mathiæ Coruino inuictiſſimo
olim Pannoniæ Regi ſcripta,
commendat præcipuè Regem
6 ipſum, † qui Bibliothecam com-
parauerit omnium non ſolum
ornatiſſimam, ſed etiam copio-
ſiſſimam; & alibi etiam lib. 2.
teſtatur ſe in rebus dubijs ad
inueſtigandum veritatem con-
ſuluiſſe Bibliothecam Floren-
tinam Laurentij Medices.

7 † Veneta quoque Vrbs habet

Bibliothecam celeberrimam olim à Beſſarione S. R. E. Cardinali extructam, & triginta millibus nummum emptam, quam poſtea DD. Veneti proculdubio inſtructiſſimam reddiderunt ſicut teſtatur Egnat. in Conſtantino Leonis, ex qua Bibliotheca Veneta Leo X. Summus Pontifex certos libros Gręcorum depromi curauit, vt ex epiſtola ad Sereniſſimum Leonardum Lauretanum Venetum Principem apparet; & tandem vt cæteras Bibliothecas notabiles omittamus, nulla extat Vrbs, nullum Oppidum inſigne, quod Bibliotheca honorabili, tamquam præcipuo bono careat, ſicuti teſtantur ijdem Volaterranus, & Leander Albert. in eorum Geographia, qui de Bibliothecis diuerſarum Vrbium honorificam faciunt mentionem.

8 † Cæterum, quod attinet ad Bibliothecas in noua Vrbe erigendas, ſciendum eſt, quod earundem ſitus ita diſponi debet, vt ad Orientem ſpectare videatur, vſus enim illarum matutinum expoſtulat lumen; item in Bibliothecis ſic conſtitutis, libri difficilius putreſcunt; nam in his, quæ ad Meridiem, & Occidentem ſpectant, à tineis, & humore vitiari ex eo conſtat,

quod venti humidi aduenie
tes procreant eas, & alunt,
fundenteſque humidos ſpiri
pallore volumina corrumpur
vt monet Vitruu. de Archite
9 lib. 1. cap. 7. † quem authorer
vtique magni faciens exiſtin
quicquid ſcripſerit contra eu
Mercurial. de Arte Gimna
lib. 1. cap. 1. nam & Philand
vir eruditiſſimus ſuper ipſo V
truuio, doctiſſima ędidit co
mentaria, & Daniel Barbar
Patriarcha Aquileienſis de
gnatus, Vitruuium Italici idi
matis candore, & luculenti
mis Commentarijs illuſtraui
vt iudicio tantorum viroru
tutus ſit ab omni nota ſibi in
cta à dicto Mercuriale alioqu
rei Medicæ, ac multiplicis d
ctrinæ gloria conſpicuo.

10 † Supereſt modo, vt condit
nouæ Vrbis, pro cumulo dign
tatis eiuſdem curet Artem T
pographicam inducere quan
neceſſarijſſimam ex eo conſta
quod celeberrimi ſcriptores v
luti à naufragio per hanc arte
deducti, ad cunctas mortaliu
manus peruenire poſſunt, &
quæ ad bonorum artium prop
gationem ab ingenioſiſſimis V
ris excogitantur, è temporis i
iuria per hanc nobiliſſimam a
tem vindicantur, quæ ſi ant
quis ſæculis fuiſſet in vſu, vti

non

non doleremus iacturam tot librorum, qui fruſtrà deſiderantur, & præſertim nos Foroiulienſes de priſci ſcriptoris Hiſtoria, quæ interijt ex qua multa de ſitu, moribus Prouinciæ, Barbarorũ ſub Attila irruptione, & rebus ab eodem geſtis, cognouiſſemus, qua ſubtracta, pluribus licuit fabulari, non ſine legentium admiratione; Author autem neceſſariæ Artis non eſt ſilentio prætereundus, quia de eo Polidor. Virgil. lib. 2. cap. 7. meminit hiſce verbis,
11 *Itaque † Ioannes Cuthembergus natione Theutonicus equeſtri vir dignitate, vt ab eius Ciuibus accepimus, primus omnium in Oppido Germaniæ, quòd Maguntiam vocant, hanc imprimendarum literarum artem excogitauit, primumq́; ibi eam exercere cæpit, &c.* faxit Deus, vt quæ pro bono communi ad inuenta videntur, in eodem vſu permaneant, nec turpium, & flagitioſorum hominum erroribus coinquinentur, qui ſcurrilitati, & malignitati dediti ſacra prophanis immiſcere, & pernitioſiſſima dogmata euulgare non verentur.

De munditia Vrbis, & de locis ſemotis, & ſegregatis. Caput XI.

SVMMARIVM.

1 *Cælum peſtilens, Vrbes magnas ad exiguitatem deducit.*
2 *Incolæ Vrbis poſſunt vti interdicto contrà proycientes ſtercora, vel coria in vijs.*
3 *Cloacæ Vrbis inuentæ ſunt ad euitandum odorem ſoli peſtilentem.*
4 *Roma cur penſilis, & ſubternauigata dicatur à Plinio?*
5 *Cloacarum extructio iam inchoata, cur non poſſit impediri per noui operis nuntiationem?*
6 *Nuntiatio noui operis non attenditur, quando mora eſt periculum allatura.*
7 *Vicinus poteſt probiberi ea agere, quibus aeris ſalubritas corrumpatur.*
8 *Sterquilinium fieri prohibetur in pariete communi, ſi vicinus ex ſætore incommodetur.*
9 *Vrbes quæ non habent cloacas, pati ſolent morbos peſtilentes.*
10 *Lupanaria Vrbis, quo in loco ſint ſtatuenda?*
11 *Meretrices, & publica ſcorta in Vrbe Roma, vbi antiquitus ma-*

manere conſueuerint?

12 *Solonis prouiſio in Vrbe Athenarum ad euitanda adulteria qualis fuerit?*

13 *Mulier inhoneſtè viuens, ſi immineat ſcandalum vicinis, expelli poteſt de domo locata.*

14 *Quæſtus percipiendi ex lupanario tamquam inhoneſti, non veniunt in petitione hæreditatis.*

15 *Alexander Imperator, quibus vſibus pecunias perceptas ex lupanaribus deputauerit?*

16 *Meretrices apud Lacedæmonios, quibus veſtibus vterentur?*

17 *Talis quis eſſe præſumitur in quali habitu reperitur.*

18 *Pœna raptus non habet locum in rapiente puellam in lupanari repertam.*

19 *Pius V. Summus Pontifex, & Sanctus Ludouicus Gallorum Rex quid ſtatuerint circa meretrices?*

20 *Promiſſum meretrici ob actum Venereum, an peti poſſit in iudicio?*

21 *Leproſi non debent vagari per Vrbem, ſed in loco ſemoto piè cuſtodiri.*

22 *Situs ædificij pro hoſpitio publico Sanitatis, qualiter ſit diſponendus?*

23 *Bernardi Polani, & Hieronymi Venerio Fori Iulij Præſidum vigilantia laudatur in arcenda peſte à dicta Prouincia.*

24 *Hieronymus Ciuranus Fori Iu[li] Rector, publicum Salutis H[o]ſpitium in Pontabia Veneta erexit.*

DIuini ingenij vir Plato i[n]
lib.6.de legib. monet co[n]
ditorem nouæ Vrbis, vt in pr[i]
mis ſtudeat, vtquam mundiſſ[i]
ma ſit, neque aliquid fieri pa[]
tiatur, ex quo locus reddat[ur]
1 peſtilentioſus, nam † cælum pe
ſtilens Vrbes quandoque pr[æ]
clariſſimas ad exiguitatem pe[r]
duxiſſe conſtat, prout de Aqu[i]
leia in hac Prouincia Fori Iulij
olim ipſius Iuſtiniani teſtim[o]
nio in Auth. de Præt. Paphl[a]
gon. Vrbe florentiſſima accidi[s]
ſe conſtat, quam neque vbert[as]
ſoli, neque ſitus amænus, ſed ſ[o]
la aeris grauioris inſalubrit[as]
deſtituit, & ad nihilum ferè d[e]
duxit; hinc Papinian. I. C. i[n]
lib. ſingulari de off. ædil. inſer[to]
in l. vnica. ff. de via pub. dixit
quod ad ædilium Curulium o[f]
ficium ſpectat prouidere, n[e]
Vrbs detrimentum recipiat ci[r]
ca ſalubritatem aeris, qui om
nino prohibere debent, ne ſte
cora in vijs proijciantur, neq[ue]
morticinia, vel coria iaciant[ur]
ex ijs enim vapores teterrimi [ge]
nerari ſolent, qui plurimum o[f]
2 ficiunt incolis, † vnde illis d[a]
tur interdictum contrà pro[ij]
cientes

Digitized by Google

cientes ad remouendum odorem peſtilentem, vt inquit Vlpian. in l. 2. §. idem ait. ff. ne quid in loc. pub. † Excogitarunt autem antiqui illi Vrbium conditores ad euitandum odorem ſoli peſtilentem, vt elicitur ex pluribus legibus inſertis in tit. de cloacis, & ne quid in loc. pub. vt fierent in locis opportunis, & habilibus cloacæ iuſtæ amplitudinis, in quas colluuies, & immũditiæ totius Vrbis fluerent, † & ob hanc cauſam veteris Romæ ſitus, tot, tantiſque cloacis, & aquæductibus abundauit, vt penſilis à Plinio, & ſubternauigata dicatur lib. 36. cap. 15. nat. hiſt. In has autem cloacas publicas immittebantur immunditiæ venientes ex priuatis, nam cuilibet erat facultas immittendi in publicam cloacam, vel deducere exitum particularis cloacę in publicam ſine impedimento ex ſententia Pomponij, de qua refert idem Vlpian. in l. 1. §. idem Labeo. ff. de cloac. Cloacarum autem extructio adeò Vrbibus viſa eſt neceſſaria, & ad publicam vtilitatem pertinere, vt habita licentia à curatore viarum publicarum illam extruendi, † nuntiatio noui operis non officeret, quominus cęptum opus perficeretur, vt patet in l. 1. & 2. ff. eod. hoc enim operatur publica Vrbis ſalus, & ſecuritas, vt primo quoque tempore opus fiat; propterea ſi quis riuos, aut fontes purgare, vel reficere velit, quibus non refectis, vſus àquę auferetur, & homines uti necarentur, vel cloacas, quarum neceſſaria, & vrgens eſt extructio ad ſalubritatem Vrbis, † contemnenda eſt nuntiatio noui operis, cum mora ſit periculum allatura. l. de pupillo. §. ſi quis riuos. ff. de nou. oper. nuntiat. multo enim melius eſt omnitti operis noui nuntiationem, quã impedire operis neceſſarij vrgentem extructionem, inquit ibi I. C. & hoc interdictum cum tendat principaliter ad ſecuritatem, & conſeruationem Vrbis multis modis extenditur, & vires ſuas porrigit, nam † nec etiam in domo propria licitum eſt aliquid peragere, quo fœtor redundet in vicinos, & aer ſalubris corrumpatur, neque is, cui competit ſeruitus proijciendi, poterit vrinam, ſtercus, & ſimilia fœtentia proijcere, ne ex dicto fętore domus, quæ ſeruitutem debet, reddatur peſtilentioſa, vt authorit. Cæpol. probat Rip. in tract. de peſte. de remed. pręſeruat. nu. 77. & 78. vbi quoque adducit Io. Petrum de Ferrar. in eius forma libelli de hæred.

Margin numbers: 3 (beside "quid in loc. pub."), 4 (beside "rent, † & ob hanc"), 5 (beside "carum illam extruendi"), 6 (beside "ad ſalubritatem Vrbis"), 7 (beside "vires ſuas porrigit").

Digitized by Google

red. vel re. ſing. diuid. in verſ. non futurum, dicentem, quod
8 † non licet ſterquilinium facere in pariete communi, ſi aliquo modo ex fętore vicinus incommodetur; nec Fullo poteſt aquã ſpurcam immittere in fundum vicini, quando talis aqua fætens præiudicet, vt deciditur in l. apud Trebatium. ff. de aqu. pluu. arcen. imò peſtibilis fundus habens peſtiferas, & lethales herbas, ſi vendatur, datur redhibitoria emptori. l. ſi prædium. C. de ędilit. action. Proindè ſolicita cura, & cauta diligentia conditoris nouæ Vrbis proſpiciendum eſt, vt omnia taliter diſponantur, vt ad ſalubritatem aeris in noua Vrbe nil deſiderari valeat, & in hoc electi curatores viarum munus obire debent, ad quos ſpectat remouere ea omnia, quæ eſſent nociua ſaluti incolarum, tempore enim æſtiuo, quo aeris corruptio ex fætore habilius ſolet generari, numquam aperiendæ ſunt cloacæ, nec danda licentia purgandi eas, ſed hoc debet fieri tempore hiemis, quo à frigiditate omnis malus odor reſtringitur: plurimæ enim Vrbes, quæ tempore æſtiuo ſunt omnino inſalubres, hiemali temperatum agunt aerem, vt experientia nos docet aeris veteris Aquileiæ, apud quam diuertunt A mod. Reuer. Canonici illius C thedralis pro reſidentia die p ma Nouembris, & poſt oct uam Reſurrectionis Domini n ſtri, ad auitos lares ſe recipiur ne offendantur ab aere tunc i ſalubri.

Conſtitui ergo, & ſeponi d bent loca quædam ſeparata noua Vrbe pro exercitio earu artium, quæ reddunt odorem tetrum, & ſic coriarijs, & pell parijs, & cæteris huiuſcemo exercitij, aſſignari debet locu ſepoſitus à frequenti inhabita tium cętu, cum cloacis habil bus ad recipiendum immund tiam, ſiue aquam fætentem, r ſalus eorum per ſordes illaru artium contaminetur, & ſic ar tiquitus Numam in Vrbe Ro ma ſtatuiſſe legimus ex Plutar
9 cho, & Dionyſio; & † vbi deficiunt iſtæ cloacæ data inhabitantium frequentia, ſæpiſſim morbi peſtilentes generantur vt not. Boter. in ſuis Relat. li. 1 contingere in Vienna Auſtri clariſſima, & frequentiſſim Vrbe.

Eadem quoq; conſideratio
10 ne dicendum, quod † lupanaria, quæ continent immunditiam perſonarum, & ſentina Vrbis appellatur à Diuo Auguſtin. de Ciuit. Dei. lib. 13. ſin

Digitized by Google

ad Pomęria Ciuitatis transferenda, vel ſaltim intrà Ciuitatem in loco remoto, & ſegregato ab honeſtorum virorum cōſortio, & præſertim à plateis, & vicis nobilioribus, quod quidem videtur probari authoritate Ezechiel. in cap. 16. dicit enim: *Ædificaſti tibi lupanar, & feciſti tibi poſtribulum in cunctis plateis, & fabricaſti lupanar tuum in capite omnis viæ; & excelſum tuum feciſti in omni platea,* & ſubſequitur, *& deſtruent lupanar tuum, & demolientur poſtribulum tuum &c.* & quod lupanaria, cloacarum inſtar ſint, ſcribit Aurel. Prudent. in ſuo Hymno 2. de Diuo Laurentio:

Iſtum libido fætida
Per ſcorta tractum publica,
Luto, & cloacis inquinat,
Dum ſpurca mendicat, ſtupra.

Cōſtat autem authoritate Sancti Hieronymi in Iſai. cap. 2.
11 quod † antiquitus in Vrbe Roma in Fornicibus ſpectaculorum manere conſueuerant publica ſcorta, & alias publicæ libidinis illecebras, & nocturno tempore meretrices ventitare ſolitas in Foro Romano, vbi ſtatua Marſiæ poſita erat elicitur ex Plin. lib. 21. vbi Iuliam Auguſti filiam ſæpiſſimè illuc aduentaſſe affirmat, quam turpitudinem deleuit præ cæteris Conſtantinus Magnus, iam Chriſti Euangelio coruſcante, vt tradit Baron. in Martirol. ſub die 21. Ianuarij: Hæc autem lupanaria totius Reip. Chriſtianæ Principes videntur permittere in Vrbibus ſub diſſimulatione ad maius malum euitandum, vt ex Diuis Auguſtin. lib. 14. de Ciuit. Dei, & Thom. 2. 2. quæſt. 8. artic. 2. refert Couarr. de ſponſal. par. 1. cap. 4. num. vltimo, & expreſsè ponitur in cap. Nerui. §. fin. 13. diſt. Hoc enim videtur ad euitanda adulteria plurimum conferre, & ſic publicum Vrbis intereſſe verſari, quod ferunt & Solonem illum ſapientiſſimum legumlatorem aduertiſſe, dum inſtituta Vrbi Athenienſi perſcriberet;
12 † nam meretriculas publicè coemptas in quadam ſemota Vrbis parte proſtituiſſe refert Alexand. ab Alex. Gen. dier. lib. 4. cap. 1. quod ſubſequenti tempore mutuatum fuit à Veneta Vrbe; ſcribit enim Egnat. in ſuo lib. exempl. lib. 6. cap. 1. de pudicitia, aliàs in dicta Vrbe introductum fuiſſe, vt ſingulis annis certi quidam nuntij in Germaniæ fines mitterentur, qui iuniores fęminas ex locis illis, ſtipendio certo conducerent, quæ iuxtà Carnificinam publicam, vbi Diui Matthęi phanum

eſt,

eſt, proſtrarentur, vulgiq; libidini ſatisfacerent, certa mercede perſoluenda.

Cæterum in hac materia notandum eſt dictum Vlpiani in l. ancillarum in fi. ff. de petit. hęred. qui dicit, quod penſiones, quæ ex locationib. vrbanorum prædiorum perceptæ ſunt, veniunt in petitione hæreditatis licet à lupanario percæptę ſint, ſubditq; ibi Vlpian. *nam in multorum honeſtorum virorum prædijs lupanaria exercentur*; ſiquidem Marcus Tullius in Oratione quam habuit pro domo ſua ad Pontifices, vehementer, & grauiter conquęritur de Clodio, qui domum ipſius Tullij libertati conſecrauerat, quod ſignum meretricis pro ſimulachro libertatis in ea collocauerit; hoc enim principaliter actũ fuiſſe in iniuriam domini domus afferit, vt ſic deturparętur, eapropter infert idem Tullius ab honeſtate valde abhorrere, quod domus viri honeſti, locetur meretricibus, & ſimilibus in famibus, quo reſpectu videtur quoque introductum, vt
13 † mulier inhoneſtè viuens, ſi immineat ſcandalum vicinis ob eius impudicitiam, expelli poteſt de domo locata, non obſtante locatione per l. ſi qua. C. de ſpectac. lib. 11. vbi Rebuff. expreſsè tradit, & talis ſententia exequitur non obſtante appellatione, vt idem dicit in Comment. in Conſt. Reg. de ſent. prouiſ. in præfat. num. 133. vbi refert Senatum Pariſienſem cenſuiſſe anno 1544. 10. Februarij non eſſe admittendam mulierem incontinentem ad licitationem locationis domus etiam ſi maius offerret pretium: poteſt tamen accipi dictum Vlpiani de prædio vili ſolito locari, veluti in vico ſuburre poſito, qui vicus Romæ ſola infamia dicitur nobilis à Martial.
14 alioquin certum eſt, quod † quęſtus percipiendi ex lupanario, tamquam inhoneſti, & contrà bonos mores, non veniunt in petitione hæreditatis, vt probat Glo. in l. generaliter. ff. de vſur. & in d. l. ancillarum. & in l. ſi poſſeſſor. ff. de petit. hæred. & confert quoque tex. in l. non aliter. ff. de vſu, & habitat. Pro-
15 indè † Alexander Imperator, vt ſcribit Lamprid. in eius vita, redditus, & cenſus ex lupanaribus, in ſacrum ærarium inferri vetuit, ſed ſumptibus publicis ad inſtaurationem Theatri, Circi, Amphiteatri, & Ærarij deputauit, de quo meminit Vvolf. Laz. in ſuis Comm. Reip. Rom. lib. 2. cap. 13. Antiquis autem temporibus diſtinctas fuiſſe

me-

meretrices in qualitate veſtiū ab ancillis, & matronis, patet ex Horat. 1. ſerm. Sat. 2. & Tertullian. de cultu virgin. Vnde
16 † apud Lacedęmonios ſolis meretricibus veſtes floridas; & pictas aſportare permittebatur, vt dicit Clemens Alexand. lib. pędago. 2. cap. 10. & hoc idem probatur per Vlpian. in l. item apud Labeonem. §. ſi quis virgines. ff. de iniur. vbi minus peccat, qui iniuriam infert matronæ, quæ ancillari, aut meretricia veſte induitur, quam ſi ſtolam ſuam geſtat, quia tunc dicitur ſumendo veſtem illicitam, cauſam præbere, vt ſibi fiat in-
17 iuria: nam † talis quis eſſe præſumitur in quali habitu reperitur, vt dicit ibi Bart. & hinc fit,
18 quod † pœna raptus non habet locum contra rapientem puellam in lupanari repertam, laſciuientem, & meretricia veſte indutā, vt probat Maſcar. de prob. vol. 2. num. 30. verſ. quinto. hodie tamen iſta diſtinctio veſtium videtur iam obliterata, quia in omnibus ferè Vrbibus, vnus eſt omnium mulierum habitus, ita vt ſi fieri poſſet, valdè congrueret, vt in noua Vrbe publicè proſtitutæ meretrices, ſaltim reſpectu loci ſemoti à nobilioribus vicis, ſegregari deberent à cęteris honeſtæ condi-
19 tionis, † quod alias egiſſe Pium Quintum Summum Pontificem de anno 1566. refert Suri. in Comm. rer. in Orbe Geſtar. de anno prædicto; Meretricibus enim quas in vnum Vrbis angulum reiecit; ſeueriter præcepit, ne per Vrbem vagarentur, contrafacientes iuſſit publicè flagellari; duo verò, aut tria illis deſignauit Templa, quæ ſacrificij, aut concionis auſcultandæ cauſa peterent, ex ijs pleræque nupſerunt, aliæ complures honeſta reperta conditione ex caſe turpitudine extraxerunt, idipſum quoque anteà mandaſſe Iuſtinian. Imperatorem in conſtitutione ſcripta Conſtantinopolitanis, egitur in Auth. de lenon. in fi. vbi ait: *Credimus enim in Domino Deo etiam ex hoc noſtro circa caſtitatem ſtudio, magnum fieri noſtræ Reipub. incrementum, Deo nobis omnia proſpera per talia opera conferente*. Diuus quoque Ludouicus Gallorum Rex, vt ſcribit idem Rebuff. in l. Maſſurius, col. 3. ff. de verb. ſignific. legem tulit, in qua ſtatuit, meretrices extrà Ciuitatem pellendas, quæ ſi reuerterentur, deberent ſpoliari, & qui domum eis locarent in Vrbe punirentur amiſſione penſionis illius anni, quia volebat eorum domicilium fore extrà Vrbem, quam tamen

Tt le-

legem in poſſibilitas executionis tacitè ſuſtulit, vt eliciturex ſcriptis ipſius Rebuff. in dict. l. Maſſurius, & publicum intereſſe quo ad omnimodam expulſionem læuiorem interpretationem induxit, cum (vt dixi) plura in ſe illicita, & inhoneſta permittantur ad maius malum euitandum, quia ſic agitur pro bono publico.

20 † Modò ex præmiſſis quæri poteſt, an promiſſum meretrici ab amico ob actum venereum, poſſit in iudicio peti per ipſam meretricem? & quod non poſſit peti tamquam ob turpem cauſam ſtipulatum videntur tenere Doct. relati per Couarr. in Reg. peccatum. de reg. iur. in 6. par. 2. num. 1. vbi refert fundamenta huius opinionis.

Sed his non obſtantibus contraria ſententia eſt tenenda, tamquam verior, & communior: imò quod hoc caſu meretrix poſſit petere promiſſum tenent Cyn. & Salic. in l. 2. C. de cond. ob turp. cauſ. & Bart. in l. 4. §. ſed & quod meretrici. ff. eod. & in l. affectionis. ff. de donat. & hanc ſequitur, & teſtatur communem plures allegans, & optimè eam probans idem Couarr. vbi ſupra num. 1. & 2. licet enim actus ipſe Venereus turpis ſit, pactio tamen ipſa mercedis, & receptio ipſius non eſt turpis. Hanc etiam opinionem dicit communem alios allegans Antonius Gomez. in l. 62. Tauri num. 3. & Nauarr. in Manual. Confeſſor. cap. 17. nu. 39. refert menti tenendum, quod etiam in conſcientia hoc locum habeat, ſequitur Ioan. Guter. Hiſpan. in tract. de contrac. iur. cap. 6. de donat. gratuita, num. 2. vbi ab hac regula excepit nonnullas perſonas prohibitas, ibi per totum illud Caput luculenter expreſſas.

21 † Eſt quoque aduertendum, ne paſſim leproſi, & huiuſmodi morboſi homines per Vrbem vagari permittantur, ne ſanos inficiant eadem tabe, ſed in aliquo loco ſemoto piè cuſtodiantur, datis de publico alimentis neceſſarijs ad victum, licet Bald. in Auth. de lenon. §. ſi quis autem, & §. ſed eam, dicat, eos fore expellendos à Ciuitate, quod tamen intelligi debet de leproſis exteris venientibus ad Vrbem tempore peſtis, vel grauioris Annonæ, non autem de indigenis, quia Chriſtiana charitas non permittit, quod eijciantur, ſed aſſeruari debent in leproſario, vbi huiuſmodi pauperes infirmi recolliguntur, vt patet in Clem. 2. de Relig. dom. & in cap. 2. de

Eccl.

Digitized by Google

Eccl. ædific. pæna fuſtigationis indicta, ne egredi foris audeat, & hæc omnia diſponenda ſunt per authoritatem, & vigilantiam Præfecti Vrbis, cui tale onus incumbit, vt probat Paris de Puteo de ſind. in verſ. excedunt.

Subſequitur quoque ad munditiam, & ſecuritatem Vrbis, vt præter cætera eius conditor agat, vt commodo, & patenti loco extruatur ędificium amplum pro inhabitatione eorum, qui vel morboſi, vel ſuſpecti ſunt
22 tempore peſtis, † ſitus enim illius extra Vrbem eligi debet in planitie expoſita, & patenti, vt recentes auras liberius admittat, & vna pars ædificij pluribus cubiculis ſuperius, & inferius referta ab altera ſeponi debet muro, foſſatu, & Curia ſaltim per 40. paſſus: nam morboſis certus locus, & ſuſpectis alter debet aſſignari, ne ex cohabitatione vtriuſque, ſani maculentur, præſertim cũ peſtilentia tactu veſtium, vel flatu morboſi in alterum tranſmittatur, vt experimentis pluribus hiſce annis calamitoſiſſimis fuit probatum; nam anno 1630. per florentiſſimum Italiæ latus peſte graſſante, & potiſſimum per Vrbem Venetam, erupit quoque in hac Prouincia Fori Iulij in aliquibus Oppidis, & Caſtellis, ſed Ieſu Chriſto Redemptore viſibiliter cooperante, † tanta
23 fuit diligentia, & vigilantia Bernardi Polani, & Hieronymi Venerio Præſidum, quibus ſucceſſiuo tempore Prouinciam regentibus, ex Senatus Veneti Decreto ſumma imperij delata eſt in dicta Prouincia ad arcendam iſtam peſſimam luem, vt opportunè morboſis ſeiunctis à cæteris, & interdicta aliorum locorum communicatione, maior pars Prouinciæ intacta permanſit; proindè Vrbs Vtini in memoriam tanti accepti beneficij publico Decreto ſtatuit, quòd per biennium, qualibet ſexta feria in maiori Eccleſia aſſiſtente Vrbis Magiſtratu, votiua ſoluerentur pro defunctis, prout quoque magna cum populi frequentia videtur executum. Quapropter Prouincia iſta Fori Iulij, per quam patet præcipuus Septentrionalium populorum ingreſſus in dulcem Italiam, videtur belliſſimè communita erectione ædificiorum pro tuenda cæterorum Prouincialium ſalute, & ſecuritate, nam intrà montes in loco Pontabiæ, qui eſt confinis Venetorum cum ditione Auſtriaca ſuper via Regali Germanorum anno 1626. ex Decreto eiuſdem

Digitized by Google

Excellentiſſimi Veneti Senatus, fuit erectum ædificium, vocant *Lazaretto*, in quo merces ex locis ſuſpectis venientes, & perſonæ per certum dierum ſpatium probantur, antequam admittantur ad ingreſſum Fori Iulij, cuius ædificij author originarius, digna inſcriptione marmorea commendatur, legitur enim in Frontiſpicio.

S. C.

24 † *Hieronymi Ciurani F. Iulij Rectoris prouidentia in ampliſſ. debellatæ peſtis teſtimonium, & perpetuam Italici Cœli ſecuritatem.*

Hinc

Contrà omnes externorum morborum inſultus publicum Salutis hoſpitium, munitiſſ. Sanitatis propugnaculum obijcior.

M DC XXVI.

Extat quoq; ſecundo ab Vrbe Vtinenſi lapide, aliud eiuſmodi ædificium muro circumſæptum, in quo ſub cuſtodia mittuntur ſuſpecti iſtius fœdiſſimæ luis, antequàm eiſdem pateat ingreſſus in Vrbe, quod quidem veluti ſubſtantiale ad tuendam Vrbem, & repurgandam iſtis inſectis, numquam eſt ommittendum; peſſimum enim hoc morbi genus ſeparationem perſonarum requirit à principio, ne paretur exitium alijs habitantibus, prout in Vrbe Athenarum contigiſſe ſcribit Thucidides Hiſt. lib. 5. & exemplo verè dolendo in dicto anno 1630. aliquot Vrbes Italicæ clariſſimi nominis luctuoſiſſimo experimento veriſſimum probarunt.

De ratione tuendæ, & conſeruandæ nouæ Vrbis. Caput XII. & vltimum.

SVMMARIVM.

1 *Apoſtaſia à fide Dei, cœleſtem eius iram prouocat ad Vrbem deſtruendam.*
2 *Vrbes Phocenſium, cur ſolo æquatæ fuerint per populos finitimos?*
3 *Ciuitas, quæ fundamentum iecit in vera Religione, nequit occaſum pati.*
4 *Apoſtaſia à fide ſui Principis, inducit deſtructionem Vrbis.*
5 *Vrbes Ammonitarum, cur fuerint à Dauide deſtructæ?*
6 *Ciuitates rebelles, quibus pœnis hodie afficiantur.*
7 *Dion Pruſienſis Sophiſta, quid dixerit de proditoribus.*
8 *Lugeri non debet, qui ad patriam delendam venerit.*
9 *Seditio dicitur graue, & atrociſſimum delictum.*

Con-

20 *Concordia eſt verus ornatus, & ſpecies pulcherrima Vrbis.*

21 *Diſcordia ordinum, quæ mala inducat ſecundum Liuium?*

22 *Præfectus Vrbis debet ſeditionum cauſas dirimere, & partes ad concordiam deducere.*

23 *Signa ruituræ Vrbis ſecundum Tullium, quæ ſint?*

24 *Franciſci Petrarcæ de conſeruanda, & augenda Vrbe, dictum ſingulare.*

QVoniam ius in quo verſamur ex ſententia I. C. in l. fin. ff. de leg. 1. conſiſtit tam in acquirendo, quàm in conſeruando acquiſita, non erit alienum pro præſentis tractatus cōplemento quædam ſubnectere, quæ ſenſum hominis moneant, quo pacto iam noua Vrbs condita facilius tueri, & conſeruari poſſit, ſiquidem Iuſtinianus Imperator in ſecunda Conſtit. Cod. in princ. pari videtur laudis encomio dignum iudicaſſe eum, qui aliquid quæſiuit, quàm qui poſteà tutatus eſt.

In primis igitur ſunt monendi incolæ nouæ Vrbis, quod potiſſima ratio tuendæ, & conſeruandæ Vrbis eſt à Deo opt. max. petenda, nam diuinus eius cul-
1 tus eſt piè excolendus; † Apoſtaſia namq; à Fide Dei cœleſtē eius iram prouocat ad Vrbem deſtruendam, vt patet 23. q. 5. ſi audiueritis, & originaliter Deuteron. 13. quo loci dicitur, quod in crimine ipſo Apoſtaſiæ à Deo interficiuntur etiam paruuli, & cuncta bona delentur vſque ad pecora, & Vrbs ſuccēditur igne: Reddunt enim tunc populi ſe indignos, vt à Principe iuſto, cuius proprium eſt ſeruare iuſtitiam, regātur Cap. Regnum 23. q. 5. & ideò diuina manu vltrice, incidunt in manus cuiuſpiam oppreſſoris, qui eos funditus delebit, ſicut & antiquitus delebantur Vrbes, quæ in tale crimē
2 incurriſſent; Nam † Vrbes Phocenſium ſolo æquatæ fuerunt ab alijs populis finitimis ob direptionem Templi Apollinis Delphici, vt memorat Pauſan. in Phocica, vbi ſacrum vocauit bellum ex illa cauſa geſtum. E contra
3 vero † Ciuitas, quæ ſtabile fundamentum iecit in vera Religione, nequit occaſum pati, vt habetur in epiſt. inter claras, C. de ſumma Trin. & Fid. Catholic.
4 † Apoſtaſia quoque à fide ſui Principis naturalis efficit, quod Vrbs illa totaliter deſtruatur; quia aratro ſubijcitur, vt patet in l. ſi vſ. fructus, ff. quib. mod. vſuſfruct. amittat. perſonę transferuntur ad alia loca. l. certa forma. C. de iure fiſc. & bona omnia confiſcantur, quia tunc populus

pulus rebellis Principi ſuo efficitur pęnæ ſeruus. l.pen. & fin. C. ad leg. Iul. Maieſtat. Ad idem clarius lib.4.Regum,cap.3.vbi, percutiens omnem Ciuitatem munitam, & Vrbem electam, & vniuerſum lignum fructiferum ſuccidetis, cunctoſque fontes aquarum obturabitis, & omne agrum egregium operietis lapidibus, quod quidem aliquando videtur extenſum etiam reſpectu iniuriæ, quæ fit Legatis, ſiue rapręſentantibus perſonam Principis, prout patet Reg.2.ca.12.
5 † vbi Dauid deſtruxit Vrbes Ammonitarum propter iniuriã Regis earum in radẽdo barbam ſuis Legatis, in quo quidem & populum participaſſe in ſcelere eſt præſumendum, quia videbatur defendere factum tirannicũ, & pęna dignum, vt inquit Luc. de Pen.in l.ſiue, colum.4. C.de exact.& execut.lib.12. nam qui peccantẽ defendit grauius, quã peccans puniri debet 11.q.3.
6 cap. qui conſentit. † Hodie autem Ciuitates, quæ crimen tale perpetrarunt ex conſtitutione Bullæ aureæ ſub tit. de cõſpirat. puniuntur in centũ libris auri in amiſſione, & priuatione libertatis, & omnium priuilegiorũ, vt ſcribit Decian in tract crim. tom.2.lib.7.c.8.nu.15.qui etiã nu.9. ſubdit tunc demum Ciuitatem incurrere in delictum, ſi ſeruato modo conſueto congregandi vniuerſitatem fuerit conſultatum de recedendo à Principe naturali, & poſita pars in cõſilio, & ibi capta iuxta morem deliberationum illius Ciuitatis, ſecundum tradita per Bald. in conſ.283.lib.1.nu.11. & Iaſon. in l.Ciuitas. col.1. ff.ſi cert.pet.

Inſuper lubet intimis omniũ Dominorum Vrbium tam conditarum, quàm condendarum præcordijs infigere, vt à teterrimo omnium inimico ſedulò caueant, hoc eſt ab hoſte latente, qui eſt proditor, omni momento incautum, & minimè ſibi prouidentem lædens, vt non immeritò Dion Pruſienſis Sophiſta di-
7 xerit: † *Inuenio animo (euerſas Vrbes numerans) multo plures illarum proditione captas, quam vi expugnatas fuiſſe, & crebriores rebus aduerſis querelas amicorum, ac neceſſariorum, quam accuſationes inimicorũ; ſunt obiecta aduerſus hoſtes in Vrbibus mœnia, foſſæ, & horum tantum aliquando vſus, ſed quotidie amicorum, & eiuſdem laris, & conſuetudinis, ac ſanguinis oriuntur ex amicitijs acre inimicitiæ.*

Proindè proditores à cunctis ferè perſonis deteſtantur, vt dicantur amittere iura ſanguinis, hoſpitij, & quod plus eſt irrepren-

prenſibilis videtur in eos fidei violatio; vt diſertis verbis ſcri-
8 pſit Tacit.lib.11.ideò † non lugendum antiqui legiſlatores putauerunt eum, qui ad patriam delendam venerit.l.minimè.ff. de Relig. & ſumptib. fun. & adeò exitioſæ videntur eorum perſonæ, vt quilibet per horreſcat eos recipere ſub tecto, vt teſtatur Iou. Hiſtor. lib. 22.

Præterea debent cauere Ciues ne procliui ſint ad ſeditiones excitandas, ex quibus Regimen Ciuitatis confundatur,
9 & turbetur, † ſeditio enim graue, & atrociſſimum dicitur delictum, malumq; nil tirannide inferius, quippè quod veluti tabes quædam paulatim totam inficit Ciuitatem, vt inquit idē Decian.d.lib.7.cap.19.num.2. vbi recenſet pęnas ſeditioſorū, & ideò omnibus modis concordia eſt nutrienda, † quæ ſola verus ornatus, & maximum munimentum, & ſpecies pulcherrima Vrbium vocatur ab Ariſtid. in orat. de concord. ad Ciuit. Aſiat. circa fin. patet enim vbique, quod ex odijs Ciuium Vrbes de facili conteruntur, prout nōt. in Act. Apoſt. cap. 23. ibi, facta eſt diſſenſio, & ſoluta eſt multitudo, & originatur, vt ſtatus Principis diminuatur, vt colligitur lib.2.Regum, cap.17. & plenè per Tit. Liu. lib. 3. ab
11 Vrbe condita, vbi ait † diſcordia ordinum eſt venenum Vrbis huius, Patrum, ac plebis certamina, dum nec nobis Imperij, nec nobis libertatis eſt modus, &c. Hinc Philipp. Macedo cum Imperium Græcarum Ciuitatū affectaret, veluti è ſpecula quadam libertati omnium inſidiatus, dum contentiones Ciuitatum alit, auxilia inferioribus ferendo, victos pariter, victoresq; ſubire ſeruitutem Regiam coegit, refert Iuſt. Hiſt. lib. 8. Pro-
12 indè † Præfectus Vrbis, cui potiſſimum incumbit cura tuendę Vrbis, ſeditionum cauſas dirimere debet, & partes ad pacem, & concordiam deducere, ſi videat illos paratos ad rixam. §. deinde eos. in Auth. de defenſ. Ciuit. namque ad officium Iudicis ſpectat, vt non ſolum puniat delicta commiſſa, verum vt prohibeat, ne de cætero committantur, §. ſed ne dum talia inſtit tit. de vi bonorum rapt. & quatenus intereſſati non poſſint per eum coerceri, præceptis pęnalibus, tunc poterunt cogi ad ſe pręſentandum coram Principe, vt plenè proſequitur Luc. de Pen. in l.1.C. de irenarch. lib. 10. num. 7. quod intelligitur ſi dubitetur de tumultu in Ciuitate, vel magno ſcandalo, veluti ſi ta-

manere conſueuerint?

12 *Solonis prouiſio in Vrbe Athenarum ad euitanda adulteria qualis fuerit?*

13 *Mulier inboneſtè viuens, ſi immineat ſcandalum vicinis, expelli poteſt de domo locata.*

14 *Quæſtus percipiendi ex lupanario tamquam inboneſti, non veniunt in petitione hæreditatis.*

15 *Alexander Imperator, quibus vſibus pecunias perceptas ex lupanaribus deputauerit?*

16 *Meretrices apud Lacedæmonios, quibus veſtibus vterentur?*

17 *Talis quis eſſe præſumitur in quali habitu reperitur.*

18 *Pœna raptus non habet locum in rapiente puellam in lupanari repertam.*

19 *Pius V. Summus Pontifex, & Sanctus Ludouicus Gallorum Rex quid ſtatuerint circa meretrices?*

20 *Promiſſum meretrici ob actum Venereum, an peti poſſit in iudicio?*

21 *Leproſi non debent vagari per Vrbem, ſed in loco ſemoto piè cuſtodiri.*

22 *Situs ædificij pro hoſpitio publico Sanitatis, qualiter ſit diſponendus?*

23 *Bernardi Polani, & Hieronymi Venerio Fori Iulij Præſidum vigilantia laudatur in arcenda peſte à dicta Prouincia.*

24 *Hieronymus Ciuranus Fori Iulij Rector, publicum Salutis Hoſpitium in Pontabia Veneta erexit.*

DIuini ingenij vir Plato in lib. 6. de legib. monet conditorem nouæ Vrbis, vt in primis ſtudeat, vt quam mundiſſima ſit, neque aliquid fieri patiatur, ex quo locus reddatur
1 peſtilentioſus, nam † cælum peſtilens Vrbes quandoque præclariſſimas ad exiguitatem perduxiſſe conſtat, prout de Aquileia in hac Prouincia Fori Iulij, olim ipſius Iuſtiniani teſtimonio in Auth. de Prat. Paphlagon. Vrbe florentiſſima accidiſſe conſtat, quam neque vbertas ſoli, neque ſitus amænus, ſed ſola aeris grauioris inſalubritas deſtituit, & ad nihilum ferè deduxit; hinc Papinian. I. C. in lib. ſingulari de off. ædil. inſerto in l. vnica. ff. de via pub. dixit, quod ad ædilium Curulium officium ſpectat prouidere, ne Vrbs detrimentum recipiat circa ſalubritatem aeris, qui omnino prohibere debent, ne ſtercora in vijs proijciantur, neque morticinia, vel coria iaciantur; ex ijs enim vapores teterrimi generari ſolent, qui plurimum of-
2 ficiunt incolis, † vnde illis datur interdictum contrà proij-
cientes

Digitized by Google

ſcientes ad remouendum odorem peſtilentem, vt inquit Vlpian. in l. 2. §. idem ait. ff. ne
3 quid in loc. pub. † Excogitarunt autem antiqui illi Vrbium conditores ad euitandum odorem ſoli peſtilentem, vt elicitur ex pluribus legibus inſertis in tit. de cloacis, & ne quid in loc. pub. vt fierent in locis opportunis, & habilibus cloacæ iuſtæ amplitudinis, in quas colluuies, & immũditiæ totius Vrbis flue-
4 rent, † & ob hanc cauſam veteris Romæ ſitus, tot, tantiſque cloacis, & aquæductibus abundauit, vt penſilis à Plinio, & ſubternauigata dicatur lib. 36. cap. 15. nat. hiſt. In has autem cloacas publicas immittebantur immunditiæ venientes ex priuatis, nam cuilibet erat facultas immittendi in publicam cloacam, vel deducere exitum particularis cloacę in publicam ſine impedimento ex ſententia Pomponij, de qua refert idem Vlpian. in l. 1. §. idem Labeo. ff. de cloac. Cloacarum autem extructio adeò Vrbibus viſa eſt neceſſaria, & ad publicam vtilitatem pertinere, vt habita licentia à curatore viarum publi-
5 carum illam extruendi, † nuntiatio noui operis non officeret, quominus cęptum opus perficeretur, vt patet in l. 1. & 2. ff. eod. hoc enim operatur publica Vrbis ſalus, & ſecuritas, vt primo quoque tempore opus fiat; propterea ſi quis riuos, aut fontes purgare, vel reficere velit, quibus non refectis, vſus àquę auferetur, & homines ſiti necarentur, vel cloacas, quarum neceſſaria, & vrgens eſt extructio
6 ad ſalubritatem Vrbis, † contemnenda eſt nuntiatio noui operis, cum mora ſit periculum allatura. l. de pupillo. §. ſi quis riuos. ff. de nou. oper. nuntiat. multo enim melius eſt omnitti operis noui nuntiationem, quã impedire operis neceſſarij vrgentem extructionem, inquit ibi I. C. & hoc interdictum cum tendat principaliter ad ſecuritatem, & conſeruationem Vrbis multis modis extenditur, &
7 vires ſuas porrigit, nam † nec etiam in domo propria licitum eſt aliquid peragere, quo fœtor redundet in vicinos, & aer ſalubris corrumpatur, neque is, cui competit ſeruitus proijciendi, poterit vrinam, ſtercus, & ſimilia fœtentia proijcere, ne ex dicto fętore domus, quæ ſeruitutem debet, reddatur peſtilentioſa, vt authorit. Cæpol. probat Rip. in tract. de peſte. de remed. pręſeruat. nu. 77. & 78. vbi quoque adducit Io. Petrum de Ferrar. in eius forma libelli de hæred.

red. vel re. ſing. diuid. in verſ. non futurum, dicentem, quod
8 † non licet ſterquilinium facere in pariete communi, ſi aliquo modo ex fętore vicinus incommodetur; nec Fullo poteſt aquã ſpurcam immittere in fundum vicini, quando talis aqua fœtens præiudicet, vt deciditur in l. apud Trebatium. ff. de aqu. pluu. arcen. imò peſtibilis fundus habens peſtiferas, & læthales herbas, ſi vendatur, datur redhibitoria emptori. l. ſi prædium. C. de ędilit. action. Proindè ſolicita cura, & cauta diligentia conditoris nouæ Vrbis proſpiciendum eſt, vt omnia taliter diſponantur, vt ad ſalubritatem aeris in noua Vrbe nil deſiderari valeat, & in hoc electi curatores viarum munus obire debent, ad quos ſpectat remouere ea omnia, quæ eſſent nociua ſaluti incolarum, tempore enim æſtiuo, quo aeris corruptio ex fætore habilius ſolet generari, numquam aperiendæ ſunt cloacæ, nec danda licentia purgandi eas, ſed hoc debet fieri tempore hiemis, quo à frigiditate omnis malus odor reſtringitur: plurimæ enim Vrbes, quæ tempore æſtiuo ſunt omnino inſalubres, hiemali temperatum agunt aerem, vt experientia nos docet aeris veteris Aquileiæ, apud quam diuertunt Admod. Reuer. Canonici illius Cathedralis pro reſidentia die prima Nouembris, & poſt octauam Reſurrectionis Domini noſtri, ad auitos lares ſe recipiunt, ne offendantur ab aere tunc inſalubri.

Conſtitui ergo, & ſeponi debent loca quædam ſeparata in noua Vrbe pro exercitio earum artium, quæ reddunt odorem tetrum, & ſic coriarijs, & pelliparijs, & cæteris huiuſcemodi exercitij, aſſignari debet locus ſepoſitus à frequenti inhabitantium cętu, cum cloacis habilibus ad recipiendum immunditiam, ſiue aquam fætentem, ne ſalus eorum per ſordes illarum artium contaminetur, & ſic antiquitus Numam in Vrbe Roma ſtatuiſſe legimus ex Plutar-
9 cho, & Dionyſio; & † vbi deficiunt iſtæ cloacæ data inhabitantium frequentia, ſæpiſſimè morbi peſtilentes generantur, vt not. Boter. in ſuis Relat. li. 1. contingere in Vienna Auſtriæ clariſſima, & frequentiſſima Vrbe.

Eadem quoq; conſideratio-
10 ne dicendum, quod † lupanaria, quæ continent immunditiam perſonarum, & ſentina Vrbis appellatur à Diuo Auguſtin. de Ciuit. Dei. lib. 13. ſint ad

ad Pomęria Ciuitatis transferenda, vel ſaltim intrà Ciuitatem in loco remoto, & ſegregato ab honeſtorum virorum cõſortio, & præſertim à plateis, & vicis nobilioribus, quod quidem videtur probari authoritate Ezechiel. in cap. 16. dicit enim: *Ædificaſti tibi lupanar, & feciſti tibi poſtribulum in cunctis plateis, & fabricaſti lupanar tuum in capite omnis viæ; & excelſum tuum feciſti in omni platea*, & ſubſequitur, *& deſtruent lupanar tuum, & demolientur poſtribulum tuum &c.* & quod lupanaria, cloacarum inſtar ſint, ſcribit Aurel. Prudent. in ſuo Hymno 2. de Diuo Laurentio:

Iſtum libido fœtida
Per ſcorta tractum publica,
Luto, & cloacis inquinat,
Dum ſpurca mendicat, ſtupra.

Cõſtat autem authoritate Sancti Hieronymi in Iſai. cap. 2.
11 quod † antiquitus in Vrbe Roma in Fornicibus ſpectaculorum manere conſueuerant publica ſcorta, & alias publicæ libidinis illecebras, & nocturno tempore meretrices ventitare ſolitas in Foro Romano, vbi ſtatua Marſiæ poſita erat elicitur ex Plin. lib. 21. vbi Iuliam Auguſti filiam ſæpiſſimè illuc aduentaſſe affirmat, quam turpitudinem deleuit præ cæteris Conſtantinus Magnus, iam Chriſti Euangelio corruſcante, vt tradit Baron. in Martirol. ſub die 21. Ianuarij: Hæc autem lupanaria totius Reip. Chriſtianæ Principes videntur permittere in Vrbibus ſub diſſimulatione ad maius malum euitandum, vt ex Diuis Auguſtin. lib. 14. de Ciuit. Dei, & Thom. 2. 2. quæſt. 8. artic. 2. refert Couarr. de ſponſal. par. 1. cap. 4. num. vltimo, & expreſsè ponitur in cap. Nerui. §. fin. 13. diſt. Hoc enim videtur ad euitanda adulteria plurimum conferre, & ſic publicum Vrbis intereſſe verſari, quod ferunt & Solonem illum ſapientiſſimum legumlatorem aduertiſſe, dum inſtituta Vrbi Athenienſi perſcriberet;
12 † nam meretriculas publicè coemptas in quadam ſemota Vrbis parte proſtituiſſe refert Alexand. ab Alex. Gen. dier. lib. 4. cap. 1. quod ſubſequenti tempore mutuatum fuit à Veneta Vrbe; ſcribit enim Egnat. in ſuo lib. exempl. lib. 6. cap. 1. de pudicitia, aliàs in dicta Vrbe introductum fuiſſe, vt ſingulis annis certi quidam nuntij in Germaniæ fines mitterentur, qui iuniores fęminas ex locis illis, ſtipendio certo conducerent, quæ iuxtà Carnificinam publicam, vbi Diui Matthęi phanum eſt,

eſt, proſtrarentur, vulgiq; libidini ſatisfacerent, certa mercede perſoluenda.

Cæterum in hac materia notandum eſt dictum Vlpiani in l. ancillarum in fi. ff. de petit. hæred. qui dicit, quod penſiones, quæ ex locationib. vrbanorum prædiorum perceptæ ſunt, veniunt in petitione hæreditatis licet à lupanario percæptę ſint, ſubditq; ibi Vlpian. *nam in multorum honeſtorum virorum prædijs lupanaria exercentur*; ſiquidem Marcus Tullius in Oratione quam habuit pro domo ſua ad Pontifices, vehementer, & grauiter conquęritur de Clodio, qui domum ipſius Tullij libertati conſecrauerat, quod ſignum meretricis pro ſimulachro libertatis in ea collocauerit; hoc enim principaliter actũ fuiſſe in iniuriam domini domus afferit, vt ſic deturparętur, eapropter infert idem Tullius ab honeſtate valde abhorrere, quod domus viri honeſti, locetur meretricibus, & ſimilibus infamibus, quo reſpectu videtur quoque introductum, vt
13 † mulier inhoneſtè viuens, ſi immineat ſcandalum vicinis ob eius impudicitiam, expelli poteſt de domo locata, non obſtante locatione per l. ſi qua. C. de ſpectac. lib. 11. vbi Rebuff. expreſsè tradit, & talis ſententia exequitur non obſtante appellatione, vt idem dicit in Comment. in Conſt. Reg. de ſent. prouiſ. in præfat. num. 133. vbi refert Senatum Pariſienſem cenſuiſſe anno 1544. 10. Februarij non eſſe admittendam mulierem incontinentem ad licitationem locationis domus etiam ſi maius offerret pretium: poteſt tamen accipi dictum Vlpiani de prædio vili ſolito locari, veluti in vico ſuburre poſito, qui vicus Romæ ſola infamia dicitur nobilis à Martial.
14 alioquin certum eſt, quod † quęſtus percipiendi ex lupanario, tamquam inhoneſti, & contrà bonos mores, non veniunt in petitione hæreditatis, vt probat Glo. in l. generaliter. ff. de vſur. & in d. l. ancillarum. & in l. ſi poſſeſſor. ff. de petit. hæred. & confert quoque tex. in l. non aliter. ff. de vſu, & habitat. Pro-
15 indè † Alexander Imperator, vt ſcribit Lamprid. in eius vita, redditus, & cenſus ex lupanaribus, in ſacrum ærarium inferri vetuit, ſed ſumptibus publicis ad inſtaurationem Theatri, Circi, Amphiteatri, & Ærarij deputauit, de quo meminit Vvolf. Laz. in ſuis Comm. Reip. Rom. lib. 2. cap. 13. Antiquis autem temporibus diſtinctas fuiſſe

me-

Digitized by Google

meretrices in qualitate veſtiũ ab ancillis, & matronis, patet ex Horat. 1. ſerm. Sat. 2. & Tertullian. de cultu virgin. Vnde
16 † apud Lacedæmonios ſolis meretricibus veſtes floridas; & pictas aſportare permittebatur, vt dicit Clemens Alexand. lib. pædago. 2. cap. 10. & hoc idem probatur per Vlpian. in l. item apud Labeonem. §. ſi quis virgines. ff. de iniur. vbi minus peccat, qui iniuriam infert matronæ, quæ ancillari, aut meretricia veſte induitur, quam ſi ſolam ſuam geſtat, quia tunc dicitur ſumendo veſtem illicitam, cauſam præbere, vt ſibi fiat in-
17 iuria: nam † talis quis eſſe præſumitur in quali habitu reperitur, vt dicit ibi Bart. & hinc fit,
18 quod † pœna raptus non habet locum contra rapientem puellam in lupanari repertam, laſciuientem, & meretricia veſte indutã, vt probat Maſcar. de prob. vol. 2. num. 30. verſ. quinto. hodie tamen iſta diſtinctio veſtium videtur iam obliterata, quia in omnibus ferè Vrbibus, vnus eſt omnium mulierum habitus, ita vt ſi fieri poſſet, valdè congrueret, vt in noua Vrbe publicè proſtitutæ meretrices, ſaltim reſpectu loci ſemoti à nobilioribus vicis, ſegregari deberent à cæteris honeſtæ condi-
19 tionis, † quod alias egiſſe Pium Quintum Summum Pontificem de anno 1566. refert Suri. in Comm. rer. in Orbe Geſtar. de anno prædicto; Meretricibus enim quas in vnum Vrbis angulum reiecit, ſeueriter præcepit, ne per Vrbem vagarentur, contrafacientes iuſſit publicè flagellari, duo verò, aut tria illis deſignauit Templa, quæ ſacrificij, aut concionis auſcultandæ cauſa peterent, ex ijs pleræque nupſerunt, aliæ complures honeſta reperta conditione ex ca ſe turpitudine extraxerunt, idipſum quoque anteà mandaſſe Iuſtinian. Imperatorem in conſtitutione ſcripta Conſtantinopolitanis, egitur in Auth. de lenon. in fi. vbi ait: *Credimus enim in Domino Deo etiam ex hoc noſtro circa caſtitatem ſtudio, magnum fieri noſtræ Reipub. incrementum, Deo nobis omnia proſpera per talia opera conferente*. Diuus quoque Ludouicus Gallorum Rex, vt ſcribit idem Rebuff. in l. Maſſurius, col. 3. ff. de verb. ſignific. legem tulit, in qua ſtatuit, meretrices extrà Ciuitatem pellendas, quæ ſi reuerterentur, deberent ſpoliari, & qui domum eis locarent in Vrbe punirentur amiſſione penſionis illius anni, quia volebat eorum domicilium fore extrà Vrbem, quam tamen

Digitized by Google

legem in poſſibilitas executionis tacite ſuſtulit, vteliciturex ſcriptis ipſius Rebuff. in dict. l. Maſſurius, & publicum intereſſe quo ad omnimodam expulſionem læuiorem interpretationem induxit, cum (vt dixi) plura in ſe illicita, & inhoneſta permittantur ad maius malum euitandum, quia ſic agitur pro bono publico.

20 † Modò ex præmiſſis quæri poteſt, an promiſſum meretrici ab amico ob actum venereum, poſſit in iudicio peti per ipſam meretricem? & quod non poſſit peti tamquam ob turpem cauſam ſtipulatum videntur tenere Doct. relati per Couarr. in Reg. peccatum. de reg. iur. in 6. par. 2. num. 1. vbi refert fundamenta huius opinionis.

Sed his non obſtantibus contraria ſententia eſt tenenda, tamquam verior, & communior: imò quod hoc caſu meretrix poſſit petere promiſſum tenent Cyn. & Salic. in l. 2. C. de cond. ob turp. cauſ. & Bart. in l. 4. §. ſed & quod meretrici. ff. eod. & in l. affectionis. ff. de donat. & hanc ſequitur, & teſtatur communem plures allegans, & optimè eam probans idem Couarr. vbi ſupra num. 1. & 2. licet enim actus ipſe Venereus turpis ſit, pactio tamen ipſa mercedis, & receptio ipſius non eſt turpis. Hanc etiam opinionem dicit communem alios allegans Antonius Gomez. in l. 62. Tauri num. 3. & Nauarr. in Manual. Confeſſor. cap. 17. nu. 39. refert menti tenendum, quod etiam in conſcientia hoc locum habeat, ſequitur Ioan. Guter. Hiſpan. in tract. de contrac. iur. cap. 6. de donat. gratuita, num. 2. vbi ab hac regula excepit nonnullas perſonas prohibitas, ibi per totum illud Caput luculenter expreſſas,

21 † Eſt quoque aduertendum, ne paſſim leproſi, & huiuſmodi morboſi homines per Vrbem vagari permittantur, ne ſanos inficiant eadem tabe, ſed in aliquo loco ſemoto piè cuſtodiantur, datis de publico alimentis neceſſarijs ad victum, licet Bald. in Auth. de lenon. §. ſi quis autem, & §. ſed eam, dicat, eos fore expellendos à Ciuitate, quod tamen intelligi debet de leproſis exteris venientibus ad Vrbem tempore peſtis, vel grauioris Annonæ, non autem de indigenis, quia Chriſtiana charitas non permittit, quod eijciantur, ſed aſſetuari debent in leproſario, vbi huiuſmodi pauperes infirmi recolliguntur, vt patet in Clem. 2. de Relig. dom. & in cap. 2. de Eccl.

Digitized by Google

Eccl. ædific. pæna fuſtigationis indicta, ne egredi foris audeat, & hæc omnia diſponenda ſunt per authoritatem, & vigilantiam Præfecti Vrbis, cui tale onus incumbit, vt probat Paris de Puteo de ſind. in verſ. excedunt.

Subſequitur quoque ad munditiam, & ſecuritatem Vrbis, vt præter cætera eius conditor agat, vt commodo, & patenti loco extruatur ędificium amplum pro inhabitatione eorum, qui vel morboſi, vel ſuſpecti ſunt
22 tempore peſtis, † ſitus enim illius extra Vrbem eligi debet in planitie expoſita, & patenti, vt recentes auras liberius admittat, & vna pars ædificij pluribus cubiculis ſuperius, & inferius referta ab altera ſeponi debet muro, foſſatu, & Curia ſaltim per 40. paſſus: nam morboſis certus locus, & ſuſpectis alter debet aſſignari, ne ex cohabitatione vtriuſque, ſani maculentur, præſertim cũ peſtilentia tactu veſtium, vel flatu morboſi in alterum tranſmittatur, vt experimentis pluribus hiſce annis calamitoſiſſimis fuit probatum; nam anno 1630. per florentiſſimum Italiæ latus peſte graſſante, & potiſſimum per Vrbem Venetam, erupit quoque in hac Prouincia Fori Iulij in aliquibus Oppidis, & Caſtellis, ſed Ieſu Chriſto Redemptore viſibiliter cooperante, † tan-
23 ta fuit diligentia, & vigilantia Bernardi Polani, & Hieronymi Venerio Præſidum, quibus ſucceſſiuo tempore Prouinciam regentibus, ex Senatus Veneti Decreto ſumma imperij delata eſt in dicta Prouincia ad arcendam iſtam peſſimam luem, vt opportunè morboſis ſeiunctis à cæteris, & interdicta aliorum locorum communicatione, maior pars Prouinciæ intacta permanſit; proindè Vrbs Vtini in memoriam tanti accepti beneficij publico Decreto ſtatuit, quòd per biennium, qualibet ſexta feria in maiori Eccleſia aſſiſtente Vrbis Magiſtratu, votiua ſoluerentur pro defunctis, prout quoque magna cum populi frequentia videtur executum. Quapropter Prouincia iſta Fori Iulij, per quam patet præcipuus Septentrionalium populorum ingreſſus in dulcem Italiam, videtur belliſſimè communita erectione ædificiorum pro tuenda cæterorum Prouincialium ſalute, & ſecuritate, nam intrà montes in loco Pontabiæ, qui eſt confinis Venetorum cum ditione Auſtriaca ſuper via Regali Germanorum anno 1626. ex Decreto eiuſdem

Digitized by Google

Excellentiſſimi Veneti Senatus, fuit erectum ædificium, vocant *Lazaretto*, in quo merces ex locis ſuſpectis venientes, & perſonæ per certum dierum ſpatium probantur, antequam admittantur ad ingreſſum Fori Iulij, cuius ædificij author originarius, digna inſcriptione marmorea commendatur, legitur enim in Frontiſpicio.

S. C.

24 † *Hieronymi Cinrani F. Iulij Rectoris prouidentia in ampliß. debellatæ peſtis teſtimonium, & perpetuam Italici Cæli ſecuritatem.*

Hinc

Contrà omnes externorum morborum inſultus publicum Salutis hoſpitium, munitiß. Sanitatis propugnaculum obijcior.

M DC XXVI.

Extat quoq; ſecundo ab Vrbe Vtinenſi lapide, aliud eiuſmodi ædificium muro circumſæptum, in quo ſub cuſtodia mittuntur ſuſpecti iſtius fædiſſimæ luis, antequam eiſdem pateat ingreſſus in Vrbe, quod quidem velati ſubſtantiale ad tuendam Vrbem, & repurgandam iſtis infectis, numquam eſt ommittendum; peſſimum enim hoc morbi genus ſeparationem perſonarum requirit à principio, ne paretur exitium alijs habitantibus, prout in Vrbe Athenarum contigiſſe ſcribit Thucidides Hiſt. lib. 5. & exemplo verè dolendo in dicto anno 1630. aliquot Vrbes Italicæ clariſſimi nominis luctuoſiſſimo experimento veriſſimum probarunt.

De ratione tuendę, & conſeruandæ nouæ Vrbis, Caput XII. & vltimum.

SVMMARIVM.

1. *Apoſtaſia à fide Dei, cæleſtem eius iram prouocat ad Vrbem deſtruendam.*
2. *Vrbes Phocenſium, cur ſolo æquatæ fuerint per populos finitimos?*
3. *Ciuitas, quæ fundamentum iecit in vera Religione, nequit occaſum pati.*
4. *Apoſtaſia à fide ſui Principis, inducit deſtructionem Vrbis.*
5. *Vrbes Ammonitarum, cur fuerint à Dauide deſtructæ?*
6. *Ciuitates rebelles, quibus pænis hodie afficiantur.*
7. *Dion Pruſienſis Sophiſta, quid dixerit de proditoribus.*
8. *Lugeri non debet, qui ad patriam delendam venerit.*
9. *Seditio dicitur graue, & atrociſſimum delictum.*

Con-

Digitized by Google

10 *Concordia eſt verus ornatus, & ſpecies pulcherrima Vrbis.*

11 *Diſcordia ordinum, quæ mala inducat ſecundum Liuium?*

12 *Præfectus Vrbis debet ſeditionum cauſas dirimere, & partes ad concordiam deducere.*

13 *Signa ruituræ Vrbis ſecundum Tullium, quæ ſint?*

14 *Franciſci Petrarcæ de conſeruanda, & augenda Vrbe, dictum ſingulare.*

QVoniam ius in quo verſamur ex ſententia I.C. in l. fin. ff. de leg. 1. conſiſtit tam in acquirendo, quàm in conſeruando acquiſita, non erit alienum pro præſentis tractatus cõplemento quædam ſubnectere, quæ ſenſum hominis moneant, quo pacto iam noua Vrbs condita facilius tueri, & conſeruari poſſit, ſiquidem Iuſtinianus Imperator in ſecunda Conſtit. Cod. in princ. pari videtur laudis encomio dignum iudicaſſe eum, qui aliquid quæſiuit, quàm qui poſteà tutatus eſt.

In primis igitur ſunt monendi incolæ nouæ Vrbis, quod potiſſima ratio tuendæ, & conſeruandæ Vrbis eſt à Deo opt. max. petenda, nam diuinus eius cul-
1 tus eſt piè excolendus; † Apoſtaſia namq; à Fide Dei cęleſtē eius iram prouocat ad Vrbem deſtruendam, vt patet 23. q. 5. ſi audieritis, & originaliter Deuteron. 13. quo loci dicitur, quod in crimine ipſo Apoſtaſiæ à Deo interficiuntur etiam paruuli, & cuncta bona delentur vſque ad pecora, & Vrbs ſuccēditur igne: Reddunt enim tunc populi ſe indignos, vt à Principe iuſto, cuius proprium eſt ſeruare iuſtitiam, regātur Cap. Regnum 23. q. 5. & ideò diuina manu vltrice, incidunt in manus cuiuſpiam oppreſſoris, qui eos funditus delebit, ſicut & antiquitus delebantur Vrbes, quæ in tale crimē
2 incurriſſent; Nam † Vrbes Phocenſium ſolo æquatæ fuerunt ab alijs populis finitimis ob direptionem Templi Apollinis Delphici, vt memorat Pauſan. in Phocica, vbi ſacrum vocauit bellum ex illa cauſa geſtum. E contra
3 vero † Ciuitas, quæ ſtabile fundamentum iecit in vera Religione, nequit occaſum pati, vt habetur in epiſt. inter claras, C. de ſumm. Trin. & Fid. Catholic.
4 † Apoſtaſia quoque à fide ſui Principis naturalis efficit, quod Vrbs illa totaliter deſtruatur; quia aratro ſubijcitur, vt patet in l. ſi vſ. fructus, ff. quib. mod. vſuſfruct. amittat. perſonę transferuntur ad alia loca. l. certa forma. C. de iure fiſc. & bona omnia confiſcantur, quia tunc populus

prenſibilis videtur in eos fidei violatio, vt diſertis verbis ſcri-
8 pſit Tacit. lib. 11. ideò † non lugendum antiqui legiſlatores putauerunt eum, qui ad patriam delendam venerit. l. minimè. ff. de Relig. & ſumptib. fun. & adeò exitioſæ videntur eorum perſonæ, vt quilibet perhorreſcat eos recipere ſub tecto, vt teſtatur Iou. Hiſtor. lib. 22.

Præterea debent cauere Ciues ne procliui ſint ad ſeditiones excitandas, ex quibus Regimen Ciuitatis confundatur,
9 & turbetur, † ſeditio enim graue, & atrociſſimum dicitur delictum, malumq; nil tirannide inferius, quippè quod veluti tabes quædam paulatim totam inficit Ciuitatem, vt inquit idē Decian. d. lib. 7. cap. 19. num. 2. vbi recenſet pœnas ſeditioſorū, & ideò omnibus modis concordia eſt nutrienda, † quæ ſola verus ornatus, & maximum munimentum, & ſpecies pulcherrima Vrbium vocatur ab Ariſtid. in orat. de concord. ad Ciuit. Aſiat. circa fin. patet enim vbique, quod ex odijs Ciuium Vrbes de facili conteruntur, prout nōt. in Act. Apoſt. cap. 23. ibi, facta eſt diſſenſio, & ſoluta eſt multitudo, & originatur, vt ſtatus Principis diminuatur, vt colligitur lib. 2. Regum, cap. 17. & plenè per Tit. Liu. lib. 3. ab
11 Vrbe condita, vbi ait † diſcordia ordinum eſt venenum Vrbis huius, Patrum, ac plebis certamina, dum nec nobis Imperij, nec nobis libertatis eſt modus, &c. Hinc Philipp. Macedo cum Imperium Græcarum Ciuitatū affectaret, veluti è ſpecula quadam libertati omnium inſidiatus, dum contentiones Ciuitatum alit, auxilia inferioribus ferendo, victos pariter, victoresq; ſubire ſeruitutem Regiam coegit, refert Iuſt. Hiſt. lib. 8. Pro-
12 indè † Præfectus Vrbis, cui potiſſimum incumbit cura tuendę Vrbis, ſeditionum cauſas dirimere debet, & partes ad pacem, & concordiam deducere, ſi videat illos paratos ad rixam. §. deinde eos. in Auth. de defenſ. Ciuit. namque ad officium Iudicis ſpectat, vt non ſolum puniat delicta commiſſa, verum vt prohibeat, ne de cætero committantur, §. ſed ne dum talia inſtit. tit. de vi bonorum rapt. & quatenus intereſſati non poſſint per eum coerceri, præceptis pęnalibus, tunc poterunt cogi ad ſe pręſentandum coram Principe, vt plenè proſequitur Luc. de Pen. in l. 1. C. de irenarch. lib. 10. num. 7. quod intelligitur ſi dubitetur de tumultu in Ciuitate, vel magno ſcandalo, veluti ſi ta-

ſi tales eſſent de principalibus Ciuitatis; remotis enim capitibus factionis vt plurimum rixæ exortæ euaneſcunt, quia ceſſat materia cauſæ originalis rixæ nutritiua, & in hoc maximè deſideratur prudentia, & vigilantia illius apud quem ſumma poteſtas in Vrbe reſidet.

Demum licet hic apingere ſententiam Ciceronis in Verrem act. 7. qui palàm notat, quæ ſint ſigna ruituræ Vrbis: ita
13 enim ad literam ſcribit: † *Perditæ Ciuitates, deſperatis omnibus rebus, hoc ſolent exitus exitiales habere, vt damnati in integrum reſtituantur, vincti ſoluantur, exules reducantur, res iudicatæ reſcindantur, quæ cum accidunt, nemo eſt, quin intelligat ruere illam Rempub. Hæc vbi eueniunt nemo eſt, qui vllam ſpem ſalutis reliquam eſſe arbitretur.* hæc Cic. ſed hæc omnia longè erunt ab inhabitantibus nouam Vrbem, dum veræ Religionis præſidio circumſæpti, hoc vno etiam planè aureo munimine ex Petrarc. de remed. vtriuſ. fort. deſumpto,
14 ſemetipſos fulcire ſtudeant. † *Si vis tutò viuere* (inquit ille) *bene viue nil virtute ſecurius; circumualla animum pijs intentionibus, honeſtis vitam actibus, prudentiam, ac fortitudinem ante fores loca, iuſtitiam, atque modeſtiam in propugnaculis, humanitatem, atq; manſuetudinem vndique in muris, ſpem, fidem, charitatem arcis in medio, prouidentiam ſupremæ turris in vertice, bonam famam in circuitu Dei, atque hominum adſit amor, abſit metus.* cuius præclarum Vrbis elogium piè iuuat auſpicari in noua Vrbe condenda per Principem, cuius actus à Deo Opt. Maximo incipiunt, & in eum diriguntur iuxta præceptum Regij Prophetæ.

L. D. O. M. Deiparæq; Virginis Mariæ, & omnibus Sanctis.

ANT 131856

Digitized by Google

Errata in impreſſione corrigenda.

pag.	col.	linea	Errata	Correcta
17	1	25	adducerentur	abducerentur
ibid.	2	34	talem	tale
24	1	12	genitas	genitos
51	2	13	Dominis	Domini
58	1	28	Neæm.1.	Neæm.2.
99	2	7	præterfluens	præterfluente
116	2	8	Ritus	Ritum
197	1	26	contractos	contractus
ibid.	2	6	agnoſceretur	agnoſcerent
218	2	37	condit.empt.	cont.empt.
235	2	3	ſuper	ſupra
311	2	16	ſubeat	iubeat
313	1	3	immemoriale	immemoriali
314	1	30	pudentia	prudentia
316	1	12	æquorum	equorum
322	2	7	magni faciens	magnifaciendum
ibid.	2	32	bonorum	bonarum
326	2	36	appellatur	appellantur
336	2	16	hoc	hos
ibid.	in fine		Deiparæq; Virginis	Deiparæq; Virgini.

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

C 55

Digitized by Google

X
C.

Digitized by Google